ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
קה״ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל-שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י״א שבט תשכ״ח).

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו׳ ועל ידי זה יזכור את ה׳ הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
לְכָל־חֶפְצֵיהֶם: ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת
וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יְבֹרָךְ: ג הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה: ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו: ט פִּזַּר | נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

המשך ביאור למס' שבת ליום שלישי עמ' א

עלה בידו לשואלו. אָמַר שְׁמוּאֵל לְרַב מְנַשְּׁיָא, אִי חֲכִימַת שְׁלַח לְהוּ – אם חכם אתה ויודע לפסוק בשאלות אלו, שלח להם תשובה במקום לוי.

רב מנשיא משיב לשאלותיהם: שְׁלַח לְהוּ רב מנשיא לבני בשכר, מה ששאלתם על כִּילָה, חָזְרוּ עַל כָּל צִידֵי כִּילָה וְלֹא מָצִינוּ לָהּ צַד הֶיתֵּר לנטותה בשבת. שואלת הגמרא: וְלִישְׁלַח לְהוּ כִּדְרָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל – מדוע לא שלח להם רב מנשיא שמותר לנטותה באופן שהיה הסדין מקופל על מוטות המיטה מבעוד יום, כמבואר בברייתא ששנה רמי בר יחזקאל (לעיל קלח.). משיבה הגמרא: לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי תּוֹרָה, ועקב חוסר ידיעותיהם יש לחשוש שיבואו להקל אף לנטותה לכתחילה בשבת.

ממשיך רב מנשיא ומשיב על שאלתם השניה: כְּשׁוּתָא בְּכַרְמָא עֵירְבּוּבָא – כישות בכרם כלאים היא, משום שדינה כירק. מקשה הגמרא: וְלִישְׁלַח לְהוּ להיתר כַּדְרַבִּי טַרְפוֹן, דְּתַנְיָא בברייתא (תוספתא כלאים פ"ג הי"ד), כִּישׁוּת, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֵין נחשבת כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הרי היא כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם, וְקָיְימָא לָן – ומקובל בידינו (ברכות לו.), כָּל הַמְיַקֵּל בָּאָרֶץ – במצוות התלויות בארץ, אף אם אין הלכה כמותו בארץ, הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, ואם כן היה ראוי לפסוק לבני בשכר הדרים בחוץ לארץ כדעת רבי טרפון המיקל לגבי כישות בכרם. משיבה הגמרא: לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי תּוֹרָה, ויש לחשוש שמחמת דמיון כישות לירק, יבואו להקל אף בשאר ירקות האסורים לזריעה בכרם.

הגמרא מפסיקה בתשובותיו של רב מנשיא, ומביאה דעות שונות בענין זריעת כישות בכרם: מַכְרִיז רַב, הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמִיזְרַע כְּשׁוּתָא בְּכַרְמָא לִיזְרַע – מי שרוצה לזרוע כישות בכרם שיזרע. אולם רַב עַמְרָם חֲסִידָא [–החסיד], מְנַגֵּיד עֵילָוֵיהּ – היה מלקה מכת מרדות מדרבנן למי שזרע כישות בכרם. ואילו רַב מְשַׁרְשְׁיָא, יָהִיב לֵיהּ – היה נותן לו פְּרוּטָה לְתִינוֹק נָכְרִי, וְזָרַע לֵיהּ כישות בכרם, לפי שסבר שמעיקר הדין מותר לזרוע כישות בכרם בחוץ לארץ כנזכר לעיל, אך לפי שלא רצה שילמדו ממנו להקל ביקש לעשות זאת בשינוי ולשלוח ילד נכרי לזרוע תחתיו.

שואלת הגמרא: וְלִיתֵּן לֵיהּ [–שיתן] לְתִינוֹק יִשְׂרָאֵל. משיבה הגמרא: ישראל אָתֵי לְמִיסְרַךְ – יש לחשוש שמא יבוא לעשות כן אף כשיגדל ויתחייב במצוות, משום שיסבור שהדבר מותר. שואלת הגמרא: וְלִיתֵּן לֵיהּ לְגָדוֹל נָכְרִי. משיבה הגמרא: יש לחשוש שמא הרואה את מעשהו אָתֵי לְאִיחַלּוּפֵי בְּיִשְׂרָאֵל – יבוא להחליפו בישראל, ולחשוב ששלח לכך רב משרשיא ישראל גדול, ויסיק מכך שזריעת כישות בכרם מותרת.

הגמרא חוזרת לתשובותיו של רב מנשיא, ומביאה את תשובתו לשאלה השלישית: ועל מה ששאלו בענין מֵת ביום טוב, שְׁלַח לְהוּ, מֵת לֹא יִתְעַסְּקוּ בֵּיהּ ביום טוב לֹא יְהוּדָאִין [–יהודים] וְלֹא אַרַמָּאִין [–ארמיים], לֹא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְלֹא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כך הוא הדין, וְהָאָמַר [–והרי אמר] רַבִּי יְהוּדָה בַּר שִׁילַת אָמַר רַבִּי אַסִּי, עוּבְדָא הֲוָה בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּמָעוֹן – מעשה היה בבית הכנסת של העיר מעון [שאדם מת המתין לקבורה], בְּיוֹם טוֹב הַסָּמוּךְ לַשַּׁבָּת,

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיא, קיב ..... ג

ג) מאמר ד"ה להבין ענין חושן ואפוד
שבת פרשת תצוה, י"ג אדר, ה'תשכ"ו ..... ה

ד) שיחת ש"פ תצוה
פרשת זכור, י"ג אדר, ה'תשכ"ו ..... יא

ה) לקוטי שיחות – פרשת תצוה
(בלה"ק) כרך יא ..... טו

ו) מתוך פניני לוי יצחק על התורה
לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... יח

ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה
ז"ל שניאורסאהן חוברת כג, תרגום מאידיש ..... יט

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תצוה ..... כ

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת תצוה ..... כב

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תצוה ..... מה

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת תצוה ..... מו

יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תצוה ..... נו

יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... סא

שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:

יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תצוה ..... סד

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תצוה ..... פו

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת תצוה ..... צה

יז) נביאים וכתובים
מלכים א פרק ח-ט , תהלים פרק עד ..... קד

יח) משניות – מסכת בבא קמא
ביאור קהתי ..... קו

יט) עין יעקב מסכת יומא ..... קיג

כ) מסכת שבת עם ביאורים
מדף קלז עד דף קמג ..... קיד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... קמו

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן ..... קמו

כג) תורה אור
אדמו"ר הזקן ..... קמז

כד) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי ..... קמט

כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... קנ

כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... קנ

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב ..... קנא

כח) ספר המאמרים קונטרסים
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קנב

כט) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קנג

ל) דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קנד

לא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קנד

לב) חומש לקריאה בציבור ..... קנז

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה ..... קסד

לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... קסה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

לְהָבִין עִנְיַן חֹשֶׁן וְאֵפוֹד, שֶׁגַּבֵּי הָאֵפוֹד כְּתִיב[1] וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹתָם לִפְנֵי ה׳ עַל שְׁתֵּי כְּתֵפָיו לְזִכָּרוֹן, וְכֵן גַּבֵּי הַחֹשֶׁן כְּתִיב[2] וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גו׳ עַל לִבּוֹ גו׳ לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי ה׳ ומכאן שעם היותם שני בגדים שונים, יש להם מכנה־משותף. **וּכְפִי שֶׁמְּדַיֵּק כ״ק אַדְמו״ר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳**[3] (**שֶׁהַשָּׁנָה** שנת תשכ״ו, בה נאמר מאמר זה **הִיא שְׁנַת הַמֵּאָה לְהִסְתַּלְּקוּת־הִלּוּלָא שֶׁלּוֹ** בי״ג ניסן תרכ״ו), **שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין טַעַם הַחִלּוּק** ההבדל **בֵּין הָאֵפוֹד לַחֹשֶׁן, שֶׁבָּאֵפוֹד הָיוּ שְׁמוֹת י״ב הַשְּׁבָטִים רַק עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[4] **שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם** של שנים עשר השבטים **עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית, וּבַחֹשֶׁן הָיוּ שְׁמוֹת י״ב הַשְּׁבָטִים עַל י״ב אֲבָנִים**[5]. **וְגַם,** צריך להבין גם נפרדות את המשמעות הפנימית של הבדל נוסף בין החושן והאפוד **בַּחֹשֶׁן הָיָה לְכָל שֵׁבֶט מִין אֶבֶן אַחַר, לְרְאוּבֵן אֹדֶם וְכוּ׳, לְיוֹסֵף שֹׁהַם וּלְבִנְיָמִין יָשְׁפֵּה**[6], כך שהשם של כל שבט היה כתוב על אבן־טובה מסוג שונה **וּבָאֵפוֹד הָיוּ שְׁתֵּי הָאֲבָנִים מִמִּין אֶחָד, שְׁתֵּי אַבְנֵי שֹׁהַם**[7] כך שהשמות של כל שנים עשר השבטים היו כתובים על אבנים מאותו סוג. **וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין** דבר נוסף בתוכן הפנימי של החושן והאפוד **מַהוּ כֶּפֶל הָעִנְיָן דִּנְשִׂיאַת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי אַהֲרֹן לְזִכָּרוֹן, הֵן עַל כְּתֵפוֹ בָּאֵפוֹד, וְהֵן עַל לִבּוֹ בַּחֹשֶׁן** שבוודאי יש בכל אחד מהם עניין מיוחד, שונה מהשני, וצריך להבין מהו.

ב) **וּנְקוּדַת הָעִנְיָן בָּזֶה**[8], על־פי המאמר הנזכר של אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת הַחִלּוּק** ההבדל הכללי **בֵּין הָאֵפוֹד לַחֹשֶׁן הוּא, שֶׁהָאֵפוֹד** (**שֶׁהָיָה אַהֲרֹן** הכהן **חוֹגֵר מֵאַחוֹרָיו**) **הוּא בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם, וְהַחֹשֶׁן** (**שֶׁהָיָה עַל לִבּוֹ**) **הוּא בְּחִינַת פָּנִים**[9] כמבואר בחסידות, השפעה של אור וחיות אלוקית יכולה להיות בדרך קירוב וגילוי, בבחינת ״פנים״ או בדרך הסתר וריחוק בבחינת ״אחוריים״ (וכמו שכתוב בספר התניא, פרק כב, שצד הקדושה מקבל חיות אלוקית מבחינת ״פנים״. ואילו הסטרא־אחרא, הצד האחר, מקבל חיות ״מבחינת אחוריים דקדושה ופירוש אחוריים כאדם הנותן דבר לשונאו שלא ברצונו שמשליכו לו כלאחר כתפו כי מחזיר פניו ממנו משנאתו אותו, כך למעלה בחינת פנים הוא פנימיות הרצון העליון וחפצו האמיתי אשר חפץ ה׳ להשפיע חיות לכל הקרוב אליו מסטרא דקדושה אבל הסטרא־אחרא והטומאה היא תועבת ה׳ אשר שנא ואינו משפיע לה חיות מפנימיות הרצון וחפצו האמיתי אשר חפץ בה חס־ושלום כי־אם כמאן דשדי בתר כתפוי [כמי שמשליך אחר כתפו] לשונאו שלא ברצונו״). והחושן המונח לפניו של הכהן הוא כנגד השפעה מבחינת ״פנים״ והאפוד שמקומו מאחוריו הוא כנגד השפעה מבחינת ״אחוריים״.

בס״ד. שבת פרשת תצוה, פרשת זכור, י״ג אדר, ה׳תשכ״ו

(הנחה בלתי מוגה)

לְהָבִין עִנְיַן חֹשֶׁן וְאֵפוֹד, שֶׁגַּבֵּי הָאֵפוֹד כְּתִיב[1] וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹתָם לִפְנֵי ה׳ עַל שְׁתֵּי כְּתֵפָיו לְזִכָּרוֹן, וְכֵן גַּבֵּי הַחֹשֶׁן כְּתִיב[2] וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גו׳ עַל לִבּוֹ גו׳ לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי ה׳. וּכְפִי שֶׁמְּדַיֵּק כ״ק אַדְמו״ר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳[3] (שֶׁהַשָּׁנָה הִיא שְׁנַת הַמֵּאָה לְהִסְתַּלְּקוּת־הִלּוּלָא שֶׁלּוֹ), שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין טַעַם הַחִלּוּק בֵּין הָאֵפוֹד לַחֹשֶׁן, שֶׁבָּאֵפוֹד הָיוּ שְׁמוֹת י״ב הַשְּׁבָטִים רַק עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[4] שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית, וּבַחֹשֶׁן הָיוּ שְׁמוֹת י״ב הַשְּׁבָטִים עַל י״ב אֲבָנִים[5]. וְגַם, בַּחֹשֶׁן הָיָה לְכָל שֵׁבֶט מִין אֶבֶן אַחֵר, לְרְאוּבֵן אֹדֶם וְכוּ׳, לְיוֹסֵף שֹׁהַם וּלְבִנְיָמִין יָשְׁפֵּה[6], וּבָאֵפוֹד הָיוּ שְׁתֵּי הָאֲבָנִים מִמִּין אֶחָד, שְׁתֵּי אַבְנֵי שֹׁהַם[7]. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ כֶּפֶל הָעִנְיָן דִּנְשִׂיאַת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי אַהֲרֹן לְזִכָּרוֹן, הֵן עַל כְּתֵפוֹ בָּאֵפוֹד, וְהֵן עַל לִבּוֹ בַּחֹשֶׁן.

ב) **וּנְקוּדַת** הָעִנְיָן בָּזֶה[8], דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת הַחִלּוּק בֵּין הָאֵפוֹד לַחֹשֶׁן הוּא, שֶׁהָאֵפוֹד (שֶׁהָיָה אַהֲרֹן חוֹגֵר מֵאַחוֹרָיו) הוּא בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם, וְהַחֹשֶׁן (שֶׁהָיָה עַל לִבּוֹ) הוּא בְּחִינַת פָּנִים[9]. וְעִנְיָנוֹ בְּעֲבוֹדָה,

---

1) פרשתנו כח, יב. 2) שם, כט. 3) ד״ה זה באוה״ת פרשתנו ע׳ א׳תרנו ואילך. בסה״מ תרל״ג ח״א ע׳ קנז ואילך. וש״נ. 4) שם, יו״ד. 5) שם, כא. 6) ״כמ״ש הרמב״ם פ״ט מהל׳ כלי המקדש וברבות ס״פ תצוה ופ׳ במדבר פ״ב״ (לקו״ת פ׳ ראה כה, ד). 7) שם, ט. 8) בהבא לקמן – ראה אוה״ת שם ע׳ א׳תרסו ואילך. 9) ראה זח״ב רלא, ב – הובא ונתבאר באוה״ת שם ע׳ א׳תרסז ואילך. וראה פנים יפות פרשתנו כח, ו. – הובא ונתבאר באוה״ת שם ס״ע א׳תרמב ואילך.

שֶׁאֵפוֹד[10] מוֹרֶה עַל הָעֲבוֹדָה שֶׁהִיא בִּבְחִינַת אָחוֹר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[11] אַחֲרֵי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ, שֶׁהִיא הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא בִּלְבַד, הַיְנוּ, שֶׁלֹּא נֶהְפַּךְ לִבּוֹ מִתַּאֲווֹת עוֹלָם הַזֶּה כוּ׳, וַעֲדַיִן אֵין לוֹ חֵפֶץ וּתְשׁוּקָה לֶאֱלֹקוּת, וְרַק כּוֹפֶה וּמַכְרִיחַ אֶת עַצְמוֹ כוּ׳, וְחֹשֶׁן[10] מוֹרֶה עַל הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת אִתְהַפְּכָא, שֶׁנִּתְהַפְּכוּ הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לִהְיוֹת כְּפִי מַהוּת מַדְרֵגַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ הִיא בְּחִינַת פָּנִים. וְעִנְיַן נְשִׂיאַת אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן הוּא הַנְּתִינַת־כֹּחַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל ב׳ אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא (וְעַל־דֶּרֶךְ עִנְיַן הַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת שֶׁעַל־יְדֵי אַהֲרֹן, אֶלָּא שֶׁפְּעֻלַּת הַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת הִיא בְּנוֹגֵעַ לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וּפְעֻלַּת נְשִׂיאַת הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן הִיא בְּנוֹגֵעַ לְבֵרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית[12]). וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא מִבְּעֵי שֶׁכַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בָּעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם, בְּחִינַת אִתְכַּפְיָא, יֵשׁ צוֹרֶךְ בִּפְעֻלַּת אַהֲרֹן כוּ׳, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹתָם לִפְנֵי ה׳ עַל שְׁתֵּי כְּתֵפָיו לְזִכָּרוֹן, אֶלָּא גַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בַּעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת פָּנִים, בְּחִינַת אִתְהַפְּכָא, כְּתִיב וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ׳ עַל לִבּוֹ גּוֹ׳ לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי ה׳, לְהַעֲלוֹתָם לִפְנֵי הֲוָיָ׳, לְמַעְלָה[13] מִבְּחִינַת שֵׁם הֲוָיָ׳[14].

ביאור בדרך אפשר

וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה, בעבודת ה׳ של אדם בכל מקום ובכל זמן, **שֶׁאֵפוֹד**[10] **מוֹרֶה עַל הָעֲבוֹדָה שֶׁהִיא בִּבְחִינַת אָחוֹר,** עבודה בדרגה נמוכה יחסית שבה הקשר של האדם לאלוקות הוא בבחינת "אחוריים" באלוקות **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11] **אַחֲרֵי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ,** ולשון הכתוב "אחרי" רומז לעבודת ה׳ בדרגה שהאדם מתקשר ומתחבר לאלוקות רק בבחינת "אחוריים" (ולא עם בחינת "פנים" הנעלית יותר) **שֶׁהִיא הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא בִּלְבַד,** כאשר האדם כופה את יצרו ומצליח להתגבר על תאוותיו **הַיְנוּ,** שמעמדו ומצבו הרוחני הוא עדיין כזה **שֶׁלֹּא נֶהְפַּךְ לִבּוֹ מִתַּאֲווֹת עוֹלָם הַזֶּה כוּ׳,** והתאוות שלו הן בתוקף **וַעֲדַיִן אֵין לוֹ חֵפֶץ וּתְשׁוּקָה לֶאֱלֹקוּת, וְרַק כּוֹפֶה וּמַכְרִיחַ אֶת עַצְמוֹ כוּ׳** ולמעשה אינו נגרר אחר התאוות, וכיון שזו דרגה נמוכה יחסית, היא נקראת בחינת "אחוריים" ונרמזת בענין האפוד שהכהן הגדול לובש מאחוריו **וְחֹשֶׁן**[10] שהכהן הגדול לובש מלפניו **מוֹרֶה עַל הָעֲבוֹדָה** הנעלית יותר **שֶׁבִּבְחִינַת אִתְהַפְּכָא, שֶׁנִּתְהַפְּכוּ הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** כפי שהן מצד טבען והפכו **לִהְיוֹת כְּפִי מַהוּת מַדְרֵגַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית,** ולא זו בלבד שהאדם כבר לא מתאווה תאוות אלא שכוחות הנפש הבהמית עצמה התהפכו לטוב כמו הנפש האלוקית **שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ הִיא בְּחִינַת פָּנִים** ונרמזת בענין החושן. **וְעִנְיַן נְשִׂיאַת אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן** ומעתה מובן למה השמות של בני ישראל נכתבו פעמיים, הן על החושן והן על האפוד, כי העובדה שאהרן נושא את שמותם עליו הן מלפנים והן מאחור **הוּא הַנְּתִינַת־כֹּחַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל ב׳ אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא** נשיאת השמות על האפוד נותנת כוח לעבודת ה׳ בבחינת "אתכפיא" ונשיאת השמות על החושן נותנת כוח לעבודת ה׳ בבחינת "אתהפכא" **(וְעַל־דֶּרֶךְ עִנְיַן הַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת** של המנורה במשכן **שֶׁעַל־יְדֵי אַהֲרֹן,** שכמבואר בחסידות העובדה שיש במנורה שבעה נרות רומזת לכך שעל ידי אהרן יש נתינת כוח לעבודת ה׳ בשבע דרגות שונות שקיימות בבני ישראל **אֶלָּא** שיש הבדל מהותי בין הנתינת כוח שעל ידי העלאת הנרות לנתינת כוח שעל ידי נשיאת השמות על החושן ועל האפוד **שֶׁפְּעֻלַּת הַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת הִיא** נתינת כוח לבני ישראל **בְּנוֹגֵעַ לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית,** היינו עבודת ה׳ שעל־ידי הנפש האלוקית **וּפְעֻלַּת נְשִׂיאַת הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן הִיא** נתינת כוח לבני ישראל **בְּנוֹגֵעַ לְבֵרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית**[12] עבודת האדם לְבָרוֹר ולהפריד את הטוב שבה מן הרע שבה ולהעלותה לקדושה).

וְהַיְנוּ, העובדה ששמות בני ישראל לא היו כתובים רק על האפוד אלא גם על החושן מלמדת **שֶׁלֹּא מִבְּעֵי** אין צריך לומר **שֶׁכַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים** עדיין בדרגה נמוכה בעבודת ה׳ ועוסקים **בָּעֲבוֹדָה** רוחנית **שֶׁבִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם,** שהיא כאמור עבודת **בְּחִינַת אִתְכַּפְיָא** בלבד, **יֵשׁ צוֹרֶךְ בִּפְעֻלַּת אַהֲרֹן כוּ׳,** שהרי מי שמצבו הרוחני ירוד בוודאי זקוק לעזר וסיוע כדי שאכן יתגבר על התאוות שלו **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹתָם לִפְנֵי ה׳ עַל שְׁתֵּי כְּתֵפָיו לְזִכָּרוֹן,** והרי הכתפיים הם בחינת אחוריים (כמצוטט לעיל מספר התניא שהשפעה מבחינת אחוריים היא "כאדם הנותן דבר לשונאו שמשליכו לו כלאחר כתפו") **אֶלָּא גַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים** בדרגה גבוהה בעבודת ה׳ **בַּעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת פָּנִים** וקירוב לאלוקות, **בְּחִינַת אִתְהַפְּכָא,** כאשר הנפש הבהמית כבר הפכה לטוב כמו הנפש האלוקית **כְּתִיב וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ׳ עַל לִבּוֹ גּוֹ׳** היינו לפניו בבחינת "פנים" **לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי ה׳,** ומוסיף ומבאר מה עניינה של הנתינת כוח גם כשנמצאים בדרגה גבוהה כל כך בעבודת ה׳ שהיא **לְהַעֲלוֹתָם לִפְנֵי הֲוָיָ׳,** כדיוק לשון הכתוב לגבי נשיאת שמות בני ישראל על החושן "לזכרון לפני ה׳" היינו נתינת כוח לתוספת התקרבות לאלוקות והתעלות עד לבחינת "לפני ה׳" היינו **לְמַעְלָה**[13] **מַעְלָה** הרבה יותר גבוה **מִבְּחִינַת שֵׁם הֲוָיָ׳**[14].

---

10) ראה גם סה"מ תרל"ג ע' קסו בשוה"ג – מגוכי"ק. 11) פ' ראה יג, ה. 12) לקו"ת שם. אוה"ת שם ע' א'תרנט. ע' א'תרסג־ח. שם (כרך ח') ע' ג'עה. סה"מ תרס"ח ע' קי. 13) לקו"ת שם. 14) ברשימה אחרת, שע"י העבודה בבחי' האפוד באים לעבודה דבחי' החושן, שזהו מה שהחושן הי' מחובר ודבוק אל חשב האפוד באופן שלא יזח החושן מעל האפוד (פרשתנו שם, כח).

ג) **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן הַטַּעַם שֶׁבַּחֹשֶׁן הָיְתָה לְכָל שֵׁבֶט אֶבֶן מְיֻחֶדֶת בִּפְנֵי־עַצְמָהּ, וְהָיוּ חֲלוּקוֹת זוֹ מִזּוֹ בְּמִינָן וּבְגִוְנָן** (לְפִי גּוֹן הַדְּגָלִים[15] צבע האבן של כל שבט היה בהתאם לצבע הדגל של אותו שבט בעת שבני ישראל היו במדבר, כפירוש רש"י בפרשת במדבר לגבי הדגלים: "כל דגל יהיה לו אות, מפה צבועה תלוייה בו. צבעו של זה לא כצבעו של זה, צבע כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחושן"), **דְּכֵינָן שֶׁעִנְיַן הַחֹשֶׁן מוֹרֶה עַל הָעֲבוֹדָה דְּאִתְהַפְּכָא,** הפיכת הנפש הבהמית לקדושה **שֶׁהוּא עִנְיַן בֵּרוּר כָּל פִּרְטֵי כֹּחוֹת נֶפֶשׁ שֶׁנֶּהֱפָכִים לְאוֹר,** ההפיכה של חושך הנפש הבהמית לאור היא לא רק באופן כללי אלא כל פרט ופרט בכוחות ובתכונות שלה משתנה מן הקצה אל הקצה ומתהפך מחושך לאור וכך כל הפרטים שבה מתבררים, היינו שניכר ההבדל בין הטוב לרע והיא עולה לקדושה ומאחר שאינו דומה הבירור וההפיכה של כוח אחד לשני (שהרי יש לנפש כוחות שונים של שכל, רגש ועוד שלכל אחד מהם יש תכונה שונה ומיוחדת) **לָכֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מאבני החושן **חָלוּק** שונה ונבדל **בְּגוֹנוֹ וְתָאָרוֹ,** בצבע שלו ובצורה שלו **הַיְינוּ לְפִי אֹפֶן מַהוּתוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ,** של הכוח המסויים של הנפש הבהמית שנשיאת השם על אבן זו בפרט היא נתינת הכוח המיוחדת לעבודה המיוחדת של בירור והפיכת הכוח המסויים הזה מרע לטוב **שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה הֲרֵי הוּא מִתְהַפֵּךְ לְאוֹר וְטוֹב כו'**[16], כי לכל כוח יש אופן עבודה שבאמצעותו הוא מתהפך לטוב (ולמשל, אינו דומה אופן העבודה הנפשית הרוחנית הדרוש לבירור השכל של הנפש הבהמית והפיכתו מחושך לאור לאופן העבודה של בירור והעלאת המידות) **וְהַיְינוּ, שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ** עבודת ה"אתהפכא" של הנפש הבהמית מחושך לאור **הִיא בְּאֹפֶן שֶׁכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט בִּמְסִלָּתוֹ יַעֲלֶה**[17], כדברי חכמינו ז"ל שבקריעת ים סוף הים נבקע לשנים עשר מעברים שונים (ככתוב "לגוזר ים סוף לגזרים") כי כל שבט ושבט עלה במסילה המיוחדת לו, בהתאם לאופי המיוחד של עבודתו הרוחנית המיוחדת השונה משאר השבטים **וְלָכֵן הָיוּ** בחושן **י"ב אֲבָנִים** שונות זו מזו **כְּנֶגֶד י"ב הַשְּׁבָטִים** השונים זה מזה באופי עבודתם הרוחנית, **שֶׁהֵם י"ב גְּבוּלֵי אֲלַכְסוֹן**[18], היינו התכללות ששת המידות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד יסוד) זו בזו. ומקור העניין הוא ב'ספר יצירה' שם נקראות המידות 'קצוות' על שם ששת הקצוות (שבעולם ובכל דבר) שהם ארבעת הצדדים מזרח, מערב, צפון, דרום, מעלה ומטה (הנקראים ב'ספר יצירה' "רום" ו"תחת") המקבילים לששת המידות, והמפגש של ששה קצוות יוצר י"ב זוויות אלכסוניות. ונתבאר ב'לקוטי תורה' (פרשת מסעי, לגבי חלוקת הנחלה בארץ ישראל) שי"ב גבולי אלכסון קשורים לי"ב השבטים **וּכְמוֹ שֶׁגַּם עַכְשָׁו** בזמן הזה כשאין לנו חושן ואפוד בבגדי כהונה **יֵשׁ י"ב שְׁעָרִים** שונים **לַעֲלִיַּת תְּפִלַּת כָּל שֵׁבֶט בַּשַּׁעַר הַמְיֻחָד אֵלָיו כו'**[19] **[וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁי"ב הַשְּׁבָטִים** בעת מסעם במדבר **נֶחְלְקוּ לְד' מַחֲנוֹת וּבְכָל מַחֲנֶה ג' שְׁבָטִים,** כמפורש בתורה בפרשת במדבר, **כָּךְ גַּם אַבְנֵי הַחֹשֶׁן נֶחְלְקוּ לְד' טוּרִים, וּבְכָל טוּר ג' אֲבָנִים** היינו שמלבד החלוקה הכללית לשנים עשר שבטים שלכל אחד מהם יש עניין מיוחד, קיימת חלוקה נוספת לארבע מחנות של שלושה שבטים]. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בָּאֵפוֹד, בְּחִינַת אָחוֹר, שֶׁמּוֹרֶה עַל הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא בִּלְבַד,** שהיא עבודה בדרגה יותר נמוכה מאשר העבודה בבחינת "אתהפכא" ובה אין הפיכת החושך לאור והתעלות גדולה **לֹא שַׁיָּךְ** לא ייתכן **שֶׁיִּהְיֶה לְכָל שֵׁבֶט אֶבֶן מְיֻחֶדֶת שֶׁמּוֹרָה עַל פִּרְטֵי מַדְרֵגַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבְּאוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט,** כפי שהיה בחושן, **שֶׁהֲרֵי הָאֶבֶן שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לֹא נִתְהַפְּכָה עֲדַיִן לִיכָלֵל**

ביאור בדרך אפשר

ג) **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן הַטַּעַם שֶׁבַּחֹשֶׁן הָיְתָה לְכָל שֵׁבֶט אֶבֶן מְיֻחֶדֶת בִּפְנֵי־עַצְמָהּ, וְהָיוּ חֲלוּקוֹת זוֹ מִזּוֹ בְּמִינָן וּבְגִוְנָן (לְפִי גּוֹן הַדְּגָלִים[15]), דְּכֵינָן שֶׁעִנְיַן הַחֹשֶׁן מוֹרֶה עַל הָעֲבוֹדָה דְּאִתְהַפְּכָא, שֶׁהוּא עִנְיַן בֵּרוּר כָּל פִּרְטֵי כֹּחוֹת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁנֶּהֱפָכִים לְאוֹר, לָכֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד חָלוּק בְּגוֹנוֹ וְתָאָרוֹ, הַיְינוּ לְפִי אֹפֶן מַהוּתוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ, שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה הֲרֵי הוּא מִתְהַפֵּךְ לְאוֹר וְטוֹב כו'[16], וְהַיְינוּ, שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ הִיא בְּאֹפֶן שֶׁכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט בִּמְסִלָּתוֹ יַעֲלֶה[17], וְלָכֵן הָיוּ י"ב אֲבָנִים כְּנֶגֶד י"ב הַשְּׁבָטִים, שֶׁהֵם י"ב גְּבוּלֵי אֲלַכְסוֹן[18], וּכְמוֹ שֶׁגַּם עַכְשָׁו יֵשׁ י"ב שְׁעָרִים לַעֲלִיַּת תְּפִלַּת כָּל שֵׁבֶט בַּשַּׁעַר הַמְיֻחָד אֵלָיו כו'[19] [וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁי"ב הַשְּׁבָטִים נֶחְלְקוּ לְד' מַחֲנוֹת וּבְכָל מַחֲנֶה ג' שְׁבָטִים, כָּךְ גַּם אַבְנֵי הַחֹשֶׁן נֶחְלְקוּ לְד' טוּרִים, וּבְכָל טוּר ג' אֲבָנִים]. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בָּאֵפוֹד, בְּחִינַת אָחוֹר, שֶׁמּוֹרָה עַל הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא בִּלְבַד, לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה לְכָל שֵׁבֶט אֶבֶן מְיֻחֶדֶת שֶׁמּוֹרָה עַל פִּרְטֵי מַדְרֵגַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבְּאוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט, שֶׁהֲרֵי הָאֶבֶן שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לֹא נִתְהַפְּכָה עֲדַיִן

15) ראה פרש"י במדבר ב, ב. 16) ראה גם סה"מ תרס"ח ע' קכ. 17) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 54. 18) אוה"ת שם ע' א'תרסד. ובכ"מ. 19) תו"ח פרשתנו שמה, ג.

ביאור בדרך אפשר

וְלִהְיוֹת כְּפִי מַהוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מַמָּשׁ, ולעניין זה של העלייה וההתכללות בקדושה יש הבדלים בין השבטים כי לכל אחד יש "מסילה" של עלייה מיוחדת לו (בהתאם לתוכן ולמהות המיוחדת של נפשו האלוקית, כמבואר לעיל) אבל כאשר הנפש הבהמית לא עולה ונכללת בנפש האלוקית

יֵשׁ כָּאן רַק נְתִינַת־כֹּחַ לַעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא, שֶׁהִיא אֵצֶל כּוּלָּם בְּשָׁוֶה, כי אין בה הבדלים מצד האדם אלא היא עניין כללי של התגברות על היצר הרע **וְלָכֵן** באפוד **הָיוּ כָּל י"ב הַשְּׁבָטִים עַל סוּג אֶחָד שֶׁל אֲבָנִים**[20]. **וְהַטַּעַם** הפנימי לכך **שֶׁאַבְנֵי הָאֵפוֹד הָיוּ** לא רק אבנים מאותו סוג לכל השבטים אלא בזה עצמו היו אלה **אַבְנֵי שֹׁהַם דַּוְקָא הוּא,** כיוון שיש קשר ושייכות פנימית בין עניינם של אבני השוהם לעבודה הרוחנית המרומזת בעניין האפוד **לְפִי שֶׁהַכֹּחַ** שניתן לכל יהודי מלמעלה **שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת** לו **שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה** על יצרו ונפשו הבהמית **בְּאֹפֶן שֶׁל אִתְכַּפְיָא,** שאמנם זוהי עבודה בדרגה יותר נמוכה מהעבודה של אתהפכא, ובכל זאת זו עבודה גדולה ויש צורך בנתינת כוח מיוחדת על זה וכוח זה **צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן בְּיוֹתֵר, וְעִנְיָן זֶה** מקור הנתינת כוח לעבודה של אתכפייא **מְרֻמָּז בְּאַבְנֵי הַשֹּׁהַם, כִּי, שֹׁהַם אוֹתִיּוֹת מֹשֶׁה**[21], **שֶׁעַל־יָדוֹ** על ידי משה רבינו **דַּוְקָא נִמְשָׁךְ** ויורד מלמעלה ובא לאדם **הַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא.**

וְעוֹד זֹאת, ויש גם עניין נוסף באבני השוהם שיש לו קשר ושייכות פנימית לעבודה של אתכפייא **שֶׁאֶבֶן הַשֹּׁהַם (בְּאַבְנֵי הַחֹשֶׁן** שבו הייתה לכל שבט אבן מיוחדת לו) **הוּא הָאֶבֶן דְּיוֹסֵף**[22], **וַהֲרֵי מַדְרֵגַת יוֹסֵף הִיא לְמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת הַשְּׁבָטִים,** כל שאר **שֶׁנִּשְׁמָתוֹ הִיא מִבְּחִינַת יְחוּדָא־עִילָּאָה דַּאֲצִילוּת** באחדות ה' במובן זה שכל העולמות וכל הנבראים בטלים לפניו ואין להם כל ערך וכל חשיבות וכאילו אינם קיימים יש דרגות שונות, והביטול העמוק והמוחלט שבעולם האצילות (העולם העליון ביותר מבין ארבעת העולמות הכלליים אצילות, בריאה, יצירה, עשייה) נקרא "יחוד עליון", בשונה מהביטול בדרגה יותר נמוכה שנקרא "יחודא תתאה", יחוד תחתון. והמעלה המיוחדת של יוסף על שאר השבטים היא שמקור ושורש נשמתו הוא מדרגה זו, "יחודא עילאה" שבעולם האצילות **(מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר הַשְּׁבָטִים הֵם מֵעוֹלָם הַבְּרִיאָה** הנמוך בדרגתו מעולם האצילות, וכמבואר בחסידות שלכן היה בכוחו של יוסף להיות משנה למלך במצרים ולעסוק בהנהגת מצרים מבלי שכל זה יפריע לו להיות בטל ודבוק באלוקות, אבל כדי שהשבטים יוכלו להישאר בביטול ובדביקות שלהם הם היו צריכים להיות רועי צאן ולגור בארץ גושן ולא לבוא במגע קרוב עם ענייני העולם)[23], **וּמִשָּׁם** מ"יחודא עילאה" שבעולם האצילות, בחינת יוסף, **נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא.**

ד) **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מָצִינוּ גַּם בְּעִנְיַן מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, כַּמְּבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי פָּרָשַׁת זָכוֹר**[24] **שֶׁבִּצְאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיְתָה אֶצְלָם הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא** בלבד **(שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר**[25] **כִּי בָּרַח הָעָם,** לגבי היציאה ממצרים **מִפְּנֵי שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל** "דלכאורה הוא תמוה למה הייתה כזאת וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא היה מוכרח לשלחם?" (תניא פרק לא) ואם כן למה היו צריכים בני ישראל לברוח ממצרים? אלא סיבת הבריחה היא **מִפְּנֵי שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל**

ביאור בדרך אפשר

לִיכָּלֵל וְלִהְיוֹת כְּפִי מַהוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מַמָּשׁ, וְיֵשׁ כָּאן רַק נְתִינַת־כֹּחַ לַעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא, שֶׁהִיא אֵצֶל כּוּלָּם בְּשָׁוֶה, וְלָכֵן הָיוּ כָּל י"ב הַשְּׁבָטִים עַל סוּג אֶחָד שֶׁל אַבְנִים[20]. **וְהַטַּעַם שֶׁאַבְנֵי הָאֵפוֹד הָיוּ אַבְנֵי שֹׁהַם דַּוְקָא הוּא, לְפִי שֶׁהַכֹּחַ שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה בְּאֹפֶן שֶׁל אִתְכַּפְיָא, צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן בְּיוֹתֵר, וְעִנְיָן זֶה מְרֻמָּז בְּאַבְנֵי הַשֹּׁהַם, כִּי, שֹׁהַם אוֹתִיּוֹת מֹשֶׁה**[21], **שֶׁעַל־יָדוֹ דַּוְקָא נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא. וְעוֹד זֹאת, שֶׁאֶבֶן הַשֹּׁהַם (בְּאַבְנֵי הַחֹשֶׁן) הוּא הָאֶבֶן דְּיוֹסֵף**[22], **וַהֲרֵי מַדְרֵגַת יוֹסֵף הִיא לְמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת הַשְּׁבָטִים, שֶׁנִּשְׁמָתוֹ הִיא מִבְּחִינַת יְחוּדָא־עִילָּאָה דַּאֲצִילוּת (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר הַשְּׁבָטִים הֵם מֵעוֹלָם הַבְּרִיאָה)**[23], **וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא.**

ד) **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מָצִינוּ גַּם בְּעִנְיַן מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, כַּמְּבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי פָּרָשַׁת זָכוֹר**[24] **שֶׁבִּצְאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיְתָה אֶצְלָם הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא (שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר**[25] **כִּי בָּרַח הָעָם, מִפְּנֵי שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל עֲדַיִן הָיָה**

---

20) ראה גם סה"מ תרס"ח ריש ע' קכא: "כמו בהעלאת הנרות דההמשכה מלמעלה הוא בחי' שמן למאור, והעלאת והתכללות הנרות הוא שבעה נרות .. כמו"כ בבירור נה"ב ההמשכה מלמעלה .. לסייע בהבירור הוא בחי' אור א', וההעלאה היא י"ב מדרי' כו'". 21) י"נ למאו"א א' ס"ד – הובא באוה"ת פרשתנו ס"ע א'תרמו (ושם: "והמכוון י"ל כמ"ש ע"פ שאו את ראש כו' אתה ואהרן .. שכדי להעלות נש"י .. הוא ע"י .. אתה ואהרן, שושבינא דמלכא ושושבינא דמטרוניתא .. והן שתי אבני השהם, הגם שהם אותיות משה, הרי נאמר הוא משה ואהרן וכו'". – ולהעיר מהמבואר לקמן ס"ה). 22) ראה גם אוה"ת שבהערה הקודמת: "ונודע ע"פ מ"ש ויקח משה את עצמות יוסף עמו". 23) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' קצב ואילך. תו"ח ויחי רמב, ד ואילך. 24) ראה תו"א פרשתנו פד, ד. ובכ"מ. 25) בשלח יד, ה.

ביאור בדרך אפשר

בְּתָקְפּוֹ כו׳[26], "... כי לא פסקה זוהמתן עד מתן תורה, רק מגמתם וחפצם הייתה לצאת נפשם האלוקית מגלות הסטרא־אחרא היא טומאת מצרים ולדבקה בו יתברך" (תניא שם) וכל זמן שטומאת מצרים עדיין הייתה בהם היו צריכים "לברוח" מהרע **וַעֲבוֹדָתָם הָיְתָה בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא בִּלְבַד), שֶׁלְּכֵן** בגלל שעדיין היה להם קשר לסטרא־אחרא **הָיָה עֲמָלֵק יָכוֹל לְנַגֵּד לָהֶם כו׳** כי מי שכבר הפך את נפשו הבהמית מחושך לאור, ועבודתו היא בבחינת "אתהפכא", הרי הקליפות והסטרא־אחרא לא יכולות לפגוע בו.

וְזֶהוּ הטעם לכך **שֶׁמִּלְחֶמֶת עֲמָלֵק הָיְתָה צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל־יְדֵי אַנְשֵׁי מֹשֶׁה דַּוְקָא**[27], כמסופר בתורה שכאשר עמלק בא להלחם עם ישראל, אמר משה ליהושע "בחר לנו אנשים" שיהיו "אנשי משה" (וכפירוש רש"י: "גיבורים וירא חטא שתהא זכותן מסייעתן") **כָּאָמוּר לְעֵיל שֶׁהַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן בְּיוֹתֵר כו׳** ממשה רבנו ומיוסף הצדיק.

ה) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם הַמַּאֲמָר שֶׁזֶּה־עַתָּה בשנת תשכ"ו בעת אמירת המאמר **יָצָא מִגָּלוּת לִגְאֻלָּה, 'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל' הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן**[28] **(וְכַנִּרְאֶה שֶׁהוּא מֵהַ'צֶּמַח צֶדֶק', אוֹ שֶׁמְּיַסֵּד עַל־כָּל־פָּנִים עַל מַאֲמַר הַ'צֶּמַח צֶדֶק', כֵּיוָן שֶׁתֹּכֶן הַדְּבָרִים נִמְצָא בַּמַּאֲמָר שֶׁל הַ'צֶּמַח צֶדֶק' בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה'**[29]**), שֶׁבּוֹ מְבָאֵר מַה שֶׁכָּתוּב**[30] **הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר הֲוָי׳ לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם גו׳ הֵם הַמְדַבְּרִים אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, דְּצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן, שֶׁאֵצֶל לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּתִיב הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה (אַהֲרֹן לִפְנֵי מֹשֶׁה), וְאֵצֶל דִּבּוּרָם אֶל פַּרְעֹה כְּתִיב הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן (מֹשֶׁה קוֹדֵם לְאַהֲרֹן). וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה**[31]**, שֶׁכְּדֵי לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, דְּהַיְנוּ הוֹצָאַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִבְּחִינַת מֵיצָרִים וּגְבוּלִים [כַּנַ"ל שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם כְּתִיב כִּי בָּרַח הָעָם, מִפְּנֵי שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל עֲדַיִן הָיָה בְּתָקְפּוֹ כו׳, רַק מְגַמָּתָם וְחֶפְצָם הָיְתָה לְצֵאת נַפְשָׁם הָאֱלֹקִית מִגָּלוּת הַסִּטְרָא־אַחֲרָא כו׳], לָזֶה דַּי הַנְּתִינַת־כֹּחַ דְּאַהֲרֹן לְהַעֲלָאָה [כַּיָּדוּעַ שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הוּא לִפְעֹל שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה וְנִגְלֶה אֱלֹקוּת, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת נִרְאֶה (כַּמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' פָּרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ**[32]**), וְזוֹהִי הַנְּתִינַת־כֹּחַ לִבְנֵי**

ביאור בדרך אפשר

לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, ובמאמר זה שואל את השאלה **שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן, שֶׁאֵצֶל לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** לעניין השליחות להוציא את בני ישראל ממצרים **כְּתִיב הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה (אַהֲרֹן לִפְנֵי מֹשֶׁה), וְאֵצֶל דִּבּוּרָם אֶל פַּרְעֹה** לעניין תיאור הדיבור לפני פרעה בפועל **כְּתִיב הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן (מֹשֶׁה קוֹדֵם לְאַהֲרֹן)** ויש להבין מה טעם השינוי?

וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה[31], במאמר הנזכר, **שֶׁכְּדֵי לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, דְּהַיְנוּ** במשמעות הרוחנית־הפנימית **הוֹצָאַת** ושחרור **נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִבְּחִינַת מֵיצָרִים וּגְבוּלִים** שלא יהיו לה הפרעות והגבלות על רצונה ושאיפתה לדבוק באלוקות **כַּנַ"ל שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם כְּתִיב כִּי בָּרַח הָעָם, מִפְּנֵי שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל עֲדַיִן הָיָה בְּתָקְפּוֹ כו׳, רַק מְגַמָּתָם וְחֶפְצָם הָיְתָה לְצֵאת נַפְשָׁם הָאֱלֹקִית מִגָּלוּת הַסִּטְרָא־אַחֲרָא כו׳],** ונמצא שיציאת מצרים היא העבודה של אתכפייא בלבד, לפני הפיכת הרע לטוב, **לָזֶה דַּי הַנְּתִינַת־כֹּחַ דְּאַהֲרֹן לְהַעֲלָאָה** כמבואר בחסידות שהתקרבות האדם לאלוקות יכולה להיות בשני אופנים – בדרך "המשכה" והתגלות אלוקית מלמעלה למטה או בדרך "העלאה" של האדם מצד עצמו מלמטה למעלה, ועבודת "אתכפייא" היא בבחינת העלאה [והנתינת כוח לכך היא מבחינת אהרן **כַּיָּדוּעַ שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הוּא לִפְעֹל שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה וְנִגְלֶה אֱלֹקוּת, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת נִרְאֶה (כַּמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' פָּרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ**[32] כיצד אהרן פועל התגלות אלוקות בדרך העלאה מלמטה למעלה), **וְזוֹהִי** עבודתו של

בְּתָקְפּוֹ כו׳[26], וַעֲבוֹדָתָם הָיְתָה בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא בִּלְבַד), שֶׁלְּכֵן הָיָה עֲמָלֵק יָכוֹל לְנַגֵּד לָהֶם כו׳. וְזֶהוּ שֶׁמִּלְחֶמֶת עֲמָלֵק הָיְתָה צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל־יְדֵי אַנְשֵׁי מֹשֶׁה דַּוְקָא[27], כָּאָמוּר לְעֵיל שֶׁהַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן בְּיוֹתֵר כו׳.

ה) **וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם הַמַּאֲמָר שֶׁזֶּה־עַתָּה יָצָא מִגָּלוּת לִגְאֻלָּה, 'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל' הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן**[28] **(וְכַנִּרְאֶה שֶׁהוּא מֵהַ'צֶּמַח צֶדֶק', אוֹ שֶׁמְּיַסֵּד עַל־כָּל־פָּנִים עַל מַאֲמַר הַ'צֶּמַח צֶדֶק', כֵּיוָן שֶׁתֹּכֶן הַדְּבָרִים נִמְצָא בַּמַּאֲמָר שֶׁל הַ'צֶּמַח צֶדֶק' בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה'**[29]**), שֶׁבּוֹ מְבָאֵר מַה שֶׁכָּתוּב**[30] **הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר הֲוָי׳ לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם גו׳ הֵם הַמְדַבְּרִים אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם**

---

26) תניא פל"א (מ, ב). 27) ראה תו"א שם פג, ב. 28) בבוך 448 (קמב, א). נדפס לאח"ז באוה"ת וארא (כרך ח') ע' ב'תתצד ואילך. וראה גם ד"ה הם המדברים גו' – שם ע' ב'תתצט ואילך. 29) וארא ע' רכה־ט. 30) וארא ו, כו־ז. 31) שם ע' ב'תתצח ואילך. 32) ל, א. לא, א.

ביאור בדרך אפשר

אהרן **הַנְּתִינַת־כֹּחַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלָם עִנְיַן הַהַעֲלָאָה],**
וְאַחַר־כָּךְ לאחר התחלת העבודה בדרך אתכפייא שהיא עניין של העלאה
תִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה מלמעלה למטה **עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, וְלָכֵן נֶאֱמַר** לגבי
עבודה זו **הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר הַוָי׳ לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת**
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם, אַהֲרֹן תְּחִלָּה כי
התחלת העבודה היא בדרך
אתכפייא שעניינה העלאה
וְאַחַר־כָּךְ מֹשֶׁה שממנו באה
הנתינת כוח לעבודה הנעלית
יותר, בדרך אתהפכא והמשכה.
אֲבָל כְּדֵי לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת
נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, ולהפוך אותה
מרע לטוב **לָזֶה צָרִיךְ** נתינה
של **מַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר,**
וְהַיְנוּ, עַל־יְדֵי מֹשֶׁה
דַּוְקָא, שהנתינת כוח ממנו
נעלית יותר מאשר הנתינת כוח
מאהרן **וְעַל זֶה נֶאֱמַר הֵם**
הַמְדַבְּרִים אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם גו׳ הוּא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן, משה תחילה ואחר כך
אהרן כיון **שֶׁבְּנוֹגֵעַ לַדִּבּוּר**
לְפַרְעֹה, שֶׁהוּא עִנְיַן
שְׁבִירַת הַגַּסּוּת כו׳, של קליפה קשה כפרעה שגם היא תתבטל לרצון ה׳
הִנֵּה הָעִקָּר הוּא מֹשֶׁה דַּוְקָא, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה לאחר שמשה פעל
את עיקר השבירה **בָּאָה פְּעֻלַּת אַהֲרֹן כו׳**[33].
וְעִנְיָן זֶה הוּא עַל־דֶּרֶךְ הָאָמוּר לְעֵיל בְּעִנְיַן הַחֹשֶׁן וְהָאֵפוֹד
שֶׁהוּא עִנְיַן בֵּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית (דְּלֹא כְּמוֹ הַעֲלָאַת הַנְּרוֹת שֶׁשַּׁיָּךְ לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית), שֶׁבִּשְׁבִיל הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא (עִנְיַן הָאֵפוֹד) יֵשׁ צוֹרֶךְ בִּנְתִינַת־כֹּחַ מְיֻחֶדֶת מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ (שֹׁהַם אוֹתִיּוֹת מֹשֶׁה)[34]
וכך גם לעניין שבירת הקליפה
של פרעה, כיוון שהיא ביטול של
קליפה שהיא בתוקף ועדיין לא
התהפכה לקדושה, יש צורך
בהמשכה של כוח רב מלמעלה
למטה שזהו עניינו של משה
(ואילו לעניין העלאה והתקרבות
של הנפש האלוקית מלמטה
למעלה בדרך העלאה, די בנתינת
כוח מעבודת של אהרן בהעלאת
הנרות).

יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלָם עִנְיַן הַהַעֲלָאָה], וְאַחַר־כָּךְ תִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, וְלָכֵן נֶאֱמַר הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר הַוָי׳ לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אַהֲרֹן תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ מֹשֶׁה. אֲבָל כְּדֵי לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, לָזֶה צָרִיךְ מַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, וְהַיְנוּ, עַל־יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא, וְעַל זֶה נֶאֱמַר הֵם הַמְדַבְּרִים אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם גו׳ הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לַדִּבּוּר לְפַרְעֹה, שֶׁהוּא עִנְיַן שְׁבִירַת הַגַּסּוּת כו׳, הִנֵּה הָעִקָּר הוּא מֹשֶׁה דַּוְקָא, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה בָּאָה פְּעֻלַּת אַהֲרֹן כו׳[33]. וְעִנְיָן זֶה הוּא עַל־דֶּרֶךְ הָאָמוּר לְעֵיל בְּעִנְיַן הַחֹשֶׁן וְהָאֵפוֹד שֶׁהוּא עִנְיַן בֵּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית (דְּלֹא כְּמוֹ הַעֲלָאַת הַנְּרוֹת שֶׁשַּׁיָּךְ לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית), שֶׁבִּשְׁבִיל הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא (עִנְיַן הָאֵפוֹד) יֵשׁ צוֹרֶךְ בִּנְתִינַת־כֹּחַ מְיֻחֶדֶת מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ (שֹׁהַם אוֹתִיּוֹת מֹשֶׁה)[34].

---

33) ראה גם אוה״ת שם ס״ע ב׳תתק. 34) חסר סיום המאמר (המו״ל).

המשך ביאור למס׳ שבת ליום חמישי עמ׳ א

הגמרא מביאה כמה הלכות נוספות שאמר רבא בהלכות שבת, שבהן אסרו חכמים משום גזירה: **אָמַר רָבָא, לֹא לֵיתִיב אִינִישׁ אַפּוּמֵיהּ דְּלֵיחְיָיא** – לא ישב אדם בפתח המבוי במקום הלחי באופן שאינו רואה את הלחי, כשיש חפץ בידו, **דִּילְמָא מִינַּנְדְּרָא לֵיהּ** – שמא יתגלגל לו **הַחֵפֶץ** מידו לרשות הרבים, **וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי** – ויבוא להביאו אליו למבוי, שכיון שיושב סמוך כל כך ללחי באופן שאינו מבחין בו, אין לו היכר בינו לרשות הרבים, ונמצא שמכניס מרשות הרבים לרשות היחיד.

הלכה נוספת: **וְאָמַר רָבָא, לֹא לִיצַדֵּד אִינִישׁ כּוּבָא** – לא יצדד אדם גיגית, דהיינו שדוחפו אילך ואילך עד שעומד יפה על הארץ, שכיון שצריך מקום ישר לעמוד בו, יש לחשוש **דִּילְמָא אָתֵי לְאַשְׁווּיֵי גּוּמּוֹת** – שמא יבוא להשוות גומות במתכוין, כדי לעשות מקום ישר לשם כך.

הלכה נוספת: **וְאָמַר רָבָא, לֹא לִיהַדּוֹק אִינִישׁ אוּדְרָא** – לא יהדק אדם מוכים, **בְּפוּמָא דְּשִׁישָׁא** – בפי פך שבתוכו משקה לסותמו כדי שלא ישפך או כדי שלא ישתה ממנו נחש, משום שבסתם המוכים יהיו לחים מחמת המשקה שבתוכו, וחוששים **דִּילְמָא אָתֵי לִידֵי סְחִיטָה** – שמא יהדק את המוכים היטב ויבוא לסוחטם, כיון שדרכו בכך.

הלכה נוספת בהלכות שבת בשם רב כהנא: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, טִיט שֶׁעַל גַּבֵּי בִּגְדוֹ, מְכַסְּכְסוֹ מִבִּפְנִים** – משפשף את בגדו בצד שבפנים כנגד גופו, ובכך מרכך את הבגד ומסיר את הטיט ממנו, שאין הדבר מוכח שרוצה לכבס את הבגד, וגם בפועל אינו מכבס ממש את הבגד, אלא רק מפרך הטיט ומסירו, **וְאֵין מְכַסְּכְסוֹ מִבַּחוּץ** – ואסור לשפשף את הבגד בצד שבחוץ כנגד העם, מפני שדומה לכיבוס ונראה כמלבן.

הגמרא מקשה על הלכה זו מברייתא: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה, שנינו בברייתא, **טִיט שֶׁעַל גַּבֵּי מִגְעָלוֹ, מְגָרְרוֹ בְּגַב סַכִּין, וְטִיט שֶׁעַל בִּגְדוֹ, מְגָרְרוֹ בְּצִפּוֹרֶן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְכַסְּכֵם** – שלא ישפשף את הבגד להסיר את הטיט. **מַאי** – מה היא כוונת הברייתא, **לָאו** – האם אין זה **שֶׁלֹּא יְכַסְּכֵם כְּלָל,** ואף מבפנים אסור, ושלא כדברי רב כהנא.

מתרצת הגמרא: **לֹא,** אין כוונת הברייתא שלא ישפשף כלל, אלא **שֶׁלֹּא יְכַסְּכֵם מִבַּחוּץ, אֶלָּא** רק **מִבִּפְנִים** כדברי רב כהנא.

הלכה נוספת בענין גרירת טיט בשבת: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי יַנַּאי, מְגָרְרִין** את הטיט **מִמְּנָעֵל חָדָשׁ** שאין חשש שיקלפנו, **אֲבָל לֹא** ממנעל **יָשָׁן,** מפני שקולף את העור ממנו ועובר על איסור ׳ממחק׳.

בס"ד. שיחת ש"פ תצוה, פרשת זכור, י"ג אדר, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. פרשת זכור יכולה להיות בכמה פרשיות, וביניהם גם פרשת תצוה, כבקביעות שנה זו.

וכיון שכל עניני התורה אינם בדרך מקרה, אלא בהשגחה פרטית, במכל־שכן מעניני העולם שכולם בהשגחה פרטית[1], ובודאי שכן הוא בעניני התורה, הרי מובן, שכאשר פרשת זכור באה ביחד עם פרשת תצוה, בודאי יש קשר ושייכות בתוכן עניניהם, ועד שהשייכות ביניהם מודגשת בגלוי בתושב"כ, כדלקמן.

ב. והביאור בזה:

בהתחלת פרשת תצוה נאמר: "ואתה תצוה וגו' להעלות נר תמיד גו' חוקת עולם לדורותם". וגם בפרשת זכור מודגש ענין התמידיות - "זכור את אשר עשה לך עמלק", "לא תשכח"[2], היינו, שצריך להיות זכרון תמידי[3].

ולהעיר, שנוסף לכך שהזכרון דעמלק הו"ע תמידי, הנה גם מחיית עמלק היא מצוה תמידית - כי, אע"פ שלאחרי ש"בא סנחריב ובלבל את העולם"[4] אי אפשר לקיים מצות מחיית עמלק (ועד"ז הציווי "לא תחי' כל נשמה"[5] בנוגע לז' האומות), לפי ש"כבר אבד זכרם"[6], הרי זה רק סיבה צדדית וחיצונית שמונעת את קיום המצוה בפועל (ע"ד "ארי' הוא דרביע עלי'"[7]), אבל עצם המצוה דמחיית עמלק - אילו הי' עמלק קיים - היא מצוה תמידית[8]. וזהו הטעם שהרמב"ם מונה מצות מחיית עמלק במנין המצוות, אף שכותב בעצמו[9] שבמנין המצוות נכללו רק המצוות שהם בתמידות, ולא רק לפי שעה - "לפי שהוא נוהג בכל דור שבו נמצאת אפשרות לאותו דבר"[10].

ג. ועוד ועיקר - שבפרשת תצוה מודגש גם ענין הזכרון (כמו בפרשת זכור), הן בנוגע לאפוד, כמ"ש[11] "ושמת את שתי האבנים על כתפות האפוד אבני זכרון לבני ישראל ונשא אהרן את שמותם לפני ה' .. לזכרון", והן בנוגע לחושן, כמ"ש[12] "ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחושן המשפט גו' לזכרון לפני ה' תמיד".

ויומתק יותר, שהתורה לא מסתפקת בזכרון פעם אחת, אלא יש צורך בשתי זכירות, הן באפוד והן בחושן; ועד"ז בנוגע לזכרון דעמלק - כמובא בד"ה זכור תרס"ה[13] מאמר המדרש[14] (שהובא בבחיי[2]) "שתי זכירות כתבתי לכם בתורה, זכור את אשר עשה כו' ומחה אמחה את זכר כו'" (אף שלכאורה אינו מובן מהו הענין ד"שתי זכירות", הרי בהציווי נאמרה רק זכירה א', ואילו הזכירה הב' אינה אלא בדרך סיפור דברים).

ויש להוסיף בזה, ע"פ המבואר בד"ה זכור הנ"ל, שאף ש"לכאורה הלא העיקר הוא המחי', למחות זרעו של עמלק", מ"מ, יש תועלת גם בהזכירה כשלעצמה - "שזוכר ורע בעיניו הרע דעמלק, ודואג בנפשו על זה שנמצא אופן רע כזה כו', והדאגה הזאת .. ה"ז שובר ומאבד קליפת עמלק"[15].

[ועפ"ז יש לבאר הדעה שגם נשים חייבות בשמיעת פרשת זכור[16], אף שאינן חייבות במחיית עמלק, לפי שמחיית עמלק נעשית ע"י מלחמה, ונשים אינן שייכות למלחמה, כדאיתא בגמרא[17] ש"איש דרכו לכבוש ואין האשה דרכה לכבוש .. וכבשה[18] (חסר) כתיב" - כי, גם זכירת עמלק הוא ענין בפני עצמו שיש בו תועלת כו', וענין זה שייך גם אצל נשים].

וכן הוא גם בענין האפוד והחושן שבפרשת תצוה - שהזכרון כשלעצמו פועל פעולתו, כפירוש רש"י[19] שהחושן מכפר על עיוות וקלקול הדין.

---

1) ראה כתר שם טוב בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.
2) ס"פ תצא.
3) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה.
4) ראה ברכות כח, א. וש"נ.
5) פ' שופטים כ, טז.
6) רמב"ם שם ה"ד.
7) עירובין עח, ב. שבועות כב, ב. וראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ב ע' קפו). וש"נ.
8) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חכ"ב ע' 49 ואילך. וש"נ.
9) סהמ"צ בכללים כלל הג'.
10) שם מ"ע קפז.
11) כח, יב.
12) שם, כט.
13) סה"מ תרס"ה ס"ע רי ואילך.
14) תנחומא תצא ה. פסיקתא דר"כ ופס"ר פ' זכור (פי"ב). יל"ש ס"פ תצא.
15) שם ע' ריט. וראה גם שיחת פורים ס"ס (לקמן ס"ע 191).
16) ראה בס' שנסמנו בהמועדים בהלכה (לרש"י זעווין) ע' קצב.
17) יבמות סה, ב.
18) בראשית א, כח.
19) פרשתנו כח, טו־ל — נתבאר בארוכה לקמן ס"ט. וש"נ.

ד. ונוסף לכך שבקביעות שנה זו שפרשת זכור היא בפרשת תצוה יש הדגשה יתירה על ענין הזכרון, יש עוד מעלה בקביעות שנה זו, שפרשת זכור היא בערב פורים, ומיד לאחרי' נכנסים לימי הפורים - שמיד לאחרי הזכרון דעמלק בפרשת זכור, באה גם מחיית המן (מזרעו של עמלק) בפועל בימי הפורים.

והענין בזה[20]:

כתיב[21] "והימים האלה נזכרים ונעשים", ומפרש רש"י: "נזכרים, בקריאת מגילה, ונעשים, משתה ושמחה ויום טוב לתת מנות ומתנות"; אבל ישנו גם פירוש הגמרא[22] ש"נזכרים" קאי על הקריאה בתורה בפרשת זכור, שאז ישנו רק ענין הזכרון, ואילו "נעשים" קאי על ימי הפורים עצמם, שבהם ישנה המחי' בפועל (החל מהקריאה בתורה - לא רק "זכור את אשר עשה לך עמלק", אלא "צא הלחם בעמלק"[23]).

ובכן, בדרך כלל, כשיש הפסק של כמה ימים בין שבת זכור לימי הפורים, יש הפסק בין ה"נזכרים" (בשבת זכור) ל"נעשים" (בימי הפורים); וזוהי המעלה בקביעות שנה זו - ש"נזכרים ונעשים" בסמיכות זל"ז, שברגע שלאחרי ש"נזכרים" בשבת זכור, מתחיל מיד הענין ד"נעשים" שבימי הפורים.

ולהעיר, שיש עוד אופן בהסמיכות של פורים ליום השבת - כאשר פורים חל להיות בערב שבת, אבל, בקביעות זו, אין קורין פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים, אלא בשבת שלפני', כדאיתא בגמרא[24]: "פורים שחל להיות בערב שבת, רב אמר מקדימין פרשת זכור (לשבת שלפני') .. כי היכי דלא תיקדום עשי' לזכירה", כך, שיש הפסק גדול בין הזכירה בשבת זכור לעשי' בימי הפורים.

וכמו"כ יש גם אופן הקביעות שפורים "חל להיות בשבת עצמה"[24] [דאף שעכשיו לא יכולה להיות קביעות כזו, כיון שאז יחול פסח ביום שני, היפך הכלל "לא בד"ו פסח"[25], הרי בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראי' - כמה מאות שנה לאחרי פורים, שהי' בסמיכות לבית שני - היתה יכולה להיות גם הקביעות דפורים ביום השבת], אבל, לדעת רב נחמן[24], "אף בזו אמר רב מקדימין (קריאת פרשת זכור לשבת שלפנ"ז), כדי שתקדם זכירה לעשי' דעיירות"[26] (ומשמעות דברי הגמרא - שהלכה כרב נחמן).

ונמצא, שהאפשרות היחידה להסמיכות דפרשת זכור לימי הפורים היא - בקביעות שנה זו, ששבת זכור היא ערב פורים.

ואל יהא דבר זה קל בעיניך (שמהזכירה באים תיכף ומיד לעשי') - שהרי זוהי המעלה המיוחדת שבברכת כהנים[27], ש"עד מהרה ירוץ דברו"[28], שההשפעה באה מלמעלה באופן של מהירות, וכמ"ש[29] "כי נכון הדבר מעם האלקים וממהר האלקים לעשותו", וכמו בענין השקדים כפי שהם לטובה כו'[27], והיינו, שזוהי המשכה שבאה ממקום נעלה ביותר, שלא שייך שם העלמות והסתרים, ולכן באה ההמשכה למטה תיכף ומיד.

ה. ויש להוסיף, שהמעלה שבקביעות שנה זו ששבת פרשת זכור היא בערב פורים, שמהזכרון דעמלק בשבת באים מיד למחיית המן בפועל בימי הפורים - קשורה גם עם הקביעות בפרשת תצוה:

ובהקדים המבואר בחסידות[30] שענינו של עמלק הוא ש"יודע את רבונו" ואעפ"כ "מכוין למרוד בו"[31] (לא זו בלבד שמורד, אלא שמכוין למרוד), ולכן, הנה גם כשיש גילוי אלקות, הרי הוא בתנועה של קרירות ("אשר קרך"[32]), שאינו מתפעל מזה כו', וכל זה הוא מצד עזות וחוצפה יתירה - חוצפה בלא תגא[33], ללא טעם ודעת, בתכלית התוקף ובכל ההתפשטות (שהרי אין מקום שאינו נמצא בו), ללא הגבלות.

ועפ"ז אינו מובן: כיצד יכול להיות ענין המלחמה למחות את עמלק (והמן) בעבודת האדם?!

בשלמא כאשר ההתנגדות היא ע"פ שכל, אזי יכולים לפעול ע"י הסברה שכלית באופן ההפכי; אבל כאשר

---

20) לשלימות הענין ראה שיחת פורים סס"ג ואילך (לקמן ס"ע 193 ואילך).
21) אסתר ט, כח.
22) ראה מגילה ל, א.
23) בשלח יז, ט.
24) מגילה שם.
25) טושו"ע רסתכ"ח.
26) פרש"י שם.
27) ראה לקו"ת ס"פ קרח (נה, ד ואילך).
28) תהלים קמז, טו.
29) מקץ מא, לב.
30) ראה בארוכה ד"ה זכור הנ"ל ע' ריג ואילך. ובכ"מ.
31) ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם. ובלקו"ש חכ"א ע' 193 הערה 38. וש"נ.
32) תצא כה, יח (ע"פ תנחומא ופסיקתא).
33) ראה סנהדרין קה, סע"א.

ההתנגדות אינה ע"פ שכל, היינו, שכל כוונתו אינה אלא לנגד לקדושה, גם אם זה היפך השכל - כיצד יכולים לפעול עליו?!

ומה שמבואר בתניא[34] שישנה העצה היעוצה ש"מבטשין לי'"[35], להרעים עליו בקול רעש ורוגז כו' - הרי זה רק בנוגע לשלש קליפות הטמאות, שאינם משנים את תפקידם, ואינם יכולים לעבור על רצונו ית'[36], ולכן יכולים לפעול עליהם ע"י הביטוש כו'; אבל עצה זו אינה מועילה בנוגע לקליפת עמלק ש"יודע את רבונו ומכוין למרוד בו". וא"כ, איך אפשר לפעול את הענין דמלחמת ומחיית עמלק בעבודת האדם?

ו. אך הענין הוא - שזוהי הפעולה שנעשית ע"י קריאת פרשת זכור לפני פורים (כנ"ל (ס"ג) מהמבואר בד"ה זכור תרס"ה שיש תועלת גם בהזכירה כשלעצמה), כפי שמבאר רש"י[37] שטעם הדבר הוא "לסמוך מחיית עמלק למחיית המן", והיינו, שכדי שכל אחד מישראל יוכל לפעול בעבודתו הענין ד"מחיית המן", צ"ל אצלו הזכרון ד"מחיית עמלק" כפי שנעשה לראשונה ע"י משה רבינו, שאמר ליהושע: "בחר לנו אנשים"[23], אנשי משה דוקא[38].

וההסברה בזה:

ההתנגדות דעמלק מגעת רק בכחות הגלויים, ששם יכולה להיות לו שליטה כו', אבל לא על נקודת היהדות, שזהו"ע האמונה שלמעלה מהדעת וההשגה, שענין זה ישנו תמיד בשלימות אצל כאו"א מישראל, אפילו קל שבקלים, שלכן גם הוא מוסר נפשו על קדושת השם, כמבואר בתניא[39].

וזהו מ"ש במלחמת עמלק "בחר לנו אנשים", אנשי משה דוקא - כי, כאשר יהודי מעורר את בחי' משה שבנפשו[40], שזוהי נקודת האמונה שלמעלה מהדעת וההשגה, אזי יש בכחו לבטל ולמחות את עמלק.

ולכן, כדי שכל אחד מישראל יוכל לפעול בעבודתו בימי הפורים הענין דמחיית המן, יש צורך בהקדמת קריאת פרשת זכור אודות מחיית עמלק, שענין זה נפעל ע"י משה רבינו, שעי"ז נתעורר בחי' משה שבכאו"א מישראל, ובכח זה יכול לפעול בעבודתו הענין דמחיית המן.

ועפ"ז יש לבאר פלוגתת רב ושמואל[24] בנוגע לפורים שחל בערב שבת, ולדעת רב נחמן, גם בנוגע לפורים שחל להיות בשבת עצמה, אם מקדימין קריאת פרשת זכור לשבת שלפנ"ז, בגלל הצורך שתקדם זכירה לעשי' אצל כל בנ"י (לא רק במוקפין, אלא גם בעיירות) - שלדעת שמואל, מספיקה הנתינת כח של משה שישנה בנוגע לכללות בנ"י, ואילו לדעת רב, שכן היא ההלכה, יש צורך בנתינת כח של משה גם בנוגע לעבודתו של כל איש פרטי מישראל.

ז. ובכל זה ניתוסף הדגשה מיוחדת - מצד הקביעות דפרשת זכור בפרשת תצוה:

בהתחלת פרשת תצוה נאמר: "ויקחו אליך גו'", שזהו"ע ההתקשרות וההתמסרות של בנ"י אל משה רבינו, שעי"ז ניתוסף בנתינת כח דמשה לכל אחד מישראל בעבודתו[41].

ומזה מובן, שכאשר הקביעות היא באופן שבפרשת תצוה קורין גם פרשת זכור, אזי ניתוסף עוד יותר בנתינת כח דמשה לכל אחד מישראל לפעול בעבודתו הענין דמחיית עמלק.

והעיקר - ע"פ האמור לעיל במעלת קביעות שנה זו בנוגע להסמיכות ד"נזכרים ונעשים" - שתיכף ומיד יהי' הענין ד"נעשים" בנוגע ל"מלחמה לה' בעמלק מדור דור"[42], וכפירוש התרגום[43] שבזה נכלל גם "דרא דמשיחא", בביאת משיח צדקנו, בעגלא דידן ממש.

* * *

ח. בהמשך להמדובר לעיל (ס"ג) אודות השייכות דפרשת תצוה לפרשת זכור, שגם בפרשת תצוה מדובר אודות ה"זכרון לפני ה'" ע"י האפוד והחושן - יש להתעכב גם על פירוש רש"י בנוגע ל"חושן המשפט".

---

34) פכ"ט.
35) זח"ג קסח, א.
36) ראה תניא פכ"ד.
37) ד"ה ומפסיקין — מגילה כט, א.
38) ראה תו"א פרשתנו פג, ב.
39) פי"ח-יט.
40) ראה תניא רפמ"ב.
41) ראה גם תו"א שם פב, א. סה"מ תרפ"ט ע' 177. תורת מנחם סה"מ אדר ע' לד ואילך. וש"נ.
42) ס"פ בשלח.
43) תיב"ע עה"פ.

ובהדגשה - שנוסף על לימוד הפשט בפירוש רש"י, יש בפירוש רש"י גם "יינה של תורה", ששייך לחלק הסוד שבתורה, פנימיות התורה, כפי שנתגלה ע"י רבינו הזקן, ועד שנתפרסם גם בדפוס[44] (משא"כ בדורות שלפנ"ז לא ידעו זאת, ואפילו אלו שידעו, לא גילו זאת).

וכמובן, אין זה בסתירה לפירוש הפשוט בפירוש רש"י שהוא פשוטם של כתובים, ואדרבה, כיון שה"יינה של תורה" שבפירוש רש"י נלקח מתוך הפירוש הפשוט בפשטות הכתובים, ומובן, שבשביל למצוא את ה"יינה של תורה" מתוך פירוש פשטות הכתובים יש צורך ביגיעה כו', הרי ע"פ הכלל "לפום צערא אגרא"[45], מובן, שעי"ז באים לענינים עמוקים יותר בפנימיות התורה (ע"ד המעלה דתלמוד בבלי, שדוקא בגלל שיש בו ריבוי הקושיות והשקו"ט כו'[46], ועד שבגלל זה נקרא "במחשכים הושיבני"[47], הנה הלכה כבבלי לגבי ירושלמי[48]).

ט. הביאור[49] בפירוש רש"י על הפסוק[50] "חשן משפט", "שמכפר על קלקול הדין. ד"א משפט שמברר דבריו .. לשון בירור דברים שמפרש ומברר דבריו", בהשוואה לפירושו על הפסוק[51] "את האורים ואת התומים", "הוא כתב שם המפורש שהי' נותנו בתוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו, ובמקדש שני הי' החשן, שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים, אבל אותו השם לא הי' בתוכו, ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט, שנאמר[52] ושאל לו במשפט האורים", "את משפט בני ישראל", "דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר או לא לעשות, ולפי מדרש אגדה שהחשן מכפר על מעוותי הדין נקרא משפט ע"ש סליחת המשפט",

שבתחילה מפרש רש"י "חשן משפט", ע"ש "שמכפר על קלקול הדין" - כיון ש"משפט" כפשוטו הוא לשון דין[53]; ואילו בסיום הפרשה שבה ניתוסף הענין ד"אורים ותומים", שמזה מובן שהם דבר נוסף על עצם החשן (שלכן, גם בבית שני שלא היו אורים ותומים, לא הי' הכה"ג מחוסר בגדים), ובהם תלוי רק ענין ה"משפט"[54] - מסיק ומכריע רש"י שהפירוש העיקרי ב"(חשן ה)משפט" הוא "דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו כו'".

וה"יינה של תורה": גם בבית שני הי' עצם החשן קיים בשלימותו, והחסרון הוא רק בפעולת החשן בעולם. ועד"ז בזמן הגלות, שבגילוי ישנו ענין ה"נחש" (אותיות "חשן")[55], והחשן (בגימטריא משיח)[56] הוא בהעלם, והעבודה היא לגלות את החשן (משיח), שיתגלה ויפעל בעולם - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חי"א ע' 133 ואילך (ולקמן בעמוד הבא).

* * *

י. מאמר (כעין שיחה) ד"ה להבין ענין חושן ואפוד.

* * *

יא. דובר אודות הפרשה שמתחילים לקרוא בתפלת מנחה - "כי תשא גו'"[57].

---

44) סה"ש תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).

45) אבות פ"ה מכ"א.

46) ראה המשך תרס"ו ע' צ ואילך. ועוד.

47) איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.

48) ראה אנציק' תלמודית (כרך ט) ערך הלכה ס"ד (ע' רנ). וש"נ.

49) במהלך הביאור בפירוש רש"י, התייחס כ"ק אדמו"ר שליט"א (במאמר המוסגר) לדבר המבלבל: היתכן שיש כאלו שמסוגלים להירדם ולישון בה בשעה שמבארים "געשמאַקע" ענינים. ואמר, שמצא עליהם לימוד זכות — ע"פ המבואר בחסידות (ראה המשך תרס"ו ע' קז ואילך. ועוד) שתענוג וצער הם קוין שקולים, שהעונג הוא לפי ערך הצער, וכמארז"ל "לפום צערא אגרא", ולכן, מי שלא הי' לו צער מהקושיות (בגלל שנרדם ולא שמעם), אין זה פלא שגם כשמעירים אותו לשמוע התירוץ, אינו מתענג מזה!... וכיון שכן, יכולים הם להמשיך לישון מתוך תענוג, ואין צורך להעיר אותם.

50) פרשתנו כח, טו.

51) שם, ל.

52) פינחס כז, כא.

53) אלא שפירוש זה אינו מספיק, כי, יש עוד בגדי כהונה שפועלים ענין של כפרה (ראה ערכין טז, א. וש"נ), ואעפ"כ, אינם נקראים על שם זה. ובפרט שעיקר ענינם של בגדי כהונה הוא (פרשתנו שם, ב־מ) "לכבוד ולתפארת" [כפי שמצינו בגמרא (שבת קיג, סע"ב. וש"נ) ש"ר' יוחנן קרי למאני מכבדותא", וכמ"ש הרמב"ם במו"נ (ח"ג פמ"ה) שאין האדם מכובד אצל ההמון כו' אלא בשלימות אבריו ויופי בגדיו], ואילו הצורך לכפר על ענין של קלקול הדין (שלא הי' צריך להיות מלכתחילה, מצד מעלת הכהנים שענינם הוא (ברכה לג, יו"ד) "יורו משפטיך ליעקב גו'") — הרי זה היפך הכבוד. ולכן מוסיף רש"י "ד"א משפט שמברר דבריו כו'", וכיון שאין זה המשמעות הפשוטה של "משפט", צריך להאריך ולהוכיח ש"המשפט משמש ג' לשונות וכו'".

54) ועפ"ז יש לתרץ דיוק נוסף, שכאן נאמר "חשן המשפט" (בה"א הידיעה), ולעיל נאמר "חשן משפט" (נוסף על התירוץ הפשוט שה"א הידיעה מופיעה בפעם הב', לאחרי שכבר נזכר "חשן משפט") — כי, הלשון "חשן המשפט" שייך רק כאשר גם לולי ענין המשפט ישנה מציאותו של ה"חשן" (וכמו "ארון הברית", כיון שיכול להיות גם ארון סתם, וכן "שולחן הערוך", כיון שיכול להיות גם שולחן סתם), כיון שהאורים ותומים (ענין ה"משפט") הם דבר נוסף על עצם החשן.

55) שעהמ"צ וטעהמ"צ להרח"ו פרשתנו.

56) מאו"א בערכו. חומת אנך בפרשתנו.

57) לא הגיע לידינו לע"ע (המו"ל).

לקוטי שיחות פרשת תצוה כרך יא

א. בפסוק[1] "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים גו'" מפרש רש"י: "[את האורים ואת התומים -] הוא כתב שם המפורש שהי' נותנו בתוך כפלי החשן שע"י הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו. ובמקדש שני הי' החשן שא"א לכהן גדול להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא הי' בתוכו, ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט שנא'[2] ושאל לו במשפט האורים".

וצריך להבין:

א) דרכו של רש"י לפרש פשוטו של מקרא – ולפי"ז אינו מובן הפי' כאן (ובפרט – באריכות) איך הי' החושן במקדש השני?! ועוד מוסיף טעם הדבר "שא"א לכהן וכו'"[3]?

ב) כוונת רש"י בכ"מ לפרש תיבות הכתוב שהוא מעתיקם – ועפ"ז מה שייך כאן ביאורו "וע"ש אותו הכתב כו' שנא' ושאל לו במשפט האורים", דמקומו בפי' הפסוק ההוא?

ג) לא זו בלבד שאין מקומו כאן, אלא, אדרבה, ביאור זה בסתירה הוא למ"ש רש"י לפנ"ז: אם הוא קרוי חשן משפט (רק) ע"ש אותו הכתב, הרי בהעדר הכתב יחסר גם בענינו כ"חשן המשפט" – ונמצא שיש מקום לומר דבמקדש שני, שלא הי' אז הכתב בתוך החשן, הי' הכה"ג "מחוסר בגדים", היפך ממ"ש רש"י לפנ"ז[4]?

ב. להלן בפירושו על "משפט בני ישראל" (שבפסוק זה) כ' רש"י: "דברים שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר או לא לעשות. ולפי מדרש אגדה שהחשן מכפר על מעוותי הדין נק' משפט על שם סליחת המשפט".

וגם בפירושו זה קשה:

א) ב' פירושים אלו כבר אמרם רש"י לפנ"ז (בפ' זו עצמה[5] על "[חשן] משפט"), ולמה חוזר עליהם כאן עוד הפעם?

ב) בפירושו הקודם נאמרו ב' הפירושים בסדר הפוך (ממה שנאמרו להלן): (א) "שמכפר על קלקול הדין. ואח"כ (ב) "ד"א משפט, שמברר דבריו והבטחתו אמת כו' לשון בירור דברים שמפרש ומברר דבריו" –

הרי נוסף על הקושי מצד השינוי בסדר דבריו (המדויקים בכל פרט), יש לתמוה על הסתירה הבאה בעקבות שינוי זה:

הפי' שמעמידו רש"י לראשונה – אותו תופס כעיקר פירושו, וא"כ חילוף הסדר – מחליף קביעות הפירוש העיקרי[6]. ומה גם שלקמן הוא מביא את פירושו השני בתור "מדרש אגדה", ז.א. שאין פירושו זה ע"ד הפשט לגמרי כ"א בדרך "אגדה המיישבת דברי המקרא"[7] [כי מחמת הקושי בפירושו הראשון (שכל כולו ע"ד הפשט) מוכרח להביא פי' "מדרש אגדה" שאינו ע"ד הפשט לגמרי], ובפירושו לעיל, על "חשן משפט", הביאו כפי' ראשון (ועיקרי)?!

ג. והביאור בכ"ז:

לאחר שבתחלת והמשך הפרשה מבוארים כל פרטי ואופני עשיית החשן, נאמר בה כסיומה[8]: "ונשא אהרן גו' בחשן המשפט על לבו גו'" – שבזה נגמר לכאו' כל ענין החשן: אבל אח"כ ממשיך בכתוב: "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים גו' ונשא אהרן את משפט בנ"י גו'".

ומזה שענין האו"ת לא נכלל בפרשת החושן בין כל פרטיו, אלא בא לאחרי' כענין מיוחד לעצמו, מובן בפשטות סדר המקראות שהאו"ת אינם חלק מ(מעשה) החשן עצמו אלא דבר הנוסף על עצם החשן[9].

---

1) פרשתנו כח, ל.

2) פנחס כז, כא.

3) ומזה מובן שאאפ"ל דכוונת רש"י דאעפ"י שנקרא משפט ע"ש האו"ת וא"כ קשה איך הי' החשן בלא או"ת בבית שני, וע"ז מתרץ רש"י דהוא ציווי בפ"ע – כבמשכיל לדוד (תצוה שם, טו) – שהרי אין ענינו של רש"י ליישב הנודע לבן חמש עשרה בלמדו בגמרא (יומא כא, ב) שלא הי' האו"ת בבית שני גם אם הקושיא היא ע"פ מה שפירש במקרא, שהרי מפרש הוא פשוטו של מקרא [נוסף לזה – דלפי"ז עיקר התירוץ (שהוא ציווי בפ"ע) חסר מן הספר].

4) ומ"ש במשכיל לדוד (שם) דלפי שהוא ציווי בפ"ע בכתוב צ"ל דמ"מ אינו מעכב, אינו מובן, דא"כ מה דחקו לרש"י לומר שע"ש האו"ת קרוי משפט ושיצטרך אח"כ לתרץ דמ"מ אינו מעכב. דזה שנאמר ושאל לו במשפט האורים אינו הוכחה שעש"ז נקרא החשן – חשן משפט.

5) כח, ו.

6) ואין לתרץ שרש"י הקדים כאן הפי' שמשפט קאי על האו"ת לפי שבא בהמשך למ"ש לפנ"ז שע"ש אותו הכתב הוא קרוי משפט:

א) כיון שברש"י הוא ד"ה חדש "משפט בנ"י" – לכל לראש צריך לפרש תיבות אלו על פי הסדר שלהן.

ב) כיון שלכאורה אינו נוגע לפירושו באו"ת מ"ש אח"כ "וע"ש אותו הכתב הוא קרוי משפט" הו"ל לרש"י להביא גם ענין זה בפירושו על "משפט בנ"י" – ובתור פירוש שני.

7) פרש"י בראשית ג, ח. וראה שם ג, כד. ובכ"מ.

8) כח, כט.

9) ברמב"ן כאן כ' שמה שלא הזכירו בין שאר עניני מעשה החשן הוא

ולכן לאחרי שרש״י מפרש שהאו״ת ״הוא כתב שם המפורש שהי׳ נותנו בתוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר דבריו כו׳״, דמזה נראה שהאו״ת הנם חלק מהחשן עצמו – שלימותו של החשן קשורה בזה שנותנים בו או״ת[10] - הרי זהו בסתירה להמובן מסדר הכתובים הנ״ל.

וממשיך רש״י (ליישב קושיא זו): ״ובמקדש שני הי׳ החשן שא״א לכה״ג להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא הי׳ בתוכו״, דמזה מוכח שהאו״ת אינם חלק מעצם החשן – שהרי לא הי׳ הכה״ג ״מחוסר בגדים״ גם בעת שהי׳ החשן בלעדם.

אמנם זה עצמו דורש ביאור: מאחר ״שנ״י (האו״ת) הוא מאיר כו׳״ למה באמת לא יהיו דבר המעכב בשלימות החשן, כמו שאר חלקיו (שכ״א מהם הוא פרט המעכב בכללות ענינו של החשן), ובפרט שהאו״ת הנם לכאו׳ ענין עיקרי בהחשן? ולכן מבאר רש״י בהמשך דבריו: ״ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט וכו׳״, היינו שרק ענין ה״משפט״, שהוא דבר נוסף על עצם החשן, תלוי ב״הכתב״ של האו״ת, אבל גוף ועצם החשן, הבגד, שלם הוא גם בלא האו״ת[11] ואין הכה״ג ״מחוסר בגדים״[12].

וזהו גם הטעם שבתחילה נתפרש בכתובים הציווי על מעשה החשן עצמו וכל פרטיו, ולהורות שבזה נשלמה פרשת החושן עצמו בשלימותו, מסיים הכתוב ומבאר ענינו ותכליתו של החשן: ״ונשא אהרן את שמות בני גו׳ לזכרון לפני ה׳ תמיד״; ורק אח״ז בא הציווי על האו״ת שהוא ״(חשן) המשפט״ (דבר נוסף על עצם החשן[13]) – וענינו: ״והיו על לב אהרן גו׳ ונשא אהרן את משפט בנ״י גו׳״.

ד. והנה בהתאם ובהמשך לפירושו הנ״ל בתחילת הפסוק (שמוכיח בו שע״ש אותו הכתב דאו״ת נקרא ״משפט״) מפרש רש״י ג״כ – בפירושו הראשון – מ״ש להלן בפסוק ״את משפט בנ״י״: ״דבר שהם נשפטים ונוכחים וכו׳״, והיינו ד״משפט״ קאי על האו״ת, כפי שפי׳ ברישא דקרא; ומתבאר טעמו של רש״י במה שהכריע כאן שפירוש זה הוא העיקרי כי רק לפי פי׳ זה[14] ניתן להסביר, בכדי ליישב המשך הכתובים, שהאו״ת אינם מעצם החושן, וכנ״ל.

משא״כ בפירש״י לעיל ב״חשן משפט״ שעדיין אין הכרח לפרש שהענין ד״משפט״ קאי על האו״ת – פשוט טפי לפרש הענין ד״משפט״ כפשוטו – מל׳ דין – מאשר לפרשו ״בירור דברים״ שאינו במשמעותו הפשוטה של ״משפט״. ולכן מקדים רש״י את הפי׳: ״שמכפר על קלקול הדין״ כי הוא העיקר בפשוטו של מקרא על אתר, ורק אח״כ (בתור פי׳ שני): ״ד״א משפט שמברר דבריו כו׳״.

אמנם מטעם זה עצמו – שקשה לומר ש״משפט״ פירושו ״בירור דברים״ ו״שהם נשפטים ונוכחים על ידו כו׳״, וגם כיון שהחשן נק׳ בשם ״חשן המשפט״ גם טרם שנתנו בתוכו את האו״ת[15] - אין רש״י מסתפק בפירושו הראשון (על פסוק דידן) ש״משפט בנ״י״ היינו האו״ת, ומוסיף פי׳ שני דהחושן נק׳ ״משפט״ על שם ש״מכפר על מעוותי הדין״, דלפי״ז מיושב יותר פירושו של ״משפט״ – כמשמעו.

אלא דמאחר שפי׳ זה קשה להולמו בפשטות המשך הכתובים – וכנ״ל (דא״כ למה לא כלל הכתוב ענין האו״ת

״כי לא היו מעשה אומן ולא הי׳ לאומנין ולא לקהל ישראל בהם מעשה ולא נדבה כלל, אבל הוא סוד מסור למשה מפי הגבורה והוא כתבם בקדושה והיו מעשה שמים״.

אמנם זה מתרץ רק מה שלא נזכרה עשיית (כתיבת) האו״ת בין שאר העשיות, אבל עדיין אינו מובן למה הפסיק הכתוב בפסוק ״ונשא אהרן גו׳״ שמזה משמע שכבר נגמר כל ענינו של החשן ולא רק מעשה האומנין.

10) משא״כ לפי פי׳ ראב״ע (הובא ברמב״ן כאן. וראה ראב״ע פרשתנו כח, ו. צו ח, ג) שהאו״ת ״הם מעשה אומן כסף וזהב כו׳ על הצורות שיעשו בעלי הכוכבים כו׳״ ה״ה דבר בפ״ע אלא שהי׳ מונח בתוך החשן כשלא היו משתמשין בו (ראה ראב״ע פרשתנו שם). אלא שלפירושו קשה למה לא נזכרה עשייתו וכמו שהקשה ברמב״ן (שם).

11) אבל מ״מ החשן נק׳ ״חשן משפט״ (ולא שמשפט קאי על האו״ת) אלא שנק׳ כן ע״ש האו״ת שבתוכו (או ע״ש פעולת האו״ת שמאיר דבריו כו׳, כי האותיות שבחשן היו מאירות), ולכן יתכן שהחשן יהי׳ נקרא משפט גם קודם שנתנו לתוכו את האו״ת (כמפו׳ כאן ״ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים גו׳״), כי זהו מעניני החשן (אלא שהוא ענין נוסף על עצם ענינו – ״בגדי קודש גו׳ לכבוד ולתפארת״ (פרשתנו כח, ב)).

12) וי״ל שרש״י אזיל לשיטתו שפי׳ (פרשתנו כח, ד) שחשן הוא ״תכשיט כנגד הלב״, וענין זה הרי אינו תלוי בהאו״ת, משא״כ לפי פי׳ ר״א בן הרמב״ם (פרשתנו שם): ״ואמר אבי אבא שגזרתו מן חש שטעמו מהירות התשובה אצל השאלה באורים ותומים כו׳״ הרי האו״ת הן חלק מהחשן ואדרבה החשן נק׳ על שמם.

וי״ל שגם ר״א בן הרמב״ם אזיל לשיטתו כי פי׳ (פרשתנו שם, ל): ״והחכמים ז״ל אומרים שהם (האורים ותומים) תואר לאבנים כו׳״ (וראה תורה שלמה כאן שכ״ה שיטת הגאונים (רה״ג ורש״ג ורנ״ג – הובאו באוצה״ג ברכות ד, א). הרלב״ג בשם ״רז״ל״. מדרש לק״ט פרשתנו כט. וראה פי׳ רגמ״ה ב״ב קכב, א), וא״כ מובן שהאו״ת הם עיקר החשן ולכן נקרא על שמם. וראה לקמן הערה 16.

13) ובזה יומתק גם מה שבתחלת הפרשה (כשנזכר חשן בפעם הראשונה) נאמר ״חשן״ סתם (ואין זה מפני שמקצר שם בשמם, שהרי נאמר אח״כ ״וכתנת תשבץ״) – כי בתחילת הפרשה מזכיר רק עצם ענינם, ואח״כ כשמפרט מעשה החשן נק׳ ״חשן משפט״.

14) במשכיל לדוד (שם) כ׳ שלפי הפי׳ שמשפט פי׳ שמכפר על מעוותי הדין אתי שפיר טפי מה שהאו״ת אינם מעכבים, כי לפי׳ זה גם ענין המשפט (שבחשן משפט) אינו ע״ש האו״ת. אבל אינו מובן דאדרבה לפי זה צ״ל שהאו״ת הם חלק מהחשן עצמו, דמהיכא תיתי לחלק בינו לשאר חלקי החשן כיון ״שע״י הוא מאיר דבריו כו׳״ [נוסף לזה שלפי פירושו לא יתיישבו כל הקושיות הנ״ל]. ועכצ״ל כבפנים שאדרבה להפי׳ שנקרא משפט ע״ש האו״ת מתיישב מה שאינם מעכבים, וכמשמעות ל׳ רש״י.

15) ראה לעיל הערה 11. אבל מ״מ עדיין דוחק הוא קצת.

בין שאר מעשי החשן) – לכן כתב רש״י, שפירושו זה השני הוא ״לפי מדרש אגדה״: דעם היות שבפרט א׳ קרוב הוא יותר לפשט המקרא – הרי לעומת זה אינו מתיישב בכללות הכתובים והפרשה כולה. ולכן מעתיקו רש״י בתור פי׳ שני של הכתוב.

ולפי שיטתו של רש״י מובן גם ע״ד ההלכה, איך הי׳ הכה״ג עובד בבית שני כשחסרו האו״ת והרי הי׳ מחוסר בגדים[16]? כי חסרון האו״ת אינו נוגע לעצם החשן כ״א לענין ה״משפט״, ולכן אין הכה״ג מחוסר בגדים בהעדרם, כמ״ש רש״י עצמו בפירושו[17].

ה. מ״יינה של תורה״ בפרש״י שלפנינו:

מבואר בחסידות[18] שהחילוק העיקרי שבין מקדש הראשון לבין מקדש השני (אשר משו״ז חסרו ה׳ דברים במקדש שני[19]) לא הי׳ כ״כ במדריגת גילוי האלקות שבמקדש עצמו, כי גם במקדש השני הי׳ גילוי בחי׳ בינה כמו במקדש הראשון, כ״א שעיקר החילוק הי׳ בהמשכת גילוי בחי׳ בינה בגבולין, שבבית שני לא הי׳ יכולת להמשיך בחי׳ בינה אלא לגבי עצמו ולא בגבולין.

ולפי פרש״י כן הוא הענין גם בנוגע להחשן: החשן עצמו הי׳ גם בבית שני, אלא שענין ה״משפט״ (שע״י נשפטים בנ״י והעולם), היינו פעולתו של החשן בעולם, ענין זה הוא שחסר אז; עצם החשן הי׳ קיים בשלימותו גם בבית שני[20].

ועד״ז הוא גם בזמן הגלות: ארז״ל[21] ש״חשן״ אותיות ״נחש״ - נחש הקדמוני. ולאידך גיסא מבואר בשם ר׳ אפרים (מבעהתו״ס)[22], ש״חשן״ בגי׳ ״משיח״. והנה בזמן הגלות (שבא מפני חטאינו – שסיבתם התגברות המשכא דחויא[23] על נפה״א) הרי ענין ה״נחש״ הוא בגילוי, והחשן (בגימט׳ משיח) הוא בהעלם; והיינו שישנו ה״חשן״ גם בזמן הגלות אלא שהוא נמצא בהעלם – וזאת היא עבודתינו בזמן הגלות לפענח ולגלות את החשן (בגי׳ משיח) מהעלמו, עד שיהי׳ בבחי׳ ״חשן משפט״ – שתתגלה פעולתו וענינו בעולם.

ועי״ז הנה ״חשן״ הוא בגי׳ ״משיח״ שגילוי החשן (בבחי׳ ״חשן משפט״) מביא לידי גילוי המשיח – ובקרוב ממש.

(משיחת ש״פ תצוה תשכ״ז)

---

16) ראה תוד״ה ואורים – יומא כא, ב. רמב״ם והשגות הראב״ד הל׳ בית הבחירה רפ״ד ובנו״כ שם. רמב״ם הל׳ כלי המקדש פ״י ה״י. רשב״ם ב״ב קלג, ב ד״ה לגזבר. רע״ב אחרי טז, ד.

ומה שלא ס״ל לרש״י וכו׳ (ע״ד ההלכה כדעת הרמב״ם (שם) ש״עשו בבית שני או״ת כדי להשלים שמונה בגדים״ אלא ״שלא היו נשאלין בהם כו׳ מפני שלא היתה שם רוה״ק״ – י״ל כי זהו דלא כמשמעות הגמרא (יומא שם) כי רק בנוגע לאש מבואר שם ״אין מיהוה הוה סיוע לא מסייעא״ אבל בנוגע לשאר הדברים משמע שלא היו כלל*. ולהרמב״ם כ׳ כמה מפרשים (באר שבע סוטה מח, א. מרכבת המשנה הל׳ ביהב״ח שם. הכתב והקבלה פרשתנו כח, ל) שס״ל שאבני החשן הם האו״ת** (כשיטת הגאונים וכו׳ שבהערה 12), ולכן מוכרח לומר שהאו״ת היו בבית שני אלא שלא היו נשאלין בהם.

וא״כ מובן מה שלא ס״ל לרש״י כן גם ע״ד הפשט – כי פשטות הכתובים הוא שהאו״ת לא היו אבני החשן כמ״ש ״ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים גו״״, ונכתב זה לאחרי כל ענין אבני החשן המבואר בכתוב לפנ״ז.

17) ורש״י אזיל לשיטתו (שהאו״ת הוא שם המפורש) גם בפי׳ הגמרא (יומא עג, א). וגם אזיל לשיטתו זו בפי׳ (שם ה, ב) ש״מלתא דלא כתיבא בהאי ענינא (דמילואים) מנ״ל (שמעכבים בימי המילואים)״ הכוונה לאו״ת, משא״כ להסוברים שהאו״ת הם אבני החשן (ראה לעי׳ הערה 12 והערה הקודמת) הרי ודאי שמעכבים (גם) בימי המילואים. וי״ל שהמאירי שפי׳ שהכוונה ״לבישת מכנסיים ועשירית האיפה״ אזיל לשיטתו בפירושו (יומא עא, ב) שכ׳: וזהו שבבית שני אעפ״י שעשו בו או״ת להשלים ענין הבגדים .

. מ״מ לא היו נשאלין בהם מפני שלא היתה בהם רוח הקדש (עדמ״ש הרמב״ם בהל׳ כלי המקדש פ״י הנ״ל וכדלעיל הערה 16 שלשיטתו האו״ת הם אבני החשן). וראה גם תוס׳ הרא״ש ב׳ ר״ת ותוס׳ רי״ד מהדו״ק ב׳ רבינו ברוך שהכוונה ביומא (ה, ב) לפרישת שבעה.

וי״ל שרש״י והרמב״ם אזלי לשיטתם גם בפי׳ הגמרא (יומא עג, א) ״פניו (של הכה״ג הנשאל) כלפי שכינה״, שרש״י פי׳ (שם ד״ה כלפי): ״כלפי או״ת ושם המפורש שבתוך החשן״. כי יתכן לקרוא האו״ת בשם שכינה כי הוא השם המפורש. והרמב״ם לשיטתו (שאבני החשן הם האו״ת כנ״ל) מפרש (הל׳ כלי המקדש פ״י הי״א) שכלפי שכינה היינו הארון.

ובזה יומתק מה שגם המאירי (שהולך בשיטת הרמב״ם כנ״ל) מפ׳ בגמרא (שם עא, ב) שכלפי שכינה היינו הארון כדעת הרמב״ם.

18) לקו״ת דרושים לר״ה נז, ג. סידור אדה״ז שער התקיעות רמד, ב. וראה שער האמונה ז, א.

19) יומא כא, ב. ירושלמי הוריות פ״ג ה״ב. וש״נ. שהש״ר ח, ט.

20) ומכ״ש לדעת הגאונים והרמב״ם (שבהע׳ 12 והע׳ 16) שאבני החשן הם האו״ת הרי לא הי׳ חסרון כלל בהחשן בבית שני. משא״כ לפי דעת ראב״ע (אחרי שם).

21) שער המצות וטעמי המצות להרח״ר פ׳ תצוה.

22) מאורי אור בערכו. חומת אנך בפרשתנו.

23) תניא פל״א. ובכ״מ.

---

* ולדעת הרמב״ם ותוס׳ י״ל: (א) לאחרי שמוכרח לתרץ כן בנוגע לאש – ה״ה בנוגע לאו״ת. (ב) שבנוגע לאו״ת אין תמי׳ כלל לומר שהאו״ת עצמם היו, אלא שלא היו נשאלין בהן, ולכן גם המקשה ס״ד לומר כן, משא״כ בנוגע לאש שזהו היפך טבע האש ש״סיוע לא מסיינא״ ולכן מקשה מאש דוקא.

וראה במדב״ר (בהעלתך פט״ו, יו״ד) ותנחומא (בהעלתך ו) דלא חשיב האו״ת בין ה׳ דברים שנגנזו בבית שני, ולהרמב״ם אינו סותר (עכ״פ בפרט זה) להמבואר בש״ס שם, כי י״ל שבש״ס הכוונה שלא היו נשאלין בהם, ובבמדב״ר הכוונה שמציאותם לא חסרה.

ובזה יבואר מה שבבמדב״ר ותנחומא (שם) מדייק שה׳ דברים ״נגנזו״ משא״כ במקומות שנמנו האו״ת בין הה׳ דברים (נסמן לקמן הערה 19) נאמר רק שחסרו, כי לשון גניזה **מדגיש שמציאותם** הי׳ חסר ולכן לא חשיב האו״ת לשיטת הרמב״ם (ואי״ז דומה להמבואר בגמרא בנוגע לאש דמיהוה הוה סיוע לא מסיינא, ומ״מ מונה אותו בין הה׳ דברים גם בבמדב״ר ובתנחומא הנ״ל, כי שם עכ״פ הי׳ ענין של גניזה **בפעולת** האש **עצמו**, משא״כ באו״ת שרק שלא היו **נשאלין** בהם), משא״כ ״חסר״ (שעכ״פ בדוחק י״ל) פי׳ שאינו בשלימות.

** וכדמוכח מזה שלא הזכיר בענין עשירית בגדי כהונה (הל׳ כלי המקדש פ״ט) את האו״ת גם לא מנתינתן בחשן. וכן מוכח בפיה״מ (סוטה פ״ט מי״ב): ״ושמיר נחש חופר אבנים ובו פתחו אורים ותומים״. וראה בהערה 12 שכן פי׳ ר״א בנו בפירושו עה״ת ומסתבר שהולך בשיטת הרמב״ם אביו. וראה שם עוד די״ל דאזיל לשיטתו בפי׳ ״חשן״ בשם **אבי** אביו.

ג. "בראשית" ב'-ראשית, חכמה ובינה

כתיב[1] כי בי"ה הוי' צור עולמים, שבריאת העולמות הוא בי"ה[2] שקאי על חכמה ובינה[3].

כמו שאמר[4] כולם בחכמ', עשית בבינה[5]. והיינו מעשה בראשית.

ב' ראשית, הוא ה"ב" ראשים דחכמה ובינה[6].

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר זהר שמות–דברים עמוד רעג

ד. רמז בתיבת "בראשית" נוט' "שאר-בית", שהחכמה בונה בינה

מחכמה ולמטה הוא שם הויה דתיקון וכו', כי חכמה הוא י' של שם[7], בינה ה' של שם.

והנה ענין זה מה שמיו"ד דחכמה נמשך ה' דבינה, שחכמה הוא הבונה אותה, הוא ע"ד ענין המזון והשאר[8] שהבעל נותן לאשתו. שעל ידי המזון[9] הזה חי' בינה כמ"ש[10] והחכמה תחי' בעלי', כי בינה וחכמה הוא בחינת איש ואשה.

איש, אש[11] י' — חכמה.

אשה, אש ה' — בינה.

והוא ענין בראשית, שתיבת בראשית[12] הוא שא"ר בי"ת[13], בראשית הוא חכמה[14] הנקראת ראשית, והוא שאר בית היינו המזון.

שאר הנמשך מחכמה.

לבית והיכל דבינה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזהר שמות–דברים עמוד עה

ה. רמז בפ' על העשר ספירות

בראשית, הוא חכמה[15].

ברא, מלשון נוקב ופותח, וכמו וברא אתהן בחרבותם[16].

אלקים, הוא בינה.

ופירוש בראשית ברא אלקים, היינו שבראשית — חכמה, ברא, שנקב ופתח אלקים דבינה, כמאמר[17] בחכמה פותח שערים, דבינה.

את השמים, הוא[18] ז"א.

ואת הארץ, קאי על[19] מלכות[20].

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזהר בראשית עמוד ה

---

1) ישעי'כו, ד.

2) ראה מנחות כט:

3) ראה תניא אגרת התשובה פרק ד', וז"ל: "כי היו"ד שהיא בחי' נקודה לבד מרמזת לחכמתו ית' שהיא בבחי' העלם והסתר קודם שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה... ואחר שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתימין נכללות ונרמזת באות ה"א שיש לה בחי' התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה" ע"ש.

4) תהלים קד, כד.

5) ראה זוהר ח"ג דף מג, א. לקוטי תורה דרושים ליום הכפורים סט, א. (תורת מנחם ספר המאמרים תשי"ז עמוד ז. תשכ"א עמוד רג).

6) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה חלק א'עמוד קצ.

7) ראה תניא אגרת התשובה פ"ד. (הלשון מובא לעיל סימן ג הערה 3).

8) (שמות כא, י) "שארה כסותה ועונתה לא יגרע". וראה כתובות מז: שארה אלו מזונות וכו'.

9) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק, מה שמזון מספרו "חסד א-ל".

10) קהלת ז, יב.

11) ראה סוטה יז.

12) "בראשית" הוא אותיות "שאר-בית".

13) ראה פרי עץ חיים שער יום הכיפורים פרק ג'.

14) ראה תרגום ירושלמי, בראשית, בחוכמא ברא ה'. (ראה גם לקמן סוף סימן כו).

15) ראה תרגום ירושלמי "בראשית" בחוכמא ברא ה'. (ראה גם לקמן סוף סימן כו).

16) יחזקאל כג, מז.

17) ברכת תפלת ערבית.

18) ראה לקוטי תורה פרשת האזינו עג, א.

19) ראה לקוטי תורה פרשת במדבר ה, ב. תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט חלק א' עמוד ער ואילך. חלק ד' עמוד קסח.

20) "הנה כל השפעה צ"ל ע"י עשר בחי'דוקא שהם חב"ד חג"ת נהי"ם, ומבשרי אחזה (איוב יט, כו) כמו בהשפעת השכל לזולתו צריך ג"כ שיומשך ע"י עשר בחי' אלו, והיינו מה שצריך להשכיל ולהתבונן בתחלה בעצמו בכח חכמתו ובינתו בההשכלה ההיא ולהעמיק בדעתו היטב באיכות ומהות ההשכלה, דהעמקה זו היא המחברת החכמה והבינה, והיינו שמביא נקודת החכמה לידי השגה דבינה, וגם עי"ז נתפס ונקלט אצלו ההשכלה בטוב.

וגם צריך להיות לו אהבה ורצון בההשפעה כי לולי זאת הרי אי אפשר לו להשפיע, וגם דברים היוצאים מן הלב דוקא אז הם נכנסים ללב השומע*, וצריך להיות גם מדת הגבורה לצמצם א"ע שיוגבלו דברי ההשכלה בההשפעה הזאת שלא יתערבו ויתבוללו הענינים אלו באלו, כי מצד האהבה והרצון מאיר האור בתוקף, ומה גם מצד תוקף התפעלות התגלות הלב הרי יכול להיות ההשפעה בריבוי, ובלא סדר והדרגה כל כך, ולא הי'המקבל יכול לקבל, ולזאת צ"ל מדת הגבורה והצמצום, לצמצם מדת האהבה וההתגלות ובפרט התפעלות הלב בכדי שתהי'ההשפעה בהגבלה וסדר והדרגה.

אמנם בכדי שהצמצום יהי' ג"כ בסדר והדרגה הנה ע"ז הוא מדת התפארת לזווג וליחד את החסד וגבורה, היינו שיהי'האהבה והרצון בההשפעה והצמצום ע"ד המיצוע והמועיל לפי חושי וכלי המקבל.

והנה השפעת המשפיע אל המקבל הוא באופן כזה דכאשר המקבל יגדל יהי' בכחו להשפיע, וזהו כליות שהן** יועצות איך להשפיע באופן כזה שיושלם הכוונה פנימית שלו, וע"ד מלמד להועיל שהוא ע"ד תן לחכם ויחכם עוד (משלי ט, ט. וראה אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' שסד ואילך) בכח עצמו, ויסוד הוא התקשרות המשפיע בהמקבל. וכן הוא בכל דבר השפעה צ"ל ע"י עשר בחי' אלו דוקא במזיגה והרכבה נכונה.

וכן הוא בבריאת והתהוות העולם הי'צ"ל ג"כ עשר מדרי'אלו שהם עשר ספירות". (תורת מנחם — דרושי חתונה עמוד ח).

*) ראה ספר הישר לרבינו תם שער יג. הובא בשל"ה סט, ב. "שירת ישראל" לר"מ אבן עזרא עמוד קנו.

**) "נצח והוד". ראה תניא – אגרת הקודש ע' קכב, ב. ביאורי הזוהר לאדמו"ר האמצעי צא, ג. ספר המאמרים עטר"ת עמוד קע. תרפ"ה עמוד קיז.

חוברת כג

פרשה ושמה מרק עוף

בשלב זה כבר לא היה ביכולתו של בעלי לאכול את כל סוגי המזון.

בעלי רצה בכל מאודו להבריא ממחלתו. אילו היה מבריא – היה יכול לחיות לפי רוחו. מלבד זאת, הוא ראה שאנשים רבים רוצים בהחלמתו, ואומרים שנוכחותו חיונית להם ושהם נזקקים להשפעתו. בשל כל סיבות אלו אילץ בעלי את עצמו לעשות כל פעולה שהיתה עשויה לסייע לרפואתו.

הרופא הורה לבעלי לאכול מרק עוף. שם היתה זו בעיה של ממש: קניית העוף, הבאתו אל השוחט, ולאחר־מכן הבישול – כל אחד מאלו היה מלאכה שלמה.

ה. רבינוב[48] עשה בעצמו את כל הדרוש, והביא אלינו את העוף כשהוא מוכן. כדי ללכת מביתו אל ביתנו היה צורך לעבור גשר ולעלות במעלה הר, אך הוא לא החסיר יום אחד מלבוא אל ביתנו פעמיים ולפעמים שלוש, כשהוא עוזב את ביתנו בשעה אחת־שתיים אחר חצות הלילה.

לאחר שהיה מביא את העוף – היה צורך לחמם אותו, ולעתים קרובות לא היו ברשותנו גפרורים כדי להעלות באמצעותם אש בכירה שעמדה בחצר הבית.

– בעיה זו של מחסור בגפרורים לא היתה רק אצלנו. במקרה כזה היו לוקחים דף עיתון, מגולגל בצורת חצוצרה, חוצים את הרחוב לבית מי מהשכנים שהיו ברשותו גפרורים, מדליקים שם את הנייר, רצים בחזרה עם הנייר הבוער במהירות רבה כדי שלא יכבה בדרך, ובאמצעות אש זו מעלים אש בכירה. למחרת עשה כך השכן עצמו, והגיע אלינו לאותה מטרה כשבידו דף עיתון. זהו עניין קל־ערך, אך כוונתי היא לתאר את התנאים שבהם חיינו שם. –

גם זאת עשה אותו הירשע, כשהיה מביא את הסיר ובו העוף. לאחר־מכן היה מתיישב ליד בעלי כדי להאכילו את המרק. הוא עשה זאת באהבה כה גדולה! בעלי ראה כמה נחת־רוח גורם הוא להירשע עם כל כף שהוא אוכל, ולכן אכל את המרק, אבל הדבר היה כבר קשה לו מאוד.

"איזה עשיר - כל שיש לו בית־הכסא סמוך לשולחנו"[59]. מבחינה זו לא היינו עשירים, ולצורך כך מוכרחים היינו ללכת למקום מרוחק למדי בחצר הבית. התקנתי אפוא מתקן מתאים למטרה זו בחדר השני.

בעלי נהג לומר לי שקשה לו לראות את הכוחות הרבים שעלי להשקיע בטיפול בו, אבל אדם אחר שימלא את מקומי – לא היה.

התקנת סורגים בן־לילה

בשלב שבעלי היה כבר רתוק למיטתו, ולא היה עוד ביכולתו עוד לצאת לשאוף אוויר – הורה הפרופסור שיישן כשחלונות הבית פתוחים, כדי שאוויר צח ייכנס אל החדר.

כדי שניתן יהיה להשאיר את החלונות פתוחים גם בלילה – מן ההכרח היה להתקין בהם סורגי ברזל, פשוט נגד גנבים.

להשיג עשת ברזל ובעל מלאכה שיתקין ממנה סורגים – היה מן הנמנעות. דברים כאלה ניתן היה להשיג רק עבור פקידי ממשל, אבל לא באופן פרטי.

למעשה, ההוראה להתקין את הסורגים התקבלה לפנות ערב, ולמחרת בשעה עשר בבוקר נשלמה כבר המלאכה! מפקח בכיר במפעל צבאי, יהודי, השיג את הברזל ממנהל המפעל, נסע לביתנו בעצמו עם הברזל, כשהוא מביא אתו פועל, והתקין מיד את הסורגים.

הגויים העוברים ברחוב היו נעצרים ושואלים שאלות: מניין השיגו את הסורגים? ממה עשו אותם? ולכל

המשך בעמוד כא

59) שבת כה, ב.

כח, ד – ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי

ביאור מדרש הנעלם (מדרש פליאה), דבזמן הגלות הקב"ה כביכול בבחי' כהן הדיוט – ושולח בגלות הד' בגדים דכהן הדיוט שהם "אבנט מצנפת כתונת מכנסים" ר"ת אמכ"ם בסוד "ובפשעכם שולחה אמכ"ם", ובזמן הגאולה לע"ל הקב"ה בבחי' כהן גדול דמשמש בשמונה בגדים, וזהו סוד "אמח"ץ ראש אויביכם", אמח"ץ ר"ת "איפוד מעיל חושן ציץ"

ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד וגו'. נשאלתי מן ש"ב הגאון הגדול המפורסם מוהר"ר יושע נר"ו (בעל מגיני שלמה) מושל בגבורתו בק"ק קראקא יצ"ו.

מה שמצאנו במדרש הנעלם וז"ל המדרש ככתבו וכלשונו. כד ישראל חייבין אתקיים בהון ובפשעיכם שולחה אמכם ואשתאר אמחץ, דא הוא אמחץ ראש אויביכם. וכד יתהדרו ישראל בתיובתא אתהדר אמכם לאתראה בשעתא דא אשתלימו ח' בגדים דלביש כהנא רבא ביומא דכיפורא עכ"ל המדרש הנעלם בזוהר חדש. וקשה להולמו.

והגאון מהר"ן מקראקא כתב עליו ז"ל המדרש הזה הוא חתום וסתום עד ביאת מורה צדק, כי צודו גבורים ממנו, אפילו פירוש המלות עכ"ל מהר"ן בעל מגלה עמוקות.

ומי שיש לו שכל שוה יראה ויבין שהמדרש הזה הוא עמוק. וכמה קדושים דרשוני ושאלוני לבאר להם היטיב וכו', מגודל אהבתי' דמר בהיותו עצמי ובשרי ואהבת עולם אהבתיו, לא אכחיד אמרי מלבאר המלות ועניינם בקיצור מופלג, ולא הסוד, כי קצרה היריעה מהכיל סודו.

והוא דאמרינן בגמרא דסנהדרין (דף ל"ט) שאל האי מינא אלקיכם כהן כי קברי' למשה במאי טבל וכו' והקשו בתוספות ולמה לא הקשה היאך טימא את עצמו הואיל והוא כהן ותירצו דישראל נקראו בנים למקום, עכ"ל.

והנה פליאה דעת ממני נשגבה בעיני על המבוכה גדולה שקשה על רבותינו הצרפתיים, איך אמרו משום שישראל נקראו בנים, תינח כהן הדיוט, כהן גדול מאי איכא למימר. ואיך יתכן שהקב"ה ית' בכלל כהן הדיוט ח"ו.

אמנם כן הוא שיש בזה סוד, אך הנה זה מפורסם בזוהר בכמה מקומות לאין מספר, וכן בכל המקובלים שמגודל חיבתן של ישראל, הקב"ה כביכול עושה את עצמו ככהן הדיוט כדי שיהי' לו כביכול יכולת לילך למקום טומאה מליאה גילולים וכו'. א"כ מתורץ תמיהתי על התוס' דהיאך טימא הקב"ה למשה, הא כהן גדול אסור לטמא אפילו לבן, תריץ הקב"ה כביכול מתוך חיבתו עשה עצמו ככהן הדיוט.

וידוע מכתבי האר"י ז"ל כאשר ישראל חוטאים אז הקב"ה עושה את עצמו כמו כהן הדיוט ומשמש רק בארבעה בגדים. והדבר הזה שנוי ומשולש בכתבי המקובלים קטנים וגדולים איש על מחנהו ואיש על דגלו.

הנה ידוע כהן גדול הי' משמש בשמנה בגדים, כהן הדיוט בארבעה בגדים, ואלו הבגדים ששימש כהן גדול אבנט מצנפת כתונת מכנסים אפוד מעל חושן ציץ, אבל הדיוט שימש רק בארבעה בגדים.

והנה כשהם חוטאים וחייבים, אז הקב"ה שולח ד' בגדים שהם ר"ת **אמכ"ם**, **א**'בנט **מ**'צנפת **כ**'תונת **מ**'כנסים. ומשמש רק בד' בגדים היתירים, שהוא ר"ת של **אמח"ץ**, **א**'יפוד **מ**'עיל **ח**'ושן **צ**'יץ.

והנה הסוד במדרש הנעלם הנ"ל. הכי פירושו כד ישראל חייבין, אתקיים בהון ובפשעיכם שולחה אמכם. ר"ל מכח פשעיכם וחטאתיכם אנכי שולח הד' בגדים, הרמוזים במלת **אמכ"ם** שהם ר"ת **א**'בנט **מ**'צנפת **כ**'תונת **מ**'כנסים. ור"ל כי כאשר ישראל זכאין אזי הוא יתברך משמש בשמנה בגדים ככהן גדול ביוה"כ בבהמ"ק למטה. לאפוקי כד חייבין, אזי שולח ד' בגדים המרומזים במלת אמכ"ם כנ"ל. ונשארין ד' בגדים שהוא ר"ת **אמח"ץ א**'יפוד **מ**'עיל **ח**'ושן **צ**'יץ, כמו שכהן הדיוט משמש רק בד' בגדים, כמו כן הוא יתברך משמש בד' בגדים, (אף שבגדיו יתברך המרומז במלת **אמח"ץ** אינם של כהן הדיוט מ"מ נשתווה הוא יתברך לענין זה שמשמש רק בד' בגדים דוק). ומרמז שהקב"ה מוחץ ראש שונאי נפש ישראל מחץ ראש על ארץ רבה.

וכד יתחזרון בתיובתא אז יתחזר **אמכ"ם** לאתראה פירוש כאשר יחזרו בתשובה, אז ד' בגדים המרומזים במלת **אמכ"ם** כנ"ל יוחזר למקומה וארמון על משפטו ישב. אז בשעתא דא אשתלימו שמנה בגדים דלביש כהנא רבא ביומא דכיפורא, ר"ל אז בשעה שיהיו ישראל זכאין וצדיקים, ממילא יוחזר ד' בגדים המרומזים במלת **אמכ"ם**, ויתחברו עם ד' בגדים המרומזים במלת **אמח"ץ**, והוא פלאי והוא רחום יכפר. כ"ד ש"ב ואהובו שמשון במרנא ורבנא מוהר"ר פסח.

הג"ה מרבי פסח ברבי יצחק מגיד מישרים דזולקווא

הנה זה יותר משנה שהמדרש הזה עלה בידי מן ש"ב הנ"ל (ר' משה ב"ר יהושע העשיל מהמבורג) ושם הי' כתוב כד ישראל בגלותא וכו'. במקום הכתוב כאן בפנים כד חייבין וכו'. גם אח"כ הי' כתוב לשם וכד יתהדרון לאתרייהו יתהדר אמכם וכו'. וכתב בשם דודי כוונת **אמכם אמחץ** בקיצור מופלג שהם הר"ת של בגדי כהן גדול וכו' והשמיט כל הכתוב לכאן עפ"י הקדמות, כי הי' נעלם ממנו. ובקש מאתי שאבאר לו בביאור פסח פירוש לפירושו של דודי להבינו למה הוא כדין.

וכתבתי לו בס"ד עפ"י ההמצאה שהמצאתי וכביר מצאה ידי הקדמה מופלאה מהזוהר ומשארי ספרי המקובלים. וז"ל שם, מבואר בזוהר בכמה מקומות דאית כהן גדול לעילא, ואית כהן דלאו איהו גדול עיין סבא משפטים, ובזוהר ויקרא (עמוד שכ"א) על פסוק גדול ה' ומהולל מאוד בעיר אלקינו וגו' מפרש אימתי איהו גדול, בעיר אלקינו דהיינו בא"י אז הוא ית' נקרא גדול ע"ש כוונתו. לפ"ז אפשר לומר דכביכול הקב"ה מכונה בשם כהן גדול דוקא בא"י. אבל בר מארעא דישראל אינו מכונה בשם כהן גדול דהא גדול בעיר אלקינו כתיב דוקא.

עוד איתא בזוהר נשא (עמוד ר"ן הובא ג"כ ברקנטי תצוה) וז"ל סוד שמנה בגדי כה"ג נרמז בזוהר מהאי דקנא אתגלי דקנא דכהנא רבא עילאה, דנחית לדקנא דכהנא רבא תתאה

וכו'. מנלן דכתיב שבת אחים גם יחד, גם יחד לרבות כהן גדול של מטה, שכל זמן שכהן גדול שלמטה משמש בכהונה גדולה, כביכול כהן גדול דלעילא משמש בכהונה גדולה, עכ"ל. הרי להדיא דברינו הנ"ל.

ובהאר"י ז"ל בפירוש הזוהר פנחס כתב כהן גדול (אבא), כהן סגן (בחסד), כהן הדיוט (בנצח) גם המגיד פרשת תצוה כתב בגדי כהן גדול רומזים בחסד, בגדי כהן הדיוט רומזים לנצח וכו' עכ"ל.

ובזה ישבתי קושיית התוספות על הגמרא (סנהדרין לט) שאל מינא אלקיכם כהן הוא וכו' והקשו ה"ל להקשות האיך טימא ותרצו שנקראו בנים וכו'. והקשה מהרש"א ז"ל הלא יתברך מכונה לכהן גדול שאסור לטמא אפילו לבן, ותירץ הוא ז"ל דהוי כמת מצוה, עכ"ל. אבל לדברינו הנ"ל מפורש היטיב.

ולדעתי זה הוא ביאור המדרש רבה שאמר הקב"ה למשה אם אתה בא לא"י את נקבר ע"י בשר ודם, אבל בחו"ל אתה נקבר על ידי, עכ"ל. ולכאורה הוא תמוה מאד יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. אבל ברור לפי הנ"ל, דבא"י מכונה הוא ית' לכהן גדול ואז אי אפשר לטמא את עצמו כדין כהן גדול שאסור לטמא אפילו לבן, משא"כ בחו"ל דהוא יתברך מכונה כהן דלאו גדול אז רשאי לטמא למשה.

ובזה מתורץ ג"כ מאמר בזוהר פרשת אמור על פסוק ולאחותו הבתולה הקרובה אשר לא היתה לאיש לה יטמא, ר' אבא פתח מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה, זמין הקב"ה ללבשא נוקמא על אדום וכו', לסאבא לון בסגיאו דקטולייא, דכתיב וכל מלבושי אגאלתי וכ"כ למה דכתיב ולאחותו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש, דא עשו דכתיב איש שדה, לה יטמא באינון לבושין דנוקמין דזמין לאיסתאבא בין אינון אוכלסין וכו' עכ"ל המצטרך.

ולכאורה האיך יטמא הוא ית', הלא כהן גדול אסור לטמוי אפילו לקרובים והאי קרא בכהן הדיוט הוא דכתיב, אלא ע"כ לומר כנ"ל דבר מארעא דישראל אין הוא יתברך מכונה בשם גדול כי אם גדול ה' בעיר אלקינו, אז הוא גדול, וק"ל.

ובזה ג"כ מתורץ מ"ש בילקוט (יחזקאל לו) על פסוק כטומאת הנדה היתה דרכם לפני. לא טומאת מת, כי במת אין כהן גדול עם מת בבית וכו', אבל עם נדה הוא בבית וכו', דכתיב השוכן אתם בתוך טומאתם עכ"ל. הנה מה דדייק המדרש כהן גדול, היינו דסתם כהן מותר לטמא לבנו ואנן בניו של מקום כמ"ד בין כך ובין כך קרויים בנים. וא"כ אפילו הי' טומאת מת הי' רשאי לטמוי הוא יתברך. ע"ז דייק כהן הגדול דאז אסור אפילו לבנו לטמוי, ולכן הוא יתברך הראה חבתו ואמר טומאת הנדה.

הרי להדיא שמכונה הוא ית' לכהן גדול, והיאך דורש הזוהר ע"פ ולאחותו הבתולה וגו' לה יטמא על הקב"ה, והלא האי קרא בכהן הדיוט כתיב. אבל להנ"ל שפיר כל אחד על מקומו יבא בשלום, דהא קול אומר קרא בית ישראל יושבים על אדמתם וגו' שהיא א"י, ושם מכונה לכהן גדול, ע"כ אמר כטומאת הנדה מטעם הנ"ל במדרש, משא"כ האי קרא ולאחותו הבתולה רומז אטומאה דעתיד הוא יתברך לעשות באדום, כמו שהתחיל ר' אבא פתח מי זה בא מאדום וגו' והוא חו"ל ושם הוא יתברך מכונה לכהן דלאו גדול וק"ל.

ואחר שעלה על לבי כל הנ"ל בס"ד, כמו אחר שנה, בא אלי בן דודי ה"ה האלוף המרומם התורני הרבני מוהר"ר פסח (ב"ר שמואל), ושאלתי את פיו אולי נמצא בידו מזה מכתבי דודינו מפורש בשום שכל, על המדרש הנ"ל. וימצא כתוב שכתב דודי הי"ד בזה הלשון אשר הצגתי בפנים, **נשאלתי מש"ב הגאון וכו'**, ות"ל שכיוונתי לדעתו הרמה שהקב"ה כביכול בר מא"י לאו איהו כהן גדול וכנ"ל.

ולי נראה באופן זה, דר"ל בפשעיכם שולחה אמכ"ם, כלומר בגלותא אז דמיון כהן הדיוט לו יתברך שמשמש בד' בגדים שסימנם אמכ"ם כנ"ל, ושם נמצא ד' בגדים אלו של כהן הדיוט (ששולחו בגלות וזה שלחה אמכ"ם), והבגדים המרומזים במלת אמח"ץ נשארו ולא יצאו בגלות, ואח"כ יתהדרון מגלותא אותיות אמכ"ם ויתחברו עם אותיות אמח"ץ ויהיו כל שמנה בגדים ככהן גדול וק"ל.

ליקוטי שושנים – ניצוצי שמשון

המשך מעמוד יט

רשימת הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן

אחד מהם היה צורך לספק תירוץ כלשהו.

כל זאת הביא לידי פועל יהודי מחרקוב. הוא היה כה מסור, עד שלאחר־מכן לן בביתנו מספר לילות וסייע לבעלי. באוזניי שמעתיו מביע בקשה מעומק לבו: "רבי, אתם אינכם זקוקים לייסורים אלה, מוטב שאסבול אותם אני ולא אתם!"...

אלו שביקרו בביתנו לעתים קרובות ראו שאין באפשרותי עוד לעשות בעצמי את כל הנדרש. הם שכרו אפוא שוחט[60] מהעיר גז'אטסק[61] שישהה עמי במשך היום ויסייע לבעלי בדברים מסויימים, ואילו בלילות התחלפו בתפקיד זה שני אנשים צעירים יותר — סטודנט ובחור ישיבה ממכרינו.

לילה אחד, כשעמדתי סמוך לחלון, אמר לי בעלי: "אני נושם אוויר דרך הסורגים, ובכך רצוני לחבר את הגוף עם הנשמה"...

60) הכוונה כנראה להרה"ח ר' יעקב יוסף רסקין (הנזכר לקמן), שהיה שוחט, ומוצאו מעיר זו.
61) עיר במחוז סמולנסק ברוסיה, כיום נקראת גאגארין.

◆ יום ראשון ז׳ אדר ◆

כז (כ) **וְאַתָּה תְּצַוֶּה** | **אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:**

כ וְאַתְּ תְּפַקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְּבּוּן לָךְ מִשְׁחָא זֵיתָא דַכְיָא כָּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינַיָּא תְּדִירָא:

רש״י ◂ **וְאַתָּה תְּצַוֶּה • זָךְ •** בְּלִי שְׁמָרִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בִּמְנָחוֹת: (דף פו) ׳מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וְכוּ׳״. **כָּתִית •** הַזַּיִתִים הָיָה כּוֹתֵשׁ בְּמַכְתֶּשֶׁת וְאֵינוֹ טוֹחֲנָן בְּרֵיחַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שְׁמָרִים, וְאַחַר שֶׁהוֹצִיא טִפָּה רִאשׁוֹנָה, מַכְנִיסָן לָרֵיחַיִם וְטוֹחֲנָן, וְהַשֶּׁמֶן הַשֵּׁנִי פָּסוּל לִמְנוֹרָה וְכָשֵׁר לִמְנָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כָּתִית לַמָּאוֹר״ וְלֹא כָּתִית לִמְנָחוֹת. **לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד •** מַדְלִיק עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ (שבת כא)**. תָּמִיד •** כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה קָרוּי תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר (במדבר כח) ״עוֹלַת תָּמִיד״ וְאֵינָהּ אֶלָּא מִיּוֹם לְיוֹם, וְכֵן בְּמִנְחַת חֲבִיתִין נֶאֱמַר (ויקרא ו) ״תָּמִיד״ וְאֵינָהּ אֶלָּא מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב, אֲבָל ״תָּמִיד״ הָאָמוּר בְּלֶחֶם הַפָּנִים מִשַّבָּת לְשַׁבָּת הוּא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יא עמ׳ 127)

בְּלִי שְׁמָרִים (רש״י כז, כ) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה מְחַדֵּשׁ בָּזֶה, וַהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁ׳זָךְ׳ פֵּרוּשׁוֹ נָקִי מִתַּעֲרֹבֶת דָּבָר זָר. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁ׳זָךְ׳ קָאֵי עַל הַשֶּׁמֶן (שֶׁמֶן צָלוּל, בְּלִי שְׁמָרִים), לֹא עַל הַזַּיִת (זַיִת נָקִי וְיָפֶה). וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: צִוּוּי זֶה נֶאֱמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, שָׁם הָיָה בִּרְשׁוּתָם שֶׁמֶן (שֶׁהֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם), וְלֹא זֵיתִים, שֶׁהֲרֵי בַּמִּדְבָּר אֵין עֲצֵי זַיִת. **אבן עזרא**

כח (א) **בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָّרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

כא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא מִבָּרָא לְפָרְכְתָּא דְּעַל סַהֲדוּתָא יְסַדֵּר יָתֵהּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא קֳדָם יְיָ קְיָם עָלָם לְדָרֵיהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י ◂ **מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר •** תֵּן לָהּ מִדָּתָהּ, שֶׁתְּהֵא דּוֹלֶקֶת מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים חֲצִי לוֹג לְלֵילֵי טֵבֵת הָאֲרֻכִּין, וְכֵן לְכָל הַלֵּילוֹת, וְאִם יִוָּתֵר אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. **אבן עזרא**

כח (א) **וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן:**

א וְאַתְּ קָרֵב לְוָתָךְ יָת אַהֲרֹן אָחוּךְ וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּהּ מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן:

רש״י ◂ **וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ •** לְאַחַר שֶׁתִּגְמֹר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

לדעת אמת אם לבבך יאוה. ראה כל גויה לנכבד בנוה. ואורים ותומים וסודם אחוה.

בסתר בסדר ואתה תצוה:

כ **וְאַתָּה תְּצַוֶּה.** אַזְכִּיר בִּתְחִלָּה טַעַם לְדֶבֶק הַפָּרָשָׁה. כִּי כַּאֲשֶׁר הִשְׁלִים לְסַפֵּר כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְהַפָּרֹכֶת וְהַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל וְהַמִּכְסֶה, וּמִזְבַּח הָעוֹלָה וְהֶחָצֵר וְהַמָּסָךְ, הֵחֵל לְפָרֵשׁ מִשְׁרָתֵי הַמִּשְׁכָּן, וּמַה הִיא עֲבוֹדָתָם בְּעַצְמָם, אֵין זָר אִתָּם. וְהֵחֵל שֶׁיַּצְלוּ גֵרוֹת בְּשֶׁמֶן זַיִת, לֹא בְּשֶׁמֶן זָר. וְאֵלֶּה הַמְשָׁרְתִים רְאוּיִים לִהְיוֹת נִכָּרִים וְנִבְדָּלִים בְּמִשְׁפְּחוֹתָם, גַּם בְּמַלְבּוּשֵׁיהֶם. וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב זֶה אַחַר זֶה. וְאַחַר כֵּן הִזְכִּיר שֶׁהֵם חַיָּבִים לִלְמֹד שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, שֶׁיְּלַמְּדֵם מֹשֶׁה וְיַרְגִּילֵם. וְאַחַר כֵּן יִשְׁרְתוּ וְיַעֲלוּ עוֹלוֹת הַתָּמִיד עַל מִזְבַּח הָעוֹלָה, לֹא עַל מִזְבַּח הַזָּהָב. רַק שֶׁיַּקְטִירוּ עָלָיו וִיכַפְּרוּ עַל קַרְנוֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה: וְטַעַם **וְאַתָּה תְּצַוֶּה.** שֶׁהִיא מִצְוָה עוֹלָמִית עַל הַצִּבּוּר, לָתֵת תָּמִיד שֶׁמֶן זַיִת לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד. וְאַל תִּשְׁתּוֹמֵם בַּעֲבוּר הַשֶּׁמֶן שֶׁהֵבִיאוּ הַנְּשִׂיאִים, כִּי הוּא הָיָה שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. רַק שֶׁמֶן לַמָּאוֹר חִיּוּב הַצִּבּוּר. וְיֵשׁ מִנְהָג בִּמְקוֹמוֹת שֶׁשָּׁם זֵיתִים, שֶׁיִּבְחֲרוּ הַזַּיִת הַזָּךְ. וְהַטַּעַם, הַגַּרְגְּרִים שֶׁאֵין בָּהֶם עִפּוּשׁ אוֹ שֶׁלֹּא נֶאֱכְלָה קְצָתָם, וּמִמֶּנּוּ יַעֲשׂוּ שֶׁמֶן לְמַאֲכַל הַמְּלָכִים. עַל כֵּן הִזְכִּיר הַכָּתוּב, זָךְ לִפְנֵי כָּתִית: לַמָּאוֹר. לְצוֹרֶךְ הָאוֹר בַּלַּיְלָה: לְהַעֲלוֹת. לְהַדְלִיק הַגֵּרוֹת. וְעַל מְנוֹרַת שְׁלֹמֹה כָּתוּב לְבַעֲרָם כַּמִּשְׁפָּט: וְטַעַם תָּמִיד. כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה. וְיֵשׁ מִלַּת תָּמִיד קָשָׁה מְזֹאת, וְהָיָה עַל מְצָחוֹ תָּמִיד. כַּאֲשֶׁר הוּשַׂם הַמַּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, לְעוֹלָם יָשִׂימוּ עָלֶיהָ צִיץ הַקֹּדֶשׁ:

כא **אֲשֶׁר עַל הָעֵדוּת.** דֶּרֶךְ קְצָרָה, עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת. אָמַר יָפֶת, כִּי יַעֲרֹךְ, כְּמוֹ בְּעָרְכְּךָ הַכֹּהֵן. שֶׁיַּעֲרֹךְ שֶׁמֶן שֶׁיַּסְפִּיק לִהְיוֹת הַגֵּרוֹת מֵאִירִים מֵעֶרֶב וְעַד בֹּקֶר. וְכָכָה גֵרוֹת הַמַּעֲרָכָה. וְנָכוֹן הוּא לִהְיוֹת טַעַם יַעֲרֹךְ, בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַגֵּרוֹת כַּחֲצִי עִגּוּל. וְעוֹד אֲדַבֵּר עַל זֶה:

א **וְאַתָּה.** בַּעֲבוּר הֱיוֹת מֹשֶׁה כֹּהֵן הַכֹּהֲנִים בִּתְחִלָּה, עַל כֵּן טַעַם הַקְרֵב אֵלֶיךָ. וּכְבָר רָמַזְתִּי לְךָ לָמָּה נִבְחַר אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ לַשֵּׁם, בַּעֲבוּר כְּבוֹד מִשְׁפַּחַת נַחְשׁוֹן. שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּהֲנִים מְכַפְּרִים עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאֵין לְדַבֵּר עַל מֹשֶׁה אֲדוֹנֵנוּ כִּי בּוֹרַח הָיָה, וּמִי יִתֵּן לוֹ עִבְרִית. וְעוֹד, כִּי טוֹרַח כָּל יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה לְלַמְּדָם הַמִּצְוֹת וְלָדוּן כָּל דָּבָר קָשֶׁה. וְי״ו **לְכַהֲנוֹ לִי,** נוֹסָף. כְּוִי״ו חִיתוֹ שָׁדִי. בְּנוֹ בְּעוֹר. וּפֵירֵשׁ שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן, אוּלַי בָּנִים אֲחֵרִים הָיוּ לוֹ חוּץ מֵאֵלֶּה. וְאֵין סָפֵק כִּי רָבְתָה לְמַעְלָה בַּמִּדְבָּר מִשְׁפַּחַת אַהֲרֹן, עַל כֵּן נִתְּנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עָרִים רַבּוֹת, כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ:

(ב) וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: **אבן עזרא**

ב וְתַעְבֵּד לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן אָחוּךְ לִיקָר וּלְתֵשְׁבֻּחָן:

(ג) וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי:

ג וְאַתְּ תְּמַלֵּל עִם כָּל חַכִּימֵי לִבָּא דְּאַשְׁלֵמִית עִמֵּהּ רוּחַ חָכְמְתָא וְיַעְבְּדוּן יָת לְבוּשֵׁי אַהֲרֹן לְקַדָּשׁוּתֵהּ לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי:

רש״י◄ לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי • לְקַדְּשׁוֹ, לְהַכְנִיסוֹ בִּכְהֻנָּה עַל יְדֵי הַבְּגָדִים, שֶׁיְּהֵא כֹּהֵן לִי. וּלְשׁוֹן כְּהֻנָּה, שֵׁרוּת הוּא, שנטריא״ה בְּלַע״ז. **אבן עזרא**

(ד) וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי:

ד וְאִלֵּין לְבוּשַׁיָּא דִּי יַעְבְּדוּן חוּשְׁנָא וְאֵפוֹדָא וּמְעִילָא וְכִתּוּנָא מְרַמְּצָא מִצְנֶפְתָּא וְהֶמְיָנָא וְיַעְבְּדוּן לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן אָחוּךְ וְלִבְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי:

רש״י◄ חֹשֶׁן • תַּכְשִׁיט כְּנֶגֶד הַלֵּב. **וְאֵפוֹד** • לֹא שָׁמַעְתִּי (שהוא לבוש), וְלֹא מָצָאתִי בַּבְּרַיְתָא פֵּרוּשׁ תַּבְנִיתוֹ. וְלִבִּי אוֹמֵר לִי שֶׁהוּא חָגוּר לוֹ מֵאֲחוֹרָיו, רָחְבּוֹ כְּרֹחַב גַּב אִישׁ, כְּמִין סִינָר שֶׁקּוֹרִין פרצינ״ט, שֶׁחוֹגְרוֹת הַשָּׂרוֹת כְּשֶׁרוֹכְבוֹת עַל הַסּוּסִים. כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ו) ״וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד״. לָמַדְנוּ, שֶׁהָאֵפוֹד חֲגוֹרָה הִיא. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא חֲגוֹרָה לְבַדָּהּ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: (ויקרא ח) ״וַיִּתֶּן עָלָיו אֶת הָאֵפוֹד״, וְאַחַר כָּךְ ״וַיַּחְגֹּר אוֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפוֹד״, וְתִרְגֵּם אונְקְלוֹס: ׳בְּהֶמְיָן אֵפוֹדָא׳. לָמַדְנוּ, שֶׁהַחֵשֶׁב הוּא הַחֲגוֹר וְהָאֵפוֹד שֵׁם תַּכְשִׁיט לְבַדּוֹ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁעַל שֵׁם שְׁתֵּי הַכְּתֻפּוֹת שֶׁבּוֹ הוּא קָרוּי אֵפוֹד, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר שְׁתֵּי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד, לָמַדְנוּ שֶׁהָאֵפוֹד שֵׁם לְבָד, וְהַכְּתֻפּוֹת שֵׁם לְבָד, וְהַחֵשֶׁב שֵׁם לְבָד. לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר שֶׁעַל שֵׁם הַסִּינָר שֶׁל מַטָּה קָרוּי אֵפוֹד עַל שֵׁם שֶׁאוֹפְדוּ וּמְקַשְּׁטוּ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וַיֶּאְפֹּד לוֹ בּוֹ״. וְהַחֵשֶׁב הוּא חֲגוֹר שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ, וְהַכְּתֻפּוֹת קְרוּעוֹת בּוֹ. וְעוֹד אוֹמֵר לִי לִבִּי, שֶׁיֵּשׁ רְאָיָה שֶׁהוּא מִין לְבוּשׁ, שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן ״וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד״, ׳כַּרְדּוּט דְּבוּץ׳. וְתִרְגֵּם כְּמוֹ כֵן: ״מְעִילִים״, כַּרְדּוּטִין, בְּמַעֲשֵׂה תָּמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלוֹם: (שמואל ב יג) ״כִּי כֵן תִּלְבַּשְׁן בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ הַבְּתוּלוֹת מְעִילִים״. **וּמְעִיל** • הוּא כְּמִין חָלוּק, וְכֵן הַכֻּתֹּנֶת, אֶלָּא שֶׁהַכֻּתֹּנֶת סָמוּךְ לִבְשָׂרוֹ, וּמְעִיל קָרוּי חָלוּק הָעֶלְיוֹן. **תַּשְׁבֵּץ** • עֲשׂוּיִין מִשְׁבְּצוֹת לְנוֹי, וְהַמִּשְׁבְּצוֹת הֵם כְּמִין גֻּמּוֹת הָעֲשׂוּיוֹת בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב, לְמוֹשַׁב קְבִיעַת אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְנֵי הָאֵפוֹד: ״מוּסַבּוֹת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב״, וּבְלַע״ז קוֹרְאִין אוֹתוֹ קשטונ״ש. **מִצְנֶפֶת** • כְּמִין כִּפַּת כּוֹבַע שֶׁקּוֹרִין קופי״א, שֶׁהֲרֵי בְּמָקוֹם אַחֵר קוֹרֵא לָהֶם ׳מִגְבָּעוֹת׳ וּמְתַרְגְּמִינָן כּוֹבָעִין (עיין יומא כה). **וְאַבְנֵט** • הִיא חֲגוֹרָה עַל הַכֻּתֹּנֶת, וְהָאֵפוֹד הִיא חֲגוֹרָה עַל הַמְּעִיל, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּסֵדֶר לְבִישָׁתָן: ״וַיִּתֶּן עָלָיו אֶת הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר אוֹתוֹ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אוֹתוֹ אֶת הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפוֹד״. **בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ** • מִתְּרוּמָה הַמְּקֻדֶּשֶׁת לִשְׁמִי, יַעֲשׂוּ אוֹתָם. **אבן עזרא**

(ה) וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ:

ה וְאִנּוּן יִסְבּוּן יָת דַּהֲבָא וְיָת תְּכֵלָא וְיָת אַרְגְּוָנָא וְיָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת בּוּצָא:

רש״י◄ וְהֵם יִקְחוּ • אוֹתָם חַכְמֵי לֵב שֶׁיַּעֲשׂוּ הַבְּגָדִים, יְקַבְּלוּ מִן הַמִּתְנַדְּבִים אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת, לַעֲשׂוֹת מֵהֶן אֶת הַבְּגָדִים. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

ב **וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ.** נִקְרְאוּ כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁיִּשְׁרְתוּ בָּהֶם בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ. אוֹ עַל דֶּרֶךְ, וְלֹא יְקַדְּשׁוּ אֶת הָעָם בְּבִגְדֵיהֶם. וּבִגְדֵי אַהֲרֹן כֻּלָּם הַנִּזְכָּרִים: **לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת.** שֶׁיִּתְפָּאֲרוּ בָּהֶם. כִּי אֵין אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיִּלְבַּשׁ כָּאֵלֶּה:

ג **וְאַתָּה.** וי״ו מִלֵּאתִיו, שֶׁב אֶל לֵב

ד **וְאֵלֶּה.** הַזְכִּיר בִּתְחִלָּה הַחֹשֶׁן, שֶׁהָיָה לְמַעְלָה מֵהָאֵפוֹד, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַמְּעִיל. וְאַחַר כֵּן הַכֻּתֹּנֶת וְהָאַבְנֵט הַחוֹגֵר אוֹתוֹ. וְהַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ. וְכֵן הָיָה כַּאֲשֶׁר רָחַץ אַהֲרֹן בַּמַּיִם, וְלָבַשׁ מִכְנְסֵי בָד. וְאֵין צוֹרֶךְ לְהַזְכִּירָם עַתָּה וְלֹא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה, כִּי מִנְהַג כָּל אָדָם לִלְבּוֹשׁ מִכְנְסַיִם. וְהִנֵּה מֹשֶׁה הִלְבִּישׁוֹ הַכֻּתֹּנֶת, וְאַחַר כֵּן שָׂם הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, וְשָׂם עַל הַמִּצְנֶפֶת צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ. וְלֹא הִזְכִּיר בַּפָּסוּק הַזֶּה - שֶׁהוּא סוֹפֵר בִּגְדֵי כְּהוּנָּה - אֶת צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ, כִּי אֵינוֹ בֶּגֶד. וְקַדְמוֹנֵינוּ הִזְכִּירוּ בַּעֲבוּר הָרַבִּים, שְׁמֹנָה בִּגְדֵי כְּהוּנָּה. וְאֵין הָאוּרִים וְהַתּוּמִים, בְּגָדִים. וְלֹא אֲבָנִים וְלֹא קְלָפִים. וְאַחַר כֵּן חָגַר אוֹתוֹ בָּאַבְנֵט. וְאַחַר כֵּן הִלְבִּישׁוֹ הַמְּעִיל. וְאַחַר כֵּן הָאֵפוֹד, וַיֶּאְפֹּד לוֹ בּוֹ. כִּי הַחֵשֶׁב מֵהָאֵפוֹד. וּבַעֲבוּר הַחֵשֶׁב נִקְרָא אֵפוֹד. וְהִנֵּה עַל הַסֵּדֶר שֶׁהוּא בַּפָּסוּק הַזֶּה. וְאַל תִּשְׁתּוֹמֵם שֶׁתִּמְצָא כָתוּב בָּאַחֲרוֹנָה בַּמַּעֲשֶׂה, וַיָּשֶׂם אֶת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ. כִּי פֵּרוּשׁוֹ, וּכְבָר שָׂם הַמִּצְנֶפֶת עִם צִיץ הַזָּהָב, בִּלְבָשׁוֹ הַכֻּתֹּנֶת. וְכָמוֹהוּ, וַיַּלְבִּישׁוּהוּ בְּגָדִים, וּכְבָר הִלְבִּישׁוּהוּ. כִּי בִּתְחִלָּה כָּתוּב, וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל רֹאשׁוֹ:

ה **וְהֵם.** חַכְמֵי לֵב הָעוֹשִׂים, נֶאֱמָנִים הֵם:

(ו) **וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב:**

ו וְיַעְבְּדוּן יָת אֵפוֹדָא דַּהֲבָא תְּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא צְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אֻמָּן:

רש״י ◄ **וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד •** אִם בָּאתִי לְפָרֵשׁ מַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת, הֲרֵי פֵּרוּשָׁן פְּרָקִים, וְיִשְׁגֶּה הַקּוֹרֵא בְּצֵרוּפָן, לָכֵן אֲנִי כּוֹתֵב מַעֲשֵׂיהֶם כְּמוֹת שֶׁהוּא לְמַעַן יָרוּץ הַקּוֹרֵא בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ אֲפָרֵשׁ עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת. הָאֵפוֹד עָשׂוּי כְּמִין סִינָר שֶׁל נָשִׁים רוֹכְבוֹת סוּסִים, וְחוֹגֵר אוֹתוֹ מֵאֲחוֹרָיו, כְּנֶגֶד לִבּוֹ לְמַטָּה מֵאַצִּילָיו. רָחְבּוֹ כְּמִדַּת רֹחַב גַּבּוֹ שֶׁל אָדָם וְיוֹתֵר וּמַגִּיעַ עַד עֲקֵבָיו, וְהַחֹשֶׁב מְחֻבָּר בְּרֹאשׁוֹ עַל פְּנֵי רָחְבּוֹ מַעֲשֵׂה אוֹרֵג וּמֵאַרִיךְ לְכָאן וּלְכָאן, כְּדֵי לְהַקִּיף וְלַחְגֹּר בּוֹ, וְהַכְּתֻפּוֹת מְחֻבָּרוֹת בַּחֹשֶׁב, אַחַת לְיָמִין וְאַחַת לִשְׂמֹאל מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ שִׁעוּר הַבְדֵּלַת כְּתֵפַיִם, מֵאֲחוֹרֵי הַכֹּהֵן, לִשְׁנֵי קְצוֹת רָחְבּוֹ שֶׁל סִינָר. וּכְשֶׁזּוֹקְפָן, עוֹמְדוֹת לוֹ עַל שְׁנֵי כְּתֵפָיו וְהֵן כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת עֲשׂוּיוֹת מִמִּין הָאֵפוֹד, אֲרֻכּוֹת כְּדֵי שִׁעוּר לְזָקְפָן אֵצֶל צַוָּארוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְנִקְפָּלוֹת לְפָנָיו לְמַטָּה מִכְּתֵפָיו מְעַט, וְאַבְנֵי הַשֹּׁהַם קְבוּעוֹת בָּהֶם, אַחַת עַל כֶּתֶף יָמִין וְאַחַת עַל כֶּתֶף שְׂמֹאל, וְהַמִּשְׁבְּצוֹת נְתוּנוֹת בְּרָאשֵׁיהֶם לִפְנֵי כְּתֵפָיו, וּשְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת הַזָّהָב תְּחוּבוֹת בִּשְׁתֵּי טַבָּעוֹת שֶׁבַּחֹשֶׁן בִּשְׁנֵי קְצוֹת רָחְבּוֹ הָעֶלְיוֹן, אַחַת לְיָמִין וְאַחַת לִשְׂמֹאל, וּשְׁנֵי רָאשֵׁי הַשַּׁרְשְׁרוֹת תְּקוּעִים בְּמִשְׁבְּצוֹת לְיָמִין, וְכֵן שְׁנֵי רָאשֵׁי הַשַּׁרְשְׁרוֹת הַשְּׂמָאלִיּוֹת תְּקוּעִין בְּמִשְׁבְּצוֹת שֶׁבְּכֶתֶף שְׂמֹאל. נִמְצָא, הַחֹשֶׁן תָּלוּי בְּמִשְׁבְּצוֹת הָאֵפוֹד עַל לִבּוֹ מִלְּפָנָיו, וְעוֹד שְׁתֵּי טַבָּעוֹת בִּשְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן בְּתַחְתִּיתוֹ, וּכְנֶגְדָּם שְׁתֵּי טַבָּעוֹת בִּשְׁתֵּי כְּתֻפּוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה בְּרֹאשׁוֹ הַתַּחְתּוֹן הַמְחֻבָּר בַּחֹשֶׁב, וְטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן, אֶל מוּל טַבְּעוֹת הָאֵפוֹד, שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה וּמְרַכְּסָן בִּפְתִיל תְּכֵלֶת תָּחוּב בְּטַבְּעוֹת הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן, שֶׁיְּהֵא תַּחְתִּית הַחֹשֶׁן דָּבוּק לְחֹשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא יִהֵא נָד וְנִבְדָּל, הוֹלֵךְ וְחוֹזֵר. **זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר •** חֲמֵשֶׁת מִינִים הַלָּלוּ שְׁזוּרִין בְּכָל חוּט וְחוּט. הָיוּ מְרַדְּדִין אֶת הַזָّהָב כְּמִין טַסִּים דַּקִּים וְקוֹצְצִין פְּתִילִים מֵהֶם, וְטוֹוִין אוֹתָן: חוּט שֶׁל זָהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת, וְחוּט שֶׁל זָהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל אַרְגָּמָן וְכֵן בְּתוֹלַעַת שָׁנִי, וְכֵן בַּשֵּׁשׁ. שֶׁכָּל הַמִּינִין חוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה וְחוּט שֶׁל זָהָב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹזֵר אֶת כֻּלָּם כְּאֶחָד, נִמְצָא חוּטָן כָּפוּל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה, וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא, וְלָמֵד מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה: ״וַיַּרְקִעוּ אֶת פַּחֵי הַזָّהָב, וְקִצֵּץ פְּתִילִים לַעֲשׂוֹת (אֶת פְּתִילֵי הַזָّהָב) בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וְגוֹ׳״. לָמַדְנוּ, שֶׁחוּט שֶׁל זָהָב שָׁזוּר עִם כָּל מִין וּמִין. **מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב •** כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שֶׁהִיא אֲרִיגַת שְׁתֵּי קִירוֹת, שֶׁאֵין צוּרַת שְׁנֵי עֲבָרֶיהָ דּוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

ו וְטַעַם **הָאֵפוֹד.** כִּי הוּא גָּדוֹל מֵהַחֹשֶׁן, וְלֹא יִזַּח מֵעַל הַחֹשֶׁב. יֵשׁ שְׁאֵלוֹת קָשׁוֹת בִּדְבַר הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן. כִּי מֹשֶׁה לֹא עָשָׂה רַק אֵפוֹד אֶחָד. וְהִנֵּה כָּתוּב אֵפוֹד יָרֵד בְּיָדוֹ. וְאֵינֶנּוּ אֵפוֹד מֹשֶׁה, כִּי אֵין כָּתוּב הָאֵפוֹד הַיָּדוּעַ. כְּמוֹ הַגִּישָׁה הָאֵפוֹד. וְעוֹד, לָמָּה כָּתוּב יָרֵד וְלֹא אָמַר הוֹרִיד, כִּי יֵרָאֶה כִּי מִקְרֶה הָיָה, וְשָׁם כָּתוּב שְׁמֹנִים אִישׁ נוֹשֵׂא אֵפוֹד בָּד. וּמִפָּרְשִׁים רַבִּים פֵּרְשׁוּ זֶה, שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לָשֵׂאת אֵפוֹד. וְלֹא שָׂמוּ לֵב לְדַעַת הָאֱמֶת. כִּי הָאֵפוֹד בַּד הוּא, מִין מִמִּינֵי פִּשְׁתִּים. וְאֵפוֹד מֹשֶׁה לֹא הָיָה בַּד, רַק זָהָב וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי, וְשֵׁשׁ עִם הַכֹּל. וְלֹא הָיוּ שׁוֹאֲלִים רַק בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט, שֶׁהָיוּ עָלָיו עוֹלִים הָאוּרִים וְהַתּוּמִים. וְכָכָה כָּתוּב בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה׳. וְאֵין טְעָנָה מִן הַגִּישָׁה הָאֵפוֹד, כִּי חֹשֶׁן דָּבֵק עִמּוֹ, וְהָאוּרִים עִם הַחֹשֶׁן. וְכֵן כָּתוּב עַד עַמּוּד הַכֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים. וְכָתוּב תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ. וְהִנֵּה רָאִינוּ שֶׁעָנָה הַשֵּׁם אֶת דָּוִד עַל פִּי אֵפוֹד אֶבְיָתָר. וְהִנֵּה שָׁאוּל בְּלָכְתּוֹ לַמִּלְחָמָה, שָׁאַל בָּאוּרִים, הֵם הֵם שֶׁהָיוּ בְּחוֹשֶׁן הַמִّשְׁפָּט עִם הָאֵפוֹד וְהָאָרוֹן. וְהִנֵּה דָּוִד שָׁאַל בְּצִקְלָג בְּאֵפוֹד אֶבְיָתָר, וְהִנֵּה אֵינוֹ אֵפוֹד מֹשֶׁה. וְקָשֶׁה שְׁאֵלָה מִזֹּאת, כִּי הָאוּרִים אֵינָם אַבְנֵי חֹשֶׁן. כִּי הִנֵּה כָּתוּב וּמִלֵּאתָ בּוֹ מִלּוּאַת אֶבֶן. וְזֶהוּ מַעֲשֵׂה הֶחָרֹשׁ הוּא, לֹא מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה. וְאַחַר כֵּן אָמַר לְמֹשֶׁה, וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים. וּבְמַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד כָּתוּב ד׳ טוּרֵי אֶבֶן, וְהִזְכִּיר הַטּוּרִים. וְאָמַר עַל מֹשֶׁה וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַחֹשֶׁן, וַיִּתֵּן אֶל הַחֹשֶׁן אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים. וְהִנֵּה עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, אֵין הָאֲבָנִים הַמְּאִירִים וְלֹא הַמְּתֻמִּים. כִּי הַשְּׁאֵלָה הִיא בְּאוּרִים וְתוּמִים. וְהִנֵּה לֹא יָדַעְנוּ מַה הֵם. וְהִנֵּה אֵין מוֹעִילוֹת אוֹתִיּוֹת שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים. גַּם שְׁמוֹת הָאָבוֹת. כִּי לֹא נִקְרָא חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט רַק בַּעֲבוּר הָאוּרִים שֶׁהֵם עָלָיו. וְעוֹד שְׁאֵלָה אַחֶרֶת, כִּי לֹא נוּכַל לוֹמַר כִּי הָאוּרִים הֵם עַצְמָם הַתֻּמִּים, כִּי כָּתוּב לְאוּרִים וּלְתֻמִּים. וְעוֹד, כִּי מִלַּת הָאוּרִים, גַּם תּוּמִים לְשׁוֹן רַבִּים. וְהִנֵּה דְּבָרִים רַבִּים הֵם. וְרַבֵּינוּ שְׁלֹמֹה אָמַר כִּי הָאוּרִים וְהַתֻּמִּים הָיוּ כְּתָבֵי שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ. וְאִילוּ רָאָה תְּשׁוּבַת רַבֵּנוּ הַאי, לֹא אָמַר כָּכָה. וְסוֹד עָמוֹק הוּא דְּבַר הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן. רַק אֶרְמוֹז קְצָת הַסּוֹד, אוּלַי יְבִינֵהוּ מִי שֶׁהוּא יֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן. וְהַפֶּתַח שֶׁיּוּכַל לָבֹא אֶל הַסּוֹד. שְׁתֵּי הָעֲבוֹתוֹת הַנְּתוּנוֹת עַל ב׳ מִשְׁבְּצוֹת וְחֹשֶׁב הָאֵפוֹד, הוּא הַמְּיֻשָּׁר עַל אֶמְצָעִיתוֹ. עַל כֵּן הַשֵּׁשָׁה עַל כֶּתֶף הַשֵּׂנִית. וְאֵלֶּה הֵם כְּפִי הַמַּחְשָׁבָה. עַל כֵּן הֵם בְּאֶבֶן אַחַת, עַל מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל שְׁמוֹתָם כְּתוֹלְדוֹתָם. וְכָכָה הַשֵּׁשָׁה הַשֵּׂנִיּוֹת. רַק הַמִּשְׁפָּט אֵינֶנּוּ כְּפִי הַחִלּוּק בַּלֵּב. רַק כְּפִי הַחִלּוּק לְמַרְאֶה הָעַיִן. וּבַעֲבוּר הַנְּטִיָּה, אָמַר וְיִרְכְּסוּ אֶת הַחֹשֶׁן מִמַּטְבְּעוֹתָיו אֶל טַבְּעוֹת הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה הַחֹשֶׁן כָּפוּל, כִּי שָׁם הָיוּ הָאוּרִים וְהַתֻּמִּים שְׁמוּרִים עַד עֵת הַצּוֹרֶךְ. אָז יִתְנוּם מִחוּץ אֶל הַחֹשֶׁן. וְהִנֵּה אַבְנֵי שֹׁהַם שָׁווֹת, וּמֵעֵין אֶחָד. וְאֵין כָּכָה אַבְנֵי הַחֹשֶׁן. כִּי הַשֹּׁהַם הֵם לְזִכָּרוֹן. וּמִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אַבְנֵי הַחֹשֶׁן. וּמִלַּת אוּרִים, מִגְּזֵרַת חֲמוֹתִי רָאִיתִי אוֹר. וְתוּמִים שֶׁהֵם תְּמִימִים. וְהָאוּרִים, לֹא הַתֻּמִּים, זָהָב וָכֶסֶף הָיוּ. וְהַמִּסְפָּר יָדוּעַ בְּרָאִיּוֹת גְּמוּרוֹת מֵהָעֶלְיוֹן וְהַשָּׁפֵל. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְהִנֵּה אֵפוֹדִים רַבִּים הָיוּ עִם הַכֹּהֲנִים, וְיֵשׁ לָהֶם חֵשֶׁב. רַק כִּי אֵין שָׁם חֹשֶׁן וְלֹא אוּרִים. וַאֲשֶׁר הָיָה רָגִיל בְּדִבְרֵי הָאוּרִים וְהַתֻּמִּים שֶׁהָיוּ עַל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט, יוּכַל לְהָשִׁיב לַשּׁוֹאֵל מִדִּיּוּן הָאֵפוֹד לְבַדּוֹ, רַק לֹא בְּכָל עֵת. וְאִילוּ הוֹאִלְתִּי לְגַלּוֹת זֶה הַסּוֹד, לֹא יָכֹלְתִּי לְכָתְבוֹ כְּפִי הַמַּכְתָּב שֶׁחִבַּרְתִּי בְּפֵרוּשׁ הַסֵּפֶר כֻּלּוֹ, כִּי לֹא יְבִינֶנּוּ מִי שֶׁלֹּא לָמַד סֵפֶר הַמִּדּוֹת, וְסוֹד מְלֶאכֶת שָׁמַיִם. וְאֵין צוֹרֶךְ לְהַאֲרִיךְ בְּצוּרַת הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן וְהַטַּבָּעוֹת:

(ז) שְׁתֵּי כְתֵפֹת חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃

ז תַּרְתֵּין כַּתְפִּין מְלַפְּפָן יְהוֹן לֵהּ עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי וְיִתְלַפַּף׃

רש״י ◄ **שְׁתֵּי כְתֵפֹת וְגוֹ׳** • הַסִּינָר מִלְּמַטָּה וְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד הִיא הַחֲגוֹרָה וּצְמוּדָה לוֹ מִלְּמַעְלָה, דֶּגְמַת סִינַר הַנָּשִׁים, וּמִגַּבּוֹ שֶׁל כֹּהֵן הָיוּ מְחֻבָּרוֹת בַּחֵשֶׁב שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת רְחָבוֹת, אַחַת כְּנֶגֶד כָּל כָּתֵף וְכָתֵף, וְזוֹקְפָן עַל שְׁתֵּי כִּתְפוֹתָיו עַד שֶׁנִּקְפְּלוֹת לְפָנָיו כְּנֶגֶד הֶחָזֶה, וְעַל יְדֵי חִבּוּרָן לְטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן נֶאֱחָזִין מִלְּפָנָיו כְּנֶגֶד לִבּוֹ, שֶׁאֵין נוֹפְלוֹת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן, וְהָיוּ זְקוּפוֹת וְהוֹלְכוֹת כְּנֶגֶד כְּתֵפָיו, וּשְׁתֵּי אַבְנֵי שֹׁהַם קְבוּעוֹת בָּהֶן, אַחַת בְּכָל אַחַת. **אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו** • אֶל רָחְבּוֹ שֶׁל אֵפוֹד, שֶׁלֹּא הָיָה רָחְבּוֹ אֶלָּא כְּנֶגֶד גַּבּוֹ שֶׁל כֹּהֵן, וְגָבְהוֹ עַד כְּנֶגֶד הָאַצִּילִים שֶׁקּוֹרִין קודי״ש, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מד): ״לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע״, אֵין חוֹגְרִין בִּמְקוֹם זִיעָה, לֹא לְמַעְלָה מֵאַצִּילֵיהֶם וְלֹא לְמַטָּה מִמְּתְנֵיהֶם, אֶלָּא כְּנֶגֶד אַצִּילֵיהֶם. **וְחֻבָּר** • הָאֵפוֹד עִם אוֹתָן שְׁתֵּי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד יְחַבֵּר אוֹתָם בְּמַחַט לְמַטָּה בְּחֵשֶׁב, וְלֹא יַאַרְגֵּם עִמּוֹ, אֶלָּא אוֹרְגָם לְבַד וְאַחַר כָּךְ מְחַבְּרָם.

(ח) וְחֵשֶׁב אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃

ח וְהֶמְיַן תִּקּוּנֵהּ דִּי עֲלוֹהִי כְּעוֹבָדוֹהִי מִנֵּהּ יְהֵי דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃

רש״י ◄ **וְחֵשֶׁב אֲפָדָתוֹ** • וַחֲגוֹר שֶׁעַל יָדוֹ הוּא מְאַפְּדוֹ וּמְתַקְּנֵהוּ לַכֹּהֵן וּמְקַשְּׁטוֹ. **אֲשֶׁר עָלָיו** • לְמַעְלָה בִּשְׂפַת הַסִּינָר, הִיא הַחֲגוֹרָה. **כְּמַעֲשֵׂהוּ** • כַּאֲרִיגַת הַסִּינָר, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמֵחֲמֵשֶׁת מִינִים, כָּךְ אֲרִיגַת הַחֵשֶׁב, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִים. **מִמֶּנּוּ יִהְיֶה** • עִמּוֹ יִהְיֶה אָרוּג וְלֹא יַאַרְגֶּנּוּ לְבָד וִיחַבְּרֶנּוּ.

(ט) וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ **אבן עזרא**

ט וְתִסַּב יָת תַּרְתֵּין אַבְנֵי בּוּרְלָא וְתִגְלוֹף עֲלֵיהֶן שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

(י) שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמֹת הַשִׁّשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתֹלְדֹתָם׃

י שִׁתָּא מִשְּׁמָהָתְהוֹן עַל אַבְנָא חֲדָא וְיָת שְׁמָהַת שִׁתָּא דְּאִשְׁתָּאֲרוּ עַל אַבְנָא תִּנְיָתָא כְּתוּלְדָתְהוֹן׃

רש״י ◄ **כְּתֹלְדֹתָם** • כַּסֵּדֶר שֶׁנּוֹלְדוּ: רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יְהוּדָה, דָּן וְנַפְתָּלִי עַל הָאַחַת. וְעַל הַשְּׁנִיָּה: גָּד וְאָשֵׁר, יִשָּׂשכָר, זְבוּלֵן, יוֹסֵף, וּבִנְיָמִין מָלֵא, שֶׁכֵּן הוּא כָּתוּב בִּמְקוֹם תּוֹלַדְתּוֹ, כ״ה אוֹתִיּוֹת בְּכָל אַחַת וְאַחַת.

(יא) מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃

יא עוֹבַד אֻמַּן אֶבֶן טָבָא כְּתַב מְפָרַשׁ כִּגְלוֹף דְּעִזְקָן תִּגְלוֹף יָת תַּרְתֵּין אַבְנָיָא עַל שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְשַׁקְּעָן מְרַמְּצָן דְּדָהַב תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃

רש״י ◄ **מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן** • מַעֲשֵׂה אֻמָּן שֶׁל אֲבָנִים. ׳חָרַשׁ׳ זֶה, דָּבוּק הוּא לַתֵּיבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו, וּלְפִיכָךְ הוּא נָקוּד פַּתָּח בְּסוֹפוֹ, וְכֵן: (ישעיה מד) ״חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו״, חָרָשׁ שֶׁל עֵצִים. וְכֵן: (שם יב) ״חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד״, כָּל אֵלֶּה דְּבוּקִים וּפְתוּחִים. **פִּתּוּחֵי חֹתָם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: כְּתַב מְפָרַשׁ כִּגְלוֹף דְּעִזְקָא, חֲרוּצוֹת הָאוֹתִיּוֹת בְּתוֹכָן כְּמוֹ שֶׁחוֹרְצִין חוֹתְמֵי טַבָּעוֹת, שֶׁהֵם לַחְתּוֹם אִגְּרוֹת כְּתָב נִכָּר וּמְפֹרָשׁ. **עַל־שְׁמֹת** • כְּמוֹ בִּשְׁמוֹת. **מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת** • מֻקָּפוֹת הָאֲבָנִים בְּמִשְׁבְּצוֹת זָהָב, שֶׁעוֹשֶׂה מוֹשֵׁב הָאֶבֶן בְּזָהָב, כְּמִין גֻּמָּא לְמִדַּת הָאֶבֶן וּמְשַׁקְּעָהּ בַּמִּשְׁבְּצוֹת. נִמְצֵאת הַמִּשְׁבֶּצֶת סוֹבֶבֶת אֶת הָאֶבֶן סָבִיב, וּמְחַבֵּר הַמִּשְׁבְּצוֹת בְּכִתְפוֹת הָאֵפוֹד.

אבן עזרא על התורה

ט **וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם.** לְבָנָה. וּבַאֲרַמִּית, בּוּרְלָא. וּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל, בְּלָאוֹר. וְאֵין לָנוּ דֶּרֶךְ בְּבֵרוּר לְדַעַת אַבְנֵי הַמִּלּוּאִים. כִּי הַגָּאוֹן תִּרְגְּמָם כִּרְצוֹנוֹ, כִּי אֵין לוֹ קַבָּלָה שֶׁיִּסְמֹךְ עָלֶיהָ. כִּי הִנֵּה רָאִינוּ שֶׁתִּרְגֵּם סַפִּיר, לָבָן. וְאֵינוּ רַק אָדוֹם. וְאֵין טְעָנָה מֵאוֹדֶם שֶׁכָּתוּב בָּרִאשׁוֹנִים, כִּי יָדוּעַ כִּי חָמֵשׁ הֵם גּוֹנֵי הָעֵינַיִם. הַלָּבָן וּבָרָקֶת וְאָדוֹם וְיָרֹק וְשָׁחוֹר. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר הֱיוֹת הָאָדָם הָאֶמְצָעִי, יִמָּצֵא עַל מִינִים רַבִּים. וְתִרְגֵּם נִכָּר, כִּדְמוּת שָׁחוֹר. בַּעֲבוּר, וַתָּשֶׂם בַּפּוּךְ עֵינֶיהָ. וְזֶה לֹא יִתָּכֵן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נו״ן נִכָּר, שֹׁרֶשׁ. כִּי הוּא עַל מִשְׁקַל אוֹדֶם. וְחָכָם גָּדוֹל סְפָרַדִּי אָמַר, כִּי יַהֲלוֹם הוּא הַנִּקְרָא אַלְמַס שֶׁהוּא שׁוֹבֵר כָּל הָאֲבָנִים וְנוֹקֵב הַבְּדֵלַח. מִגִּזְרַת הוֹלֵם פָּעַם. וְהַיּוּ״ד נוֹסֵף כְּיוּ״ד יִצְהָר. גַּם אַחְלָמָה, אֶל חִלְמָה. וְהוּא אֶבֶן. שֶׁכָּל מִי שֶׁהָאֶבֶן הַהוּא בְּאֶצְבָּעוֹ, לְעוֹלָם יִרְאֶה חֲלוֹמוֹת. וְאֵין לִתְמֹהַּ עַל זֶה, כִּי כֹּחַ יִמָּצֵא בְּתוֹלְדַת כָּל אֶבֶן וָאֶבֶן. כִּי יֵשׁ אֶבֶן הַמּוֹשֶׁכֶת אֶת הַבַּרְזֶל. וְהַמַּעֲמֶדֶת אֶת הַדָּם. וְהַבּוֹרַחַת מֵהַחוֹמֶץ. וְהַנִּשְׁבֶּרֶת לְעוֹלָם עַל מְשֻׁלָּשׁ:

(יב) וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן:

יב וּתְשַׁוִּי יָת תַּרְתֵּין אַבְנָיָא עַל כִּתְפֵי אֵפוֹדָא אַבְנֵי דָכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת שְׁמָהָתְהוֹן קֳדָם יְיָ עַל תְּרֵין כִּתְפּוֹהִי לְדָכְרָנָא:

רש״י◄ לְזִכָּרֹן • שֶׁיְּהֵא רוֹאֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַשְּׁבָטִים כְּתוּבִים לְפָנָיו, וְיִזְכֹּר צִדְקָתָם.

◆ יום שני ח׳ אדר ◆

(יג) וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב:

יג וַתַּעְבֵּד מְרַמְּצָן דְּדָהָב:

רש״י◄ וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת • מִעוּט מִשְׁבְּצוֹת, שְׁתַּיִם, וְלֹא פֵּרַשׁ לְךָ עַתָּה בְּפָרָשָׁה זוֹ, אֶלָּא מִקְצָת צָרְכָּן, וּבְפָרָשַׁת הַחֹשֶׁן גּוֹמֵר לְךָ פֵּרוּשָׁן.

(יד) וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר מִגְבָּלֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־שַׁרְשְׁרֹת הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת:

יד וְתַרְתֵּין תִּכִּין דְּהַב דְּכִי מְתַחְמָן תַּעֲבֵד יָתְהוֹן עוֹבַד גְּדִילוּ וְתִתֵּן יָת תִּכַּיָּא גְּדִילָתָא עַל מְרַמְּצָתָא:

רש״י◄ שַׁרְשְׁרֹת זָהָב • שַׁלְשְׁלָאוֹת. מִגְבָּלֹת • לְסוֹף גְּבוּל הַחֹשֶׁן תַּעֲשֶׂה אוֹתָם. מַעֲשֵׂה עֲבֹת • מַעֲשֵׂה קְלִיעַת חוּטִין וְלֹא מַעֲשֵׂה נְקָבִים וּכְפָלִים, כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְבוֹרוֹת, אֶלָּא כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְעַרְדַּסְקָאוֹת, שֶׁקּוֹרִין אינשינשייר״ש (ביצה כב). וְנָתַתָּה אֶת שַׁרְשְׁרֹת • שֶׁל עֲבוֹתוֹת, הָעֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂה עֲבֹת, עַל מִשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ, וְלֹא זֶה הוּא מְקוֹם צַוָּאַת עֲשִׂיָּתָן שֶׁל שַׁרְשְׁרוֹת וְלֹא צַוָּאַת קְבִיעוּתָן. וְאֵין ״תַּעֲשֶׂה״ הָאָמוּר כָּאן לְשׁוֹן צִוּוּי, וְאֵין ״וְנָתַתָּה״ הָאָמוּר כָּאן לְשׁוֹן צִוּוּי, אֶלָּא לְשׁוֹן עָתִיד, כִּי בְּפָרָשַׁת הַחֹשֶׁן חוֹזֵר וּמְצַוֵּהוּ עַל עֲשִׂיָּתָן וְעַל קְבִיעוּתָן, וְלֹא נִכְתַּב כָּאן אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ מִקְצָת צֹרֶךְ הַמִּשְׁבְּצוֹת שֶׁצִּוָּה לַעֲשׂוֹת עִם הָאֵפוֹד. וְכָתַב לְךָ זֹאת לוֹמַר לְךָ, הַמִּשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ יְזַקְּקוּ לְךָ לִכְשֶׁתַּעֲשֶׂה שַׁרְשְׁרוֹת מִגְבָּלֹת עַל הַחֹשֶׁן, תִּתְּנֵם עַל הַמִּשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ. **אבן עזרא**

(טו) וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:

טו וְתַעְבֵּד חֹשֶׁן דִּינָא עוֹבַד אֻמָּן כְּעוֹבַד אֵפוֹדָא תַּעְבְּדִנֵּהּ דַּהֲבָא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר תַּעְבֵּד יָתֵהּ:

רש״י◄ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט • שֶׁמְּכַפֵּר עַל קִלְקוּל הַדִּין. דָּבָר אַחֵר: מִשְׁפָּט, שֶׁמְּבָרֵר דְּבָרָיו וְהַבְטָחָתוֹ אֱמֶת, דרישנמ״ט בְּלַעַ״ז, שֶׁהַמִּשְׁפָּט מְשַׁמֵּשׁ ג׳ לְשׁוֹנוֹת: דִּבְרֵי טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי הַדִּין, וּגְמַר הַדִּין וְעִנְּשׁ הַדִּין, אִם עִנְּשׁ מִיתָה, אִם עִנְּשׁ מַכּוֹת, אִם עִנְּשׁ מָמוֹן. וְזֶה, מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן בֵּרוּר דְּבָרִים, שֶׁמְּפָרֵשׁ וּמְבָרֵר דְּבָרָיו. כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד • מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמֵחֲמֵשֶׁת מִינִין.

(טז) רָבוּעַ יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ:

טז מְרַבַּע יְהֵי עִיף זֶרְתָּא אֲרֻכֵּהּ וְזֶרְתָּא פְּתֻיֵהּ:

רש״י◄ זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ • כָּפוּל, וּמֻטָּל לוֹ לְפָנָיו כְּנֶגֶד לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן״, תָּלוּי בְּכִתְפוֹת הָאֵפוֹד הַבָּאוֹת מֵאֲחוֹרָיו עַל כְּתֵפָיו, וְנִקְפָּלוֹת וְיוֹרְדוֹת לְפָנָיו מְעַט, וְהַחֹשֶׁן תָּלוּי בָּהֶן בְּשַׁרְשְׁרוֹת וְטַבָּעוֹת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן.

(יז) וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן אַרְבָּעָה טוּרִים אֶבֶן טּוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד:

יז וְתַשְׁלֵם בֵּהּ אַשְׁלְמוּת אַבְנָא אַרְבְּעָא סִדְרִין אֶבֶן טָבָא סִדְרָא קַדְמָאָה סַמְקָן יַרְקָן וּבִרְקָן סִדְרָא חַד:

אבן עזרא על התורה

יד וּמִלַּת שַׁרְשְׁרוֹת. כְּפוּל הָשי״ן. וְאִם לֹא יְכַפְּלוּהוּ, שָׁוֶה הוּא, שַׁרְשׁוֹת גַּבְלוּת. וּלְפָרֵשׁ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ מִלַּת גַּבְלוּת, וּמִלּוֹת רַבּוֹת בְּמַעֲשֵׂה הַחֹשֶׁן. גַּם מִלַּת חֹשֶׁן, קָשָׁה:

רש״י◄ **וּמִלֵּאתָ בוֹ** • עַל שֵׁם שֶׁהָאֲבָנִים מְמַלְּאוֹת גֵּמוֹת הַמִּשְׁבְּצוֹת הַמִּתֻּקָּנוֹת לָהֶן, קוֹרֵא אוֹתָן בִּלְשׁוֹן מִלּוּאִים.

(יח) וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם:

יח וְסִדְרָא תִּנְיָנָא אִזְמָרַגְדִּין וְשַׁבְזִיז וְסִבְהֲלוֹם:

(יט) וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה:

יט וְסִדְרָא תְּלִיתָאָה קַנְכִּירֵי טַרְקִיָּא וְעֵין עֶגְלָא:

(כ) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם:

כ וְסִדְרָא רְבִיעָאָה כְּרוּם יַמָּא וּבוּרְלָא וּפַנְטְרֵי מְרַמְּצָן דְּדַהַב יְהוֹן בְּאַשְׁלָמוּתְהוֹן:

רש״י◄ **מְשֻׁבָּצִים זָהָב** • יִהְיוּ הַטּוּרִים בְּמִלּוּאֹתָם, מֻקָּפִים מִשְׁבְּצוֹת זָהָב בְּעֹמֶק שִׁעוּר שֶׁיִּתְמַלֵּא בָּעֲבִי הָאֶבֶן, זֶהוּ לְשׁוֹן בְּמִלּוּאוֹתָם, כְּשִׁעוּר מִלּוּי עָבְיָן שֶׁל אֲבָנִים יִהְיֶה עֹמֶק הַמִּשְׁבְּצוֹת, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

(כא) וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶיךָן עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיךָן לִשְׁנֵי עָשָׂר שָׁבֶט:

כא וְאַבְנַיָּא יְהֵוְיָן עַל שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּרְתֵּי עֲסָרֵי עַל שְׁמָהָתְהוֹן כְּתַב מְפָרַשׁ כִּגְלוּף דְּעִזְקָא גְּבַר עַל שְׁמֵהּ תְּהֵוְיָן לִתְרֵין עֲסַר שִׁבְטִין:

רש״י◄ **אִישׁ עַל־שְׁמוֹ** • כְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹתָם, סֵדֶר הָאֲבָנִים: אֹדֶם לִרְאוּבֵן, פִּטְדָה לְשִׁמְעוֹן, וְכֵן כֻּלָּם.

(כב) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֶת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר:

כב וְתַעְבֵּד עַל חוּשְׁנָא תִּכִּין מְתַחְמָן עוֹבַד גְּדִילוּ דְּהַב דְּכִי:

רש״י◄ **עַל הַחֹשֶׁן** • בִּשְׁבִיל הַחֹשֶׁן, לְקָבְעָם בְּטַבְּעוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ לְמַטָּה בָּעִנְיָן. **שַׁרְשֹׁת** • לְשׁוֹן שָׁרְשֵׁי אִילָן הַמַּאֲחִיזִין לָאִילָן לְהֵאָחֵז וּלְהִתָּקַע בָּאָרֶץ. אַף אֵלּוּ יִהְיוּ מַאֲחִיזִין לַחֹשֶׁן, שֶׁבָּהֶם יִהְיֶה תָּלוּי בָּאֵפוֹד, וְהֵן שְׁתֵּי שַׁרְשְׁרוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה, בְּעִנְיַן הַמִּשְׁבְּצוֹת. וְאַף שַׁרְשְׁרוֹת, פָּתַר מְנַחֵם בֶּן סָרוּק לְשׁוֹן שָׁרָשִׁים, וְאָמַר שֶׁהָרֵי״שׁ יְתֵרָה כְּמוֹ מֵ״ם שֶׁבְּשִׁלְשֹׁם וּמֵ״ם שֶׁבְּרִיקָם. וְאֵינִי רוֹאֶה אֶת דְּבָרָיו, אֶלָּא שַׁרְשֶׁרֶת בִּלְשׁוֹן עִבְרִית כְּשַׁלְשֶׁלֶת בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה. **גַּבְלֶת** • הוּא מִגְּבָלוֹת הָאָמוּר לְמַעְלָה, שֶׁתִּתְקָעֵם בַּטַּבָּעוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּגְבוּל הַחֹשֶׁן, וְכָל גְּבוּל לְשׁוֹן קָצֶה, אשומי״ל בְּלַעַ״ז. **מַעֲשֵׂה עֲבֹת** • מַעֲשֵׂה קְלִיעָה.

(כג) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן:

כג וְתַעְבֵּד עַל חוּשְׁנָא תַּרְתֵּין עִזְקָן דְּדַהַב וְתִתֵּן יָת תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא:

רש״י◄ **עַל הַחֹשֶׁן** • לְצֹרֶךְ הַחֹשֶׁן, כְּדֵי לְקָבְעָם בּוֹ, וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁתְּהֵא תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן עָלָיו, שֶׁאִם כֵּן מַהוּ שֶׁחוֹזֵר וְאוֹמֵר: ״וְנָתַתָּ אֶת שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת״, וַהֲלֹא כְּבָר נְתוּנִים בּוֹ? הָיָה לוֹ לִכְתֹּב בִּתְחִלַּת הַמִּקְרָא: ׳וְעָשִׂיתָ עַל קְצוֹת הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבָּעוֹת זָהָב׳?! וְאַף בְּשַׁרְשְׁרוֹת צָרִיךְ אַתָּה לִפְתֹּר כֵּן. **עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן** • לִשְׁתֵּי פֵּאוֹת שֶׁכְּנֶגֶד הַצָּפוֹן, לַיְמָנִית וְלַשְּׂמָאלִית הַבָּאִים מוּל כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד.

(כד) וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן:

כד וְתִתֵּן יָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּדַהַב עַל תְּרֵין עִזְקָתָא לְסִטְרֵי חוּשְׁנָא:

רש״י◄ **וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָّהָב** • הֵן הֵן ״שַׁרְשֹׁת גַּבְלֶת״ הַכְּתוּבוֹת לְמַעְלָה, וְלֹא פֵּרַשׁ מְקוֹם קִבּוּעָן בַּחֹשֶׁן. עַכְשָׁו, מְפָרֵשׁ לְךָ שֶׁיְּהֵא תּוֹחֵב אוֹתָן בַּטַּבָּעוֹת, וְתֵדַע לְךָ שֶׁהֵן הֵן הָרִאשׁוֹנוֹת, שֶׁהֲרֵי בְּפָרָשַׁת ״אֵלֶּה פְקוּדֵי״ לֹא הֻכְּפְלוּ.

(כה) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו:

כה וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל תַּרְתֵּין סִטְרוֹהִי תִּתֵּן עַל תַּרְתֵּין מְרַמְּצָתָא וְתִתֵּן עַל כִּתְפֵּי אֵפוֹדָא לְקֳבֵל אַפּוֹהִי:

רש״י◄ **וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת** • שֶׁל שְׁתֵּי הָעֲבוֹתוֹת, ב׳ רָאשֵׁיהֶם שֶׁל כָּל אַחַת וְאַחַת. **תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת** • הֵן הֵן הַכְּתוּבוֹת לְמַעְלָה, בֵּין פָּרָשַׁת הַחֹשֶׁן וּפָרָשַׁת הָאֵפוֹד, וְלֹא פֵּרַשׁ אֶת צָרְכָּן וְאֶת מְקוֹמָן. עַכְשָׁו, מְפָרֵשׁ שֶׁיִּתְקַע בָּהֶן רָאשֵׁי הָעֲבוֹתוֹת הַתְּחוּבוֹת בְּטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן, לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל אֵצֶל הַצַּוָּאר, שְׁנֵי רָאשֵׁי שַׁרְשְׁרוֹת: הַיְמָנִית תּוֹקֵעַ בַּמִּשְׁבְּצוֹת שֶׁל יָמִין, וְכֵן בְּשֶׁל שְׂמֹאל, שְׁנֵי רָאשֵׁי שַׁרְשְׁרוֹת הַשְּׂמָאלִית. **וְנָתַתָּה** • הַמִּשְׁבְּצוֹת. **עַל כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד** • אַחַת בְּזוֹ וְאַחַת בְּזוֹ. נִמְצְאוּ כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד מַחֲזִיקִין אֶת הַחֹשֶׁן שֶׁלֹּא יִפֹּל, וּבָהֶן הוּא תָּלוּי. וַעֲדַיִן שְׂפַת הַחֹשֶׁן הַתַּחְתּוֹנָה הוֹלֶכֶת וּבָאָה וְנוֹקֶשֶׁת עַל כְּרֵסוֹ, וְאֵינָהּ דְּבוּקָה לוֹ יָפֶה, לְכָךְ הָצְרַךְ עוֹד ב׳ טַבָּעוֹת לְתַחְתִּיתוֹ כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ. **אֶל מוּל פָּנָיו** • שֶׁל אֵפוֹד, שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמִּשְׁבְּצוֹת בְּעֵבֶר הַכְּתֵפוֹת שֶׁכְּלַפֵּי הַמְּעִיל, אֶלָּא בָּעֵבֶר הָעֶלְיוֹן שֶׁכְּלַפֵּי הַחוּץ, וְהוּא קָרוּי מוּל פָּנָיו שֶׁל אֵפוֹד, כִּי אוֹתוֹ עֵבֶר שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, אֵינוֹ קָרוּי פָּנִים.

(כו) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבָּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפוֹד בָּיְתָה:

כו וְתַעְבֵּד תַּרְתֵּין עִזְקָן דְּדַהַב וּתְשַׁוִּי יָתְהוֹן עַל תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא עַל סִפְתֵּהּ דִּי לְעִבְרָא דְּאֵפוֹדָא מִלְּגָיו:

רש״י◄ **עַל שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן** • הֵן שְׁתֵּי פֵּאוֹתָיו הַתַּחְתּוֹנוֹת, לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל. **עַל שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל עֵבֶר הָאֵפוֹד בָּיְתָה** • חֲרֵי לְךָ שְׁנֵי סִימָנִין: הָאֶחָד שֶׁיִּתְנֵם בִּשְׁנֵי קְצָווֹת שֶׁל תַּחְתִּיתוֹ, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הָאֵפוֹד, שֶׁעֶלְיוֹנוֹ אֵינוֹ כְּנֶגֶד הָאֵפוֹד, שֶׁחֲרֵי סָמוּךְ לַצַּוָּאר הוּא, וְהָאֵפוֹד נָתוּן עַל מָתְנָיו. וְעוֹד נָתַן סִימָן שֶׁלֹּא יִקְבְּעֵם בְּעֵבֶר הַחֹשֶׁן שֶׁכְּלַפֵּי הַחוּץ, אֶלָּא בָּעֵבֶר שֶׁכְּלַפֵּי פְּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״בָּיְתָה״, וְאוֹתוֹ הָעֵבֶר הוּא לְצַד הָאֵפוֹד, שֶׁחֵשֶׁב הָאֵפוֹד חוֹגְרוֹ לַכֹּהֵן וְנִקְפָּל הַסִּינָר לִפְנֵי הַכֹּהֵן עַל מָתְנָיו, וּקְצָת כְּרֵסוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד כְּנֶגֶד קְצוֹת הַחֹשֶׁן, וּקְצוֹתָיו שׁוֹכְבִין עָלָיו.

(כז) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבָּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד:

כז וְתַעְבֵּד תַּרְתֵּין עִזְקָן דְּדַהַב וְתִתֵּן יָתְהוֹן עַל תַּרְתֵּין כִּתְפֵּי אֵפוֹדָא מִלְּרַע מִלְּקֳבֵל אַפּוֹהִי לְקֳבֵל בֵּית לוּפֵי מֵעִלָּוֵי לְהֶמְיַן אֵפוֹדָא:

רש״י◄ **עַל שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה** • שֶׁהַמִּשְׁבְּצוֹת נְתוּנוֹת בְּרָאשֵׁי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד הָעֶלְיוֹנִים הַבָּאִים עַל כְּתֵפָיו כְּנֶגֶד גְּרוֹנוֹ, וְנִקְפָּלוֹת וְיוֹרְדוֹת לְפָנָיו, וְהַטַּבָּעוֹת צָרִיךְ לִיתֵּן בְּרֹאשָׁן הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא מְחֻבָּר לָאֵפוֹד, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר: ״לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ״, סָמוּךְ לִמְקוֹם חִבּוּרָן בָּאֵפוֹד, לְמַעְלָה מִן הַחֲגוֹרָה מְעַט, שֶׁהַמַּחְבֶּרֶת לְעֻמַּת הַחֲגוֹרָה, וְאֵלּוּ נְתוּנִים מְעַט בְּגֹבַהּ זְקִיפַת הַכְּתֵפוֹת, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: ״מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד״, וְהֵן כְּנֶגֶד סוֹף הַחֹשֶׁן, וְנוֹתֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת בְּאוֹתָן הַטַּבָּעוֹת וּבְטַבָּעוֹת הַחֹשֶׁן, וְרוֹכְסָן בְּאוֹתוֹ פְּתִיל לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל, שֶׁלֹּא יְהֵא תַּחְתִּית הַחֹשֶׁן הוֹלֵךְ לְפָנִים וְחוֹזֵר לְאָחוֹר וְנוֹקֵשׁ עַל כְּרֵסוֹ, וְנִמְצָא מְיֻשָּׁב עַל הַמְּעִיל יָפֶה. **מִמּוּל פָּנָיו** • בָּעֵבֶר הַחִיצוֹן.

(כח) וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן כתיב מטבעתו קרי מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד:

כח וְיִחְדּוּן יָת חוּשְׁנָא מֵעִזְקָתֵהּ לְעִזְקָתָא דְּאֵפוֹדָא בְּחוּטָא דִּתְכֵלְתָּא לְמֶהֱוֵי עַל הֶמְיַן אֵפוֹדָא וְלָא יִתְפְּרֵק חוּשְׁנָא מֵעִלָּוֵי אֵפוֹדָא:

רש״י◄ **וְיִרְכְּסוּ** • לְשׁוֹן חִבּוּר, וְכֵן (תהלים לא) ״מַרְכְּסֵי אִישׁ״, חִבּוּרֵי חֶבְלֵי רְשָׁעִים, וְכֵן (ישעיה מד) ״וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה״, הָרִים הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִירֵד לַגַּיְא שֶׁבֵּינֵיהֶם אֶלָּא בְּקֹשִׁי גָּדוֹל, שֶׁמִּתּוֹךְ סְמִיכָתָן הַגַּיְא זְקוּפָה וַעֲמֻקָּה, יִהְיוּ לְבִקְעַת מִישׁוֹר וְנוֹחָה לֵילֵךְ. **לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד** • לִהְיוֹת הַחֹשֶׁן דָּבוּק אֶל חֵשֶׁב הָאֵפוֹד. **וְלֹא יִזַּח** • לְשׁוֹן נִתּוּק, וְלָשׁוֹן עַרְבִּי הוּא, כְּדִבְרֵי דּוּנָשׁ בֶּן לַבְרַט. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

כח וּמִלַּת **וְיִרְכְּסוּ**. מִגְּזֵרַת מֵרַכְסֵי אִישׁ, כְּדֶרֶךְ עִוּוּת:

(כט) וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד:

כט וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן דִּינָא עַל לִבֵּהּ בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא לְדוּכְרָנָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא:

(ל) וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד:

ל וְתִתֵּן בְּחֹשֶׁן דִּינָא יָת אוּרַיָּא וְיָת תֻּמַּיָּא וִיהוֹן עַל לִבָּא דְּאַהֲרֹן בְּמֵעֲלֵהּ קֳדָם יְיָ וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת דִּינָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לִבֵּהּ קֳדָם יְיָ תְּדִירָא:

רש״י ◄ **אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים •** הוּא כְּתַב שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ שֶׁהָיָה נוֹתְנוֹ בְּתוֹךְ כִּפְלֵי הַחֹשֶׁן, שֶׁעַל יָדוֹ הוּא מֵאִיר דְּבָרָיו, וּמְתַמֵּם אֶת דְּבָרָיו (יומא עג). וּבְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי הָיָה הַחֹשֶׁן, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְכֹהֵן גָּדוֹל לִהְיוֹת מְחֻסַּר בְּגָדִים, אֲבָל אוֹתוֹ הַשֵּׁם לֹא הָיָה בְּתוֹכוֹ, וְעַל שֵׁם אוֹתוֹ הַכָּתוּב הוּא קָרוּי מִשְׁפָּט, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כז): ״וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים״. **אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל •** דָּבָר שֶׁהֵם נִשְׁפָּטִים וְנוֹכְחִים עַל יָדוֹ, אִם לַעֲשׂוֹת דָּבָר אוֹ לֹא לַעֲשׂוֹת. וּלְפִי הַמִּדְרָשׁ אַגָּדָה שֶׁהַחֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל מְעַוְּתֵי הַדִּין, נִקְרָא מִשְׁפָּט עַל שֵׁם סְלִיחַת הַמִּשְׁפָּט.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יא עמ׳ 133)

וּבְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי הָיָה הַחֹשֶׁן . . אֲבָל אוֹתוֹ הַשֵּׁם לֹא הָיָה בְּתוֹכוֹ (רש״י כח, ל) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ מַזְכִּיר דָּבָר זֶה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַשֵּׁם הָיָה חֵלֶק מֵהַחֹשֶׁן, שֶׁכֵּן עַל יָדוֹ מִלֵּא הַחֹשֶׁן אֶת תַּפְקִידוֹ. אָמְנָם, מִזֶּה שֶׁהַכָּתוּב מַפְרִיד בֵּין מַעֲשֵׂה הַחֹשֶׁן וּבֵין נְתִינַת הָאוּרִים וְתוּמִּים מַשְׁמַע שֶׁאֵינָם חֵלֶק מֵהַחֹשֶׁן. וְעַל כָּרְחָךְ, שֶׁהַחֹשֶׁן עַצְמוֹ, בְּתוֹר **בֶּגֶד כְּהֻנָּה** – אֵינוֹ תָּלוּי בַּשֵּׁם, וְעַל כֵּן מִסְתַּיֵּעַ רַשִׁ״י מִבַּיִת שֵׁנִי; וְאִלּוּ תַּפְקִידוֹ כְּחֹשֶׁן **מִשְׁפָּט** – כֵּן תָּלוּי בַּשֵּׁם. **אבן עזרא**

◆ יום שלישי ט׳ אדר ◆

(לא) וְעָשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֵפוֹד כֻּלִּיל תְּכֵלֶת:

לא וְתַעְבֵּד יָת מְעִילָא דְּאֵפוֹדָא גְּמִיר תְּכֵלָא:

רש״י ◄ **אֶת־מְעִיל הָאֵפוֹד •** שֶׁהָאֵפוֹד נִתָּן עָלָיו לַחֲגוֹרָה. **כֻּלִּיל תְּכֵלֶת •** כֻּלּוֹ תְּכֵלֶת, שֶׁאֵין מִין אַחֵר מְעֹרָב בּוֹ. **אבן עזרא**

(לב) וְהָיָה פִי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׂפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ:

לב וִיהֵי פּוּם רֵישֵׁהּ כָּפִיל לְגַוֵּהּ תּוֹרָא יְהֵי מַכַּף לְפוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר עוֹבַד מָחֵי כְּפוּם שִׁרְיָן יְהֵי לֵהּ לָא יִתְבְּזָע:

רש״י ◄ **וְהָיָה פִי־רֹאשׁוֹ •** פִּי הַמְּעִיל בְּגָבְהוֹ, הוּא פְּתִיחַת בֵּית הַצַּוָּאר. **בְּתוֹכוֹ •** כְּתַרְגּוּמוֹ: ״כָּפִיל לְגַוֵּהּ״, כָּפוּל לְתוֹכוֹ, לִהְיוֹת לוֹ לְשָׂפָה כְּפִילָתוֹ, וְהָיָה מַעֲשֵׂה אוֹרֵג וְלֹא בְּמַחַט. **כְּפִי תַחְרָא •** לָמַדְנוּ, שֶׁהַשִּׁרְיוֹנִים שֶׁלָּהֶם פִּיהֶם כָּפוּל לְתוֹכָן. **לֹא יִקָּרֵעַ •** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרַע. וְהַקּוֹרְעוֹ עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁזֶּה מִמְּנָיַן לָאוין שֶׁבַּתּוֹרָה, וְכֵן: ״וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן״, וְכֵן ״לֹא יָסוּרוּ מִמֶּנּוּ״, הַנֶּאֱמָר בְּבִגְדֵי הָאָרוֹן.

(לג) וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:

לג וְתַעְבֵּד עַל שִׁיפּוֹלוֹהִי רִמּוֹנֵי תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי עַל שִׁיפּוֹלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְזַגִּין דְּדַהֲבָא בֵּינֵיהוֹן סְחוֹר סְחוֹר:

רש״י ◄ **רִמֹּנֵי •** עֲגֻלִּים וַחֲלוּלִים הָיוּ כְּמִין רִמּוֹנִים הָעֲשׂוּיִים כְּבֵיצַת תַּרְנְגֹלֶת. **וּפַעֲמֹנֵי זָהָב •** זָגִין עִם עִנְבָּלִים שֶׁבְּתוֹכָם. **בְּתוֹכָם סָבִיב •** בֵּינֵיהֶם סָבִיב, בֵּין שְׁנֵי רִמּוֹנִים פַּעֲמוֹן אֶחָד דָּבוּק וְתָלוּי בְּשׁוּלֵי הַמְּעִיל.

אבן עזרא על התורה

ל **וְנָתַתָּ.** טַעַם מִשְׁפָּט, דִּינֵי הַשֵּׁם וּגְזֵרוֹתָיו הָעֲתִידוֹת. כִּי בַּעֲבוּר כֵּן שׁוֹאֲלִים בְּאוּרִים וְתוּמִּים:

לא **וְעָשִׂיתָ.** הַגָּאוֹן תִּרְגֵּם מְעִיל מִנְטַר, כִּדְמוּת הַנִּקְרָא סַרְבָּל. רַק פִּי רֹאשׁוֹ בְּתוֹךְ הַמְּעִיל. וְקַדְמוֹנֵינוּ זַ״ל אָמְרוּ כִּי רִמּוֹן סָבִיב הַמְּעִיל, וּפַעֲמוֹן בֵּין שְׁנֵי רִמּוֹנִים. כִּי אֲחֵרִים אָמְרוּ, כִּי הַפַּעֲמוֹנִים אֵינָם נִרְאִים. רַק הֵם בְּתוֹךְ הָרִמּוֹנִים, וְשָׁם יַשְׁמִיעוּ קוֹל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חט״ז עמ׳ 336 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

ריקנין שֶׁבְּךָ כִּרמוֹנִים אוֹ כִּתפּוּחֵי זָהָב

וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְּכֵלֶת . . עַל־שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב: (כח, לג)

וּפֵירֵשׁ רַשׁ״י: ״בְּתוֹכָם סָבִיב – בֵּינֵיהֶם סָבִיב, בֵּין שְׁנֵי רִמּוֹנִים פַּעֲמוֹן אֶחָד דָּבוּק״.

וְהִקְשָׁה עַל־זֶה הָרַמְבַּ״ן ״אִם־כֵּן לֹא הָיוּ הָרִמּוֹנִים מְשַׁמְּשִׁין כְּלוּם. וְאִם לְנוֹי, לָמָּה הָיוּ עֲשׂוּיִים כְּרִמּוֹנִים חֲלוּלִים, יַעֲשֵׂם כְּמִין תַּפּוּחֵי זָהָב״, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ ״וְהַפַּעֲמוֹנִים טְמוּנִין בָּהֶם (בָּרִמּוֹנִים)״.

וְנִמְצָא, דְּנֶחְלְקוּ אִם הָרִמּוֹנִים הָיוּ לְנוֹי, מָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת צוּרָתָם. לְפִי רַשׁ״י הָרִמּוֹנִים חֲלוּלִים הָיוּ, וְלִפְי הָרַמְבַּ״ן אִם הָיוּ נַעֲשִׂים לְנוֹי, הָיוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתָם כְּ״תַפּוּחֵי זָהָב״.

וְנִרְאֶה לְבָאֵר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ, דְּהִנֵּה הַכֹּהֵן־גָּדוֹל הָיָה שְׁלוּחָם שֶׁל כְּלָל יִשְׂרָאֵל, וּבִבְגָדָיו נִרְמְזוּ כָּל הַבְּחִינוֹת בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּב׳שׁוּלֵי הַמְּעִיל׳ נִרְמְזָה מַעֲלָתָם שֶׁל הַדַּרְגָּה הֲכִי תַּחְתּוֹנָה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל ״רִיקָנִין שֶׁבְּךָ״.

לְרַשׁ״י - ״פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא״ - בְּ׳שׁוּלֵי הַמְּעִיל׳ מְרַמְּזִים מַעֲלַת הַ״נּוֹי״ שֶׁלָּהֶם שֶׁ״אֲפִילוּ רֵיקָנִין שֶׁבְּךָ מְלֵאִים מִצְוֹת כְּרִמּוֹן״ וְלָכֵן נִרְמְזוּ הָ״רֵיקָנִין״ בְּצוּרַת רִמּוֹנִים.

אַךְ לְרַמְבַּ״ן, שֶׁבְּפֵרוּשׁוֹ יֶשְׁנָם גַּם ״דְּבָרִים נְעִימִים . . לְיוֹדְעֵי חֵן״ (לְשׁוֹן הָרַמְבַּ״ן בִּ״פְּתִיחָה״ לְפֵרוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה) אִם תַּכְלִית הָרִמּוֹנִים לְגַלּוֹת הַיֹּפִי וְהַ״נּוֹי״ שֶׁבָּ״רֵיקָנִין״, הָיוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתָם בְּצוּרַת תַּפּוּחֵי זָהָב, לְהַרְאוֹת שֶׁכָּל יְהוּדִי בִּפְנִימִיּוּתוֹ אֵינוֹ ״רֵיקָן״ (וְרַק ״מָלֵא מִצְוֹת״) אֶלָּא כָּל מְצִיאוּתוֹ הוּא ״תַּפּוּחַ זָהָב״, עוֹבֵד ה׳.

(לד) **פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמֹּון פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמֹּון עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב:**

לד **זַגָּא דְּדַהֲבָא וְרִמּוֹנָא זַגָּא דְּדַהֲבָא וְרִמּוֹנָא עַל שִׁיפּוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר:**

רש״י◄ **פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן וְגוֹ׳ •** פַּעֲמוֹן זָהָב, וְרִמּוֹן אֶצְלוֹ.

(לה) **וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת:**

לה **וִיהֵי עַל אַהֲרֹן לְשַׁמָּשָׁא וְיִשְׁתְּמַע קָלֵהּ בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ וּבְמִפְּקֵהּ וְלָא יְמוּת:**

רש״י◄ **וְלֹא יָמוּת •** מִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן: אִם יִהְיוּ לוֹ, לֹא יִתְחַיֵּב מִיתָה. הָא אִם יִכָּנֵס מְחֻסַּר אֶחָד מִן הַבְּגָדִים הַלָּלוּ, חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חט״ז עמ׳ 337 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ מוֹצִיא אַף אֶחָד מֵהַכְּלָל

וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ . . וְלֹא יָמוּת: (כח, לה)

וְצָרִיךְ בֵּאוּר מַה טַּעַם גֹּדֶל הַהֶכְרֵחַ בְּ״וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ״ עַד שֶׁבְּלִי זֶה נִתְחַיֵּב הַהֵפֶךְ מִ״וְלֹא יָמוּת״ רַחֲמָנָא־לִיצְלַן?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל־פִּי הַמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת דְּאַף שֶׁבְּדָרָךְ־כְּלָל ״לֹא בְּרַעַשׁ ה׳״ שֶׁבִּקְדֻשָּׁה הַכֹּל בִּדְמָמָה דַּקָּה וּבְבִטּוּל, מִכָּל־מָקוֹם הַ׳בַּעַל תְּשׁוּבָה׳ מִכֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָתוֹ בִּבְרִיחָה מִמְּקוֹם הַמָּוֶת וְהַטֻּמְאָה, לָכֵן עֲבוֹדָתוֹ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל, וּכְדֶגֶמֶת הַבּוֹרֵחַ מִמָּוֶת רַחֲמָנָא־לִיצְלַן, שֶׁבּוֹרֵחַ בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל.

וְהִנֵּה הַכֹּהֵן־גָּדוֹל הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל כְּלָל יִשְׂרָאֵל. וּכְשֶׁנִּכְנָס לַקֹּדֶשׁ, אַף אֵלּוּ שֶׁנִּמְצָאִים בְּדַרְגּוֹת הֲכִי נְמוּכוֹת הַנִּרְמָזִים בְּ׳שׁוּלֵי הַמְּעִיל׳ נִכְנָסִים עִמּוֹ.

וְלָכֵן אִם ״נִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבוֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ״ שֶׁהַפַּעֲמוֹנִים שֶׁבְּ׳שׁוּלֵי הַמְּעִיל׳ עָשׂוּ רַעַשׁ, בָּזֶה מַרְאֶה שֶׁעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתָם שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְגַם הַ׳בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה׳ נִכְלָלִים עִמּוֹ.

אַךְ אִם חַס־וְשָׁלוֹם לֹא ״נִשְׁמַע קוֹלוֹ״ דְּבָזֶה מַרְאֶה שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִכְלוֹל עִמּוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ אֶת אֵלּוּ שֶׁעֲבוֹדָתָם בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל, אֲזַי מַרְאֶה שֶׁאֵינוֹ שְׁלוּחוֹ שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִם־כֵּן אֵינוֹ רָאוּי לְכַהֵן בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה, וּבָטְלָה כְּהֻנָּתוֹ, וּמִמֵּילָא מִשְׁתַּלְשֵׁל מִזֶּה הַהֵפֶךְ מִ״וְלֹא יָמוּת״ רַחֲמָנָא־לִיצְלַן וק״ל.

(לו) **וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:**

לו **וְתַעְבֵּד צִיצָא דְּדַהַב דְּכִי וְתִגְלוּף עֲלוֹהִי כְּתַב מְפָרַשׁ קֹדֶשׁ לַיְיָ:**

רש״י◄ **צִיץ •** (סוכה ה) כְּמִין טָס שֶׁל זָהָב הָיָה, רֹחַב שְׁנֵי אֶצְבָּעוֹת, מַקִּיף עַל הַמֵּצַח מֵאֹזֶן לְאֹזֶן. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

לו **וְעָשִׂיתָ צִיץ.** תִּרְגְּמָהּ הַגָּאוֹן עצאבה, וְהִיא נְתוּנָה עַל הַמִּצְנֶפֶת. וְאֵינֶנָּה כִּדְמוּת כֶּתֶר, כִּי הוּא עַל הַמֵּצַח לְבַדּוֹ. כִּי עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, אֵין הַמִּגְבָּעוֹת כִּדְמוּת מִצְנֶפֶת. כִּי הַמִּגְבָּעוֹת כִּדְמוּת אֵלֶּה שֶׁיְּשִׁימוּ הַזְּכָרִים בְּאֵלֶּה הָאֲרָצוֹת עַל הָרֹאשׁ, שֶׁיְּכַסּוּ הָרֹאשׁ וְהֵם גְּבוֹהִים. וְהַמִּצְנֶפֶת

(לז) **וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה׃**

לז וּתְשַׁוִּי יָתֵהּ עַל חוּטָא דִּתְכֶלְתָּא וִיהֵי עַל מִצְנֶפְתָּא לְקֳבֵל אַפֵּי מִצְנֶפְתָּא יְהֵי׃

רש״י◄ **עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת** • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שמות לט): ״וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת״, וְעוֹד כְּתִיב כָּאן: ״וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת״, וּלְמַטָּה הוּא אוֹמֵר: ״וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן״, וּבִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (זבחים יט), שָׁנִינוּ: ״שְׁעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לַמִּצְנֶפֶת — שֶׁשָּׁם מַנִּיחַ תְּפִלִּין״. לָמַדְנוּ, שֶׁהַמִּצְנֶפֶת לְמַעְלָה בְּגֹבַהּ הָרֹאשׁ, וְאֵינָהּ עֲמֻקָּה לְהִכָּנֵס בָּהּ כָּל הָרֹאשׁ עַד הַמֵּצַח, וְהַצִּיץ מִלְּמַטָּה וְהַפְּתִילִים הָיוּ בַּנְּקָבִים וּתְלוּיִין בּוֹ בִּשְׁנֵי רָאשִׁים, וּבְאֶמְצָעוֹ שִׁשָּׁה. בְּג׳ מְקוֹמוֹת הַלָּלוּ פְּתִיל מִלְּמַעְלָה, אֶחָד מִבַּחוּץ וְאֶחָד מִבִּפְנִים כְּנֶגְדּוֹ, וְקוֹשֵׁר רָאשֵׁי הַפְּתִילִים מֵאֲחוֹרֵי הָעֹרֶף שְׁלֹשְׁתָּן, וְנִמְצְאוּ בֵּין אֹרֶךְ הַטָּס וּפְתִילֵי רָאשָׁיו, מַקִּיפִין אֶת הַקָּדְקֹד, וּפְתִיל הָאֶמְצָעִי שֶׁבְּרֹאשׁוֹ קָשׁוּר עִם רָאשֵׁי הַשְּׁנַיִם וְהוֹלֵךְ עַל פְּנֵי רֹחַב הָרֹאשׁ מִלְּמַעְלָה. נִמְצָא עָשׂוּי כְּמִין כּוֹבַע, וְעַל פְּתִיל הָאֶמְצָעִי הוּא אוֹמֵר ״וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת״, וְהָיָה נוֹתֵן הַצִּיץ עַל רֹאשׁוֹ כְּמִין כּוֹבַע עַל הַמִּצְנֶפֶת, וְהַפְּתִיל הָאֶמְצָעִי מַחֲזִיקוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹפֵל, וְהַטָּס תָּלוּי כְּנֶגֶד מִצְחוֹ, וְנִתְקַיְּמוּ כָּל הַמִּקְרָאוֹת: פְּתִיל עַל הַצִּיץ, וְצִיץ עַל הַפְּתִיל וּפְתִיל עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעְלָה. **אבן עזרא**

(לח) **וְהָיָה עַל־מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃**

לח וִיהֵי עַל בֵּית עֵינוֹהִי דְּאַהֲרֹן וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת עֲוַיַת קוּדְשַׁיָּא דִּי יְקַדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מַתְּנַת קוּדְשֵׁיהוֹן וִיהֵי עַל בֵּית עֵינוֹהִי תְּדִירָא לְרַעֲוָא לְהוֹן קֳדָם יְיָ׃

רש״י◄ **וְנָשָׂא אַהֲרֹן** • לְשׁוֹן סְלִיחָה, וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ זָז מִמַּשְׁמָעוֹ: אַהֲרֹן נוֹשֵׂא אֶת הַמַּשָּׂא שֶׁל עָוֹן. נִמְצָא מְסֻלָּק הֶעָוֹן מִן הַקָּדָשִׁים. **אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים** • לְרַצּוֹת עַל הַדָּם וְעַל הַחֵלֶב שֶׁקָּרְבוּ בְּטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (מנחות כה): אֵי זֶה עָוֹן הוּא נוֹשֵׂא? אִם עָוֹן פִּגּוּל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: ״לֹא יֵרָצֶה״. וְאִם עָוֹן נוֹתָר, הֲרֵי נֶאֱמַר: ״לֹא יֵחָשֵׁב״. וְאֵין לוֹמַר שֶׁיְּכַפֵּר עַל עָוֹן הַכֹּהֵן שֶׁהִקְרִיב טָמֵא, שֶׁהֲרֵי ״עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים״ נֶאֱמַר, וְלֹא עָוֹן הַמַּקְרִיבִים, הָא אֵינוֹ מְרַצֶּה, אֶלָּא לְהַכְשִׁיר הַקָּרְבָּן. **וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד** • אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁיְּהֵא עַל מִצְחוֹ תָּמִיד, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עָלָיו אֶלָּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, אֶלָּא ׳תָּמִיד׳, לְרַצּוֹת לָהֶם אֲפִלּוּ אֵינוֹ עַל מִצְחוֹ, שֶׁלֹּא הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל עוֹבֵד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: עוֹדֵהוּ עַל מִצְחוֹ, מְכַפֵּר וּמְרַצֶּה, וְאִם לָאו, אֵינוֹ מְרַצֶּה, נִדְרָשׁ: ״עַל מִצְחוֹ תָּמִיד״, מְלַמֵּד שֶׁמְּמַשְׁמֵשׁ בּוֹ בְּעוֹדוֹ עַל מִצְחוֹ, שֶׁלֹּא יָסִיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ.

(לט) **וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃**

לט וּתְרַמֵּץ כִּתּוּנָא בּוּצָא וְתַעְבֵּד מִצְנֶפְתָּא דְּבוּצָא וְהֶמְיָנָא תַּעְבֵּד עוֹבַד צַיָּר׃

רש״י◄ **וְשִׁבַּצְתָּ** • עֲשֵׂה אוֹתָם מִשְׁבְּצוֹת מִשְׁבְּצוֹת, וְכֻלָּם שֶׁל שֵׁשׁ.

אבן עזרא על התורה

הִיא בֶּגֶד דַּק אָרוּךְ צָנוּף סָבִיב הָרֹאשׁ לְבַדּוֹ מְעַט, תִּדְמֶה לָהּ הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ בְּרֹאשׁ הַנָּשִׁים בְּאֵלֶּה הַמְּקוֹמוֹת. כִּי בְּאֶרֶץ יִשְׁמָעֵאל וּבְסָפָרַד וְאַפְּרִיקָא וּמִצְרַיִם וּבָבֶל וּבַאגְדָּד, הַמִּצְנֶפֶת הִיא עַל הָרֹאשׁ מִן הַזְּכָרִים הַנִּכְבָּדִים, וְלֹא עַל רֹאשׁ אִשָּׁה. וְהַשָּׂרִים הַגְּדוֹלִים עוֹשִׂים צִיץ זָהָב עַל הַמִּצְנֶפֶת, עַל מְקוֹם הַמֵּצַח. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי לְךָ כִּי מִנְהַג אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְתַכְשִׁיטֵיהֶם אֵינוֹ כְּמִנְהַג אֵלֶּה הַמְּקוֹמוֹת. וְהוּצְרַךְ רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה לְתַקֵּן הַמִּקְרָאוֹת, בְּשָׁלֹשׁ פְּתִילוֹת תְּכֵלֶת. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין צוֹרֶךְ רַק לִפְתִיל אֶחָד, שֶׁיַּעֲמוֹד הַצִּיץ עַל פְּנֵי הַמִּצְנֶפֶת שֶׁהוּא עַל הַמֵּצַח.

וְטַעַם {לז} **וְשַׂמְתָּ אוֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת.** עִם פְּתִיל תְּכֵלֶת. שֶׁהָיָה הַצִּיץ קָשׁוּר מִשְּׁנֵי צְדָדִין. וְאֵין סָפֵק כִּי פְּנֵי הַמִּצְנֶפֶת הוּא עַל מְקוֹם הַמֵּצַח, לֹא עַל הָרֹאשׁ. וּבְמָקוֹם אַחֵר כָּתוּב וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת, לָתֵת עַל הַמִּצְנֶפֶת מְקוֹם הַמֵּצַח. וְאַל תִּתְמַהּ עַל מִלַּת עַל, כִּי כָּמוֹהוּ, וַיָּבוֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים. עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי ה׳. עַל שְׁנֵי כְּבָשִׂים. אֶת הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה. וְרַבִּים כָּכָה. וְהִנֵּה לֹא תִּמְצָא לְעוֹלָם, כִּי הַמִּצְנֶפֶת הָיְתָה רַק לְאַהֲרֹן לְבַדּוֹ. וְהַמִּגְבָּעוֹת לְבָנָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי מִגְבָּעוֹת מִגְּזֵרַת גְּבָעוֹת. כִּי הַמִּצְנֶפֶת עוֹטֶרֶת הָרֹאשׁ וְעוֹטָה אוֹתוֹ. וְכֵן כָּתוּב צָנוּף יִצְנָפֶךָּ צְנִיפָה, וְעִטְּךָ עָטֶה. וְהַיּוֹדֵעַ דֶּרֶךְ צָנוּף הַמִּצְנֶפֶת, יֵדַע פֵּירוּשׁ זֹאת לֹא זֹאת הַשְּׁפֵלָה הַגְּבֹהָה וְהַגָּבוֹהַּ הַשְּׁפֵל. כִּי אוּמָנוּת הִיא. וְהִנֵּה כָּתוּב וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, וְנָתַתָּ אֶת נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל הַמִּצְנֶפֶת. וְהִנֵּה הַצִּיץ נִקְרָא נֵזֶר. וְכָמוֹהוּ, וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ. אוּלַי הַכֹּל מִגְּזֵרַת צִיץ, דָּבָר נִרְאֶה. וְכָכָה, מֵצִיץ מִן הַחֲרָכִים. וְדַע כִּי בִּשְׁנַיִם הַנְּקָבִים שֶׁהֵם בַּמֹּחַ עַל הַמֵּצַח, שָׁם יִתְחַבֵּר כֹּחַ הֶחָמֵשׁ הָרְגָשׁוֹת. וְשָׁם כֹּחַ הַדְּמוּת. וְשָׁם תָּחֵל הַמַּחְשָׁבָה. עַל כֵּן כָּתוּב עַל הַצִּיץ, לְשֵׁאת אֶת עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים. אוּלַי לֹא הָיָה מַחֲשֶׁבֶת הַמְּקַדְּשִׁים כַּהֹגֶן. וְאָמַר הַכָּתוּב, עַל כְּתֹנֶת אַהֲרֹן בִּתְחִלָּה, וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ, שֶׁהִיא מְשֻׁבֶּצֶת לְבַדָּהּ. וְלֹא כֵּן כְּתֹנֶת בָּנָיו. וְהַתַּשְׁבֵּץ עָשׂוּי לִכְבוֹד אַהֲרֹן. וְכָכָה אָמַר בַּמַּעֲשֶׂה, וַיִּתֵּן עָלָיו הַכְּתֹנֶת הַיְדוּעָה שֶׁהִיא הַמְשֻׁבֶּצֶת. וְעַל בָּנָיו וַלְבִישֵׁם כֻּתָּנוֹת, כְּמוֹ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻּתָּנוֹת. וְרַבִּי סְעַדְיָה תִּרְגֵּם וְשִׁבַּצְתָּ, תְּעַיֵּן. וְהוּא כִּדְמוּת צוּרַת הַמַּטְבֵּעַ מְרוּבָּע, עָשׂוּי בְּתוֹךְ הָעִגּוּל:

(מ) וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֹּנֹת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

מ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעְבֵּד כִּתּוּנִין וְתַעְבֵּד לְהוֹן הֶמְיָנִין וְכוֹבָעִין תַּעְבֵּד לְהוֹן לִיקָר וּלְתֵשְׁבְּחָן:

רש״י◄ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֹּנֹת • אַרְבָּעָה בְּגָדִים הַלָּלוּ וְלֹא יוֹתֵר: כֻּתֹּנֶת וְאַבְנֵט וּמִגְבָּעוֹת — הִיא מִצְנֶפֶת, וּמִכְנָסַיִם הַכְּתוּבִים לְמַטָּה בַּפָּרָשָׁה.

(מא) וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהֲנוּ־לִי:

מא וְתַלְבֵּשׁ יָתְהוֹן יָת אַהֲרֹן אָחוּךָ וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּהּ וּתְרַבֵּי יָתְהוֹן וּתְקָרֵב יָת קָרְבַּנְהוֹן וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן וִישַׁמְּשׁוּן קֳדָמָי:

רש״י◄ וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן • אוֹתָם הָאֲמוּרִים בְּאַהֲרֹן: חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת־תַּשְׁבֵּץ, מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְצִיץ, וּמִכְנָסַיִם הַכְּתוּבִים לְמַטָּה בְּכֻלָּם. וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ • אוֹתָם הַכְּתוּבִים בָּהֶם. וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם • אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו, בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם • כָּל מִלּוּי יָדַיִם, לְשׁוֹן חִנּוּךְ הוּא, כְּשֶׁהוּא נִכְנָס לְדָבָר לִהְיוֹת מֻחְזָק בּוֹ מֵאוֹתוֹ יוֹם וָהָלְאָה. וּבִלְשׁוֹן לַעַ״ז, כְּשֶׁמְּמַנִּין אָדָם עַל פְּקִידַת דָּבָר, נוֹתֵן הַשַּׁלִּיט בְּיָדוֹ בֵּית יָד שֶׁל עוֹר, שֶׁקּוֹרִין גוואנט״ו (האנדשו״ה), וְעַל יָדוֹ הוּא מַחֲזִיקוֹ בַּדָּבָר, וְקוֹרִין לְאוֹתָהּ מְסִירָה ווירסטי״ר וְהוּא מִלּוּי יָדַיִם. **אבן עזרא**

(מב) וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם וְעַד־יְרֵכַיִם יִהְיוּ:

מב וְעַבֵּד לְהוֹן מִכְנְסִין דְּבוּץ לְכַסָּאָה בְּשַׂר עֶרְיָתָא מֵחַרְצָן וְעַד יַרְכָּן יְהוֹן:

רש״י◄ וַעֲשֵׂה לָהֶם • לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. מִכְנְסֵי־בָד • הֲרֵי ח׳ בְּגָדִים לְכֹהֵן גָּדוֹל וְאַרְבָּעָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. **אבן עזרא**

(מג) וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם ׀ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֹן וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו:

מג וִיהוֹן עַל אַהֲרֹן וְעַל בְּנוֹהִי בְּמֵעֲלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא אוֹ בְּמִקְרָבְהוֹן לְמַדְבְּחָא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא וְלָא יְקַבְּלוּן חוֹבָא וִימוּתוּן קְיָם עָלָם לֵהּ וְלִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי:

רש״י◄ וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן • כָּל הַבְּגָדִים הָאֵלֶּה, עַל אַהֲרֹן הָרְאוּיִין לוֹ. וְעַל־בָּנָיו • הָאֲמוּרִים בָּהֶם. בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • לַהֵיכָל, וְכֵן לַמִּשְׁכָּן. וָמֵתוּ • הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמְשַׁמֵּשׁ מְחֻסַּר בְּגָדִים בְּמִיתָה. חֻקַּת־עוֹלָם לוֹ • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: ״חֻקַּת עוֹלָם״, הוּא גְּזֵרָה מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, לְעַכֵּב בּוֹ. **אבן עזרא**

◆ יום רביעי י׳ אדר ◆

כט (א) וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי קַח פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם:

א וְדֵין פִּתְגָּמָא דִּי תַעְבֵּד לְהוֹן לְקַדָּשָׁא יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי סַב תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי וְדִכְרִין תְּרֵין שַׁלְמִין:

רש״י◄ קַח • כְּמוֹ קַח, וּשְׁתֵּי גְּזֵרוֹת הֵן: אַחַת שֶׁל קִיחָה וְאַחַת שֶׁל לְקִיחָה וְלָהֶן פִּתְרוֹן אֶחָד. פַּר אֶחָד • לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהוּא פַּר. **אבן עזרא**

(ב) וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

ב וּלְחֵם פַּטִּיר וּגְרִיצִין פַּטִּירִין דְּפִילָן בְּמִשְׁחָא וְאֶסְפּוּגִין פַּטִּירִין דְּמִשְׁיְחִין בְּמִשְׁחָא סְלִתָּא חִטִּין תַּעְבֵּד יָתְהוֹן:

אבן עזרא על התורה

מא **וְהִלְבַּשְׁתָּ אוֹתָם אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ.** מִלַּת אוֹתָם, כּוֹלֶלֶת הַכְּתֹנֶת הַמְשֻׁבֶּצֶת וְהַמִּצְנֶפֶת וְהָאַבְנֵט, שֶׁהֵם בִּגְדֵי אַהֲרֹן. גַּם כּוֹלֶלֶת הַכֻּתָּנוֹת שֶׁאֵינָן מְשֻׁבָּצוֹת, וְהָאַבְנֵטִים וְהַמִּגְבָּעוֹת שֶׁהֵם בִּגְדֵי בָּנָיו: **וְקִדַּשְׁתָּ.** בַּדָּבָר. כְּמוֹ טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ:

מב **וּמִכְנְסֵי הַבָּד.** יִהְיוּ קְצָרִים, שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בָּהֶם:

מג **בְּבוֹאָם.** לְהַקְטִיר אוֹ לְהַעֲלוֹת הַנֵּרוֹת:

א **וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם.** לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין קַח אוֹ לְקַח. כְּמוֹ צַק לָעָם וַיֹּאכְלוּ. וְגַם יָצַק בּוֹ מַיִם. בַּעֲבוּר שֶׁהַזְּכִיר עִם פַּר בֶּן בָּקָר. יוֹרֶה כִּי אֵינֶנּוּ גָּדוֹל. וְכָכָה בְּנֵי יוֹנָה. שְׁעִיר עִזִּים. וְהָאֵיל גָּדוֹל מֵהַכֶּבֶשׂ. וְהָעֵד, הַנֶּפֶשׁ שֶׁהוּא שְׁלִישִׁית הַהִין, וְלַכֶּבֶשׂ רְבִיעִיתוֹ:

רש״י◄ **וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת מַצֹּת וּרְקִיקֵי מַצּוֹת •** הֲרֵי אֵלּוּ ג׳ מִינִין: רְבוּכָה, וְחַלּוֹת וּרְקִיקִין, ׳לֶחֶם מַצּוֹת׳ הִיא הַקְּרוּיָה לְמַטָּה בָּעִנְיָן. ׳חַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן׳, עַל שֵׁם שֶׁנּוֹתֵן שֶׁמֶן בִּרְבוּכָה כְּנֶגֶד הַחַלּוֹת וְהָרְקִיקִין, וְכָל הַמִּינִין בָּאִים עֶשֶׂר עֶשֶׂר חַלּוֹת (מנחות עו). **בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן •** כְּשֶׁהֵן קֶמַח, יוֹצֵק בָּהֶן שֶׁמֶן וּבוֹלְלָן (שם עה). **מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן •** אַחַר אֲפִיָּתָן מוֹשְׁחָן כְּמִין כָּ״ף יְוָנִית, שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה כְּנוּ״ן שֶׁלָּנוּ (שם).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ׳ 239)

מוֹשְׁחָן כְּמִין כָּ״ף יְוָנִית (רש״י כט, ב) לְכָאוֹרָה הָיָה לוֹ לוֹמַר בְּקִצּוּר שֶׁהַמְּשִׁיחָה הִיא כְּצוּרַת אוֹת נו״ן, וּלְשֵׁם מַה מַאֲרִיךְ וּמְפָרֵשׁ ״כְּמִין כָּ״ף יְוָנִית״. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַמְּשִׁיחָה הִיא כְּמִין **כָּ״ף** יְוָנִית כְּדֵי לִרְמֹז עַל הַכְּהֻנָּה, שֶׁכֵּן הַמִּלִּים ׳כֹּהֵן׳ וּ׳כְהֻנָּה׳ מַתְחִילוֹת בְּאוֹת כָּ״ף; וְלָכֵן מַדְגִּישׁ שֶׁהַמְּשִׁיחָה הִיא ״כְּמִין **כָּ״ף** יְוָנִית״ דַּוְקָא (וראה אברבנאל פסוק ז). **אבן עזרא**

(ג) **וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־כַּף אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם:**

ג וְתִתֵּן יָתְהוֹן עַל סַלָּא חַד וּתְקָרֵב יָתְהוֹן בְּסַלָּא וְיָת תּוֹרָא וְיָת תְּרֵין דִּכְרִין:

רש״י◄ **וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם •** אֶל חֲצַר הַמִּשְׁכָּן, בְּיוֹם הֲקָמָתוֹ. **אבן עזרא**

(ד) **וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם:**

ד וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵב לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתַסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא:

רש״י◄ **וְרָחַצְתָּ •** זוֹ טְבִילַת כָּל הַגּוּף.

(ה) **וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד:**

ה וְתִסַּב יָת לְבוּשַׁיָּא וְתַלְבֵּשׁ יָת אַהֲרֹן יָת כִּתּוּנָא וְיָת מְעִיל אֵפוֹדָא וְיָת אֵפוֹדָא וְיָת חוּשְׁנָא וְתַתְקֵן לֵהּ בְּהֶמְיַן אֵפוֹדָא:

רש״י◄ **וְאָפַדְתָּ •** קַשֵּׁט וְתַקֵּן הַחֲגוֹרָה וְהַסִּינָר סְבִיבוֹתָיו. **אבן עזרא**

(ו) **וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת:**

ו וּתְשַׁוִּי מִצְנֶפְתָּא עַל רֵישֵׁהּ וְתִתֵּן יָת כְּלִילָא דְּקוּדְשָׁא עַל מִצְנֶפְתָּא:

רש״י◄ **נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ •** זֶה הַצִּיץ. **עַל־הַמִּצְנֶפֶת •** כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה עַל יְדֵי הַפְּתִיל הָאֶמְצָעִי, וּשְׁנֵי פְּתִילִין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ הַקְּשׁוּרִין שְׁלָשְׁתָּן מֵאַחוֹרֵי הָעֹרֶף, הוּא נוֹתְנוֹ עַל הַמִּצְנֶפֶת כְּמִין כּוֹבַע. **אבן עזרא**

(ז) **וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ:**

ז וְתִסַּב יָת מִשְׁחָא דְּרִבּוּתָא וּתְרִיק עַל רֵישֵׁהּ וּתְרַבֵּי יָתֵהּ:

רש״י◄ **וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ •** (תורת כהנים) אַף מְשִׁיחָה זוֹ כְּמִין כָּ״ף יְוָנִית. נוֹתֵן שֶׁמֶן עַל רֹאשׁוֹ וּבֵין רִיסֵי עֵינָיו וּמְחַבְּרָן בְּאֶצְבָּעוֹ. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

ב **וְלֶחֶם. חַלּוֹת.** עָבוֹת. וְהָעֵד, רְקִיקֵי מַצּוֹת. **וְהִזְכִּיר בַּשֶּׁמֶן.** הוּא שֶׁמֶן זַיִת כַּמִּשְׁפָּט. וּמִלַּת סוֹלֶת בְּלָשׁוֹן עֲרָבִי, הוּא סמי״ד. שֶׁהוּסַר הַפְּסֹלֶת מֵהַחִטָּה. וּבְאֶרֶץ יִשְׁמְעֵאלִים עוֹשִׂים כֵּן. וְאֵין לֶחֶם נִכְבָּד מִמֶּנּוּ. וְרַבִּים פֵּירְשׁוּ מִגִּזְרַת סָלִיתָ כָּל שׁוֹגִים מֵחֲקֶיךָ. סֶלָה כָּל אַבִּירֵי ה׳. וְאָמַר כִּי כָּמוֹהוּ, חִטִּים מַכֹּלֶת לְבֵיתְךָ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים טְחוּנוֹת:

ג **וְהִקְרַבְתָּ אוֹתָם.** וְהֵם בַּסֵּל כְּמִשְׁפָּטָן. לְהָיוֹתָם שָׁם אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְכָכָה הַפָּר וְהָאֵילִים:

ה **וְלָקַחְתָּ.** נִקְרָא הַחֹשֶׁן מַלְבּוּשׁ, כִּי הוּא מְכַסֶּה הַמָּקוֹם כְּנֶגֶד הַלֵּב:

ו **וְשַׂמְתָּ.** גַּם אֵינֶנּוּ רָחוֹק שֶׁיָּשִׂים הַמִּצְנֶפֶת בָּאַחֲרוֹנָה. וְהִזְכִּיר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה הַמִּצְנֶפֶת לִפְנֵי הָאַבְנֵט, כִּי הִיא נִכְבָּדָה מִמֶּנּוּ:

ז **עַל רֹאשׁוֹ.** עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן לְבַדּוֹ, כִּי הוּא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ. וְהִנֵּה זֶה הָיָה לִפְנֵי שׁוּמוֹ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, כִּי עַל הָרֹאשׁ יִצּוֹק לְבַדּוֹ.

(ח) וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת: אבן עזרא

ח וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵב וְתַלְבֵּשִׁנּוּן כְּתוּנִין:

(ט) וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו:

ט וּתְנַרֵז יָתְהוֹן הֶמְיָנִין אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי וְתַתְקַן לְהוֹן כּוֹבָעִין וּתְהֵי לְהוֹן כְּהֻנְּתָא לִקְיָם עָלָם וּתְקָרֵב קָרְבָּנָא דְּאַהֲרֹן וְקָרְבָּנָא דִּבְנוֹהִי:

רש״י◄ וְהָיְתָה לָהֶם • מִלּוּי יָדַיִם זֶה, לִכְהֻנַּת עוֹלָם. וּמִלֵּאתָ • עַל יְדֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו • בְּמִלּוּי וּפְקֻדַּת הַכְּהֻנָּה. אבן עזרא

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר: אבן עזרא

י וּתְקָרֵב יָת תּוֹרָא לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא:

(יא) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

יא וְתִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י◄ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּתַח. אבן עזרא

(יב) וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:

יב וְתִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא וְתִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא בְּאֶצְבָּעָךְ וְיָת כָּל דְּמָא תֵּישׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא:

רש״י◄ עַל־קַרְנֹת • (זבחים נג) לְמַעְלָה בַּקְּרָנוֹת מַמָּשׁ. וְאֶת־כָּל־הַדָּם • שִׁירֵי הַדָּם. אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ • (פרק ג׳ דמדות) כְּמִין בְּלִיטַת בֵּית קִבּוּל עָשׂוּי לוֹ סָבִיב סָבִיב, לְאַחַר שֶׁעָלָה אַמָּה מִן הָאָרֶץ. אבן עזרא

(יג) וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה:

יג וְתִסַּב יָת כָּל תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן וְתַסִּיק לְמַדְבְּחָא:

רש״י◄ הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב • הוּא הַקְּרוּם שֶׁעַל הַכֶּרֶס, שֶׁקּוֹרִין טיל״א. וְאֵת הַיֹּתֶרֶת • הוּא טַרְפְּשָׁא דְּכַבְדָּא, שֶׁקּוֹרִין אובר״ש. עַל־הַכָּבֵד • אַף מִן הַכָּבֵד יִטֹּל עִמָּהּ (תורת כהנים). אבן עזרא

(יד) וְאֶת־בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חַטָּאת הוּא:

יד וְיָת בִּסְרָא דְתוֹרָא וְיָת מַשְׁכֵּהּ וְיָת אוּכְלֵהּ תּוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא חַטָּאתָא הוּא:

רש״י◄ תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ • לֹא מָצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת, אֶלָּא זוֹ. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

וְכָתוּב, כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יוֹרֵד עַל הַזָּקָן, זְקַן אַהֲרֹן:

ח **וְאֶת בָּנָיו תַּקְרִיב.** אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ט **וְחָגַרְתָּ אוֹתָם אַבְנֵט.** כּוֹלֵל אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו. וְכֵן הַמִּכְנָסַיִם. וְאַחַר שֶׁהִזְכִּיר אוֹתָם, הוֹסִיף לְבָאֵר אַהֲרֹן וּבָנָיו. כְּמוֹ וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד: וּמִלַּת **וְחָבַשְׁתָּ.** כְּמוֹ לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ: **וּמִלֵּאתָ.** דַּעַת הַמְתַרְגֵּם אָרַמִית, כְּמוֹ וּמִלְּאוּ יָדָיו. רַק מַה נַּעֲשָׂה בְּמִלַּת מִלְּאוּ יָדְכֶם הַיּוֹם. וְהַגָּאוֹן פֵּרְשׁוֹ, יַד חִיּוּב. וְאַחֲרִים אָמְרוּ, כִּי מְלוּאִים לִהְיוֹתָם שְׁלָמִים מְלֵאִים וּרְגִילִים. וְהִנֵּה מַה יַּעֲשׂוּ בְּמִלַּת וּמִלְּאוּ יָדָיו:

י **וְהִקְרַבְתָּ.** כְּבָר הִזְכִּיר זֶה. וְהִנֵּה הַטַּעַם, כַּאֲשֶׁר תַּקְרִיב אֶת הַפָּר, יִסְמֹךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו עָלָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי טַעַם וְסָמַךְ אַהֲרֹן לְבַדּוֹ וְאַחַר כֵּן בָּנָיו, וְעַל הָאֵיל כָּתוּב וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו. וְהִנֵּה הַטַּעַם כַּאֲשֶׁר הָיָה, שֶׁיִּסְמְכוּ יַחְדָּיו, לֹא זֶה לִפְנֵי זֶה:

יא **וְשָׁחַטְתָּ אֶת הַפָּר.** מֹשֶׁה שְׁחָטוֹ. וְטַעַם **לִפְנֵי ה׳.** כִּי הָאָרוֹן הָיָה בָּאֶמְצַע הַמַּעֲרָבִי. וּכְנֶגְדּוֹ מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת. וּכְנֶגְדּוֹ מִזְבַּח הָעוֹלָה:

יב **תִּשְׁפֹּךְ.** הַכֹּהֵן הַשּׁוֹפֵךְ:

יג **וְלָקַחְתָּ.** אֵין לַפָּר וְלַשָּׂעִיר אַלְיָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי נִקְרָאוּ כְּלָיוֹת, מִגְּזֵרַת נִכְסָפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי. כִּי שָׁם כֹּחַ הַתַּאֲוָה לְמִשְׁגָּל:

יד **וְאֶת בְּשַׂר.** כּוֹלֵל הָרֹאשׁ וְהַנִּתָּחִים. וּפִירֵשׁ דֶּרֶךְ סְבָרָא, יִרְחָצוּהוּ וְאַחַר כֵּן יִשְׂרְפוּהוּ. וְהִקְטִיר הָאֲמוּרִים. וּמִלַּת **חַטָּאת.** בַּעֲבוּר שֶׁהִיא קְרֻבָה לְכַפֵּר הַחַטָּאת נִקְרֵאת כֵּן. וְכָכָה הָאָשָׁם. עַל כֵּן וְחִטְּאוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, יָסִירוּ חֵטְא מֵעָלָיו:

(טו) וְאֶת־הָאַיִל הָאֶחָד תִּקָּח וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־
יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל: אבן עזרא

טו וְיָת דִּכְרָא חַד תִּסַּב וְיִסְמְכוּן אַהֲרֹן
וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכְרָא:

(טז) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ עַל־
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

טז וְתִכּוֹס יָת דִּכְרָא וְתִסַּב יָת דְּמֵהּ וְתִזְרוֹק
עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ **וְזָרַקְתָּ** • (זבחים נב) בִּכְלִי, אוֹחֵז בַּמַּזְרֵק וְזוֹרֵק כְּנֶגֶד הַקֶּרֶן כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה לְכָאן וּלְכָאן, וְאֵין קָרְבָּן טָעוּן מַתָּנָה בְּאֶצְבַּע אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבָד, אֲבָל שְׁאָר זְבָחִים אֵינָן טְעוּנִין קֶרֶן וְלֹא אֶצְבַּע, שֶׁמַּתַּן דָּמָם מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה, וְאֵינוֹ עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ, אֶלָּא עוֹמֵד בָּאָרֶץ וְזוֹרֵק. **סָבִיב** • כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים, שֶׁאֵין 'סָבִיב' אֶלָּא ב' מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע: הָאַחַת, בְּקֶרֶן זָוִית זוֹ, וְהָאַחַת, בַּקֶּרֶן שֶׁבְּנֶגְדָּהּ בַּאֲלַכְסוֹן, וְכָל מַתָּנָה נִרְאֵית בִּשְׁנֵי צִדֵּי הַקֶּרֶן אֵילָךְ וָאֵילָךְ. נִמְצָא, הַדָּם נָתוּן בְּד' רוּחוֹת סָבִיב, לְכָךְ קָרוּי 'סָבִיב'. אבן עזרא

(יז) וְאֶת־הָאַיִל תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו וְרָחַצְתָּ קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ
עַל־נְתָחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ:

יז וְיָת דִּכְרָא תְּפַלֵּג לְאֵבְרוֹהִי וּתְחַלִּיל גַּוֵּהּ
וּכְרָעוֹהִי וְתִתֵּן עַל אֵבְרוֹהִי וְעַל רֵישֵׁהּ:

רש"י◄ **עַל־נְתָחָיו** • עִם נְתָחָיו, מוּסָף עַל שְׁאָר הַנְּתָחִים. אבן עזרא

(יח) וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לַיהוָה
רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה הוּא:

יח וְתַסִּיק יָת כָּל דִּכְרָא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא
קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ
הוּא:

רש"י◄ **רֵיחַ נִיחוֹחַ** • נַחַת רוּחַ לְפָנַי, שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי. **אִשֶּׁה** • לְשׁוֹן אֵשׁ, וְהִיא הַקְטָרַת אֵבָרִים שֶׁעַל הָאֵשׁ. אבן עזרא

◆ יום חמישי י"א אדר ◆

(יט) וְלָקַחְתָּ אֵת הָאַיִל הַשֵּׁנִי וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם
עַל־רֹאשׁ הָאָיִל: אבן עזרא

יט וְתִסַּב יָת דִּכְרָא תִּנְיָנָא וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן
וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכְרָא:

(כ) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־תְּנוּךְ
אֹזֶן אַהֲרֹן וְעַל־תְּנוּךְ אֹזֶן בָּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

כ וְתִכּוֹס יָת דִּכְרָא וְתִסַּב מִדְּמֵהּ וְתִתֵּן עַל
רוּם אוּדְנָא דְאַהֲרֹן וְעַל רוּם אוּדְנָא דִבְנוֹהִי
דְיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהוֹן דְיַמִּינָא וְעַל
אִלְיוֹן רַגְלֵיהוֹן דְיַמִּינָא וְתִזְרוֹק יָת דְּמָא עַל
מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ **תְּנוּךְ** • (תורת כהנים, פרשת צו): הוּא הַסְּחוּס, גֶּדֶר הָאֶמְצָעִי שֶׁבְּתוֹךְ הָאֹזֶן, שֶׁקּוֹרִין טנדרו"ס. **בֹּהֶן יָדָם** • הַגּוּדָל, וּבַפֶּרֶק הָאֶמְצָעִי. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה

טו **וְאֶת.** הָאֶחָד מֵהַשְּׁנַיִם, אֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה:
טז **וְשָׁחַטְתָּ** (וְכוּ'). **עַל הַמִּזְבֵּחַ.** לֹא עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. וְהִנֵּה שָׁם יִזְרֹק כָּל הַדָּם, לֹא עַל הַיְסוֹד:
יז **וְאֶת הָאַיִל.** לֹא הִזְכִּיר עַל הַפָּר שֶׁיְּנַתְּחֻנוּ. עַל כֵּן כָּלוּ כַּאֲשֶׁר הוּא נִשְׂרָף. עַל כֵּן לֹא הִזְכִּיר כְּרָעָיו: **וְרָחַצְתָּ.** בְּצוּוּי:
יח **וְהִקְטַרְתָּ אֶת כָּל הָאַיִל.** עַל כֵּן לֹא הִזְכִּיר הָאַלְיָה וְהַחֲלָבִים:
יט **וְלָקַחְתָּ.** זֶה הַשֵּׁנִי הוּא אֵיל הַמִּלּוּאִים:
כ **וְשָׁחַטְתָּ.** תְּנוּךְ. אֵין לוֹ רֵעַ. וְהַגָּאוֹן אָמַר, הָרֹךְ הַדָּבָק בְּעִגּוּל הָאֹזֶן: **בֹּהֶן.** וְרַבִּים, בְּהִנּוֹת. וְאֵינָנוּ עַל מִשְׁקַל הַלָּשׁוֹן. וְהִנֵּה יִהְיוּ שָׁם שְׁנַיִם מִשְׁקָלִים. וְרַבִּים כָּכָה בְּשֵׁמוֹת: **וְדָם** הַשֵּׁנִי יִזְרֹק כְּדַם הָרִאשׁוֹן, רַק הַדָּם הַנִּשְׁאָר:

(כא) וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּיתָ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וְקָדַשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ: **אבן עזרא**

כא וְתִסַּב מִן דְּמָא דִּי עַל מַדְבְּחָא וּמִמִּשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְתַדֵּי עַל אַהֲרֹן וְעַל לְבוּשׁוֹהִי וְעַל בְּנוֹהִי וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּהּ וְיִתְקַדַּשׁ הוּא וּלְבוּשׁוֹהִי וּבְנוֹהִי וּלְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּהּ:

(כב) וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא:

כב וְתִסַּב מִן דִּכְרָא תַּרְבָּא וַאֲלִיתָא וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן וְיָת שׁוֹקָא דִּימִינָא אֲרֵי דְּכַר קָרְבָּנָא הוּא:

רש"י◄ **הַחֵלֶב** • זֶה חֵלֶב הַדַּקִּים, אוֹ הַקִּיבָה (חולין מט). **וְהָאַלְיָה** • מִן הַכְּלָיוֹת וּלְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּוַיִּקְרָא (ג ט) שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה", מָקוֹם שֶׁהַכְּלָיוֹת יוֹצְאוֹת. וּבְאֲמוּרֵי הַפָּר לֹא נֶאֱמַר 'אַלְיָה', שֶׁאֵין אַלְיָה קְרֵבָה אֶלָּא בְּכֶבֶשׂ וְכִבְשָׂה וְאַיִל, אֲבָל שׁוֹר וָעֵז אֵין טְעוּנִים אַלְיָה. **וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין** • לֹא מָצִינוּ הַקְּטָרָה בְּשׂוֹק הַיָּמִין עִם הָאֵמוּרִים, אֶלָּא זוֹ בִּלְבָד. **כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא** • שְׁלֵמִים לְשׁוֹן שְׁלֵמוּת, שֶׁהֻשְּׁלַם בַּכֹּל. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהַמִּלּוּאִים שְׁלָמִים, שֶׁמְּשִׁימִים שָׁלוֹם לַמִּזְבֵּחַ, וּלְעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה וְלַבְּעָלִים. לְכָךְ אֲנִי מַצְרִיכוֹ הֶחָזֶה לִהְיוֹת לוֹ לְעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה לְמָנָה, וְזֶהוּ מֹשֶׁה שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּלּוּאִים, וְהַשְּׁאָר אָכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו, שֶׁהֵם בְּעָלִים כַּמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן. **אבן עזרא**

(כג) וְכִכַּר לֶחֶם אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:

כג וּפַתָּא דִּלְחֵם חַד וּגְרִצְתָּא דִּלְחֵם מְשַׁח חֲדָא וְאֶסְפּוֹג חַד מִסַּלָּא דְּפַטִּירַיָּא דִּי קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וְכִכַּר לֶחֶם** • מִן הַחַלּוֹת. **וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן** • מִמִּין הָרְבוּכָה (תורת כהנים). **וְרָקִיק** • (מנחות עה) מִן הָרְקִיקִין, אֶחָד מֵעֲשָׂר שֶׁבְּכָל מִין וָמִין. וְלֹא מָצִינוּ תְּרוּמַת לֶחֶם הַבָּא עִם זֶבַח נִקְטֶרֶת אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, שֶׁתְּרוּמַת לַחְמֵי תוֹדָה וְאֵיל נָזִיר נְתוּנָה לַכֹּהֲנִים עִם חָזֶה וְשׁוֹק, וּמִזֶּה לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה לְמָנָה, אֶלָּא חָזֶה בִּלְבַד. **אבן עזרא**

(כד) וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

כד וּתְשַׁוִּי כֹּלָּא עַל יְדָא דְּאַהֲרֹן וְעַל יְדָא דִּבְנוֹהִי וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמוּתָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְגוֹ' וְהֵנַפְתָּ** • שְׁנֵיהֶם עֲסוּקִין בִּתְנוּפָה, הַבְּעָלִים וְהַכֹּהֵן, הָא כֵּיצַד? כֹּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמֵנִיף, וּבָזֶה הָיוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּעָלִים, וּמֹשֶׁה כֹּהֵן. **תְּנוּפָה** • (מנחות סב) מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לְמִי שֶׁאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם שֶׁלּוֹ, וּתְנוּפָה מְעַכֶּבֶת וּמְבַטֶּלֶת פֵּרְעָנִיּוֹת וְרוּחוֹת רָעוֹת. תְּרוּמָה, מַעֲלָה וּמוֹרִיד לְמִי שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁלּוֹ, וּמְעַכֶּבֶת טְלָלִים רָעִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 175)

אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּעָלִים, וּמֹשֶׁה כֹּהֵן (רש"י כט, כד) וְאִלּוּ בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת (ד, יד) כָּתַב שֶׁמֹּשֶׁה נֶעֱנַשׁ בְּכָךְ שֶׁאַהֲרֹן יִהְיֶה כֹּהֵן "**וְאַתָּה הַלּוֹי**".

אבן עזרא על התורה

כא **וְלָקַחְתָּ.** וְהִזֵּיתָ עַל אַהֲרֹן תַּחַת בִּגְדֵי אַהֲרֹן וְעַל בְּגָדָיו:

כב **וְלָקַחְתָּ.** זֶה הַחֵלֶב הַנִּזְכָּר. הוּא אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב, כַּכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא: **שׁוֹק.** הַצַּד הַיָּמִין וְהַחֶזֶה, נִלְקְחוּ מֵאֵיל הַמִּלּוּאִים. וְהַשּׁוֹק וְהַחֶזֶה יִהְיוּ מֻהָיּוֹם נְתוּנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רַק הֶחָזֶה מֵאֵיל הַמִּלּוּאִים, מֹשֶׁה לְבַדּוֹ יֹאכְלֶנּוּ, כִּי הוּא כֹּהֵן הַכֹּהֲנִים:

כג **וְכִכַּר.** זֶהוּ וְלֶחֶם מַצּוֹת:

וְיֵשׁ לוֹמַר: **א.** הַכְּהֻנָּה פְּסָקָה מִמֶּנּוּ לְאַחַר יְמֵי הַמִּלּוּאִים. **ב.** לֹא פְּסָקָה הַכְּהֻנָּה אֶלָּא מִזַּרְעוֹ. אֲבָל אֵין מִסְתַּבֵּר לוֹמַר שֶׁנַּעֲשָׂה כֹּהֵן רַק לִימֵי הַמִּלּוּאִים, שֶׁכֵּן לְפִי זֶה נִמְצָא שֶׁבִּתְחִלָּה נֶעֱנַשׁ וְלֹא נִתְּנָה לוֹ כְּהֻנָּה; לְאַחַר מִכֵּן נִתְּנָה לוֹ כְּהֻנָּה לְמָשָׁךְ יְמֵי הַמִּלּוּאִים; וּלְאַחַר מִכֵּן שׁוּב נִלְקְחָה מִמֶּנּוּ. **אבן עזרא**

(כה) וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה הִוא לַיהוָה:

כה וְתִסַּב יָתְהוֹן מִידֵיהוֹן וְתַסִּיק לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ קָרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ:

רס"י◄ **עַל הָעֹלָה** • עַל הָאֵיל הָרִאשׁוֹן שֶׁהֶעֱלִיתָ עוֹלָה. **לְרֵיחַ נִיחֹחַ** • לְנַחַת רוּחַ, לְמִי שֶׁאָמַר וְנַעֲשָׂה רְצוֹנוֹ. **אִשֶּׁה** • לְאֵשׁ נִתַּן. **לַה'** • לִשְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם. **אבן עזרא**

(כו) וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ לְמָנָה:

כו וְתִסַּב יָת חֶדְיָא מִדְּכַר קָרְבָּנַיָּא דִּי לְאַהֲרֹן וּתְרִים יָתֵהּ אֲרָמוּתָא קֳדָם יְיָ וִיהֵי לָךְ לָחֶלָק:

רס"י◄ **תְּנוּפָה** • לְשׁוֹן הוֹלָכָה וַהֲבָאָה, וינטלי"ר בְּלַעַ"ז. **אבן עזרא**

(כז) וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו:

כז וּתְקַדֵּשׁ יָת חֶדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא דִּי אִתְּרַם וְדִי אִתַּפְרַשׁ מִדְּכַר קָרְבָּנַיָּא מִדִּי לְאַהֲרֹן וּמִדִּי לִבְנוֹהִי:

רס"י◄ **וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְגוֹ'** • קַדְּשֵׁם לְדוֹרוֹת, לִהְיוֹת נוֹהֲגֶת תְּרוּמָתָם וַהֲנָפָתָם כֶּחָזֶה (נ"א בֶּחָזֶה) וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים, אֲבָל לֹא לְהַקְטָרָה, אֶלָּא: "וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו" לֶאֱכֹל. **הוּרַם** • לְשׁוֹן מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. **אבן עזרא**

(כח) וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הִוא וּתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה:

כח וִיהֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי לִקְיָם עָלָם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲרֵי אַפְרָשׁוּתָא הוּא וְאַפְרָשׁוּתָא יְהֵי מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן אַפְרָשׁוּתְהוֹן קֳדָם יְיָ:

רס"י◄ **לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • שֶׁהַשְּׁלָמִים לַבְּעָלִים, וְאֶת הֶחָזֶה וְאֶת הַשּׁוֹק יִתְּנוּ לַכֹּהֵן. **כִּי תְרוּמָה הוּא** • הֶחָזֶה וָשׁוֹק הַזֶּה.

(כט) וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לִמְשִׁחָה בָהֶם וּלְמַלֵּא־בָם אֶת־יָדָם:

כט וּלְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא דִּי לְאַהֲרֹן יְהוֹן לִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי לְדַבָּאָה בְהוֹן וּלְקָרְבָּא בְהוֹן יָת קָרְבְּנְהוֹן:

רס"י◄ **לְבָנָיו אַחֲרָיו** • לְמִי שֶׁבָּא בִּגְדֵלָה אַחֲרָיו. **לִמְשִׁחָה** • לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם, שֶׁיֵּשׁ מִשִּׁיחָה שֶׁהִיא לְשׁוֹן שְׁרָרָה, כְּמוֹ (במדבר יח): "לְךָ נְתַתִּים לְמִשְׁחָה", (תהלים קה): "אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי". **וּלְמַלֵּא־בָם אֶת־יָדָם** • עַל יְדֵי הַבְּגָדִים הוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

כד **וְהֵנַפְתָּ אוֹתָם.** וְהֵם בְּיָדָם:
כה **וְלָקַחְתָּ.** כָּתוּב מִיָּדָם. וּבְמָקוֹם אַחֵר, מֵעַל כַּפֵּיהֶם. וְהַדָּבָר שָׁוֶה: **נִיחוֹחַ.** כָּפוּל הַחֵי"ת. וְהַמֵּבִין סוֹד נִשְׁמַת הָאָדָם, יָבִין זֶה: **אִשֶּׁה.** תֹּאַר, מִגְּזֵרַת אֵשׁ. וּבְמָקוֹם אַחֵר, מִן הָאֵשׁ:
כו **וְלָקַחְתָּ מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן.** וְלֹא הִזְכִּיר בָּנָיו, כִּי הוּא הָעִקָּר. וּמִלַּת לְמָנָה, לְחֵלֶק:
כז **וְקִדַּשְׁתָּ.** מֵהַיּוֹם וָהָלְאָה. וְאֵין הוּנַף כְּמוֹ הוּרַם, כִּי יוּרַם לְמַעְלָה, וְלֹא יוּנַף. וְיִהְיֶה תְּרוּמָתָם, שֶׁיְּרִימוּ מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים לִכְבוֹד הַשֵּׁם:
כט **וּבִגְדֵי.** יִהְיוּ לִבְנוֹ הַמָּשׁוּחַ תַּחְתָּיו. וְטַעַם **אַחֲרָיו.** בְּמוֹתוֹ:

(ל) שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ:

ל שִׁבְעַת יוֹמִין יַלְבְּשִׁנּוּן כַּהֲנָא תְּחוֹתוֹהִי מִבְּנוֹהִי דִּי יֵעוֹל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא:

רש"י◄ שִׁבְעַת יָמִים • רְצוּפִין. יִלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן • אֲשֶׁר יָקוּם מִבָּנָיו תַּחְתָּיו לִכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, כְּשֶׁיְּמַנּוּהוּ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל. אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • (יומא עג) אוֹתוֹ כֹּהֵן הַמּוּכָן לִיכָּנֵס לִפְנֵי וְלִפְנִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְזֶהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁאֵין עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשֵׁרָה אֶלָּא בּוֹ. תַּחְתָּיו מִבָּנָיו • מְלַמֵּד, שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל בֵּן מְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ, יְמַנּוּהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל תַּחְתָּיו (תורת כהנים). הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו • מִכָּאן רְאָיָה: כָּל לְשׁוֹן כֹּהֵן לְשׁוֹן פּוֹעֵל, עוֹבֵד מַמָּשׁ. לְפִיכָךְ, נִגּוּן תְּבִיר נִמְשָׁךְ לְפָנָיו. אבן עזרא

(לא) וְאֵת אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקָּח וּבִשַּׁלְתָּ אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ:

לא וְיָת דְּכַר קָרְבָּנַיָּא תִּסַּב וּתְבַשֵּׁל יָת בִּסְרֵהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ:

רש"י◄ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ • בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁהַשְּׁלָמִים הַלָּלוּ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הָיוּ. אבן עזרא

(לב) וְאָכַל אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר הָאַיִל וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסָּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

לב וְיֵכוּל אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת בְּסַר דִּכְרָא וְיָת לַחְמָא דִּי בְסַלָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י◄ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • כָּל הֶחָצֵר קָרוּי כֵּן. אבן עזרא

(לג) וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם:

לג וְיֵיכְלוּן יָתְהוֹן דִּי יִתְכַּפַּר בְּהוֹן לְקָרְבָּא יָת קָרְבָּנְהוֹן לְקַדָּשָׁא יָתְהוֹן וְחִלּוֹנַי לָא יֵיכוּל אֲרֵי קוּדְשָׁא אִנּוּן:

רש"י◄ וְאָכְלוּ אֹתָם • אַהֲרֹן וּבָנָיו, לְפִי שֶׁהֵם בַּעֲלֵיהֶם. אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם • לָהֶם, כָּל זָרוּת וְתִעוּב. לְמַלֵּא אֶת־יָדָם • בְּאַיִל וְלֶחֶם הַלָּלוּ. לְקַדֵּשׁ אֹתָם • שֶׁעַל יְדֵי הַמִּלּוּאִים הַלָּלוּ נִתְמַלְּאוּ יְדֵיהֶם וְנִתְקַדְּשׁוּ לְכְהֻנָּה. כִּי קֹדֶשׁ הֵם • קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּמִכָּאן לָמַדְנוּ אַזְהָרָה לְזָר הָאוֹכֵל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁנִּתַּן הַמִּקְרָא טַעַם לַדָּבָר מִשּׁוּם דְּקֹדֶשׁ הֵם. אבן עזרא

(לד) וְאִם־יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא: אבן עזרא

לד וְאִם יִשְׁתָּאַר מִבְּסַר קָרְבָּנַיָּא וּמִן לַחְמָא עַד צַפְרָא וְתוֹקִיד יָת דְּאִשְׁתְּאַר בְּנוּרָא לָא יִתְאֲכֵל אֲרֵי קוּדְשָׁא הוּא:

(לה) וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתָכָה שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם:

לה וְתַעְבֵּד לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי כְּדֵין כְּכֹל דִּי פַּקֵּדִית יָתְךָ שִׁבְעַת יוֹמִין תִּקְרֵב קָרְבָּנְהוֹן:

רש"י◄ וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה • שָׁנָה הַכָּתוּב וְכָפַל, לְעַכֵּב, שֶׁאִם חִסֵּר דָּבָר אֶחָד מִכָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן, לֹא נִתְמַלְּאוּ יְדֵיהֶם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים, וַעֲבוֹדָתָם פְּסוּלָה. אֹתָכָה • כְּמוֹ אוֹתְךָ. שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא וְגוֹ' • בָּעִנְיָן הַזֶּה וּבַקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ, בְּכָל יוֹם. אבן עזרא

(לו) וּפַר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ:

לו וְתוֹרָא דְּחַטָּאתָא תַּעְבֵּד לְיוֹמָא עַל כִּפּוּרַיָּא וּתְדַכֵּי עַל מַדְבְּחָא בְּכַפָּרוּתָךְ עֲלוֹהִי וּתְרַבֵּי יָתֵהּ לְקַדָּשׁוּתֵהּ:

אבן עזרא על התורה

ל שִׁבְעַת. מִלַּת יִלְבָּשָׁם, בְּקָמֶץ גָּדוֹל תַּחַת קָטָן. וְכָמוֹהוּ, בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם:

לא וּבִשַּׁלְתָּ. בְּצוּוִי. כְּמוֹ וְהִכִּיתָ בַּצּוּר. וַיְבַן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת:

לב וְאָכַל. וְאֶת הַלֶּחֶם הַנּוֹתָר מֵהַסָּל:

לג וְאָכְלוּ אוֹתָם. אֲשֶׁר כּוּפַּר. דֶּרֶךְ קְצָרָה. וּמִלַּת אוֹתָם, בַּעֲבוּר אַחֶרֶת: וְזָר. שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע אַהֲרֹן:

לד וְאִם. נִקְרָא הָאֵיל מִלּוּאִים, כִּי בּוֹ יִמָּלְאוּ יְדֵיהֶם:

לה אֹתָכָה. בְּאֶתְנַח. מִלָּה מְחֻבֶּרֶת מִן אוֹתְךָ, בְּקָמֶץ גָּדוֹל תַּחַת הַתִּי"ו. וּמִן כִּי אוֹתְךָ רָאִיתִי:

רש"י◄ **עַל הַכִּפֻּרִים** • בִּשְׁבִיל הַכִּפּוּרִים, לְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זָרוּת וְתִעוּב, וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם", אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר הַבָּא בִּשְׁבִילָם, כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אֲבָל הַבָּא בִּשְׁבִיל הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן פַּר שֶׁהוּא לְחִטּוּי הַמִּזְבֵּחַ לֹא שָׁמַעְנוּ, לָכֵן הֵצָרֵךְ מִקְרָא זֶה. וּמִדְּרַשׁ 'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' אוֹמֵר: כַּפָּרַת הַמִּזְבֵּחַ הֵצָרֵךְ, שֶׁמָּא הִתְנַדֵּב אִישׁ דָּבָר גָּזוּל בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּזְבֵּחַ. **וְחִטֵּאתָ** • וּתְדַכֵּי, לְשׁוֹן מַתְּנַת דָּמִים הַנְּתוּנִים בְּאֶצְבַּע, קָרוּי חִטּוּי. **וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ** • בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְכָל הַמְּשִׁיחוֹת כְּמִין כָּ"ף יְוָנִית. **אבן עזרא**

(לז) שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ:

לז שִׁבְעַת יוֹמִין תְּכַפַּר עַל מַדְבְּחָא וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ וִיהֵי מַדְבְּחָא קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא כָּל דְּיִקְרַב בְּמַדְבְּחָא יִתְקַדָּשׁ:

רש"י◄ **וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ** • וּמַה הִיא קְדֻשָּׁתוֹ? "כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ", אֲפִלּוּ קָרְבָּן פָּסוּל שֶׁעָלָה עָלָיו, קִדְּשׁוֹ הַמִּזְבֵּחַ לְהַכְשִׁירוֹ שֶׁלֹּא יֵרֵד. מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, כְּגוֹן דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה פְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ, כְּגוֹן: הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע, וּמֵקְצָה וְנֶעֱבָד וְהַטְּרֵפָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה" הַסְּמוּךְ אַחֲרָיו (תורת כהנים פרשת צו), מָה עוֹלָה רְאוּיָה, אַף כָּל רְאוּיָה, שֶׁנִּרְאָה לוֹ כְּבָר וְנִפְסַל מִשֶּׁבָּא לַעֲזָרָה, כְּגוֹן: הַלָּן וְהַיּוֹצֵא וְהַטָּמֵא וְשֶׁנִּשְׁחַט בְּמַחְשֶׁבֶת חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן (זבחים נז). **אבן עזרא**

◆ יום שישי י"ב אדר ◆

(לח) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד: **אבן עזרא**

לח וְדֵין דִּי תַּעְבֵּד עַל מַדְבְּחָא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא תְּרֵין לְיוֹמָא תְּדִירָא:

(לט) אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: **אבן עזרא**

לט יָת אִמְּרָא חַד תַּעְבֵּד בְּצַפְרָא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא:

(מ) וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֶסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד:

מ וְעִסְרוֹנָא סְלְתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח כָּתִישָׁא רַבְעוּת הִינָא וְנִסְכָּא רַבְעוּת הִינָא חַמְרָא לְאִמְּרָא חַד:

רש"י◄ **וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת** • עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, מ"ג בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה. **בְּשֶׁמֶן כָּתִית** • לֹא לְחוֹבָה נֶאֱמַר 'כָּתִית', אֶלָּא לְהַכְשִׁיר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "כָּתִית לַמָּאוֹר", וּמַשְׁמָע לְמָאוֹר וְלֹא לִמְנָחוֹת, יָכוֹל לְפָסְלוֹ לִמְנָחוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר כָּאן "כָּתִית", וְלֹא נֶאֱמַר "כָּתִית לַמָּאוֹר" אֶלָּא לְמַעֵט מְנָחוֹת שֶׁאֵין צָרִיךְ כָּתִית, שֶׁאַף הַטָּחוּן בְּרֵיחַיִם כָּשֵׁר בָּהֶן (מנחות פו). **רֶבַע הַהִין** • שְׁלִשָּׁה לוּגִין. **וְנֶסֶךְ** • לִסְפָלִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה: שְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּמְנַקְּבִים כְּמִין שְׁנֵי חֲטָטִין דַּקִּים. נוֹתֵן הַיַּיִן לְתוֹכוֹ, וְהוּא מְקַלֵּחַ וְיוֹצֵא דֶּרֶךְ הַחֹטֶם וְנוֹפֵל עַל גַּג הַמִּזְבֵּחַ וּמִשָּׁם יוֹרֵד לַשִּׁיתִין בְּמִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים, וּבְמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת יוֹרֵד מִן הַמִּזְבֵּחַ לָאָרֶץ. **אבן עזרא**

(מא) וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה:

מא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא כְּמִנְחַת צַפְרָא וּכְנִסְכַּהּ תַּעְבֵּד לַהּ לְאִתְקַבְּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **לְרֵיחַ נִיחֹחַ** • עַל הַמִּנְחָה נֶאֱמַר, שֶׁמִּנְחַת נְסָכִים כֻּלָּהּ כָּלִיל, וְסֵדֶר הַקְרָבָתָם: הָאֵבָרִים בִּתְחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג): "עוֹלָה וּמִנְחָה". **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

לו **וּפַר. תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם.** בְּכָל יוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים: וְטַעַם **עַל הַכִּפֻּרִים.** עַל שְׁנֵי הָאֵילִים. וְכָתוּב, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

לז **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים.** קֹדֶשׁ כְּאַחַד הַקֳּדָשִׁים: **כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ.** כְּמוֹ כָּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרוֹ יִקְדַּשׁ. יֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יָדַבֵּר שֶׁלֹּא יִגְּעוּ אִם לֹא יִהְיוּ קְדוֹשִׁים. וְהַטַּעַם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ טְמֵאִים:

לח **הַטַּעַם זֶה הַקָּרְבָּן.** וְכֵן זֶה יִתְּנוּ, זֶה הַשִּׁעוּר. וְכֵן וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אוֹתָם. מֹשֶׁה יַעֲשֶׂה כָּכָה שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים. וְאַחַר כֵּן אַהֲרֹן וּבָנָיו.

לט **הַכֶּבֶשׂ.** הי"א הַכֶּבֶשׂ, בַּעֲבוּר הי"א אַחֲרֵת. כְּאִלּוּ הוּא, אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד. וְר' מֹשֶׁה הַכֹּהֵן אָמַר, כִּי אֶת הַכֶּבֶשׂ, כֶּבֶשׂ אֶחָד:

מ **וְעִשָּׂרוֹן.** עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. גַּם הַהִין מִדָּה מִצְרִית:

מא **וְאֵת. מִלַּת וּכְנִסְכָּהּ.** שָׁב אֶל הַבֹּקֶר:

(מב) עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם:

מב עֲלָתָא תְּדִירָא לְדָרֵיכוֹן בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם יְיָ דְּאֶזְדַּמַּן מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן לְמַלָּלָא עִמָּךְ תַּמָּן:

רש"י◄ **תָּמִיד** • מִיּוֹם אֶל יוֹם, וְלֹא יַפְסִיק יוֹם בֵּנְתַּיִם. **אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם** • כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵלֶיךָ, שָׁם אֶקְבָּעֶנּוּ לָבֹא. וְיֵשׁ מְרַבּוֹתֵינוּ לְמֵדִים מִכָּאן, שֶׁמֵּעַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: "מֵעַל הַכַּפֹּרֶת", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה): "וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת", וַ"אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם" הָאָמוּר כָּאן אֵינוֹ אָמוּר עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא עַל אֹהֶל מוֹעֵד הַנִּזְכָּר בַּמִּקְרָא. **אבן עזרא**

(מג) וְנָעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי:

מג וְאֶזְדַּמַּן מֵימְרִי תַּמָּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְקַדַּשׁ בִּיקָרִי:

רש"י◄ **וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה** • אֶתְוַעֵד עִמָּם בְּדִבּוּר, כְּמֶלֶךְ הַקּוֹבֵעַ מָקוֹם מוֹעֵד לְדַבֵּר עִם עֲבָדָיו שָׁם. **וְנִקְדַּשׁ** • הַמִּשְׁכָּן. **בִּכְבֹדִי** • שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָתִי בּוֹ, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: אַל תִּקְרֵי בִּכְבֹדִי, אֶלָּא בִּמְכֻבָּדַי, בַּמְכֻבָּדִים שֶׁלִּי. כָּאן רָמַז לוֹ מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן בְּיוֹם הֲקָמָתוֹ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה (ויקרא י): "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ", וְהֵיכָן דִּבֵּר? "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 166 – מתוך 'לקראת שבת')

"וְנוֹעַדְתִּי" – דֶּרֶךְ מֹשֶׁה

וְנָעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל

"אֶתְוַעֵד עִמָּם בְּדִבּוּר כְּמֶלֶךְ הַקּוֹבֵעַ מָקוֹם מוּעָד לְדַבֵּר עִם עֲבָדָיו שָׁם" (כט, מג. וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י)

וְיֵשׁ לְדַיֵּק בִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י דְּלִכְאוֹרָה אֹהֶל מוֹעֵד הָיָה הַמָּקוֹם שֶׁשָּׁם דִּבֶּר הַקָּבָּ"ה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה נָקַט רַשִׁ"י "אֶתְוַעֵד עִמָּם בְּדִבּוּר . . לְדַבֵּר עִם עֲבָדָיו" דְּמַשְׁמַע שֶׁשָּׁם דִּבְּרוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקָּבָּ"ה?

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָא גּוּפָא מַשְׁמִיעֵנוּ רַשִׁ"י, דִּכְמוֹ שֶׁ"בֵּית עוֹלָמִים" נִקְרָא בַּכָּתוּב גַּם "בֵּיתִי בֵּית תְּפִלָּה" שֶׁהָיָה הַמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לִתְפִלַּת יִשְׂרָאֵל אֶל הַקָּבָּ"ה, כְּמוֹ כֵן הָאֹהֶל מוֹעֵד הָיָה הַמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לֹא רַק לְדִבּוּר הַקָּבָּ"ה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶלָּא גַּם לִתְפִלָּה וּלְדִבּוּר שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַהקָּבָּ"ה (וראה פירוש הקצר לאבן־עזרא על הפסוק). **אבן עזרא**

(מד) וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי: **אבן עזרא**

מד וְאֶקַדֵּשׁ יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת מַדְבְּחָא וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי אֶקַדֵּשׁ לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי:

(מה) וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: **אבן עזרא**

מה וְאַשְׁרֵי שְׁכִינָתִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ:

אבן עזרא על התורה

מב **עוֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם.** יַעֲשֶׂה כָּכָה, בְּבוֹאָם אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן. כִּי לֹא הִקְרִיבוּ עוֹלוֹת רַק חֲמִשִּׁים יוֹם בְּמִדְבַּר סִינַי. וְזֶהוּ עוֹלַת תָּמִיד הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינַי. כִּי הַמִּשְׁכָּן הוּשַׂם בְּתַחְתִּית הָהָר בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה. כִּי מְעֹרָבִים הָיוּ הַשְּׁבָטִים. כִּי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי הֶחֱלוּ לְדַעַת מִסְפַּר כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט לַעֲשׂוֹתָם דְּגָלִים. וְאַחַר שֶׁנָּסְעוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים מֵהַר סִינַי, הָיָה הָאָרוֹן נוֹסֵעַ בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת. וְכֵן הָיָה חוֹנֶה בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הַסְּבָרָא, לֹא הִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלוֹת וּזְבָחִים רַק בְּסִינַי לְבַדּוֹ, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית. כִּי כֵּן כָּתוּב עַל עֲבוֹדַת אַהֲרֹן, וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וְכֵן כָּתוּב הַזְּבָחִים וּמִנְחָתָם הִגַּשְׁתֶּם לִי בֵּית יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר. כִּי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בַּמִּדְבָּר בְּתַחוּ יְלִיל וִישִׁימוֹן, כְּמוֹ שְׁמֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה. וּמֵאַיִן הָיָה לָהֶם בְּכָל יוֹם חֲצִי הִין שֶׁמֶן זַיִת, גַּם כֵּן יַיִן. וְאֵיךְ יוֹלִיכוּ עִמָּהֶם כְּמוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף הִין. וּמֵאַיִן הָיָה לָהֶם, שְׁנֵי כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה בְּכָל יוֹם. וְתוֹסֶפֶת בְּשַׁבָּת וּבְמוֹעֲדִים. וְאֵין טְעָנָה מִמְּלַת אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ, כִּי בְּקֹדֶשׁ הָיוּ, וְשָׁם בַּיְּשׁוּב קָנוּ. וּבְזֹאת הַשָּׁנָה שָׁלְלוּ מִדְיָן וְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, וַיְהִי לְכֻלָּם מִקְנֶה רַב. וְהִנֵּה פֵּרֵשׁ טַעַם לָמָּה נִקְרָא אֹהֶל מוֹעֵד: **לָכֶם.** לְיִשְׂרָאֵל. וְכָכָה קְרִיאַת הָעֵדָה: **לְדַבֵּר אֵלֶיךָ.** לְבַדְּךָ שָׁם. וְיֶפֶת אָמַר, אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לִפְעָמִים. וְרָמַז לְדַבֵּר אֵלֶיךָ, לְמֹשֶׁה תָּמִיד. וְעֵדוּתוֹ, וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

מג **וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי.** וּלְפִי דַּעְתִּי, בַּעֲבוּר הֱיוֹת אֹהֶל מוֹעֵד כּוֹלֵל הַכֹּל, הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל כֵּלָיו, הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן כֵּלִים, הוּא מָקוֹם הַמּוֹעֵד. וְהָיָה הָאֹהֶל נִקְדָּשׁ בִּכְבוֹדִי, שֶׁיָּשַׁב עַל הַכְּרוּבִים:

מד **וְקִדַּשְׁתִּי.** וְהִנֵּה בַּעֲבוּר הַכָּבוֹד, יִהְיֶה קָדוֹשׁ הָאֹהֶל הַנִּקְדָּשׁ בְּכָבוֹד. וְהַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא לְפִתְחוֹ: **וְאֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ.** שֶׁהֵם מִשְׁרָתֵי הָאֹהֶל וְהַמִּזְבֵּחַ, וְהָיוּ קְדוֹשִׁים:

מה **וְשָׁכַנְתִּי.** יְסֹפַּר אֵיךְ יִשְׁכּוֹן הַכָּבוֹד בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהָקִים הַדְּגָלִים. כִּי אַרְבַּעַת הַדְּגָלִים הָיוּ בְּאַרְבַּע הַפֵּאוֹת. וּמִחִיצָה בֵּין מַחֲנֵה לְוִיָּה לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. כִּי גַּם הֵם הָיוּ לְאַרְבַּע הַפֵּאוֹת, וְאַחַר כֵּן מְחִיצָה. וְשָׁם הָאֹהֶל בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה בַּעַל קֶרִי לֹא יָצָא מִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. גַּם יָד לֹא הָיָה לָהֶם לָשֶׁבֶת חוּץ

(מו) וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִשְׁכְּנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם:

מו וְיִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתִּי בֵּינֵיהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן:

רש"י◄ לִשְׁכְּנִי בְתוֹכָם • עַל מְנַת לִשְׁכֹּן אֲנִי בְּתוֹכָם. **אבן עזרא**

◆ שבת קודש י"ג אדר ◆

ל (א) וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:

א וְתַעְבֵּד מַדְבְּחָא לְאַקְטָרָא עֲלוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמָיָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּעְבֵּד יָתֵהּ:

רש"י◄ מִקְטַר קְטֹרֶת • לְהַעֲלוֹת עָלָיו קִיטוֹר עֲשַׁן סַמִּים. **אבן עזרא**

(ב) אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו: **אבן עזרא**

ב אַמְּתָא אֶרְכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתֵיהּ מְרַבַּע יְהֵי וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵהּ מִנֵּהּ קַרְנוֹהִי:

(ג) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב:

ג וְתַחֲפֵי יָתֵהּ דְּהַב דְּכִי יָת אִגָּרֵהּ וְיָת כָּתְלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְיָת קַרְנוֹהִי וְתַעְבֵּד לֵהּ דֵּיר דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ אֶת גַּגּוֹ • זֶה הָיָה לוֹ גַּג, אֲבָל מִזְבַּח הָעוֹלָה לֹא הָיָה לוֹ גַּג, אֶלָּא מְמַלְּאִים חֲלָלוֹ אֲדָמָה בְּכָל חֲנִיָּתָם. זֵר זָהָב • סִימָן הוּא לְכֶתֶר כְּהֻנָּה. **אבן עזרא**

(ד) וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵמָּה:

ד וְתַרְתֵּין עִזְקַן דְּדְהַב תַּעְבֵּד לֵהּ מִלְּרַע לְדֵירֵהּ עַל תַּרְתֵּין זְוָיָתֵהּ תַּעְבֵּד עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי וִיהֵי לְאַתְרָא לְאַרֵיחָיָא לְמִטַּל יָתֵהּ בְּהוֹן:

רש"י◄ צַלְעֹתָיו • כָּאן הִיא לְשׁוֹן זָוִיּוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל שְׁנֵי צִדָּיו", עַל שְׁתֵּי זָוִיּוֹתָיו שֶׁבִּשְׁנֵי צִדָּיו. וְהָיָה • מַעֲשֵׂה הַטַּבָּעוֹת הָאֵלֶּה. לְבָתִּים לְבַדִּים • לְכָל בַּיִת תִּהְיֶה הַטַּבַּעַת לְבָד. **אבן עזרא**

(ה) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: **אבן עזרא**

ה וְתַעְבֵּד יָת אֲרִיחָיָא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא:

(ו) וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה:

ו וְתִתֵּן יָתֵהּ קֳדָם פָּרֻכְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא לְקֳדָם כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל סַהֲדוּתָא דִּי אֲזַמֵּן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן:

אבן עזרא על התורה

לַתְּחוּם. רַק הַמִּצְוָה בָּאָה עַל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתוֹ לַמִּלְחָמָה עַל הָאוֹיֵב. וְכֵן כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה, לֹא יִדְבֵּר עַל מַחֲנֵה כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים וְטַף. כִּי הַיּוֹצְאִים לַמִּלְחָמָה הֵם זְכָרִים וּמְעַטִּים. וְהִנֵּה בְּנָשְׂאָם הָאָרוֹן עִמָּהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה פִּנְחָס, לֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה לִמְקוֹם הָאָרוֹן:

מו וְיָדְעוּ. הַטַּעַם, אָז יֵדְעוּ כִּי לֹא הוֹצֵאתִי אוֹתָם מִמִּצְרַיִם רַק בַּעֲבוּר שֶׁיַּעֲשׂוּ לִי מִשְׁכָּן, וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם. וְזֶהוּ תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

א וְעָשִׂיתָ. מִקְטַר. שֵׁם הַמִּפְעָל. כְּמוֹ וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת:

ב אַמָּה. הַמִּזְבֵּחַ גָּבוֹהַּ עַל הַשֻּׁלְחָן חֲצִי אַמָּה. אוּלַי כֵּן הָיָה גָּבוֹהַּ עַל הַמְּנוֹרָה. וְהָיָה כְּנֶגֶד הַכְּרוּבִים שֶׁהֵם פּוֹרְשִׂים כְּנָפַיִם לְמַעְלָה:

ג וְצִפִּיתָ. הִזְכִּיר גַּג עַל זֶה הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא כֵּן בְּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת. וּבַעֲבוּר הֱיוֹתוֹ מְצֻפֶּה זָהָב, נִקְרָא הַמִּזְבֵּחַ הַזָּהָב. וְכָכָה, הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר. כְּמוֹ הַמְּנוֹרָה הַטְּהוֹרָה:

ד עַל שְׁתֵּי צִדָּיו. תּוֹסֶפֶת לְבָאֵר. וְה"א בָּהֵמָּה נוֹסָף, כִּי הַמִּלָּה מִלְּעֵיל, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי:

ה וְעָשִׂיתָ. הַבַּדִּים מְצֻפִּים זָהָב, כְּבַדֵּי הָאָרוֹן:

רש"י◄ **לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת •** שֶׁמָּא תֹּאמַר מָשׁוּךְ מִכְּנֶגֶד הָאָרוֹן לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת", מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ.

(ז) **וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה:**

ז וְיַקְטַר עֲלוֹהִי אַהֲרֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין בְּצַפַּר בְּצַפַּר בְּאַתְקָנוּתֵהּ יָת בּוּצִינַיָּא יַסֵּקִנַּהּ:

רש"י◄ **בְּהֵיטִיבוֹ •** לְשׁוֹן נִקּוּי הַבְּזִיכִין שֶׁל הַמְּנוֹרָה מִדֶּשֶׁן הַפִּתִילוֹת שֶׁנִּשְׂרְפוּ בַּלַּיְלָה, וְהָיָה מֵטִיבָן בְּכָל בֹּקֶר וּבֹקֶר. **הַנֵּרֹת •** לוצי"ש בְּלַע"ז, וְכֵן כָּל נֵרוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּמְּנוֹרָה, חוּץ מִמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם הַעֲלָאָה, שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַדְלָקָה. **אבן עזרא**

(ח) **וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:**

ח וּבְאַדְלָקוּת אַהֲרֹן יָת בּוּצִינַיָּא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא יַסֵּקִנַּהּ קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא תְּדִירָא קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **וּבְהַעֲלֹת •** כְּשֶׁיַּדְלִיקֵם לְהַעֲלוֹת לַהַבְתָּן. **יַקְטִירֶנָּה •** בְּכָל יוֹם, פְּרָס מַקְטִיר שַׁחֲרִית וּפְרָס מַקְטִיר בֵּין הָעַרְבַּיִם. **אבן עזרא**

(ט) **לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו:**

ט לָא תַסְּקוּן עֲלוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמִין נוּכְרָאִין וַעֲלָתָא וּמִנְחָתָא וְנִסְכָּא לָא תְנַסְּכוּן עֲלוֹהִי:

רש"י◄ **לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו •** עַל מִזְבֵּחַ זֶה. **קְטֹרֶת זָרָה •** שׁוּם קְטֹרֶת שֶׁל נְדָבָה, כֻּלָּן זָרוֹת לוֹ חוּץ מִזּוֹ. **וְעֹלָה וּמִנְחָה •** וְלֹא עוֹלָה וּמִנְחָה. עוֹלָה שֶׁל בְּהֵמָה וְעוֹף, וּמִנְחָה הִיא שֶׁל לֶחֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 458 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הָעֵסֶק בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה רַק עִם חִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב

לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו . . וְעֹלָה וּמִנְחָה (ל, ט)

יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסְפָרִים הַקְּדוֹשִׁים (ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו. של"ה ש' האותיות אות ל. ועוד) דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּלִבּוֹ מִשְּׁכָּן וּמָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְנִמְצָא דְּכָל הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּשְׁכָּן יֶשְׁנָם גַּם כֵּן בַּעֲבוֹדַת ה'.

וּמְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת (ראה תורת חיים לאדמו"ר האמצעי, שמות תמג, א ואילך. ועוד) דַּעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הִיא הַהִתְעַסְּקוּת עִם עִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְהַעֲלוֹתָם לִקְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁלּוֹקְחִים בְּהֵמָה גַּשְׁמִית, וּמַעֲלִים אוֹתָהּ לִהְיוֹת "רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'".

וַעֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת הִיא כְּלְשׁוֹן הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (חלק ג רפח, א) "בְּחַד קְטִירָא אִתְקַטַּרְנָא", הַהִתְקַשְּׁרוּת עִם הקב"ה, הַיְנוּ הָעֲבוֹדָה בָּהּ הָאָדָם קָשׁוּר עִם הַקָּבָּ"ה לְבַדּוֹ, וְאֵין לוֹ שַׁיָּכוּת עִם עִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה (כְּגוֹן לִמּוּד הַתּוֹרָה).

וְהִנֵּה עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת הִיא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן בִּלְבַד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו גו' עוֹלָה וּמִנְחָה" וְהוּא רַק בִּשְׁבִיל הַקְּטֹרֶת.

וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ, דְּהַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא רֶגֶשׁ הָאָדָם וּפְנִימִיּוּת לִבּוֹ, צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק לַהקב"ה לְבַדּוֹ, בְּלִי הִתְעָרְבוּת עִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה, וְהָעֲבוֹדָה דְּהַעֲלָאַת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, צְרִיכָה לִהְיוֹת רַק עִם "מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן", שֶׁהוּא חִיצוֹנִיּוּת לִבּוֹ, כִּי פְּנִימִיּוּת לִבּוֹ וְרִגְשׁוֹתָיו הֵם אַךְ וְרַק לַהקב"ה בִּלְבַד. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

ו **וְנָתַתָּ.** לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת מִחוּץ. **לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת.** שֶׁיִּהֵא כְּנֶגְדָּהּ נָתוּן:

ז **וְהִקְטִיר.** קְטוֹרֶת סַמִּים עִם בְּשָׂמִים. אוּלַי הַסַּמִּים הֵם הָעֵקֶר. אוֹ לְהַפְרִישׁ בֵּין שְׁתֵּי הַמֶּרְקָחוֹת. כִּי הָאֶחָד, בְּשָׂמִים בְּלִי סַמִּים: וּפֵרוּשׁ **בְּהֵיטִיבוֹ.** לְתַקֵּן הַפִּתִילָה וְהַשֶּׁמֶן:

ח **וּבְהַעֲלֹת.** בַּעֲבוּר עֲלוֹת לַהַב הַפִּתִילָה, נִקְרָא כֵּן. וְהִנֵּה בְּהַעֲלוֹת, פֹּעַל יוֹצֵא: **קְטוֹרֶת תָּמִיד.** בַּעֲשׂוֹתָם עוֹלוֹת. עַל כֵּן הִזְכִּיר לְדוֹרוֹתֵיכֶם:

ט **לֹא. קְטוֹרֶת זָרָה.** שֶׁאֵינֶנָּה כְּמַתְכּוּנְתָּהּ:

(י) וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֶּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה:

י וּיכַפֵּר אַהֲרֹן עַל קַרְנוֹהִי חָדָא בְּשַׁתָּא מִדְּמָא חַטָּאת כִּפּוּרַיָּא חָדָא בְּשַׁתָּא יְכַפֵּר עֲלוֹהִי לְדָרֵיכוֹן קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ׃ פפפ

רש"י◄ **וְכִפֶּר אַהֲרֹן** • מַתַּן דָּמִים. **אַחַת בַּשָּׁנָה** • בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּ"אַחֲרֵי מוֹת" (ויקרא יז): "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וְכִפֶּר עָלָיו". **חַטַּאת הַכִּפֻּרִים** • הֵם פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים הַמְכַפְּרִים עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים** • הַמִּזְבֵּחַ מְקֻדָּשׁ לַדְּבָרִים הַלָּלוּ בִּלְבַד וְלֹא לַעֲבוֹדָה אַחֶרֶת:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 179)

הַמִּזְבֵּחַ מְקֻדָּשׁ לַדְּבָרִים הַלָּלוּ בִּלְבַד, וְלֹא לַעֲבוֹדָה אַחֶרֶת (רש"י ל, י) הַקְרָבַת קְרָבָן מְסַמֶּלֶת אֶת הַשִּׁמּוּשׁ בְּדָבָר גַּשְׁמִי, כְּגוֹן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְצֹרֶךְ עֲבוֹדַת ה'. וַעֲבוֹדָה זוֹ צְרִיכָה לְהֵעָשׂוֹת עַל מִזְבֵּחַ **הַחִיצוֹן**, הַיְינוּ בְּ'חִצּוֹנִיּוּת הַלֵּב', בְּלִי הִתְלַהֲבוּת יְתֵרָה. וְאִלּוּ עֲבוֹדָה רוּחָנִית, כְּגוֹן תְּפִלָּה לְמוּד וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, עִם 'פְּנִימִיּוּת' הַלֵּב, הַיְינוּ בְּלַהַט וּבְהִתְלַהֲבוּת. **אבן עזרא**

ק"א פסוקים, מיכא"ל סימן. חסלת פרשת תצוה

אבן עזרא על התורה

י **וְכִפֶּר. אַחַת בַּשָּׁנָה.** בָּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. וְטַעַם כִּפּוּרִים, עַל דַּם הַפָּר וְדַם הַשָּׂעִיר. וְזֶה חִיּוּב כָּל שָׁנָה. וְאֵין צוֹרֶךְ לְהַזְכִּיר דַּם פַּר הַמָּשִׁיחַ אוֹ הַצִּבּוּר בְּחֶטְאָם. כִּי אֵינָם תָּמִיד רַק לִפְרָקִים מְעַטִּים:

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום ביחזקאל פרק מג

יא אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֹנֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית: יא וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָיו וְאֵת כָּל־חֻקֹּתָיו וְכָל־צוּרֹתָיו וְכָל־תּוֹרֹתָיו הוֹדַע אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם: יב זֹאת תּוֹרַת הַבַּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלוֹ סָבִיב | סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִנֵּה־זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת: יג וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה וָטֹפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה־רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ: יד וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד־הָעַזָּרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת וּמֵהָעַזָּרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעַזָּרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת: טו וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת וְרֹחַב הָאַמָּה:

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע"פ שי למורא

י) וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֹנֹתֵיהֶם, כִּי בְּעֵת שֶׁתְּסַפֵּר לָהֶם עַל בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הֶעָתִיד, יִזְכְּרוּ בַּבִּנְיָן הָרִאשׁוֹן שֶׁנֶּחֱרַב בַּעֲוֹנוֹתֵיהֶם וְיִכָּלְמוּ בָּזֶה. **וּמָדְדוּ אֶת תָּכְנִית,** וְיִמְדְּדוּ עַל יָדְךָ שֶׁאַתָּה מוֹרֶה לָהֶם אֶת תֹּכֶן חֶשְׁבּוֹן הַבִּנְיָן. **יא) וְאִם נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר עָשׂוּ,** אִם יִכָּלְמוּ מִכָּל הַמַּעֲשִׂים הָרָעִים שֶׁעָשׂוּ, אָז הוֹדַע לָהֶם אֶת מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם בְּבִנְיַן הַמִּקְדָּשׁ. **וּתְכוּנָתוֹ,** חֶשְׁבּוֹן תָּאָיו וְלִשְׁכוֹתָיו. **וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו,** מִדַּת הַפְּתָחִים, שֶׁיּוֹצְאִים וּבָאִים דַּרְכָּם. **וְכָל צוּרֹתָיו,** צוּרַת כָּל חֶדֶר וְחֶדֶר. **וְאֵת כָּל חֻקֹּתָיו,** מַה שֶּׁרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל חֶדֶר וְחֶדֶר. **וְכָל צוּרֹתָיו,** צוּרַת הַפְּתוּחִים שֶׁעַל הַקִּירוֹת. **וְכָל תּוֹרֹתָיו,** מְקוֹם עֲמִידַת הַכֹּהֲנִים וְהָעָם. **וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם,** אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּתֹב לְעֵינֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ בּוֹ. **יב) סָבִיב סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים,** כֵּיוָן שֶׁכָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁל אֲחֻזּוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְּוִיִּם נִקְרָאוּ "קֹדֶשׁ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ" (יחזקאל מח,יח), לָכֵן יִקָּרֵא הַר הַבַּיִת "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" לְעֻמָּתָם. **יג) אַמָּה אַמָּה וָטֹפַח,** בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים,

שֶׁהִיא אַמָּה וְטֹפַח בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים. וְחֵיק **הָאַמָּה,** אֲבָל גֹּבַהּ עֲלִית הַיְסוֹד, הָיָה בְּמִדַּת הָאַמָּה הַפְּשׁוּטָה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים. **וְאַמָּה רֹחַב,** וְכֵן הָאַמָּה שֶׁל רֹחַב כְּנִיסַת הַסּוֹבֵב שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, הָיְתָה בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים. **וּגְבוּלָהּ אֶל שְׂפָתָהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד,** וְכֵן הַקְּרָנוֹת שֶׁהָיוּ בִּגְבוּלָהּ מִסָּבִיב בְּאַרְבַּע הַפִּנּוֹת, הָיְתָה הַמִּדָּה שֶׁל כָּל קֶרֶן זֶרֶת אַחַת מֵאֶמְצַע הַקֶּרֶן. וּלְפִי זֶה הָיוּ הַקְּרָנוֹת אַמָּה עַל אַמָּה, כִּי הָאַמָּה שְׁתֵּי זְרָתוֹת. וְהָיוּ גַּם כֵּן בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים. **וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ,** וּבְמִדָּה זוֹ שֶׁל אַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים יִהְיֶה גַּב מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁהוּא אַמָּה עַל אַמָּה. **יד) וּמֵחֵיק הָאָרֶץ,** מֵהַתְּחִלַּת הַיְסוֹד שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן מֵהַקַּרְקַע. **עַד הָעַזָּרָה הַתַּחְתּוֹנָה,** עַד סוֹף גֹּבַהּ הַבְּלִיטָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁהוּא נֶחֱשָׁב לִיסוֹד הַמִּזְבֵּחַ. **וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת,** וְרֹחַב הַבְּלִיטָה שֶׁל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ אַמָּה אַחַת. **וּמֵהָעַזָּרָה הַקְּטַנָּה עַד הָעַזָּרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת,** מִהַגַּג שֶׁל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ עַד גַּג הַ"סּוֹבֵב" שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ יִהְיֶה אַרְבַּע אַמּוֹת גֹּבַהּ. **וְרֹחַב הָאַמָּה,** וְרֹחַב הַסּוֹבֵב שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ יִהְיֶה נִכְנָס לִפְנִים בְּרֹחַב אַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים. **טו) וְהַהַרְאֵל,** הוּא גֹּבַהּ הַמִּזְבֵּחַ מִן הַסּוֹבֵב וּלְמַעְלָה. **אַרְבַּע אַמּוֹת,** כְּלוֹמַר, הַדְּמִים הַנִּתָּנִים

וּמֵהָאֲרִיאֵל וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע: טז וְהָאֲרִיאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
אֹרֶךְ בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ אֶל אַרְבַּעַת רְבָעָיו: יז וְהָעֲזָרָה
אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ
וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֶהָ
פְּנוֹת קָדִים: יח וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אֵלֶּה
חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו
דָּם: יט וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע צָדוֹק הַקְּרֹבִים
אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה לְשָׁרְתֵנִי פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת: כ וְלָקַחְתָּ
מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה
וְאֶל־הַגְּבוּל סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ: כא וְלָקַחְתָּ אֶת הַפַּר
הַחַטָּאת וּשְׂרָפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ: כב וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי
תַּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת וְחִטְּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר
חִטְּאוּ בַּפָּר: כג בְּכַלּוֹתְךָ מֵחַטֵּא תַּקְרִיב פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְאַיִל
מִן־הַצֹּאן תָּמִים: כד וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים
עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה: כה שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה
שְׂעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ:
כו שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְּאוּ יָדָיו:
כז וְיָכְלוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים
עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עֹלֹתֵיכֶם וְאֶת־שַׁלְמֵיכֶם וְרָצִאתִי אֶתְכֶם נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהוִה:

הפטרה לפרשת זכור נדפסה בעמ׳ קסא

בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, גְּבוּל רְשׁוּתָם הוּא מִגַּג הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה אַרְבַּע אַמּוֹת. וְשָׁם הוּא "חוּט הַסִּקְרָא" לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הַנִּתָּנִים לְמַעְלָה לְבֵין דָּמִים הַנִּתָּנִים לְמַטָּה. **וּמֵהָאֲרִאֵל וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע,** לְמַעְלָה מִגַּג הַמִּזְבֵּחַ הָיוּ אַרְבַּע קְרָנוֹת בְּאַרְבַּע הַפִּנּוֹת. **טז) וְהָאֲרִאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ,** שֶׁטַח הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא מְקוֹם הַמַּעֲרָכָה, הָיָה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה. וְזֶהוּ מַאֲמְצָעִיתוֹ לְכָל צַד, וְאִם כֵּן הָיָה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת. **אֶל אַרְבַּעַת רְבָעָיו,** שֶׁמֵּהָאֶמְצַע הוּא מוֹדֵד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל צַד. **יז) וְהָעֲזָרָה,** גַּג הַמִּזְבֵּחַ עִם מְקוֹם הַקְּרָנוֹת וְעִם מְקוֹם רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים. **אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ,** שֶׁהוּא מוֹדֵד אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אַמָּה מֵהָאֶמְצַע לְכָל צַד. וְאִם כֵּן הָיָה עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה אַמּוֹת עַל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה אַמּוֹת. **וְהַגְּבוּל,** הַקְּרָנוֹת שֶׁהָיוּ בְּגִבּוּלָהּ מִסָּבִיב לָהּ בְּאַרְבַּע הַפִּנּוֹת. **חֲצִי הָאַמָּה,** הָיוּ חֲצִי אַמָּה רֹחַב מֵהָאֶמְצַע לְכָל צַד, וְאִם כֵּן הָיוּ אַמָּה עַל אַמָּה. **וְהַחֵיק לָהּ אַמָּה סָבִיב,** כְּלוֹמַר, לֶעָתִיד יִהְיֶה הַיְסוֹד שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ בּוֹלֵט אַמָּה מִסָּבִיב לְכָל הַצְּדָדִים. וְלֹא כְּפִי שֶׁהָיָה מִקֹּדֶם שֶׁלֹּא הָיָה לַמִּזְבֵּחַ יְסוֹד בּוֹלֵט בְּצַד דָּרוֹם וּבְצַד מִזְרָח מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה שֶׁטַח זֶה בְּנַחֲלַת בִּנְיָמִין. וְלֶעָתִיד לֹא יִהְיֶה מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ מְיֻחָד לְשׁוּם שֵׁבֶט. **וּמַעֲלֹתֶהָ פְּנוֹת קָדִים,** וְהַכֶּבֶשׁ שֶׁעוֹלִים בּוֹ, יִהְיֶה בַּדָּרוֹם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹלֶה בּוֹ פּוֹנֶה ("קָדִים") לְצַד מִזְרָח, שֶׁכָּל הַפִּנּוֹת הֵם דֶּרֶךְ יָמִין. **יח) אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ,** אֵלֶּה הָאֲמוּרִים לְהַלָּן הֵם מִשְׁפְּטֵי הַמִּזְבֵּחַ לְחָנְכוֹ בְּיוֹם הַשְּׁלָמַת עֲשִׂיָּתוֹ. **יט) הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם,** הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים מִשֵּׁבֶט לֵוִי. **מִזֶּרַע צָדוֹק,** הוּא הָיָה הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָרִאשׁוֹן שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּימֵי שְׁלֹמֹה, לְפִיכָךְ נִקְרָאוּ עַל שְׁמוֹ. **פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת,** מוּסָב עַל "וְנָתַתָּה אֶל הַכֹּהֲנִים וגו'". **כ) עַל אַרְבַּע קַרְנוֹתָיו וְאֶל אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה,** עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְעַל אַרְבַּע הַזָּוִיּוֹת שֶׁל בִּנְיַן גַּג הַמִּזְבֵּחַ. **וְאֶל הַגְּבוּל סָבִיב,** יִתְכֵּן שֶׁזֶּה נֶאֱמַר עַל הַיְסוֹד, שֶׁהוּא בִּגְבוּל הַמִּזְבֵּחַ. (מצודת דוד). **וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ,** בָּזֶה תִּטַהֵר אֶת הַמִּזְבֵּחַ וּתְנַקֵּהוּ לְהַכְנִיסוֹ בִּקְדֻשָּׁה לִהְיוֹת רָאוּי לְכַפֵּר עָלָיו מִכָּאן וּלְהַבָּא. **כא) בְּמִפְקַד הַבַּיִת,** בְּמָקוֹם שֶׁהַבַּיִת כָּלָה. כְּלוֹמַר, בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ מִחוּץ לַבַּיִת. **כד) וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי ה׳,** זוֹ הִיא הַהַקְטָרָה שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ. **וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח,** כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה "עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח" (ויקרא ב׳,ג). **כה) תְּמִימִים יַעֲשׂוּ,** לְקָרְבַּן עוֹלָה אֶת הַפָּר וְאֶת הָאַיִל. **כו) וּמִלְּאוּ יָדָיו,** בָּזֶה יַחְנְכוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת תצוה

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ז' אדר מפרק לט עד סוף פרק מג	**יום רביעי - י' אדר** מפרק נה עד סוף פרק נט
יום שני - ח' אדר מפרק מד עד סוף פרק מח	**יום חמישי - י"א אדר** מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שלישי - ט' אדר מפרק מט עד סוף פסוק נד	**יום שישי - י"ב אדר** מפרק סו עד סוף פרק סח
שבת קודש - י"ג אדר פרק כ מפרק סט עד סוף פרק עא	

יום ראשון ז' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מ, וזאת תהי' עבודתו... עד עמ' 80, לפניכם ה' וגו'.

וְזֹאת תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ כָּל יָמָיו בְּשִׂמְחָה רַבָּה, הִיא שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ בְּצֵאתָהּ מֵהַגּוּף הַמִּתְעָב, וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כְּנֶעוּרֶיהָ, – לשורשה, כמו שהיתה בתחילה, השבה זו מתבצעת **בְּשֶׁעַת הַתּוֹרָה וְהָעֲבוֹדָה,** – כשהוא לומד תורה ועוסק בעבודת ה', חוזרת הנפש לייחודה בשורשה כבתחילה, לפני שהתלבשה בגוף. **וּכְמַאֲמַר** רַז"ל[11]: **לְהִיוֹת כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה.** – **לשון כ"ק רבינו:** "דלכאורה אינו מובן – לאחר שעשה תשובה – על מה שוב יעשה תשובה?" – אלא הכוונה היא, שתמיד יעסוק בתורה ובעבודה, לגרום להשבת הנפש למקורה ושורשה, שזה ענין התשובה. **וְאֵין לְךָ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה כְּצֵאת מֵהַגָּלוּת וְהַשְׁבָיָה, כְּמִשַּׁל בֶּן מֶלֶךְ שֶׁהָיָה בְּשִׁבְיָה וְטוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים**[12] – מאסר קשה בו הוא נדרש לעסוק בעבודות קשות ומפרכות, **וּמְנֻוָּל בְּאַשְׁפָּה,** – ומאותו מצב **וְיָצָא לְחָפְשִׁי אֶל בֵּית אָבִיו הַמֶּלֶךְ.** – וניתנה לו האפשרות לחזור לבית אביו המלכותי – הרי זו השמחה הגדולה ביותר; כן תהא שמחתו של בן ישראל, בעבודת התורה והמצוות, כי על ידי כך, הוא מוציא את הנפש, שהיא בן מלך, מגלותה בגוף ובעניניו הנחותים, ומחזירה לשורשה – מלכו של עולם. **וְאַף שֶׁהַגּוּף עוֹמֵד** – עדיין, **בְּשִׁקּוּצוֹ וְתִעוּבוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר דְּנִקְרָא "מַשְׁכָּא דְּחִוְיָא",** – שהגוף נקרא "משכא דחויא" – "עור הנחש" ("נחש" הכוונה לשלש הקליפות הטמאות לגמרי, וגופו של יהודי שמקליפת "נוגה", נקרא לכן, "משכא דחויא" – "עור הנחש")[13]. **כִּי מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית לֹא נֶהְפַּךְ לְטוֹב לִבְלֵל בַּקְּדֻשָּׁה** – שכן, המצוות והמעשים הטובים משפיעים רק על לבושי הנפש הבהמית שעל־ידם נעשית מצוה גשמית. ואילו מהותה ועצמותה של הנפש הבהמית, כלומר: כוחותיה, אינם נהפכים על ידי כך ל"טוב", כיצד, איפוא, הוא יכול להיות בשמחה גדולה, בשעה שהוא יודע שמבחינת גופו ונפשו הבהמית הוא נשאר עדיין באותו מצב נחות?! – **מִכָּל מָקוֹם, תִּיקַר נַפְשׁוֹ בְּעֵינָיו, לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחָתָהּ** – שמחת הנפש, ביציאתה מגלות הגוף, והתאחדותה מחדש באלקות על־ידי תורה ועבודה, **יוֹתֵר מֵהַגּוּף הַנִּבְזֶה,** – שהנפש תהיה יקרה בעיניו – לשמוח בשמחתה – מאשר גופו הנבזה, **שֶׁלֹּא לְעַרְבֵּב וּלְבַלְבֵּל שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ בְּעַצְבוֹן הַגּוּף.** – שמבלי הבט שמבחינת הגוף קיימת סיבה להיות בעצבות, יהיה בכל זאת בשמחה מבחינת הנפש, שיקרה בעיניו בהרבה. **וְהִנֵּה, בְּחִינָה זוֹ** – אופן זה של עבודה, שהנפש האלקית מנתקת עצמה מגלות הגוף והנפש הבהמית, על־ידי מצוות ומעשים טובים, למרות שהגוף נשאר בנחיתותו, **הִיא בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ**[14]: **"כִּי בָרַח הָעָם",** – שעם ישראל יצא ממצרים בצורה של בריחה. **דְּלִכְאוֹרָה הוּא תָּמוּהַּ, לָמָּה הָיְתָה כְּזֹאת,** – "לברוח" ממצרים, **וְכִי אִלּוּ אָמְרוּ לְפַרְעֹה לְשַׁלְּחָם חָפְשִׁי לְעוֹלָם, לֹא הָיָה מֻכְרָח לְשַׁלְּחָם?** – אחרי עשר המכות שניתכו עליו, היה פרעה נאלץ בין כה לשלחם, מדוע, איפוא, היה זה צריך להיות בצורה של ערמה, לומר לו שיוצאים לשלשה ימים בלבד, ולאחר מכן לברוח? **אֶלָּא** – כי כל דבר הנעשה אצל בני ישראל בגשמיות – מקורו מאותו דבר כפי שהוא ברוחניות. בני ישראל היו בגשמיות בגלות מצרים, מחמת שברוחניות היו נשמותיהם בגלות הקליפה והטומאה של מצרים; ויציאתם ממצרים בגשמיות נבעה מיציאת נשמותיהם מטומאת מצרים ברוחניות: ומאחר שיציאתם ממצרים, היתה כך שנפשם האלקית השתחררה בכוח מן ה"רע" של טומאת וקליפת מצרים שנדבקה בהן (שכן, מבחינת גופם ונפשם הבהמית, נשארו עדיין בהם קליפת וטומאת מצרים) – לכן גם בגשמיות היתה גאולתם בצורה של בריחה – ובלשון ה"תניא": **מִפְּנֵי שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל** – מבחינת גופם ונפשם הבהמית, **עֲדַיִן הָיָה בְּתָקְפּוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי,** – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית ושל היצר הרע[15], **כִּי לֹא פָּסְקָה זֶהֲמָתָם עַד מַתַּן תּוֹרָה, רַק מְנַמְּתָם וְחֻפְּצָם הָיְתָה לָצֵאת נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית מִגָּלוּת הַסִּטְרָא-אָחֳרָא, הִיא טֻמְאַת מִצְרַיִם, וּלְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּכְדִכְתִיב**[16]: **"ה' עֻזִּי וּמָעֻזִּי וּמְנוּסִי בְּיוֹם**

ליקוטי אמרים

וזאת תהיה עבודתו כל ימיו בשמחה רבה היא שמחת הנפש בצאתה מהגוף המתועב ושבה אל בית אביה כנעוריה בשעת התורה והעבודה וכמארז"ל להיות כל ימיו בתשובה ואין לך שמחה גדולה כצאת מהגלות והשביה כמשל בן מלך שהיה בשביה וטוחן בבית האסורים ומנוול באשפה ויצא לחפשי אל בית אביו המלך ואף שהגוף עומד בשיקוצו ותיעובו וכמ"ש בזהר דנקרא משכא דחויא כי מהותה ועצמותה של הנפש הבהמית לא נהפך לטוב ליכלל בקדושה מ"מ תיקר נפשו בעיניו לשמוח בשמחתה יותר מהגוף הנבזה שלא לערבב ולבלבל שמחת הנפש בעצבון הגוף. והנה בחי' זו היא בחי' יציאת מצרים שנאמר בה כי ברח העם דלכאור' הוא תמוה למה היתה כזאת וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא היה מוכרח לשלחם אלא מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה רק מגמתם וחפצם היתה לצאת נפשם האלהית מגלות הס"א היא טומאת מצרים ולדבקה בו ית' וכדכתיב ה' עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה וגו' משגבי

---

11. ראה שבת קנג, א. **12.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה שופטים טז, כא. ורשב"ם שמות יא, ה". **13.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמבואר הענין בארוכה בד"ה ותפקחנה - להצ"צ - ס' החקירה ע' 136". **14.** שמות יד, ה. **15.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה מתורץ ג"כ זה שלא עיכבן אפילו כהרף עין כו'". **16.** ירמי' טז, יט.

צָרָה וְגוֹ'", – "מנוסי" – לשון "בריחה", כלומר: ישנה צורת עבודה של בריחה אל ה', **"מִשְּׁגַבִּי וּמְנוּסִי וְגוֹ'"**[17], **"וְהוּא מָנוֹס לִי וְגוֹ'"**[18]. – הרי, כשם שברוחניות ברחה הנפש האלקית מה"רע", לכן כך היה גם בגשמיות, שהגאולה באה באופן של "כי ברח העם". **וְלָכֵן, לֶעָתִיד,** – בגאולה העתידה, **כְּשֶׁיַּעֲבִיר ה' רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ,** – וממילא לא תהיה ברוחניות צורה זו של בריחה מן ה"רע", כי הרע יתבטל לגמרי, לכן גם בגשמיות לא תהיה הגאולה בצורה של "בריחה", שלכן – **כְּתִיב**[19]**: "וּבְמִנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן, כִּי הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם ה' וְגוֹ'"**. – אך, היציאה ממצרים היתה בצורה של מנוסה, וכך גם בעבודה הרוחנית של יהודי, שאף שהגוף נשאר עדיין בנחיתותו, יוצאת בכל זאת הנפש האלקית מגלותה בגוף ובנפש הבהמית, על־ידי מצוות ומעשים טובים, שזוהי בחינת יציאת מצרים.

ליקוטי אמרים

ומנוסי וגו' והוא מנוס לי וגו' ולכן לעתיד כשיעביר ה' רוח הטומאה מן הארץ כתיב ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה' וגו'.

יום שני ח' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 80, ולהיות בחי' תשובה... עד עמ' מא, משמחי לב:

וְלִהְיוֹת בְּחִינַת תְּשׁוּבָה זוֹ – השבת הנפש לשורשה על־ידי תורה ומצוות, **בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז מֵעֲמֻקָּא דְּלִבָּא,** – מעומק הלב, **וְגַם שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ** – המתלווה ל"תשובה" זו, **תִּהְיֶה בְּתוֹסֶפֶת אוֹרָה וְשִׂמְחָה** – הרי זה **כַּאֲשֶׁר יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ דַּעַת וּתְבוּנָה** – כשיתבונן בלבו, בדעת ובתבונה, **לְנַחֲמוֹ** – את הלב, **מֵעֲצֻבּוֹנוֹ וְיִגּוֹנוֹ,** – הנובעים מחשבונות מצבו הרוחני, **לֵאמֹר כַּנִּזְכָּר לְעֵיל: הֵן אֱמֶת כּוֹ'** – שאני רחוק בתכלית מהקב"ה, ומתועב ומשוקץ, **אַךְ אֲנִי לֹא עָשִׂיתִי אֶת עַצְמִי,** – העובדה שהנפש האלקית מסוגלת לבוא למצב כזה של גלות בגוף ובנפש הבהמית, המושכות אותה לענינים שפלים ביותר – לא אני יצרתי את הנסיבות שמצב כזה יוכל להתהוות, אלא הקב"ה הלביש את הנפש האלקית בגוף ובנפש הבהמית, כך שהיא מסוגלת לבוא למצב כזה, **וְלָמָּה עָשָׂה ה' כָּזֹאת, לְהוֹרִיד חֵלֶק מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – הנפש האלקית, **הַמְמַלֵּא וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין** – כל העולמות, **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב,** – והכל לעומתו לא נחשב לכלום, **וְהִלְבִּישוֹ** – את האור, את הנשמה, הלביש הקב"ה, **בְּ"מַשְׁכָּא דְּחִוְיָא"** – בגוף, הנקרא, כאמור, "עור הנחש" **וְ"טִפָּה סְרוּחָה"** – למה, אכן, עשה הקב"ה כך? **אֵין זֶה כִּי אִם יְרִידָה זוֹ** – של הנפש האלקית, **הִיא צֹרֶךְ עֲלִיָּה,** – שתבוא אחרי הירידה: **לְהַעֲלוֹת לַה' כָּל נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית שֶׁמְּקֻלְּפַת נֹגַהּ וְכָל לְבוּשֶׁיהָ, הֵן בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלָּהּ,** – שכולם יתעלו אל הקב"ה, **עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשֶׁבֶת הַתּוֹרָה** – על־ידי עשיית מצוות התורה, ועל־ידי הדיבור וההרהור בעניני תורה – שעל ידי כך מתעלה הנפש הבהמית ומחשבתה, דיבורה ומעשיה, **[וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[20] **עִנְיַן הַעֲלָאָה זוֹ** – של הנפש הבהמית ולבושיה **בְּאַרִיכוּת, אֵיךְ שֶׁהִיא** – העלאה זו, **תַּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם], וְאִם כֵּן אֵפוֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה, וְזֹאת תִּהְיֶה כָּל מְנַמְּתִי כָּל יְמֵי חֶלְדִּי** – כל משך ימי חיי, **לְכָל בָּהֶן** – להכניס במחשבה, דיבור ומעשה של תורה, **חַיֵּי רוּחִי וְנַפְשִׁי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21]**: "אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא", דְּהַיְנוּ**[13] **לְקַשֵּׁר מַחֲשַׁבְתִּי וְדִבּוּרִי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וְדִבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהֵן הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ,** – הלכות התורה, הן הן מחשבתו ודיבורו של הקב"ה, ועל־ידי הדיבור וההרהור בהלכות התורה, מקשר האדם את דיבורו ומחשבתו, בדיבורו ומחשבתו של הקב"ה, **וְכֵן מַעֲשֶׂה**

ליקוטי אמרים

ולהיות בחי' תשובה זו ביתר שאת ויתר עז מעומקא דלבא וגם שמחת הנפש תהיה בתוספת אורה ושמחה כאשר ישיב אל לבו דעת ותבונה לנחמו מעצבונו ויגונו לאמר כנ"ל הן אמת כו' אך אני לא עשיתי את עצמי. ולמה עשה ה' כזאת להוריד חלק מאורו ית' הממלא וסובב כל עלמין וכולא קמי' כלא חשיב והלבישו במשכא דחויא וטפה סרוחה אין זה כי אם ירידה זו היא צורך עליה להעלות לה' כל נפש החיונית הבהמית שמקליפת נוגה וכל לבושיה הן בחי' מחשבה דבור ומעשה שלה ע"י התלבשותן במעשה דבור ומחשבת התורה [וכמ"ש לקמן ענין העלאה זו באריכות איך שהיא תכלית בריאת העולם] וא"כ איפוא זאת אעשה וזאת תהיה כל מגמתי כל ימי חלדי לכל בהן חיי רוחי ונפשי וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא דהיינו לקשר מחשבתי ודבורי במחשבתו ודבורו ית' והן הן גופי הלכות הערוכו' לפנינו וכן מעשה

---

17. ירמי' טז, יט. **18.** פיוט אדון עולם. **19.** ישעי' נב, יב. **20.** בפרקים לה, לו ולז. **21.** תהלים כה, א.

בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, – שעל־ידי עשיית המצוות במעשה, מתקשר לבוש המעשה שבאדם, לבחינת המעשה של הקב"ה, **שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת הַתּוֹרָה**[22] **"מְשִׁיכַת נֶפֶשׁ", פֵּרוּשׁ** – משיבה את הנפש **לְמְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[23]**:** – על מה שלמדנו, שבשעה שהוא שבור בלבו מפאת מעמדו ומצבו הרוחני – ישמח את עצמו על־ידי תורה ומצוות, ועל ידי כך יחזיר את נפשו למקורה ושורשה – נאמר בפסוק: **"פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב":** – שעל־ידי החשבון, שעל־ידי תורה ומצוות, מתעלה גם נפשו הבהמית לאלקות, – תהיה ה"תשובה" שלו, גדולה ועמוקה יותר, ושמחת הנפש תהיה בהרבה יותר אור ושמחה, שכן לפי החשבון האמור לפני כן, הרי נפשו האלקית בלבד תצא מגלות הגוף והנפש הבהמית, ותברח מן ה"רע", שהוא עדיין בתוקפו – ואז הרי מבחינת גופו ונפשו הבהמית הוא עדיין נשאר במצב נחות וירוד; לעומת זאת, אם יתבונן שגם נפשו הבהמית תתעלה על־ידי לימודו תורה וקיומו מצוות – יוסיף לו הדבר הרבה שמחה.

ליקוטי אמרים

במעשה המצות שלכן נקראת התורה משיבת נפש פי' למקורה ושרשה וע"ז נאמ' פקודי ה' ישרים משמחי לב:

יום שלישי ט' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מא, פרק לב. והנה... עד עמ' מא, באריכות:

פֶּרֶק לב. בפרק הקודם, פרק לא, הסביר רבנו הזקן, שאחרי שהאדם מגיע למרירות ול"לב נשבר", על־ידי שעושה חשבון נפשו ממצבו הרוחני שאיננו כמו שצריך להיות – ישתדל להגיע לשמחה אמיתית על־ידי התבוננותו, שאכן, מבחינת הגוף והנפש הבהמית, הוא רחוק מהקב"ה תכלית ריחוק, אבל יש בו הרי נפש אלקית, שהיא חלק אלקה ממעל ממש, ומאחר שהנפש האלקית נמצאת בגלות הגוף והנפש הבהמית, ורחמנות גדולה עליה – ישתדל, משום כך, בלי הפסק לגאול את הנפש האלקית מגלות זו ולהחזירה לשורשה באלקות, על־ידי קיום התורה והמצוות – שיבה וחזרה זו מביאה לשמחת־נפש גדולה: שמחת היציאה מהגלות ומהשבי. ולמרות שהגוף נשאר במצבו הנחות והלא־טוב – צריכה הנפש להיות יקרה בעיניו הרבה יותר מהגוף, וממילא אסור ששמחה זו תופר על־ידי העצבות הנובעת מהגוף. **וְהִנֵּה, עַל יְדֵי קִיּוּם הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, לִהְיוֹת גּוּפוֹ נִבְזֶה וְנִמְאָס בְּעֵינָיו,** – בהשתכנעו, על־ידי חשבון הנפש, עד כמה הגוף ירוד, **רַק שִׂמְחָתוֹ תִּהְיֶה שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ לְבַדָּהּ** – ממה שהוא יוצא מהגלות וחוזר לשורשו האלקי, על־ידי מצוות ומעשים טובים, **הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ יְשָׁרָה וְקַלָּה לָבֹא לִידֵי קִיּוּם מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ"**[1] **לְכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְמִגָּדוֹל וְעַד קָטָן.** – החל מגדול במצוות ובמעשים טובים, וכלה בקטן במצוות ובמעשים טובים, את כולם עליו לאהוב כמו שהוא אוהב את עצמו. **כִּי מֵאַחַר שֶׁגּוּפוֹ נִמְאָס וּמְתֹעָב אֶצְלוֹ,** – הרי שאין מקום כלל שמצד גופו יאהב את עצמו יותר מאשר את הזולת; כן אין מקום כלל שיאהב את עצמו יותר מאשר את הזולת, בחשבו **שהנפש** שלו היא למעלה במדריגה מאשר הנפש של הזולת, שהרי, **וְהַנֶּפֶשׁ וְהָרוּחַ מִי יוֹדֵעַ גְּדֻלָּתָן וּמַעֲלָתָן בְּשָׁרְשָׁן וּמְקוֹרָן בֵּאלֹקִים חַיִּים,** – כיצד, איפוא, הוא יכול לדעת שנפשו חשובה והיא למעלה מנפש הזולת? שמא המצב הפוך לגמרי? **בְּשֵׁנִּים** – כי בעצם, **שֶׁכֻּלָּן מַתְאִימוֹת,** – כל הנשמות שוות, במדריגה אחת. **כ"ק רבינו מעיר:** "ועוד יותר מזה שמתאימות אבל מחולקות כאו"א בפ"ע – הנה ואב אחד כו'". כלומר: נוסף על כך, שהנשמות מתאימות, אך יחד עם כך הן נבדלות אחת מהשניה וכל נשמה היא דבר לעצמו (כי עצם הדבר שאנו אומרים שהן מתאימות אחת לשניה מורה על התבדלותן ולא על התאחדותן) – הרי כפי שרבנו הזקן ממשיך ואומר ביחס לענייננו – **וְאָב אֶחָד לְכֻלָּנָה,** – אב אחד ושורש אחד לכל נפשות בני ישראל[2]. **כ"ק רבינו מסיים הערתו האמורה: "כולנה** – מתאחדים". כלומר: הרי זה יותר מאשר נאמר קודם, בכך ש"אב אחד" הוא "לכולנה" – אחדות אחת. **וְלָכֵן נִקְרְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל "אַחִים" מַמָּשׁ**[3]**, מִצַּד שֹׁרֶשׁ נַפְשָׁם בַּה' אֶחָד;** – כמו שלהרבה אחים יש אב אחד, כך

ליקוטי אמרים

פרק לב והנה ע"י קיום הדברי' הנ"ל להיות גופו נבזה ונמאס בעיניו רק שמחתו תהיה שמחת הנפש לבדה הרי זו דרך ישרה וקלה לבא לידי קיום מצות ואהבת לרעך כמוך לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן. כי מאחר שגופו נמאס ומתועב אצלו והנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקי' חיים. בשגם שכולן מתאימות ואב א' לכולנה ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם

---

22. שם יט, ח. **23.** שם יט, ט. **1.** ויקרא יט, יח. **2.** לפני כן הוא אומר "מי יודע גדולתן ומעלתן" - של הנפשות, הרי שישנם הבדלים בין מדריגות הנפשות, ומיד אחר כך הוא אומר "שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה", שכל הנפשות שוות ואפילו מאוחדות? אלא הפירוש הוא: ב"אלקים חיים", השם של "בינה דאצילות", בה מתחילות הנשמות לרדת בסדר ההשתלשלות של המדריגות - כאן ישנם הבדלים בין מדריגה אחת לשניה; אין זה אלא מה שאין אנו יודעים אופן החילוקים. אך, כשהנשמות נמצאות בשורשן, ב"חכמה", שהיא בחינת "אב אחד" - "אב" הוא בחינת "חכמה" - שם אין שום הבדל והתחלקות בין נשמה אחת לשניה (כמו במשל (בפרק שני) - ביחס לשורש הנשמה ואיך שהיא יורדת לאחר מכן בהשתלשלות - ה"בן" ששורשו הוא מטיפת מוח האב, שם אין עדיין ציור של אברים נפרדים; וכשטיפת האב יורדת לאחר מכן בבטן האם, שם מתחילה להתהוות תבניתם של האברים השונים והתחלקותם). הרי שבשורש הנשמות "אב אחד לכולנה" - שכל הנשמות מאוחדות. **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולא קרובים או דומין (כהפי' לך יג, ח)" - מה שבני ישראל מתוארים כאחים, מציין רבנו הזקן,

יש לכל הנשמות אב אחד ושורש אחד. בכך מוסבר כיצד אפשרי, לכאורה, הדבר לאהוב את הזולת כמו את עצמו?, אהבת עצמו היא הרי טבעית ועצמותית, ואילו האהבה לזולת, איננה עצמותית כי אם אהבה הנוצרת, ודבר עצמותי הוא תמיד חזק יותר מאשר דבר הנוצר ונרכש. כיצד, איפוא, הוא יכול לאהוב את הזולת כמו שהוא אוהב את עצמו? אלא, לפי האמור, שמבחינת הנשמה כל בני ישראל הם אחים, כי הם באים משורש אחד, מובן הדבר. שכן, מבחינת הנשמה הרי גם האהבה לזולת היא אהבה טבעית ועצמותית, באותה מדה שהאהבה בין אחים היא טבעית ועצמותית. ברם, כל האמור הוא רק מבחינת הנשמה בלבד, רַק – זאת, **שֶׁהַגּוּפִים מֻחְלָקִים, וְלָכֵן הָעוֹשִׂים גּוּפָם עִקָּר וְנַפְשָׁם טְפֵלָה - אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אַהֲבָה וְאַחְוָה אֲמִתִּית בֵּינֵיהֶם,** – מאחר שעניני הנפש – בהם האהבה לזולת היא טבעית ועצמותית – אינם בעיניו העיקר, כי אם עניני הגוף, ומבחינת הגוף, הרי הוא והזולת – נפרדים וחלוקים אחד מהשני ואי אפשר שתשרור ביניהם אהבה אמיתית, **אֶלָּא** – אהבה, **הַתְּלוּיָה בְּדָבָר לְבַדָּהּ.** – שאז, מוגבלת האהבה בהתאם לגבולות ה"דבר", וכשה"דבר" הגורם את האהבה, בטל – בטלה ממילא האהבה. ואילו מי שהנפש היא עיקר בעיניו והגוף – טפל, יש לו הרי, מבחינת הנפש, אהבה עצמותית לזולת, באותה מדה של האהבה העצמותית והטבעית שבין אחים. להלן, יסביר רבנו הזקן "ענין עוד **יותר** גדול בהנ"ל, שהשמחה מביאה לידי קיום מצוה כזו – שהיא כל התורה כולה" (**לשון כ"ק רבינו**). כלומר: כשגופו יהיה מאוס עליו, ושמחתו תהיה מצד הנפש בלבד, זה יביא אותו לקיום מצוה כזו המבטאת את התורה **כולה** – והיא, אכן, מצות אהבת ישראל – אלא עד כאן דובר אודות מצוה זו כשלעצמה, ולהלן ידובר אודות מצוה זו – אהבת ישראל – כפי שהיא "כל התורה כולה". שכן, דברי חכמינו ז"ל[4], שאהבת ישראל היא יסוד ושורש כל התורה, כלומר יסוד ושורש **לכל** המצוות, דורשים הסבר. שני סוגים במצוות: מצוות שבין אדם לחבירו, ומצוות שבין אדם למקום. אפשר, לכן, להבין, כיצד אהבת ישראל יש בה משום יסוד לקיום כל המצוות שבין אדם לחבירו; ברם, איזו שייכות יש לאהבת הזולת כמו את עצמו, לכך שבגללה יהיה זהיר במצוות שבין אדם למקום – שבגלל אהבה זו, יקיים, למשל, מצות תפילין, או מצוות דומות אחרות? אלא, לפי ההסבר האמור, שכדי לקיים מצות "ואהבת לרעך כמוך" כראוי, הרי זה דוקא על־ידי שעושים את הנשמה עיקר ואת הגוף טפל – יובן הדבר, שעצם דבר זה הוא אכן יסוד גם למצוות שבין אדם למקום: יסוד ושורש התורה כולה הוא להעלות את הנפש מעל הגוף, וכפי שרבנו הזקן יסביר להלן. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר[5] הִלֵּל הַזָּקֵן עַל קִיּוּם מִצְוָה זוֹ: "זֶהוּ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ,** – ש"ואהבת לרעך כמוך" היא יסוד התורה כולה, והיא המביאה לקיום כל המצוות של התורה, **וְאִידָךְ פֵּרוּשָׁא הוּא כוּ".** – כל השאר מהווים פירוש למצוה זו. **כִּי יְסוֹד וְשֹׁרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה הוּא לְהַגְבִּיהַּ וּלְהַעֲלוֹת הַנֶּפֶשׁ עַל הַגּוּף מַעֲלָה מַעֲלָה עַד עִקָּרָא וְשָׁרְשָׁא דְּכָל עָלְמִין;** – עד עיקר ושורש כל העולמות, שזהו העלאה מלמטה למעלה; **וְגַם לְהַמְשִׁיךְ אוֹר-אֵין-סוֹף בָּרוּךְ-הוּא בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[5], דְּהַיְנוּ** – "כנסת ישראל" משמעה: **בְּמָקוֹר נִשְׁמוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד דַּוְקָא,** – שיהיה "אחד" (אחדות שמאור אין סוף) עם "כנסת ישראל" כפי שהיא "אחד" דוקא, כלומר, דוקא כששוררת אחדות בנשמות ישראל למטה, **וְלֹא כְּשֶׁיֵּשׁ פֵּרוּד חַס וְשָׁלוֹם בַּנְּשָׁמוֹת,** – שאז, כששורר פירוד חלילה בנשמות, אין אור אין סוף נמשך בכנסת ישראל ולמטה – כי, **דְּקֻדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא לָא שַׁרְיָא בַּאֲתַר פָּגִים,** – אין הקב"ה "שורה", כלומר הוא אינו מתגלה, במקום פגום, מקום שאין בו אחדות מלאה; **וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[6]: "בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ",** – אימתי יכול להיות "ברכנו באור פניך"? – כשישנו "כולנו כאחד", כשאנחנו כולנו מאוחדים כאחד, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת:** – בהתאם לאמור, הרי, מצות "ואהבת לרעך כמוך", מאחר שהיא מבוססת על התקשרותן ואחדותן של כל נשמות ישראל – לפיכך היא תקפה ומחייבת ביחס **לכל** אחד מישראל, כי הרי לכל יהודי יש נשמה בתוכו. אלא, אפשר להקשות על כך מהגמרא האומרת שישנם יהודים שמצוה לשנוא אותן – וכך אומר ה"תניא" להלן:

ליקוטי אמרים

בה' אחד רק שהגופים מחולקי'. ולכן העושי' גופם עיקר ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחוה אמיתית ביניהם אלא התלויה בדבר לבדה. וז"ש הלל הזקן על קיום מצוה זו זהו כל התורה כולה ואידך פירושא הוא כו'. כי יסוד ושורש כל התורה הוא להגביה ולהעלו' הנפש על הגוף מעלה מעלה עד עיקרא ושרשא דכל עלמין וגם להמשיך אור א"ס ב"ה בכנסת ישראל כמ"ש לקמן דהיינו במקור נשמות כל ישראל למהוי אחד באחד דוקא ולא כשיש פירוד ח"ו בנשמות דקב"ה לא שריא באתר פגים וכמ"ש ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך וכמ"ש במ"א באריכות:

שהכוונה ל"אחים ממש", ולא כ"אחים" במובן של "קרובים" או "דומים" (כמו שהמלה אחים מתפרשת בפרשת לך לך, על המלים "כי אנשים **אחים** וגו': אחים - "קרובים"; פירוש שני: אחים - "דומין בקלסתר פנים").**4.** שבת לא, א. **5.** פרק מ"א. **6.** בתפילת שמונה עשרה.

יום רביעי י' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מא, ומ"ש בגמ' שמי... עד עמ' 82, דשבת]:

וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[7], שֶׁמִּי שֶׁרוֹאֶה כַּחֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא - מִצְוָה לִשְׂנֹאתוֹ, וְגַם לוֹמַר לְרַבּוֹ שֶׁיִּשְׂנָאֶהוּ – הרי, כשמישהו חוטא, לא זו בלבד שאין לאהוב אותו, אלא להיפך: מצוה לשנוא אותו; ולפי מה שלמדנו לעיל, הרי שמצות "ואהבת לרעך כמוך" היא **לכל** אחד מישראל? – התשובה לשאלה זו, היא: **הֵינוּ** – מה שנאמר בגמרא שמצוה לשנאותו, הרי זה **כַּחֲבֵרוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת,** – שהזולת הוא "חברו" במובן זה שכמוהו גם הוא שומר תורה ומצוות, אלא שב"פרט" מסויים הוא נכשל ועובר עבירה – **וכ"ק רבינו** מסביר[8] בהערה: "ובמילא אפילו שגגת תלמוד עולה זדון", כלומר: דוקא כשהחוטא הוא "חברו", שומר תורה ומצוות, מצוה לשנוא אותו בגלל חטאו, כי, בהיותו בן תורה (ומצוות), נחשב לו גם חטא כזה, שהוא נכשל בו מחמת "שגגת תלמוד" – כ"זדון". עבירה זו נחשבת בחומרה כזו – **בחברו** בתורה ומצוות בלבד, – "ו'עולה זדון' אינו מספיק כ"א דוקא וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך" (**לשון כ"ק רבינו**), כלומר: גם ב"חבירו", למרות שחטאו בשוגג "עולה זדון" – נחשב לזדון, אין זה מספיק כדי לשנוא אותו, אלא מן ההכרח שיהיה כאן תנאי נוסף: **וּכְבָר קַיֵּם בּוֹ מִצְוַת "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ"**[9] – וחכמינו ז"ל אומרים[10] על "עמיתך": **עִם שֶׁאִתְּךָ** – שווה אליך, **בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת** – ולמרות שהוא כבר הוכיח אותו על חטאו, **וְאַף-עַל-פִּי-כֵן לֹא שָׁב מֵחֶטְאוֹ,** – "וה"ז זדון בפירוש" (**לשון כ"ק רבינו**), **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר חֲרָדִים.** – אותו מצוה לשנאותו. **אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ חֲבֵרוֹ** – בתורה ובמצוות, [**לשון כ"ק רבינו**: "ובמילא זדונותיו – כשגגות (ספ"ל) ואין לשנאותו"], כי מי שאינו "חבירו בתורה ומצות", כלומר, שאינו בן תורה, הרי עליו אומרים חכמינו ז"ל: "עמי הארץ זדונות נעשות להם כשגגות", ובהתאם לכך גם אם הוא עובר עבירה בזדון – אין בכך סיבה לשנוא אותו, מכיון שחטאו נחשב כשגגה (ראה לעיל סוף פרק ל'), ונוסף על מה שהוא אינו חבירו בתורה ובמצוות, הוא גם **וְאֵינוֹ מְקָרֵב אֶצְלוֹ, – באיזה** ענין שיהיה, כך שאין סכנה שהוא ילמד ממנו, **הִנֵּה עַל זֶה אָמַר הִלֵּל הַזָּקֵן[11]: "הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְכוּ',** – ורודף שלום, **אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה",** – אף שהלל מדבר אודות אנשים, אין הוא מתאר אותם בתואר "בני אדם" או "אנשים" כי אם בתואר "בריות", **לוֹמַר, שֶׁאַף הָרְחוֹקִים מִתּוֹרַת ה' וַעֲבוֹדָתוֹ, וְלָכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם "בְּרִיּוֹת" בְּעָלְמָא** – "בריות" סתם, מעלתם היחידה מתבטאת בכך, שהקב"ה ברא אותם – גם כאלה, **צָרִיךְ לְמָשְׁכָן** – "למשוך" אותם, **בְּחֶבְלֵי עֲבוֹתוֹת אַהֲבָה, וְכֶלֵי הַאי** – על-ידי כל זה, **וְאוּלַי יוּכַל לְקָרְבָן לְתוֹרָה וַעֲבוֹדַת ה';** וְהֵן **לֹא** – וגם אם לא, כלומר: גם אם לא יצליח, והם לא יתקרבו חלילה לתורה ולעבודת ה', **לֹא הִפְסִיד שֶׁכַּר מִצְוַת אַהֲבַת רֵעִים.** – בעצם הדבר שהוא אוהב אותם והשתדל לקרב אותם לתורה ולעבודת ה' – כבר קיים מצות אהבת רעים. **וְגַם הַמְקָרְבִים אֵלָיו וְהוֹכִיחָם** – על הנהגתם הרעה, **וְלֹא שָׁבוּ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם** – שכאמור **שֶׁמִּצְוָה לִשְׂנֹאתָם** – אין זה אומר עדיין, שלגביהם שוב אין קיימת מצות "ואהבת לרעך כמוך", אלא, **מִצְוָה לְאַהֲבָם גַּם כֵּן.** – ברם, כיצד אפשרי שיהיו שני הדברים יחד, לשנוא אותם, ויחד עם כך **לאהוב** אותם, – מסביר ה"תניא" להלן שמאחר שהשנאה והאהבה נובעות משתי סיבות נפרדות: השנאה – מהרע שבהם, והאהבה – מהטוב המוסתר שבהם – אין הן סותרות אחת לשניה – **וּשְׁתֵּיהֶן הֵן אֱמֶת:** – האהבה היא אמיתית, והשנאה – אמיתית: **שִׂנְאָה** – להם, **מִצַּד הָרַע שֶׁבָּהֶם,** – המביא אותם לחטוא, **וְאַהֲבָה** – להם, **מִצַּד בְּחִינַת הַטּוֹב** – שכאמור לעיל – בפרק י"ח וי"ט – ישנו גם ברשע גמור, אלא שהוא **הַגָּנוּז שֶׁבָּהֶם,** – גנוז ומוסתר בהם, **שֶׁהוּא נִיצוֹץ**

ליקוטי אמרים

ומ"ש בגמ' שמי שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו וגם לומר לרבו שישנאהו. היינו בחבירו בתורה ומצות וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות ואעפ"כ לא שב מחטאו כמ"ש בס' חרדים אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו הנה ע"ז אמר הלל הזקן הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראי' בשם בריות בעלמא צריך למשכן בחבלי עבותו' אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה' והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ ושתיהן הן אמת שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחי' הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם

---

7. ראה פסחים קיג, ב; ערכין טז, ב. **8.** כנראה שכ"ק אדמו"ר שליט"א מטעים כאן קושי שיכול להתעורר בתשובתו של רבנו הזקן: "היינו בחבירו בתורה ומצות". שדוקא שומר תורה ומצוות - מצוה לשנאותו בגלל חטאו. ואילו מי שרחוק מתורה ועבודה, וחוטא - אסור לשנוא אותו? האם אין סברא מסויימת לומר ההיפך מכך? מעיר **על כך כ"ק אדמו"ר שליט"א**: קשה לומר כאן הטעם (על השנאה בגלל החטא ביחס **לחבירו** דוקא, ולא כלפי מי שאינו חבירו) שזהו מפני שבהיותו "חבירו", קרוב אליו, יש כאן הזדמנות גדולה יותר שילמד מהנהגתו הרעה של חברו, ולכן עליו לשנוא אותו, כדי להישמר מתוצאה כזו - שכן: "עפ"ז צ"ע: 1) החשש בחבירו **באיזה** ענין שיהי' ולאו דוקא בתומ"צ. 2) מספיק - שיתרחק ממנו וא"צ והכרח - שישנאהו. 3) קשה לומר שיש מ"ע לשנוא לא מפני **תכונת השנאוי** כ"א לשמור **עצמו** מתקלה! ע"פ חסידות - ה"ז מזיק (ע"י שנאתו) **בודאי** את חבירו - משום **ספק** הצלת עצמו מנזק שיוכל לבוא רק באם **לא** ילחם ביצרו כדבעי! אלא שיש, כנ"ל, עוד באווארעניש (שמירה) ע"י אל תתחבר לרשע (ולאו דוקא חברו ועמיתו), אלא שבזה לא קאי כאן". **9.** ויקרא יט, יז. **10.** שבועות ל, א. **11.** אבות א, יב.

אֶלְקוּת שֶׁבְּתוֹכָם הַמְחַיֶּה נַפְשָׁם הָאֱלֹקִית. – ומאחר שהן באות משתי סיבות נפרדות, יכולים שני רגשות מנוגדים אלה, שנאה ואהבה, לבוא אצלו לידי ביטוי אל אותו אדם. **וְגַם,** – עליו, **לְעוֹרֵר רַחֲמִים בְּלִבּוֹ עָלֶיהָ,** – על הנפש האלקית שבהם, **כִּי הִיא בְּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹךְ הָרַע מִסִּטְרָא אָחֳרָא הַגּוֹבֵר עָלֶיהָ בְּרִשְׁעִים, וְהָרַחֲמָנוּת מְבַטֶּלֶת הַשִּׂנְאָה וּמְעוֹרֶרֶת הָאַהֲבָה,** – ועל כך הוא אומר להלן: **כַּנּוֹדַע מִמַּה שֶׁכָּתוּב: "לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם"**[12] – במובן רוחני, הכוונה היא, בשעת שמדתו של אברהם, מדת החסד והאהבה, היא אצלו בהעלם, ויש צורך לפדות אותה ולגלותה, לגלות בתוכו את האהבה, הרי מי הוא זה שפודה ומגלה אותה? – "יעקב" – מדת הרחמים, כאמור שרחמנות מבטלת את השנאה ומעוררת את האהבה. לכאורה, על איזו שנאה מדובר כאן? – שהרחמנות מבטלת אותה? – אם על השנאה ל"רע" שמצוה לשנאותו, הרי שאין לבטל אותה, כי הרי **מצוה** לשנאותו? מפרש הרבי – שהכוונה היא, שהרחמנות מבטלת את השנאה לכללות האדם, לאותו אדם בכלל. כלומר: מאחר שהוא אומר, שצריכה להיות שנאה ל"רע" שבתוכו, ואהבה ל"טוב" שבו, ועל שתיהן להיות אמיתיות, אפשר, הרי, אולי לחשוב ששתיהן צריכות להיות באופן שווה, והרגש והיחס לאדם בכלל (שהוא זה שהרע והטוב נמצאים בו, כמו שאומר ב"תניא": הרע **שבהם** או הטוב **שבהם**) יכולים עוד להיות מושפעים מכך. לכן הוא אומר, שמאחר שהוא יעורר בתוכו רחמנות על אותו אדם, הנובעת מהתבוננותו ב"טוב" וב"רע" של אותו אדם, היא תשפיע עליו שרגשו והתיחסותו לאותו אדם באופן כללי, יהיו מתוך רגש ויחס של אהבה, וכשתתעורר בעיה של עשיית טובה לאותו אדם, וטובה הרי עושים לאדם **כולו,** – יעשה לו את הטובה, כי ה"שנאה" מוגבלת אך ורק ל"רע" שבו, אבל הרגש והיחס לאותו אדם בכלל – יהיו מתוך אהבה. **ובלשון כ"ק רבינו:** "כנראה שמוסיף עוד בזה – שאף ששניהן אמת אל יאמר שההרגש והיחס שלו **לחברו בשניהן** – שקול יהי' ושוה כו'. כי כיוון שצריך לעורר רחמים כו' (וזהו ע"י התבוננות **בב"א** בהטו"ר שבחברו) אזי זה מבטל השנאה ומעורר האהבה לחברו (הנק' לעיל (הרע) **שבהם,** (הטוב) **שבהם.** ורפי"ג: זו"ז (טו"ר) **שופטן** – שופט **אותן) – בכללות.** ומובן שזה ישפיע על יחסו גם כשיתבונן רק בהרע שבחברו. נוסף על העיקר – שההרגש לחברו, אפילו כשהוכיחו וכו' – הנה לכללותו – ה"ז אהבה. ונוגע לעשיית טובה לו (שזהו עושה – לכללותו) וכיו"ב, שאז – אהבה ותוצאותי' כו' וק"ל". על כל פנים, אמר כאן רבנו הזקן, שאף מי שמצוה לשנאותו – מצוה גם לאהוב אותו, לכאורה: הרי דוד המלך אמר "תכלית שנאה שנאתים?" – [**וְלֹא אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו-הַשָּׁלוֹם: "תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים וְגוֹ'"**[13]**,** – בלי שום רגש של אהבה אליהם, **אֶלָּא עַל הַמִּינִים וְהָאֶפִּיקוֹרְסִים, שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל,** – עליהם אמר דוד שהוא שונא אותם תכלית שנאה, שכן, לגביהם לא קיימת המצוה לאהוב אותם מחמת ה"טוב" שבהם, מאחר ש"אין להם חלק באלקי ישראל", **כִּדְאִיתָא** – כמו שאנו מוצאים, **בַּגְּמָרָא רֵישׁ פֶּרֶק טז דְּשַׁבָּת]:** – עליהם אמר דוד המלך – תכלית שנאה שנאתים. ואילו כלפי אלה שאינם מינים ואפיקרוסים – לא שייך לומר עליהם "**תכלית** שנאה שנאתים", שכן, גם מי שמצוה לשנוא אותו – הרי גם מצוה לאהוב אותו מבחינת ה"טוב" שבו.

ליקוטי אמרים

המחיה נפשם האלקית וגם לעורר רחמים בלבו עליה כי היא בבחי' גלות בתוך הרע מס"א הגובר עליה ברשעי' והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה כנודע ממ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם [ולא אמר דה"עה תכלית שנאה שנאתים וגו' אלא על המינים והאפיקורסים שאין להם חלק באלהי ישראל כדאיתא בגמרא ר"פ ט"ז דשבת]:

יום חמישי י"א אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 82, פרק לג עוד... עד עמ' מב, נאם ה':

פֶּרֶק לג. בפרקים שלפני פרק ל"ב, הסביר רבנו הזקן, שבשעה שיהודי בא לידי מרירות בגלל מצבו הרוחני שאיננו כמו שצריך להיות, יעורר מיד בתוכו שמחה אמיתית, בעשותו חשבון שעל–ידי שיקיים מצוות ומעשים טובים יוציא את נפשו האלקית מגלות הגוף והנפש הבהמית, וגם יגביה את נפשו הבהמית ולבושיה: מחשבה, דיבור ומעשה, לקדושה, כשישתמש במחשבתו, דיבורו והמעשה שלו, לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות במעשה.

ליקוטי אמרים

פרק לג עוד זאת תהיה שמחת הנפש האמיתי' ובפרט כשרואה בנפשו בעתים מזומנים שצריך לזככה ולהאירה בשמחת לבב אזי יעמיק מחשבתו ויצייר בשכלו ובינתו ענין יחודו ית' האמיתי איך הוא ממלא כל עלמין עליונים ותחתונים המונח לפניו – **עֵנְיַן יִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ הָאֲמִתִּי,** – ענינה האמיתי של "אחדות ה'", אינו רק, שהקב"ה הוא אלקה יחיד, שברא את העולם, אלא שהוא ה"יש" היחיד, המציאות האמיתית היחידה, כי בלעדו – לא קיים שום דבר, וכפי שיוסבר להלן: **אֵיךְ הוּא** – הקב"ה, **מְמַלֵּא בְּנַפְשׁוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים שֶׁצָּרִיךְ לְזַכְּכָהּ וּלְהָאִירָהּ בְּשִׂמְחַת לֵבָב, אֲזַי יַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ וִיצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ וּבִינָתוֹ** – כלומר, שההבנה – בענין שידובר בו להלן – תתקבל בשכלו בבהירות, כאילו הוא מתבונן בציור

---

12. ישעי' כט, כב. **13.** תהלים קלט, כב.

כָּל עָלְמִין – ממלא את כל העולמות, **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,** – כלומר: שבכל דבר קיימת חיות פנימית אלקית המחיה אותו, כמו הנשמה המחיה וממלאה את הגוף. חיות **זו** מוגבלת ומותאמת לכוח קיבולו של הנברא את החיות האלקית, שישאר בקיומו ולא יתבטל במציאות; בענין זה קיים הבדל בחיות שבין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים: בעולמות העליונים החיות גלויה יותר מאשר בעולמות התחתונים, **וַאֲפִלּוּ מְלֹא כָּל הָאָרֶץ הַלָּזוֹ הוּא כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – הכוונה לצורה אחרת של "חיות"[1] – "חיות" המחיה את העולמות בבחינת סובב כל עלמין ("כבוד" – הוא בחינת מקיף וסובב), באופן שהוא מקיף את כל העולמות; "חיות" זו, אינה מצומצמת ומוגבלת בהתאם לנבראים, אלא היא משפיעה בנברא – בהיותה נעלית בהרבה מהנבראים. ולגבי חיות זו, אין שום הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, עד שגם בעולם הגשמי – "מלא כבודו" – **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב מַמָּשׁ,** – והכל לגביו – חשוב כלא כלום, **וְהוּא לְבַדּוֹ הוּא בְּעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְבַדּוֹ קֹדֶם שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית,** – אז, לא היה קיים שום דבר מלבד הקב"ה, כך גם אחרי שנבראו העולמות והנבראים – קיים הוא בלבד, שכן – הכל לגביו כאילו אינו קיים, **וְגַם בַּמָּקוֹם הַזֶּה שֶׁנִּבְרָא בּוֹ עוֹלָם הַזֶּה, הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם,** – צבא השמים וצבא הארץ, **הָיָה הוּא לְבַדּוֹ מְמַלֵּא הַמָּקוֹם הַזֶּה,** – לפני שהם נבראו, **וְגַם עַתָּה** – אחרי שכל אלה נבראו, **כֵּן הוּא לְבַדּוֹ בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי כְּלָל, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים בְּטֵלִים אֶצְלוֹ בַּמְּצִיאוּת מַמָּשׁ,** – ומאחר שלגבי הקב"ה הכל בטל במציאות ממש, הרי שהם לגביו כמו שהיו לפני שנבראו. כדי להבין כיצד כל הנבראים בטלים במציאות לגבי הקב"ה – מסביר רבנו הזקן את הדבר במשל מהנפש: **כְּבִטּוּל אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר וְהַמַּחֲשָׁבָה בְּמְקוֹרָן וְשָׁרְשָׁן, הוּא מָהוּת הַנֶּפֶשׁ וְעַצְמוּתָהּ, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ: חָכְמָה בִּינָה וָדַעַת כו',** – המדות: חסד, גבורה, תפארת וכו' שהן מקור ושורש אותיות הדיבור והמחשבה (שהרי, אדם חושב ומדבר ענינים של שכל או ענינים של מדות) והם, כוחות השכל והמדות, נקראים : מהות ועצמות הנפש, ביחס ללבושי הדיבור והמחשבה, **שֶׁאֵין בָּהֶם** – בשכל ובמדות, **בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת עֲדַיִן קֹדֶם שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת בִּלְבוּשׁ הַמַּחֲשָׁבָה [כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק כ וְכָא בַּאֲרִיכוּת, עַיֵּן שָׁם].** – שענין האותיות מתחיל במחשבה, כשאדם כבר חושב איך לבצע את השכל או את תאות הלב, שכאן קיים ההבדל, שאדם אחד חושב ומדבר באותיות אלה, ואדם שני – באותיות אחרות. ואילו, בשעה שהוא מתעמק ב"שכל" עצמו, או כשמורגש בו רגש התאוה לדבר מסויים – אין לומר, שהאחד מבין ומתאווה באותיות אלה, והשני – באותיות אחרות. שכן, אז לא מורגשות עדיין אותיות, כי אם גילוי השכל עצמו וגילוי המדה עצמה. הרי, כשם שאותיות הדיבור או המחשבה, אין להן שום ערך לגבי גילוי הנפש שלמעלה מאותיות; ולפני שהן התגלמו באותיות הדיבור או המחשבה, כשהן עדיין כלולות במקורן ושורשן – ה"שכל" או ה"מדות", הן בטלות, הרי, שם אינן במציאות לגמרי, שלא מורגשת שום מציאות של אותיות – כך, כל הנבראים (שנבראו מאותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה) בטלים לגבי מקורם ושורשם – אור אין סוף ברוך הוא. האמור הוא משל מתחום הנפש. ולהלן יביא רבנו הזקן משל נוסף מענין גשמי: **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר[2] מָשָׁל נִשְׁמִי לָזֶה, מֵעֵנְיַן בִּטּוּל זִיו וְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בְּמְקוֹרוֹ, הוּא גּוּף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבָּרָקִיעַ, שֶׁגַּם שָׁם** – בגוף כדור השמש, **מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט וַדַּאי זִיווֹ וְאוֹרוֹ,** – של השמש, **וּבְיֶתֶר שְׁאֵת מֵהִתְפַּשְּׁטוּתוֹ וְהֶאָרָתוֹ בַּחֲלַל הָעוֹלָם,** – שכן, ככל שזיו השמש קרוב יותר לשמש, הוא ודאי מאיר יותר, **אֶלָּא שֶׁשָּׁם** – בגוף כדור השמש, **הוּא** – הזיו והאור, **בָּטֵל בַּמְּצִיאוּת בְּמְקוֹרוֹ וּכְאִלּוּ אֵינוֹ בַּמְּצִיאוּת כְּלָל:** – שכן, בגוף כדור השמש, מורגש המקור בלבד, שהוא השמש עצמה, ואילו זיו ואור השמש אינו ניכר כלל. לקרב יותר את הדברים לשכל, הרי זה למשל, מה שחכמינו ז"ל אומרים[3]: "שרגא בטיהרא מאי אהני" (נר הדולק בצהרים – מה מועיל!), הרי אין הכוונה, שאין הנר מפיץ אור, שהרי, אם היו מכסים חלונות החדר, שאור השמש לא יחדור אליו, היו מרגישים אז באור הנר, אלא מאחר שקיים אור גדול יותר של השמש – לא נראה אור הנר ואין לו שום השפעה כלל – ומאחר שכל מציאותו של הנר היא להאיר, הרי כיון שאין הוא מאיר – אין הוא נחשב למציאות; כך, ויותר מכך, אין בזיו ואור השמש משום מציאות, בשעה שהוא נמצא במקורו, בשמש עצמה. **וְכָכָה מַמָּשׁ דֶּרֶךְ מָשָׁל, הוּא בִּטּוּל הָעוֹלָם וּמִלּוֹאוֹ בַּמְּצִיאוּת לְגַבֵּי מְקוֹרוֹ שֶׁהוּא אוֹר-אֵין-סוֹף בָּרוּךְ-הוּא,**

ליקוטי אמרים

ואפי' מלא כל הארץ הלזו הוא כבודו ית' וכולא קמיה כלא חשיב ממש והוא לבדו הוא בעליונים ותחתונים ממש כמו שהיה לבדו קודם ששת ימי בראשית וגם במקום הזה שנברא בו עולם הזה השמים והארץ וכל צבאם היה הוא לבדו ממלא המקום הזה וגם עתה כן הוא לבדו בלי שום שינוי כלל מפני שכל הנבראים בטלים אצלו במציאות ממש כביטול אותיות הדבור והמחשבה במקורן ושרשן הוא מהות הנפש ועצמותה שהן עשר בחינותיה חכמה בינה ודעת כו' שאין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש המחשבה [כמ"ש בפ' כ' וכ"א באריכות ע"ש] וכמ"ש ג"כ במ"א משל גשמי לזה מענין ביטול זיו ואור השמש במקורו הוא גוף כדור השמש שברקיע שגם שם מאיר ומתפשט ודאי זיוו ואורו וביתר שאת מהתפשטותו והארתו בחלל העולם אלא ששם הוא בטל במציאות במקורו וכאילו אינו במציאות כלל: וככה ממש דרך משל הוא ביטול העולם ומלואו במציאות לגבי מקורו שהוא

---

1. כן מובן מקיצור תניא מהצ"צ - שמזכיר כאן הג' ענינים ממלא, סובב וכולא קמי' וכו'. **2.** ב"שער היחוד והאמונה" פרק ג. **3.** חולין ס, ב. ראה זוהר בראשית כ, א.

– שהעולם וכל ברואיו – בטלים במציאות, וכאילו אינם קיימים כלל, לגבי אור אין סוף ברוך הוא, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם בַּאֲרִיכוּת.** – שזו משמעותו האמיתית של ענין "אחדות השם", שהקב"ה בלבד הוא ה"יש" האמיתי, ובלעדו – אין שום דבר קיים. **וְהִנֵּה, כְּשֶׁיַּעֲמִיק בָּזֶה הַרְבֵּה,** – להבין את ענין "אחדות ה'", **יִשְׁמַח לִבּוֹ וְתָגֵל נַפְשׁוֹ אַף גִּילַת וְרַנֵּן בְּכָל לֵב וְנֶפֶשׁ וּמְאֹד בֶּאֱמוּנָה[4] זוֹ, כִּי רַבָּה הִיא, כִּי הִיא קִרְבַת אֱלֹהִים מַמָּשׁ.** – בשעה שהאדם חש היטב את ענין "אחדות ה'" הוא קרוב להקב"ה ממש. **וְזֶה כָּל הָאָדָם וְתַכְלִית בְּרִיאָתוֹ, וּבְרִיאַת כָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים - לִהְיוֹת לוֹ** – להקב"ה, **דִּירָה זוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים,** – בנבראים התחתונים, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[5] בַּאֲרִיכוּת.** – שכל תכלית בריאת האדם וכל העולמות העליונים והתחתונים היא, כי נתאוה הקב"ה להיות לו "דירה" בנבראים התחתונים, שיתגלה בהם ענינו האמיתי של "אחדות ה'" – כמו למשל דירתו של אדם, בה דר ונמצא עצמותו של האדם, כך תתגלה אמיתות ענין "אחדות ה'" בנבראים התחתונים. **וְהִנֵּה, כַּמָּה גְּדוֹלָה שִׂמְחַת הֶדְיוֹט** – ומה שגרוע ממנו – **וּשְׁפַל אֲנָשִׁים, בְּהִתְקָרְבוּתוֹ לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם** – ולא רק כשהוא מתקרב אליו, אלא יתירה מזו, **הַמִּתְאַכְסֵן וְדָר אִתּוֹ-עִמּוֹ בְּבֵיתוֹ,** – של שפל האנשים, – ולא יחד בהיכל המלך, הרי, אם התקרבותו למלך בשר ודם, מסיבה לאדם שמחה גדולה ביותר, **וְכָל-וָחֹמֶר לְאֵין קֵץ** – שהשמחה גדולה במאד, **לְקִרְבַת וְדִירַת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא,** – שבשעה שהאדם מתקרב להקב"ה, ובאופן שהקב"ה כביכול דר ומתאכסן בדירתו – ודאי וודאי שדבר זה צריך להסב לאדם שמחה גדולה ביותר, **וּכְדִכְתִיב[6]: "כִּי מִי הוּא זֶה אֲשֶׁר עָרַב לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלַי, נְאֻם ה'":** – ועל-ידי אמונה והתבטלות ל"יחוד ה'", נעשה האדם קרוב להקב"ה, ובאופן שהקב"ה דר בדירתו יחד אתו.

ליקוטי אמרים

אור א"ס ב"ה וכמש"ש באריכו'. והנה כשיעמיק בזה הרבה ישמח לבו ותגל נפשו אף גילת ורנן בכל לב ונפש ומאד באמונה זו כי רבה היא כי היא קרבת אלהים ממש וזה כל האדם ותכלית בריאתו ובריאות כל העולמות עליונים ותחתוני' להיות לו דירה זו בתחתוני' כמ"ש לקמן באריכות. והנה כמה גדולה שמחת הדיוט ושפל אנשים בהתקרבותו למלך בשר ודם המתאכסן ודר אתו עמו בביתו וק"ו לאין קץ לקרבת ודירת ממ"ה הקב"ה וכדכתיב כי מי הוא זה אשר ערב לבו לגשת אלי נאם ה':

יום שישי י"ב אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מב, ועל זה תיקנו... עד עמ' 84, אתו עמו.

וְעַל זֶה – על הביטול ל"יחוד ה'", **תִּקְּנוּ לִתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּכָל בֹּקֶר, וְלוֹמַר: "אֲשֶׁרֵינוּ מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ וְכוּ' וּמַה יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ", כְּלוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בִּירֻשָּׁה שֶׁנִּפְלָה לוֹ הוֹן עָתֵק שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ, כֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן לְאֵין קֵץ, יֵשׁ לָנוּ לִשְׂמֹחַ עַל יְרֻשָּׁתֵנוּ** 84 **שֶׁהִנְחִילוּנוּ אֲבוֹתֵינוּ, הוּא יְחוּד ה' הָאֲמִתִּי, אֲשֶׁר אֲפִלּוּ בָּאָרֶץ מִתַּחַת - אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ, וְזוֹ הִיא דִּירָתוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים.** – שהנבראים התחתונים ידעו ויהיו בטלים לענין "אין עוד מלבדו", שאין שום דבר קיים בלעדי הקב"ה. ענין זה נקרא "ירושה", שכן, בעבודתנו העצמית, לא היינו יכולים להגיע לענין "יחוד ה'" האמיתי. אלא, קבלנו דבר זה בירושה מאבותינו, שענין "אחדות ה'" יובן וייקלט היטב בנשמתו של יהודי. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[7]: תַּרְיַ"ג מִצְוֹת נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל, בָּא חֲבַקּוּק וְהֶעֱמִידָן עַל אַחַת,** – היא מצות האמונה. **שֶׁנֶּאֱמַר[8]: "וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה", כְּלוֹמַר, כְּאִלּוּ אֵינָהּ רַק מִצְוָה אַחַת, הִיא הָאֱמוּנָה לְבַדָּהּ, כִּי עַל יְדֵי הָאֱמוּנָה לְבַדָּהּ** – בענין "יחוד ה'" האמיתי, כפי שלמדנו לעיל, **בָּא לְקִיּוּם כָּל הַתַּרְיַ"ג מִצְוֹת. דְּהַיְנוּ, כְּשֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בֶּאֱמוּנָתוֹ בְּיִחוּד ה' בְּתַכְלִית הַשִּׂמְחָה, כְּאִלּוּ לֹא הָיְתָה עָלָיו רַק מִצְוָה זוֹ לְבַדָּהּ, וְהִיא לְבַדָּהּ תַּכְלִית בְּרִיאָתוֹ וּבְרִיאַת כָּל הָעוֹלָמוֹת** – כמו למשל, אילו ידע

ליקוטי אמרים

ועל זה תיקנו ליתן שבח והודיה לשמו ית' בכל בקר ולומר אשרינו מה טוב חלקנו וכו' ומה יפה ירושתנו כלומר כמו שהאדם שש ושמח בירושה שנפלה לו הון עתק שלא עמל בו כן ויותר מכן לאין קץ יש לנו לשמוח על ירושתנו שהנחילנו אבותינו הוא יחוד ה' האמיתי אשר אפי' בארץ מתחת אין עוד מלבדו וזו היא דירתו בתחתונים וז"ש רז"ל תרי"ג מצות ניתנו לישראל בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה כלומר כאלו אינה רק מצוה אחת היא האמונה לבדה כי ע"י האמונה לבדה יבא לקיום כל התרי"ג מצות דהיינו כשיהיה לבו שש ושמח באמונתו ביחוד ה' בתכלית השמחה כאלו לא היתה עליו רק מצוה זו לבדה והיא

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ער רופט עס אן אמונה - ווייל דאס איז מיוסד [הוא קורא לכך אמונה - מפני שזה מיוסד] על האמונה שבדבר ה' שמים נעשו גו' ועוד שאפילו הענין דאחדות השם האמיתית הוא באמונה אצל כאו"א (עיין ס, ב. קמא, ב), ועוד י"ל שהוא וכו'".
5. פרק ל"ו. **6.** ירמי' ל, כא. **7.** מכות כד, א. **8.** חבקוק ב, ד.

האדם, שקיימת לגביו מצוה אחת בלבד, והיא תכלית בריאתו ובריאת כל העולמות, הרי היה מתוך שמחה רבה ביותר מקיים אותה מצוה – באותה מדה עליו לשמוח במצות האמונה ב"יחוד ה'" האמיתי, **הֲרֵי בְּכֹחַ וְחַיּוּת נַפְשׁוֹ בְּשִׂמְחָה רַבָּה זוֹ תִּתְעַלֶּה נַפְשׁוֹ לְמַעְלָה מַעְלָה, עַל כָּל הַמּוֹנְעִים קִיּוּם כָּל הַתַּרְיַ"ג מִצְוֹת מִבַּיִת** – הפרעות הנובעות מגופו ונפשו הבהמית, **וּמִחוּץ.** – הפרעות הנובעות מהסובב אותו, והיינו: שכל המניעות הנובעות מגופו ונפשו הבהמית ומעניני העולם, לא ימנעו אותו מלקיים תרי"ג המצוות. שכן, מאחר שהוא חש את האמונה בענין "יחוד ה'", שאין שום דבר מבלעדי ה', הרי שאין שום דבר שבידו להפריע לו לקיים תורה ומצוות שהן רצונו של הקב"ה, ולכן – ה"אמונה" היא יסוד כל המצוות. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר "בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה"**– כמו שכתוב: "וצדיק באמונתו יחי'", **"יִחְיֶה" דַּיְקָא,** – דוקא, **כִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, דֶּרֶךְ מָשָׁל, כָּךְ תִּחְיֶה נַפְשׁוֹ בְּשִׂמְחָה רַבָּה זוֹ. וְהִיא שִׂמְחָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת, כִּי מִלְּבַד שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת** – הנפש שמבינה, **בְּקִרְבַת ה' וְדִירָתוֹ אִתּוֹ־עִמּוֹ.** – את קרבת ה', והיותו "דר" בדירה אחת אתו עמו – שזאת היא שמחה עצומה לנפש, הרי נוסף על כך,

ליקוטי אמרים

לבדה תכלית בריאתו ובריאת כל העולמות הרי בכח וחיות נפשו בשמחה רבה זו תתעלה נפשו למעלה מעלה על כל המונעים קיום כל התרי"ג מצות מבית ומחוץ. וזהו שאמר באמונתו יחיה יחיה דייקא כתחיית המתים דרך משל כך תחיה נפשו בשמחה רבה זו והיא שמחה כפולה ומכופלת כי מלבד שמחת הנפש המשכלת בקרבת ה' ודירתו אתו עמו.

יום שבת קודש י"ג אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 84, עוד זאת ישמח... עד עמ' מג, באמונה זו:

עוֹד זֹאת יִשְׂמַח בְּכַפָּלַיִם בְּשִׂמְחַת ה' וְגֹדֶל נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ בֶּאֱמוּנָה זוֹ, – שבנפש האדם, **דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא מִמָּשׁ וְאִתְהַפֵּךְ חֲשׁוֹכָא לְנַהוֹרָא,** – ממה שה"סטרא אחרא" נכפית ממש, והחושך נהפך לאור, **שֶׁהוּא חֹשֶׁךְ הַקְּלִפּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַחֲמֻרִי הַמַּחֲשִׁיכִים וּמְכַסִּים עַל אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ "עַד עַת קֵץ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[9]**: "קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ"** – שיגיע זמן בו יהיה סוף לחושך הקליפות המכסות על אור הקדושה. [**דְּהַיְנוּ "קֵץ הַיָּמִין"**, – כשיתגלה ה"ימין" שלמעלה, **שֶׁיַּעֲבִיר** מגו – הקב"ה, את **רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו"**[10]**, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[11]**.** – כל זה יהיה כשהקליפה תתבטל, ואילו עתה, כשהקליפה עדיין מכסה על הקדושה, הרי, כשהאדם, באמונתו בענין "יחוד ה'", שובר את ה"קליפה", והופך את חושך ה"קליפה" לאור, יש בכך משום גרימת נחת רוח רב להקב"ה. **וּבִפְרָט בְּחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁאֵין אֶרֶץ הָעַמִּים טְמֵא וּמָלֵא קְלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא, וְאֵין שִׂמְחָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ** – כמו, **כְּאוֹרָה וְשִׂמְחָה** – בצירוף המעלה של **בְּיִתְרוֹן אוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּיְקָא.** – דוקא, מהפיכת החושך לאור. – וכשבחוץ לארץ נקלט בו ענין "אחדות ה'", יש בכך משום גרימת שמחה גדולה מיוחדת למעלה. בהתאם לכך, מובן ממילא, שככל שגדול יותר החושך השורר במקום – כך גדולה יותר הנחת רוח למעלה הנובעת מהאמונה ב"אחדות ה'" שיהודי הנמצא באותו מקום מאמין. הרי, שהשמחה היא כפולה: שמחת הנפש על קרבתה להקב"ה, והשמחה על גרימת הנחת־רוח והשמחה להקב"ה כביכול. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[12]**: "יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשָׂיו",** – "בעושיו" **פֵּרוּשׁ שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ לוֹ לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת ה', אֲשֶׁר** – הקב"ה, **שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בְּדִירָתוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים, שֶׁהֵם** – הנבראים שבעולם, **בְּחִינַת עֲשִׂיָּה נִשְׁמִית מַמָּשׁ.** – ובהם קמה דירה להקב"ה. ולכן נאמר **"בעושיו"** – לשון עשיה, לאמר: שהשמחה היא גדולה ביותר מזה שהדירה להקב"ה כביכול, מוקמת בתוך הנבראים שבעולם העשיה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "בְּעוֹשָׂיו" לְשׁוֹן רַבִּים, – אלה** שעושים אותו (לכאורה היה צריך לומר "ישמח ישראל בעושו" – לשון יחיד) **שֶׁהוּא עוֹלָם הַזֶּה הַנִּשְׁמִי הַמָּלֵא קְלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא, שֶׁנִּקְרָא "רְשׁוּת הָרַבִּים"** – ולא רשות היחיד, יחידו של עולם, אלא רשות של קליפות, שהן רבות **וְ"טוּרֵי דִּפְרוּדָא",** – הרי הפירוד, שכל אחד בהם קמה דירה להקב"ה.

ליקוטי אמרים

עוד זאת ישמח בכפליים בשמחת ה' וגודל נחת רוח לפניו ית' באמונה זו דאתכפיא ס"א ממש ואתהפך חשוכא לנהורא שהוא חשך הקליפות שבע"הז החומרי המחשיכים ומכסים על אורו ית' עד עת קץ כמ"ש קץ שם לחשך [דהיינו קץ הימין שיעביר רוח הטומאה מן הארץ ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וכמ"ש לקמן] ובפרט בארצות עו"ג שאוירם טמא ומלא קליפות וס"א ואין שמחה לפניו ית' כאורה ושמחה ביתרון אור הבא מן החשך דייקא. וז"ש ישמח ישראל בעושיו פי' שכל מי שהוא מזרע ישראל יש לו לשמוח בשמחת ה' אשר שש ושמח בדירתו בתחתוני' שהם בחי' עשיה גשמיית ממש. וז"ש בעושיו לשון רבים שהוא עו"הז הגשמי המלא קליפות וס"א שנק' רשות הרבים וטורי דפרודא

---

9. איוב כח, יג. 10. ישעי' מ, ה. 11. סוף פרק ל"ו. 12. תהלים קמט, ב.

לעצמו הוא הר נפרד גבוה, וכל אחד מהם יש מי שעשה אותו – הוא ה' (לכן נאמר "עושיו" לשון רבים), **וְאִתְּהַפְּכָן לְנְהוֹרָא,** – והם נהפכים לאור, **וְנַעֲשִׂים "רְשׁוּת הַיָּחִיד" לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, בֶּאֱמוּנָה זוֹ:** – על־ידי אמונתו של יהודי ב"אחדות ה'" האמיתית – כל זה נעשה "רשות היחיד" ל"יחידו של עולם", ולכן נאמר "בעושיו" לשון רבים, שהשמחה למעלה היא במיוחד מכך שכל עניני העשיה הנפרדים נהפכים לאור הקדושה על־ידי האמונה בענין "אחדות ה'".

ליקוטי אמרים

ואתהפכן לנהורא ונעשים רשות היחיד ליחודו ית' באמונה זו:

המשך ביאור למס' שבת ליום רביעי עמ' ב

– משנתנו ששנינו בה שנותנים לתוך הכברה, **דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא** – אינה הולכת בשיטת תנא זה שבברייתא, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֵין מַשְׁגִּיחִין בַּכִּבְרָה כָּל עִיקָּר** – אין משתמשים בכברה כלל.

משנה

משנתנו מלמדת דינים נוספים בענין הכנת מאכל בהמה בשבת: **גּוֹרְפִין** את האבוס בשבת לנקותו מן העפרורית שבו **מִלִּפְנֵי הַפֶּטֶם** – מלפני השור שמפטמים אותו, שלא תתערב הפסולת שבאבוס עם התבן והשעורים שנותנים עכשיו לפניו ויקוץ במאכלו. **וּמְסַלְּקִין** את התבן שלפני השור **לְצַדְדִין** כשהוא מרובה, **מִפְּנֵי הָרְעִי** – שלא ידרסנו ברגליו ויטנפנו בצואתו, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. נוֹטְלִין** שעורין ותבן **מִלִּפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ, וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ כַּשַּׁבָּת,** ואין אומרים שמטלטל דבר שאינו ראוי, ואסור משום טלטול שלא לצורך, אלא ראוי הוא, משום שאין בהמה קצה במאכל הניטל מלפני חבירתה.

גמרא

שנינו במשנה: גורפים את העפרורית מן האבוס מלפני השור שמפטמים אותו, ומסלקים את התבן שלפני השור לצדדים כשהוא מרובה, שלא יטנפנו בצואה, דברי רבי יוסי הגלילי, וחכמים אוסרים. הגמרא תבאר באיזה דין נחלקו חכמים על רבי יוסי: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, האם **רַבָּנָן אַרִישָׁא פְּלִיגִי** – רבנן נחלקו על הרישא שהתיר רבי יוסי לגרוף את העפרורית, והם סוברים שאסור לגרפה, משום שפעמים שהאבוס של קרקע, וכשגורף את העפרורית מתכוין להשוות את הגומות שבקרקע כדי שלא יפלו השעורים לתוכן. **אוֹ אַסֵּיפָא פְּלִיגִי** – או שרבנן נחלקו על הסיפא שהתיר רבי יוסי לסלק את התבן לצדדים שלא יטנפנו השור, והם סוברים שאסור לסלקו, שכבר יש בו חלק שנמאס ואינו ראוי למאכל השור, ואסור לטלטלו. **אוֹ אַתַּרְוַיְיהוּ פְּלִיגִי** – או שנחלקו בשניהם, בין ברישא ובין בסיפא.

תָּא שְׁמַע בוא ושמע ראיה לפשוט הספק מברייתא, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין עפרורית שבאבוס שלפני הפטם ובין תבן שלפני הפטם, **לֹא יְסַלְּקֶנּוּ לְצַדְדִין.** הרי שרבנן נחלקו בין ברישא ובין בסיפא.

הגמרא מבארת במה נחלקו רבי דוסא וחכמים בדין הראשון: **אָמַר רַב חִסְדָּא, מַחֲלוֹקֶת** רבי דוסא וחכמים היא דווקא **בְּאֵיבוּם שֶׁל קַרְקַע,** ונחלקו אם גזרו שמא ישוה גומות, **אֲבָל בְּאֵיבוּם שֶׁל כְּלִי,** שאין בו חשש של השוואת גומות, **לִדְבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר** לגרפו.

מקשה הגמרא: **וְאֵיבוּם שֶׁל קַרְקַע מִי אִיכָּא לְמַאן דְּשָׁרֵי** – האם יש מי שמתיר לגרפו, **הָא קָא מַשְׁוֵי גּוּמּוֹת** – הרי ודאי יש לגזור שמא ישוה גומות. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** – אלא מה שנאמר בשם רב חסדא בביאור המחלוקת של רבי דוסא וחכמים, כך נאמר, **אָמַר רַב חִסְדָּא, מַחֲלוֹקֶת** רבי דוסא וחכמים היא דווקא **בְּאֵיבוּם שֶׁל כְּלִי,** שרבי דוסא מתיר לגרפו כיון שאין בו חשש של השוואת גומות, וחכמים אוסרים משום גזירה שמא יבוא לגרוף איבוס של קרקע, **אֲבָל בְּאֵיבוּם שֶׁל קַרְקַע לִדְבְרֵי הַכֹּל אָסוּר** לגרוף את העפרורית, שמא ישוה גומות.

שנינו במשנה: **וְנוֹטְלִין** שעורים ותבן **מִלִּפְנֵי בְּהֵמָה** זו ונותנים לפני בהמה אחרת בשבת. הגמרא מביאה שתי ברייתות בענין זה ומבארת אותם: **תָּנָא חֲדָא** – שנינו בברייתא אחת, **נוֹטְלִין** שעורים ותבן **מִלִּפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ יָפֶה, וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ רַע. וְתַנְיָא אִידָךְ** – ושנינו בברייתא אחרת, **נוֹטְלִין מִלִּפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ רַע, וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ יָפֶה.**

אָמַר אַבָּיֵי, אִידִי וְאִידִי – זו וזו, כלומר בין הברייתא הראשונה ובין הברייתא השניה סוברת, **שִׁמְקַמֵּי חֲמָרָא לְקַמֵּי תּוֹרָא שְׁקִלִינַן** – נוטלים שעורים ותבן מלפני החמור ונותנים לפני השור, **וּמִקַּמֵּי תּוֹרָא לְקַמֵּי חֲמָרָא לֹא שְׁקִלִינַן** – אין נוטלים שעורים ותבן מלפני השור כדי ליתנם לפני החמור, אלא שבברייתא הראשונה קראו לפה החמור 'יפה' ולפה הפרה 'רע' ובברייתא השניה להיפוך, **וְהָא דְּקָתָנֵי** – ומה ששנינו בברייתא הראשונה 'נוֹטֵל מִלִּפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ יָפֶה', היינו משום שמדובר **בַּחֲמוֹר,** וקראו לפיו יפה משום **דְּלֵית לֵיהּ רִירֵי** – שאינו מטיל רירים במאכלו, והאוכל שלפניו אינו נמאס וראוי לתיתו לפני השור, ומה ששנינו באותה ברייתא 'וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ רַע' היינו משום שמדובר **בְּפָרָה,**

יום ראשון

יום ששי — ז אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תרומה, ששי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: ומקדושה זו . . . מעט מעט.

כָּל אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל עָלָיו לָדַעַת, כִּי הוּא שְׁלִיחַ אֲדוֹן כֹּל, לְמַעַן הָבִיא לְפֹעַל - בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא - רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ וְכַוָּנָתוֹ בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם, שֶׁהֵם לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, וְהוּא עַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת וְהַשְׁרָשַׁת מִדּוֹת טוֹבוֹת.

יום ראשון — ז אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקרא, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: פרק לו. והנה . . . 90 ואפסי עוד.

אז מען געהט אין גאס דארף מען טראַכטען דברי תורה צי אין מחשבה צי אין דבור, דאָס ווענדט זיך, צי מען מעג ע״פ דין ריידען דאָרטען דברי תורה. אָבער אז ער געהט און איז ניט פארנומען אין דברי תורה, זאָגט איהם דער שטיין אויף וועמען ער טרעט: בולאך (גולם) וואָס טרעסטו אויף מיר? מיט וואָס ביסטו העכער פאר מיר?

כַּאֲשֶׁר הוֹלְכִים בָּרְחוֹב - צָרִיךְ לְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אוֹ בְּמַחֲשָׁבָה אוֹ בְּדִבּוּר. הַדִּבֵּר תָּלוּי, אִם מֻתָּר, עַל פִּי דִּין, לְדַבֵּר שָׁם דִּבְרֵי תּוֹרָה. אַךְ אִם הוּא הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עָסוּק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה - מְטִיחָה בּוֹ הָאֶבֶן עָלֶיהָ הוּא דּוֹרֵךְ: גֹּלֶם! מַדּוּעַ אַתָּה דּוֹרֵךְ עָלַי? בַּמֶּה הִיא עֶלְיוֹנוּתְךָ עָלַי?

יום שני

שבת — ח אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תרומה, שביעי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: פרק כח. ואפילו . . . ממש עמו.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל אריינגערופען א יונגערמאַן פון דעם מגיד׳ס תלמידים, און האָט איהם געזאָגט – מיט א ניגון, כדרכו – : ״איך האָב א מצוה פון ולמדתם אותם את בניכם, דו האָסט א מצוה פון זן ומפרנס בני ביתו, לאָמיר זיך בייטען: איך וועל דיר געבען דו זאָלסט קענען מקיים זיין דיין מצוה, און דו לערען מיט מיין זון – דאָס איז געווען דער מיטעלער רבי – און האָט איהם מבאר געווען סדר הלימוד: דאָס ערשטע לערענט מען אותיות א. ב . . . וואָס איז אן אלף – א פינטעלע פון אויבען, א פינטעלע פון אונטען, א קו באמצע – דאָס איז אן אלף. א קינד מוז וויסען, אז דער אלף פון תורה איז דער יוד פון אויבען דער יוד פון אונטען מיט דעם קו פון אמונה וואָס באהעפט זיי. נאָך א נוסחא איז דאָ: ״א יוד למעלה דאָס איז די נשמה, א איד למטה דאָס איז דער גוף און א קו של יראת שמים באמצע״.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן זִמֵּן אֵלָיו פַּעַם אַבְרֶךְ מִתַּלְמִידֵי הַמַּגִּיד, וְאָמַר לוֹ - בְּנִגּוּן, כְּדַרְכּוֹ - ״עָלַי יֵשׁ מִצְוַת ״וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם״, עָלֶיךָ יֵשׁ מִצְוַת לָזוּן וּלְפַרְנֵס בְּנֵי בֵיתוֹ, הָבָה נִתְחַלֵּף: אֲנִי אֶתֵּן לְךָ כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה שֶׁלְּךָ, וְאַתָּה לְמַד עִם בְּנִי - הָיָה זֶה אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי, - וּבֵאֵר לוֹ סֵדֶר הַלִּמּוּד: רֵאשִׁית לוֹמְדִים אוֹתִיּוֹת א־ב... מַהִי ״אָלֶף״? - נְקֻדָּה מִמַּעַל, נְקֻדָּה מִתַּחַת, קַו בָּאֶמְצַע - זוֹהִי ״אָלֶף״. יֶלֶד חַיָּב לָדַעַת, שֶׁהָ״אָלֶף״ שֶׁל תּוֹרָה הוּא הַ״יּוּד״ שֶׁמִּמַּעַל, הַ״יּוּד״ שֶׁמִּתַּחַת, עִם קַו הָאֱמוּנָה שֶׁמְּחַבְּרָם״.

יֶשְׁנָה גִּרְסָה נוֹסֶפֶת: ״״יוּד״ לְמַעְלָה זוֹהִי הַנְּשָׁמָה, ״יְהוּדִי״ לְמַטָּה – זֶהוּ הַגּוּף, וְקַו שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם בָּאֶמְצַע״.

יום שני — ח אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקרא, שני עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: והנה תכלית . . . מו במציאות.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: טוֹבָה פְּעֻלָּה אַחַת מֵאֶלֶף אֲנָחוֹת. אֱלֹקֵינוּ חַי, וְתוֹרָה וּמִצְוֹת נִצְחִיִּים הֵמָּה, עֲזֹב אֶת הָאֲנָחָה וּשְׁקֹד בַּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל וְיָחְנְךָ הָאֱלֹקִים.

יום שלישי

יום ראשון — ט אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצוה, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: פרק כט. אך . . . לו וגסותן.

אז מען געהט אין גאס און מען טראַכט משניות תניא, און מ׳זיצט אין קראָם (סטאָר) מיט א חומש, א תהלים, איז איצט איז דאָס טייערער, ווי אין דער צייט, ווען אין גאס (סטריט) איז געווען ליכטיג באור תורה. מ׳טאָר ניט געהן אין גאס אליבא רקניא, מען דארף האָבען תורה, מיט וואָס צו געהן אין גאס.

כְּשֶׁהוֹלְכִים בָּרְחוֹב וְחוֹשְׁבִים מִשְׁנָיוֹת, תַּנְיָא, וְיוֹשְׁבִים בַּחֲנוּת עִם חֻמָּשׁ, תְּהִלִּים הֲרֵי עַתָּה זֶה יָקָר יוֹתֵר מִכְּפִי שֶׁהָיָה בִּזְמַן שֶׁהָרְחוֹב הָיָה מוּאָר בְּאוֹר תּוֹרָה. אָסוּר לְהַלֵּךְ בָּרְחוֹב ״עַל לֵב רֵיקָן״. יֵשׁ לְהִצְטַיֵּד בְּתוֹרָה, עִמָּהּ יִתְהַלְּכוּ בָּרְחוֹב.

יום שלישי — ט אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקרא, שלישי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: ולזה נתן . . . מו מהאר״י ז״ל.

בְּבִרְכַּת בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת אוֹמְרִים עַל כֹּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ – הַכָּ״ף בְּחוֹלָם וְלֹא בְּקָמַץ.

גֹּדֶל הַתְּשׁוּקָה לְהִתְקַשְּׁרוּת, יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ רַק כַּאֲשֶׁר יִלְמֹד מַאֲמָרֵי הַחֲסִידוּת שֶׁאוֹמֵר הָרַב וְכוֹתֵב, כִּי בִּרְאִיַּת פָּנִים בִּלְבַד לֹא סַגִּי [=דַּי].

יום רביעי

יום שני — י אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצוה, שני עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: והסיבה . . . לו בשר אדם.

בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן קֹדֶם מַיִם אַחֲרוֹנִים אוֹמְרִים עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל, לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת, אֲבָרְכָה, זֶה חֵלֶק.
בְּיוֹם שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ תַּחֲנוּן: שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב, לִבְנֵי קֹרַח, אֲבָרְכָה, זֶה חֵלֶק.
אַחַר מַיִם אַחֲרוֹנִים וַיְדַבֵּר אֵלַי.

יום רביעי — י אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקרא, רביעי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: וגם כבר . . . 92 מחייהו כו׳.

טרם הנסיעה ממקום מדורו יסדר א חסידישען פארבריינגען, ויקבל ברכת הפרידה מחבריו הטובים, וכמאמר הידוע: חסידים זעגענען זיך ניט, ווייל מען פאָהרט זיך קיינמאל ניט פאַנאַנדער, וואו מ׳איז – איז מען איין משפחה.

טֶרֶם הַנְּסִיעָה מִמְּקוֹם מְדוֹרוֹ יְסַדֵּר הִתְוַעֲדוּת חֲסִידִית, וִיקַבֵּל בִּרְכַּת הַפְּרֵדָה מֵחֲבֵרָיו הַטּוֹבִים, וּכְמַאֲמָר הַיָּדוּעַ: חֲסִידִים לֹא נִפְרָדִים, כִּי לְעוֹלָם אֵינָם נוֹסְעִים [=מִתְרַחֲקִים] אִישׁ מֵרֵעֵהוּ. הֵיכָן שֶׁנִּמְצָאִים – אָנוּ מִשְׁפָּחָה אַחַת.

יום חמישי

יום שלישי — יא אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצוה, שלישי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: וכמאמר הלל . . . לו האדם עצמו.

יָדוּעַ וּמְקֻבָּל בְּעִנְיַן הַכַּוָּנוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה, אֲשֶׁר אֵלּוּ שֶׁאֵין דַּעְתָּם יָפָה לְכַוֵּן, מִפְּנֵי הֶעְדֵּר הַיְדִיעָה אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּכֹחָם לִזְכֹּר כַּוָּנוֹת הַפָּרְטִיּוֹת בְּעֵת הַתְּפִלָּה, מַסְפִּיק שֶׁיְּכַוְּנוּ כַּוָּנָה כְּלָלִית: לִהְיוֹת תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ עִם כָּל הַכַּוָּנוֹת הַמְבֹאָרוֹת בְּסִפְרֵי קַבָּלָה.

יום חמישי — יא אדר שני — ה׳תש״ג

תַּעֲנִית אֶסְתֵּר מֻקְדָּם. סְלִיחוֹת, אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל.

שיעורים. חומש: ויקרא, חמישי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: רק שאח״כ . . . ארצך וגו׳.

חֲסִידוּת כּוֹלֶלֶת שְׁנֵי עִנְיָנִים עִקָּרִים: א) הֲבָנַת כָּל הֲלָכָה בִּשְׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ הָעַצְמִי בְּרוּחָנִיּוּת, הֵינוּ בִּסְפִירוֹת וּמַדְרֵגוֹת בְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם לְפִי עִנְיָנוֹ כַּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, ב) הֲבָנַת עִנְיַן כָּל הֲלָכָה בָּעֲבוֹדָה, הֵינוּ שֶׁהֲגַם שֶׁהִיא חָכְמָה וְשֵׂכֶל אֱלֹקִי וְדִין הַתּוֹרָה, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לִמְצֹא בָּזֶה עִנְיָן בָּעֲבוֹדָה בְּהַנְהָגַת הָאָדָם בְּחַיֵּי עוֹלָם זֶה.

יום שישי

יום רביעי — **יב אדר א** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצוה, רביעי עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: וא״כ הוא . . . 72 ספי״ג.

כְּתִיב: ״מַתָּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ, וְלִפְנֵי גְדוֹלִים יַנְחֶנּוּ״. יֵשׁ לְךָ אֲנָשִׁים שֶׁהֵם גְּדוֹלֵי הַשֵּׁם בְּחָכְמָתָם אוֹ בְּעָשְׁרָם, אֲבָל מַתָּן אָדָם, כְּשֶׁהָאָדָם נוֹתֵן אֶת הָאָדָם שֶׁלּוֹ בְּאֵיזֶה הִתְעַסְּקוּת בְּהַחְזָקַת הַדָּת, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד כִּי יַרְחִיב לוֹ, אֶלָּא עוֹד זֹאת כִּי לִפְנֵי גְדוֹלִים יַנְחֶנּוּ.

יום ששי — **יב אדר שני** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקרא, ששי עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: פרק לז. והנה . . . בעבירה ח״ו.

דער אָנהויב פון פרשת הקרבנות איז: אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳. עס האָט דאָך געדארפט שטיין אדם מכם כי יקריב גו׳, זאָגט דער אלטער רבי: אדם כי יקריב, בכדי אז א מענש זאָל ווערען נעהנטער צו השי״ת איז מכם קרבן לה׳, פון אייך אליין דארף זיין דער קרבן, מקריב זיין זיין אייגענע בהמה, דעם יצר הרע וואָס ווערט אָנגערופען נפש הבהמית.

הַתְחָלַת פָּרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת הִיא: ״אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה׳״. צָרִיךְ הָיָה לִהְיוֹת כָּתוּב ״אָדָם מִכֶּם כִּי יַקְרִיב גו׳״? אוֹמֵר אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן: ״אָדָם כִּי יַקְרִיב״ – כְּדֵי שֶׁאָדָם יִתְקָרֵב לַה׳ יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי ״מִכֶּם קָרְבָּן לַה׳״ – מִכֶּם עַצְמְכֶם צָרִיךְ לִהְיוֹת הַקָּרְבָּן, לְהַקְרִיב אֶת הַ״בְּהֵמָה״ הַפְּרָטִית – אֶת הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁנִּקְרָא נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

שבת קודש

יום חמישי — **יג אדר א** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצוה, חמישי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ובפרט . . . 72 נגדי תמיד.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

אאמו״ר אמר: בא מיר איז ברור, אז א חסידישער איד זיצט אין בית המדרש, און לערענט אָדער חזר׳ט א חסידות ברבים, איז א שמחה בא די זיידעס, און זייער שמחה איז מספיק פאר איהם, קינדער און קינד׳ס קינדער רוב טוב בגשמיות וברוחניות.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] אָמַר: בָּרוּר לִי, שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדֵי חָסִידִי יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלוֹמֵד אוֹ חוֹזֵר חֲסִידוּת בָּרַבִּים, הֲרֵי זוֹ שִׂמְחָה אֵצֶל זְקֵנַי, וְשִׂמְחָתָם מַסְפֶּקֶת עֲבוּרוֹ, לְבָנָיו וּבְנֵי בָּנָיו – רֹב טוּב בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת.

הַפְּטוֹרָה: כֹּה אָמַר ה'. אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים, אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ.

שיעורים. חומש: ויקרא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ומעות . . . מז התפלה.

ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, שרפו ידיהם מדברי תורה. אז מ'ווערט שוואך אין תורה, וואָס דער לימוד התורה איז דאָך על מנת לעשות ולקיים, קומט עמלק און קיהלט אָפּ דעם אידען, וילחם עם ישראל, ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, – דכל אחד מישראל יש לו אות אחת בתורה, ולכן נהגו כל ישראל לכתוב אות בתורה, – און עמלק מאכט קאלט קדושת התורה. והעצה לזה בחר לנו אנשים, אנשי משה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא, שבכל דור יש ראשי אלפי ישראל. וצא הלחם בעמלק ל' יחיד, לפי שהתורה היא נצחית בכל דור ובכל זמן ובכל מקום בשוה.

"וַיָּבֹא עֲמָלֵק, וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים" – "שֶׁרָפוּ יְדֵיהֶם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה". כְּשֶׁמִּתְרַפִּים בַּתּוֹרָה, שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה הֲרֵי הוּא עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם – בָּא עֲמָלֵק וּמְקָרֵר אֶת הַיְּהוּדִי; "וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל" – רָאשֵׁי תֵבוֹת יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת לַתּוֹרָה, דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ אוֹת אַחַת בַּתּוֹרָה, וְלָכֵן נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִכְתֹּב אוֹת בַּתּוֹרָה – וַעֲמָלֵק מְצַנֵּן אֶת קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה. וְהָעֵצָה לָזֶה – "בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים", אַנְשֵׁי מֹשֶׁה, וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה בְּכָל דָּרָא, שֶׁבְּכָל דּוֹר יֵשׁ רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל. "וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק" – בִּלְשׁוֹן יָחִיד, לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית בְּכָל דּוֹר וּבְכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה.

המשך ביאור למס' שבת ליום שישי עמ' ב

בֶּחָצֵר, ואינו יכול להכניסו לביתו לשומרו מפני שהוא מוקצה ואסור בטלטול, מַנִּיחַ עָלֶיהָ [–על הארנק] כִּכָּר לחם אוֹ תִּינוֹק, וּמְטַלְטְלָהּ [–את הארנק] ומכניסו לביתו. אָמַר רַב יִצְחָק, שָׁכַח לְבֵינָה בֶּחָצֵר, ואינו יכול להכניסה לביתו לשומרה מפני שהיא מוקצה, מַנִּיחַ עָלֶיהָ [–על הלבינה] כִּכָּר לחם אוֹ תִּינוֹק, וּמְטַלְטְלָהּ עמם ומכניסה לביתו. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שִׁילָא, אָמַר רַבִּי אַסִּי, פַּעַם אַחַת שָׁכְחוּ דִּסְקִיָּא [–שק של עור] מְלֵאָה מָעוֹת בִּסְרַטְיָא – בדרך ההולכת מעיר לעיר, שהיא רשות הרבים, וּבָאוּ וְשָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן מה יעשו כדי להביאו למקום המשתמר, וְאָמַר לָהֶן רבי יוחנן, הַנִּיחוּ עָלֶיהָ [–על השק] כִּכָּר לחם אוֹ תִּינוֹק, וְכֵן טַלְטְלוּהָ [–את השק] למקום המשתמר.

הגמרא מבארת אימתי נאמר היתר זה: אָמַר מַר זוּטְרָא, הִלְכְתָא כְּכָל הָנֵי שְׁמַעְתָּתָא – הלכה ככל השמועות הללו, שמותר לטלטל מוקצה כשמניח עליו דבר היתר, דווקא בְּשׁוֹכֵחַ – באופן ששכח את המוקצה במקום שאינו משתמר ורוצה לטלטלו למקום משתמר, אבל אם הניחו שם מדעתו לא התירו לטלטלו בהנחת דבר היתר. רַב אַשִּׁי אָמַר, אֲפִילּוּ אם שָׁכַח אותו שם נַמִּי – גם כן [לֹא] התירו לטלטלו בהנחת דבר היתר, וְלֹא אָמְרוּ שמותר לטלטל מוקצה בהנחת כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק, אֶלָּא לְמֵת המוטל בחמה בִּלְבָד, שהוא מוקצה, ומשום כבוד הבריות התירו לטלטלו בהנחת דבר היתר עליו.

הגמרא מביאה את מנהגם של אביי ורבא: אַבָּיֵי מַנַּח כַּפָּא אַכִּיפֵי – היה מניח כף על גבי עומרים שנקצרו, שהם מוקצה, וכך היה מטלטלם. רָבָא מַנַּח סַכִּינָא אַבַּר יוֹנָה – היה מניח סכין על גבי בשר בן יונה שאינו מבושל ואינו מליח, והוא מוקצה, וְכך מְטַלְטְלָהּ [–את הבשר]. אָמַר על כך רַב יוֹסֵף, כַּמָּה חֲרִיפָא שְׁמַעְתְּתָא דְּדַרְדְּקֵי – כמה חריפה שמועת התינוקות, כלומר אביי ורבא, שסבורים שהם חריפים במנהגים אלו שנהגו, אך באמת אינו כן, אלא הדבר אסור, משום דאֵימַר דְּאָמוּר רַבָּנַן – אימתי אמרו החכמים שמותר לטלטל מוקצה בהנחת דבר היתר עליו, דווקא בְּשׁוֹכֵחַ את המוקצה במקום שאינו משתמר, ועלול להפסיד את הדבר אם לא יטלטלנו למקום המשתמר, אבל לְכַתְּחִילָּה – כשלא שכחו במקום שאינו משתמר ואין כאן הפסד ממון, מִי אָמוּר – האם אמרו שמותר, ואיך טלטלו אביי ורבא מוקצה בהנחת דבר היתר שלא במקום הפסד.

הגמרא מביאה את דברי אביי ורבא על מנהגם האמור למעלה: אָמַר אַבָּיֵי, אִי לָאו דְּאָדָם חָשׁוּב אֲנָא – אם לא שאדם חשוב אני, וצריך להחמיר בדבר המותר מן הדין כדי שלא ילמדו ממני אחרים להקל באיסורים, כַּפָּא אַכִּיפֵי לָמָּה לִי – למה לי להניח כף על העומרים להתירם בטלטול, הָא חָזוּ לְמִיזְנָא עֲלַיְיהוּ – הלא הם ראויים להסב עליהם, ואינם מוקצה. אָמַר רָבָא, אֲנָא אִי לָאו דְּאָדָם חָשׁוּב אֲנָא – אני אם לא שאדם חשוב אני וצריך להחמיר על עצמי שלא ילמדו ממני להקל באיסורים, סַכִּינָא אַבַּר יוֹנָה לָמָּה לִי – למה לי להניח סכין על בשר בן יונה שלא התבשל ולא נמלח להתירו בטלטול, הָא חֲזִי לִי לְאוּמְצָא – הלא ראוי הוא לי לאוכלו חי, ואינו מוקצה.

הגמרא דנה בדברי רבא שאמר שבשר חי אינו מוקצה מפני שראוי לאוכלו חי. מדייקת הגמרא בדברי רבא: טַעֲמָא – הטעם שאמר רבא שבשר חי אינו מוקצה, משום דַּחֲזִי לְאוּמְצָא – שראוי לאוכלו חי, הָא לֹא חָזֵי לְאוּמְצָא – אבל אם לא היה ראוי לאוכלו חי, לֹא היה מתיר רבא לטלטלו, ואף שראוי הוא לאכילת חתול, שדבר העומד לאכילת אדם, שיבשלוהו לאחר השבת, אינו נחשב מוכן לאכילת בעלי חיים. תמהה הגמרא: לְמֵימְרָא – האם ניתן ללמוד מכך דְּרָבָא כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ, שדבר הראוי לאכילת אדם אינו נחשב מוכן לבעלי חיים, וְהָאָמַר רָבָא לְשַׁמָּעֵיהּ [–לשמשו המשרת אותו] ביום טוב, טְוִוי לִי כַּר אַוָּזָא וּשְׁדִי מֵיעֵיהּ לְשׁוּנָרָא – צלה לי בן אווזים והשלך את מעיו לחתול, וביום טוב אין דרך בני אדם לאכול מעיים, כיון שיש להם דברים אחרים לאכול, ומכך שהתיר רבא לטלטלם למאכל בעלי חיים אף שמערב יום טוב עמדו למאכל אדם, יש ללמוד שרבא סובר כרבי שמעון שדבר הראוי למאכל אדם נחשב מוכן לבעלי חיים, ואם כן למה הוצרך להתיר טלטול בשר חי משום שראוי לו לאכילה, הלא גם ללא טעם זה הותר בטלטול.

האם מותר לקנות בובות?

יום ראשון ז' אדר ה'תשע"ג

הלכות עבודה זרה פרק ג, הלכות ט-י: הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְעַצְמוֹ - אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ בְּיָדוֹ... לוֹקֶה... אָסוּר לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים... כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ כָּהֵן הַטּוֹעִים וִידַמּוּ שֶׁהֵם לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

יש להקשות: הרי לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, ומדוע כאן לוקה "אע"פ שלא עשאה בידו" אלא אחר עשה בשבילו?

ומבאר ה'לחם משנה' כי מאחר שהשני עושה בשליחותו, הרי זה כאילו עושה בעצמו. והקשה עליו ה'מנחת חינוך' (מצוה כז): אם טעם האיסור הוא מצד שליחות, היה על הרמב"ם לחלק בין ישראל שעשה עבורו - לגוי, שהרי גוי אינו נעשה שליח. ועוד: הרי 'אין שליח לדבר עבירה', וגם כשישראל עשה עבורו אין לייחס את המעשה למשלח!

ולכן ביאר: העבירה היא עצם הציווי לאחר לעשות לו עבודה־זרה, ואין זה מדין שליחות, ולכן אם גוי עשה על פי ציוויו לוקה.

וב'אגרות משה' (יו"ד סי' נה) ביאר שהאיסור אינו העשיה או הציווי אלא העובדה שלאחר שהורה לעשות לו משהה ברשותו, שהיא מעשה גמור בדוגמת הקונה חמץ בפסח שלוקה משום 'בל יראה', אף שהאיסור היא מציאות החמץ אצלו (שהיא בהעדר עשייה), כיון שגרם לכך באמצעות מעשה, לוקה.

ולפי זה הוסיף שגם ההלכה הבאה, "אסור לעשות צורות לנוי ואע"פ שאינן עבודה זרה", האיסור מדאורייתא הוא גם כשקונה את הצורה ומכניסה לרשותו אף שלא עשה אותה בעצמו, כי עצם הבעלות על הדבר אסורה.

ומה שכתב הרמב"ם שהטעם הוא "כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהן לעבודה" – אין כוונתו שהאיסור הוא רק מחמת החשד, אלא שכדרכו בכמה מקומות, נותן טעם לדיני התורה, אך האיסור קיים גם כאשר הטעם לא שייך.

אך יש סוברים שהאיסור הוא רק משום שיחשדו שעובד להם, ולכן בזמנינו שאין עובדים לצורות אדם ואין מקום לחשד, מותר להשהות צורות. ועל סמך זה מקילים רבים לקנות ולהשהות בבית בובות לילדים (ראה העמק שאלה נז, ג. יחווה דעת ג, סד).

מדוע עיר הנידחת לא נסקלת?

יום שני ח' אדר ה'תשע"ג

הלכות עבודה זרה פרק ד, הלכה א: וְאַנְשֵׁי הָעִיר הַמֻּדַּחִין נֶהֱרָגִין בְּסַיִף.

יחיד שעבד עבודה זרה עונשו בסקילה, אבל כאשר העיר כולה (או רובה) עבדה עבודה זרה - "נהרגין בסייף". לכן, כל עוד מיעוט אנשי העיר עבדו עבודה זרה הרי הם כיחידים שעבדו עבודה זרה ודינם בסקילה (להלן ה"ב) ורק כאשר רוב אנשי העיר עבדו עבודה זרה (ובתנאים מסוימים) – נהרגין בסייף.

ויש לתמוה:

כלל הוא ש"כל מי שנתחייב בשתי מיתות נדון בחמורה" (הל' סנהדרין פי"ד ה"ד), וכיון שאנשי עיר הנדחת נתחייבו שתי מיתות: (א) סקילה בהיותם יחידים העובדים עבודה זרה. (ב) הרג, בהיותם אנשי עיר הנידחת – למה אינם נידונים בחמורה, שהיא סקילה?

והביאור:

דין התורה "הכה תכה את יושבי העיר לפי חרב" לא מתייחס לאנשי העיר כיחידים שעבדו עבודה זרה אלא ל'יושבי העיר' כציבור, כי בטלה מציאותם בתור יחידים שעבדו עבודה זרה ונעשו מציאות חדשה של ציבור העובד עבודה זרה. ולכן אין להעניש אותם בסקילה שהיא עונש היחיד העובד עבודה זרה, כי משעה שנעשו 'עיר הנידחת' בטל מהם דין היחיד ויש עליהם דין ציבור שעונשו בסייף.

אמנם, אף שלגבי חטא עבודה זרה בטל מהם דין יחידים, בנוגע לעבירות אחרות נשאר עליהם דין יחידים, ולכן "מדיחי העיר הנידחת בסקילה" למרות שהם חלק מאנשי העיר (להלן ה"ב), כי לעניין זה לא בטלה מציאותם בתור יחידים, ועונשם כעונש המדיח, בסקילה.

(לקוטי שיחות ט, עמ' 109)

חומרת איסור עבודה זרה

יום שלישי ט' אדר ה'תשע"ג

הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה י: עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹ אֲשֵׁרָה שֶׁנִּשְׂרְפָה, אֶפְרָהּ אָסוּר בַּהֲנָאָה.

וכתבו התוספות (תמורה לד,א ד"ה הנשרפין) שהלכה זו, שאשירה אסורה לעולם וגם אפרה אסור, מקורה מהכתוב (דברים יג, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". וכן דעת רש"י (חולין פט, א) לענין אפר עיר הנידחת שגם הוא אסור לעולם, והדבר נלמד מהפסוק 'ולא ידבק'.

והנה, שנינו (קידושין נו, ב): "המקדש בערלה, בכלאי הכרם, בשור הנסקל ובעגלה ערופה ... אינה מקודשת". ופירש רש"י שאי אפשר לקדש בהם משום שאסורים בהנאה.

והקשו התוספות (פסחים כט, ב): מדוע אינה מקודשת והרי "כל הנשרפין – אפרם מותר" ואם כן אפשר לקדש גם באיסורי הנאה, שהרי לאחר השריפה יכול להשתמש באפרם, ובהנאה זו הוא מקדש!

ותרצו: א. כיון שכעת אין בדברים אלו שוה פרוטה אינו יכול לקדש בהם גם אם בעתיד אולי כן יהיה בהם שוה פרוטה. ב. אם בעתיד יהיה ניתן להפיק מהאפר הנאה בשווי פרוטה אכן יכול לקדש ב'נשרפין', ומה שאמרו שאין לקדש באיסורי הנאה הוא כאשר גם כשיהיו אפר לא יהיה בהם שוה פרוטה.

ועל התירוץ השני הקשה הרשב"א מדברי התוספתא (קידושין

ד, ז): "המקדש באשירה ופירותיה, בעיר הנידחת וביושביה... אינה מקודשת", נמצא ש"אף על פי שאלו מן הנשרפין ויש באפרן יותר משווה פרוטה – אינה מקודשת", היפך דברי התוספות שאם יש שווי פרוטה באפר של איסורי הנאה מקודשת?

וה'שער המלך' (חמץ ומצה ג, יא) מיישב: "הרי בעצי אשירה אף על פי שהן מן הנשרפין, הא קתני בברייתא דאפרן אסור, וכתבו התוס' בסוף תמורה דהאי טעמא משום דכתיב 'ולא ידבק' ...". כלומר, באשירה ועיר הנידחת יש איסור מיוחד (הנלמד מהפסוק "ולא ידבק") שגם האפר אסור בהנאה. ולכן, גם אם יש בו יותר משווה פרוטה אינה מוקדשת.

מתי אין לחפש טעם למצוות?

יום רביעי י' אדר ה'תשע"ג

הלכות עבודה זרה פרק יב, הלכה א: אֵין מְגַלְּחִין פַּאֲתֵי הָרֹאשׁ כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין עוֹבְדֵי כוֹכָבִים שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם".

כתב ה'טור' (יו"ד סי' קפא) כי הטעם שכתב הרמב"ם - שהתורה אסרה גילוח פאות הראש מפני שכך עושים עובדי עבודה זרה - אינו מפורש בתורה ו"אין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצוות מלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמם". וביאר ה'בית יוסף' (שם) שכוונת הטור כך היא: מדברי הרמב"ם שמחדש טעם למצוה זו משמע שאם לא נדע טעמה לא נהיה מצווים לקיימה, ואין הדבר כן אלא מצוות מלך היא ועלינו לעשותה אף אם לא נדע טעמה.

ותמה על זה ה'בית יוסף': וכי יעלה על הדעת שהרמב"ם רצה לומר שאין לקיים המצווה אלא אם כן נדע טעמה, ו"מי יחוש לכבוד התורה יותר ממנו?", אלא וודאי גם לדעתו "כל חיובי התורה גזירת מלך הם", אלא כל שאפשר למצוא טעם למצווה נפרש את טעמה.

וכתב הט"ז (יו"ד שם סק"א) על דברים אלו: "חס ושלום שהטור יחשוב כן בדעת הרמב"ם, שאין צריכים לקיים את המצוה כל שאין אנו יודעים את הטעם" אלא כך מתפרשים הדברים:

הרמב"ם הסביר שהאיסור לגלח פאות הראש הוא מפני שדרך עובדי עבודה זרה וכמריהם לעשות כך, ואם כן יש להתיר לגלח פאות הראש כאשר הדבר נדרש משום 'שלום מלכות', כי לצורך זה התירו דבר האסור משום חוקות הגויים ואמרו כי "מי שהוא קרוב למלכות וצריך ללבוש במלבושיהם ולדמות להם - מותר בכל" (יו"ד סי' קעח ס"ב).

ועל כך חולק הטור ולדעתו האיסור להידמות לעכו"ם הותר משום 'שלום מלכות' רק בדבר האסור משום חוקות הגויים ואילו איסור גילוח פאות הראש שלא מפורש בו שהוא משום חוקות הגויים, אין להתירו משום שלום מלכות. ואי אפשר לומר שהיות ואין אנו יודעים טעם אחר נפרש מעצמנו שטעם האיסור הוא משום חוקות הגויים (ונתיר משום שלום מלכות) - כי "אין אנו צריכים לבקש טעם למצוות כי מצוות המלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמן" ואין להתיר גילוח הפאות משום שלום מלכות.

מיהו 'קרקפתא'?

יום חמישי י"א אדר ה'תשע"ג

הלכות תשובה פרק ג, הלכה ה: הַבֵּינוֹנִים - אִם הָיָה בִּכְלַל מֶחֱצָה עֲוֹנוֹת שֶׁלָּהֶן, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ תְּפִלִּין מֵעוֹלָם, דָּנִין אוֹתוֹ כְּפִי חֶטְאוֹ, וְיֶשׁ־לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

מקור הדברים בגמרא (ר"ה יז, א) שם נאמר ש"קרקפתא דלא מנח תפילין" הוא בכלל "פושעי ישראל בגופן". וכתב הר"ן (שם ד, א מדפי הרי"ף): "הוא הדין לשאר מצות עשה שבגופו שלא קיימן מעולם, כגון שלא קרא קריאת שמע ולא בירך על המזון אחריו מעולם".

אך מדברי כמה מהראשונים נראה שהוא דין מיוחד במצות תפילין. וכן כתב הרא"ש (הל' תפילין סי' כח): "פושעי ישראל בגופן היינו קרקפתא דלא מנח תפילין... שאין לך גדול בכל מצוות עשה שבתורה יותר ממצות תפילין, שהוקשה כל התורה כולה לתפילין... לכך צריך כל אדם ליזהר במצות תפילין".

ועל דברי הר"ן (שם) שהדבר נאמר רק במי ש"לא קיימן מעולם", היינו שאם קיים המצוה אפילו פעם אחת יצא מכלל זה, הביא הרא"ש (ר"ה פ"א סי' ה) שאמנם הרי"ף גרס "קרקפתא דלא מנח תפילין לעולם", אך הגרסא לפנינו היא "קרקפתא דלא מנח תפילין", ומשמע שזהו גם אם ביטל את המצוה רק לפעמים.

ולכאורה שתי המחלוקות תלויות זו בזו: לדעת הר"ן שהדין נאמר גם לגבי שאר המצוות, בהכרח לפרש שהוא רק אם לא קיים המצוה מעולם, כי אם נאמר שגם מי שנמנע אפילו פעם אחת מלקיים מצוה כלשהי הוא בכלל פושעי ישראל בגופם, אין כלל מושג של 'בינוני' שבידו מחצה זכויות ומחצה עוונות, שהרי אפילו אם ביטל מצות עשה אחת נחשב כרשע. אך אם זהו דין מיוחד בתפילין יתכן לפרש שאפילו המבטל המצוה פעם אחת נחשב כפושעי ישראל.

ובדברי הרמב"ם "שלא הניח תפילין מעולם" מבואר כדעת הר"ן. וכן ביאר הרבי בהכריזו על 'מבצע תפילין', במענה לשאלה מהי גודל התועלת של הנחת תפילין פעם אחת - "קרקפתא דלא מנח תפילין יש לו דין מיוחד, ופסק דין ברור ברמב"ם דהיינו שלא הניח מעולם, זאת אומרת, שעל ידי שמניח תפילין פעם אחת יוצא הוא מסוג זה".

(לקוטי שיחות ו, עמ' 272)

בחירה חופשית בכל מצב

יום שישי י"ב אדר ה'תשע"ג

הלכות תשובה פרק ו, הלכה ג: וְכֵן יִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֵלִיָּהוּ, לְפִי שֶׁהָרְבּוּ לִפְשֹׁעַ, מָנַע מֵאוֹתָן הַמַּרְבִּים לִפְשֹׁעַ תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת לִבָּם אֲחֹרַנִּית", כְּלוֹמַר: מָנַעְתָּ מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה.

בכוח הבחירה יכול יהודי להתגבר גם על הנטיות הטבעיות שלו, ואף "בני אדם שנפשותיהם חולות, מתאוים ואוהבים הדעות הרעות ושונאים הדרך הטובה" (לשון הרמב"ם הל' דעות רפ"ב) יש להם הכוח להתגבר על נטייתם ולהתנהג בדרך טובה (ראה לעיל רפ"ה: "רשות לכל אדם נתונה לו...").

והביאור בזה:

נטיה של האדם מלידה, איננה עובדה מוגמרת שאכן כך יהיה, אלא "חומר מוכן למעלה או לחסרון" (לשון הרמב"ם בשמונה פרקים רפ"ח), ובכוח בחירתו האדם יכול להתגבר על נטיה זו, אלא שאם הקב"ה היה גוזר במפורש על האדם הנולד אם יהיה צדיק או רשע – לא היה ביכולת בחירתו של האדם לשנות זאת.

וכמבואר בחסידות (תורת חיים תולדות יד, ג) על פי דיוק לשון הגמרא (נדה טז, ב, הובא בתניא פ"א) "צדיק או רשע לא קאמר" – כי "אם יגזור אומר בדיבור, כך יהיה" ו"אם יגזור אומר שיהיה צדיק בהכרח שלא יהיה רשע".

ולפי זה היה מקום לומר, שכאשר "אתה הסבות את לבם אחורנית, כלומר מנעת מהן התשובה" אין שום אפשרות לעשות תשובה, אבל באמת יש לומר שכדוגמת המבואר בתניא (אגרת התשובה פי"א) שגם מי ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה" היינו שלא מסייעים לו, ואף מערימים עליו קשיים, אבל "אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו", בעניינו, "מנעת מהן התשובה" הוא רק בחיצוניות אבל בפנימיות הענין, הרי אדרבה, הכוונה היא לעורר אצלם תשובה עמוקה יותר ו"ידחוק ויתחזק ויתגבר על יצרו".

(לקוטי שיחות ו, עמ' 65 ואילך ובהע' 46)

צדיקים ובעלי־תשובה

שבת קודש י"ג אדר ה'תשע"ג

הלכות תשובה פרק ז, הלכה ד: אָמְרוּ חֲכָמִים: מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין, אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִין יְכוֹלִין לַעֲמֹד בּוֹ.

בגמרא (ברכות לד, ב) מצינו מחלוקת בדבר: לדעת ר' יוחנן צדיקים גמורים גדולים מבעלי תשובה, אבל לדעת רבי אבהו אפילו צדיקים גמורים אינם עומדים במקום בעלי תשובה. והכריע הרמב"ם כדעת רבי אבהו.

וכתב בספר 'המועדים בהלכה' (עמ' עט) בשם הגאון הרוגאצו'בי שהמקור להכרעת הרמב"ם הוא בהלכה זו: המקדש את האשה "על מנת שאני צדיק אפילו הוא רשע גמור הרי זו מקודשת מספק, שמא הרהר תשובה בלבו" (קידושין מט, ב). ואם נאמר שצדיק מעלתו גדולה יותר מבעל תשובה, מדוע תהא מקודשת אפילו אם הרהר תשובה בלבו, והרי התנאי היה 'שאני צדיק' והוא אינו אלא בעל תשובה, אלא מכאן "שעל כל פנים אין בעל התשובה פחות במדרגתו מהצדיק, וממילא, לפי הגמרא [שצדיק ובעל תשובה אינם באותה דרגה], מוכרחים לומר שהוא גדול יותר ממנו".

והוכחה זו צריכה עיון: הרי אם נאמר שבעל־תשובה גדול מצדיק קשה לאידך גיסא: דין הוא (שם מט, א) שכאשר המקדש "הטעה לשבח" (שאמר על עצמו שהוא מיוחס בייחוס קטן מכפי שהוא באמת), אינה מקודשת. ואם בעל־תשובה גדול מצדיק נמצא שהמקדש "הטעה לשבח" ואינה מקודשת!

ואכן, אין להוכיח מהלכה זו האם צדיק נעלה מבעל־תשובה או להיפך כי הגמרא מדברת בשם המושאל של 'צדיק' ו'בעל תשובה' בלשון בני־אדם (כפי שמוכח בתחילת הסוגיא בנוגע להגדרת 'עשיר' – "אין אומרים כרבי אלעזר בן חרסום וכרבי אלעזר בן עזריה, אלא כל שבני עירו מכבדים אותו מפני עושרו"), ובלשון בני־אדם גם 'בעל תשובה' נקרא 'צדיק', ומשנעשה בעל תשובה, הרי כיון שבלשון בני אדם נחשב 'צדיק' נתקיים התנאי ומקודשת.

(לקוטי שיחות יד, עמ' 363; יז, עמ' 186 הע' 45)

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' א

רַב הוּנָא בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עָבִיד לְהוּ כִּגְרָף שֶׁל רֵיעֵי – היה גורם שיהיה דינם ככלי שמטילים בו צואה שמותר להוציאו לאשפה, שהיה אוסף את הגרעינים לפניו עד שהיו נמאסות בעיניו, ואז היה נוטלם מפניו ונותנם לבהמה.

הגמרא מביאה קושיא על הנהגת רב הונא. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַשִּׁי לְאַמֵּימַר, וְכִי עוֹשִׂין גְּרָף שֶׁל רֵיעֵי – וכי מותר לגרום שיהיה הדבר מאוס ככלי של צואה לְכַתְּחִילָּה, כדי שיהיה מותר לטלטלו, והלא רק בדיעבד כשהיה לפניו דבר מאוס התירו לפנותו, וכיצד גרם רב הונא שיהא הדבר מאוס לכתחילה כדי שיוכל לפנותו.

המשך הנהגות האמוראים בענין גרעיני התמרים בשבת: רַב שֵׁשֶׁת זָרִיק לְהוּ בְּלִישָׁנֵיהּ – היה זורק את גרעיני התמרים בלשונו אל מעבר לשולחן, כדי שלא יגע בהם כיון שלא נשאר אוכל עליהם ואסורים בטלטול בידים. וְרַב פָּפָּא זָרִיק לְהוּ – היה זורק את הגרעינים אל אַחוֹרֵי הַמִּטָּה שהיה מיסב עליה, וכן אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן אַבְקוּלָס, שֶׁהָיָה מַחֲזִיר פָּנָיו לְאַחוֹרֵי הַמִּטָּה שהיה מיסב עליה, וְזוֹרְקָן לגרעיני התמרים שם.

הדרן עלך נוטל אדם את בנו

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ז'-י"ג אדר ה'תשע"ג

יום ראשון ז' אדר ה'תשע"ג

הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְתֵשַׁע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה; (ב) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר הִרְהוּר הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם; (ג) שֶׁלֹּא לְגַדֵּף; (ד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ; (ה) שֶׁלֹּא יִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לְעַצְמוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת אֲפִלּוּ לְנוֹאִי; (ט) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ אֲחֵרִים אַחֲרֶיהָ; (י) לִשְׂרֹף עִיר הַנִּדַּחַת; (יא) שֶׁלֹּא לִבְנוֹתָהּ; (יב) שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת מִכָּל מָמוֹנָהּ; (יג) שֶׁלֹּא לְהָסִית יָחִיד לְעָבְדָהּ; (יד) שֶׁלֹּא לֶאֱהֹב הַמֵּסִית; (טו) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב שִׂנְאָתוֹ; (טז) שֶׁלֹּא לְהַצִּילוֹ; (יז) שֶׁלֹּא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת; (יח) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה; (יט) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ; (כ) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מִן הַמִּתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ; (כא) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁקֶר, וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁם ה'; (כב) שֶׁלֹּא לָגוּר מֵהֲרִיגַת נְבִיא שֶׁקֶר; (כג) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה; (כד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹב; (כה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת יִדְּעוֹנִי; (כו) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר לַמֶּלֶךְ; (כז) שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה; (כח) שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲווֹת עַל אֶבֶן מַשְׂכִּית; (כט) שֶׁלֹּא לִטַּע אֲשֵׁרָה; (ל) לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בִּשְׁבִילָהּ; (לא) שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ; (לב) שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בְּצִפּוּי נֶעֱבָד; (לג) שֶׁלֹּא לִכְרֹת בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה; (לד) שֶׁלֹּא לָחֹן עֲלֵיהֶן; (לה) שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֵנוּ; (לו) שֶׁלֹּא לְהַדִּמּוֹת בְּמִנְהָגוֹתָן וּבְמַלְבּוּשָׁן; (לז) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ; (לח) שֶׁלֹּא לִקְסֹם; (לט) שֶׁלֹּא לְעוֹנֵן; (מ) שֶׁלֹּא לַחְבֹּר חֶבֶר; (מא) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ אֶל הַמֵּתִים; (מב) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּאוֹב; (מג) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּיִדְּעוֹנִי; (מד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף; (מה) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת רֹאשׁ; (מו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית פְּאַת זָקָן; (מז) שֶׁלֹּא יַעֲבֶה אִישׁ עֲדֵי אִשָּׁה; (מח) שֶׁלֹּא תַּעֲבֶה אִשָּׁה עֲדֵי אִישׁ; (מט) שֶׁלֹּא לִכְתֹּב קַרְקַע; (נ) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד; (נא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת. וּבֵאוּר כָּל הַמִּצְוֹות הָאֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. בִּימֵי אֱנוֹשׁ [בן שת בן אדם הראשון] טָעוּ בְּנֵי הָאָדָם טָעוּת גְּדוֹלָה, וְנִבְעֲרָה [נכסלה] עֲצַת חַכְמֵי אוֹתוֹ הַדּוֹר; וֶאֱנוֹשׁ עַצְמוֹ, מִן הַטּוֹעִים. וְזוֹ הָיְתָה טָעוּתָם: אָמְרוּ, הוֹאִיל וְהָאֵל בָּרָא כּוֹכָבִים אֵלּוּ וְגַלְגַּלִּים אֵלּוּ לְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם, וּנְתָנָם בַּמָּרוֹם, חָלַק לָהֶם כָּבוֹד, וְהֵן שַׁמָּשִׁין הַמְשַׁמְּשִׁין לְפָנָיו - רְאוּיִין הֵם לְשַׁבְּחָם וּלְפָאֲרָם, וְלַחְלֹק לָהֶם כָּבוֹד. וְזֶהוּ רְצוֹן הָאֵל בָּרוּךְ הוּא, לְגַדֵּל וּלְכַבֵּד [את] מִי שֶׁגִּדְּלוֹ וְכִבְּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ רוֹצֶה לְכַבֵּד עֲבָדָיו וְהָעוֹמְדִים לְפָנָיו, וְזֶה הוּא כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה דָּבָר זֶה עַל לִבָּם, הִתְחִילוּ לִבְנוֹת לַכּוֹכָבִים הֵיכָלוֹת, וּלְהַקְרִיב לָהֶן קָרְבָּנוֹת, וּלְשַׁבְּחָם וּלְפָאֲרָם בִּדְבָרִים, וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמוּלָם - כְּדֵי לְהַשִּׂיג רְצוֹן הַבּוֹרֵא, בְּדַעְתָּם הָרָעָה. וְזֶה הָיָה עִקַּר עֲבוֹדָה זָרָה. וְכָךְ הָיוּ אוֹמְרִים עוֹבְדֶיהָ הַיּוֹדְעִים עִקָּרָהּ, לֹא שֶׁהֵן אוֹמְרִים שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ אֶלָּא כּוֹכָב זֶה. הוּא שֶׁיִּרְמְיָה אוֹמֵר: "מִי לֹא יִרָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם, כִּי לְךָ יָאָתָה, כִּי בְכָל חַכְמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל מַלְכוּתָם מֵאֵין כָּמוֹךָ, וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ וְיִכְסָלוּ, מוּסַר הֲבָלִים עֵץ הוּא" - כְּלוֹמַר, הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאַתָּה הוּא הָאֵל לְבַדֶּךָ; אֲבָל טָעוּתָם וּכְסִילוּתָם, שֶׁמְּדַמִּים שֶׁזֶּה הַהֶבֶל רְצוֹנְךָ הוּא.

ב. וְאַחַר שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים, עָמְדוּ בְּבְנֵי אָדָם נְבִיאֵי שֶׁקֶר, וְאָמְרוּ שֶׁהָאֵל צִוָּה לָהֶם וְאָמַר לָהֶם: 'עִבְדוּ כּוֹכָב פְּלוֹנִי', אוֹ 'כָּל הַכּוֹכָבִים', וְהַקְרִיבוּ לוֹ וְנַסְּכוּ לוֹ כָּךְ וְכָךְ, וּבְנוּ לוֹ הֵיכָל, וַעֲשׂוּ צוּרָתוֹ כְּדֵי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ כָּל הָעָם, הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים וּשְׁאָר עַם הָאָרֶץ'. וּמוֹדִיעַ לָהֶם צוּרָה שֶׁבָּדָה מִלִּבּוֹ, וְאוֹמֵר: 'זוֹ הִיא צוּרַת הַכּוֹכָב הַפְּלוֹנִי שֶׁהוֹדִיעוּהוּ בִּנְבוּאָתוֹ'. וְהִתְחִילוּ עַל דֶּרֶךְ זוֹ לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת בַּהֵיכָלוֹת וְתַחַת הָאִילָנוֹת וּבְרָאשֵׁי הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת, וּמִתְקַבְּצִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לָהֶם; וְאוֹמְרִים לְכָל הָעָם, שֶׁזּוֹ הַצּוּרָה מְטִיבָה וּמְרֵעָה, וְרָאוּי לְעָבְדָהּ וּלְיִרְאָה מִמֶּנָּה. וְהַכּוֹמְרִין אוֹמְרִים לָהֶם: 'שֶׁבַּעֲבוֹדָה זוֹ תִּרְבּוּ וְתַצְלִיחוּ', 'עֲשׂוּ כָּךְ וְכָךְ, וְאַל תַּעֲשׂוּ כָּךְ וְכָךְ'. וְהִתְחִילוּ כּוֹזְבִים אֲחֵרִים לַעֲמֹד וְלוֹמַר שֶׁהַכּוֹכָב עַצְמוֹ אוֹ הַגַּלְגַּל עַצְמוֹ אוֹ הַמַּלְאָךְ דִּבֵּר עִמָּהֶם וְאָמַר לָהֶם: 'עִבְדוּנִי בְּכָךְ וְכָךְ', וְהוֹדִיעַ לָהֶם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, 'עֲשׂוּ כָּךְ, וְאַל תַּעֲשׂוּ כָּךְ'. וּפָשַׁט דָּבָר זֶה בְּכָל הָעוֹלָם, לַעֲבֹד אֶת הַצּוּרוֹת בַּעֲבוֹדוֹת מְשֻׁנּוֹת זוֹ מִזּוֹ, וּלְהַקְרִיב לָהֶן, וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶן. וְכֵיוָן שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים, נִשְׁתַּכַּח הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא מִפִּי כָּל הַיְּקוּם וּמִדַּעְתָּם, וְלֹא הִכִּירוּהוּ; וְנִמְצְאוּ כָּל עַם הָאָרֶץ וְהַנָّשִׁים וְהַקְּטַנִּים, אֵינָם יוֹדְעִים אֶלָּא הַצּוּרָה שֶׁל עֵץ וָאֶבֶן וְהַהֵיכָל שֶׁל בִּנְיָן, שֶׁנִּתְחַנְּכוּ מִקַּטְנוּתָן לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶן וּלְעָבְדָן, וּלְהִשָּׁבַע בִּשְׁמָן. וְהַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בָהֶם, כְּגוֹן הַכּוֹמְרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, מְדַמִּין שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ אֶלָּא הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ בִּגְלָלָם וְלִדְמוּתָן [לפי דמותן]. אֲבָל צוּר הָעוֹלָמִים, לֹא הָיָה שָׁם מַכִּירוֹ וְלֹא יוֹדְעוֹ, אֶלָּא יְחִידִים בָּעוֹלָם, כְּגוֹן חֲנוֹךְ וּמְתוּשֶׁלַח וְנֹחַ וְשֵׁם וָעֵבֶר. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, הָיָה הָעוֹלָם מִתְגַּלְגֵּל [נמשך] וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁנּוֹלַד עַמּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁהוּא אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם.

ג. כֵּיוָן שֶׁנִּגְמַל [מחלב אימו, בן ג' שנים] אֵיתָן זֶה [=כינוי לאבות], הִתְחִיל לְשׁוֹטֵט [לחפש] בְּדַעְתּוֹ וְהוּא קָטָן, וְלִחְשֹׁב בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה; וְהָיָה תָּמֵהַּ: 'הֵיאַךְ אֶפְשָׁר, שֶׁיִּהְיֶה הַגַּלְגַּל הַזֶּה נוֹהֵג תָּמִיד, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ מַנְהִיג? וּמִי יְסַבֵּב אוֹתוֹ? לְפִי שֶׁאִי

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום ראשון ז' אדר – ספר המדע – הלכות עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

אֶפְשָׁר שֶׁיְּסַבֵּב אֶת עַצְמוֹ'! וְלֹא הָיָה לוֹ מְלַמֵּד וְלֹא מוֹדִיעַ דָּבָר, אֶלָּא מֵשְׁקָע בְּאוּר כַּשְׂדִּים בֵּין עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הַטִּפְּשִׁים. וְאָבִיו וְאִמּוֹ וְכָל הָעָם עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא הָיָה עוֹבֵד עִמָּהֶם. וְלִבּוֹ מְשׁוֹטֵט וּמֵבִין, עַד שֶׁהִשִּׂיג דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, וְהֵבִין קַו הַצֶּדֶק מִדַּעְתּוֹ הַנְּכוֹנָה; וְיָדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם [-שישנו] אֱלוֹהַּ אֶחָד, וְהוּא מַנְהִיג הַגַּלְגַּל, וְהוּא בָּרָא הַכֹּל, וְאֵין בְּכָל הַנִּמְצָא אֱלוֹהַּ חוּץ מִמֶּנּוּ. וְיָדַע שֶׁכָּל הָעָם טוֹעִים, וְדָבָר שֶׁגָּרַם לָהֶם לִטְעוֹת [ידע שורש טעותם], זֶה שֶׁעוֹבְדִים אֶת הַכּוֹכָבִים וְאֶת הַצּוּרוֹת, עַד שֶׁאָבַד הָאֱמֶת מִדַּעְתָּם; וּבֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ. כֵּיוָן שֶׁהִכִּיר וְיָדַע, הִתְחִיל לְהָשִׁיב תְּשׁוּבוֹת [להקשות קושיות] עַל בְּנֵי אור כַּשְׂדִּים, וְלַעֲרֹךְ דִּין עִמָּהֶם, וְלוֹמַר שֶׁ'אֵין זוֹ דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים בָּהּ'. וְשָׁבַר אֶת הַצְּלָמִים, וְהִתְחִיל לְהוֹדִיעַ לָעָם, שֶׁאֵין רָאוּי לַעֲבֹד אֶלָּא לֵאלוֹהַּ הָעוֹלָם, וְלוֹ רָאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת וּלְהַקְרִיב וּלְנַסֵּךְ - כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּהוּ כָּל הַבְּרוּאִים הַבָּאִים; וְרָאוּי לַאֲבֹד וּלְשַׁבֵּר כָּל הַצּוּרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָּהֶן כָּל הָעָם, כְּמוֹ אֵלּוּ שֶׁהֵם מְדַמִּים שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ אֶלָּא אֵלּוּ. כֵּיוָן שֶׁגָּבַר עֲלֵיהֶם בִּרְאָיוֹתָיו, בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ לְהָרְגוֹ; נַעֲשָׂה לוֹ נֵס, וְיָצָא לְחָרָן. וְהִתְחִיל לַעֲמֹד וּלְקְרוֹת בְּקוֹל גָּדוֹל לְכָל הָעָם, וּלְהוֹדִיעָם שֶׁיֵּשׁ אֱלוֹהַּ אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם, וְלוֹ רָאוּי לַעֲבֹד. וְהָיָה מְהַלֵּךְ וְקוֹרֵא וּמְקַבֵּץ הָעָם מֵעִיר לְעִיר וּמִמַּמְלָכָה לְמַמְלָכָה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאֶרֶץ כְּנַעַן, וְהוּא קוֹרֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם". וְכֵיוָן שֶׁהָיוּ הָעָם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו וְשׁוֹאֲלִין לוֹ עַל דְּבָרָיו, הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַּעְתּוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֵהוּ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת, עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים וּרְבָבוֹת, וְהֵם אַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם. וְשָׁתַל בְּלִבָּם הָעִקָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה, וְחִבֵּר בּוֹ סְפָרִים. וְהוֹדִיעוֹ לְיִצְחָק בְּנוֹ, וְיָשַׁב יִצְחָק מְלַמֵּד וּמַחְזִיר [לדרך האמת]; וְיִצְחָק הוֹדִיעוֹ לְיַעֲקֹב וּמִנָּהוּ לְלַמֵּד, וְיָשַׁב מְלַמֵּד וּמַחְזִיר כָּל הַגְּלוּיִים אֵלָיו. וְיַעֲקֹב אָבִינוּ לִמֵּד בָּנָיו כֻּלָּם, וְהִבְדִּיל לֵוִי וּמִנָּהוּ רֹאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ בִּישִׁיבָה לְלַמֵּד דֶּרֶךְ ה', וְלִשְׁמֹר מִצְוֹת אַבְרָהָם; וְצִוָּה אֶת בָּנָיו שֶׁלֹּא יַפְסִיקוּ מִבְּנֵי לֵוִי מְמַנֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח הַלִּמּוּד. וְהָיָה הַדָּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בִּבְנֵי יַעֲקֹב וּבַגְּלוּיִים עֲלֵיהֶם, וְנַעֲשָׂת בָּעוֹלָם אֻמָּה שֶׁהִיא יוֹדַעַת אֶת ה', עַד שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וְחָזְרוּ לִלְמֹד מַעֲשֵׂיהֶן וְלַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹתָן - חוּץ מִשֵּׁבֶט לֵוִי, שֶׁעָמַד בְּמִצְוֹת אָבוֹת; וּמֵעוֹלָם לֹא עָבַד שֵׁבֶט לֵוִי עֲבוֹדָה זָרָה. וְכִמְעַט קָט הָיָה, וְהָעִקָּר שֶׁשָּׁתַל אַבְרָהָם נֶעֱקַר, וְחוֹזְרִין בְּנֵי יַעֲקֹב לְטָעוּת הָעַמִּים וּתְעִיּוֹתָן. וּמֵאַהֲבַת ה' אוֹתָנוּ, וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ, עָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְרַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים, וּשְׁלָחוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּתְנַבֵּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּבָחַר ה' בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה, הִכְתִּירָן בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעָן דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, וּמַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל הַטּוֹעִין אַחֲרֶיהָ.

פֶּרֶק ב

א. עִקַּר הַצִּוּוּי בַּעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֶחָד מִכָּל הַבְּרוּאִים - לֹא מַלְאָךְ, וְלֹא גַּלְגַּל, וְלֹא כּוֹכָב, וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבַּע הַיְסוֹדוֹת, וְלֹא אֶחָד מִכָּל הַנִּבְרָאִים מֵהֶם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹבֵד יוֹדֵעַ שֶׁה' הוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנִّבְרָא הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ שֶׁעָבַד אֱנוֹשׁ וַאֲנָשֵׁי דּוֹרוֹ תְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. וְעִנְיָן זֶה, הוּא שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה עָלָיו וְאָמְרָה: "פֶּן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה, וְרָאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְגוֹ' אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים"; כְּלוֹמַר, שֶׁמָּא תָּשׁוּט בְּעֵין לִבְּךָ [תחשוב בליבך], וְתִרְאֶה שֶׁאֵלּוּ הֵן הַמַּנְהִיגִים אֶת הָעוֹלָם, וְהֵם שֶׁחָלַק ה' אוֹתָם לְכָל הָעוֹלָם לְהִיוֹתָן חַיִּים וְהוֹיִם וְנִפְסָדִים כְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְתֹאמַר שֶׁרָאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶן וּלְעָבְדָן. וּבְעִנְיָן זֶה צִוָּה וְאָמַר: "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם" - כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא תִּטְעוּ בְּהִרְהוּר הַלֵּב לַעֲבֹד אֵלּוּ, לְהִיוֹתָן סַרְסוּר [סוכן] בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַבּוֹרֵא.

ב. סְפָרִים רַבִּים חִבְּרוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בַּעֲבוֹדָתָהּ, הֵיאַךְ עִקַּר עֲבוֹדָתָהּ וּמַה מִּשְׁפָּטֶיהָ וּמַעֲשֶׂיהָ. צִוָּנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁלֹּא לִקְרוֹת בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים כְּלָל, וְלֹא נְהַרְהֵר בָּהּ, וְלֹא בְּדָבָר מִדְּבָרֶיהָ. וַאֲפִלּוּ לְהִסְתַּכֵּל בִּדְמוּת הַצּוּרָה - אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִם". וּבְעִנְיָן זֶה נֶאֱמַר: "פֶּן תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר, אֵיכָה יַעַבְדוּ" - שֶׁלֹּא תִּשְׁאַל עַל דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ הֵיאַךְ הִיא, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אַתָּה עוֹבֵד; שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְךָ לְהִפָּנוֹת אַחֲרֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אָנִי".

ג. וְכָל הַלָּאוִין הָאֵלּוּ בְּעִנְיָן אֶחָד הֵן, וְהוּא שֶׁלֹּא יִפָּנֶה [יתענין ויחקור] אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה; וְכָל הַנִּפְנֶה אַחֲרֶיהָ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה [כגון גילה פסל מכוסה על מנת לראותו], הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְלֹא עֲבוֹדָה זָרָה בִּלְבַד הוּא שֶׁאָסוּר לְהִפָּנוֹת אַחֲרֶיהָ בְּמַחֲשָׁבָה, אֶלָּא כָּל מַחֲשָׁבָה שֶׁגּוֹרֶמֶת לוֹ לָאָדָם לַעֲקֹר עִקָּר מֵעִקְּרֵי הַתּוֹרָה - מְזַהֲרִים אָנוּ שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹתָהּ עַל לִבֵּנוּ, וְלֹא נַסִּיחַ דַּעְתֵּנוּ לְכָךְ וְנַחְשֹׁב וְנִמְשֹׁךְ אַחַר הִרְהוּרֵי הַלֵּב; מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְצָרָה, וְלֹא כָּל הַדֵּעוֹת יְכוֹלוֹת לְהַשִּׂיג הָאֱמֶת עַל בֵּרְיוֹ; וְאִם יִמְשֹׁךְ כָּל אָדָם אַחַר מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ, נִמְצָא מַחְרִיב אֶת הָעוֹלָם לְפִי קִצַּר דַּעְתּוֹ. כֵּיצַד? פְּעָמִים יָתוּר אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה; וּפְעָמִים יַחְשֹׁב בִּיחוּד הַבּוֹרֵא, שֶׁמָּא [אחד] הוּא שֶׁמָּא אֵינוֹ [אחד], מַה לְּמַעְלָה מַה לְּמַטָּה, מַה לְּפָנִים [קודם שנברא העולם] מַה לְּאָחוֹר [אחרית הימים]; וּפְעָמִים בַּנְּבוּאָה, שֶׁמָּא הִיא אֱמֶת שֶׁמָּא אֵינָהּ; וּפְעָמִים בַּתּוֹרָה, שֶׁמָּא הִיא מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁמָּא אֵינָהּ. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַמִּדּוֹת שֶׁיָּדוּן בָּהֶן עַד שֶׁיֵּדַע הָאֱמֶת עַל בֵּרְיוֹ, וְנִמְצָא יוֹצֵא לִידֵי מִינוּת. עַל עִנְיָן זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה, וְנֶאֱמַר בָּהּ: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם, אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים" - כְּלוֹמַר, לֹא יִמְשֹׁךְ כָּל אֶחָד מִכֶּם אַחַר דַּעְתּוֹ הַקְּצָרָה, וִידַמֶּה שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ מַשֶּׂגֶת הָאֱמֶת. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: "אַחֲרֵי לְבַבְכֶם", זוֹ מִינוּת; "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם", זוֹ זְנוּת. וְלָאו זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא גּוֹרֵם לָאָדָם לְטָרְדוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין בּוֹ מַלְקוּת.

ד. מִצְוַת עֲבוֹדָה זָרָה, [שקולה] כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִשְׁגּוּ, וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת וְגוֹ'" - וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ [ממרע"ה], שֶׁבַּעֲבוֹדָה זָרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הָא

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום ראשון ז' אדר – ספר המדע – הלכות עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה - כּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וּבְכָל הַנְּבִיאִים, וּבְכָל מַה שֶּׁנִּצְטַוּוּ הַנְּבִיאִים, מֵאָדָם [הראשון] וְעַד סוֹף הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם". וְכָל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה, מוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ; וְהִיא עִקַּר כָּל הַמִּצְוֹות כֻּלָּן.

ה. יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי הוּא כְּגוֹי לְכָל דָּבָר, וְאֵינוֹ כְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹבֵר עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סְקִילָה; וּמְשַׁמֵּד לַעֲבוֹדָה זָרָה, הֲרֵי הוּא מְשַׁמֵּד לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְכֵן הַמִּינִים מִיִּשְׂרָאֵל, אֵינָן כְּיִשְׂרָאֵל לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים. וְאֵין מְקַבְּלִים אוֹתָם בִּתְשׁוּבָה לְעוֹלָם - שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן, וְלֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים". וְהַמִּינִים, הֵם הַתְּרִים אַחַר מַחְשְׁבוֹת לִבָּם בְּסִכְלוּת, בַּדְּבָרִים שֶׁאָמַרְנוּ, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ עוֹבְרִים עַל גּוּפֵי תּוֹרָה לְהַכְעִיס, בִּשְׁאָט בְּנֶפֶשׁ [בזלזול] בְּיָד רָמָה, וְאוֹמְרִים שֶׁאֵין בָּזֶה עָוֹן. וְאָסוּר לְסַפֵּר עִמָּהֶן וּלְהָשִׁיב עֲלֵיהֶן תְּשׁוּבָה כְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ". וּמַחֲשֶׁבֶת מִין, לַעֲבוֹדָה זָרָה [ואם שוחט בהמה - דינה כתקרובת ע"ז].

ו. כָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהִיא אֱמֶת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֲבָדָהּ, הֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא; וְאֶחָד הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֶחָד הַמְגַדֵּף אֶת הַשֵּׁם [- שווים שניהם בחומרתם] - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְיָד רָמָה, מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר - אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף". לְפִיכָךְ תּוֹלִין עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, כְּמוֹ שֶׁתּוֹלִין אֶת הַמְגַדֵּף, וּשְׁנֵיהֶם נִסְקָלִין. וּמִפְּנֵי זֶה כָּלַלְתִּי דִּין הַמְגַדֵּף בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁשְּׁנֵיהֶן כּוֹפְרִין בָּעִקָּר הֵן.

ז. וְאֵלּוּ הֵן דִּינֵי הַמְגַדֵּף: אֵין הַמְגַדֵּף חַיָּב סְקִילָה, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ אֶת הַשֵּׁם הַמְיֻחָד שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁהוּא אָלֶף דָּלֶת נוּן יוּד, וִיבָרֵךְ [- יקלל] אוֹתוֹ בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת שֶׁאֵינָם נִמְחָקִין [ז' שמות הם] - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֹקֵב שֵׁם ה' - מוֹת יוּמָת", עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד חַיָּב סְקִילָה; וְעַל שְׁאָר הַכִּנּוּיִים [כגון חנון רחום וכו'], בְּאַזְהָרָה [לאו]. וְיֵשׁ מִי שֶׁמְּפָרֵשׁ, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שֵׁם יוּד הֵי וָאו הֵי; וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁעַל שְׁנֵיהֶם הוּא נִסְקָל.

ח. אַזְהָרָה שֶׁל מְגַדֵּף מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל". בְּכָל יוֹם וָיוֹם דָּנִין אֶת הָעֵדִים בַּכִּנּוּי 'יַכֶּה יוֹסִי יוֹסִי אֶת יוֹסִי' [משתמשים בשם 'יוסי' (גי' אלקים) כתחליף לשם ה' - בגלל הקושי בהתבטאות נוראה שכזו]. נִגְמַר הַדִּין - מוֹצִיאִין אֶת כָּל הָאָדָם לַחוּץ, וְשׁוֹאֲלִים אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּעֵדִים וְאוֹמְרִים לוֹ: 'אֱמֹר מַה שֶּׁשָּׁמַעְתָּ בְּפָרוּשׁ'! וְהוּא אוֹמֵר, וְהַדַּיָּנִים עוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם, וְקוֹרְעִין [בגדיהם] וְלֹא מְאַחִין [לא תופרים מקום הקריעה לעולם]. וְהָעֵד הַשֵּׁנִי אוֹמֵר: 'אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ שָׁמַעְתִּי'. וְאִם הָיוּ עֵדִים רַבִּים, צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן לוֹמַר: 'כָּזֶה שָׁמַעְתִּי'.

ט. מְגַדֵּף שֶׁחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר [כדי אמירת "שלום עליך רבי"], אֵינוֹ כְּלוּם, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגִּדֵּף בְּעֵדִים, נִסְקָל. מִי שֶׁגִּדֵּף אֶת הַשֵּׁם בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הְרָגוּהוּ קַנָּאִים, וּבָא לְבֵית דִּין - אֵינוֹ נִסְקָל; עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִים.

י. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בִּרְכַּת הַשֵּׁם, חַיָּב לִקְרֹעַ; וַאֲפִלּוּ עַל בִּרְכַּת הַכִּנּוּי חַיָּב לִקְרֹעַ; וְהוּא, שֶׁיִּשְׁמָעֶנָּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ, אוֹ הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַשּׁוֹמֵעַ. אֲבָל הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַגּוֹי, אֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ; וְלֹא קָרֵעַ אֶלְיָקִים וְשֶׁבְנָא, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁרִבְשָׁקֵה מְשַׁמֵּד הָיָה. כָּל הָעֵדִים וְהַדַּיָּנִים סוֹמְכִים אֶת יְדֵיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ הַמְגַדֵּף, וְאוֹמֵר לוֹ: 'דָּמְךָ בְּרֹאשְׁךָ, שֶׁאַתָּה גָּרַמְתָּ לְךָ'. וְאֵין בְּכָל הַרוּגֵי בֵּית דִּין, מִי שֶׁסּוֹמְכִים עָלָיו, אֶלָּא מְגַדֵּף בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסָמְכוּ כָּל הַשֹּׁמְעִים אֶת יְדֵיהֶם".

פֶּרֶק ג

א. כָּל הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בִּרְצוֹנוֹ בְּזָדוֹן, חַיָּב כָּרֵת; וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה, נִסְקָל. וְאִם עָבַד בִּשְׁגָגָה, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה [בין ענני בין עשיר מביא בהמה לקרבן].

ב. עֲבוֹדוֹת הַרְבֵּה קָבְעוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, לְכָל צֶלֶם וְצֶלֶם וּלְכָל צוּרָה וְצוּרָה, וַעֲבוֹדַת זֶה אֵינָהּ כַּעֲבוֹדַת זֶה - כְּגוֹן פְּעוֹר, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁיִּפְעֹר אָדָם עַצְמוֹ לוֹ [ויעשה צרכיו לפניו]; וּמַרְקוּלִיס, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁיִּזְרֹק לוֹ אֲבָנִים, אוֹ יְסַקֵּל [יפנה] מִלְּפָנָיו אֲבָנִים. וְהַרְבֵּה עֲבוֹדוֹת כְּגוֹן אֵלּוּ תִּקְּנוּ לִשְׁאָר צְלָמִים. לְפִיכָךְ, הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לְמַרְקוּלִיס, אוֹ שֶׁזָּרַק אֶבֶן לִפְעוֹר - פָּטוּר; עַד שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתוֹ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם, וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אָנִי". וּמִפְּנֵי זֶה הָעִנְיָן, צְרִיכִין בֵּית דִּין לֵידַע דַּרְכֵי הָעֲבוֹדוֹת; שֶׁאֵין סוֹקְלִין עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁזּוֹ הִיא דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ.

ג. וְאַזְהָרָה שֶׁל עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, הוּא שֶׁכָּתוּב: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת, חוּץ מִמִּשְׁתַּחֲוֶה וְזוֹבֵחַ וּמְקַטֵּר וּמְנַסֵּךְ; אֲבָל הָעוֹבֵד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּסֵּךְ לִפְעוֹר אוֹ שֶׁזָּבַח לְמַרְקוּלִיס - חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם" [- יומת]. זְבִיחָה בִּכְלַל עֲבוֹדוֹת הָיְתָה ["ויעבוד אלוקים אחרים"], וְלָמָּה יָצְאַת? [פורטה במיוחד] לוֹמַר לְךָ: מַה זְּבִיחָה מְיֻחֶדֶת שֶׁעוֹבְדִין בָּהּ לַשֵּׁם [בבית המקדש], וְחַיָּב הַזּוֹבֵחַ לְאֵל אַחֵר סְקִילָה עָלֶיהָ, בֵּין הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בִּזְבִיחָה, אוֹ אֵינָהּ בִּזְבִיחָה; אַף כָּל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא מְיֻחֶדֶת לַשֵּׁם - אִם עָבַד בָּהּ לְאֵל אַחֵר, בֵּין שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ בֵּין שֶׁאֵינָהּ בְּכָךְ - חַיָּב עָלֶיהָ. לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר", לְחַיֵּב עַל הַהִשְׁתַּחֲוָיָה, אֲפִלּוּ אֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ. וְהוּא הַדִּין לִמְקַטֵּר, וּמְנַסֵּךְ; וְזוֹרֵק וּמְנַסֵּךְ - אֶחָד הוּא.

ד. סָפֵת לָהּ צוֹאָה [הניח לה בפיה], אוֹ שֶׁנִּסֵּךְ לָהּ עָבִיט [כלי] שֶׁל מֵימֵי רַגְלַיִם - חַיָּב. שָׁחַט לָהּ חָגָב - פָּטוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ; וְכֵן אִם שָׁחַט לָהּ בְּהֵמָה מְחֻסֶּרֶת אֵבֶר

מתוך מהדורת חזק

- פָּטוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ. עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעוֹבְדִין אוֹתָהּ בְּמַקֵּל - שָׁבַר מַקֵּל בְּפָנֶיהָ - חַיָּב, וְנֶאֱסֶרֶת. זָרַק מַקֵּל לְפָנֶיהָ - חַיָּב, וְאֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת; שֶׁאֵין זְרִיקַת הַמַּקֵּל כְּעֵין זְרִיקַת הַדָּם, שֶׁהֲרֵי הַמַּקֵּל [נשאר] כְּמוֹת שֶׁהוּא, וְהַדָּם מִתְפַּזֵּר. הַמְקַבֵּל עָלָיו אֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדָה זָרָה בֶּאֱלוֹהַּ, חַיָּב סְקִילָה; אֲפִלּוּ הִגְבִּיהַּ לְבֵנָה וְאָמַר לָהּ: 'אֵלִי אַתְּ', וְכָל כַּיּוֹצֵא בְּדִבּוּר זֶה - חַיָּב; וַאֲפִלּוּ חָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, וְאָמַר: 'אֵין זֶה אֵלַי' - אֵין חֲזָרָתוֹ כְּלוּם, אֶלָּא נִסְקָל.

ה. הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה כְּדַרְכָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָשָׂה דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן - חַיָּב. כֵּיצַד? הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לִפְעוֹר כְּדֵי לְבַזּוֹתוֹ, אוֹ זָרַק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס כְּדֵי לְבַזּוֹתוֹ - הוֹאִיל וַעֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ - חַיָּב, וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ.

ו. הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחָשַׁק בְּצוּרָה זוֹ מִפְּנֵי מְלַאכְתָּהּ שֶׁהָיְתָה נָאָה בְּיוֹתֵר, אוֹ שֶׁעֲבָדָהּ מִירְאָתוֹ לָהּ, שֶׁמָּא תָּרַע לוֹ כְּמוֹ שֶׁהֵן מְדַמִּים עוֹבְדֶיהָ שֶׁהִיא מְטִיבָה וּמְרֵעָה - אִם קִבְּלָהּ עָלָיו בֶּאֱלוֹהַּ, חַיָּב סְקִילָה; וְאִם עֲבָדָהּ כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ אוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת מֵאַהֲבָה {אוֹ מִירְאָה}, פָּטוּר. הַמְגַפֵּף [מחבק] עֲבוֹדָה זָרָה, וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ, וְהַמְכַבֵּד [במטאטא] וְהַמְרַבֵּץ [מזלף מים] לְפָנֶיהָ, וְהַמַּרְחִיץ לָהּ, וְהַסָּךְ [שמן ובשמים] וְהַמַּלְבִּישׁ וְהַמַּנְעִיל, וְכָל כַּיּוֹצֵא בְּדִבְרֵי כָּבוֹד הָאֵלּוּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָעָבְדֵם"; וּדְבָרִים אֵלּוּ, בִּכְלַל עֲבוֹדָה הֵן. וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ לוֹקֶה עַל אַחַת מֵהֶן, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּפֵרוּשׁ; וְאִם הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, וְעָשָׂהוּ לְעָבְדָהּ - חַיָּב.

ז. יָשַׁב לוֹ קוֹץ בְּרַגְלוֹ בִּפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה - לֹא יָשׁוּחַ וְיִטְּלֶנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; נִתְפַּזְּרוּ לוֹ מָעוֹת בִּפְנֶיהָ - לֹא יָשׁוּחַ וְיִטְּלֵם, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; אֶלָּא יֵשֵׁב, וַאֲחַר כָּךְ יִטֹּל.

ח. פַּרְצוּפוֹת [פרצופי פנים] הַמְקַלְּחוֹת מַיִם [מפיהם] בִּפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה - לֹא יַנִּיחַ פִּיו עַל פִּיהֶן וְיִשְׁתֶּה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמְנַשֵּׁק לַעֲבוֹדָה זָרָה.

ט. הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה לְעַצְמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ בְּיָדוֹ [אלא אומן עשאה לבקשתו], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֲבָדָהּ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה". וְכֵן הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה בְּיָדוֹ לַאֲחֵרִים - אֲפִלּוּ עָשָׂה אוֹתָהּ לְגוֹי - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם". לְפִיכָךְ, הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה בְּיָדוֹ לְעַצְמוֹ, לוֹקֶה שְׁתַּיִם.

י. אָסוּר לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת [אדם] לְנוֹאִי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי, אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" - כְּלוֹמַר, צוּרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב שֶׁהֵן לְנוֹאִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָהֶן הַטּוֹעִים וִידַמּוּ שֶׁהֵם לַעֲבוֹדָה [זרה]. וְאֵין אָסוּר לָצוּר לְנוֹאִי, אֶלָּא צוּרַת הָאָדָם בִּלְבַד. לְפִיכָךְ אֵין צָרִין, לֹא בְּעֵץ וְלֹא בְּסִיד וְלֹא בְּאֶבֶן, צוּרַת הָאָדָם; וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת, כְּגוֹן הַצִּיּוּר וְהַכִּיּוּר [קישוטים] שֶׁבִּטְרַקְלִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; וְאִם צָר, לוֹקֶה. אֲבָל אִם הָיְתָה הַצּוּרָה מֻשְׁקַעַת, אוֹ צוּרָה שֶׁל סַמָּנִין [צבע], כְּגוֹן הַצּוּרוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַלּוּחוֹת וְהַטַּבְלִיּוֹת, אוֹ צוּרוֹת שֶׁרוֹקְמִין בְּאָרִיג - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת.

יא. טַבַּעַת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם שֶׁהוּא צוּרַת אָדָם - אִם הָיְתָה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת - אָסוּר לְהַנִּיחָהּ [בביתו], וּמֻתָּר לַחְתּוֹם בָּהּ [כי יוצרת חקיקה]; וְאִם הָיְתָה הַצּוּרָה שׁוֹקַעַת - מֻתָּר לְהַנִּיחָהּ, וְאָסוּר לַחְתּוֹם בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַנִّחְתָּם תֹּעֶשֶׂה בּוֹ הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת. וְכֵן אָסוּר לָצוּר דְּמוּת חַמָּה וּלְבָנָה כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וּמַלְאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי" - לֹא תַעֲשׂוּן כִּדְמוּת שַׁמָּשִׁין הַמְשַׁמְּשִׁים לְפָנַי בַּמָּרוֹם, וַאֲפִלּוּ עַל הַלּוּחַ [שאינן בולטות]. צוּרוֹת הַבְּהֵמוֹת וּשְׁאָר נֶפֶשׁ חַיָּה חוּץ מִן הָאָדָם, וְצוּרוֹת אִילָנוֹת וּדְשָׁאִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מֻתָּר לָצוּר אוֹתָם, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת.

יום שני ח' אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ד

א. מַדִּיחֵי עִיר מִיִּשְׂרָאֵל [לעבודה זרה] - הֲרֵי אֵלּוּ נִסְקָלִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא הִדִּיחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם עַד שֶׁעָבְדוּ אוֹתָהּ. וְאַנְשֵׁי הָעִיר הַמַּדָּחִין, נֶהֱרָגִין בְּסַיִף; וְהוּא שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּהָ עֲלֵיהֶם בֶּאֱלוֹהַּ. וְאַזְהָרָה לְמַדִּיחַ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ".

ב. אֵין הָעִיר נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, עַד שֶׁיִּהְיוּ מַדִּיחֶיהָ שְׁנַיִם אוֹ יָתֵר עַל שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל"; וְיִהְיוּ מַדִּיחֶיהָ מֵאוֹתוֹ שֵׁבֶט וּמֵאוֹתָהּ הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקִּרְבֶּךָ, וַיַּדִּיחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם"; וְעַד שֶׁיַּדִּיחוּ רֻבָּהּ, וְיִהְיוּ הַמַּדָּחִין מִמֵּאָה וְעַד רֻבּוֹ שֶׁל שֵׁבֶט. אֲבָל אִם הֵדַח רֻבּוֹ שֶׁל שֵׁבֶט, דָּנִין אוֹתָם כִּיחִידִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹשְׁבֵי הָעִיר" - לֹא כְּפָר קָטָן, וְלֹא כְּרַךְ גָּדוֹל; וְכָל פָּחוֹת מִמֵּאָה כְּפָר קָטָן, וְרֻבּוֹ שֶׁל שֵׁבֶט כְּרַךְ גָּדוֹל. וְכֵן אִם הִדִּיחוּהָ נָשִׁים אוֹ קְטַנִּים, אוֹ שֶׁהִדִּיחָהּ יָחִיד, אוֹ שֶׁהֵדַח מִעוּטָהּ, אוֹ שֶׁהֻדְּחוּ מֵאֵלֶּיהָן, אוֹ שֶׁהָיוּ מַדִּיחֶיהָ מְחוּצָה לָהּ - אֵין דָּנִין בָּהּ דִּין עִיר הַנִּדַּחַת, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּיחִידִים שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה: סוֹקְלִין כָּל מִי שֶׁעָבַד, וּמָמוֹנָן לְיוֹרְשֵׁיהֶן כִּשְׁאָר הֲרוּגֵי בֵּית דִּין.

ג. אֵין דָּנִין דִּין עִיר הַנִּדַּחַת אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהוּא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה, אֶל שְׁעָרֶיךָ" - יְחִידִים נֶהֱרָגִין בְּבֵית דִּין שֶׁל כָּל שַׁעַר וְשַׁעַר [של כ"ג שבכל עיר], וְאֵין הַמְרַבִּין נֶהֱרָגִין אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל.

ד. אֵין אַחַת מֵעָרֵי מִקְלָט נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּאַחַת עָרֶיךָ"; וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת בְּסָפָר [בגבול], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ גּוֹיִם וְיַחֲרִיבוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאֵין בֵּית דִּין אֶחָד עוֹשֶׂה שָׁלֹשׁ עֲיָרוֹת הַנִּדָּחוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ מְרֻחָקוֹת, עוֹשֶׂה.

ה. אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת, עַד שֶׁיַּדִּיחוּהָ מַדִּיחֶיהָ בִּלְשׁוֹן רַבִּים וְיֹאמְרוּ לָהֶן: 'נֵלֵךְ וְנַעֲבֹד', אוֹ 'נֵלֵךְ וְנִזְבַּח', אוֹ 'נֵלֵךְ

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שני ח' אדר – ספר המדע – הלכות עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

וּנְקַטֵּר, אוֹ ׳נֵלֵךְ וּנְנַסֵּךְ׳, אוֹ ׳נֵלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה׳, אוֹ ׳נֵלֵךְ וּנְקַבֵּל בֶּאֱלוֹהַּ׳; וְהֵם שׁוֹמְעִים, וְעָבְדוּ אוֹתָהּ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ, אוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת [המנויות], אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ אוֹתָהּ בֶּאֱלוֹהַּ. עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמוּ בָּהּ וּבְמַדִּיחֶיהָ כָּל הַתְּנָאִים הָאֵלּוּ, הֵיאַךְ עוֹשִׂים לָהֶן? מַתְרִין וּמְעִידִין בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁעָבַד מֵהֶן עֲבוֹדָה זָרָה, וְסוֹקְלִין אוֹתָן כִּיחִידִין; וּמְמוֹנָן לְיוֹרְשֵׁיהֶן. **ו.** וְהֵיאַךְ דִּין עִיר הַנִּדַּחַת, בִּזְמַן שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת עִיר הַנִּדַּחַת? בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שׁוֹלְחִין וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, עַד שֶׁיֵּדְעוּ בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁהֻדְּחָה כָּל הָעִיר אוֹ רֻבָּהּ, וְחָזְרוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה. אַחַר כָּךְ שׁוֹלְחִין לָהֶן שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, לְהַזְהִיר אוֹתָן וּלְהַחֲזִירָן. אִם חָזְרוּ וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, מוּטָב; וְאִם עָמְדוּ בְּאִוַּלְתָּן - בֵּית דִּין מְצַוִּין לְכָל יִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת עֲלֵיהֶן לַצָּבָא, וְהֵן צָרִין עֲלֵיהֶן וְעוֹרְכִין עִמָּהֶם מִלְחָמָה, עַד שֶׁתִּבָּקַע הָעִיר. כְּשֶׁתִּבָּקַע הָעִיר, מִיָּד מַרְבִּין לָהֶם בָּתֵּי דִינִין וְדָנִים אוֹתָן. כָּל מִי שֶׁבָּאוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה אַחַר שֶׁהִתְרוּ בּוֹ, מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ: אִם נִמְצְאוּ כָּל הָעוֹבְדִים מְעוּטָה - סוֹקְלִין אוֹתָן, וּשְׁאָר הָעִיר נִצּוֹל; נִמְצְאוּ רֻבָּהּ - מַעֲלִין אוֹתָן לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וְגוֹמְרִין שָׁם דִּינָם, וְהוֹרְגִין כָּל אֵלּוּ שֶׁעָבְדוּ בְּסִיף. וּמַכִּין אֶת כָּל נֶפֶשׁ אָדָם אֲשֶׁר בָּהּ לְפִי חֶרֶב, טַף וְנָשִׁים, אִם הֻדְּחָה כֻּלָּהּ; וְאִם נִמְצְאוּ הָעוֹבְדִים רֻבָּהּ, מַכִּים אֶת כָּל הַנָּשִׁים וְהַטַּף שֶׁל עוֹבְדִים לְפִי חֶרֶב. וּבֵין שֶׁהֻדְּחָה כֻּלָּהּ בֵּין שֶׁהֻדְּחוּ רֻבָּהּ, סוֹקְלִין אֶת מַדִּיחֶיהָ. וּמְקַבְּצִין כָּל שְׁלָלָהּ אֶל תּוֹךְ רְחוֹבָהּ [ככר מרכזית]. אֵין לָהּ רְחוֹב, עוֹשִׂין לָהּ רְחוֹב; הָיָה רְחוֹבָהּ חוּצָה לָהּ, בּוֹנִין חוֹמָה חוּץ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּכָּנֵס לְתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ". וְהוֹרְגִין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר בָּהּ. וְשׂוֹרְפִין אֶת כָּל שְׁלָלָהּ עִם הַמְּדִינָה בָּאֵשׁ; וּשְׂרַפְתָּהּ מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ".

ז. נִכְסֵי הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְהֵם שְׁאָר יוֹשְׁבֵי הָעִיר שֶׁלֹּא הֻדְּחוּ עִם רֻבָּהּ - נִשְׂרָפִין בִּכְלַל שְׁלָלָהּ; הוֹאִיל וְיָשְׁבוּ שָׁם, מָמוֹנָן אָבֵד. וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִמֶּנָּה בְּכָל שֶׁהוּא - לוֹקֶה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם".

ח. וְעִיר הַנִּדַּחַת שֶׁהוּזַמּוּ עֵדֶיהָ, כָּל הַמַּחְזִיק בִּנְכָסֶיהָ זָכָה; וּמֻתָּר לֶהָנוֹת בּוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּזַמּוּ. וְלָמָּה זָכָה בָּהּ? שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּבָר הִפְקִיר מָמוֹנוֹ מִשָּׁעָה שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ. וְאֵינָהּ נִבְנֵית לְעוֹלָם; וְכָל הַבּוֹנֶה אוֹתָהּ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבָּנֶה עוֹד". וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ גִּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבָּנֶה עוֹד", לֹא תִּבָּנֶה מְדִינָה [עיר] כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה.

ט. שַׁיָּרָה הָעוֹבֶרֶת מִמְּקוֹם לְמָקוֹם, אִם עָבְרָה בָּעִיר הַנִּדַּחַת וְהֻדְּחָה עִמָּהּ - אִם שָׁהָת שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - נֶהֱרָגִין בְּסִיף, וּמְמוֹנָם אָבֵד; וְאִם לָאו - הֵן בִּסְקִילָה, וּמְמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶן. **י.** נִכְסֵי אַנְשֵׁי מְדִינָה [עיר] אַחֶרֶת שֶׁהָיוּ מַפְקָדִין בְּתוֹכָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן אַחֲרִיּוּת - אֵין נִשְׂרָפִין, אֶלָּא יַחְזִרוּ לְבַעֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁלָלָהּ", וְלֹא שְׁלַל חֲבֵרְתָּהּ. נִכְסֵי הָרְשָׁעִים שֶׁהֻדְּחוּ שֶׁהָיוּ מַפְקָדִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - אִם נִקְבְּצוּ עִמָּהּ [בעת שריפת כל שללה], נִשְׂרָפִין בִּכְלָלָהּ; וְאִם לָאו, אֵין מְאַבְּדִין אוֹתָן, אֶלָּא יִנָּתְנוּ לְיוֹרְשֵׁיהֶן.

יא. בְּהֵמָה, חֵצְיָהּ שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת וְחֵצְיָהּ שֶׁל עִיר אַחֶרֶת, שֶׁהָיְתָה בְּתוֹכָהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה. וְעִבָּה שֶׁהִיא כֵּן - מֻתֶּרֶת, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר לַחְלֹק הָעִבָּה.

יב. בְּהֵמָה שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁנִּשְׁחֲטָה - אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, כְּשׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁנִּשְׁחַט. שְׂעַר הָרֹאשׁ, בֵּין שֶׁל אֲנָשִׁים בֵּין שֶׁל נָשִׁים שֶׁבָּהּ - מֻתָּר בַּהֲנָאָה; אֲבָל שֶׁל פֵּאָה נָכְרִית - הֲרֵי הוּא מִכְּלַל שְׁלָלָהּ, וְאָסוּר.

יג. פֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִים שֶׁבְּתוֹכָהּ - מֻתָּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּקְבֹּץ . . וְשָׂרַפְתָּ", מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא קִבּוּץ וּשְׂרֵפָה; יָצְאוּ פֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין, שֶׁהֵן מְחֻסָּרִין תְּלִישָׁה וְקִבּוּץ וּשְׂרֵפָה. וְהוּא הַדִּין, לִשְׂעַר הָרֹאשׁ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הָאִילָנוֹת עַצְמָן שֶׁהֵן מֻתָּרוֹת, וַהֲרֵי הֵן שֶׁל יוֹרְשֵׁיהֶן. הַהֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ - קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ יְמוּתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶבַח רְשָׁעִים, תּוֹעֵבָה"; קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, יִפָּדוּ וְאַחַר כָּךְ שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ - שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁלָלָהּ", וְלֹא שְׁלַל שָׁמַיִם.

יד. הַבִּכּוּר וְהַמַּעֲשֵׂר [מעשר בהמה] שֶׁבְּתוֹכָהּ - תְּמִימִין, הֲרֵי הֵם קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְיָמוּתוּ; וּבַעֲלֵי מוּמִין, הֲרֵי הֵן בִּכְלַל "בְּהֶמְתָּהּ", וְנֶהֱרָגִין. הַתְּרוּמוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ - אִם הִגִּיעוּ לְיַד כֹּהֵן - יֵרָקְבוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְסָיו; וְאִם עֲדַיִן הֵן בְּיַד יִשְׂרָאֵל - יִנָּתְנוּ לְכֹהֵן שֶׁל מְדִינָה אַחֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְסֵי שָׁמַיִם, וּקְדֻשָּׁתָן קְדֻשַּׁת הַגּוּף.

טו. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁבְּתוֹכָהּ - הֲרֵי אֵלּוּ יִגָּנְזוּ.

טז. כָּל הָעוֹשֶׂה דִּין בְּעִיר הַנִּדַּחַת - הֲרֵי זֶה כְּמַקְרִיב עוֹלָה כָּלִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּלִיל לַה׳ אֱלֹהֶיךָ"; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמְּסַלֵּק חֲרוֹן אַף מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יָשׁוּב ה׳ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ", וּמֵבִיא עֲלֵיהֶם בְּרָכָה וְרַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים, וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ".

פֶּרֶק ה

א. הַמֵּסִית אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - הֲרֵי זֶה נִסְקָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָבַד הַמּוּסָת וְלֹא הַמֵּסִית עֲבוֹדָה זָרָה; אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוֹרָהוּ לַעֲבֹד. בֵּין שֶׁהָיָה הַמֵּסִית הֶדְיוֹט, בֵּין שֶׁהָיָה נָבִיא, בֵּין שֶׁהָיָה הַמּוּסָת יָחִיד אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, אוֹ יְחִידִים - מִיתָתוֹ בִּסְקִילָה.

ב. הַמֵּסִית אֶת רֹב אַנְשֵׁי הָעִיר - הֲרֵי זֶה מַדִּיחַ, וְאֵינוֹ נִקְרָא ׳מֵסִית׳. הָיָה זֶה שֶׁהִדִּיחַ רֹב הָעִיר נָבִיא, מִיתָתוֹ בִּסְקִילָה. וְהַנִּדָּחִים, הֲרֵי הֵן כִּיחִידִים, וְאֵינָם כְּאַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת, עַד שֶׁיִּהְיוּ הַמַּדִּיחִים שְׁנַיִם. וְאֶחָד הָאוֹמֵר: ׳אָמְרָה לִי עֲבוֹדָה זָרָה: עִבְדוּהָ׳, אוֹ שֶׁאָמַר: ׳אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עִבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה׳ - הֲרֵי זֶה נָבִיא שֶׁהִדִּיחַ; וְאִם הִדִּיחוּ אַחֲרָיו רֹב הָעִיר, נִסְקָל. הַמֵּסִית שֶׁהִסִּית, בֵּין בִּלְשׁוֹן רַבִּים בֵּין בִּלְשׁוֹן יָחִיד - הֲרֵי זֶה נִסְקָל. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳אֶעֱבֹד עֲבוֹדָה זָרָה׳, ׳אֵלֵךְ וְאֶעֱבֹד׳, ׳נֵלֵךְ וְנַעֲבֹד בַּעֲבוֹדָה פְּלוֹנִית׳, שֶׁדֶּרֶךְ אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה לְהַעֲבֹד בָּהּ; ׳אֶזְבַּח׳, ׳אֵלֵךְ וְאֶזְבַּח׳, ׳נֵלֵךְ וְנִזְבַּח׳; ׳אַקְטֵר׳, ׳אֵלֵךְ וַאֲקַטֵּר׳, ׳נֵלֵךְ וּנְקַטֵּר׳; ׳אֲנַסֵּךְ׳, ׳אֵלֵךְ וַאֲנַסֵּךְ׳, ׳נֵלֵךְ וּנְנַסֵּךְ׳; ׳אֶשְׁתַּחֲוֶה׳, ׳אֵלֵךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה׳, ׳נֵלֵךְ

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שני ח' אדר – ספר המדע – הלכות עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

וְנִשְׁתַּחֲוֶה' - הֲרֵי זֶה מִסִּית. הִסִּית לִשְׁנַיִם, הֲרֵי הֵן עֵדָיו [הניסתים עצמם]; וְהֵן מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וּמְעִידִין עָלָיו שֶׁכָּךְ אָמַר לָהֶן, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.

ג. וְאֵין הַמֵּסִית צָרִיךְ הַתְרָאָה. אָמַר לְאֶחָד - הוּא [האחד הניסת] אוֹמֵר: 'יֵשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכָךְ', וּמַעֲרִים עָלָיו עַד שֶׁיָּסִית בִּפְנֵי שְׁנַיִם, כְּדֵי לְהָרְגוֹ. אִם לֹא רָצָה הַמֵּסִית לְהָסִית לִשְׁנַיִם, מִצְוָה לְהַכְמִין לוֹ [להחביא עדים]; כָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אֵין מְכַמְּנִין עֲלֵיהֶן - חוּץ מִזֶּה. כֵּיצַד מְכַמְּנִין לוֹ? הַמּוֹסֶת מֵבִיא שְׁנַיִם, וּמַעֲמִידָן בְּמָקוֹם אָפֵל כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַמֵּסִית וְיִשְׁמְעוּ דְּבָרָיו, וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָם. וְהוּא אוֹמֵר לַמֵּסִית: 'אֱמֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי בִּיחוּד'; וְהוּא אוֹמֵר לוֹ, וְהַמּוֹסֶת מִשִּׁיבוֹ: 'הִיאַךְ נַנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְנֵלֵךְ וְנַעֲבֹד אֶת הָעֵצִים וְאֶת הָאֲבָנִים'? אִם חָזַר בּוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁתַק - פָּטוּר; וְאִם אָמַר לוֹ: 'כָּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ, וְכָךְ יָפֶה לָנוּ' - הָעוֹמְדִים שָׁם בְּרִחוּק מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.

ד. מִצְוָה בְּיַד הַמּוֹסֶת לְהָרְגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָדְךָ תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ וְגוֹ'". וְאָסוּר לַמּוֹסֶת לֶאֱהֹב אֶת הַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאבֶה לוֹ". וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בַּשּׁוֹנֵא: "עָזוֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", יָכוֹל אַתָּה עוֹזֵב [עוזר] לָזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו". וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ", יָכוֹל אֵין אַתָּה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו". וְאָסוּר לַמּוֹסֶת לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחְמֹל"; וְאִם יָדַע לוֹ חוֹבָה - אֵינוֹ רַשַּׁאי לִשְׁתֹּק מִמֶּנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו". וְאַזְהָרָה לְהֵדְיוֹט הַמֵּסִית מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן, וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת".

ה. הַמֵּסִית אֲחֵרִים לְעָבְדוּ, וְאָמַר לָהֶם: 'עִבְדוּנִי' - אִם עָבְדוּ אוֹתוֹ, נִסְקָל; וְאִם לֹא עֲבָדוּהוּ - אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ וְאָמְרוּ לוֹ 'הֵן', אֵינוֹ נִסְקָל. אֲבָל אִם הִסִּית לַעֲבוֹדַת אִישׁ אַחֵר, אוֹ לִשְׁאָר מִינֵי עֲבוֹדָה זָרָה - אִם קִבֵּל מִמֶּנּוּ, וְאָמַר: 'הֵן, נֵלֵךְ וְנַעֲבֹד' - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָבַד, שְׁנֵיהֶם נִסְקָלִין, הַמֵּסִית וְהַמּוֹסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאבֶה לוֹ, וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו" - הָא שָׁמַע וְאָבָה [- רצה], חַיָּב.

ו. נָבִיא הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, כֵּיצַד? זֶה הָאוֹמֵר: 'אָמְרָה לִי עֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית' אוֹ 'כּוֹכָב פְּלוֹנִי, שֶׁמִּצְוָה לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ', אוֹ 'שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ'. אֲפִלּוּ כִּוֵּן אֶת הַהֲלָכָה לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר - אִם הִתְרוּ בוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, הֲרֵי זֶה נֶחְנָק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים - וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא". וְאַזְהָרָה שֶׁלּוֹ, מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ".

ז. וְאָסוּר לַעֲרֹךְ דִּין וּתְשׁוּבָה עִם מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֵין שׁוֹאֲלִין מִמֶּנּוּ אוֹת וּמוֹפֵת; וְאִם עָשָׂה מַעֲצָמוֹ - אֵין מַשְׂגִּיחִין עָלָיו, וְאֵין מְהַרְהֲרִין בּוֹ. וְכָל הַמְחַשֵּׁב בְּאוֹתוֹת שֶׁלּוֹ שֶׁמָּא אֱמֶת הֵן - עָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא". וְכֵן נָבִיא הַשֶּׁקֶר [המתנבא מה שלא שמע] - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא גָרַע [במצוות ה'], שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי, אֶת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו לְדַבֵּר, וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים - וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא".

ח. אֶחָד הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, אוֹ מִי שֶׁשָּׁמַע דִּבְרֵי נָבִיא חֲבֵרוֹ וְאָמַר שֶׁדָּבָר זֶה לוֹ נֶאֱמַר וְהוּא נִתְנַבֵּא בּוֹ - הֲרֵי זֶה נָבִיא שֶׁקֶר, וּמִיתָתוֹ בְּחֶנֶק.

ט. כָּל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מֵהַרְיַגַּת נָבִיא שֶׁקֶר מִפְּנֵי מַעֲלָתוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא, לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ". וְכֵן הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, אוֹ הַפּוֹחֵד וְיָרֵא מִדְּבָרָיו - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל "לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ". וְאֵין דָּנִין נָבִיא שֶׁקֶר, אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד.

י. הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, וְהַנִּשְׁבָּע בָּהּ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ"; אֶחָד הַנִּשְׁבָּע בָּהּ לְעַצְמוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע בָּהּ לְגוֹי. וְאָסוּר לְהַשְׁבִּיעַ לַגּוֹי בְּיִרְאָתוֹ [אלוה שלו]. וַאֲפִלּוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה - אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַזְכִּירוּ".

יא. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: 'שְׁמֹר [המתן] לִי בְּצַד עֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית', וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא בָּהּ. וְכָל עֲבוֹדָה זָרָה הַכְּתוּבָה בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ - מֵתָר לְהַזְכִּיר שְׁמָהּ, כְּגוֹן: פְּעוֹר, וּבֵל, וּנְבוֹ, וְגַד, וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא בָּהֶן. וְאָסוּר לִגְרֹם לַאֲחֵרִים שֶׁיִּדְּרוּ וְשֶׁיְּקַיְּמוּ [- ישבעו] בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה; וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא הַנּוֹדֵר בִּשְׁמָהּ וְהַמְקַיֵּם בִּשְׁמָהּ, וְהוּא הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמָהּ.

פֶּרֶק ו

א. הָעוֹשֶׂה אוֹב [שואל אל המתים] אוֹ יִדְּעוֹנִי [מנבא עתידות בכישוף] בִּרְצוֹנוֹ בְּזָדוֹן, חַיָּב כָּרֵת; וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה, נִסְקָל. הָיָה שׁוֹגֵג, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן]. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה הָאוֹב? זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמַקְטִיר קְטֹרֶת יְדוּעָה, וְאוֹחֵז שַׁרְבִיט שֶׁל הֲדַס בְּיָדוֹ וּמְנִיפוֹ, וְהוּא מְדַבֵּר בַּלָּאט [בלחש] בִּדְבָרִים יְדוּעִים אֶצְלָם, עַד שֶׁיִּשְׁמַע הַשּׁוֹאֵל [הבא לשאול באוב] כְּאִלּוּ אֶחָד מְדַבֵּר עִמּוֹ [עם בעל האוב] וּמְשִׁיבוֹ עַל מַה שֶּׁהוּא שׁוֹאֵל בִּדְבָרִים מִתַּחַת הָאָרֶץ בְּקוֹל נָמוּךְ עַד מְאֹד, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ נִכָּר לָאֹזֶן אֶלָּא בְּמַחֲשֶׁכָה מַרְגִּישׁ בּוֹ. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ גֻּלְגֹּלֶת שֶׁל מֵת וּמַקְטִיר לָהּ וּמְנַחֵשׁ בָּהּ [בלחשים ומעשים משונים], עַד שֶׁיִּשְׁמַע כְּאִלּוּ קוֹל יוֹצֵא מִתַּחַת שֶׁחְיוֹ שָׁפֵל עַד מְאֹד, וּמְשִׁיבוֹ. כָּל אֵלּוּ, מַעֲשֵׂה אוֹב הֵן; וְהָעוֹשֶׂה אֶחָד מֵהֶן, נִסְקָל.

ב. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה הַיִּדְּעוֹנִי? מַנִּיחַ עֶצֶם עוֹף שֶׁשְּׁמוֹ 'יַדּוּעַ' בְּפִיו, וּמַקְטִיר קְטֹרֶת וְעוֹשֶׂה מַעֲשִׂיּוֹת אֲחֵרוֹת, עַד שֶׁיִּפֹּל כְּנִכְפֶּה [החולה במחלת הנפילה] וִידַבֵּר בְּפִיו דְּבָרִים שֶׁעֲתִידִים לִהְיוֹת. וְכָל אֵלּוּ, מִינֵי עֲבוֹדָה זָרָה הֵן. וְאַזְהָרָה שֶׁלָּהֶן מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים".

ג. הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ [שם אליל] בִּרְצוֹנוֹ בְּזָדוֹן, חַיָּב כָּרֵת; בְּשׁוֹגֵג, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה. וְאִם עָשָׂה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה - נִסְקָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ, מוֹת יוּמָת; עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאֶבֶן". וְאַזְהָרָה שֶׁלּוֹ מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר:

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שלישי ט' אדר – ספר המדע – הלכות עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

"וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ". כֵּיצַד הָיוּ עוֹשִׂין? מַדְלִיק אֵשׁ גְּדוֹלָה, וְלוֹקֵחַ מִקְצָת [חלק מ-] זַרְעוֹ [ילדיו] וּמוֹסְרוֹ לַכּוֹמְרִין עוֹבְדֵי הָאֵשׁ, וְאוֹתָן הַכּוֹמְרִין נוֹתְנִין הַבֵּן לְאָבִיו אַחַר שֶׁנִּמְסַר בְּיָדָן לְהַעֲבִירוֹ בָּאֵשׁ בִּרְשׁוּת הַכּוֹמְרִין, וּמַעֲבִירוֹ בִּרְגְלוֹ [האב מהלך ברגלו וזרעו בידיו] מִצַּד לְצַד אַחַר בְּתוֹךְ הַשַּׁלְהֶבֶת; לֹא שֶׁהוּא שׁוֹרְפוֹ לַמֹּלֶךְ כְּדַרְךְ שֶׁשּׁוֹרְפִין בְּנֵיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶן לַעֲבוֹדָה זָרָה אַחֶרֶת, אֶלָּא בְּהַעֲבָרָה בִּלְבַד הָיְתָה עֲבוֹדַת זֶה שֶׁשְּׁמוֹ 'מֹלֶךְ'. לְפִיכָךְ, הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה אַחֶרֶת חוּץ מִמֹּלֶךְ, פָּטוּר.

ד. אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אוֹ סְקִילָה, עַד שֶׁיִּמְסֹר לַמֹּלֶךְ וְיַעֲבִירוֹ בְּרַגְלוֹ בָּאֵשׁ דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה [עובר ברגליו ונושא זרעו בידיו]; מָסַר וְלֹא הֶעֱבִיר, הֶעֱבִיר וְלֹא מָסַר, אוֹ שֶׁמָּסַר וְהֶעֱבִיר שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה - פָּטוּר. וְאֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיִּמְסֹר מִקְצָת זַרְעוֹ וְיַנִּיחַ מִקְצָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ" - מִקְצָת זַרְעוֹ, לֹא כֻּלּוֹ.

ה. אֶחָד זֶרַע כָּשֵׁר, וְאֶחָד זֶרַע פָּסוּל, אֶחָד בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, וְאֶחָד בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְּנֵיהֶם - עַל כָּל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ הוּא חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זַרְעוֹ. אֲבָל אִם הֶעֱבִיר אָחִיו אוֹ אַחְיוֹתָיו אוֹ אֲבוֹתָיו, אוֹ שֶׁהֶעֱבִיר עַצְמוֹ - פָּטוּר. הֶעֱבִיר אֶחָד מִזַּרְעוֹ, וְהוּא יָשֵׁן אוֹ שֶׁהָיָה סוּמָא - פָּטוּר.

ו. מַצֵּבָה שֶׁאָסְרָה תּוֹרָה - הִיא בִּנְיָן שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּל מִתְקַבְּצִין אֶצְלָהּ, וַאֲפִלּוּ לַעֲבֹד אֶת ה', שֶׁכֵּן הָיָה דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה, אֲשֶׁר שָׂנֵא ה' אֱלֹהֶיךָ". וְכָל הַמֵּקִים מַצֵּבָה, לוֹקֶה. וְכֵן אֶבֶן מַשְׂכִּית [אבן יפה ו'שכיית חמדה'] הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה עָלֶיהָ לַשֵּׁם, לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ". מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ הָיָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה, לְהַנִּיחַ אֶבֶן לְפָנֶיהָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ, לְפִיכָךְ אֵין עוֹשִׂין כֵּן לַה'. וְאֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיִּפְּשֵׁט יָדָיו וְרַגְלָיו עַל הָאֶבֶן, וְנִמְצָא כֻּלּוֹ מֻטָּל עָלֶיהָ - שֶׁזּוֹ הִיא הִשְׁתַּחֲוָיָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת; אֲבָל בַּמִּקְדָּשׁ, מֻתָּר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה' עַל הָאֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ" - "בְּאַרְצְכֶם" אֵין אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים, אֲבָל אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים הַמְפֻצָּלוֹת [מסותתות] שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. וּמִפְּנֵי זֶה נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַצִּיעַ מַחְצָלוֹת בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת הָרְצוּפוֹת בַּאֲבָנִים, אוֹ מִינֵי קַשׁ וָתֶבֶן, לְהַבְדִּיל בֵּין פְּנֵיהֶם וּבֵין הָאֲבָנִים. וְאִם לֹא מָצָא דָּבָר מַבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין הָאֶבֶן - הוֹלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר וּמִשְׁתַּחֲוֶה, אוֹ שׁוֹחֶה עַל צִדּוֹ וּמַטָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַדְבִּיק פָּנָיו בָּאֶבֶן.

ח. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַה' עַל הָאֲבָנִים הַמְפֻצָּלוֹת בְּלֹא פִּשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם - אֵינוֹ לוֹקֶה, אֶלָּא מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן]. אֲבָל לַעֲבוֹדָה זָרָה - אֶחָד הַמִּשְׁתַּחֲוֶה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, אוֹ הִשְׁתַּחֲוָיָה בְּלֹא פִּשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם - מִשֶּׁעָה שֶׁיִּכְבֹּשׁ פָּנָיו בַּקַּרְקַע לָהּ, נִסְקָל.

ט. הַנּוֹטֵעַ אִילָן אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ אוֹ בְּכָל הָעֲזָרָה, בֵּין אִילָן סָרָק בֵּין אִילָן מַאֲכָל - אַף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂאוֹ לְנוֹאִי לַמִּקְדָּשׁ, וְיִפֵּי לוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ"; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הָיָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה - נוֹטְעִין אִילָנוֹת בְּצַד מִזְבֵּחַ שֶׁלָּהּ, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבְּצוּ שָׁם הָעָם.

י. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת אַכְסַדְּרִיּוֹת [מרפסות הפתוחות מרוח רביעית] שֶׁל עֵץ בַּמִּקְדָּשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בַּחֲצֵרוֹת; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּנְיָן, וְאֵינוֹ עֵץ נָטוּעַ - הַרְחָקָה יְתֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל עֵץ"; אֶלָּא כָּל הָאַכְסַדְּרִיּוֹת וְהַסְּכָכוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִן הַכְּתָלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ - שֶׁל אֶבֶן הָיוּ, לֹא שֶׁל עֵץ.

יום שלישי ט' אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ז

א. מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה, וּמִשַּׁמְּשֶׁיהָ, וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בִּשְׁבִילָהּ - שֶׁנֶּאֱמַר: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת", וְנֶאֱמַר: "כִּי אִם כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם - מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ". וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִצְוָה לִרְדֹּף אַחֲרֵיהָ עַד שֶׁנְּאַבֵּד אוֹתָהּ מִכָּל אַרְצֵנוּ [אף ממקומות שלא כבשנום]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֵין אָנוּ מְצֻוִּין לִרְדֹּף אַחֲרֵיהָ, אֶלָּא כָּל מָקוֹם שֶׁנִּכְבֹּשׁ אוֹתוֹ, נְאַבֵּד כָּל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא" - בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַתָּה מְצֻוֶּה לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶן, וְאֵין אַתָּה מְצֻוֶּה לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶן בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

ב. עֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ, וּמִשַּׁמְּשֶׁיהָ, וְתִקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ [כגון בשר שמקריבים לה], וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בִּשְׁבִילָהּ - אָסוּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ". וְכָל הַנֶּהֱנֶה בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, לוֹקֶה שְׁתַּיִם - אַחַת מִשּׁוּם "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ", וְאַחַת מִשּׁוּם "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם".

ג. בְּהֵמָה שֶׁהִקְרִיבוּהָ לַעֲבוֹדָה זָרָה, כֻּלָּהּ אֲסוּרָה; אֲפִלּוּ פִּרְשָׁהּ, וְעַצְמוֹתֶיהָ, וְקַרְנֶיהָ, וּטְלָפֶיהָ, וְעוֹרָהּ - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָאָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בָּעוֹר סִימָן שֶׁיּוֹדַע בּוֹ שֶׁזֶּה הָעוֹר תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה הוּא, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין שֶׁקּוֹרְעִין קֶרַע עָגֹל כְּנֶגֶד הַלֵּב וּמוֹצִיאִין הַלֵּב - הֲרֵי כֹּל אוֹתָן הָעוֹרוֹת שֶׁהֵן כָּךְ, אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. מַה בֵּין עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל גּוֹי, לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל? עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל גּוֹי, אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ", מִשֶּׁפְּסָלוֹ נַעֲשָׂה לוֹ אֱלוֹהַּ; וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה עַד שֶׁתֵּעָבֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂם בַּסֶּתֶר", עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהּ דְּבָרִים שֶׁבַּסֵّתֶר, שֶׁהֵן עֲבוֹדָתָהּ. וּמִשַּׁמְּשֵׁי עֲבוֹדָה זָרָה, בֵּין שֶׁל גּוֹי בֵּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל - אֵינָן אֲסוּרִין עַד שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן לַעֲבוֹדָה זָרָה.

ה. הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה לַאֲחֵרִים - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לוֹקֶה, שְׁכָרוֹ מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ עֲשָׂאָהּ לְגוֹי, שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִיָּד; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת עַד שֶׁתִּגָּמֵר, וּמַכּוֹשׁ הָאַחֲרוֹן [מכה אחרונה] שֶׁגּוֹמְרָהּ - אֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה. הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאוֹת [שברי מתכות] מִן הַגּוֹיִם, וּמָצָא בָּהֶן עֲבוֹדָה זָרָה - אִם נָתַן מָעוֹת

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שלישי ט' אדר – ספר המדע – הלכות עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

וְלֹא מָשַׁךְ, יַחְזִירֵם לַגּוֹי; וְכֵן אִם מָשַׁךְ וְלֹא נָתַן מָעוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁמִּשִּׁיכָה בְּגוֹי קוֹנָה, כְּמִקַּח טָעוּת הוּא; מָשַׁךְ וְנָתַן מָעוֹת, יוֹלִיכֵם לְיָם הַמֶּלַח [לאבדם]. וְכֵן גּוֹי וְגֵר שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן גּוֹי - יָכוֹל הַגֵּר לוֹמַר לַגּוֹי: 'טֹל אַתָּה עֲבוֹדָה זָרָה, וַאֲנִי מָעוֹת', 'אַתָּה יֵין נֶסֶךְ, וַאֲנִי פֵּרוֹת'; וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ לִרְשׁוּת הַגֵּר, אָסוּר.

ו. צוּרוֹת שֶׁעָשׂוּ אוֹתָן גּוֹיִם לְנוֹאִי, מֻתָּרִין בַּהֲנָאָה; וְצוּרוֹת שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָן לַעֲבוֹדָה זָרָה, אֲסוּרִין. כֵּיצַד? כָּל הַצּוּרוֹת הַנִּמְצָאוֹת בַּכְּפָרִים - אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁחִזְקָתָן שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לַעֲבוֹדָה זָרָה. וְהַנִּמְצָאוֹת בַּמְּדִינָה [בעיר] - אִם הָיוּ עוֹמְדִין עַל פֶּתַח הַמְּדִינָה, וְהָיָה בְּיַד הַצּוּרָה צוּרַת מַקֵּל אוֹ צִפּוֹר אוֹ כַּדּוּר אוֹ סַיִף אוֹ עֲטָרָה וְטַבַּעַת - חֶזְקָתוֹ שֶׁהוּא לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְאָסוּר בַּהֲנָאָה; וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת לְנוֹאִי, וּמֻתָּר.

ז. צְלָמִים הַנִּמְצָאִים מֻשְׁלָכִים בַּשְּׁוָקִים אוֹ בְּתוֹךְ הַגְּרוּטָאוֹת, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שִׁבְרֵי צְלָמִים. אֲבָל הַמּוֹצֵא יַד עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ רַגְלָהּ אוֹ אֵבֶר מֵאֵבָרֶיהָ מֻשְׁלָךְ, הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָאָה - הוֹאִיל וְיָדַע בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה הָאֵבֶר מִן הַצּוּרָה הַנֶּעֱבֶדֶת, הֲרֵי הִיא בְּאִסּוּרָהּ, עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ שֶׁבִּטְּלוּהָ הַגּוֹיִם.

ח. הַמּוֹצֵא כֵּלִים וַעֲלֵיהֶן צוּרַת חַמָּה וּלְבָנָה וּדְרָקוֹן [מין נחש] - אִם הָיוּ כְּלֵי כֶּסֶף וְזָהָב אוֹ בִּגְדֵי שָׁנִי [בגדי משי צבועים שני], אוֹ שֶׁהָיוּ חֲקוּקִים עַל הַנְּזָמִים וְעַל הַטַּבָּעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; וְעַל שְׁאָר הַכֵּלִים - מֻתָּרִין, מִפְּנֵי שֶׁחִזְקָתָן לְנוֹאִי. וְכֵן שְׁאָר הַצּוּרוֹת הַנִּמְצָאוֹת עַל הַכֵּלִים, חֶזְקָתָן לְנוֹאִי וּמֻתָּרִין.

ט. עֲבוֹדָה זָרָה, וּמְשַׁמְּשֶׁיהָ, וְכָל הַתִּקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ - אוֹסְרִים בְּכָל שֶׁהֵן. כֵּיצַד? עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּצוּרוֹת שֶׁל נוֹאִי, אֲפִלּוּ אַחַת בְּכַמָּה אֲלָפִים - יוֹלִיךְ הַכֹּל לְיָם הַמֶּלַח; וְכֵן אִם נִתְעָרֵב כּוֹס שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה בְּכַמָּה כּוֹסוֹת, אוֹ חֲתִיכָה מִן הַבָּשָׂר שֶׁנִּכְנָס לְבֵיתָהּ [בית ע"ז] בְּכַמָּה חֲתִיכוֹת - יוֹלִיךְ הַכֹּל לְיָם הַמֶּלַח; וְכֵן עוֹר לָבוּב [שיש בו חור נגד הלב, סימן היכר ש'הוקרב' לע"ז -] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּכַמָּה עוֹרוֹת, הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָאָה. עָבַר וּמָכַר עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ אֶחָד מִמְּשַׁמְּשֶׁיהָ, אוֹ תִּקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ - הֲרֵי הַדָּמִים אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה; וְאוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן כַּעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ" - כֹּל שֶׁאַתָּה מֵבִיא מֵעֲבוֹדָה זָרָה וּמִכָּל מְשַׁמְּשֶׁיהָ וְתִקְרָבְתָּהּ, הֲרֵי הוּא כָּמוֹהָ.

י. עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ אֲשֵׁרָה שֶׁנִּשְׂרְפָה, אֶפְרָהּ אָסוּר בַּהֲנָאָה. וְגַחֶלֶת שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, אֲסוּרָה; וְהַשַּׁלְהֶבֶת מֻתֶּרֶת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ. סִפֵּק עֲבוֹדָה זָרָה, אָסוּר; וּסְפֵק סְפֵקָהּ, מֻתָּר. כֵּיצַד? כּוֹס שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁנָּפַל בְּאוֹצָר [מחסן] מָלֵא כּוֹסוֹת - כֻּלָּן אֲסוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה וְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ אוֹסְרִים בְּכָל שֶׁהֵן; פֵּרַשׁ כּוֹס אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת, וְנָפַל לְכוֹסוֹת שְׁנַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. טַבַּעַת שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה טַבָּעוֹת, וְנָפְלוּ שְׁתַּיִם מֵהֶן לַיָּם הַגָּדוֹל - הֵתִּרוּ הַכֹּל; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, אוֹתָהּ הַטַּבַּעַת הָיְתָה בְּכְלַל הַשְּׁתַּיִם שֶׁנָּפְלוּ. נִתְעָרְבָה בְּמֵאָה וְנִחְלְקוּ, אַרְבָּעִים לְמָקוֹם אֶחָד וְשִׁשִּׁים לְמָקוֹם אַחֵר, וְנָפְלוּ הָאַרְבָּעִים כֻּלָּן לְטַבָּעוֹת אֲחֵרוֹת - כֻּלָּן מֻתָּרוֹת; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, אוֹתָהּ הַטַּבַּעַת הָאֲסוּרָה - בָּרֹב הִיא; נָפְלוּ הַשִּׁשִּׁים לְטַבָּעוֹת אֲחֵרוֹת, כֻּלָּן אֲסוּרוֹת.

יא. הָאֲשֵׁרָה [אילן הנטוע לעבודה זרה] - בֵּין שֶׁהָיְתָה נֶעֱבֶדֶת, בֵּין שֶׁהָיְתָה עֲבוֹדָה זָרָה מֻנַּחַת תַּחְתֶּיהָ - אָסוּר לֵישֵׁב בְּצֵל קוֹמָתָהּ, וּמֻתָּר לֵישֵׁב בְּצֵל הַשָּׂרִיגִים [ענפים] וְהָעָלִים שֶׁלָּהּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת, אָסוּר לוֹ לַעֲבֹר תַּחְתֶּיהָ; וְאִם אֵין שָׁם דֶּרֶךְ אַחֶרֶת, עוֹבֵר תַּחְתֶּיהָ כְּשֶׁהוּא רָץ.

יב. אֶפְרוֹחִים שֶׁקִּנְּנוּ בָּהּ, וְאֵינָן צְרִיכִין לְאִמָּן [שגדולים הם] - מֻתָּרִין; וְהַבֵּיצִים וְהָאֶפְרוֹחִים שֶׁצְّרִיכִין לְאִמָּן - אֲסוּרִין, שֶׁהֲרֵי הָאֲשֵׁרָה כְּמוֹ בָּסִיס לָהֶן. וְהַקֵּן עַצְמוֹ שֶׁבְּרֹאשָׁהּ - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹף מֵבִיא עִצָּיו מִמָּקוֹם אַחֵר.

יג. נָטַל מִמֶּנָּה עֵצִים, אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה. הִסִּיק בָּהֶן אֶת הַתַּנּוּר - יֵצֵן [יקורר], וְאַחַר כָּךְ יַסִּיק בְּעֵצִים שֶׁל הֶתֵּר וְיֹאפֶה בּוֹ. אָפָה בּוֹ אֶת הַפַּת, וְלֹא צִנְּנוֹ - הַפַּת אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. נִתְעָרְבָה בַּאֲחֵרוֹת - יוֹלִיךְ דְּמֵי אוֹתָהּ הַפַּת לְיָם הַמֶּלַח כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בָּהּ, וּשְׁאָר הַכִּכָּרוֹת מֻתָּרוֹת.

יד. נָטַל מִמֶּנָּה כַּדְּכֹד [מחט האורגים עשויה מעץ] וְאָרַג בּוֹ אֶת הַבֶּגֶד, אָסוּר בַּהֲנָאָה; נִתְעָרֵב בִּבְגָדִים אֲחֵרִים, יוֹלִיךְ דְּמֵי אוֹתוֹ הַבֶּגֶד לְיָם הַמֶּלַח, וּשְׁאָר הַבְּגָדִים מֻתָּרִין. וּמֻתָּר לִטַּע תַּחְתֶּיהָ יְרָקוֹת - בֵּין בִּימוֹת הַחַמָּה שֶׁהֵן צְרִיכִין לְצֵל, בֵּין בִּימוֹת הַגְّשָׁמִים; מִפְּנֵי שֶׁצֵּל הָאֲשֵׁרָה שֶׁהוּא אָסוּר עִם הַקַּרְקַע שֶׁאֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת, גּוֹרְמִין לִירָקוֹת אֵלּוּ לִצְמֹחַ, וְכָל שֶׁדָּבָר אָסוּר וְדָבָר מֻתָּר גּוֹרְמִין לוֹ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּכָל מָקוֹם. לְפִיכָךְ, שָׂדֶה שֶׁזּוּבְלָהּ בְּזֶבֶל עֲבוֹדָה זָרָה, מֻתָּר לִזְרֹעַ אוֹתָהּ; וּפָרָה שֶׁפִּטְּמָהּ בְּכַרְשִׁינֵי [מין קטניות] עֲבוֹדָה זָרָה, תֹּאכֵל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. בָּשָׂר אוֹ יַיִן אוֹ פֵּרוֹת שֶׁהֻכְּנוּם לְהַקְרִיבָן לַעֲבוֹדָה זָרָה - לֹא נֶאֱסְרוּ בַּהֲנָאָה אַף עַל פִּי שֶׁהִכְנִיסוּ אוֹתָן לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה, עַד שֶׁיַּקְרִיבוּם לְפָנֶיהָ; הִקְרִיבוּם לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה, נַעֲשׂוּ תִּקְרֹבֶת, וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ וְהוֹצִיאוּם, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְעוֹלָם. וְכָל הַנִּמְצָא בְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ מַיִם וּמֶלַח - אָסוּר בַּהֲנָאָה מִן הַתּוֹרָה; וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא, לוֹקֶה.

טז. הַמּוֹצֵא כְּסוּת וְכֵלִים וּמְעוֹת בְּרֹאשׁ עֲבוֹדָה זָרָה - אִם מְצָאָן דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם מְצָאָן דֶּרֶךְ כָּבוֹד, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין. כֵּיצַד? מָצָא כִּיס מָעוֹת תָּלוּי בְּצַוָּארָהּ, כְּסוּת מְקֻפֶּלֶת וּמֻנַּחַת עַל רֹאשָׁהּ, כְּלִי כָּפוּי עַל רֹאשָׁהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. מָצָא בְּרֹאשָׁהּ דָּבָר שֶׁכַּיּוֹצֵא בּוֹ קָרֵב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ [בבית המקדש], הֲרֵי זֶה אָסוּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁמְּצָאָן חוּץ לִמְקוֹם עֲבוֹדָתוֹ; אֲבָל אִם מְצָאָם בִּפְנִים - בֵּין דֶּרֶךְ כָּבוֹד בֵּין דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן, בֵּין דָּבָר הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ בֵּין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַמִּזְבֵּחַ - כָּל הַנִּמְצָא בִּפְנִים אָסוּר, אֲפִלּוּ מַיִם וּמֶלַח. וּפְעוֹר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שלישי ט' אדר – ספר המדע – הלכות עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

ומַרקוּלִיס - כָּל הַנִּמְצָא עִמָּהֶן בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ, אָסוּר בַּהֲנָאָה. וְכֵן אַבְנֵי מַרקוּלִיס - כָּל אֶבֶן הַנִּרְאִית שֶׁהִיא עִמּוֹ [- סמוכה לו], אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה.

יז. עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהָיָה לָהּ מֶרְחָץ אוֹ גִּנָּה - נֶהֱנִין בָּהֶם שֶׁלֹּא בְּטוֹבָה [אין מחזיקין להם טובה], וְאֵין נֶהֱנִין בָּהֶם בְּטוֹבָה. הָיָה לָהּ וְלַאֲחֵרִים - נֶהֱנִין בָּהֶן וַאֲפִלּוּ בְּטוֹבַת הַכּוֹמְרִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתֵּן שָׂכָר.

יח. מֶרְחָץ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדָה זָרָה - מֻתָּר לִרְחֹץ בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲשָׂת שָׁם לְנוֹאִי לֹא לַעֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהֵיהֶם" - בִּזְמַן שֶׁנּוֹהֲגִין בָּהּ מִנְהַג אֱלֹהוּת, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁמְּבַזִּין אוֹתָן, כְּגוֹן זוֹ שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת עַל הַבִּיב [חריץ ליציאת שופכין], וְהַכֹּל מַשְׁתִּינִין בְּפָנֶיהָ. וְאִם הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ, אָסוּר לִכָּנֵס בּוֹ.

יט. סַכִּין שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשָּׁחַט בָּהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל; וְאִם הָיְתָה בְּהֵמָה מְסֻכֶּנֶת [נוטה למות] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקֵּן, וַהֲרֵי זֶה הַתִּקּוּן מֵהֲנָאַת מְשַׁמְּשֵׁי עֲבוֹדָה זָרָה. וְכֵן אָסוּר לַחְתּוֹךְ בָּהּ בָּשָׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקֵּן; וְאִם חָתַךְ דֶּרֶךְ הֶפְסֵד וְהַשְׁחָתָה, מֻתָּר.

פֶּרֶק ח

א. כָּל שֶׁאֵין בּוֹ תְּפוּסַת [מגע] יַד אָדָם [כגון הרים וגבעות], וְלֹא עָשָׂהוּ [כגון בעלי חיים] - אִם נֶעֱבַד, הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָאָה. לְפִיכָךְ, הַגּוֹיִם הָעוֹבְדִים אֶת הֶהָרִים, וְאֶת הַגְּבָעוֹת, וְאֶת הָאִילָנוֹת הַנְּטוּעִין מִתְּחִלָּתָן לְפֵרוֹת, וְאֶת הַמַּעְיָנוֹת הַנּוֹבְעִים לָרַבִּים, וְאֶת הַבְּהֵמָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין בַּהֲנָאָה; וּמֻתָּר לֶאֱכֹל אוֹתָן הַפֵּרוֹת שֶׁנֶּעֱבְדוּ בִּמְקוֹם גִּדּוּלָן, וְאוֹתָהּ הַבְּהֵמָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, בְּהֵמָה שֶׁהֵקִצָּת לַעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה; בֵּין שֶׁהֵקִצּוּהָ לְעָבְדָהּ, בֵּין שֶׁהֵקִצּוּהָ לְהַקְרִיבָהּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁאֵין הַבְּהֵמָה נֶאֱסֶרֶת? בְּשֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה; אֲבָל אִם עָשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה כָּל שֶׁהוּא, אֲסָרָהּ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט בָּהּ סִימָן [קנה או וושט] לַעֲבוֹדָה זָרָה. עָשָׂה אוֹתָהּ חֲלִיפִין לַעֲבוֹדָה זָרָה [קיבל בהמה תמורת ע"ז] - אֲסָרָהּ, וְכֵן חֲלִיפֵי חֲלִיפִין; מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂת כִּדְמֵי עֲבוֹדָה זָרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבְהֵמַת עַצְמוֹ; אֲבָל אִם שָׁחַט בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה אוֹ הֶחְלִיפָהּ - לֹא נֶאֱסְרָה, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְקַרְקַע עוֹלָם, לֹא אֲסָרָהּ; חָפַר בָּהּ בּוֹרוֹת שִׁיחִין [חריצים ארוכים בקרקע] וּמְעָרוֹת [חצובות בסלע] לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, אֲסָרָהּ.

ב. מַיִם שֶׁעֲקָרָן הַגַּל [והוציאם מחוץ לים] וְהִשְׁתַּחֲוָה לָהֶן, לֹא אֲסָרָן; נְטָלָן בְּיָדוֹ וְהִשְׁתַּחֲוָה לָהֶן, אֲסָרָן. אַבְנֵי הַר שֶׁנִּדַּלְדְּלוּ [נעקרו ממקומם], וַעֲבָדָן בִּמְקוֹמָן - מֻתָּרוֹת, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶן תְּפוּסַת יַד אָדָם.

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁזָּקֵף [העמיד] לְבֵנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהּ, וְלֹא הִשְׁתַּחֲוָה, וּבָא גּוֹי וְהִשְׁתַּחֲוָה לָהּ - אֲסָרָהּ בַּהֲנָאָה, שֶׁזִּקֵּיפָתָהּ מַעֲשֶׂה; וְכֵן אִם זָקַף בֵּיצָה, וּבָא גּוֹי וְהִשְׁתַּחֲוָה לָהּ - אֲסָרָהּ. חָתַךְ דְּלַעַת וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, וְהִשְׁתַּחֲוָה לָהּ - אֲסָרָהּ; הִשְׁתַּחֲוָה לַחֲצִי הַדְּלַעַת, וַחֲצִי הָאַחֵר מְעֹרֶה [מחובר] בּוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִסָּפֵק, שֶׁמָּא זֶה הַחֲצִי כְּמוֹ [בית] יָד לַחֲצִי הַנֶּעֱבָד. אֵילָן שֶׁנִּטָּעוֹ מִתְּחִלָּה שֶׁיְּהֵא נֶעֱבָד - אָסוּר בַּהֲנָאָה; וְזוֹ הִיא "אֲשֵׁרָה" הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. הָיָה אִילָן נָטוּעַ, וְגִדְּעוֹ וּפִסְּלוֹ [קיצצו] לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ הִבְרִיךְ [כפף ענף בקרקע וכיסהו בעפר] וְהִרְכִּיב [ענף מעץ אחר] בְּגוּפוֹ שֶׁל אִילָן, וְהוֹצִיא שָׂרִיגִים [ענפים] - כּוֹרֵת אֶת הַשָּׂרִיגִים, וְהֵם אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה; וּשְׁאָר הָאִילָן, מֻתָּר. וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְאִילָן - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר גּוּפוֹ - כָּל הַשָּׂרִיגִים וְהֶעָלִים וְהַלּוּלָבִין וְהַפֵּרוֹת שֶׁיּוֹצִיא כָּל זְמַן שֶׁהוּא נֶעֱבָד, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. אִילָן שֶׁהָיוּ הַגּוֹיִם מְשַׁמְּרִין אֶת פֵּרוֹתָיו, וְאוֹמְרִים שֶׁהֵם מוּכָנִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶן שֵׁכָר לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית, וְעוֹשִׂין מֵהֶן שֵׁכָר, וְשׁוֹתִין אוֹתוֹ בְּיוֹם אִידָם - הֲרֵי זֶה הָאִילָן אָסוּר בַּהֲנָאָה; מִפְּנֵי שֶׁסְּתָמוֹ שֶׁהוּא אֲשֵׁרָה, וּלְפִיכָךְ עוֹשִׂין בְּפֵרוֹתָיו כָּךְ, שֶׁזּוֹ הִיא חֲקָקָהּ שֶׁל אֲשֵׁרָה.

ד. אִילָן שֶׁמַּעֲמִידִין תַּחְתָּיו עֲבוֹדָה זָרָה - כָּל זְמַן שֶׁהִיא תַּחְתָּיו, אָסוּר בַּהֲנָאָה; נִטְּלָה מִתַּחְתָּיו עֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָאִילָן עַצְמוֹ הוּא הַנֶּעֱבָד. בַּיִת שֶׁבָּנָה אוֹתוֹ הַגּוֹי מִתְּחִלָּה שֶׁיְּהֵא הַבַּיִת עַצְמוֹ נֶעֱבָד, וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְבַיִת בָּנוּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָאָה. הָיָה בָּנוּי, וְסִיְּדוֹ וְכִירְוֹ [קישטו] לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה עַד שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ - נוֹטֵל מַה שֶּׁחִדֵּשׁ, וְהַחִדּוּשׁ אָסוּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂהוּ לְעָבְדוֹ; וּשְׁאָר הַבַּיִת, מֻתָּר. הִכְנִיס עֲבוֹדָה זָרָה לְתוֹךְ הַבַּיִת - כָּל זְמַן שֶׁהִיא שָׁם, הַבַּיִת אָסוּר בַּהֲנָאָה; הוֹצִיאָהּ, הֻתַּר הַבַּיִת. וְכֵן אֶבֶן שֶׁחָצָבָהּ מִתְּחִלָּה לְעָבְדָהּ, אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. הָיְתָה חֲצוּבָה, וְצִיְּרָהּ וְכִירָהּ שֶׁתֵּעָבֵד - אֲפִלּוּ צִיֵּר וְכִיֵּר בְּגוּף הָאֶבֶן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם סִיֵּד עָלֶיהָ - נוֹטֵל מַה שֶּׁחִדֵּשׁ, וְהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה, הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה שֶׁיֵּעָבֵד; וּשְׁאָר הָאֶבֶן, מֻתָּר.

ה. אֶבֶן שֶׁהֶעֱמִיד עָלֶיהָ עֲבוֹדָה זָרָה, הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא עָלֶיהָ; סִלֵּק עֲבוֹדָה זָרָה, הָאֶבֶן מֻתֶּרֶת. מִי שֶׁהָיָה בֵּיתוֹ סָמוּךְ לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה [וקיר אחד להם], וְנָפַל - אָסוּר לִבְנוֹתוֹ. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ [מרחיק ד' אמות], וּבוֹנֶה; וְאוֹתוֹ הָרֶוַח - מְמַלְּאֵהוּ קוֹצִים אוֹ צוֹאָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְחִיב בְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה. הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁלּוֹ וְשֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, יִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה: מֶחֱצָה שֶׁלּוֹ, מֻתָּר בַּהֲנָאָה; וְשֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, אָסוּר - אַבְנָיו וְעִצָּיו וַעֲפָרוֹ, הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָאָה.

ו. כֵּיצַד מְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִים בִּגְלָלָהּ, כְּגוֹן מְשַׁמְּשֶׁיהָ וְתִקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ? שׁוֹחֵק [טוחן] וְזוֹרֶה לָרוּחַ, אוֹ שׁוֹרֵף וּמֵטִיל לְיָם הַמֶּלַח.

ז. דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ תְּפוּסַת יַד אָדָם, שֶׁנֶּעֱבַד, כְּגוֹן הָרִים וּבְהֵמָה וְאִילָן - אַף עַל פִּי שֶׁהַנֶּעֱבָד עַצְמוֹ מֻתָּר בַּהֲנָאָה, צִפּוּיָיו [אם הם מצופים] אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה; וְהַנֶּהֱנֶה בְּכָל שֶׁהוּא מֵהֶן - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם". וְכָל צִפּוּיֵי עֲבוֹדָה זָרָה, הֲרֵי הֵן בִּכְלַל מְשַׁמְּשֶׁיהָ.

ח. עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל גּוֹיִם, שֶׁבִּטְּלוּהָ גּוֹיִם קֹדֶם שֶׁתָּבוֹא לְיַד

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שלישי ט' אדר – ספר המדע – הלכות עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

יִשְׂרָאֵל - חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ", כְּשֶׁבָּאוּ לְיָדֵינוּ וְהֵן נוֹהֲגִין בָּהֶם אֱלֹהוּת; אֲבָל אִם בִּטְּלוּם, חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

ט. עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם; אֲפִלּוּ הָיָה לְגוֹי בָּהּ שֻׁתָּפוּת, אֵין בִּטּוּלוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה לְעוֹלָם, וּטְעוּנָה גְּנִיזָה. וְכֵן עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל גּוֹי שֶׁבָּאת לְיַד יִשְׂרָאֵל, וְאַחַר כָּךְ בִּטְּלָהּ הַגּוֹי - אֵין בִּטּוּלוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה לְעוֹלָם. וְאֵין יִשְׂרָאֵל מְבַטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה, וַאֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הַגּוֹי [שנתן לו רשות לבטל אילו]. גּוֹי קָטָן אוֹ שׁוֹטֶה, אֵינוֹ מְבַטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה. וְגוֹי שֶׁבִּטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה - בֵּין שֶׁלּוֹ, בֵּין שֶׁל גּוֹיִם אֲחֵרִים, בְּעַל כָּרְחוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֲנַסוֹ יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ - חֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה; וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא הַגּוֹי הַמְבַטֵּל עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד, אֵין בִּטּוּלוֹ בִּטּוּל. הַמְבַטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה, בִּטֵּל מְשַׁמְּשֶׁיהָ; בִּטֵּל מְשַׁמְּשֶׁיהָ, מְשַׁמְּשֶׁיהָ מֻתָּרִין, וְהִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה, עַד שֶׁיְּבַטְּלָהּ. וְתִקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה, אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם.

י. כֵּיצַד מְבַטְּלָהּ? קָטַע רֹאשׁ אָזְנָהּ, רֹאשׁ חָטְמָהּ, רֹאשׁ אֶצְבָּעָהּ, פִּחָסָהּ [מיעכה] בְּפָנֶיהָ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִסְּרָהּ, אוֹ שִׁמְּרָהּ לְצוֹרֶף יִשְׂרָאֵל - חֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה. אֲבָל אִם מִשְׁכְּנָהּ, אוֹ מְכָרָהּ לְגוֹי אוֹ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ צוֹרֵף, אוֹ שֶׁנָּפְלָה עָלֶיהָ מַפֹּלֶת וְלֹא פִּנָּהּ [את גל האבנים], גְּנָבוּהָ לִסְטִים וְלֹא תְּבָעָהּ [חיפשה], רָקַק בְּפָנֶיהָ, הִשְׁתִּין בְּפָנֶיהָ, גֵּרְרָהּ [גרר אותה], זָרַק בָּהּ אֶת הַצּוֹאָה - חֲרֵי זוֹ אֵינָהּ בְּטֵלָה.

יא. עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהִנִּיחוּהָ עוֹבְדֶיהָ בִּשְׁעַת שָׁלוֹם - מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה, שֶׁחֲרֵי בִּטְּלוּהָ; בִּשְׁעַת מִלְחָמָה - אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִנִּיחוּהָ אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה. עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה מֵאֵלֶיהָ - שְׁבָרֶיהָ אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה, עַד שֶׁיְּבַטְּלוּהָ; לְפִיכָךְ, הַמּוֹצֵא שִׁבְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, שֶׁמָּא לֹא בִּטְּלוּהָ הַגּוֹיִם. וְאִם הָיְתָה שֶׁל פְּרָקִים [עשויה מכמה חלקים], וְהֶדְיוֹט יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ - צָרִיךְ לְבַטֵּל כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק מִפְּרָקֶיהָ; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ - כֵּיוָן שֶׁבִּטֵּל אֵבֶר אֶחָד מִמֶּנָּה, בָּטְלוּ כָּל הַשְּׁבָרִים.

יב. מִזְבַּח עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁנִּפְגַּם - עֲדַיִן הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה, עַד שֶׁיִּנָּתֵץ רֻבּוֹ בְּיַד הַגּוֹיִם; וּבִימוֹס [אבן בסיס לע"ז] שֶׁנִּפְגַּם, מֻתָּר. אֵי זֶה הוּא בִּימוֹס וְאֵי זֶה הוּא מִזְבֵּחַ? בִּימוֹס, אֶבֶן אַחַת; מִזְבֵּחַ, אֲבָנִים הַרְבֵּה. וְכֵיצַד מְבַטְּלִין אַבְנֵי [עבודה זרה ששמה] מַרְקוּלִיס? כֵּיוָן שֶׁבָּנָה בָהֶן בִּנְיָן, אוֹ חִפָּה [ריצף] בָּהֶן אֶת הַדְּרָכִים, וְכֵיוָצֵא בָּאֵלּוּ - חֲרֵי הֵן מֻתָּרִין בַּהֲנָאָה. כֵּיצַד מְבַטְּלִין אֶת הָאֲשֵׁרָה? קִרְסֵם [קטף] מִמֶּנָּה עָלֶה, זֵרֵד [קצץ] מִמֶּנָּה יוֹנֵק [ענף רך], נָטַל מִמֶּנָּה מַקֵּל אוֹ שַׁרְבִיט, אוֹ שֶׁשְּׁפָיָהּ [שייפה] שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ - חֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה. שְׁפָיָהּ לְצָרְכָּהּ - הִיא אֲסוּרָה, וּשְׁפָיֶיהָ [הנסרים שמתקלפים בעת השיוף] מֻתָּרִין. וְאִם הָיְתָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - בֵּין לְצָרְכָּהּ בֵּין לְצָרְכּוֹ, בֵּין הִיא וּבֵין שְׁפָיֶיהָ אֲסוּרִין לְעוֹלָם; שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵין לָהּ בִּטּוּל לְעוֹלָם.

פֶּרֶק ט

א. שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְנֵי אֵידֵיהֶם [חגם] שֶׁל גּוֹיִם, אָסוּר לִקַּח מֵהֶם וְלִמְכּוֹר לָהֶם דָּבָר הַמִּתְקַיֵּם [המשתמר לזמן], וְלִלְוּוֹת מֵהֶן וּלְהַלְוּוֹתָם, וּלְפָרְעָן וְלִפְרַע מֵהֶן מִלְּוֶה שֶׁבִּשְׁטָר אוֹ שֶׁעַל הַמַּשְׁכּוֹן. אֲבָל מִלְּוֶה עַל פֶּה נִפְרָעִין מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם; וּמֵתֶר לִמְכּוֹר לָהֶן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם, כְּגוֹן יְרָקוֹת וְתַבְשִׁיל, עַד יוֹם אֵידָם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא יוֹם אֵידָם בִּלְבַד. עָבַר וְנָשָׂא וְנָתַן עִמָּהֶן בְּאוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים, חֲרֵי זֶה מֵתֶר בַּהֲנָאָה; וְהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמָּהֶם בְּיוֹם אֵידָם, חֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָאָה.

ב. וְאָסוּר לִשְׁלֹחַ דּוֹרוֹן [מתנה] לְגוֹי בְּיוֹם אֵידוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן נוֹדַע לוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְאֵינוֹ עוֹבְדָהּ. וְכֵן גּוֹי שֶׁשָּׁלַח דּוֹרוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם אֵידָם, לֹא יְקַבְּלֶנּוּ מִמֶּנּוּ; וְאִם חָשַׁשׁ לְאֵיבָה [אם ישרב], נוֹטְלוֹ בְּפָנָיו, וְאֵינוֹ נֶהֱנֶה בּוֹ - עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ שֶׁזֶּה הַגּוֹי אֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְאֵינוֹ מוֹדֶה בָּהּ.

ג. הָיָה אֵידָם שֶׁל אוֹתָם הַגּוֹיִם יָמִים רַבִּים, שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה אוֹ עֲשָׂרָה - כָּל אוֹתָן הַיָּמִים כְּיוֹם אֶחָד הֵן, וְכֻלָּן אֲסוּרִין עִם שְׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁלִּפְנֵיהֶן.

ד. הַנּוֹצְרִים - עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הֵם, וְיוֹם רִאשׁוֹן יוֹם אֵידָם הוּא. לְפִיכָךְ, אָסוּר לָשֵׂאת וְלָתֵת עִמָּהֶם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם שִׁשִּׁי שֶׁבְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר יוֹם רִאשׁוֹן עַצְמוֹ, שֶׁהוּא אָסוּר בְּכָל מָקוֹם. וְכֵן נוֹהֲגִים עִמָּהֶם בְּכָל אֵידֵיהֶם.

ה. יוֹם שֶׁמִּתְכַּנְּסִין בּוֹ הַגּוֹיִם לְהַעֲמִיד לָהֶן מֶלֶךְ, וּמַקְרִיבִין וּמְקַלְּסִין לֵאלֹהֵיהֶן - יוֹם אֵידָם הוּא, וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר אֵידֵיהֶן. אֲבָל גּוֹי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֵיד לְעַצְמוֹ, וּמוֹדֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ, וּמְקַלְּסָהּ בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד בּוֹ, בְּיוֹם תִּגְלַחַת זְקָנוֹ אוֹ בְּלוֹרִיתוֹ, בַּיּוֹם שֶׁעָלָה בּוֹ מִן הַיָּם אוֹ שֶׁיָּצָא בּוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִים, בַּיּוֹם שֶׁעָשָׂה בּוֹ מִשְׁתֶּה לִבְנוֹ [לנישואיו], וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - אֵין אָסוּר אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם וְאוֹתוֹ הָאִישׁ בִּלְבַד. וְכֵן יוֹם שֶׁיָּמוּת לָהֶן בּוֹ מֵת וְיַעֲשׂוּ אוֹתוֹ אֵיד, אוֹתָם הָעוֹשִׂים אֲסוּרִין אוֹתוֹ הַיּוֹם; וְכָל מִיתָה שֶׁשּׁוֹרְפִין בָּהּ כֵּלִים וּמַקְטִירִין קְטֹרֶת, בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדָה זָרָה. אֵין יוֹם הָאֵיד אָסוּר, אֶלָּא לָעוֹבְדִין בּוֹ בִּלְבַד; אֲבָל הַגּוֹיִם שֶׁשְּׂמֵחִים בּוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ מִנְהָג, אוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמֶּלֶךְ, אֲבָל הֵם אֵין מוֹדִין בּוֹ - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לָשֵׂאת וְלָתֵת עִמָּהֶן.

ו. דְּבָרִים שֶׁהֵן מְיַחֲדִין לְמִין מִמִּינֵי עֲבוֹדָה זָרָה, אָסוּר לִמְכּוֹר לְעוֹבְדֵי אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם לְעוֹלָם. וּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מְיַחֲדִין לָהּ מֻתָּר לִמְכּוֹר אוֹתָם סְתָם; וְאִם פֵּרֵשׁ הַגּוֹי שֶׁהוּא קוֹנֶה אוֹתָם לַעֲבוֹדָה זָרָה, אָסוּר לִמְכּוֹר לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן פְּסָלוֹ מִלְּהַקְרִיבוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה, לְפִי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין חֵסֶר לַעֲבוֹדָה זָרָה.

ז. הָיוּ מְעֹרָבִים דְּבָרִים הַמְיַחֲדִין עִם דְּבָרִים שֶׁאֵין מְיַחֲדִין, כְּגוֹן לְבוֹנָה זַכָּה [המשמשת לע"ז] בִּכְלַל לְבוֹנָה שְׁחוֹרָה -

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום רביעי י' אדר – ספר המדע – הלכות עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

מוֹכֵר הַכֹּל סְתָם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִלְקֵט הַזָּפָה לְבַדָּהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. כְּשֵׁם שֶׁאֵין מוֹכְרִין לַגּוֹיִם דְּבָרִים שֶׁמְּחַזְּקִין בָּהֶן יְדֵיהֶן לַעֲבוֹדָה זָרָה - כָּךְ אֵין מוֹכְרִין לָהֶם דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶזֶק לָרַבִּים, כְּגוֹן דֻּבִּים וַאֲרָיוֹת, וּכְלֵי זַיִן [כלי מלחמה] וּכְבָלִים וְשַׁלְשְׁלָיוֹת. וְאֵין מַשְׁחִיזִין לָהֶם אֶת הַזַּיִן. וְכָל שֶׁאָסוּר לְמָכְרוֹ לְגוֹי, אָסוּר לְמָכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל הֶחָשׁוּד לִמְכֹּר לְגוֹי; וְכֵן אָסוּר לִמְכֹּר כְּלֵי זֶנֶק לְלִסְטִים יִשְׂרָאֵל.

ט. הָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְנִים בֵּינֵי הַגּוֹיִם, וְכָרְתוּ לָהֶם בְּרִית - מֻתָּר לָהֶם לִמְכֹּר כְּלֵי זַיִן לְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְגִיסוֹתָיו; מִפְּנֵי שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶם מִלְחָמָה עִם צָרֵי הַמְּדִינָה לְהַצִּילָהּ, וְנִמְצָאוּ מְגִנִּים עָלֵינוּ - שֶׁהֲרֵי אָנוּ שְׁרוּיִין בְּתוֹכָם. עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדָה זָרָה - מֻתָּר לְהַלֵּךְ חוּצָה לָהּ, וְאָסוּר לְהִכָּנֵס לְתוֹכָהּ. הָיָה חוּצָה לָהּ עֲבוֹדָה זָרָה, מֻתָּר לְהַלֵּךְ בְּתוֹכָהּ.

י. הַמְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אָסוּר לוֹ לַעֲבֹר בְּעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדָה זָרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהַדֶּרֶךְ מְיֻחֶדֶת לְאוֹתוֹ מָקוֹם [רק דרכה ניתן להגיע אליו]; אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם דֶּרֶךְ אַחֶרֶת וְנִקְרָה [קרה מקרה] וְהָלַךְ בָּזוֹ, מֻתָּר.

יא. וְאָסוּר לִבְנוֹת עִם הַגּוֹיִם, כִּפָּה [חדר] שֶׁמַּעֲמִידִים בָּהּ עֲבוֹדָה זָרָה; וְאִם עָבַר וּבָנָה, שְׂרָפָהּ מֻתָּר. אֲבָל בּוֹנֶה הוּא לְכַתְּחִלָּה, הַטְרַקְלִין אוֹ הֶחָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹתָהּ הַכִּפָּה.

יב. עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדָה זָרָה, וְהָיוּ בָהּ חַנְיוֹת מְעֻטָּרוֹת [מקושטות] וְשֶׁאֵינָן מְעֻטָּרוֹת - הַמְעֻטָּרוֹת, אָסוּר לְהָנוֹת בָּהֶן בְּכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָן, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן, שֶׁבִּגְלַל עֲבוֹדָה זָרָה נִתְעַטְּרוּ; וְשֶׁאֵינָן מְעֻטָּרוֹת, מֻתָּרוֹת בַּהֲנָאָה. חַנְיוֹת שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה - אָסוּר לְשָׁכְרָן, מִפְּנֵי שֶׁמְּהַנֶּה עֲבוֹדָה זָרָה.

יג. הַמּוֹכֵר בֵּיתוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה - דָּמָיו אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה, וְיוֹלִיךְ אוֹתָן לְיָם הַמֶּלַח; אֲבָל גּוֹיִם שֶׁאָנְסוּ יִשְׂרָאֵל וְגָזְלוּ בֵּיתוֹ וְהֶעֱמִידוּ בּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה, דָּמָיו מֻתָּרִין; וְכוֹתֵב [שטר מכירה] וּמַעֲלֶה בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם [חותם בפני בית דיניהם].

יד. וַחֲלִילִין [כלי נשיפה המשמשים להספד] שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, אָסוּר לִסְפֹּד בָּהֶן. הוֹלְכִין לִירִיד שֶׁל גּוֹיִם, וְלוֹקְחִין מֵהֶם בְּהֵמָה וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת בְּגִיוֹתָן, וּבָתִּים שָׂדוֹת וּכְרָמִים; וְכוֹתֵב וּמַעֲלֶה בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם [שתהיה בידו ראיה]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּלוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מֶכֶס. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ שָׁם מִן הַתַּגָּר [סוחר] - אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹתֵן מֶכֶס, וְהַמֶּכֶס לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְנִמְצָא זֶה מְהַנֶּה עֲבוֹדָה זָרָה. עָבַר וְלָקַח מִן הַתַּגָּר - אִם בְּהֵמָה לָקַח, נוֹשֵׂר [מפיל] פַּרְסוֹתֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַטָּה; וְאִם כְּסוּת וְכֵלִים לָקַח, יְרָקְבוּ; לָקַח מָעוֹת וּכְלֵי מַתָּכוֹת, יוֹלִיכֵם לְיָם הַמֶּלַח; לָקַח עֲבָדִים, לֹא מַעֲלִין [מן הבור אם נפלו לתוכו] וְלֹא מוֹרִידִין [לבור].

טו. גּוֹי שֶׁעָשָׂה מִשְׁתֶּה לִבְנוֹ אוֹ לְבִתּוֹ, אָסוּר לֵהָנוֹת מִסְּעוּדָתוֹ; וַאֲפִלּוּ לֶאֱכֹל הַיִּשְׂרְאֵלִי וְלִשְׁתּוֹת מִשֶּׁלּוֹ שָׁם - אָסוּר, הוֹאִיל וּבְמִסְבַּת הַגּוֹיִם אֲכָלוֹ. וּמֵאֵימָתַי אָסוּר לֶאֱכֹל אֶצְלוֹ? מִשֶּׁיַּתְחִיל לַעֲסֹק וּלְהָכִין צָרְכֵי הַסְּעוּדָה, וְכָל יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וּלְאַחַר הַמִּשְׁתֶּה שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם עָשָׂה סְעוּדָה אַחֶרֶת מֵחֲמַת הַנִּשּׂוּאִין, אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אָסוּר, עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְכָל הַהֶרְחֵק הַזֶּה - מִפְּנֵי עֲבוֹדָה זָרָה הוּא [שלא ימשך אחריה], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָא לְךָ, וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ - וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ, וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן, וְהִזְנוּ אֶת בָּנֶיךָ".

טז. בַּת יִשְׂרָאֵל לֹא תָּנִיק אֶת בְּנָהּ שֶׁל נָכְרִית, מִפְּנֵי שֶׁמְּגַדֶּלֶת בֵּן לַעֲבוֹדָה זָרָה; וְלֹא תְּיַלֵּד אֶת הַנָּכְרִית. אֲבָל מְיַלֶּדֶת הִיא בְּשָׂכָר, מִשּׁוּם אֵיבָה [שנאה]. וְהַנָּכְרִית מְיַלֶּדֶת אֶת בַּת יִשְׂרָאֵל, וּמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ - בִּרְשׁוּתָהּ [ברשות היהודיה], כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּהַרְגֶנּוּ.

יז. הַהוֹלְכִין לְתַרְפּוּת [בית עבודת כוכבים], אָסוּר לָשֵׂאת וְלָתֵת עִמָּהֶן. וְהַבָּאִין [חוזרין משם], מֻתָּרִין; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיוּ קְשׁוּרִין זֶה בָּזֶה [חבורות חבורות] - שֶׁאִם הָיוּ קְשׁוּרִין, שֶׁמָּא דַּעְתָּן לַחֲזֹר. וְיִשְׂרָאֵל הַהוֹלֵךְ לְתַרְפּוּת - בַּהֲלִיכָה מֻתָּר לָשֵׂאת וְלָתֵת עִמּוֹ, שֶׁמָּא יַחֲזֹר בּוֹ; וּבַחֲזִירָה, אָסוּר. יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּד - בֵּין בַּהֲלִיכָה בֵּין בַּחֲזִירָה, אָסוּר.

יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָלַךְ לִירִיד שֶׁל גּוֹיִם, בַּחֲזִירָה אָסוּר לָשֵׂאת וְלָתֵת עִמּוֹ, שֶׁמָּא עֲבוֹדָה זָרָה מָכַר לָהֶן שָׁם, וּדְמֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה; וּבְיַד גּוֹי, מֻתָּרִין. וּמִפְּנֵי זֶה, נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין עִם הַגּוֹי הַבָּא מִן הַתַּרְפּוּת, וְאֵין נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין עִם יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַתַּרְפּוּת, וְלֹא עִם הַמְשֻׁמָּד, לֹא בַּהֲלִיכָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ.

יום רביעי י' אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק י

א. אֵין כּוֹרְתִין בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, כְּדֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה עִמָּהֶן שָׁלוֹם וְנַנִּיחַ אוֹתָם לְעָבְדָם - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית"; אֶלָּא יַחְזְרוּ מֵעֲבוֹדָתָהּ, אוֹ יֵהָרְגוּ. וְאָסוּר לְרַחֵם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחָנֵּם". לְפִיכָךְ, אִם רָאָה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה אוֹבֵד אוֹ טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, לֹא יַעֲלֵנוּ; רָאָהוּ לָקוּחַ לָמוּת, לֹא יַצִּילֶנּוּ. אֲבָל לְאַבְּדוֹ בְּיָדוֹ, אוֹ לְדָחְפוֹ לְבוֹר, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה עִמָּנוּ מִלְחָמָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּגוֹי. אֲבָל מוֹסְרֵי יִשְׂרָאֵל [מלשינים], וְהַמִּינִים, וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִים - מִצְוָה לְאַבְּדָן בְּיָד, וּלְהוֹרִידָן לִבְאֵר שַׁחַת; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצָרִין לְיִשְׂרָאֵל, וּמְסִירִין אֶת הָעָם מֵאַחֲרֵי ה', כְּיֵשׁוּעַ הַנּוֹצְרִי וְתַלְמִידָיו, וְצָדוֹק וּבַיְתוֹס וְתַלְמִידֵיהֶן [תלמידי חכמים שיצאו לתרבות רעה] - "יֶשֶׁם רְשָׁעִים יִרְקָב".

ב. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁאָסוּר לְרַפֹּאת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ בְּשָׂכָר. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא מֵהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם אֵיבָה - מְרַפֵּא בְּשָׂכָר; אֲבָל בְּחִנָּם אָסוּר. וְגֵר תּוֹשָׁב [שקיבל ז' מצוות] - הוֹאִיל וְאַתָּה מְצֻוֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ, מְרַפְּאִין אוֹתוֹ בְּחִנָּם.

ג. אֵין מוֹכְרִין לָהֶם בָּתִּים וְשָׂדוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבְסוּרְיָא [ארצות שכבש דוד] - מוֹכְרִין לָהֶם בָּתִּים, אֲבָל לֹא שָׂדוֹת. וּמַשְׂכִּירִין לָהֶם בָּתִּים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם שְׁכוּנָה - וְאֵין שְׁכוּנָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה. וְאֵין מַשְׂכִּירִין לָהֶם

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום רביעי י' אדר – ספר המדע – הלכות עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

שָׁדוֹת; וּבְסוּרְיָא, מַשְׁכִּירִין לָהֶם שָׂדוֹת. וּמִפְּנֵי מָה הֶחְמִירוּ בְּשָׂדֶה? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁתִּים - מַפְקִיעָהּ מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, וְנוֹתֵן לָהֶם חֲנָיָה בַּקַּרְקַע. וּמֵתֵר לִמְכֹּר לָהֶם בָּתִּים וְשָׂדוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ אַרְצֵנוּ.

ד. אַף בְּמָקוֹם שֶׁהִתִּירוּ לְהַשְׁכִּיר, לֹא לְבֵית דִּירָה הִתִּירוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְנִיס לְתוֹכָהּ עֲבוֹדָה זָרָה, וְנֶאֱמַר: "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ"; אֲבָל מַשְׁכִּיר לָהֶם בָּתִּים, לַעֲשׂוֹתָם אוֹצָר [מחסן]. וְאֵין מוֹכְרִין לָהֶם פֵּרוֹת וּתְבוּאָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם בִּמְחֻבָּר לְקַרְקַע; אֲבָל מוֹכֵר הוּא מִשֶּׁיָּקֵץ, אוֹ מוֹכֵר לוֹ עַל מְנַת לָקֵץ וְקוֹצֵץ. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מוֹכְרִין לָהֶם בִּמְחֻבָּר? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחָנֵּם", לֹא תִּתֵּן לָהֶם חֲנָיָה בַּקַּרְקַע; שֶׁאִם לֹא יִהְיֶה לָהֶם קַרְקַע, יִשְׁיָבֶתָן יְשִׁיבַת עֲרַאי הִיא. וְכֵן אָסוּר לְסַפֵּר בִּשְׁבָחָן, וַאֲפִלּוּ לוֹמַר: כַּמָּה נָאֶה גּוֹי זֶה בְּצוּרָתוֹ; קַל וָחֹמֶר שֶׁיְּסַפֵּר בְּשֶׁבַח מַעֲשָׂיו, אוֹ שֶׁיְּחַבֵּב דָּבָר מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחָנֵּם" - לֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵן בְּעֵינֶיךָ, מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֵם לְהִדָּבֵק עִמּוֹ וְלִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים. וְאָסוּר לִתֵּן לָהֶם מַתָּנוֹת חִנָּם; אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְגֵר תּוֹשָׁב - שֶׁנֶּאֱמַר: "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ, אוֹ מָכוֹר לְנָכְרִי", בִּמְכִירָה, לֹא בִּנְתִינָה.

ה. מְפַרְנְסִים עֲנִיֵּי גּוֹיִם עִם עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם; וְאֵין מְמַחִין בִּידֵי עֲנִיֵּי גּוֹיִם בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. וְשׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹמָם, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם אֵידָם, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם; וְאֵין כּוֹפְלִין לָהֶן שָׁלוֹם ["שלום שלום"] לְעוֹלָם. וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ שֶׁל נָכְרִי בְּיוֹם אִידוֹ לָתֵת לוֹ שָׁלוֹם; מְצָאוֹ בַּשּׁוּק, נוֹתֵן לוֹ שָׁלוֹם בִּשְׂפָה רָפָה וְכֹבֶד רֹאשׁ.

ו. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲמוּרִים, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵין הָאֻמּוֹת, אוֹ בִּזְמַן שֶׁיַּד הַגּוֹיִם תַּקִּיפָה. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁיַּד יִשְׂרָאֵל תַּקִּיפָה עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אָסוּר לָנוּ לְהַנִּיחַ גּוֹי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בֵּינֵינוּ; אֲפִלּוּ יוֹשֵׁב יְשִׁיבַת עֲרַאי, אוֹ עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִסְחוֹרָה, לֹא יַעֲבֹר בְּאַרְצֵנוּ, אֶלָּא עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ", אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה. וְאִם קִבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת, חֲרֵי זֶה גֵּר תּוֹשָׁב. וְאֵין מְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשָׁב, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג; אֲבָל שֶׁלֹּא בִּזְמַן הַיּוֹבֵל, אֵין מְקַבְּלִין אֶלָּא גֵּר צֶדֶק בִּלְבַד.

פֶּרֶק יא

א. אֵין הוֹלְכִין בְּחֻקּוֹת הַגּוֹיִם, וְלֹא מִדַּמִּין לָהֶם - לֹא בַּמַּלְבּוּשׁ, וְלֹא בַּשֵּׂעָר, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקַּת הַגּוֹי", וְנֶאֱמַר: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ", וְנֶאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם". הַכֹּל בְּעִנְיָן אֶחָד הוּא מַזְהִיר: שֶׁלֹּא יִדַּמֶּה לָהֶם - אֶלָּא יִהְיֶה הַיִּשְׂרְאֵלִי מֻבְדָּל מֵהֶם וְיָדוּעַ [ניכר] בְּמַלְבּוּשׁוֹ וּבִשְׂאָר מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁהוּא מֻבְדָּל מֵהֶם בְּמַדָּעוֹ וּבְדֵעוֹתָיו [תורתו ומידותיו]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וָאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". לֹא יִלְבַּשׁ בְּמַלְבּוּשׁ הַמְיֻחָד לָהֶן, וְלֹא יְגַדֵּל צִיצִית [קצוות שער שמעל המצח] כְּמוֹ צִיצִית רֹאשָׁם, וְלֹא יְגַלַּח מִן הַצִּדָּדִין וְיַנִּיחַ הַשֵּׂעָר בָּאֶמְצַע כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'בְּלוֹרִית'; וְלֹא יְגַלַּח הַשֵּׂעָר מִכְּנֶגֶד פָּנָיו מֵאֹזֶן לְאֹזֶן וְיַנִּיחַ הַפֶּרַע [קבוצת שערות ארוכות] מִלְּאַחֲרָיו כְּדַרְכָּן שֶׁהֵן עוֹשִׂין, וְלֹא יִבְנֶה מְקוֹמוֹת כְּבִנְיַן הֵיכָלוֹת שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ בָּהֶן רַבִּים כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין. וְכָל הָעוֹשֶׂה אַחַת מֵאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - לוֹקֶה.

ב. גּוֹי שֶׁהָיָה מִסְתַּפֵּר מִיִּשְׂרָאֵל - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ קָרוֹב לִבְלוֹרִיתוֹ שֶׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת לְכָל רוּחַ, שׁוֹמֵט [מסלק] אֶת יָדוֹ.

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה קָרוֹב לַמַּלְכוּת, וְצָרַךְ לֵישֵׁב לִפְנֵי מַלְכֵיהֶם, וְהָיָה לוֹ גְּנַאי לְמִי שֶׁלֹּא יִדְמֶה לָהֶם - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְבֹּשׁ כְּמַלְבּוּשִׁים שֶׁלָּהֶם, וּלְגַלֵּחַ כְּנֶגֶד פָּנָיו כְּדַרְכָּן שֶׁהֵן עוֹשִׂין.

ד. אֵין מְנַחֲשִׁין כְּגוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַחֲשׁוּ". כֵּיצַד הוּא הַנִּחוּשׁ? כְּגוֹן אֵלּוּ שֶׁאוֹמְרִים: 'הוֹאִיל וְנָפְלָה פִּתִּי מִפִּי', אוֹ 'נָפַל מַקְלִי מִיָּדִי, אֵינִי הוֹלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי הַיּוֹם, שֶׁאִם אֵלֵךְ אֵין חֲפָצַי נַעֲשִׂים'; 'הוֹאִיל וְעָבַר שׁוּעָל מִימִינִי, אֵינִי יוֹצֵא מִפֶּתַח בֵּיתִי הַיּוֹם, שֶׁאִם יָצָאתִי, יִפְגָּעֵנִי אָדָם רַמַּאי'. וְכֵן אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹמְעִים צִפְצוּף הָעוֹפוֹת וְאוֹמְרִים: 'יִהְיֶה כָּךְ', וְ'לֹא יִהְיֶה כָּךְ', 'טוֹב לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי', וְ'רַע לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי'. וְכֵן אֵלּוּ שֶׁאוֹמְרִים: 'שְׁחוֹט תַּרְנְגֹלֶת זוֹ שֶׁקָּרָאת כְּמוֹ תַּרְנְגוֹל', 'תַּרְנְגוֹל זֶה שֶׁקָּרָא עַרְבִית [קרא כעורב], שְׁחַט'. וְכֵן הַמֵּשִׂים לְעַצְמוֹ סִימָנִים: 'אִם יֵאָרַע לִי דָּבָר כָּךְ וְכָךְ אֶעֱשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי', וְאִם לֹא יֵאָרַע לִי לֹא אֶעֱשֶׂה', כֶּאֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ, הַכֹּל אָסוּר; וְכָל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִפְּנֵי דָּבָר מִדְּבָרִים אֵלּוּ, לוֹקֶה.

ה. מִי שֶׁאָמַר: 'דִּירָה זוֹ שֶׁבָּנִיתִי, סִימָן טוֹב הָיְתָה עָלַי' [מאז הצלחתי בעסקי], 'אִשָּׁה זוֹ שֶׁנָּשָׂאתִי וּבְהֵמָה זוֹ שֶׁקָּנִיתִי מְבֹרֶכֶת הָיְתָה, וּמֵעֵת שֶׁקִּנִּיתִיהָ הֶעֱשַׁרְתִּי', וְכֵן הַשּׁוֹאֵל לְתִינוֹק: 'אֵיזֶה פָּסוּק אַתָּה לָמֵד'? אִם אָמַר לוֹ פָּסוּק מִן הַבְּרָכוֹת, יִשְׂמַח וְיֹאמַר: "זֶה סִימָן טוֹב" - כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, מֵתֶר; הוֹאִיל וְלֹא כִּוֵּן מַעֲשָׂיו וְלֹא נִמְנַע מִלַּעֲשׂוֹת, אֶלָּא עָשָׂה זֶה סִימָן לְעַצְמוֹ לְדָבָר שֶׁכְּבָר הָיָה - חֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ו. אֵיזֶה הוּא קוֹסֵם? זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִשְּׁאָר הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּשֹּׂם [יתנהג כמשתומם] וְתִתְפָּנֶה מֵחֲשַׁבְתּוֹ מִכָּל הַדְּבָרִים [יתנתק מסביבתו], עַד שֶׁיֹּאמַר דְּבָרִים שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת, וְיֹאמַר: 'דָּבָר פְּלוֹנִי עָתִיד לִהְיוֹת', אוֹ 'אֵינוֹ הֹוֶה', אוֹ שֶׁיֹּאמַר שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת כָּךְ, וְהִזְהֲרוּ מִכָּךְ. יֵשׁ מִן הַקּוֹסְמִין שֶׁהוּא מְמַשְׁמֵשׁ בְּחוֹל אוֹ בַּאֲבָנִים, וְיֵשׁ מֵהֶן מִי שֶׁגּוֹהֵר [מתכופף] לָאָרֶץ וְצוֹעֵק, וְיֵשׁ מִי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּמַרְאָה שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ עֲשָׁשִׁית וּמְדַמִּין וְאוֹמְרִים. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹחֵז מַקֵּל בְּיָדוֹ וְנִשְׁעָן עָלָיו, וּמַכֶּה בּוֹ עַד שֶׁתִּתְפָּנֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ וּמְדַבֵּר - הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל, וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ".

ז. אָסוּר לִקְסֹם, וְלִשְׁאֹל לַקּוֹסֵם; אֶלָּא שֶׁהַשּׁוֹאֵל לַקּוֹסֵם, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן]; אֲבָל הַקּוֹסֵם עַצְמוֹ, אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה מִכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ. . . קֹסֵם קְסָמִים".

ח. אֵיזֶה הוּא מְעוֹנֵן? אֵלּוּ נוֹתְנֵי הָעִתִּים, שֶׁאוֹמְרִים בְּאִצְטַגְנִינוּת [חכמת האסטרולוגיה] שֶׁלָּהֶן: 'יוֹם פְּלוֹנִי רַע, וְיוֹם פְּלוֹנִי טוֹב', 'יוֹם פְּלוֹנִי רָאוּי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית', 'שָׁנָה פְּלוֹנִית' אוֹ 'חֹדֶשׁ פְּלוֹנִי רַע לְדָבָר פְּלוֹנִי'.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום רביעי י' אדר – ספר המדע – הלכות עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

ט. אָסוּר לְעוֹנֵן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה אֶלָּא הוֹדִיעַ אוֹתָן הַכִּזָּבִים שֶׁהַסְּכָלִים מְדַמִּין שֶׁהֵן דִּבְרֵי אֱמֶת וְדִבְרֵי חָכְמָה. וְכָל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִפְּנֵי הָאִצְטַגְנִינוּת, וְכִוֵּן מְלַאכְתּוֹ אוֹ הֲלִיכָתוֹ בְּאוֹתוֹ הָעֵת שֶׁקָּבְעוּ הוֹבְרֵי שָׁמַיִם [אסטרולוגים] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְעוֹנֵנוּ". וְכֵן הָאוֹחֵז אֶת הָעִיתִּים, וּמְדַמֶּה בִּפְנֵי הָרוֹאִים שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה תִּמָּהוֹן וְהוּא לֹא עָשָׂה - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל מְעוֹנֵן, וְלוֹקֶה.

י. אֵיזֶה הוּא חוֹבֵר ["וחובר חבר"]? זֶה שֶׁמְּדַבֵּר בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן לְשׁוֹן עַם [הברות בעלמא] וְאֵין לָהֶן עִנְיָן [משמעות], וּמַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ בְּסִכְלוּתוֹ שֶׁאוֹתָן הַדְּבָרִים מוֹעִילִין, עַד שֶׁהֵן אוֹמְרִים שֶׁהָאוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ עַל הַנָּחָשׁ אוֹ עַל הָעַקְרָב, אֵינוֹ נִזּוֹק מֵהֶן; וְהָאוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ עַל הָאִישׁ, אֵינוֹ נִזּוֹק מֵהֶן; וְאוֹחֵז בְּיָדוֹ בְּעֵת שֶׁמְּדַבֵּר מַפְתֵּחַ אוֹ סֶלַע, וְכֵיוָצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ - הַכֹּל אָסוּר. וְהַחוֹבֵר עַצְמוֹ שֶׁיֶּאֱחֹז בְּיָדוֹ כְּלוּם, אוֹ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה עִם דִּבּוּרוֹ, אֲפִלּוּ הֶרְאָה בְּאֶצְבָּעוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ. . . וְחוֹבֵר חָבֶר". אֲבָל אִם אָמַר דְּבָרִים בִּלְבַד, וְלֹא הֵנִיד לֹא אֶצְבַּע וְלֹא רֹאשׁ, וְלֹא הָיָה בְּיָדוֹ כְּלוּם, וְכֵן אָדָם שֶׁאָמַר עָלָיו הַחוֹבֵר אוֹתָן הַקּוֹלוֹת, וְהוּא יוֹשֵׁב לְפָנָיו וּמְדַמֶּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּזֶה הֲנָאָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּף בְּסִכְלוּת הַחוֹבֵר. וְכָל אוֹתָן הַקּוֹלוֹת וְהַשֵּׁמוֹת הַמְשֻׁנִּים הַמְכֻעָרִים, "לֹא יֵרֵעוּ, וְגַם הֵיטִיב אֵין אוֹתָם".

יא. מִי שֶׁנִּשְׁכּוֹ עַקְרָב אוֹ נָחָשׁ, מֵתָּר לִלְחֹשׁ עַל מְקוֹם הַנְּשִׁיכָה, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, כְּדֵי לְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ וּלְחַזֵּק לִבּוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר מוֹעִיל כְּלוּם - הוֹאִיל וּמְסֻכָּן הוּא, הִתִּירוּ לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו.

יב. הַלּוֹחֵשׁ עַל הַמַּכָּה וְקוֹרֵא פָּסוּק מִן הַתּוֹרָה, וְכֵן הַקּוֹרֵא עַל הַתִּינוֹק שֶׁלֹּא יִבָּעֵת, וְהַמַּנִּיחַ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ תְּפִלִּין עַל הַקָּטָן בִּשְׁבִיל שֶׁיִּישַׁן - לֹא דֵּי לָהֶם שֶׁהֵם בִּכְלַל מְנַחֲשִׁים וְחוֹבְרִים, אֶלָּא שֶׁהֵם בִּכְלַל הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, שֶׁהֵן עוֹשִׂין דִּבְרֵי תּוֹרָה רִפְאוּת גּוּף, וְאֵינָן אֶלָּא רִפְאוּת נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִיהִיוּ חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ". אֲבָל הַבְּרִיא שֶׁקָּרָא פְּסוּקִין אוֹ מִזְמוֹר מִתְּלִים, כְּדֵי שֶׁתָּגֵן עָלָיו זְכוּת קְרִיאָתָן, וְיִנָּצֵל מִצָּרוֹת וּנְזָקִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

יג. אֵיזֶה הוּא דּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים? זֶה הַמַּרְעִיב אֶת עַצְמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא הַמֵּת בַּחֲלוֹם, וְיוֹדִיעוֹ מַה יִּשְׁאַל עָלָיו. וְיֵשׁ אֲחֵרִים, שֶׁהֵם לוֹבְשִׁים מַלְבּוּשִׁים יְדוּעִים, וְאוֹמְרִים דְּבָרִים, וּמַקְטִירִין קְטֹרֶת יְדוּעָה, וִישַׁנִּים לְבַדָּן - כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא מֵת פְּלוֹנִי, וִיסַפֵּר עִמּוֹ בַּחֲלוֹם. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא הַמֵּת וְיוֹדִיעוֹ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ. . . וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים".

יד. אָסוּר לִשְׁאֹל בַּעַל אוֹב אוֹ בַּעַל יִדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ. . . וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי". נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁבַּעַל אוֹב וְיִדְּעוֹנִי עַצְמָן - בִּסְקִילָה. וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶן - בְּאַזְהָרָה, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת; וְאִם כִּוֵּן מַעֲשָׂיו וְעָשָׂה כְּפִי מַאֲמָרָן, לוֹקֶה.

טו. הַמְכַשֵּׁף, חַיָּב סְקִילָה; וְהוּא, שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים. אֲבָל הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, וְהוּא שֶׁיַּרְאֶה שֶׁעָשָׂה וְהוּא לֹא עָשָׂה - לוֹקֶה מַכַּת מַרְדּוּת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּמְכַשֵּׁף בִּכְלַל "לֹא יִמָּצֵא", לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין הוּא, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה".

טז. וּדְבָרִים הָאֵלּוּ כֻּלָּן, דִּבְרֵי שֶׁקֶר וְכָזָב הֵן; וְהֵן שֶׁהִטְעוּ בָּהֶן עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הַקַּדְמוֹנִים לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּנְהוּ [ינהרו] אַחֲרֵיהֶן. וְאֵין רָאוּי לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם חֲכָמִים מְחֻכָּמִים, לְהִמָּשֵׁךְ בַּהֲבָלִים הָאֵלּוּ, וְלֹא לְהַעֲלוֹת עַל הַלֵּב שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן תְּעָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב, וְלֹא קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל", וְנֶאֱמַר: "כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם - אֶל מְעֹנְנִים וְאֶל קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ; וְאַתָּה - לֹא כֵן נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ". כָּל הַמַּאֲמִין בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּמְחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ שֶׁהֵן אֱמֶת וְדִבְרֵי חָכְמָה, אֲבָל הַתּוֹרָה אָסְרָה אוֹתָן - אֵינוֹ אֶלָּא מִן הַסְּכָלִים וּמְחַסְּרֵי הַדַּעַת, וּבִכְלַל הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים שֶׁאֵין דַּעְתָּן שְׁלֵמָה. אֲבָל בַּעֲלֵי הַחָכְמָה וּתְמִימֵי הַדַّעַת, יֵדְעוּ בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת - שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרָה תּוֹרָה, אֵינָם דִּבְרֵי חָכְמָה, אֶלָּא תֹּהוּ וְהֶבֶל שֶׁנִּמְשְׁכוּ בָּהֶן חַסְרֵי הַדַّעַת, וְנָטְשׁוּ כָּל דַּרְכֵי הָאֱמֶת בִּגְלָלָן. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרָה תּוֹרָה, כְּשֶׁהִזְהִירָה עַל כָּל אֵלּוּ הַהֲבָלִים: "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ".

פֶּרֶק יב

א. אֵין מְגַלְּחִין פֵּאָתֵי [פאות] הָרֹאשׁ, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְכָמְרֵיהֶן - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם". וְחַיָּב עַל כָּל פֵּאָה וּפֵאָה; לְפִיכָךְ, הַמְגַלֵּחַ שְׁנֵי צִדָּעָיו [רקותיו], אֲפִלּוּ בְּבַת אַחַת וְהַתְרָאָה אַחַת - לוֹקֶה שְׁתַּיִם. אֶחָד הַמְגַלֵּחַ הַפֵּאוֹת בִּלְבַד וּמַנִּיחַ שְׂעַר כָּל הָרֹאשׁ, וְאֶחָד הַמְגַלֵּחַ כָּל הָרֹאשׁ כְּאֶחָד - הוֹאִיל וְגִלַּח הַפֵּאוֹת, לוֹקֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בָּאִישׁ הַמְגַלֵּחַ; אֲבָל הָאִישׁ הַמִּתְגַּלֵּחַ, אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אִם כֵּן סִיַּע לַמְגַלֵּחַ. וְהַמְגַלֵּחַ אֶת הַקָּטָן, לוֹקֶה.

ב. הָאִשָּׁה שֶׁגִּלְּחָה פְּאַת רֹאשׁ הָאִישׁ, אוֹ שֶׁנִּתְגַּלְּחָה - פְּטוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם, וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ"; כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּבַל תַּשְׁחִית, יֶשְׁנוֹ בְּבַל תַּקִּיף; וְאִשָּׁה אֵינָהּ בְּבַל תַּשְׁחִית, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ זָקָן. לְפִיכָךְ, הָעֲבָדִים - הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם זָקָן, אֲסוּרִין בְּהַקָּפָה.

ג. כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה - אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים, חַיָּבִים; חוּץ מִבַּל תַּשְׁחִית וּבַל תַּקִּיף, וּבַל יִטַּמֵּא כֹּהֵן לַמֵּתִים. וְכָל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהִיא מִזְּמַן לִזְמַן, וְאֵינָהּ תְּדִירָה - נָשִׁים פְּטוּרוֹת; חוּץ מִקִּדּוּשׁ הַיּוֹם [יום השבת], וַאֲכִילַת מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח, וַאֲכִילַת הַפֶּסַח וּשְׁחִיטָתוֹ, וְהַקְהֵל [בסוכות מקץ שנת השמיטה], וְשִׂמְחָה [ברגל] - שֶׁהַנָּשִׁים חַיָּבוֹת.

ד. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, הֲרֵי הֵן סָפֵק [ספקי זכר ספקי נקיבה] - נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חָמְרֵי הָאִישׁ וְחָמְרֵי הָאִשָּׁה בְּכָל מָקוֹם, וְחַיָּבִין בַּכֹּל; וְאִם עָבְרוּ, אֵינָם לוֹקִין.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁהָאִשָּׁה מֻתֶּרֶת לְגַלֵּחַ פְּאַת רֹאשָׁהּ, הֲרֵי הִיא

אֲסוּרָה לְגַלֵּחַ פְּאַת רֹאשׁ הַזָּכָר; וַאֲפִלּוּ פְּאַת קָטָן, אָסוּר לָהּ לְגַלֵּחַ לוֹ.

ו. וּפְאָה זוֹ שֶׁמַּנִּיחִים בַּצָּדַע, לֹא נָתְנוּ בָּהּ חֲכָמִים שִׁעוּר; וְשֶׁמַּעְנוּ מִזִּקְנֵינוּ, שֶׁאֵין מַנִּיחַ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעִים שְׂעָרוֹת. וּמֵתֶר לְלַקֵּט [לגזוז] הַפֵּאוֹת בְּמִסְפָּרַיִם; לֹא נֶאֱסַר, אֶלָּא הַשַּׁחְתָּה בְּתַעַר.

ז. דֶּרֶךְ כָּמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיָה לְהַשְׁחִית זְקָנָם, לְפִיכָךְ אָסְרָה תּוֹרָה לְהַשְׁחִית הַזָּקָן. וְחָמֵשׁ פֵּאוֹת יֵשׁ בּוֹ - לְחִי הָעֶלְיוֹן וּלְחִי הַתַּחְתּוֹן מִיָּמִין, וּלְחִי הָעֶלְיוֹן וּלְחִי הַתַּחְתּוֹן מִשְּׂמֹאל, וְשִׂבְלֶת הַזָּקָן [שער הסנטר]. וְלוֹקֶה עַל כָּל פֵּאָה וּפֵאָה; וְאִם נִטְּלָן כֻּלָּן כְּאַחַת, לוֹקֶה חָמֵשׁ. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּגַלְּחֵנּוּ בְּתַעַר - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ", גִּלּוּחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה; לְפִיכָךְ, אִם גִּלַּח זְקָנוֹ בְּמִסְפָּרַיִם, פָּטוּר. וְאֵין הַמִּתְגַּלֵּחַ לוֹקֶה, עַד שֶׁיְּסַיֵּעַ. וְאִשָּׁה - מֻתֶּרֶת לְהַשְׁחִית זְקָנָהּ, אִם יֵשׁ לָהּ שְׂעַר זָקָן; וְאִם הִשְׁחִיתָה זְקַן הָאִישׁ, פְּטוּרָה.

ח. הַשָּׁפָם - מֻתָּר לְגַלְּחוֹ בְּתַעַר, וְהוּא הַשֵּׂעָר שֶׁעַל גַּבֵּי הַשָּׂפָה הָעֶלְיוֹנָה; וְכֵן הַשֵּׂעָר הַמְּדַלְדֵּל מִן הַשָּׂפָה הַתַּחְתּוֹנָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר [לגלח השפם], לֹא נָהֲגוּ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁחִיתוֹ, אֶלָּא לְגַלֵּחַ קְצָתוֹ, עַד שֶׁלֹּא יַעֲכֹּב אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה.

ט. הָעֲבָרַת הַשֵּׂעָר מִשְּׂאָר הַגּוּף, כְּגוֹן בֵּית הַשֶּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה - אֵינוֹ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְהַמַּעֲבִירוֹ, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַעֲבִירִין אוֹתוֹ אֶלָּא נָשִׁים - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתַּקֵּן עַצְמוֹ תִּקּוּן נָשִׁים; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁמַּעֲבִירִין הַשֵּׂעָר הָאֲנָשִׁים - אִם הֶעֱבִיר, אֵין מַכִּין אוֹתוֹ. וּמֵתֶר לְהַעֲבִיר שְׂעַר שְׂאָר אֵבָרִים בְּמִסְפָּרַיִם, בְּכָל מָקוֹם.

י. לֹא תַּעְדֶּה [תתקשט] אִשָּׁה עֲדִי [קישוטי] הָאִישׁ, כְּגוֹן שֶׁתָּשִׂים בְּרֹאשָׁהּ מִצְנֶפֶת אוֹ כּוֹבַע, אוֹ תִּלְבַּשׁ שִׁרְיוֹן [מגן מלחמה] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁתְּגַלַּח רֹאשָׁהּ כְּאִישׁ; וְלֹא יַעְדֶּה אִישׁ עֲדִי אִשָּׁה, כְּגוֹן שֶׁיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי צִבְעוֹנִין וַחֲלִי [תכשיט] זָהָב, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹבְשִׁין אוֹתָן הַכֵּלִים וְאֵין מְשִׁימִין אוֹתוֹ הַחֲלִי, אֶלָּא הַנָּשִׁים; הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. אִישׁ שֶׁעָדָה עֲדִי אִשָּׁה, וְאִשָּׁה שֶׁעָדָת עֲדִי אִישׁ - לוֹקִין. הַמְלַקֵּט שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת מִתּוֹךְ הַשְּׁחֹרוֹת, מֵרֹאשׁוֹ אוֹ מִזְּקָנוֹ - מִשֶּׁיְּלַקֵּט שַׁעֲרָה אַחַת, לוֹקֶה; מִפְּנֵי שֶׁעָדָה עֲדִי אִשָּׁה. וְכֵן אִם צָבַע שְׂעָרוֹ שָׁחֹר - מִשֶּׁיִּצְבַּע שַׁעֲרָה לְבָנָה אַחַת, לוֹקֶה. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵינוֹ עוֹטֵף [מתלבש] כְּאִשָּׁה, וְלֹא מְגַלֶּה רֹאשׁוֹ כְּאִישׁ; וְאִם עָשָׂה כֵּן, אֵינוֹ לוֹקֶה.

יא. "כְּתֹבֶת קַעֲקַע" הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - הוּא שֶׁיִּשְׂרֹט עַל בְּשָׂרוֹ, וִימַלֵּא מְקוֹם הַשְּׂרִיטָה כֹּחַל [צבע שנותנות הנשים בעיניהן] אוֹ דְּיוֹ אוֹ שְׂאָר צִבְעוֹנִין [צבעים] הָרוֹשְׁמִין [שרישומם ניכר]; וְזֶה הוּא מִנְהַג הַגּוֹיִם הָרוֹשְׁמִין עַצְמָן לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶן, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא עֶבֶד מָכוּר לָהּ וּמֵרְשָׁם לַעֲבוֹדָתָהּ. וּמִעַת שֶׁיִּרְשֹׁם בְּאֶחָד מִדְּבָרִים הָרוֹשְׁמִין אַחַר שֶׁיִּשְׂרֹט, בְּאֵי זֶה מָקוֹם מִן הַגּוּף, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - לוֹקֶה. כָּתַב [שרט] וְלֹא רָשַׁם בְּצֶבַע, אוֹ שֶׁרָשַׁם בְּצֶבַע וְלֹא כָּתַב בִּשְׂרִיטָה - פָּטוּר, עַד שֶׁיִּכְתֹּב וִיקַעְקֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְתֹבֶת קַעֲקַע". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכוֹתֵב. אֲבָל זֶה שֶׁכָּתְבוּ בְּבְשָׂרוֹ וְקִעְקְעוּ בּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם כֵּן סִיַּע, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה כְּלוּם, אֵינוֹ לוֹקֶה.

יב. הַשּׁוֹרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל הַמֵּת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ, לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם"; אֶחָד יִשְׂרָאֵל, וְאֶחָד כֹּהֵן. שָׂרַט שְׂרִיטָה אַחַת עַל חֲמִשָּׁה מֵתִים, אוֹ חָמֵשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד - לוֹקֶה חָמֵשׁ; וְהוּא, שֶׁהִתְּרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

יג. גְּדִידָה וּשְׂרִיטָה, אַחַת הִיא. וּכְשֵׁם שֶׁהָיוּ הַגּוֹיִם שׁוֹרְטִים בִּבְשָׂרָם עַל מְתֵיהֶם מִפְּנֵי הַצַּעַר - כָּךְ הָיוּ חוֹבְלִין בְּעַצְמָם לַעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת וּבָרְמָחִים". גַּם זֶה אָסְרָה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְגֹּדְדוּ": אֶלָּא שֶׁעַל הַמֵּת - בֵּין שָׂרַט בְּיָדוֹ בֵּין שָׂרַט בִּכְלִי, לוֹקֶה. וְלַעֲבוֹדָה זָרָה - בִּכְלִי, חַיָּב מַלְקוּת; בְּיָדוֹ, פָּטוּר.

יד. וּבִכְלַל אַזְהָרָה זוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין בְּעִיר אַחַת, זֶה נוֹהֵג בְּמִנְהָג, וְזֶה נוֹהֵג בְּמִנְהָג אַחֵר - שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְמַחְלֹקֶת גְּדוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְגֹּדְדוּ", לֹא תֵּעָשׂוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת.

טו. הַקּוֹרֵחַ קָרְחָה עַל הַמֵּת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת". אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כֹּהֵן שֶׁקָּרַח עַל הַמֵּת, אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת. הַקּוֹרֵחַ אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ קָרְחוֹת עַל מֵת אֶחָד, לוֹקֶה כְּמִנְיָן הַקָּרְחוֹת - וְהוּא שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה. אֶחָד הַקּוֹרֵחַ בְּיָדוֹ, אוֹ בְּסַם. הִטְבִּיל חָמֵשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו בְּסַם, וְהִנִּיחָן בַּחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת בְּרֹאשׁוֹ בְּבַת אַחַת - הוֹאִיל וְקָרַח חָמֵשׁ קָרְחוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא הַתְּרָאָה אַחַת, לוֹקֶה חָמֵשׁ; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן בָּאִין כְּאַחַת. וְחַיָּב עַל כָּל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם". וְכַמָּה שִׁעוּר הַקָּרְחָה? כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה מֵרֹאשׁוֹ כִּגְרִיס פָּנוּי [חצי פול] בְּלֹא שֵׂעָר [שטח של 36 שערות].

טז. הַקּוֹרֵחַ רֹאשׁוֹ, אוֹ הַשּׁוֹרֵט בִּבְשָׂרוֹ, עַל בֵּיתוֹ שֶׁנָּפַל, וְעַל סְפִינָתוֹ שֶׁטָּבְעָה בַּיָּם - פָּטוּר; וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא עַל הַמֵּת בִּלְבַד, אוֹ הַשּׁוֹרֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה. הַקּוֹרֵחַ קָרְחָה בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהַשּׁוֹרֵט שְׂרִיטָה בִּבְשַׂר חֲבֵרוֹ, וְהַכּוֹתֵב כְּתֹבֶת קַעֲקַע בִּבְשָׂרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהָיָה חֲבֵרוֹ מְסַיֵּעַ - בִּזְמַן שֶׁשְּׁנֵיהֶן מְזִידִין, שְׁנֵיהֶן לוֹקִין; אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד - הַמֵּזִיד מִשְּׁנֵיהֶן לוֹקֶה, וְהַשּׁוֹגֵג פָּטוּר.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום חמישי י"א אדר ה'תשע"ג

הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא שֶׁיָּשׁוּב הַחוֹטֵא מֵחֶטְאוֹ לִפְנֵי ה', וְיִתְוַדֶּה. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ וְעִקָּרִים הַנִּגְרָרִים עִמָּהּ בִּגְלָלָהּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום חמישי י"א אדר – ספר המדע – הלכות תשובה

מתוך מהדורת חזק

פֶּרֶק א

א. כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין עֲשֵׂה בֵּין לֹא תַעֲשֶׂה - אִם עָבַר אָדָם עַל אַחַת מֵהֶן, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מֵחֶטְאוֹ, חַיָּב לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֵי הָאֵל בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ . . וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ", זֶה וִדּוּי דְּבָרִים. וּוִדּוּי זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה. כֵּיצַד מִתְוַדֶּה? אוֹמֵר: 'אָנָּא ה', חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ, וְעָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ, וַהֲרֵי נִחַמְתִּי וּבֹשְׁתִּי בְּמַעֲשַׂי, וּלְעוֹלָם אֵינִי חוֹזֵר לְדָבָר זֶה'. זֶה הוּא עִקָּרוֹ שֶׁל וִדּוּי; וְכָל הַמַּרְבֶּה לְהִתְוַדּוֹת וּלְהַאֲרִיךְ בְּעִנְיָן זֶה, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְכָל בַּעֲלֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת - בְּעֵת שֶׁמְּבִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן עַל שִׁגְגָתָן אוֹ עַל זְדוֹנָן, אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּקָרְבָּנָן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְיִתְוַדּוּ וִדּוּי דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ". וְכֵן כָּל מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, וּמְחַיְּבֵי מַלְקוּת - אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּמִיתָתָן אוֹ בִּלְקִיָּתָן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיִתְוַדּוּ. וְכֵן הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ הַמַּזִּיק מָמוֹנוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלֵּם לוֹ מַה שֶּׁהוּא חַיָּב לוֹ - אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ, עַד שֶׁיִּתְוַדֶּה וְיָשׁוּב מִלַּעֲשׂוֹת כָּזֶה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם".

ב. שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ [לעזאזל ביום הכיפורים] - לְפִי שֶׁהוּא כַּפָּרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, כֹּהֵן גָּדוֹל מִתְוַדֶּה עָלָיו עַל לְשׁוֹן כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר עַל כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת, בֵּין שֶׁעָבַר בְּזָדוֹן בֵּין שֶׁעָבַר בִּשְׁגָגָה, בֵּין שֶׁהוֹדַע לוֹ בֵּין שֶׁלֹּא הוֹדַע לוֹ - הַכֹּל מִתְכַּפֵּר בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ; וְהוּא, שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה. אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין הַשָּׂעִיר מְכַפֵּר לוֹ אֶלָּא עַל הַקַּלּוֹת. וּמַה הֵן הַקַّלּוֹת, וּמַה הֵן הַחֲמוּרוֹת? הַחֲמוּרוֹת, הֵן הָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ כָּרֵת; וּשְׁבוּעַת שָׁוְא וְשֶׁקֶר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת, הֲרֵי הִיא מִן הַחֲמוּרוֹת. וּשְׁאָר מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה, וּמִצְוֹות עֲשֵׂה שֶׁאֵין בָּהֶן כָּרֵת - הֵן הַקַּלּוֹת.

ג. בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, וְאֵין לָנוּ מִזְבַּח כַּפָּרָה - אֵין שָׁם אֶלָּא תְּשׁוּבָה. הַתְּשׁוּבָה מְכַפֶּרֶת עַל כָּל הָעֲבֵרוֹת; אֲפִלּוּ רָשָׁע כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בָּאַחֲרוֹנָה - אֵין מַזְכִּירִין לוֹ שֵׁם רִשְׁעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֵׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ". וְעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים [עצם הוויתו של היום הקדוש] מְכַפֵּר לַשָּׁבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם".

ד. אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מְכַפֶּרֶת עַל הַכֹּל, וְעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר - יֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁהֵן מִתְכַּפְּרִין בִּשְׁעָתָן [- מיד], וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁאֵין מִתְכַּפְּרִין אֶלָּא לְאַחַר זְמַן. כֵּיצַד? עָבַר אָדָם עַל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵינוֹ זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ מִיָּד, וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים, אֶרְפָּא מְשׁוּבֹתֵיכֶם". עָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה תּוֹלָה [את הכפרה, והיא לא גמורה] וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר: "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם". עָבַר עַל כְּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּרִים תּוֹלִין, וְיִסּוּרִין הַבָּאִין עָלָיו גּוֹמְרִין לוֹ הַכַּפָּרָה, וּלְעוֹלָם אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ כַּפָּרָה גְּמוּרָה, עַד שֶׁיְּבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִין; וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר: "וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם, וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בְּעֵת שֶׁעָבַר. אֲבָל הַמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְהִגִּיעַ יוֹם הַכִּפּוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בִּתְשׁוּבָתוֹ וּבָאוּ עָלָיו יִסּוּרִין, אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ כַּפָּרָה גְּמוּרָה עַד שֶׁיָּמוּת, אֶלָּא תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיִסּוּרִין שִׁלְשָׁתָן תּוֹלִין, וּמִיתָה מְכַפֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִגְלָה בְּאָזְנָי, ה' צְבָאוֹת, אִם יְכֻפַּר הֶעָוֹן הַזֶּה לָכֶם, עַד תְּמֻתוּן".

פֶּרֶק ב

א. אֵיזוֹ הִיא תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה? זֶה שֶׁבָּא לִידוֹ דָּבָר שֶׁעָבַר בּוֹ, וְאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, וּפָרַשׁ וְלֹא עָשָׂה מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה, לֹא מִיִּרְאָה וְלֹא מִכִּשְׁלוֹן כֹּחַ. כֵּיצַד? הַרֵי שֶׁבָּא עַל אִשָּׁה בַּעֲבֵרָה, וּלְאַחַר זְמַן נִתְיַחֵד עִמָּהּ, וְהוּא עוֹמֵד בְּאַהֲבָתוֹ בָּהּ וּבְכֹחַ גּוּפוֹ, וּבַמְּדִינָה שֶׁעָבַר בָּהּ, וּפָרַשׁ וְלֹא עָבַר - זֶה הוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אוֹמֵר: "וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְּחוּרוֹתֶיךָ". וְאִם לֹא שָׁב אֶלָּא בִּימֵי זִקְנוּתוֹ, וּבְעֵת שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁהָיָה עוֹשֶׂה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה, מוֹעֶלֶת הִיא לוֹ, וּבַעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֲפִלּוּ עָבַר כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּיוֹם מִיתָתוֹ וּמֵת בִּתְשׁוּבָתוֹ - כָּל עֲוֹנוֹתָיו נִמְחָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ", שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה - מִכְּלָל, שֶׁאִם זָכַר בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, נִסְלַח לוֹ.

ב. וּמַה הִיא הַתְּשׁוּבָה? הוּא שֶׁיַּעֲזֹב הַחוֹטֵא חֶטְאוֹ, וְיִסִּירֶנּוּ מִמַּחְשַׁבְתּוֹ, וְיִגְמֹר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂהוּ עוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ, וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבוֹתָיו", וְכֵן יִתְנַחֵם עַל שֶׁעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי, וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל יָרֵךְ"; וְיָעִיד עָלָיו [יעשה עד על עצמו] יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת [את הקב"ה] שֶׁלֹּא יָשׁוּב לְזֶה הַחֵטְא לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא נֹאמַר עוֹד 'אֱלֹהֵינוּ' לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, אֲשֶׁר בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם". וְצָרִיךְ לְהִתְוַדּוֹת בִּשְׂפָתָיו, וְלוֹמַר עִנְיָנוֹת אֵלּוּ שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ.

ג. כָּל הַמִּתְוַדֶּה בִּדְבָרִים, וְלֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזֹב - הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְטוֹבֵל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ, שֶׁאֵין הַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת עַד שֶׁיַּשְׁלִיךְ הַשֶּׁרֶץ; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב, יְרֻחָם". וְצָרִיךְ לִפְרֹט אֶת הַחֵטְא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנָּא, חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב".

ד. מִדַּרְכֵּי הַתְּשׁוּבָה, לִהְיוֹת הַשָּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לִפְנֵי ה', בִּבְכִי וּבְתַחֲנוּנִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כֹּחוֹ, וּמִתְרַחֵק הַרְבֵּה מִן הַדָּבָר שֶׁחָטָא בּוֹ, וּמְשַׁנֶּה שְׁמוֹ - כְּלוֹמַר: 'שֶׁאֲנִי אַחֵר, וְאֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים' - וּמְשַׁנֶּה מַעֲשָׂיו כֻּלָּן לְטוֹבָה וּלְדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְגוֹלֶה מִמְּקוֹמוֹ - שֶׁגָּלוּת מְכַפֶּרֶת עָוֹן, מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֶמֶת לוֹ לְהִכָּנַע וְלִהְיוֹת עָנָו וּשְׁפַל רוּחַ.

ה. וְשֶׁבַח גָּדוֹל לַשָּׁב, שֶׁיִּתְוַדֶּה בָּרַבִּים וְיוֹדִיעַ פְּשָׁעָיו לָהֶם, וּמְגַלֶּה עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ לַאֲחֵרִים, וְאוֹמֵר לָהֶם: 'אָמְנָם חָטָאתִי לִפְלוֹנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כָּךְ וְכָךְ, וַהֲרֵינִי הַיּוֹם שָׁב

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום חמישי י"א אדר – ספר המדע – הלכות תשובה

מתוך מהדורת חזק

וְנִחַם׳. וְכָל הַמִּתְגָּאֶה וְאֵינוֹ מוֹדִיעַ, אֶלָּא מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. אֲבָל שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַמָּקוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְפַרְסֵם חֶטְאוֹ, וְעַזּוּת פָּנִים הִיא לוֹ אִם גִּלָּם; אֶלָּא שֶׁב לִפְנֵי הָאֵל בָּרוּךְ הוּא, וּפוֹרֵט חֲטָאָיו לְפָנָיו, וּמִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי רַבִּים סְתָם [ללא פירוט]. וְטוֹבָה הִיא לוֹ שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה עֲוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה".

ו. אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצְּעָקָה יָפָה לְעוֹלָם, בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הִיא יָפָה בְּיוֹתֵר, וּמִיָּד הִיא מִתְקַבֶּלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "דִּרְשׁוּ ה׳ בְּהִמָּצְאוֹ, קְרָאוּהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָחִיד; אֲבָל בְּצִבּוּר - כָּל זְמַן שֶׁעוֹשִׂין תְּשׁוּבָה וְצוֹעֲקִין בְּלֵב שָׁלֵם הֵן נַעֲנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה׳ אֱלֹהֵינוּ, בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו".

ז. יוֹם הַכִּפּוּרִים - הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לַכֹּל, לְיָחִיד וּלְרַבִּים, וְהוּא קֵץ [גמר] מְחִילָה וּסְלִיחָה לְיִשְׂרָאֵל; לְפִיכָךְ, חַיָּבִין הַכֹּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהִתְוַדּוֹת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמִצְוַת וִדּוּי יוֹם הַכִּפּוּרִים - שֶׁיַּתְחִיל מֵעֶרֶב הַיּוֹם קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל, שֶׁמָּא יֵחָנֵק בַּסְּעוּדָה קֹדֶם שֶׁיִּתְוַדֶּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִתְוַדָּה קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל, חוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה בְּלֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים עַרְבִית; וְחוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה בְּשַׁחֲרִית, וּבְמוּסָף, וּבְמִנְחָה, וּבִנְעִילָה. וְהֵיכָן מִתְוַדֶּה? יָחִיד, אַחַר תְּפִלָּתוֹ; וּשְׁלִיחַ צִבּוּר, בְּאֶמְצַע תְּפִלָּתוֹ בִּבְרָכָה רְבִיעִית.

ח. הַוִּדּוּי שֶׁנָּהֲגוּ בּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל - ׳אָבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ. . . ׳; וְהוּא עִקַּר הַוִּדּוּי. עֲבֵרוֹת שֶׁהִתְוַדָּה עֲלֵיהֶן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים זֶה - חוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד בִּתְשׁוּבָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע, וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד".

ט. אֵין הַתְּשׁוּבָה וְלֹא יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין, אֶלָּא עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כְּגוֹן מִי שֶׁאָכַל דָּבָר אָסוּר אוֹ בָּעַל בְּעִילָה אֲסוּרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אֲבָל עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, כְּגוֹן חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ גּוֹזְלוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ נִמְחָל לוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּתֵּן לַחֲבֵרוֹ מַה שֶּׁהוּא חַיָּב לוֹ, וִירַצֶּהוּ. אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזִיר לוֹ מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, צָרִיךְ לְרַצּוֹתוֹ וְלִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ שֶׁיִּמְחֹל לוֹ; וַאֲפִלּוּ לֹא הִקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ אֶלָּא בִּדְבָרִים, צָרִיךְ לְפַיְּסוֹ וְלִפְגֹּעַ [להפציר] בּוֹ עַד שֶׁיִּמְחֹל לוֹ. לֹא רָצָה חֲבֵרוֹ לִמְחֹל לוֹ - מֵבִיא לוֹ שׁוּרָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם מְרֵעָיו, וּפוֹגְעִין בּוֹ וּמְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ. לֹא נִתְרַצָּה לָהֶן, מֵבִיא לוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלִישִׁית. לֹא רָצָה, מַנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁלֹּא מָחַל, הוּא הַחוֹטֵא. וְאִם הָיָה רַבּוֹ - הוֹלֵךְ וּבָא אֲפִלּוּ אֶלֶף פְּעָמִים, עַד שֶׁיִּמְחֹל לוֹ.

י. לְפִי שֶׁאָסוּר לָאָדָם לִהְיוֹת אַכְזָרִי וְלֹא יִתְפַּיֵּס, אֶלָּא יִהְיֶה נוֹחַ לִרְצוֹת וְקָשֶׁה לִכְעֹס, וּבְשָׁעָה שֶׁמְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַחוֹטֵא לִמְחֹל, מוֹחֵל בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה; וַאֲפִלּוּ הֵצַר לוֹ וְחָטָא לוֹ הַרְבֵּה, לֹא יִקֹּם וְלֹא יִטֹּר. וְזֶה הוּא דַּרְכָּם שֶׁל זֶרַע יִשְׂרָאֵל, וְלִבָּם הַנָּכוֹן. אֲבָל הַגּוֹיִם עַרְלֵי לֵב אֵינָן כֵּן, אֶלָּא "וְעֶבְרָתוֹ [כעסו] שְׁמָרָה נֶצַח"; וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגִּבְעוֹנִים, לְפִי שֶׁלֹּא מָחֲלוּ וְלֹא נִתְפַּיְּסוּ: "וְהַגִּבְעֹנִים - לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה".

יא. הַחוֹטֵא לַחֲבֵרוֹ, וּמֵת חֲבֵרוֹ קֹדֶם שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה - מֵבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וּמַעֲמִידָן עַל קִבְרוֹ, וְאוֹמֵר לִפְנֵיהֶם: ׳חָטָאתִי לַה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלִפְלוֹנִי זֶה שֶׁעָשִׂיתִי לוֹ כָּךְ וְכָךְ׳. וְאִם הָיָה חַיָּב לוֹ מָמוֹן, יַחֲזִירוֹ לְיוֹרְשָׁיו; לֹא הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ יוֹרֵשׁ - יַנִּיחֶנּוּ בְּבֵית דִּין, וְיִתְוַדֶּה.

פֶּרֶק ג

א. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הָאָדָם, יֵשׁ לוֹ זְכֻיּוֹת וַעֲוֹנוֹת: מִי שֶׁזְّכֻיּוֹתָיו יְתֵרוֹת עַל עֲוֹנוֹתָיו, צַדִּיק; וּמִי שֶׁעֲוֹנוֹתָיו יְתֵרוֹת עַל זְכֻיּוֹתָיו, רָשָׁע; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, בֵּינוֹנִי. וְכֵן הַמְּדִינָה - אִם הָיוּ זְכֻיּוֹת כָּל יוֹשְׁבֶיהָ מְרֻבּוֹת עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם, הֲרֵי זוֹ צַדֶּקֶת; וְאִם הָיוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם מְרֻבִּין, הֲרֵי זוֹ רְשָׁעָה. וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

ב. אָדָם שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין עַל זְכֻיּוֹתָיו - מִיָּד הוּא מֵת בִּרְשָׁעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל רֹב עֲוֹנְךָ". וְכֵן מְדִינָה שֶׁעֲוֹנוֹתֶיהָ מְרֻבִּין - מִיָּד הִיא אוֹבֶדֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה". וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, אִם הָיוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם מְרֻבִּין - מִיָּד הֵן נִשְׁחָתִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא ה׳ כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם". וְשִׁקּוּל זֶה אֵינוֹ לְפִי מִנְיַן הַזְּכֻיּוֹת וְהָעֲוֹנוֹת, אֶלָּא לְפִי גָּדְלָן: יֵשׁ זְכוּת שֶׁהִיא כְּנֶגֶד כַּמָּה עֲוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעַן נִמְצָא בּוֹ דָּבָר טוֹב"; וְיֵשׁ עָוֹן שֶׁהוּא כְּנֶגֶד כַּמָּה זְכֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחוֹטֵא אֶחָד, יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה". וְאֵין שׁוֹקְלִין אֶלָּא בְּדַעְתּוֹ שֶׁל אֵל דֵּעוֹת, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ הֵיאַךְ עוֹרְכִין [שוקלים] הַזְּכֻיּוֹת כְּנֶגֶד הָעֲוֹנוֹת.

ג. כָּל מִי שֶׁנִּחַם עַל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה, וְתָהָה [התחרט] עַל הַזְּכֻיּוֹת, וְאָמַר בְּלִבּוֹ: ׳וּמַה הוֹעַלְתִּי בַּעֲשִׂיָּתָן? אוּלַי לֹא עָשִׂיתִי אוֹתָן׳! - הֲרֵי זֶה אִבֵּד אֶת כֻּלָּן, וְאֵין מַזְכִּירִין לוֹ שׁוּם זְכוּת בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "צִדְקָת הַצַּדִּיק לֹא תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם רִשְׁעוֹ"; אֵין זֶה, אֶלָּא בְּתוֹהֶה עַל הָרִאשׁוֹנוֹת. כְּשֵׁם שֶׁשּׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת אָדָם וּזְכֻיּוֹתָיו בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ - כָּךְ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבָּאֵי הָעוֹלָם עִם זְכֻיּוֹתָיו בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָّנָה: מִי שֶׁנִּמְצָא צַדִּיק, נֶחְתָּם לְחַיִּים; וּמִי שֶׁנִּמְצָא רָשָׁע, נֶחְתָּם לְמִיתָה. וְהַבֵּינוֹנִי, תּוֹלִין לוֹ עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים: אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה, נֶחְתָּם לְחַיִּים; וְאִם לָאו, נֶחְתָּם לְמִיתָה.

ד. אַף עַל פִּי שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָّנָה גְּזֵרַת הַכָּתוּב - רֶמֶז יֵשׁ בּוֹ, כְּלוֹמַר: עוּרוּ עוּרוּ יְשֵׁנִים מִשְּׁנַתְכֶם, וְהָקִיצוּ נִרְדָּמִים מִתַּרְדֵּמַתְכֶם; וְחַפְּשׂוּ בְּמַעֲשֵׂיכֶם וְחִזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְזִכְרוּ בּוֹרַאֲכֶם. אֵלּוּ הַשּׁוֹכְחִים אֶת הָאֱמֶת בְּהַבְלֵי הַזְּמַן, וְשׁוֹגִים [מתמסרים] כָּל שְׁנָתָם בְּהֶבֶל וָרִיק אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַצִּיל - הַבִּיטוּ לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהֵיטִיבוּ דַּרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם; וְיַעֲזֹב כָּל אֶחָד מִכֶּם דַּרְכּוֹ הָרָעָה, וּמַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ כָּל אָדָם שֶׁיִּרְאֶה עַצְמוֹ כָּל הַשָّנָה כֻּלָּהּ, כְּאִלּוּ חֶצְיוֹ זַכַּאי וְחֶצְיוֹ חַיָּב, וְכֵן כָּל הָעוֹלָם

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום חמישי י"א אדר – ספר המדע – הלכות תשובה

מתוך מהדורת חזק

(כֻּלּוֹ), חֶצְיוֹ זַכַּאי וְחֶצְיוֹ חַיָּב; חָטָא חֵטְא אֶחָד - הֲרֵי הִכְרִיעַ עַצְמוֹ וְהִכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף חוֹבָה, וְגָרַם לָהֶן הַשְׁחָתָה; עָשָׂה מִצְוָה אַחַת - הֲרֵי הִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ וְהִכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף זְכוּת, וְגָרַם לָהֶן תְּשׁוּעָה וְהַצָּלָה. זֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "וְצַדִּיק, יְסוֹד עוֹלָם" - זֶה שֶׁצִּדֵּק עַצְמוֹ, הִכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ וְהִצִּילוֹ. וּמִפְּנֵי עִנְיָן זֶה, נָהֲגוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל לְהַרְבּוֹת בִּצְדָקָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְלַעֲסֹק בְּמִצְוֹות מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, יָתֵר מִכָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה. וְנָהֲגוּ כֻּלָּם לָקוּם בַּלַּיְלָה בַּעֲשֶׂרֶת יָמִים אֵלּוּ, וּלְהִתְפַּלֵּל בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת בְּדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים וְדִבְרֵי כִּבּוּשִׁין [מוסר] עַד שֶׁיָּאוֹר הַיּוֹם.

ה. בְּשָׁעָה שֶׁשּׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת אָדָם עִם זְכֻיּוֹתָיו, אֵין מְחַשְּׁבִין עָלָיו תְּחִלַּת עָוֹן שֶׁחָטָא בּוֹ וְלֹא שֵׁנִי, אֶלָּא מִשְּׁלִישִׁי וָאֵילָךְ. אִם נִמְצְאוּ עֲוֹנוֹתָיו מִשְּׁלִישִׁי וָאֵילָךְ מְרֻבִּין עַל זְכֻיּוֹתָיו - אוֹתָן שְׁנֵי הָעֲוֹנוֹת מִצְטָרְפִין, וְדָנִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל. וְאִם נִמְצְאוּ זְכֻיּוֹתָיו כְּנֶגֶד עֲוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר מֵעָוֹן שְׁלִישִׁי וָאֵילָךְ - מַעֲבִירִים [מוחלין] כָּל עֲוֹנוֹתָיו רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן ["מוותרים" על הפעמיים הראשונות]; לְפִי שֶׁהַשְּׁלִישִׁי נֶחְשָׁב רִאשׁוֹן, שֶׁכְּבָר נִמְחֲלוּ הַשְּׁנַיִם; וְכֵן הָרְבִיעִי הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן, שֶׁכְּבָר נִמְחַל הַשְּׁלִישִׁי; וְכֵן עַד סוֹפָן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פַּעֲמַיִם שָׁלוֹשׁ עִם גָּבֶר". אֲבָל הַצִּבּוּר - תּוֹלִין לָהֶן עָוֹן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ". וּכְשֶׁמְּחַשְּׁבִין לָהֶם עַל דֶּרֶךְ זוֹ, מְחַשְּׁבִין לָהֶן מִרְבִּיעִי וָאֵילָךְ. הַבֵּינוֹנִים - אִם הָיָה בִּכְלַל מֶחֱצָה עֲוֹנוֹת שֶׁלָּהֶן שֶׁלֹּא הִנִּיחַ תִּפְלִין מֵעוֹלָם - דָּנִין אוֹתוֹ כְּפִי חֲטָאָיו, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא; וְכֵן כָּל הָרְשָׁעִים שֶׁעֲוֹנוֹתֵיהֶן מְרֻבִּין - דָּנִין אוֹתָן כְּפִי חַטֹּאתֵיהֶן, וְיֵשׁ לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, אַף עַל פִּי שֶׁחָטְאוּ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים, לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ"; אֶרֶץ זוֹ - מָשָׁל, כְּלוֹמַר: אֶרֶץ הַחַיִּים; וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן חֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, יֵשׁ לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

ו. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא נִכְרָתִין וְאוֹבְדִין, וְנִדּוֹנִין עַל גֹּדֶל רִשְׁעָם וְחַטָּאתָם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: הַמִּינִים, וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִים, וְהַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, וְהַכּוֹפְרִים בְּתְחִיַּת הַמֵּתִים, וְהַכּוֹפְרִים בְּביאַת הַגּוֹאֵל, וְהַמְּשַׁמְּדִים, וּמַחְטִיאֵי הָרַבִּים, וְהַפּוֹרְשִׁים מִדַּרְכֵי צִבּוּר, וְהָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת בְּיָד רָמָה בְּפַרְהֶסְיָא כִּיהוֹיָקִים [מלך יהודה], וְהַמּוֹסְרִין, וּמַטִּילֵי אֵימָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְשׁוֹפְכֵי דָּמִים, וּבַעֲלֵי לָשׁוֹן הָרַע, וְהַמּוֹשֵׁךְ עָרְלָתוֹ [שלא יכירו שמהול הוא].

ז. חֲמִשָּׁה הֵן הַנִּקְרָאִים 'מִינִים': הָאוֹמֵר שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ, וְאֵין לָעוֹלָם מַנְהִיג; וְהָאוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ שָׁם מַנְהִיג, אֲבָל הֵם שְׁנַיִם אוֹ יָתֵר; וְהָאוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ שָׁם רִבּוֹן אֶחָד, אֶלָּא שֶׁהוּא גּוּף וּבַעַל תְּמוּנָה; וְכֵן הָאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ לְבַדּוֹ רִאשׁוֹן וְצוּר לַכֹּל; וְכֵן הָעוֹבֵד אֱלוֹהַּ זוּלָתוֹ, כְּדֵי לִהְיוֹת מֵלִיץ [יושר] בֵּינוֹ וּבֵין רִבּוֹן הָעוֹלָמִים. כָּל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה אֵלּוּ, הוּא מִין.

ח. שְׁלֹשָׁה הֵן הַנִּקְרָאִין 'אֶפִּיקוֹרוֹסִים': הָאוֹמֵר שֶׁאֵין שָׁם נְבוּאָה כְּלָל, וְאֵין שֵׁם מַדָּע [חכמה] שֶׁמַּגִּיעַ מֵהַבּוֹרֵא לְלֵב בְּנֵי הָאָדָם; וְהַמַּכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ; וְהָאוֹמֵר שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂה בְּנֵי אָדָם. כָּל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה אֵלּוּ - הֵן אֶפִּיקוֹרוֹס. שְׁלֹשָׁה הֵן הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה: הָאוֹמֵר שֶׁאֵין הַתּוֹרָה מֵעִם ה' - אֲפִלּוּ פָּסוּק אֶחָד, אֲפִלּוּ תֵּבָה אַחַת, אִם אָמַר: 'מֹשֶׁה אָמְרוֹ מִפִּי עַצְמוֹ', הֲרֵי זֶה כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה; וְכֵן הַכּוֹפֵר בְּפֵרוּשָׁהּ, וְהִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְהִכְחִישׁ מַגִּידֶיהָ [חכמיה], כְּגוֹן צָדוֹק וּבַיְתוֹס; וְהָאוֹמֵר שֶׁהַבּוֹרֵא הֶחְלִיף מִצְוָה זוֹ בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, וּכְבָר בָּטְלָה תּוֹרָה זוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא הָיְתָה מֵעִם ה', כְּגוֹן הַנּוֹצְרִים וְהַהַגְרִים. כָּל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה אֵלּוּ - כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה.

ט. שְׁנַיִם הֵם הַמְּשַׁמְּדִים: הַמְּשַׁמֵּד לַעֲבֵרָה אַחַת, וְהַמְּשַׁמֵּד לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. הַמְּשַׁמֵּד לַעֲבֵרָה אַחַת - זֶה שֶׁהֶחֱזִיק עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבֵרָה בְּזָדוֹן, וְנִתְפַּרְסֵם בָּהּ וְהֻרְגַּל, אֲפִלּוּ הָיְתָה מִן הַקַּלּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהֶחֱזִיק תָּמִיד לִלְבֹּשׁ שַׁעַטְנֵז אוֹ לְהַקִּיף פֵּאָה, וְנִמְצָא כְּאִלּוּ בָּטְלָה מִצְוָה זוֹ מִן הָעוֹלָם אֶצְלוֹ - הֲרֵי זֶה מְשַׁמֵּד לְאוֹתוֹ דָּבָר; וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה לְהַכְעִיס [הקב"ה, ולא למלאות תאוותו בלבד]. וְהַמְּשַׁמֵּד לְכָל הַתּוֹרָה, כְּגוֹן הַחוֹזֵר לְדָתֵי הַגּוֹיִם בְּשָׁעָה שֶׁגּוֹזְרִין שְׁמָד וְיִדְבַּק בָּהֶן, וְיֹאמַר: 'מַה בֶּצַע לוֹ לְהִדַּבֵּק בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן שְׁפָלִים וְנִרְדָּפִים, טוֹב לוֹ שֶׁיִּדְבַּק בְּאֵלּוּ שֶׁיָּדָן תַּקִּיפָה' - הֲרֵי זֶה מְשַׁמֵּד לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

י. מַחְטִיאֵי הָרַבִּים כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֶחְטִיא בְּדָבָר גָּדוֹל, כְּיָרְבָעָם וְצָדוֹק וּבַיְתוֹס; וְאֶחָד שֶׁהֶחְטִיא בְּדָבָר קַל, אֲפִלּוּ לְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה; וְאֶחָד הָאוֹנֵס אֲחֵרִים עַד שֶׁיֶּחֱטְאוּ - כְּמְנַשֶּׁה, שֶׁהָיָה הוֹרֵג יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיַּעַבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה; אוֹ שֶׁהִטְעָה אֲחֵרִים וְהִדִּיחָם - כְּיֵשׁוּעַ.

יא. הַפּוֹרֵשׁ מִדַּרְכֵי צִבּוּר - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֵרוֹת, אֶלָּא נִבְדָּל מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוֹות בִּכְלָלָן, וְלֹא נִכְנַס בְּצָרָתָן וְלֹא מִתְעַנֶּה בְּתַעֲנִיתָן, אֶלָּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכּוֹ כְּאֶחָד מִגּוֹיֵי הָאָרֶץ, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ מֵהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת בְּיָד רָמָה כִּיהוֹיָקִים - בֵּין שֶׁעָשָׂה קַלּוֹת, בֵּין שֶׁעָשָׂה חֲמוּרוֹת - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה', מִפְּנֵי שֶׁהֵעֵז מִצְחוֹ וְגִלָּה פָּנָיו וְלֹא בֹּשׁ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה.

יב. שְׁנַיִם הֵם הַמּוֹסְרִין: הַמּוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּיַד גּוֹיִם לְהָרְגוֹ אוֹ לְהַכּוֹתוֹ, וְהַמּוֹסֵר מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיַד גּוֹיִם אוֹ בְּיַד אַנָּס [בעל זרוע] שֶׁהוּא כְּגוֹי - שְׁנֵיהֶן, אֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

יג. מַטִּילֵי אֵימָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם - זֶה הָרוֹדֶה צִבּוּר בְּחָזְקָה וְהֵן יְרֵאִין וּפוֹחֲדִין מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה, וְכַוָּנָתוֹ לִכְבּוֹד עַצְמוֹ וְכָל חֲפָצָיו, לֹא לִכְבּוֹד שָׁמַיִם, כְּגוֹן מַלְכֵי הַגּוֹיִם.

יד. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אֲנָשִׁים אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יִשְׂרָאֵל, אֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת קַלּוֹת מֵאֵלּוּ, וְאַף עַל פִּי כֵן אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהֲרָגִיל בָּהֶן אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, כְּדֵי לְהִתְרַחֵק מֵהֶן וּלְהִזָּהֵר מֵהֶן. וְאֵלּוּ הֵן: הַמְכַנֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ בְּכִנּוּי, וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, וְהַמִּתְכַּבֵּד בִּקְלוֹן חֲבֵרוֹ, וְהַמְבַזֶּה

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שישי י"ב אדר – ספר המדע – הלכות תשובה

מתוך מהדורת חזק

תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְהַמְבַזֶּה רַבּוֹתָיו, וְהַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַקֳּדָשִׁים. בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא? בְּשֶׁמֵּת בְּלֹא תְּשׁוּבָה. אֲבָל אִם שָׁב מֵרִשְׁעוֹ, וּמֵת וְהוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מִבְּנֵי הָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹמֵד בִּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה. אֲפִלּוּ כָּפַר בָּעִקָּר כָּל יָמָיו, וּבְאַחֲרוֹנָה שָׁב - יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב, אָמַר ה' - וּרְפָאתִיו". כָּל הָרְשָׁעִים וְהַפּוֹשְׁעִים וְהַמְשֻׁמָּדִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן שֶׁחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, בֵּין בְּגָלוּי בֵּין שֶׁחָזְרוּ בְּמַטְמוֹנִיּוֹת [בסתר] - מְקַבְּלִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים"; אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן שׁוֹבָב הוּא, שֶׁהֲרֵי בַּסֵּתֶר בִּלְבַד חוֹזֵר וְלֹא בְּגָלוּי - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ בִּתְשׁוּבָה.

יום שישי י"ב אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ד

א. עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים מְעַכְּבִין אֶת הַתְּשׁוּבָה. אַרְבָּעָה מֵהֶן - עָוֹן גָּדוֹל, וְהָעוֹשֶׂה אֶחָד מֵאַרְבַּעְתָּן, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסְפִּיק [מסייע] בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, לְפִי גֹּדֶל חֶטְאוֹ. וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַמַּחְטִיא אֶת הָרַבִּים; וּבְכְלַל עָוֹן זֶה, הַמְעַכֵּב אֶת הָרַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה. (ב) וְהַמַּטֶּה חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ טוֹבָה לְדֶרֶךְ רָעָה, כְּגוֹן מֵסִית [יחיד לעבודה זרה] וּמַדִּיחַ [רבים]. (ג) הָרוֹאֶה בְּנוֹ בְּתַרְבּוּת רָעָה, וְאֵינוֹ מְמַחֶה בְּיָדוֹ - הוֹאִיל וּבְנוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, אִלּוּ מִחָה בּוֹ הָיָה פּוֹרֵשׁ, וְנִמְצָא כְּמַחְטִיא אוֹתוֹ; וּבְכְלַל עָוֹן זֶה - כָּל שֶׁאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לְמַחוֹת בַּאֲחֵרִים בֵּין רַבִּים בֵּין יְחִידִים וְלֹא מִחָה בָּהֶן, אֶלָּא נִיחַ אוֹתָן בְּכִשְׁלוֹנָן. (ד) וְהָאוֹמֵר: 'אֶחְטָא וְאָשׁוּב'; וּבְכְלַל זֶה, הָאוֹמֵר: 'אֶחְטָא, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר'.

ב. וּמֵהֶן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַנּוֹעָלִין דַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה בִּפְנֵי עוֹשֵׂיהֶן; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצִּבּוּר - לְפִי שֶׁבִּזְמַן שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְלֹא יִהְיֶה עִמָּהֶן, וְאֵינוֹ זוֹכֶה עִמָּהֶן בַּזְּכִיּוֹת שֶׁעוֹשִׂין. (ב) וְהַחוֹלֵק עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים - לְפִי שֶׁמַּחֲלֹקְתּוֹ גּוֹרֶמֶת לוֹ לִפְרֹשׁ מֵהֶן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ דַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה. (ג) וְהַמַּלְעִיג עַל הַמִּצְוֹת - שֶׁבִּיְּנוּ שֶׁנִּתְבַּזּוּ בְּעֵינָיו, אֵינוֹ רוֹדֵף אַחֲרֵיהֶן וְלֹא עוֹשֶׂן; וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה, בַּמֶּה יִזְכֶּה? (ד) וְהַמְבַזֶּה רַבּוֹתָיו - שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לָהֶן לָדָחְפוֹ וּלְטָרְדוֹ כְּיֵשׁוּעַ וּכְגֵחֲזִי, וּבִזְמַן שֶׁנִּטְרָד לֹא יִמְצָא מְלַמֵּד וּמוֹרֶה לוֹ דֶּרֶךְ הָאֱמֶת. (ה) וְהַשּׁוֹנֵא אֶת הַתּוֹכָחוֹת - שֶׁהֲרֵי לֹא הִנִּיחַ לוֹ דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהַתּוֹכֵחָה גּוֹרֶמֶת לִתְשׁוּבָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁמּוֹדִיעִין לוֹ לָאָדָם חֲטָאָיו וּמַכְלִימִין אוֹתוֹ, חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "זְכֹר, אַל תִּשְׁכַּח", "מַמְרִים הֱיִיתֶם", "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב", "עַם נָבָל, וְלֹא חָכָם". וְכֵן יְשַׁעְיָהוּ הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאָמַר: "הוֹי גּוֹי חוֹטֵא", "יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ", "מֵדַעְתִּי, כִּי קָשֶׁה אָתָּה, וְגִיד בַּרְזֶל עָרְפֶּךָ, וּמִצְּחְךָ נְחוּשָׁה"; וְכֵן צִוָּהוּ הָאֵל לְהוֹכִיחַ לַחַטָּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "קְרָא בְגָרוֹן, אַל תַּחְשֹׂךְ". וְכֵן כָּל הַנְּבִיאִים הוֹכִיחוּ לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לְהַעֲמִיד בְּכָל קָהָל וְקָהָל מִיִּשְׂרָאֵל חָכָם גָּדוֹל וְזָקֵן וִירֵא שָׁמַיִם מִנְּעוּרָיו וְאוֹהֵב לָהֶן, שֶׁיְּהֵא מוֹכִיחַ לָרַבִּים וּמַחְזִירָן בִּתְשׁוּבָה. וְזֶה שֶׁשּׁוֹנֵא אֶת הַתּוֹכָחוֹת, אֵינוֹ בָּא לַמּוֹכִיחַ וְלֹא שׁוֹמֵעַ דְּבָרָיו; לְפִיכָךְ יַעֲמֹד בְּחַטֹּאתָיו, שֶׁהֵם בְּעֵינָיו טוֹבִים.

ג. וּמֵהֶם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן אִי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיָּשׁוּב תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה, לְפִי שֶׁהֵן עֲוֹנוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא לוֹ, כְּדֵי שֶׁיַּחְזִיר לוֹ אוֹ יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ לִמְחֹל לוֹ; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַמְקַלֵּל אֶת הָרַבִּים - וְלֹא קִלֵּל אָדָם יָדוּעַ, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל מִמֶּנּוּ כַּפָּרָה. (ב) וְהַחוֹלֵק עִם גַּנָּב - לְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ גַּנָּבָה זוֹ שֶׁל מִי הִיא, אֶלָּא הַגַּנָּב גּוֹנֵב רַבִּים וּמֵבִיא לוֹ וְהוּא לוֹקֵחַ; וְעוֹד, שֶׁהוּא מְחַזֵּק יַד הַגַّנָּב, וּמַחְטִיא אוֹתוֹ. (ג) וְהַמּוֹצֵא אֲבֵדָה וְאֵינוֹ מַכְרִיז עָלֶיהָ עַד שֶׁיַּחְזִירֶהָ לִבְעָלֶיהָ - לְאַחַר זְמַן, כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי יַחֲזִיר. (ד) וְהָאוֹכֵל {שֹׁד} (שור) עֲנִיִּים וִיתוֹמִים וְאַלְמָנוֹת - אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם אֲמֻלָּלִין הֵן וְאֵינָן יְדוּעִין וּמְפֻרְסָמִין, וְגוֹלִין מֵעִיר לְעִיר, אֵין לָהֶם מַכִּיר, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע שֹׁד זֶה שֶׁל מִי הוּא וְיַחְזִירֶנּוּ לוֹ. (ה) וְהַמְקַבֵּל שֹׁחַד לְהַטּוֹת דִּין - אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַד הֵיכָן הִגִּיעָה הַטָּיָה זוֹ וְכַמָּה הוּא כֹּחָהּ כְּדֵי שֶׁיַּחְזִיר, שֶׁהַדָּבָר יֵשׁ לוֹ רַגְלַיִם [יש לו בסיס קל]; וְעוֹד שֶׁהוּא מְחַזֵּק יַד זֶה, וּמַחְטִיא אוֹתוֹ.

ד. וּמֵהֶן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן אֵין חֶזְקָתוֹ לָשׁוּב מֵהֶן, לְפִי שֶׁהֵן דְּבָרִים קַלִּים בְּעֵינֵי רֹב הָאָדָם, וְנִמְצָא חוֹטֵא וְהוּא יָדֵמָה שֶׁאֵין זֶה חֵטְא; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הָאוֹכֵל מִסְּעוּדָה שֶׁאֵינָהּ מִסְפֶּקֶת לִבְעָלֶיהָ [עני המזמין אורח מחמת נימוס אך לו עצמו אין די] - שֶׁזֶּה אֲבַק גָּזֵל, וְהוּא מְדַמֶּה שֶׁלֹּא חָטָא, וְיֹאמַר: 'כְּלוּם אָכַלְתִּי אֶלָּא בִּרְשׁוּתָן'. (ב) וְהַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבוֹטוֹ [משכונו] שֶׁל עָנִי - שֶׁהָעֲבוֹט שֶׁל עָנִי אֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹן קַרְדֹּם וּמַחֲרֵשָׁה, וְיֹאמַר בְּלִבּוֹ: 'אֵינָן חֲסֵרִים, וַהֲרֵי לֹא גָּזַלְתִּי אוֹתוֹ'. (ג) וְהַמִּסְתַּכֵּל בַּעֲרָיוֹת - מַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין בְּכָךְ כְּלוּם, שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'וְכִי בָּעַלְתִּי?!' אוֹ 'קָרַבְתִּי'?! וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ, שֶׁרְאִיַּת הָעֵינַיִם עָוֹן גָּדוֹל, שֶׁהִיא גּוֹרֶמֶת לְגוּפָן שֶׁל עֲרָיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם". (ד) וְהַמִּתְכַּבֵּד בִּקְלוֹן חֲבֵרוֹ - אוֹמֵר בְּלִבּוֹ שֶׁאֵינוֹ חוֹטֵא, לְפִי שֶׁאֵין חֲבֵרוֹ עוֹמֵד, וְלֹא הִגִּיעָה לוֹ בּוֹשֶׁת, וְלֹא בִּיְּשׁוּ, אֶלָּא עָרֵךְ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְחָכְמָתוֹ לְמוּל מַעֲשֵׂה חֲבֵרוֹ אוֹ חָכְמָתוֹ, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה מִכֻּלָּן שֶׁהוּא מְכֻבָּד וַחֲבֵרוֹ בָּזוּי. (ה) וְהַחוֹשֵׁד כְּשֵׁרִים - אוֹמֵר בְּלִבּוֹ שֶׁאֵינוֹ חֵטְא, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'מָה עָשִׂיתִי לוֹ? וְכִי יֵשׁ שָׁם אֶלָּא חֲשַׁד שֶׁמָּא עָשָׂה אוֹ לֹא עָשָׂה', וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה עָוֹן שֶׁמֵּשִׂים אָדָם כָּשֵׁר בְּדַעְתּוֹ כְּבַעַל עֲבֵרוֹת.

ה. וּמֵהֶן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן יִמְּשֵׁךְ אַחֲרֵיהֶן תָּמִיד, וְהֵן קָשִׁין לִפְרֹשׁ מֵהֶן; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מֵהֶן שֶׁמָּא יִדְבַּק בָּהֶן, וְהֵן כֻּלָּן דֵּעוֹת רָעוֹת עַד מְאֹד; וְאֵלּוּ הֵן: (א) רְכִילוּת. (ב) וְלָשׁוֹן הָרַע. (ג) וּבַעַל חֵמָה. (ד) וּבַעַל מַחֲשָׁבָה רָעָה. (ה) וְהַמִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע - מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָמֵד מִמַּעֲשָׂיו, וְהֵם נִרְשָׁמִין בְּלִבּוֹ; הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "וְרֹעֶה כְסִילִים יֵרוֹעַ". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת דֵּעוֹת דְּבָרִים שֶׁצָּרִיךְ כָּל אָדָם לִנְהֹג בָּהֶן תָּמִיד, קַל וָחֹמֶר לְבַעַל תְּשׁוּבָה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שישי י"ב אדר – ספר המדע – הלכות תשובה

מתוך מהדורת חזק

ו. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁמְּעַכְּבִין אֶת הַתְּשׁוּבָה, אֵין מוֹנְעִין אֶת הַתְּשׁוּבָה; אֶלָּא אִם עָשָׂה אָדָם תְּשׁוּבָה מֵהֶן - חֲרֵי זֶה בַּעַל תְּשׁוּבָה, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

פֶּרֶק ה

א. רְשׁוּת כָּל אָדָם נְתוּנָה לוֹ: אִם רָצָה לְהַטּוֹת עַצְמוֹ לְדֶרֶךְ טוֹבָה וְלִהְיוֹת צַדִּיק, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ; וְאִם רָצָה לְהַטּוֹת עַצְמוֹ לְדֶרֶךְ רָעָה וְלִהְיוֹת רָשָׁע, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ, לָדַעַת טוֹב וָרָע" - כְּלוֹמַר: הֵן מִין זֶה שֶׁל אָדָם הָיָה אֶחָד בָּעוֹלָם, וְאֵין מִין שֵׁנִי דּוֹמֶה לוֹ בְּזֶה הָעִנְיָן, שֶׁיְּהֵא הוּא מֵעַצְמוֹ בְּדַעְתּוֹ וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ יוֹדֵעַ הַטּוֹב וְהָרַע וְעוֹשֶׂה כָּל מַה שֶּׁהוּא חָפֵץ, וְאֵין לוֹ מִי שֶׁיַּעְכֵּב עַל יָדוֹ מִלַּעֲשׂוֹת הַטּוֹב אוֹ הָרַע. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא, "פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ".

ב. אַל יַעֲבֹר בְּמַחֲשַׁבְתְּךָ דָּבָר זֶה שֶׁאוֹמְרִים טִפְּשֵׁי הָאֻמּוֹת וְרֹב גֶּלְמֵי [בערי] בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק אוֹ רָשָׁע. אֵין הַדָּבָר כֵּן; אֶלָּא כָּל אָדָם וְאָדָם רָאוּי לִהְיוֹת צַדִּיק כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ אוֹ רָשָׁע כְּיָרְבָעָם, אוֹ חָכָם אוֹ סָכָל, אוֹ רַחְמָן אוֹ אַכְזָרִי, אוֹ כִּילַי [קמצן] אוֹ שׁוֹעֵ [פזרן]; וְכֵן שְׁאָר כָּל הַדֵּעוֹת [מידות]. וְאֵין לוֹ מִי שֶׁיִּכְפֶּהוּ וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו, וְלֹא מִי שֶׁמּוֹשְׁכוֹ לְאֶחָד מִשְּׁנֵי הַדְּרָכִים, אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ וּמִדַּעְתּוֹ נוֹטֶה לְאֵיזֶה דֶּרֶךְ שֶׁיִּרְצֶה. הוּא שֶׁיִּרְמְיָה אוֹמֵר: "מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב" - כְּלוֹמַר: אֵין הַבּוֹרֵא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לֹא לִהְיוֹת טוֹב, וְלֹא לִהְיוֹת רַע. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא, נִמְצָא זֶה הַחוֹטֵא הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ; וּלְפִיכָךְ רָאוּי לוֹ לִבְכּוֹת וּלְקוֹנֵן עַל מַה שֶּׁעָשָׂה לְנַפְשׁוֹ, וּגְמָלָהּ רָעָה. הוּא שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו: "מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי, גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו". וְחָזַר וְאָמַר: הוֹאִיל וּרְשׁוּתֵנוּ בְּיָדֵינוּ, וּמִדַּעְתֵּנוּ עָשִׂינוּ כָּל הָרָעוֹת, רָאוּי לָנוּ לַחֲזוֹר בִּתְשׁוּבָה וְלַעֲזֹב רִשְׁעֵנוּ, שֶׁהָרְשׁוּת עַתָּה בְּיָדֵינוּ. הוּא שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו: "נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה, וְנָשׁוּבָה עַד ה'".

ג. וְעִקָּר זֶה - עִקָּר גָּדוֹל הוּא, וְהוּא עַמּוּד הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "רְאֵה, נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם, אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב, וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע", וְכָתוּב: "רְאֵה, אָנֹכִי נוֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה" - כְּלוֹמַר, שֶׁהָרְשׁוּת בְּיֶדְכֶם; וְכָל שֶׁיַּחְפֹּץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂה בְּנֵי הָאָדָם - עוֹשֶׂה, בֵּין טוֹבִים בֵּין רָעִים. וּמִפְּנֵי זֶה הָעִנְיָן נֶאֱמַר: "מִי יִתֵּן, וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם" - כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא כּוֹפֶה בְּנֵי הָאָדָם וְלֹא גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֶלָּא לִבָּם מָסוּר לָהֶם.

ד. אִלּוּ הָיָה הָאֵל גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לִהְיוֹת צַדִּיק אוֹ רָשָׁע, אוֹ אִלּוּ הָיָה שָׂם דָּבָר שֶׁמּוֹשֵׁךְ אֶת הָאָדָם בְּעִקַּר תּוֹלַדְתּוֹ לְדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים, אוֹ לְמַדָּע מִן הַמַּדָּעוֹת [חכמה מן החכמות], אוֹ לְדֵעָה [מידה] מִן הַדֵּעוֹת, אוֹ לְמַעֲשֶׂה מִן הַמַּעֲשִׂים, כְּמוֹ שֶׁבּוֹדִים מִלִּבָּם הַטִּפְּשִׁים הוֹבְרֵי שָׁמַיִם [החוזים בכוכבים] - הֵיאַךְ הָיָה מְצֻוֶּה לָנוּ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים, 'עֲשֵׂה כָּךְ, וְאַל תַּעֲשֶׂה כָּךְ', 'הֵטִיבוּ דַרְכֵיכֶם, וְאַל תֵּלְכוּ אַחֲרֵי רִשְׁעֲכֶם', וְהוּא מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ כְּבָר נִגְזַר עָלָיו, אוֹ תּוֹלַדְתּוֹ תִּמְשֹׁךְ אוֹתוֹ לְדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לָזוּז מִמֶּנּוּ? וּמַה מָּקוֹם הָיָה לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וּבְאֵיזֶה דִּין וְאֵיזֶה מִשְׁפָּט נִפְרָע מִן הָרָשָׁע אוֹ מְשַׁלֵּם שָׂכָר לַצַּדִּיק? הֲשׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט?! וְאַל תִּתְמַהּ וְתֹאמַר: הֵיאַךְ יִהְיֶה הָאָדָם עוֹשֶׂה כָּל מַה שֶּׁיַּחְפֹּץ, וְיִהְיוּ מַעֲשָׂיו מְסוּרִים לוֹ, וְכִי יֵעָשֶׂה בָּעוֹלָם דָּבָר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת קוֹנוֹ וּבְלֹא חֶפְצוֹ?! וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: "כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ ה' עָשָׂה, בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ"! דַּע, שֶׁהַכֹּל בְּחֶפְצוֹ יֵעָשֶׂה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּעֲשֵׂינוּ מְסוּרִין לָנוּ. כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁחָפֵץ הֵיוֹצֵר לִהְיוֹת הָאֵשׁ וְהָרוּחַ עוֹלִין לְמַעְלָה, וְהַמַּיִם וְהָאָרֶץ יוֹרְדִים לְמַטָּה, וְהַגַּלְגַּל סוֹבֵב בְּעִגּוּל, וְכֵן שְׁאָר בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם לִהְיוֹת כְּמִנְהָגָן שֶׁחָפֵץ בּוֹ - כָּכָה חָפֵץ לִהְיוֹת הָאָדָם רְשׁוּתוֹ בְּיָדוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ לֹא כּוֹפֶה וְלֹא מוֹשֵׁךְ, אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ וּבְדַעְתּוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ הָאֵל עוֹשֶׂה כָּל שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת. לְפִיכָךְ דָּנִין אֶת הָאָדָם לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עָשָׂה טוֹבָה, מְטִיבִין לוֹ; וְאִם עָשָׂה רָעָה, מְרֵעִין לוֹ. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹאת לָכֶם"; "גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם". וּבְעִנְיָן זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה: "שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ. . . וְדַע, כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט" - כְּלוֹמַר, דַּע שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת, וְעָתִיד אַתָּה לִתֵּן אֶת הַדִּין.

ה. שֶׁמָּא תֹּאמַר: וַהֲלֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ כָּל מַה שֶּׁיִּהְיֶה קֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה! יָדַע שֶׁזֶּה צַדִּיק אוֹ רָשָׁע, אוֹ לֹא יָדַע? אִם יָדַע שֶׁהוּא יִהְיֶה צַדִּיק, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה צַדִּיק! וְאִם תֹּאמַר שֶׁיָּדַע שֶׁיִּהְיֶה צַדִּיק וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה רָשָׁע, חֲרֵי לֹא יָדַע הַדָּבָר עַל בֵּרְיוֹ. דַּע, שֶׁתְּשׁוּבַת שְׁאֵלָה זוֹ "אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ, וּרְחָבָה מִנְּיַם", וְכַמָּה עִקָּרִים גְּדוֹלִים וַחֲרָרִים רָמִים תְּלוּיִים בָּהּ; אֲבָל צָרִיךְ אַתָּה לֵידַע וּלְהָבִין בְּדָבָר זֶה שֶׁאֲנִי אוֹמֵר. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שֵׁנִי מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּדֵעָה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ, כִּבְנֵי אָדָם שֶׁהֵן וְדַעְתָּן שְׁנַיִם, אֶלָּא הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְדַעְתּוֹ - אֶחָד; וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם יְכוֹלָה לְהַשִּׂיג דָּבָר זֶה עַל בֵּרְיוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְהַשִּׂיג וְלִמְצֹא אֲמִתַּת הַבּוֹרֵא [מהות], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם, וָחָי" - כָּךְ אֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְהַשִּׂיג וְלִמְצֹא דַּעְתּוֹ [אופן ידיעתו] שֶׁל בּוֹרֵא. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי". וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא, אֵין בָּנוּ כֹּחַ לֵידַע הֵיאַךְ יֵדַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל הַבְּרוּאִים וְהַמַּעֲשִׂים. אֲבָל נֵדַע בְּלֹא סָפֵק, שֶׁמַּעֲשֵׂה הָאָדָם בְּיַד הָאָדָם; וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹשְׁכוֹ, וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו לֹא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְלֹא שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ. וְלֹא מִפְּנֵי קַבָּלַת הַדַּת בִּלְבַד נֵדַע דָּבָר זֶה, אֶלָּא בְּרָאיוֹת בְּרוּרוֹת מִדִּבְרֵי הַחָכְמָה. וּמִפְּנֵי זֶה נֶאֱמַר בַּנְּבוּאָה, שֶׁדָּנִין אֶת הָאָדָם עַל כָּל מַעֲשָׂיו כְּפִי מַעֲשָׂיו, אִם טוֹב וְאִם רַע. וְזֶה הָעִקָּר שֶׁכָּל דִּבְרֵי הַנְּבוּאָה תְּלוּיִין בּוֹ.

פֶּרֶק ו

א. פְּסוּקִים הַרְבֵּה יֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁהֵן נִרְאִין

מתוך מהדורת חזק

כְּסוּתְרִין עִקָּר זֶה, וְנִכְשָׁלִין בָּהֶן רֹב הָאָדָם, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתָּן מֵהֶן, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, וְשֶׁאֵין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם מְסוּר לוֹ לְהַטּוֹתוֹ לְכָל אֲשֶׁר יִרְצֶה. וַהֲרֵינִי מְבָאֵר עִקָּר גָּדוֹל, שֶׁמִּמֶּנּוּ תֵּדַע פֵּרוּשׁ כָּל אוֹתָן הַפְּסוּקִים. בִּזְמַן שֶׁאָדָם אֶחָד חוֹטֵא, אוֹ אַנְשֵׁי מְדִינָה חוֹטְאִין, וְעוֹשֶׂה הַחוֹטֵא חֵטְא שֶׁעָשָׂה מִדַּעְתּוֹ וּבִרְצוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ - רָאוּי לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ; וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ הֵיאַךְ יִפָּרַע. יֵשׁ חֵטְא שֶׁהַדִּין נוֹתֵן שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ עַל חֶטְאוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ אוֹ בְּבָנָיו הַקְּטַנִּים; שֶׁבָּנָיו שֶׁל אָדָם הַקְּטַנִּים שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת וְלֹא הִגִּיעוּ לִכְלַל מִצְוֹת, כְּקִנְיָנוֹ הֵן - כָּתוּב: "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָת", עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה "אִישׁ". יֵשׁ חֵטְא שֶׁהַדִּין נוֹתֵן שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין עוֹבֵר עָלָיו שׁוּם נֶזֶק בָּעוֹלָם הַזֶּה. יֵשׁ חֵטְא שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלָעוֹלָם הַבָּא.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה; אֲבָל אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה, הַתְּשׁוּבָה כִּתְרִיס [מגן] לִפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת. וּכְשֵׁם שֶׁאָדָם חוֹטֵא בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ, כָּךְ הוּא עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ.

ג. וְאֶפְשָׁר שֶׁיֶּחְטָא הָאָדָם חֵטְא גָּדוֹל אוֹ חֲטָאִים הַרְבֵּה, עַד שֶׁיִּתֵּן הַדִּין לִפְנֵי דַּיַּן הָאֱמֶת, שֶׁיִּהְיֶה הַפֻּרְעוֹן מִזֶּה הַחוֹטֵא עַל חֲטָאָיו אֵלּוּ שֶׁעָשָׂה בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ, שֶׁמּוֹנְעִין מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה וְאֵין מַנִּיחִין לוֹ רְשׁוּת לָשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ, כְּדֵי שֶׁיָּמוּת וְיֹאבַד בַּחֲטָאִים שֶׁעָשָׂה. הוּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר עַל יְדֵי יְשַׁעְיָהוּ: "הִשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה. . . וְשָׁב - וְרָפָא לוֹ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים, וּבוֹזִים דְּבָרָיו, וּמִתְעַתְּעִים בִּנְבִיאָיו, עַד עֲלוֹת חֲמַת ה' בְּעַמּוֹ עַד לְאֵין מַרְפֵּא" - כְּלוֹמַר, חָטְאוּ בִּרְצוֹנָם וְהִרְבּוּ לִפְשֹׁעַ, עַד שֶׁנִּתְחַיְּבוּ לִמְנֹעַ מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא הַמַּרְפֵּא. לְפִיכָךְ כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת לֵב פַּרְעֹה" - לְפִי שֶׁחָטָא מֵעַצְמוֹ תְּחִלָּה וְהֵרַע לְיִשְׂרָאֵל הַגֵּרִים בְּאַרְצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ", נָתַן הַדִּין לִמְנֹעַ מִמֶּנּוּ הַתְּשׁוּבָה, עַד שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ. לְפִיכָךְ חִזֵּק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת לִבּוֹ. וְלָמָּה הָיָה שׁוֹלֵחַ לוֹ בְּיַד מֹשֶׁה וְאוֹמֵר לוֹ: 'שַׁלַּח, וַעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה', וּכְבָר אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵין אַתָּה מְשַׁלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ, יָדַעְתִּי וְגוֹ'", "וְאוּלָם, בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ"? כְּדֵי לְהוֹדִיעַ לְבָאֵי הָעוֹלָם, שֶׁבִּזְמַן שֶׁמּוֹנֵעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַתְּשׁוּבָה לַחוֹטֵא, אֵינוֹ יָכוֹל לָשׁוּב, אֶלָּא יָמוּת בְּרִשְׁעוֹ שֶׁעָשָׂה בַּתְּחִלָּה בִּרְצוֹנוֹ. וְכֵן סִיחוֹן, לְפִי עֲוֹנוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ נִתְחַיֵּב לִמְנֹעוֹ הַתְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי הִקְשָׁה ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת רוּחוֹ, וְאִמֵּץ אֶת לְבָבוֹ". וְכֵן הַכְּנַעֲנִים, לְפִי תּוֹעֲבוֹתֵיהֶן מָנַע מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה עַד שֶׁעָשׂוּ מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מֵאֵת ה' הָיְתָה לְחַזֵּק אֶת לִבָּם לִקְרַאת הַמִּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל, לְמַעַן הַחֲרִימָם". וְכֵן יִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֵלִיָּהוּ, לְפִי שֶׁהִרְבּוּ לִפְשֹׁעַ, מָנַע מֵאוֹתָן הַמַּרְבִּים לִפְשֹׁעַ תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת לִבָּם אֲחֹרַנִּית", כְּלוֹמַר, מָנַעְתָּ מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁאֵין הָאֵל גּוֹזֵר עַל פַּרְעֹה לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא עַל סִיחוֹן לַחְטֹא בְּאַרְצוֹ, וְלֹא עַל הַכְּנַעֲנִים לְהַתְעִיב, וְלֹא עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה; אֶלָּא כֻּלָּן חָטְאוּ מֵעַצְמָן, וְכֻלָּן נִתְחַיְּבוּ לִמְנֹעַ מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה.

ד. וּבְעִנְיָן זֶה שׁוֹאֲלִין הַנְּבִיאִים וְהַצַּדִּיקִים בִּתְפִלּוֹתֵיהֶן מֵאֵת ה' לְעָזְרָם עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "הוֹרֵנִי, ה', דַּרְכֶּךָ" - כְּלוֹמַר: אַל יִמְנָעוּנִי חֲטָאַי דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, שֶׁמִּמֶּנָּה אֵדַע דַּרְכְּךָ וְיִחוּד שְׁמֶךָ. וְכֵן זֶה שֶׁאָמַר: "וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי", כְּלוֹמַר: תַּנִּיחַ רוּחִי לַעֲשׂוֹת חֶפְצֶיךָ, וְאַל יִגְרְמוּ לִי חֲטָאַי לְמָנְעֵנִי הַתְּשׁוּבָה, אֶלָּא תִּהְיֶה הָרְשׁוּת בְּיָדִי, עַד שֶׁאֶחְזֹר וְאָבִין וְאֵדַע דֶּרֶךְ הָאֱמֶת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, כָּל הַדּוֹמֶה לִפְסוּקִים אֵלּוּ.

ה. וּמַה הוּא זֶה שֶׁאָמַר דָּוִד, "טוֹב וְיָשָׁר ה', עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ, יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט, וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ"? זֶה שֶׁשָּׁלַח לָהֶן נְבִיאִים מוֹדִיעִים לָהֶם דַּרְכֵי ה', וּמַחְזִירִין אוֹתָן בִּתְשׁוּבָה. וְעוֹד, שֶׁנָּתַן בָּהֶם כֹּחַ לִלְמֹד וּלְהָבִין; שֶׁמִּדָּה זוֹ בְּכָל אָדָם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ בְּדַרְכֵי הַחָכְמָה וְהַצֶּדֶק, מִתְאַוֶּה לָהֶן וְרוֹדֵף אוֹתָן. וְהוּא שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: 'בָּא לְטַהֵר, מְסַיְּעִין אוֹתוֹ' - כְּלוֹמַר: יִמְצָא עַצְמוֹ נֶעֱזָר עַל הַדָּבָר. וַהֲלֹא כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם", הֲרֵי גָּזַר עַל הַמִּצְרִים לַעֲשׂוֹת רַע; וְכָתוּב: "וְקָם הָעָם הַזֶּה, וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכָר הָאָרֶץ", הֲרֵי גָּזַר עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה. וְלָמָּה נִפְרַע מֵהֶן? לְפִי שֶׁלֹּא גָּזַר עַל אִישׁ פְּלוֹנִי הַיָּדוּעַ, שֶׁיִּהְיֶה הוּא הַזּוֹנֶה; אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹתָן הַזּוֹנִין שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה - אִלּוּ לֹא רָצָה לַעֲבֹד, לֹא הָיָה עוֹבֵד. וְלֹא הוֹדִיעוֹ הַבּוֹרֵא, אֶלָּא מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לָאוֹמֵר: 'הָעָם הַזֶּה, יִהְיֶה בָּהֶן צַדִּיקִים וּרְשָׁעִים' - לֹא מִפְּנֵי זֶה יֹאמַר הָרָשָׁע: 'כְּבָר נִגְזַר עָלַיו שֶׁיִּהְיֶה רָשָׁע, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה שֶׁיִּהְיוּ רְשָׁעִים בְּיִשְׂרָאֵל'; כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ" [אין מוכרח שכל אחד יהיה אביון]. וְכֵן הַמִּצְרִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹתָן הַמְּצָרִים וְהַמְּרֵעִים לְיִשְׂרָאֵל, אִלּוּ לֹא רָצָה לְהָרַע לָהֶן, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ - שֶׁלֹּא גָּזַר עַל אִישׁ יָדוּעַ, אֶלָּא הוֹדִיעוֹ שֶׁסּוֹף זַרְעוֹ לְהִשְׁתַּעְבֵּד בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם. וּכְבָר אָמַרְנוּ, שֶׁאֵין כֹּחַ בָּאָדָם לֵידַע הֵיאַךְ יֵדַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּבָרִים שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת.

יום שבת קודש י"ג אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ז

א. הוֹאִיל וּרְשׁוּת כָּל אָדָם נְתוּנָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלִגְעֹר כַּפָּיו מִחֲטָאָיו, כְּדֵי שֶׁיָּמוּת וְהוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

ב. לְעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא נוֹטֶה לָמוּת, וְשֶׁמָּא יָמוּת בִּשְׁעָתוֹ [כשעומד בחטאו] וְנִמְצָא עוֹמֵד בַּחֲטָאָיו; לְפִיכָךְ, יָשׁוּב מֵחֲטָאָיו מִיָּד, וְלֹא יֹאמַר: 'כְּשֶׁאַזְקִין אָשׁוּב' - שֶׁמָּא יָמוּת קֹדֶם שֶׁיַּזְקִין. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אוֹמֵר בְּחָכְמָתוֹ: "בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים".

ג. וְאַל תֹּאמַר, שֶׁאֵין הַתְּשׁוּבָה אֶלָּא מֵעֲבֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן זְנוּת וְגָזֵל וּגְנֵבָה. כְּשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לָשׁוּב

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שבת קודש י"ג אדר – ספר המדע – הלכות תשובה

מתוך מהדורת חזק

מֵאֵלּוּ - כָּךְ הוּא צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ בְּדֵעוֹת [מידות] רָעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְלָשׁוּב מֵהֶן: מִן הַכַּעַס, וּמִן הָאֵיבָה, וּמִן הַקִּנְאָה, וּמִן הַתַּחֲרוּת, וּמִן הָהִתֵּל [ליצנות], וּמֵרְדִיפַת הַמָּמוֹן וְהַכָּבוֹד, וּמֵרְדִיפַת הַמַּאֲכָלוֹת, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - מִן הַכֹּל צָרִיךְ לַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה. וְאֵלּוּ הָעֲוֹנוֹת, קָשִׁים מֵאוֹתָן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה; שֶׁבִּזְמַן שֶׁאָדָם נִשְׁקָע בְּאֵלּוּ, קָשֶׁה הוּא לִפְרֹשׁ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ, וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבוֹתָיו".

ד. אַל יְדַמֶּה בַּעַל תְּשׁוּבָה, שֶׁהוּא מֻרְחָק מִמַּעֲלַת הַצַּדִּיקִים, מִפְּנֵי הָעֲוֹנוֹת וְהַחַטָּאוֹת שֶׁעָשָׂה. אֵין הַדָּבָר כֵּן! אֶלָּא אָהוּב וְנֶחְמָד הוּא לִפְנֵי הַבּוֹרֵא, וּכְאִלּוּ לֹא חָטָא מֵעוֹלָם; וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁשְּׂכָרוֹ הַרְבֵּה, שֶׁהֲרֵי טָעַם טַעַם הַחֵטְא וּפָרַשׁ מִמֶּנּוּ וְכָבַשׁ יִצְרוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: 'מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין בּוֹ, אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִין יְכוֹלִין לַעֲמֹד בּוֹ'; כְּלוֹמַר, מַעֲלָתָן גְּדוֹלָה מִמַּעֲלַת אֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ מֵעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כּוֹבְשִׁין יִצְרָן יָתֵר מֵהֶן.

ה. כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּן צִוּוּ עַל הַתְּשׁוּבָה; וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין, אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה. וּכְבָר הִבְטִיחָה תּוֹרָה, שֶׁסּוֹף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוֹף גָּלוּתָן, וּמִיָּד הֵן נִגְאָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים וְגוֹ' וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְגוֹ'".

ו. גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הָאָדָם לַשְּׁכִינָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוּבָה, יִשְׂרָאֵל, עַד ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֶאֱמַר: "וְלֹא שַׁבְתֶּם עָדַי, נְאֻם ה'", וְנֶאֱמַר: "אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל, נְאֻם ה', אֵלַי תָּשׁוּב" - כְּלוֹמַר, אִם תַּחְזֹר בִּתְשׁוּבָה, בִּי תִּדְבַּק. הַתְּשׁוּבָה מְקָרֶבֶת אֶת הָרְחוֹקִים: אֶמֶשׁ הָיָה זֶה שָׁנוּי לִפְנֵי הַמָּקוֹם, מְשֻׁקָּץ וּמְרֻחָק וְתוֹעֵבָה, וְהַיּוֹם הוּא אָהוּב וְנֶחְמָד, קָרוֹב וְיָדִיד. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא, שֶׁבַּלָּשׁוֹן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַחֵק אֶת הַחַטָּאִים [החוטאים] - בָּהּ מְקָרֵב הוּא אֶת הַשָּׁבִים, בֵּין יָחִיד בֵּין רַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם, לֹא עַמִּי אַתֶּם, יֵאָמֵר לָהֶם, בְּנֵי אֵל חָי", וְנֶאֱמַר בִּיכָנְיָה בִּרְשִׁעָתוֹ: "כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה, עֲרִירִי גֶּבֶר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו", "אִם יִהְיֶה כָנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה, חוֹתָם עַל יַד יְמִינִי". וְכֵיוָן שֶׁשָּׁב בִּגְלוּתוֹ, נֶאֱמַר בִּזְרֻבָּבֶל בְּנוֹ: "בַּיּוֹם הַהוּא, נְאֻם ה' צְבָאוֹת, אֶקָּחֲךָ זְרֻבָּבֶל בֶּן שְׁאַלְתִּיאֵל עַבְדִּי, נְאֻם ה', וְשַׂמְתִּיךָ כַּחוֹתָם".

ז. כַּמָּה מְעֻלָּה מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה! אֶמֶשׁ הָיָה זֶה מֻבְדָּל מֵה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם"; צוֹעֵק וְאֵינוֹ נַעֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּם כִּי תַרְבּוּ תְּפִלָּה, אֵינֶנִּי שׁוֹמֵעַ"; וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וְטוּרְפִין [זורקים] אוֹתָן בְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם רְמֹס חֲצֵרַי", "מִי גַם בְּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם", "עֹלֹתֵיכֶם סְפוּ עַל זִבְחֵיכֶם, וְאִכְלוּ בָשָׂר". וְהַיּוֹם הוּא מֻדְבָּק בַּשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם"; צוֹעֵק וְנַעֲנֶה מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ, וַאֲנִי אֶעֱנֶה"; וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וּמְקַבְּלִין אוֹתָן בְּנַחַת וְשִׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמִּתְאַוִּים לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרְבָה לַה' מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַיִם, כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת".

ח. בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, דַּרְכָּן לִהְיוֹת שְׁפָלִים וַעֲנָוִים בְּיוֹתֵר; אִם חֵרְפוּ אוֹתָן הַכְּסִילִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרְאשׁוֹנִים, וְאָמְרוּ לָהֶם: 'אֶמֶשׁ הָיִיתֶם עוֹשִׂים כָּךְ וְכָךְ, וְאֶמֶשׁ הָיִיתָ אוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ' - אַל יַרְגִּישׁוּ [אל ישימו לב] לָהֶן; אֶלָּא שׁוֹמְעִין וּשְׂמֵחִים, וְיוֹדְעִים שֶׁזּוּ זְכוּת לָהֶם, וְשֶׁכָּל זְמַן שֶׁהֵם בֹּשִׁים מִמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁעָבְרוּ וְנִכְלָמִין מֵהֶן, זְכוּתָם מְרֻבָּה וּמַעֲלָתָם מִתְגַּדֶּלֶת. וְחֵטְא גָּדוֹל הוּא לוֹמַר לְבַעַל תְּשׁוּבָה: 'זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרְאשׁוֹנִים', אוֹ לְהַזְכִּירָן בְּפָנָיו כְּדֵי לְבַיְּשׁוֹ, אוֹ לְהַזְכִּיר דְּבָרִים וְעִנְיָנִים הַדּוֹמִין לָהֶם כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ מֶה עָשָׂה. הַכֹּל אָסוּר, וּמֵזֶהָר עָלָיו בְּכְלַל הוֹנָיַת דְּבָרִים שֶׁהִזְהִירָה עָלֶיהָ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תּוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ [כי] אֲנִי ה'".

פֶּרֶק ח

א. הַטּוֹבָה הַצְּפוּנָה לַצַּדִּיקִים, הִיא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; וְהֵן הַחַיִּים שֶׁאֵין עִמָּהֶן מָוֶת, וְהַטּוֹבָה שֶׁאֵין עִמָּהּ רָעָה. הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ, וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממרע"ה] לָמְדוּ: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ", לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב; "וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים", לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ; וְזֶה הוּא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. שְׂכַר הַצַּדִּיקִים - הוּא שֶׁיִּזְכּוּ לְנֹעַם זֶה, וְיִהְיוּ בְּטוֹבָה זוֹ; וּפֵרְעוֹן הָרְשָׁעִים - הוּא שֶׁלֹּא יִזְכּוּ לְחַיִּים אֵלּוּ, אֶלָּא יִכָּרְתוּ וְיָמוּתוּ. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה לְחַיִּים אֵלּוּ, הוּא הַמֵּת שֶׁאֵינוֹ חוֹיֶה לְעוֹלָם, אֶלָּא נִכְרַת בְּרִשְׁעוֹ, וְאוֹבֵד כִּבְהֵמָה. וְזֶה הוּא הַכָּרֵת הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: "הִכָּרֵת", בָּעוֹלָם הַזֶּה, "תִּכָּרֵת", לָעוֹלָם הַבָּא; כְּלוֹמַר, שֶׁאוֹתָהּ הַנֶּפֶשׁ שֶׁפָּרְשָׁה מִן הַגּוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה - אֵינָהּ זוֹכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא גַּם מִן הָעוֹלָם הַבָּא נִכְרְתָה.

ב. הָעוֹלָם הַבָּא - אֵין בּוֹ גּוּף וּגְוִיָּה [שלד], אֶלָּא נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים בִּלְבַד, בְּלֹא גּוּף כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. הוֹאִיל וְאֵין בּוֹ גְּוִיּוֹת, אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה וְלֹא דָּבָר מִכָּל הַדְּבָרִים שֶׁגּוּפוֹת בְּנֵי הָאָדָם צְרִיכִין לָהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא יֵאָרַע בּוֹ דָּבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁמְּאֹרָעִין לַגּוּפוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּגוֹן יְשִׁיבָה וַעֲמִידָה וְשֵׁנָה וּמִיתָה וְעָצֵב וּשְׂחוֹק וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים הָרְאשׁוֹנִים: הָעוֹלָם הַבָּא - אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה וְלֹא תַּשְׁמִישׁ, אֶלָּא צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין וְעַטְרוֹתֵיהֶן בְּרָאשֵׁיהֶן, וְנֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה. הֲרֵי נִתְבָּרֵר לְךָ שֶׁאֵין שָׁם גּוּף, לְפִי שֶׁאֵין שָׁם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ 'צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין', עַל דֶּרֶךְ הַחִידָּה אָמְרוּ - כְּלוֹמַר, נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים מְצוּיִין שָׁם, בְּלֹא עָמָל וְלֹא יְגִעַ. וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרוּ 'עַטְרוֹתֵיהֶן בְּרָאשֵׁיהֶן' - כְּלוֹמַר, דֵּעָה שֶׁיָּדְעוּ, שֶׁבִּגְלָלָהּ זָכוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, מְצוּיָה עִמָּהֶן, וְהִיא הָעֲטָרָה שֶׁלָּהֶן, כְּעִנְיַן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לּוֹ אִמּוֹ". וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם", וְאֵין הַשִּׂמְחָה גּוּף כְּדֵי שֶׁתָּנוּחַ עַל הָרֹאשׁ; כָּךְ עֲטָרָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים כָּאן, הִיא הַדֵּעָה. וּמַה הוּא זֶה שֶׁאָמְרוּ, 'וְנֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה'? שֶׁיּוֹדְעִין וּמַשִּׂיגִין מֵאֲמִתַּת [מהות] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַה שֶּׁאֵינָן יוֹדְעִין וְהֵן בַּגּוּף הָאָפֵל הַשָּׁפֵל.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שבת קודש י"ג אדר – ספר המדע – הלכות תשובה

מתוך מהדורת חזק

ג. כָּל 'נֶפֶשׁ' הָאֲמוּרָה בְּעִנְיָן זֶה, אֵינָהּ הַנִּשְׁמָה שֶׁהִיא צְרִיכָה לַגּוּף, אֶלָּא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיא הַדֵּעָה שֶׁהִשִּׂיגָה מֵהַבּוֹרֵא כְּפִי כֹּחָהּ, וְהִשִּׂיגָה הַדֵּעוֹת הַנִּפְרָדוֹת [המלאכים] וּשְׁאָר הַמַּעֲשִׂים [מעשה בראשית ומרכבה]. וְהִיא הַצּוּרָה שֶׁבְּאַרְנוּ עִנְיָנָהּ בְּפֶרֶק רִבִיעִי מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה; הִיא הַנִּקְרֶאת 'נֶפֶשׁ', בְּעִנְיָן זֶה. חַיִּים אֵלּוּ - לְפִי שֶׁאֵין עִמָּהֶן מָוֶת, שֶׁאֵין הַמָּוֶת אֶלָּא מִמְּאֹרְעוֹת הַגּוּף וְאֵין שָׁם גּוּף, נִקְרְאוּ 'צְרוֹר הַחַיִּים', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים". וְזֶהוּ הַשֶּׁכָר הַגָּדוֹל שֶׁאֵין שָׁכָר לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהַטּוֹבָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ טוֹבָה; וְהִיא שֶׁהִתְאַוּוּ לָהּ כָּל הַנְּבִיאִים.

ד. וְכַמָּה שֵׁמוֹת קָרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מָשָׁל: הַר ה', וּמְקוֹם קָדְשׁוֹ, וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ, וְחַצְרוֹת ה', וְאֹהֶל ה', וְנֹעַם ה', וְהֵיכַל ה', וּבֵית ה', וְשַׁעַר ה'. וְהַחֲכָמִים קָרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מָשָׁל לְטוֹבָה זוֹ הַמְזֻמֶּנֶת לַצַּדִּיקִים, 'סְעוּדָה'; וְקוֹרִין לָהּ בְּכָל מָקוֹם 'הָעוֹלָם הַבָּא'.

ה. הַנְּקָמָה [העניש] שֶׁאֵין נְקָמָה גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה - שֶׁתִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִּזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, עֲוֹנָהּ בָּהּ". וְזֶה הָאָבְדָן, הוּא שֶׁקּוֹרְאִין אוֹתוֹ הַנְּבִיאִים דֶּרֶךְ מָשָׁל, 'בְּאֵר שַׁחַת', 'אֲבַדּוֹן', 'תָּפְתֶּה' [מדורה], 'עֲלוּקָה'; וְכָל לְשׁוֹן כְּלָיָה וְהַשְׁחָתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלָיָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ תְּקוּמָה לְעוֹלָם, וְהַהֶפְסֵד שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר לְעוֹלָם.

ו. שֶׁמָּא תֵּקַל בְּעֵינֶיךָ טוֹבָה זוֹ, וּתְדַמֶּה שֶׁאֵין שְׂכַר הַמִּצְוֹת וְהַטּוֹבָה שֶׁנִּזְכֶּה לָהּ אִם שָׁמַרְנוּ דֶּרֶךְ ה' הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה - הִיא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ, וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים"; וְהַנְּקָמָה שֶׁנּוֹקְמִין מִן הָרְשָׁעִים שֶׁעָזְבוּ אָרְחוֹת הַצֶּדֶק הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה - הִיא הַכָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, עֲוֹנָהּ בָּהּ"; מַה הוּא זֶה שֶׁכָּתוּב בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אִם תִּשְׁמְעוּ יַגִּיעַ לָכֶם, וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּ יִקָּרֶה אֶתְכֶם, וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה - כְּגוֹן שֹׂבַע וְרָעָב, וּמִלְחָמָה וְשָׁלוֹם, וּמַלְכוּת וְשִׁפְלוּת, וּיְשִׁיבַת הָאָרֶץ וְגָלוּת, וְהַצְּלָחַת מַעֲשֶׂה וְהֶפְסֵדוֹ, וּשְׁאָר כָּל דִּבְרֵי הַבְּרִית? כָּל אוֹתָן הַדְּבָרִים אֱמֶת הָיוּ, וְיִהְיוּ, וּבִזְמַן שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, יַגִּיעוּ אֵלֵינוּ טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה כֻּלָּן; וּבִזְמַן שֶׁאָנוּ עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן, תִּקְרֶא אוֹתָנוּ הָרָעוֹת הַכְּתוּבוֹת. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין אוֹתָן הַטּוֹבוֹת, הֵן סוֹף מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת; וְלֹא אוֹתָן הָרָעוֹת, הֵן סוֹף הַנְּקָמָה שֶׁנּוֹקְמִין מֵעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת. אֶלָּא כָּךְ הוּא הֶצֵּעַ [הצעת] הַדְּבָרִים: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן לָנוּ תּוֹרָה זוֹ, עֵץ חַיִּים, וְכָל הָעוֹשֶׂה כָּל הַכָּתוּב בָּהּ, וְיוֹדְעוֹ [את ה' - ע"י התורה] דֵּעָה גְּמוּרָה נְכוֹנָה - זוֹכֶה בָּהּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; וּלְפִי גֹּדֶל מַעֲשָׂיו וְגֹדֶל חָכְמָתוֹ, הוּא זוֹכֶה. וְהִבְטִיחָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם נַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹבַת נֶפֶשׁ, וְנֶהְגֶּה בְּחָכְמָתָהּ תָּמִיד - שֶׁיָּסִיר מִמֶּנּוּ כָּל הַדְּבָרִים הַמּוֹנְעִין אוֹתָנוּ מִלַּעֲשׂוֹתָהּ, כְּגוֹן חֹלִי וּמִלְחָמָה וְרָעָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וַיַּשְׁפִּיעַ לָנוּ כָּל הַטּוֹבוֹת הַמְחַזְּקִים אֶת יָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַתּוֹרָה, כְּגוֹן שֹׂבַע וְשָׁלוֹם וְרִבּוּת כֶּסֶף וְזָהָב - כְּדֵי שֶׁלֹּא נַעֲסֹק כָּל יָמֵינוּ בִּדְבָרִים שֶׁהַגּוּף צָרִיךְ לָהֶן, אֶלָּא נֵשֵׁב פְּנוּיִין לִלְמֹד בְּחָכְמָה, וְלַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה, כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּתּוֹרָה, אַחַר שֶׁהִבְטִיחַ בְּטוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה: אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבַדּוֹ; וְשֶׁכָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁמִּתְנַבְּאִין בָּהֶן הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל, אֵינָן אֶלָּא לִדְבָרִים שֶׁל גּוּף, שֶׁנֶּהֱנִין בָּהֶן יִשְׂרָאֵל בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ, בִּזְמַן שֶׁתַּחְזֹר הַמַّמְשָׁלָה לְיִשְׂרָאֵל. אֲבָל טוֹבוֹת חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין לָהּ עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן, וְלֹא דִּמּוּהָ הַנְּבִיאִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְחֲתוּ אוֹתָהּ [- ערכה] בַּדִּמְיוֹן. הוּא שֶׁיִּשַׁעְיָהוּ אוֹמֵר: "עַיִן לֹא רָאָתָה, אֱלֹהִים זוּלָתְךָ - יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ"; כְּלוֹמַר, הַטּוֹבָה שֶׁלֹּא רָאָתָה אוֹתָהּ עַיִן נָבִיא, אֶלָּא עָשָׂה אוֹתָהּ הָאֱלֹהִים לָאָדָם שֶׁמְּחַכֶּה לוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: "כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּן לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֲבָל הָעוֹלָם הַבָּא - עַיִן לֹא רָאָתָה, אֱלֹהִים זוּלָתְךָ".

ח. זֶה שֶׁקָּרְאוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים 'הָעוֹלָם הַבָּא' - לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מָצוּי עַתָּה, וְזֶה הָעוֹלָם אוֹבֵד, וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא אוֹתוֹ הָעוֹלָם. אֵין הַדָּבָר כֵּן! אֶלָּא חֲרֵי הוּא מָצוּי וְעוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "מָה רַב טוּבְךָ, אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ". וְלֹא קְרָאוּהוּ 'הָעוֹלָם הַבָּא', אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאוֹתָן הַחַיִּים בָּאִין לוֹ לָאָדָם אַחַר חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאָנוּ קַיָּמִין בּוֹ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ, וְזֶה הוּא הַנִּמְצָא לְכָל אָדָם בָּרִאשׁוֹנָה.

פֶּרֶק ט

א. מֵאַחַר שֶׁנּוֹדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת וְהַטּוֹבָה שֶׁנִּזְכֶּה לָהּ אִם שָׁמַרְנוּ דֶּרֶךְ ה' הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה - הִיא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ, וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים"; וְהַנְּקָמָה שֶׁנּוֹקְמִין מִן הָרְשָׁעִים שֶׁעָזְבוּ אָרְחוֹת הַצֶּדֶק הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה - הִיא הַכָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, עֲוֹנָהּ בָּהּ"; מַה הוּא זֶה שֶׁכָּתוּב בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אִם תִּשְׁמְעוּ יַגִּיעַ לָכֶם, וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּ יִקָּרֶה אֶתְכֶם, וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה - כְּגוֹן שֹׂבַע וְרָעָב, וּמִלְחָמָה וְשָׁלוֹם, וּמַלְכוּת וְשִׁפְלוּת, וּיְשִׁיבַת הָאָרֶץ וְגָלוּת, וְהַצְּלָחַת מַעֲשֶׂה וְהֶפְסֵדוֹ, וּשְׁאָר כָּל דִּבְרֵי הַבְּרִית? כָּל אוֹתָן הַדְּבָרִים אֱמֶת הָיוּ, וְיִהְיוּ, וּבִזְמַן שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, יַגִּיעוּ אֵלֵינוּ טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה כֻּלָּן; וּבִזְמַן שֶׁאָנוּ עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן, תִּקְרֶא אוֹתָנוּ הָרָעוֹת הַכְּתוּבוֹת. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין אוֹתָן הַטּוֹבוֹת, הֵן סוֹף מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת; וְלֹא אוֹתָן הָרָעוֹת, הֵן סוֹף הַנְּקָמָה שֶׁנּוֹקְמִין מֵעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת. אֶלָּא כָּךְ הוּא הֶצֵּעַ [הצעת] הַדְּבָרִים: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן לָנוּ תּוֹרָה זוֹ, עֵץ חַיִּים, וְכָל הָעוֹשֶׂה כָּל הַכָּתוּב בָּהּ, וְיוֹדְעוֹ [את ה' - ע"י התורה] דֵּעָה גְּמוּרָה נְכוֹנָה - זוֹכֶה בָּהּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; וּלְפִי גֹּדֶל מַעֲשָׂיו וְגֹדֶל חָכְמָתוֹ, הוּא זוֹכֶה. וְהִבְטִיחָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם נַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹבַת נֶפֶשׁ, וְנֶהְגֶּה בְּחָכְמָתָהּ תָּמִיד - שֶׁיָּסִיר מִמֶּנּוּ כָּל הַדְּבָרִים הַמּוֹנְעִין אוֹתָנוּ מִלַּעֲשׂוֹתָהּ, כְּגוֹן חֹלִי וּמִלְחָמָה וְרָעָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וַיַּשְׁפִּיעַ לָנוּ כָּל הַטּוֹבוֹת הַמְחַזְּקִים אֶת יָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַתּוֹרָה, כְּגוֹן שֹׂבַע וְשָׁלוֹם וְרִבּוּת כֶּסֶף וְזָהָב - כְּדֵי שֶׁלֹּא נַעֲסֹק כָּל יָמֵינוּ בִּדְבָרִים שֶׁהַגּוּף צָרִיךְ לָהֶן, אֶלָּא נֵשֵׁב פְּנוּיִין לִלְמֹד בְּחָכְמָה, וְלַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה, כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּתּוֹרָה, אַחַר שֶׁהִבְטִיחַ בְּטוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה:

ג. כָּל 'נֶפֶשׁ' הָאֲמוּרָה בְּעִנְיָן זֶה, אֵינָהּ הַנִּשְׁמָה שֶׁהִיא צְרִיכָה לַגּוּף, אֶלָּא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיא הַדֵּעָה שֶׁהִשִּׂיגָה מֵהַבּוֹרֵא כְּפִי כֹּחָהּ, וְהִשִּׂיגָה הַדֵּעוֹת הַנִּפְרָדוֹת [המלאכים] וּשְׁאָר הַמַּעֲשִׂים [מעשה בראשית ומרכבה]. וְהִיא הַצּוּרָה שֶׁבְּאַרְנוּ עִנְיָנָהּ בְּפֶרֶק רִבִיעִי מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה; הִיא הַנִּקְרֶאת 'נֶפֶשׁ', בְּעִנְיָן זֶה. חַיִּים אֵלּוּ - לְפִי שֶׁאֵין עִמָּהֶן מָוֶת, שֶׁאֵין הַמָּוֶת אֶלָּא מִמְּאֹרְעוֹת הַגּוּף וְאֵין שָׁם גּוּף, נִקְרְאוּ 'צְרוֹר הַחַיִּים', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים". וְזֶהוּ הַשֶּׁכָר הַגָּדוֹל שֶׁאֵין שָׁכָר לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהַטּוֹבָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ טוֹבָה; וְהִיא שֶׁהִתְאַוּוּ לָהּ כָּל הַנְּבִיאִים.

ד. וְכַמָּה שֵׁמוֹת קָרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מָשָׁל: הַר ה', וּמְקוֹם קָדְשׁוֹ, וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ, וְחַצְרוֹת ה', וְאֹהֶל ה', וְנֹעַם ה', וְהֵיכַל ה', וּבֵית ה', וְשַׁעַר ה'. וְהַחֲכָמִים קָרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מָשָׁל לְטוֹבָה זוֹ הַמְזֻמֶּנֶת לַצַּדִּיקִים, 'סְעוּדָה'; וְקוֹרִין לָהּ בְּכָל מָקוֹם 'הָעוֹלָם הַבָּא'.

ה. הַנְּקָמָה [העניש] שֶׁאֵין נְקָמָה גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה - שֶׁתִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִּזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, עֲוֹנָהּ בָּהּ". וְזֶה הָאָבְדָן, הוּא שֶׁקּוֹרְאִין אוֹתוֹ הַנְּבִיאִים דֶּרֶךְ מָשָׁל, 'בְּאֵר שַׁחַת', 'אֲבַדּוֹן', 'תָּפְתֶּה' [מדורה], 'עֲלוּקָה'; וְכָל לְשׁוֹן כְּלָיָה וְהַשְׁחָתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלָיָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ תְּקוּמָה לְעוֹלָם, וְהַהֶפְסֵד שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר לְעוֹלָם.

ו. שֶׁמָּא תֵּקַל בְּעֵינֶיךָ טוֹבָה זוֹ, וּתְדַמֶּה שֶׁאֵין שְׂכַר הַמִּצְוֹת וְהַטּוֹבָה שֶׁנִּזְכֶּה לָהּ אִם שָׁמַרְנוּ דֶּרֶךְ ה' הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה - הִיא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ, וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים"; וְהַנְּקָמָה שֶׁנּוֹקְמִין מִן הָרְשָׁעִים שֶׁעָזְבוּ אָרְחוֹת הַצֶּדֶק הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה - הִיא הַכָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, עֲוֹנָהּ בָּהּ"; מַה הוּא זֶה שֶׁכָּתוּב בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אִם תִּשְׁמְעוּ יַגִּיעַ לָכֶם, וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּ יִקָּרֶה אֶתְכֶם, וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה - כְּגוֹן שֹׂבַע וְרָעָב, וּמִלְחָמָה וְשָׁלוֹם, וּמַלְכוּת וְשִׁפְלוּת, וּיְשִׁיבַת הָאָרֶץ וְגָלוּת, וְהַצְּלָחַת מַעֲשֶׂה וְהֶפְסֵדוֹ, וּשְׁאָר כָּל דִּבְרֵי הַבְּרִית? כָּל אוֹתָן הַדְּבָרִים אֱמֶת הָיוּ, וְיִהְיוּ, וּבִזְמַן שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, יַגִּיעוּ אֵלֵינוּ טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה כֻּלָּן; וּבִזְמַן שֶׁאָנוּ עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן, תִּקְרֶא אוֹתָנוּ הָרָעוֹת הַכְּתוּבוֹת. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין אוֹתָן הַטּוֹבוֹת, הֵן סוֹף מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת; וְלֹא אוֹתָן הָרָעוֹת, הֵן סוֹף הַנְּקָמָה שֶׁנּוֹקְמִין מֵעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת. אֶלָּא כָּךְ הוּא הֶצֵּעַ [הצעת] הַדְּבָרִים: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן לָנוּ תּוֹרָה זוֹ, עֵץ חַיִּים, וְכָל הָעוֹשֶׂה כָּל הַכָּתוּב בָּהּ, וְיוֹדְעוֹ [את ה' - ע"י התורה] דֵּעָה גְּמוּרָה נְכוֹנָה - זוֹכֶה בָּהּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; וּלְפִי גֹּדֶל מַעֲשָׂיו וְגֹדֶל חָכְמָתוֹ, הוּא זוֹכֶה. וְהִבְטִיחָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם נַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹבַת נֶפֶשׁ, וְנֶהְגֶּה בְּחָכְמָתָהּ תָּמִיד - שֶׁיָּסִיר מִמֶּנּוּ כָּל הַדְּבָרִים הַמּוֹנְעִין אוֹתָנוּ מִלַּעֲשׂוֹתָהּ, כְּגוֹן חֹלִי וּמִלְחָמָה וְרָעָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וַיַּשְׁפִּיעַ לָנוּ כָּל הַטּוֹבוֹת הַמְחַזְּקִים אֶת יָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַתּוֹרָה, כְּגוֹן שֹׂבַע וְשָׁלוֹם וְרִבּוּת כֶּסֶף וְזָהָב - כְּדֵי שֶׁלֹּא נַעֲסֹק כָּל יָמֵינוּ בִּדְבָרִים שֶׁהַגּוּף צָרִיךְ לָהֶן, אֶלָּא נֵשֵׁב פְּנוּיִין לִלְמֹד בְּחָכְמָה, וְלַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה, כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּתּוֹרָה, אַחַר שֶׁהִבְטִיחַ בְּטוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ז' אדר – ספר הפלאה – הלכות ערכים וחרמים

מתוך מהדורת חזק

"וּצְדָקָה תִּהְיֶה לָּנוּ וְגוֹ'". וְכֵן הוֹדִיעָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם נַעֲזֹב הַתּוֹרָה מִדַּעְתֵּנוּ וְנַעֲסֹק בְּהַבְלֵי הַזְּמַן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "יִשְׂמַח יִשְׂרוּן וַיִּבְעָט" - שֶׁדַּיַּן הָאֱמֶת יָסִיר מִן הָעוֹזְבִים כָּל טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵן חִזְּקוּ יְדֵיהֶם לִבְעֹט, וּמֵבִיא עֲלֵיהֶן כָּל הָרָעוֹת שֶׁמּוֹנְעִין אוֹתָן מִלְּקִנּוֹת הָעוֹלָם הַבָּא, כְּדֵי שֶׁיֹּאבְדוּ בְּרִשְׁעָם. הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' וְגוֹ' וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ, אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ ה' בָּךְ". נִמְצָא פֵּרוּשׁ כָּל אוֹתָן הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת, עַל דֶּרֶךְ זוֹ: כְּלוֹמַר, אִם עֲבַדְתֶּם אֶת ה' בְּשִׂמְחָה, וּשְׁמַרְתֶּם דַּרְכּוֹ - מַשְׁפִּיעַ לָכֶם הַבְּרָכוֹת הָאֵלּוּ וּמַרְחִיק הַקְּלָלוֹת, עַד שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִים לְהִתְחַכֵּם בַּתּוֹרָה וְלַעֲסֹק בָּהּ, כְּדֵי שֶׁתִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְיִיטַב לְךָ לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב, וְתַאֲרִיךְ יָמִים לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ, וְנִמְצֵאתֶם זוֹכִין לִשְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת, לְחַיִּים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, הַמְּבִיאִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁאִם לֹא יִקְנֶה הַיּוֹם חָכְמָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים - אֵין לוֹ בַּמֶּה יִזְכֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבּוֹן וְדַעַת וְחָכְמָה בִּשְׁאוֹל". וְאִם עֲזַבְתֶּם אֶת ה' וּשְׁגִיתֶם בְּמַאֲכָל וּמַשְׁקֶה וּזְנוּת וְדוֹמֶה לָהֶן - מֵבִיא עֲלֵיכֶם כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלּוּ וּמֵסִיר כָּל הַבְּרָכוֹת, עַד שֶׁיִּכְלוּ יְמֵיכֶם בְּבֶהָלָה וּפַחַד, וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם לֵב פָּנוּי וְלֹא גּוּף שָׁלֵם לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת, כְּדֵי שֶׁתֹּאבְדוּ מֵחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְנִמְצֵאתֶם שֶׁאִבַּדְתֶּם שְׁנֵי עוֹלָמוֹת: שֶׁבִּזְמַן שֶׁאָדָם טָרוּד בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּחֹלִי וּבְמִלְחָמָה וּרְעָבוֹן, אֵינוֹ מִתְעַסֵּק לֹא בְּחָכְמָה וְלֹא בְּמִצְוָה שֶׁבָּהֶן זוֹכִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

ב. וּמִפְּנֵי זֶה הִתְאַוּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, נְבִיאֵיהֶם וְחַכְמֵיהֶם, יְמוֹת הַמָּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, כְּדֵי שֶׁיָּנוּחוּ מִמַּלְכוּת הָרְשָׁעָה שֶׁאֵינָהּ מַנַּחַת לָהֶן לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת כַּהֹגֶן, וְיִמְצְאוּ לָהֶם מַרְגּוֹעַ וְיַרְבּוּ בְּחָכְמָה, כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִי שֶׁבְּאוֹתָן הַיָּמִים תִּרְבֶּה הַדַּעַת וְהַחָכְמָה וְהָאֱמֶת - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'", וְנֶאֱמַר: "וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו", וְנֶאֱמַר: "וַהֲסִירֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם". מִפְּנֵי שֶׁאוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ שֶׁיַּעֲמֹד מִזֶּרַע דָּוִד, בַּעַל חָכְמָה יִהְיֶה יָתֵר מִשְּׁלֹמֹה, וְנָבִיא גָּדוֹל הוּא קָרוֹב מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ; וּלְפִיכָךְ, יְלַמֵּד כָּל הָעָם וְיוֹרֶה אוֹתָן דֶּרֶךְ ה', וְיָבוֹאוּ כָּל הַגּוֹיִם לִשְׁמָעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, נָכוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הֶהָרִים". וְסוֹף הַשָּׁכָר כֻּלּוֹ וְהַטּוֹבָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאֵין לָהּ הֶפְסֵק וְלֹא גֵּרְעוֹן, הוּא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; אֲבָל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ - הוּא הָעוֹלָם הַזֶּה, וְעוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ הוֹלֵךְ, אֶלָּא שֶׁהַמַּלְכוּת תַּחְזֹר לְיִשְׂרָאֵל. וּכְבָר אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: 'אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבַד'.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ז'-י"ג אדר ה'תשע"ג

יום ראשון ז' אדר ה'תשע"ג

הִלְכוֹת עֲרָכִים וַחֲרָמִים

פֶּרֶק ה

א. הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ - מִצְוָה עָלָיו לִפְדּוֹתָהּ הוּא, שֶׁהָאָדוֹן [בעל השדה] קוֹדֵם; וְאִם לֹא רָצָה, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁמִּצְוַת יוֹבֵל נוֹהֶגֶת - שֶׁאִם יַגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא יִגְאָלֶנָּה, תֵּצֵא לַכֹּהֲנִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁבָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ יוֹצֵאת לַכֹּהֲנִים, אֶלָּא סוֹפָהּ לְהִפָּדוֹת לְעוֹלָם - כּוֹפִין אֶת הָאָדוֹן לִפְתֹּחַ בָּהּ תְּחִלָּה [בהצעת מחיר ראשונית], וְהִיא נִפְדֵּית בְּשָׁוְיָהּ כִּשְׁאָר הַהֶקְדֵּשׁוֹת. אִם נִמְצָא מִי שֶׁמּוֹסִיף עָלָיו וְגוֹאֵל אוֹתָהּ, יִגְאַל; וְאִם לָאו, אוֹמְרִין לוֹ: 'הִגִּיעָתְךָ', וְיִתֵּן מַה שֶׁאָמַר. וְאֵינוֹ פּוֹתֵחַ בְּפָחוֹת מֵאַרְבַּע פְּרוּטוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַחֹמֶשׁ שֶׁמּוֹסִיף פְּרוּטָה.

ב. רָצָה הָאָדוֹן לִמְכֹּר שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת מִשְּׂדוֹתָיו, אוֹ לִלְווֹת, כְּדֵי לִפְדּוֹת שָׂדֶה זוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, בֵּין בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, בֵּין בִּזְמַן שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג; וְהוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם. וְכֵן אִם רָצָה לִגְאֹל חֶצְיָהּ, גּוֹאֵל - מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמוֹכֵר לַהֲדְיוֹט [לחבירו]; וְזֶה חֹמֶר בַּהֲדְיוֹט מִבַּהֶקְדֵּשׁ.

ג. הַמַּקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ, אוֹ אֶת בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁלּוֹ, אוֹ שְׂאָר מִטַּלְטְלִין - הֲרֵי אֵלּוּ נֶעֱרָכִין בִּשְׁוָיֵיהֶן, בֵּין טוֹב וּבֵין רַע. וְאִם פָּדָה אוֹתָן הַמַּקְדִּישׁ, אוֹ אִשְׁתּוֹ, אוֹ יוֹרְשׁוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ; וְכוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן. וְהַדָּמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת. בֵּין שֶׁהָיָה הַבַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, בֵּין שֶׁהָיָה מִבָּתֵּי הַחֲצֵרִים [בית בעיר פרוזה] - הֲרֵי זֶה נִגְאָל לְעוֹלָם.

ד. גְּאָלוֹ אֶחָד מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ - אִם הָיָה בֵּית עִיר חוֹמָה, וְקָם בְּיַד הַגּוֹאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - נֶחְלָט [משתייך לפודה לצמיתות]; וְאִם הָיָה בֵּית הַחֲצֵרִים, וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהוּא בְּיַד הַגּוֹאֵל - חוֹזֵר לִבְעָלָיו בַּיּוֹבֵל.

ה. הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה טְהוֹרָה תְּמִימָה לְבֶדֶק הַבַּיִת - אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל עֲשֵׂה [שהיה לו להקדישה לקרבן], מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וְחָלָה קְדֻשָּׁה עָלֶיהָ, וְנִפְדֵּית כְּשֶׁהִיא תְּמִימָה; וּמַעֲרִיךְ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן בְּדָמֶיהָ, וְהַדָּמִים יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְאֵין הַפּוֹדֶה אוֹתָהּ פּוֹדֶה אֶלָּא עַל מְנָת לְהַקְרִיבָהּ לַמִּזְבֵּחַ, לְמַה שֶׁהִיא רְאוּיָה - שֶׁכָּל דָּבָר הָרָאוּי לַמִّזְבֵּחַ, אֵינוֹ יוֹצֵא מִיְּדֵי מִזְבֵּחַ לְעוֹלָם.

ו. וּמִנַּיִן שֶׁאָסוּר לְהַקְדִּישׁ תְּמִימִים לְבֶדֶק הַבַּיִת? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׁרוּעַ וְקָלוּט - נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְכֵן הַדְּבָרִים מֹרִאִין שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא קְדֻשַּׁת דָּמִים, שֶׁאֵין מַקְרִיבִין בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ח' אדר – ספר הפלאה – הלכות ערכים וחרמים

מתוך מהדורת חזק

וְנֶאֱמַר: "אֹתוֹ" - אוֹתוֹ אַתָּה עוֹשֶׂה נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְאֵין אַתָּה עוֹשֶׂה תְּמִימִים נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, הֲרֵי הוּא כַּעֲשֵׂה.

ז. הַמַּקְדִּישׁ אֶת בְּהֶמְתּוֹ סְתָם, אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ אֶת נְכָסָיו סְתָם - רוֹאִין: כָּל בְּהֵמָה תְּמִימָה הָרְאוּיָה לְהַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - הַזְּכָרִים יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי עוֹלוֹת, וְיַקְרִיבוּ אוֹתָן עוֹלוֹת; וְהַנְּקֵבוֹת יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי שְׁלָמִים, וְיַקְרִיבוּ אוֹתָן שְׁלָמִים; וְהַדְּמִים - יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת, שֶׁסְּתָם הֶקְדֵּשׁוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה', כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה', יִהְיֶה קֹדֶשׁ" - כְּלוֹמַר: כָּל הָרְאוּי לִקָּרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, יִקָּרֵב.

ח. הִקְדִּישׁ נְכָסָיו סְתָם, וְהָיוּ בָּהֶן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת וְעוֹפוֹת הָרְאוּיִין לִקָּרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין, וְיַקְרִיבוּ אוֹתָן; וְהַדְּמִים יִלָּקַח בָּהֶן זְכָרִים, וְיַקְרִבוּ עוֹלוֹת.

ט. וּמִפְּנֵי מָה יִקְרְבוּ דְּמֵי אֵלּוּ עַצְמָן, וּדְמֵי הַבְּהֵמָה הַתְּמִימָה יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת? לְפִי שֶׁהַבְּהֵמָה הַקְּדוֹשָׁה לַמִּזְבֵּחַ, אִם נָפַל בָּהּ מוּם יֵשׁ לָהּ פִּדְיוֹן כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְהַסֹּלֶת וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְהָעוֹפוֹת שֶׁנִּפְסְלוּ, אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ, וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ" - כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, יֵשׁ לוֹ פִּדְיוֹן; וְשֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, אֵין לוֹ פִּדְיוֹן.

י. הִקְדִּישׁ נְכָסָיו סְתָם, וְהָיְתָה בָּהֶן הַקְטֹרֶת שֶׁנּוֹתְנִין לָאֲמָנִין [העוסקים ברקיחת הקטורת] בִּשְׁכָרָן, עַד שֶׁיַּחְזִרוּ וְיִקְחוּ אוֹתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים - הֲרֵי זוֹ תִּנָּתֵן לָאֲמָנִין בִּשְׁכָרָן, כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין בְּמוֹתַר הַקְּטֹרֶת. וְכֵן עוֹשִׂין אִם יֵשׁ שָׁם בִּנְכָסָיו אֶחָד מִסַּמְמָנֵי הַקְּטֹרֶת.

יא. הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה תְּמִימָה לַמִּזְבֵּחַ, וְנָפַל בָּהּ מוּם וְנִפְסְלָה - הֲרֵי זוֹ נֶעֱרֶכֶת וְנִפְדֵּית; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה' - וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה" וְגוֹ'; וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ קָרְבָּן אַחֵר כְּמוֹתָהּ.

יב. כָּל הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה בַּחַיִּים - בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה, בֵּין [לשם-] קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם, אוֹ תְּמִימָה הָרְאוּיָה לִקָּרֵב [-שהקדישה לבדק הבית] כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר - הֲרֵי זוֹ צְרִיכָה הַעֲמָדָה בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה"; לְפִיכָךְ, אִם מֵתָה הַבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתַּעֲרֵךְ וְתִפָּדֶה, אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ אַחַר שֶׁמֵּתָה, אֶלָּא תִּקָּבֵר. אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ שְׁחוּטָה אוֹ נְבֵלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת, הֲרֵי זוֹ תִּפָּדֶה כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין.

יג. שָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם אוֹ רֹב שְׁנַיִם, וַעֲדַיִן הִיא מְפֻרְכֶּסֶת - הֲרֵי הִיא כְּחַיָּה לְכָל דְּבָרֶיהָ, וְנֶעֱרֶכֶת; וַהֲרֵי הִיא בִּכְלַל "וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ", עַד שֶׁתָּמוּת.

יד. הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה תְּמִימָה לְדָמֶיהָ, הֲרֵי זוֹ נִתְקַדֵּשׁ גּוּפָהּ. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: 'דְּמֵי בְּהֵמָה זוֹ הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ', הִיא עַצְמָהּ תִּקָּרֵב. הִקְדִּישׁ אֶחָד מֵאֲבָרֶיהָ לְדָמָיו, וְאָמַר: 'דְּמֵי רַגְלָהּ שֶׁל פָּרָה זוֹ הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ' - הֲרֵי זוֹ סָפֵק אִם פְּשָׁטָה קֹדֶשָׁה בְּכֻלָּהּ אוֹ לֹא פָּשְׁטָה, וּלְפִיכָךְ תִּקָּרֵב וְלֹא תִּפָּדֶה.

טו. וְכֵיצַד עוֹשִׂין? מוֹכְרִין אוֹתָהּ כֻּלָּהּ לְמִי שֶׁיַּקְרִיב אוֹתָהּ, וְדָמֶיהָ חֹלִין, חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ אֵבֶר. וְאִם הָיָה אֵבֶר שֶׁהִנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, פְּשָׁטָה קְדֻשָּׁה בְּכֻלָּהּ [ונחשב כהקדיש כולה].

טז. הָיְתָה בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִקָּרֵב, וְהִקְדִּישׁ אֵבֶר מֵאֲבָרֶיהָ לְדָמָיו - בֵּין שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, וּבֵין שֶׁאֵין הַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - לֹא נִתְקַדֵּשׁ אֶלָּא דְּמֵי אוֹתוֹ אֵבֶר בִּלְבַד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'דְּמֵי רֶגֶל פָּרָה זוֹ', אוֹ 'דְּמֵי לִבָּהּ הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ' - הוּא וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁתָּפִין בָּהּ.

יז. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'רֹאשׁ עֶבֶד זֶה', אוֹ 'לֵב חֲמוֹר זֶה הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ', אוֹ שֶׁאָמַר: 'רֹאשִׁי הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ' - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בִּדְמֵי רֹאשׁוֹ [וממילא מחציתו]; וְרוֹאִין כַּמָּה יִשְׁוֶה אוֹתוֹ אֵבֶר [כשאין הנשמה תלויה בו] אִלּוּ הָיָה נִמְכָּר, וְיָבִיא בְּדָמָיו קָרְבָּן.

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת - הָאוֹמֵר: 'דְּמֵי רֹאשׁ חֲמוֹר זֶה' אוֹ 'כְּבֵדוֹ הֶקְדֵּשׁ', אוֹ 'דְּמֵי רֹאשׁ עֶבֶד זֶה' אוֹ 'כְּבֵדוֹ הֶקְדֵּשׁ' - הוֹאִיל וְהוּא אֵבֶר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּדְמֵי כֻּלּוֹ; שֶׁכָּל הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת, קְדֻשַּׁת דָּמִים הוּא.

יט. הָאוֹמֵר: 'עֶרְכִּי עָלַי לַמִּזְבֵּחַ', מֵבִיא בְּעֶרְכּוֹ קָרְבָּן; וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לְעֵרֶךְ שָׁלֵם, הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק - אִם נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד, הוֹאִיל וְהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן עֵרֶךְ, אוֹ אֵינוֹ נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד, הוֹאִיל וְלַמִּזְבֵּחַ נָדַר. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי זוֹ נִפְדֵּית, וְהַדָּמִים יָבִיאוּ בָּהֶם עוֹלוֹת לַמִּזְבֵּחַ; וְיֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק - אִם פּוֹדִין אוֹתָהּ בָּעֵרֶךְ הַקָּצוּב בָּהּ, אוֹ פּוֹדִין אוֹתָהּ בִּשְׁוִיָּהּ הוֹאִיל וְלַמִּזְבֵּחַ הִקְדִּישׁ. וְדָנִין בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, לְהַחְמִיר.

יום שני ח' אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ו

א. אֶחָד הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת', אוֹ 'חֵרֶם לְבֶדֶק הַבַּיִת', אוֹ 'חֵרֶם לַשָּׁמַיִם'; וְכֵן בְּכָל נְכָסָיו, אִם אָמַר כָּל נְכָסָיו 'הֶקְדֵּשׁ', אוֹ 'חֵרֶם לְבֶדֶק הַבַּיִת', אוֹ 'חֵרֶם לַשָּׁמַיִם' - הֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת. אֲבָל אִם אָמַר 'חֵרֶם' סְתָם, הֲרֵי אֵלּוּ לַכֹּהֲנִים - שֶׁסְּתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל - לְךָ יִהְיֶה".

ב. מַחְרִים אָדָם מִצֹּאנוֹ וּמִבְּקָרוֹ, וּמֵעֲבָדָיו וּמִשִּׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִיִּים, וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ. אֲבָל לֹא יַחֲרִים כָּל בְּהֶמְתּוֹ, וְלֹא כָּל עֲבָדָיו, וְלֹא כָּל שְׂדוֹתָיו, וְלֹא כָּל מִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִשְּׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ, מֵאָדָם וּבְהֵמָה"; וְאִם הֶחֱרִים אֶת הַכֹּל, אֲפִלּוּ הֶחָרִים כָּל נְכָסָיו - הֲרֵי אֵלּוּ מַחְרָמִין; בֵּין שֶׁהֶחָרִים לַכֹּהֲנִים, בֵּין שֶׁהֶחָרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת.

ג. וְכָל מִי שֶׁהֶחָרִים אוֹ הִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו - לוֹקְחִין כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וַאֲפִלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ וּבִגְדָיו - הַכֹּל הֶקְדֵּשׁ אוֹ חֵרֶם.

ד. מַה בֵּין חֲרָמֵי כֹּהֲנִים לְחֲרָמֵי שָׁמַיִם? שֶׁחֲרָמֵי שָׁמַיִם - הֶקְדֵּשׁ, וְנִפְדִּין בִּשְׁוִיֵּיהֶן, וְיִפְּלוּ הַדָּמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְיֵצְאוּ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ח' אדר – ספר הפלאה – הלכות ערכים וחרמים

מתוך מהדורת חזק

הַנְּכָסִים לְחֻלִּין. וְחֶרְמֵי כֹּהֲנִים - אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן לְעוֹלָם, אֶלָּא נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים כַּתְּרוּמָה; וְעַל חֵרֶם כֹּהֲנִים הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל" - לֹא יִמָּכֵר לְאַחֵר, וְלֹא יִגָּאֵל לַבְּעָלִים.

ה. וְאֶחָד הַמַּחְרִים קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין - חֲרֵי אֵלּוּ נִתָּנִין לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר בְּשָׁעָה שֶׁהֶחְרִים. חֶרְמֵי כֹּהֲנִים - כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית הַבְּעָלִים - חֲרֵי הֵן הֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם, קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'"; נִתָּנִין לַכֹּהֵן - חֲרֵי הֵם כְּחֻלִּין לְכָל דִּבְרֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל, לְךָ יִהְיֶה".

ו. כֹּהֵן שֶׁהָיְתָה לוֹ שְׂדֵה חֵרֶם שֶׁזָּכָה בָּהּ אַחַר הַיּוֹבֵל, וְהֶחְרִימָהּ - חֲרֵי זוֹ מֻחְרֶמֶת, וְיָצְאָה לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" - מְלַמֵּד שֶׁשְּׂדֵה חֶרְמוֹ לוֹ, כִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם הֶחְרִימָהּ - תִּהְיֶה מֻחְרֶמֶת.

ז. מָכַר הַכֹּהֵן שְׂדֵה חֶרְמוֹ, וְהִקְדִּישָׁהּ לוֹקֵחַ - אֲפִלּוּ הָיָה הַלּוֹקֵחַ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֶחְרִימוּהָ - חֲרֵי זוֹ שְׂדֵה מִקְנָה, וְחוֹזֶרֶת לַכֹּהֵן שֶׁמְּכָרָהּ בַּיּוֹבֵל. אֲבָל קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין שֶׁל כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים - אֵינָן מַחְרִימִין אוֹתָן, שֶׁחֲרֵי הוּא אוֹמֵר בִּשְׁדֵיהֶן: "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם", וּמִטַּלְטְלִין הֵקִשּׁוּ לְקַרְקָעוֹת כַּחֲרָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ".

ח. הַמַּקְדִּישׁ קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ [בהמת קרבן שעליו להקריבה -] לְבֶדֶק הַבַּיִת - חֲרֵי הֶקְדֵּשׁ חָל עֲלֵיהֶן, וְתֵעָרֵךְ הַבְּהֵמָה וְתִפָּדֶה, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְהַבְּהֵמָה תִּקָּרֵב לְמַה שֶׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לַמִּזְבֵּחַ, וְאָמַר: 'חֲרֵי זוֹ עוֹלָה' אוֹ 'שְׁלָמִים', אוֹ הֶחְרִימָהּ לַכֹּהֲנִים - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְאֵין הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ וְלֹא הַחֵרֶם חָל עַל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת; שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

ט. הָאוֹמֵר: 'שׁוֹר זֶה הֶקְדֵּשׁ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וּשְׁחָטוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָאָה; הִקְדִּישׁוֹ לַמִּזְבֵּחַ, חֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ. אֲבָל אִם אָמַר: 'חֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ מֵעַכְשָׁו [אם לא ימות עד] לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וּשְׁחָטוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - חֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָאָה; וְאִם הִקְדִּישׁוֹ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים לַמִּזְבֵּחַ, אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ.

י. הִקְדִּישׁ עוֹלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת, אֵין בָּהּ אֶלָּא עִכּוּב גִּזְבָּרִין בִּלְבַד [שלפני הקרבתה הגזברים נדרשים להעריך שוויה]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁלֹּא תִּשָּׁחֵט עַד שֶׁתִּפָּדֶה. לְפִיכָךְ, אִם עָבַר וּשְׁחָטָהּ - חֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

יא. מַחְרִים אָדָם בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים, בֵּין חֶרְמֵי כֹּהֲנִים בֵּין חֶרְמֵי בֶדֶק הַבַּיִת. וְאִם הָיוּ קָדָשִׁים שֶׁהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, נוֹתֵן אֶת דְּמֵיהֶן בֵּין לַכֹּהֲנִים בֵּין לְבֶדֶק הַבַּיִת; וְיִקְרְבוּ אוֹתָן הַקָּדָשִׁים אַחַר שֶׁיִּפְּדוּ, לְמַה שֶׁהֵן.

יב. הָיוּ נְדָבָה [שלא חייב באחריותה] וְהֶחְרִימָן, כֵּיצַד פּוֹדִין אוֹתָן? אוֹמְרִין: 'כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּבְהֵמָה זוֹ, לְהַעֲלוֹתָהּ עוֹלָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בָּהּ', וְכָל הַנּוֹתֵן אוֹתוֹ שִׁעוּר [אפילו אחר], יַקְרִיב בְּהֵמָה זוֹ נְדָבָה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה.

יג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחְרִים אֶת בְּכוֹר בְּהֵמָה לַשָּׁמַיִם, בֵּין שֶׁהָיָה תָּמִים בֵּין שֶׁהָיָה בַּעַל מוּם - חֲרֵי זֶה מֻחְרָם; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הֶחְרִימוֹ הַכֹּהֵן לַשָּׁמַיִם, אַחַר שֶׁבָּא לְיָדוֹ.

יד. וְכֵיצַד פּוֹדִין אוֹתוֹ? אוֹמְרִין: 'כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּבְכוֹר זֶה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ וְתִהְיֶה הָרְשׁוּת [=האפשרות] בְּיָדוֹ לִתְּנוֹ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, לְקָרוֹבוֹ אוֹ לְרֵעוֹ'. כָּל הַנּוֹתֵן אוֹתוֹ שִׁעוּר, יִקַּח הַבְּכוֹר וְיִתְּנֶנּוּ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה; וְיִפְּלוּ הַדָּמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת.

טו. הַמַּחְרִים אֶת הַמַּעֲשֵׂר - חֲרֵי זֶה כְּמַחְרִים שַׁלְמֵי נְדָבָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

טז. הַמַּקְדִּישׁ שִׁקְלוֹ [מטבע מחצית השקל] לְבֶדֶק הַבַּיִת, חֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ. הִקְדִּישׁ בְּכוּרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת, אֵינָן קֹדֶשׁ; אֲבָל אִם הִקְדִּישָׁן הַכֹּהֵן אַחַר שֶׁבָּאוּ לְיָדוֹ, חֲרֵי אֵלּוּ קֹדֶשׁ.

יז. הַמַּחְרִים חֲצִי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ, הוּא וְהַכֹּהֲנִים שֶׁתָּפִין בּוֹ; אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ אוֹ הֶחְרִים לַשָּׁמַיִם חֲצִי עַבְדּוֹ, כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל הַמַּקְדִּישׁ עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִיִּים, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְהָיוּ בָּהֶן עֲבָדִים - חֲרֵי גּוּפָן קֹדֶשׁ; לְפִיכָךְ אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶם, עַד שֶׁיִּפְּדוּ.

יח. וְאֵין הַגִּזְבָּרִין רַשָּׁאִין לִקַּח דְּמֵיהֶן מֵאַחֵרִים, וּלְהוֹצִיא אוֹתָן לַחֵרוּת [כדי שלא יתפרש כזלזול בהקדש]; אֶלָּא מוֹכְרִין אוֹתָן לַאֲחֵרִים, וַאֲחֵרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן לַחֵרוּת, אִם רָצוּ.

יט. הַמַּקְדִּישׁ יְדֵי עַבְדּוֹ, כָּל הַיָּתֵר עַל פַּרְנָסָתוֹ קֹדֶשׁ. וְכֵיצַד הוּא מִתְפַּרְנֵס עֶבֶד זֶה? לוֹוֶה וְאוֹכֵל, וְעוֹשֶׂה וּפוֹרֵעַ; וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה פָּחוֹת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, וְיִפְרַע - שֶׁאִם עָשָׂה בִּפְרוּטָה, רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה הֶקְדֵּשׁ.

כ. הַמַּקְדִּישׁ אֶת עַצְמוֹ - לֹא הִקְדִּישׁ אֶלָּא דָּמָיו, וַהֲרֵי הוּא חַיָּב בִּדְמֵי עַצְמוֹ; וּמֻתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת וְלֶאֱכֹל, שֶׁחֲרֵי לֹא נִתְקַדֵּשׁ גּוּפוֹ כָּעֶבֶד.

כא. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהֶחְרִים בְּנוֹ וּבִתּוֹ, וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִיִּים, אוֹ שְׂדֵה מִקְנָתוֹ - חֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן מֻחְרָמִין, שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵין גּוּפוֹ שֶׁלּוֹ.

כב. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. כֵּיצַד? הָיָה לוֹ פִּקָּדוֹן בְּיַד אַחֵר, וְכָפַר בּוֹ זֶה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ - אֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַקְדִּישוֹ; אֲבָל אִם לֹא כָּפַר בּוֹ, חֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא.

כג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִטַּלְטְלִין. אֲבָל קַרְקַע שֶׁגְּזָלָהּ אַחֵר, וְכָפַר בָּהּ - אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ בְּדַיָּנִין - חֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַקְדִּישָׁהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאָהּ: שֶׁהַקַּרְקַע עַצְמָהּ, חֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ.

כד. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - שְׁנֵיהֶן אֵין יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ: זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כה. מִי שֶׁהָיָה מוֹכֵר דְּלוּעִין אוֹ בֵּיצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבָא לוֹקֵחַ וְנָטַל אַחַת וְהָלַךְ לוֹ - אִם הָיוּ דְּמֵי כָּל אַחַת וְאַחַת מֵהֶן קְצוּבִין, חֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁפָּסַק; וְאֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ דְּלַעַת זוֹ, שֶׁחֲרֵי אֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ [שכבר נמכרה]. וְאִם אֵין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ט' אדר – ספר הפלאה – הלכות ערכים וחרמים

מתוך מהדורת חזק

יום שלישי ט' אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ז

א. הַהֶקְדֵּשׁוֹת - אֵין פּוֹדִין אוֹתָן לֹא בְּקַרְקָעוֹת, וְלֹא בַּעֲבָדִים שֶׁהֲרֵי הֵקְשׁוּ [הוסמכו והושוו] לְקַרְקָעוֹת, וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן [ומהווים רק הוכחה], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף". אֶחָד הַכֶּסֶף, וְאֶחָד שְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁשָּׁוִין כֶּסֶף; וַאֲפִלּוּ סֵבִין [קליפות].

ב. כָּל הַפּוֹדֶה קֳדָשָׁיו, מוֹסִיף חֹמֶשׁ; וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ עַצְמוֹ, אוֹ אִשְׁתּוֹ, אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף הַחֹמֶשׁ, לֹא יִהְיֶה אֶלָּא מִן הַמַּטַּלְטְלִין. וְהַחֹמֶשׁ שֶׁמּוֹסִיף - הֲרֵי הוּא כַּהֶקְדֵּשׁ עַצְמוֹ, וְדִין אֶחָד לָהֶן.

ג. הַפּוֹדֶה קֳדָשָׁיו, אֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב; אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁנָּתַן אֶת הַקֶּרֶן - יָצָא הֶקְדֵּשׁ לְחֻלִּין, וּמֵתָּר לַהֲנוֹת בּוֹ. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁאָסוּר לוֹ לַהֲנוֹת, עַד שֶׁיִּתֵּן הַחֹמֶשׁ - שֶׁמָּא יִפְשַׁע, וְלֹא יִתֵּן; אֲבָל בַּשַּׁבָּת - מִפְּנֵי עֹנֶג שַׁבָּת, הִתִּירוּ לוֹ לֶאֱכֹל, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נָתַן הַחֹמֶשׁ, וַהֲרֵי הַגִּזְבָּרִין תּוֹבְעִין אוֹתוֹ.

ד. קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם, וְנִפְדּוּ - אִם פָּדָה הַמַּקְדִּישׁ עַצְמוֹ, מוֹסִיף חֹמֶשׁ כִּשְׁאָר הַהֶקְדֵּשׁוֹת; וְהַמַּקְדִּישׁ שֶׁפָּדָה לְעַצְמוֹ, הוּא שֶׁמּוֹסִיף חֹמֶשׁ, לֹא הַמִּתְכַּפֵּר בָּהּ [מקריב הקרבן], שֶׁפְּדָאָהּ. וְהֶקְדֵּשׁ רִאשׁוֹן, הוּא שֶׁחַיָּב בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ; אֲבָל הֶקְדֵּשׁ שֵׁנִי, אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ, וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו" - הַמַּקְדִּישׁ, לֹא הַמַּתְפִּיס.

ה. לְפִיכָךְ אִם חִלֵּל בְּהֵמָה עַל בְּהֵמָה שְׁנִיָּה, בֵּין בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, בֵּין בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם, אוֹ שֶׁהֵמִיר [החליף בהמה הכשרה לקרבן בבהמה אחרת] בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה אֶת הַשְּׁנִיָּה שֶׁחִלֵּל עָלֶיהָ אוֹ אֶת הַתְּמוּרָה, לְעַצְמוֹ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ.

ו. הַמַּפְרִישׁ אָשָׁם לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ, וְנָפַל בּוֹ מוּם, וְהוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ וְחִלְּלוֹ עַל בְּהֵמָה אַחֶרֶת, וְנִתְכַּפֵּר בְּאָשָׁם אַחֵר [שלישי, כי נאבדה הבהמה השנייה], וְנִתְקָה [נעקרה מדין קרבן] הַבְּהֵמָה [שמצאה לאחר שכבר הקריב קרבנו] שֶׁחִלֵּל עָלֶיהָ לִרְעִיָּה [שתרעה עד שיפול בה מום ותפדה] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ - הֲרֵי הִיא סָפֵק אִם מוֹסִיף עָלֶיהָ חֹמֶשׁ, הוֹאִיל וְהִיא קָרְבַּן עוֹלָה וַהֲרֵי הִיא גּוּף אַחֵר וּקְדֻשָּׁה אַחֶרֶת, אוֹ אֵינוֹ מוֹסִיף עָלֶיהָ חֹמֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּאָה מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁכְּבָר הוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ.

ז. קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה - שֶׁלֹּא דָּנָה תּוֹרָה בִּתְמוּרָה, אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. כֵּיצַד? הָיוּ לְפָנָיו בְּהֵמַת חֻלִּין וּבְהֵמַת קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, וְאָמַר: "זוֹ חֻלִּיפַת זוֹ", אוֹ "זוֹ תְּמוּרַת זוֹ" - לֹא אָמַר כְּלוּם. אֲבָל אִם אָמַר: "הֲרֵי זוֹ תַּחַת זוֹ", אוֹ "הֲרֵי זוֹ מְחֻלֶּלֶת עַל זוֹ" - דְּבָרָיו קַיָּמִין; וְיָצָאת הַבְּהֵמָה הָרִאשׁוֹנָה לְחֻלִּין, וְנִתְפְּסָה הַשְּׁנִיָּה.

ח. אֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, וְאֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם - אֵין פּוֹדִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא בִּשְׁוָיֵיהֶן; וְאִם עָבַר הַדָּמִים קָצוּבִין, וְהִקְדִּישָׁהּ - הֲרֵי זוֹ מֻקְדֶּשֶׁת, שֶׁעֲדַיִן בִּרְשׁוּתוֹ הִיא [עד שידע הקונה כמה לשלם]: שֶׁזֶּה שֶׁלְּקָחָהּ, לֹא לְקָחָהּ דֶּרֶךְ גְּזֵלָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כו. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. כֵּיצַד? "מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מְצוֹדָתִי מִן הַיָּם קֹדֶשׁ", "מַה שֶּׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זוֹ מִן הַפֵּרוֹת חֵרֶם" - לֹא אָמַר כְּלוּם.

כז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: "שָׂדֶה זוֹ שֶׁמָּכַרְתִּי לְךָ לִכְשֶׁאֶקְחֶנָּה מִמְּךָ מֻקְדֶּשֶׁת", וּלְקָחָהּ מִמֶּנּוּ - אֵינָהּ מֻקְדֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁכְּשֶׁהִקְדִּישָׁהּ לֹא בָּאת לִרְשׁוּתוֹ.

כח. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ מַעֲשֵׂה יְדֵי אִשְׁתּוֹ - הֲרֵי זוֹ עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת, וְהַמּוֹתָר חֻלִּין. אָמַר לָהּ: "יִקְדְּשׁוּ יָדַיִךְ לְעוֹשֵׂיהֶן" - הוֹאִיל וְהֵן מְשֻׁעְבָּדִין לוֹ, הֲרֵי כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ קֹדֶשׁ; הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְאוֹמֵר: "אִילָן זֶה קֹדֶשׁ", שֶׁכָּל פֵּרוֹת שֶׁעוֹשֶׂה לְהַבָּא קֹדֶשׁ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: "שָׂדֶה זוֹ שֶׁאֲנִי מוֹכֵר לְךָ, לִכְשֶׁאֶקְחֶנָּה מִמְּךָ תִּתְקַדֵּשׁ" - הֲרֵי זוֹ מֻקְדֶּשֶׁת כְּשֶׁיִּקְחֶנָּה, שֶׁהֲרֵי עַתָּה בְּיָדוֹ לְהַקְדִּישָׁהּ. שָׂדֶה זוֹ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ, לִכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה תְּהִי קֹדֶשׁ" - כְּשֶׁיִּפְדֶּה אוֹתָהּ תִּקְדַּשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּיָדוֹ לִפְדּוֹתָהּ: וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְמֻשְׁכֶּנֶת לִזְמַן קָצוּב, שֶׁהֲרֵי בְּיָדוֹ לִפְדּוֹתָהּ אַחַר הַזְּמַן.

ל. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, וְחָזַר וְהִקְדִּישׁוֹ - הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ, וּפְקֻעָה הַשְּׁכִירוּת; וְאִם דָּר בּוֹ הַשּׁוֹכֵר, מָעַל.

לא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, אִם אָמַר "הֲרֵי עָלַי לְהַקְדִּישׁוֹ" - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְדִּישׁוֹ כְּשֶׁיָּבוֹא לָעוֹלָם, מִשּׁוּם נֶדֶר; וְאִם לֹא הִקְדִּישׁ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ" וְ"לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" וּמִשּׁוּם "כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו, יַעֲשֶׂה", כִּשְׁאָר הַנְּדָרִים.

לב. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: "הֲרֵי עָלַי לְהַקְדִּישׁ כָּל שֶׁתַּעֲלֶה מְצוֹדָתִי מִן הַיָּם", "הֲרֵי עָלַי לִתֵּן לַעֲנִיִּים פֵּרוֹת שֶׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זוֹ", "הֲרֵי עָלַי לְהַחְרִים אוֹ לִתֵּן לַשְּׁבוּיִים כָּל שֶׁאֶשְׁתַּכֵּר בְּשָׁנָה זוֹ", וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לַעֲשׂוֹת בָּהֶן מַה שֶּׁאָמַר, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ. וְזֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - בִּכְלַל נְדָרִים הוּא, לֹא בִּכְלַל הֶקְדֵּשׁוֹת.

לג. רְאָיָה לְדָבָר זֶה - מַה שֶּׁאָמַר יַעֲקֹב אָבִינוּ: "וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי, עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ", וְנֶאֱמַר: "אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִי שָׁם נֶדֶר". וַהֲרֵי הָאוֹמֵר "לֹא אֶפְטַר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁאֶהְיֶה נָזִיר", חַיָּב לִנְהֹג בִּנְזִירוּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נָדַר בְּנָזִיר - הוֹאִיל וְאָמַר שֶׁיִּדֹּר בְּנָזִיר, חַיָּב לְהִנָּזֵר. וְזֶה כַּיּוֹצֵא בּוֹ, וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן.

לד. הֶקְדֵּשׁ טָעוּת, אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: "שׁוֹר שָׁחוֹר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ", וְיָצָא לָבָן - אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ; "דִּינָר זָהָב שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹן הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ", וְעָלָה שֶׁל כֶּסֶף - אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ; "חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹנָה הֶקְדֵּשׁ", וְעָלָת שֶׁל שֶׁמֶן - בֵּין שֶׁהַיַּיִן יָקָר מִן הַשֶּׁמֶן בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, בֵּין שֶׁהַשֶּׁמֶן יָקָר מִן הַיַּיִן - אֵינָהּ הֶקְדֵּשׁ. הִתְפִּיס בָּהּ אַחֶרֶת, וְאָמַר: "זוֹ כָּזוֹ" - הֲרֵי הַשְּׁנִיָּה הֶקְדֵּשׁ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ט' אדר – ספר הפלאה – הלכות ערכים וחרמים

מתוך מהדורת חזק

וְחִלְּלָן עַל פָּחוֹת מִשְּׁוָיֵיהֶן, אֲפִלּוּ הֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה מֵאָה דִּינָר שֶׁחִלְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה - חֲרֵי זֶה פָּדוּי וְיָצָא לְחֹלִין, וּמֵתָר לֵהָנוֹת בּוֹ. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ חֲקִירַת דָּמִים, וְחַיָּב לְהַשְׁלִים אֶת דָּמָיו.

ט. כֵּיצַד? הָיְתָה לוֹ בְּהֵמַת קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם, וַחֲרֵי הִיא שָׁוָה עֲשָׂרָה, וּבְהֵמַת חֹלִין שֶׁשָּׁוָה חֲמִשָּׁה, וְאָמַר: 'חֲרֵי זוֹ מְחֻלֶּלֶת עַל זוֹ' - חֲרֵי זוֹ נִפְדֵּית, וְיָצְאַת לְחֹלִין; אֲבָל צָרִיךְ לְהַשְׁלִים הַחֲמִשָּׁה. וְכֵן אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה הָרִאשׁוֹנָה קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - חֲרֵי זוֹ יָצְאַת לְחֹלִין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד, וְתִכָּנֵס הַשְּׁנִיָּה תַּחְתֶּיהָ דִּין תּוֹרָה; אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים צָרִיךְ חֲקִירַת דָּמִים אִם הָיְתָה זוֹ שֶׁחִלֵּל עָלֶיהָ שָׁוָה, אוֹ יַשְׁלִים דָּמֶיהָ.

י. שָׁמוּ אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה, וְאָמְרוּ שֶׁזּוֹ בְּדָמֶיהָ - אֲפִלּוּ בָּאוּ אַחֵר כֵּן מֵאָה וְאָמְרוּ: 'שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הָיְתָה יָפָה', אֵינוֹ חוֹזֵר: הוֹאִיל וַחֲקִירַת הַדָּמִים מִדִּבְרֵיהֶם, לֹא הֶחְמִירוּ בָּהּ. אֲבָל אִם שָׁמוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם, וּבָאוּ שְׁלֹשָׁה וְאָמְרוּ שֶׁהוּנָה הֶקְדֵּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא - חוֹזֵר.

יא. אֵין פּוֹדִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁ אַכְסָרָה [אומדן שטחי], אֶלָּא בַּחֲקִירַת דָּמִים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם פָּדָה, יַד הַהֶקְדֵּשׁ עַל הָעֶלְיוֹנָה. כֵּיצַד? 'פָּרָה זוֹ תַּחַת פָּרָה זוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ', 'טַלִּית זוֹ תַּחַת טַלִּית זוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ' - הֶקְדֵּשׁוֹ פָּדוּי, וְיַד הַהֶקְדֵּשׁ עַל הָעֶלְיוֹנָה; אִם הָיְתָה הַשְּׁנִיָּה יָפָה [=יקרה] מִן הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹתֵר, לוֹקְחִין אוֹתָהּ הַגִּזְבָּרִין וְשׁוֹתְקִין; וְאִם אֵינָהּ יָפָה - מַשְׁלִים אֶת הַדָּמִים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וּמוֹסִיף חֹמֶשׁ. אֲבָל אִם אָמַר: 'טַלִּית זוֹ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים תַּחַת טַלִּית שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וּפָרָה זוֹ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים תַּחַת פָּרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ' - אֲפִלּוּ הָיְתָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה חֲמִשָּׁה וְשֶׁלּוֹ עֲשָׂרָה, חֲרֵי זֶה מוֹסִיף חֹמֶשׁ וְנוֹתֵן שְׁנֵי סְלָעִים וּמֶחֱצָה: שֶׁחֲרֵי בְּדָמִים קְצוּבִים פָּדָה. וּשְׁנִיָּה, אֵינָהּ טְעוּנָה חֹמֶשׁ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יב. הַפּוֹדֶה מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ - מָשַׁךְ בְּמָנֶה [בשביל לשלם מנה], וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן הַדָּמִים עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם - נוֹתֵן מָאתַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף, וָקָם לוֹ", בִּנְתִינַת הַכֶּסֶף הוּא שֶׁלּוֹ. מְשָׁכוֹ בְּמָאתַיִם, וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן אֶת הַדָּמִים עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה - נוֹתֵן מָאתַיִם; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט [שקונה במשיכה] חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ, וַחֲרֵי קָנָה בִּמְשִׁיכָה וְנִתְחַיֵּב בַּדָּמִים.

יג. פָּדָה בְּמָאתַיִם, וְנָתַן הַדָּמִים, וְלֹא הִסְפִּיק לְמָשְׁכוֹ, עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה - כְּבָר קָנָה בִּנְתִינַת הַכֶּסֶף; וּמוֹשֵׁךְ אֶת שֶׁלּוֹ, וְזָכָה הַהֶקְדֵּשׁ בְּמָאתַיִם. פָּדָהוּ בְּמָנֶה, וְנָתַן הַדָּמִים, וְלֹא הִסְפִּיק לְמָשְׁכוֹ, עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם - מַה שֶּׁפָּדָה פָּדוּי, וְאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא הַמָּנֶה שֶׁכְּבָר נָתַן: וְאֵין אוֹמְרִין כָּאן, 'לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ' - שֶׁאֲפִלּוּ הַהֶדְיוֹט אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע [מאנשי דור המבול.. הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ; וְאֵין הַהֶקְדֵּשׁ רָאוּי לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע.

יד. הַמַּקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו, וְהָיְתָה עָלָיו כְּתֻבַּת אִשָּׁה, אוֹ שִׁטְרֵי בַּעֲלֵי חוֹבוֹת - אֵין הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא בַּעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ: שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעַ [=מסיר] הַשִּׁעְבּוּד שֶׁקָּדַם. אֲבָל כְּשֶׁיִּמְכֹּר הַהֶקְדֵּשׁ הַקַּרְקַע שֶׁלּוֹ, וְתֵצֵא הַשָּׂדֶה לְחֹלִין - יֵשׁ לְבַעַל חוֹב וְלָאִשָּׁה לִגְבּוֹת מִן הַפּוֹדֶה, שֶׁחֲרֵי שִׁעְבּוּדָהּ עוֹמֵד עַל קַרְקַע זוֹ.

טו. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לִשְׁנֵי לָקוֹחוֹת שֶׁכָּתְבָה לְרִאשׁוֹן: 'דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ' [לגבות ממך נכס], וּמָכַר לַשֵּׁנִי: - שֶׁהִיא טוֹרֶפֶת [=גובה] מִן הַשֵּׁנִי.

טז. וְכֵיצַד פּוֹדִין קַרְקַע זֶה הָאִישׁ? מַשְׁבִּיעִין אֶת הָאִשָּׁה אוֹ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת תְּחִלָּה, כְּדֶרֶךְ כָּל הַבָּא לִפְרַע מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים; וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שִׁשִּׁים יוֹם בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאוֹמְרִין: כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּשָׂדֶה זוֹ, עַל מְנָת לִתֵּן לָאִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ [שמקבל את המגיע לה] וּלְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ [שמקבל אפילו מטבעות חסרות]. וְאַחַר שֶׁפּוֹדִין אוֹתָהּ, וְלוֹקֵחַ אוֹתָהּ הַלּוֹקֵחַ אֲפִלּוּ בְּדִינָר כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ 'הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן' - חוֹזֵר הַפּוֹדֶה וּמַגְבֶּה לָאִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ אוֹ לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב מֵאָה וְהַשָּׂדֶה שָׁוָה תִּשְׁעִים: עַל מְנָת כָּךְ פּוֹדֶה אוֹתָהּ, הָרוֹצֶה לִפְדּוֹתָהּ. אֲבָל אִם הָיָה הַחוֹב [פי-] שְׁנַיִם בִּדְמֵי הַשָּׂדֶה, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁוָה מֵאָה וְיֵשׁ עָלָיו חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה מָאתַיִם - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ עַל מְנָת לִתֵּן הַחוֹב אוֹ הַכְּתֻבָּה, אֶלָּא פּוֹדִין אוֹתָהּ סְתָם [ובעל חוב מפסיד], שֶׁאִם הִתְנוּ [הגזברים, בפני הלוקח, שיש] לִתֵּן, אֵינָהּ נִפְדֵּית כְּלָל [שלא יימצאו פודים].

יז. הַמַּקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו, וַאֲחַר כָּךְ גֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְגָבְתָה כְּתֻבָּתָהּ מִן הַפּוֹדֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ - אֵינָהּ גּוֹבָה עַד שֶׁיַּדִּירֶנָּה הֲנָאָה, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא [תכנית רמאות] עָשׂוּ עַל הַהֶקְדֵּשׁ; וְאֵין אוֹמְרִין אִלּוּ רָצָה הָיָה אוֹמֵר בְּטָעוּת הִקְדַּשְׁתִּי, וְיִשָּׁאֵל עַל הֶקְדֵּשׁוֹ לְחָכָם וְהָיָה חוֹזֵר לוֹ.

יח. וְכֵן אֵין נֶאֱמָן לוֹמַר אַחַר שֶׁהִקְדִּישׁ: 'מָנֶה לִפְלוֹנִי חוֹב עָלַי', אוֹ: 'כְּלִי זֶה שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא' - שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ; וַאֲפִלּוּ הָיָה שְׁטָר בְּיַד בַּעַל חוֹב, אֵינוֹ גּוֹבֶה עַל פִּי זֶה אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבִין כָּל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּבְרִיא. אֲבָל הַחוֹלֶה שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו, וְאָמַר בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּישׁ: 'מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי' - נֶאֱמָן; שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה עָרְמָה עַל הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ, וְחוֹטֵא לַאֲחֵרִים - שֶׁחֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ לָמוּת. לְפִיכָךְ אִם אָמַר: 'תְּנוּ אוֹתָהּ לוֹ', נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה; וְאִם לֹא אָמַר 'תְּנוּ' [לא מספיקה אמירתו בלבד, ו] אֵין נוֹתְנִין לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בְּיָדוֹ שְׁטָר מְקַיָּם, חֲרֵי זֶה נוֹטֵל מִן הַהֶקְדֵּשׁ מִפְּנֵי הַצַּוָּאָה. וְאִם אַחַר שֶׁהִקְדִּישׁ אָמַר 'תְּנוּ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא חֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר בַּעֲלֵי חוֹבוֹת: אִם נִתְקַיֵּם שְׁטָרוֹ - נִשְׁבַּע וְגוֹבֶה מִן הַפּוֹדֶה, לֹא מִן הַהֶקְדֵּשׁ.

כ. מִי שֶׁיָּצָא עָלָיו קוֹל שֶׁהִפְקִיר אֶת נְכָסָיו, אוֹ הִקְדִּישָׁן, אוֹ הֶחְרִימָן - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ, עַד שֶׁתִּהְיֶה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי י' אדר – ספר הפלאה – הלכות ערכים וחרמים

מתוך מהדורת חזק

יום רביעי י' אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ח

א. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר, בֵּית דִּין נִפְנִין לְחַפֵּשׂ וְלִבְדֹּק עַל צָרְכֵי צִבּוּר וְעַל עִנְיְנֵי הֶקְדֵּשׁוֹת; וּבוֹדְקִין עֲלֵיהֶן וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, וּפוֹדִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת וְאֶת הַחֲרָמִין, וְגוֹבִין אֶת הָעֲרָכִין וְאֶת הַדָּמִים מִכָּל הַחַיָּב בָּהֶן - כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל עָתִיד עִם תְּרוּמַת שְׁקָלִים, לְחַזֵּק אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ.

ב. אֵין פּוֹדִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת, אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה בְּקִיאִין [=מומחים]; וְכֵן כְּשֶׁגּוֹבִין מִטַּלְטְלִין שֶׁמְּמַשְׁכְּנִין מֵחַיָּבֵי עֲרָכִין, שָׁמִין אוֹתָם בִּשְׁלֹשָׁה. וּכְשֶׁמַּעֲרִיכִין בְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִשְּׁאָר מִטַּלְטְלִין, שָׁמִין אוֹתָהּ בִּשְׁלֹשָׁה. אֲבָל כְּשֶׁמַּעֲרִיכִין אֶת הַקַּרְקָעוֹת, אוֹ אִם הֵזִקְקוּ לִגְבוֹת עֶרְכֵּי אָדָם מִן הַקַּרְקַע שְׁלוֹ - אֵין מַעֲרִיכִין אוֹתָן אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה, וְאֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן: שֶׁהֲרֵי "כֹּהֵן" כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה. וְכֵן הָאוֹמֵר דָּמַי עָלַי, אוֹ דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי, אוֹ דְּמֵי יָדִי, אוֹ דְּמֵי רַגְלִי - כְּשֶׁשָּׁמִין אוֹתוֹ כַּמָּה הוּא שָׁוֶה, אוֹ כַּמָּה דְּמֵי יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - שָׁמִין בַּעֲשָׂרָה, וְאֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן.

ג. כְּשֶׁפּוֹדִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת מִידֵי הַהֶקְדֵּשׁ, בֵּין שֶׁהָיוּ קַרְקָעוֹת אוֹ מִטַּלְטְלִין - מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי כָּל הַבָּאִין לִפְדּוֹת. אָמַר אֶחָד: 'הֲרֵי הֵן שֶׁלִּי בְּעֶשֶׂר סְלָעִים', וְאָמַר אֶחָד בְּעֶשְׂרִים, וְאָמַר אֶחָד בִּשְׁלֹשִׁים, וְאָמַר אֶחָד בְּאַרְבָּעִים, וְאָמַר אֶחָד בַּחֲמִשִּׁים, חָזַר בּוֹ שֶׁל חֲמִשִּׁים לְבַדּוֹ - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עֶשֶׂר, וְנוֹתְנִין אוֹתָן הַהֶקְדֵּשׁוֹת לָזֶה שֶׁנָּתַן אַרְבָּעִים; וְנִמְצָא הַהֶקְדֵּשׁ נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, עֶשֶׂר מִזֶּה וְאַרְבָּעִים מִזֶּה. חָזַר בּוֹ אַחֲרֵי כֵן שֶׁל אַרְבָּעִים - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עֶשֶׂר, וְנוֹתְנִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁ לְבַעַל הַשְּׁלֹשִׁים; וְכֵן עַד הָרִאשׁוֹן. חָזַר בּוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּתַן עֶשֶׂר - מַכְרִיזִין עַל הַהֶקְדֵּשׁ פַּעַם שְׁנִיָּה, וּמוֹכְרִין אוֹתוֹ: אִם נִפְדָּה בְּפָחוֹת מֵעֶשֶׂר, נִפְרָעִין מִשֶּׁל בַּעַל הָעֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר [=ההפרש].

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחָזְרוּ זֶה אַחַר זֶה; אֲבָל אִם חָזְרוּ כֻּלָּן כְּאַחַת, מְשַׁלְּשִׁין [=מחלקים] בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה. כֵּיצַד? אָמַר הָרִאשׁוֹן: 'הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי בְּעֶשֶׂר', וְאָמַר הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים, וְאָמַר הַשְּׁלִישִׁי בְּאַרְבָּע וְעֶשְׂרִים, וְחָזַר בּוֹ הַשְּׁלִישִׁי וְהַשֵּׁנִי כְּאֶחָד - נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָרִאשׁוֹן בְּעֶשֶׂר, וּמְמַשְׁכְּנִין מִנְּכְסֵי שֵׁנִי בְּשֶׁבַע וּמִנְּכְסֵי שְׁלִישִׁי בְּשֶׁבַע; וְנִמְצָא הַהֶקְדֵּשׁ גּוֹבֶה אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים. וְכֵן אִם חָזְרוּ שְׁלָשְׁתָּן כְּאַחַת, וְנִמְכַּר הַהֶקְדֵּשׁ בְּשָׁלֹשׁ - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכְסֵי כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן [שבע סלעים]. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם.

ה. הַבְּעָלִים קוֹדְמִין לְכָל אָדָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ; וְאֵין מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ עַל עִלּוּיָן [התוספת] שֶׁל שְׁאָר הַפּוֹדִין, אֶלָּא עַל מַה שֶּׁנּוֹתְנִין הֵם תְּחִלָּה. כֵּיצַד? אָמְרוּ הַבְּעָלִים: 'הֲרֵי זֶה שֶׁלָּנוּ בְּעֶשְׂרִים', וּבָא אַחֵר וְאָמַר: 'הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים' - הַבְּעָלִים קוֹדְמִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ וְנוֹתְנִין חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. בָּא אֶחָד וְאָמַר: 'הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי בְּאַחַת וְעֶשְׂרִים' - אִם שָׁתְקוּ הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כְּלוּם, מוֹכְרִין אוֹתוֹ לָהֶם בְּחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. וְאִם הוֹסִיפוּ הַבְּעָלִים עַל הָעֶשְׂרִים וְאַחַת, אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִין שֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה אַחַת: אֶחָד וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה שֶׁנָּתְנוּ מֵעַצְמָן, וְחָמֵשׁ שֶׁהֵן חַיָּבִין בּוֹ מִשּׁוּם חֹמֶשׁ הַמַּתָּן שֶׁנָּתְנוּ תְּחִלָּה. וְכֵן אִם בָּא הַשֵּׁנִי וְאָמַר: 'הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם', וּבָא שְׁלִישִׁי וְאָמַר: 'בְּעֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ', וּבָא רְבִיעִי וְאָמַר: 'בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע', וּבָא חֲמִישִׁי וְאָמַר: 'בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ', וְהוֹסִיפוּ הֵן עַל הָעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת - כּוֹפִין אוֹתָן לִתֵּן שְׁלֹשִׁים וּפְרוּטָה: חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה שֶׁנָּתְנוּ מֵעַצְמָן, וְחָמֵשׁ שֶׁל חֹמֶשׁ שֶׁהֵן חַיָּבִין בּוֹ - לְפִי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ עַל עִלּוּיוֹ שֶׁל זֶה, אֶלָּא חֹמֶשׁ מַה שֶּׁנָּתְנוּ תְּחִלָּה מוֹסִיפִין עַל מַה שֶּׁנָּתַן הָאַחֲרוֹן אִם רָצוּ.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא שָׁמוּ [העריכו] הַהֶקְדֵּשׁ שְׁלֹשָׁה מֵמְחִין; אֲבָל אִם שָׁמוּ אוֹתוֹ שְׁלֹשָׁה, וְאָמְרוּ שֶׁהוּא שָׁוֶה מַה שֶּׁנָּתַן הָאַחֲרוֹן, וְהוֹסִיפוּ הַבְּעָלִים עַל עִלּוּיוֹ, אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת - הֲרֵי הֵן מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ עַל עִלּוּיוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן, וְנוֹתְנִין אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים וְדִינָר וּפְרוּטָה.

ז. הֲרֵי שֶׁלֹּא נָשׁוֹם הַהֶקְדֵּשׁ, וְנָתְנוּ הַבְּעָלִים תְּחִלָּה עֶשְׂרִים, וּבָא אַחֵר וְנָתַן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים, וְשָׁתְקוּ הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כְּלוּם - הַבְּעָלִים קוֹדְמִין: שֶׁאַף הֵם חַיָּבִין לִתֵּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים, מִפְּנֵי הַחֹמֶשׁ. בָּא אַחֵר וְנָתַן שֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים, הוּא קוֹדֵם; וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים וְהוֹסִיפוּ אֲפִלּוּ פְּרוּטָה, נוֹתְנִין אַחַת וּשְׁלֹשִׁים וּפְרוּטָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם.

ח. אֵין מַקְדִּישִׁין וְלֹא מַעֲרִיכִין וְלֹא מַחֲרִימִין בַּזְּמַן הַזֶּה - שֶׁאֵין שָׁם מִקְדָּשׁ בַּחֲטָאֵינוּ, כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת בִּדְקוֹ. וְאִם הִקְדִּישׁ אוֹ הֶעֱרִיךְ אוֹ הֶחְרִים - אִם הָיְתָה בְּהֵמָה, נוֹעֵל דֶּלֶת בְּפָנֶיהָ עַד שֶׁתָּמוּת מֵאֵלֶיהָ; וְאִם הָיוּ כְּסוּת [=בגד] אוֹ כֵּלִים, מַנִּיחָן עַד שֶׁיֵּרָקְבוּ; וְאִם הָיוּ מָעוֹת אוֹ כְּלֵי מַתֶּכוֹת, יַשְׁלִיכֵן לַיָּם הַגָּדוֹל יָם הַמֶּלַח כְּדֵי לְאַבְּדָן.

ט. הִקְדִּישׁ אוֹ הֶחְרִים עֶבֶד שֶׁנִּכְנַס לַמִּצְוֹת, פּוֹדֵהוּ וְיֵלֵכוּ הַדָּמִים לְיָם הַמֶּלַח כִּשְׁאָר דָּמִים וַעֲרָכִין שֶׁל זְמַן הַזֶּה; וְאִם הָיָה עֶבֶד גּוֹי, לֹא מַעֲלִין [מן הבור להצילו ממיתה] וְלֹא מוֹרִידִין [לבור להרגו].

י. מֻתָּר לִפְדּוֹת הַהֶקְדֵּשׁוֹת בַּזְּמַן הַזֶּה לְכַתְּחִלָּה, וַאֲפִלּוּ בִּפְרוּטָה; וּמַשְׁלִיךְ אֶת הַפְּרוּטָה לְיָם הַמֶּלַח. וַחֲכָמִים דָּנוּ שֶׁיִּפְדֶּה בְּאַרְבָּעָה זוּזִים אוֹ קָרוֹב לָזֶה, כְּדֵי לְפַרְסֵם הַדָּבָר. אֲבָל בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ, לֹא יִפְדֶּה לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא בְּשָׁוְיוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יא. מִי שֶׁהֶחְרִים בַּזְּמַן הַזֶּה מִטַּלְטְלִין סְתָם, הֲרֵי אֵלּוּ נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים הַנִּמְצָאִין בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. אֲבָל אִם הֶחְרִים שָׂדֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סְתָם, אוֹ שֶׁהֶחְרִימָהּ לַכֹּהֲנִים - אֵינָהּ חֵרֶם: שֶׁאֵין שְׂדֵה חֲרָמִים נוֹהֶגֶת, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג. הֶחְרִים לַכֹּהֲנִים קַרְקַע בְּחוּץ לָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי הִיא כְּמִטַּלְטְלִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְתִנָּתֵן לַכֹּהֲנִים.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁהַהֶקְדֵּשׁוֹת וְהַחֲרָמִין וְהָעֲרָכִין מִצְוֹת, וְרָאוּי לוֹ לָאָדָם לְהַנְהִיג עַצְמוֹ בִּדְבָרִים אֵלּוּ, כְּדֵי לָכֹף יִצְרוֹ וְלֹא יִהְיֶה כִּילַי [=קמצן], וִיקַיֵּם מַה שֶּׁצִּוּוּ נְבִיאִים: "כַּבֵּד אֶת ה'

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי י"א אדר – ספר זרעים – הלכות כלאים

מתוך מהדורת חזק

מֵהוֹנְךָ" - אַף עַל פִּי כֵן, אִם לֹא הִקְדִּישׁ וְלֹא הֶעֲרִיךְ וְלֹא הֶחֱרִים מֵעוֹלָם, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם; הֲרֵי הַתּוֹרָה הֵעִידָה וְאָמְרָה: "וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר - לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא".

יג. לְעוֹלָם לֹא יַקְדִּישׁ אָדָם וְלֹא יַחֲרִים, כָּל נְכָסָיו; וְהָעוֹשֶׂה זֶה, עָבַר עַל דַּעַת הַכָּתוּב - שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ", לֹא כָּל אֲשֶׁר לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ חֲכָמִים. וְאֵין זוֹ חֲסִידוּת, אֶלָּא שְׁטוּת - שֶׁהֲרֵי זֶה מְאַבֵּד כָּל מָמוֹנוֹ, וְיִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת; וְאֵין מְרַחֲמִין עָלָיו. וּבָזֶה וַיֵּצֵא בּוֹ אָמְרוּ חֲכָמִים: חָסִיד שׁוֹטֶה מִכְּלַל מְבַלֵּי [=מחריבי] עוֹלָם. אֶלָּא כָּל הַמְפַזֵּר מָמוֹנוֹ בְּמִצְוֹת, לֹא יְפַזֵּר יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ; וְיִהְיֶה כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ נְבִיאִים "מִכַּלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט" - בֵּין בְּדִבְרֵי עוֹלָם, בֵּין בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. אֲפִלּוּ בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁאָדָם חַיָּב בָּהֶן - הֲרֵי חָסָה תּוֹרָה עַל הַמָּמוֹן, וְאָמְרָה שֶׁיָּבִיא כְּפִי מִסַּת יָד [=יכולתו הכלכלית]; קַל וָחֹמֶר לִדְבָרִים שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב בָּהֶן אֶלָּא מֵחֲמַת נִדְרוֹ - שֶׁלֹּא יִנְדֹּר אֶלָּא כָּרָאוּי לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ, כְּבִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן. נִגְמַר סֵפֶר שִׁשִּׁי, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת נְדָרִים, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת נְזִירוּת, עֲשָׂרָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת עֲרָכִים וַחֲרָמִים, שְׁמוֹנָה פְּרָקִים.

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

תְּהִי יָדְךָ לְעָזְרֵנִי, כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי.

יום חמישי י"א אדר ה'תשע"ג

סֵפֶר שְׁבִיעִי וְהוּא סֵפֶר זְרָעִים

הִלְכוֹתָיו שֶׁבַע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת כִּלְאַיִם, הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים, הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת, הִלְכוֹת מַעַשְׂרוֹת, הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, הִלְכוֹת בִּכּוּרִים וּשְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין, הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

הִלְכוֹת כִּלְאַיִם

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ זְרָעִים כִּלְאַיִם; (ב) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם; (ג) שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה כִּלְאַיִם; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּכִלְאֵי בְּהֵמָה כְּאֶחָד; (ה) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. הַזּוֹרֵעַ שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים כְּאֶחָד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם";

ב. וְאֶחָד הַזּוֹרֵעַ, אוֹ הַמְנַכֵּשׁ [מסיר צמחים מיותרים מסביבות הכלאים], אוֹ הַמְחַפֶּה - כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה חִטָּה אַחַת וּשְׂעוֹרָה אַחַת, אוֹ פּוֹל אֶחָד וַעֲדָשָׁה אַחַת מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ, וְחִפָּה אוֹתָן בֶּעָפָר, בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בְּרַגְלוֹ בֵּין בִּכְלִי - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְאֶחָד הַזּוֹרֵעַ בָּאָרֶץ, אוֹ בְּעָצִיץ נָקוּב; אֲבָל הַזּוֹרֵעַ בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ג. אָסוּר לִזְרֹעַ כִּלְאַיִם לְגוֹי, וּמֻתָּר לוֹמַר לְגוֹי לִזְרֹעַ לוֹ כִּלְאֵי זְרָעִים. וְאָסוּר לְאָדָם לְקַיֵּם כִּלְאֵי זְרָעִים בְּשָׂדֵהוּ, אֶלָּא עוֹקֵר אוֹתָן; וְאִם קִיֵּם, אֵינוֹ לוֹקֶה. וּמֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לִזְרֹעַ כִּלְאֵי זְרָעִים בְּיָדוֹ, בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וַאֲפִלּוּ לְעָרֵב הַזְּרָעִים לְכַתְּחִלָּה, וּלְזָרְעָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר. וּדְבָרִים אֵלּוּ, דִּבְרֵי קַבָּלָה.

ד. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים, אֶלָּא זְרָעִים הָרְאוּיִין לְמַאֲכַל אָדָם; אֲבָל עֲשָׂבִים הַמָּרִים, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִן הָעִקָּרִין [=שורשים] שֶׁאֵינָן רְאוּיִין אֶלָּא לִרְפוּאָה, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים.

ה. כִּלְאֵי הָאִילָנוֹת, הֲרֵי הֵן בִּכְלַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם". כֵּיצַד? הַמַּרְכִּיב אִילָן בְּאִילָן, כְּגוֹן שֶׁהִרְכִּיב יִחוּר [=ענף] שֶׁל תַּפּוּחַ בְּאֶתְרוֹג, אוֹ אֶתְרוֹג בְּתַפּוּחַ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וְכֵן הַמַּרְכִּיב יָרָק בְּאִילָן, אוֹ אִילָן בְּיָרָק - לוֹקֶה בְּכָל מָקוֹם.

ו. וְאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַנִּיחַ הַגּוֹי שֶׁיַּרְכִּיב לוֹ אִילָנוֹ כִּלְאַיִם. וּמֻתָּר לִזְרֹעַ זְרָעִים וְזֶרַע אִילָן, כְּאֶחָד; וְכֵן מֻתָּר לְעָרֵב זַרְעֵי אִילָנוֹת וּלְזָרְעָן כְּאֶחָד - שֶׁאֵין לְךָ כִּלְאַיִם בְּאִילָנוֹת, אֶלָּא הַרְכָּבָה בִּלְבַד.

ז. הַזּוֹרֵעַ זְרָעִים כִּלְאַיִם, וְכֵן הַמַּרְכִּיב אִילָנוֹת כִּלְאַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לוֹקֶה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה, וַאֲפִלּוּ לָזֶה שֶׁעָבַר וּזְרָעָן; שֶׁלֹּא נֶאֱסַר אֶלָּא זְרִיעָתָן בִּלְבַד. וּמֻתָּר לִטַּע יִחוּר מִן הָאִילָן שֶׁהֻרְכַּב כִּלְאַיִם, וְלִזְרֹעַ מִזֶּרַע הַיָּרָק שֶׁהֻרְכַּב כִּלְאַיִם.

ח. הַזְּרָעוֹנִין נֶחְלָקִין לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים: הָאֶחָד מֵהֶן, הוּא הַנִּקְרָא 'תְּבוּאָה'; וְהִיא חֲמִשָּׁה מִינִין - הַחִטִּים, וְהַכֻּסְּמִין, וְהַשְּׂעוֹרִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַשִּׁפּוֹן. וְהַשֵּׁנִי מֵהֶן, הוּא הַנִּקְרָא 'קִטְנִיּוֹת'; וְהֵם כָּל זֶרְעוֹן הַנֶּאֱכָל לָאָדָם, חוּץ מִן הַתְּבוּאָה - כְּגוֹן הַפּוֹל, וְהָאֲפוּנִים, וְהָעֲדָשִׁים, וְהַדֹּחַן, וְהָאֹרֶז, וְהַשֵּׁמְשֶׁמִין, וְהַפְּרָגִין, וְהַסַּפִּיר, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַשְּׁלִישִׁי מֵהֶן, הוּא הַנִּקְרָא 'זַרְעוֹנֵי גִּנָּה'; וְהֵן שְׁאָר הַזְּרָעוֹנִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְמַאֲכַל אָדָם, וְהַפְּרִי שֶׁל אוֹתוֹ הַזֶּרַע מַאֲכַל אָדָם - כְּגוֹן זֶרַע הַבְּצָלִים וְהַשּׁוּמִין, וְזֶרַע הֶחָצִיר וְהַקֶּצַח, וְזֶרַע לֶפֶת, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם; וְזֶרַע פִּשְׁתָּן, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל זַרְעוֹנֵי גִּנָּה. כְּשֶׁיִּזְרְעוּ כָּל מִינֵי זַרְעוֹנִים אֵלּוּ, וְיִצְמְחוּ - נִקְרָא הַצֶּמַח כֻּלּוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִכַּר הַזֶּרַע, 'דֶּשֶׁא', וְנִקְרָא 'יָרָק'.

ט. וְיֵשׁ מִזַּרְעוֹנֵי גִּנָּה זַרְעוֹנִים שֶׁדַּרְכָּן לִזְרֹעַ מֵהֶן שָׂדוֹת, כְּגוֹן הַפִּשְׁתָּן וְהַחַרְדָּל; וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין 'מִינֵי זְרָעִים'. וְיֵשׁ מִזַّרְעוֹנֵי גִּנָּה זְרָעִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִזְרֹעַ מֵהֶן אֶלָּא עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת קְטַנּוֹת, כְּגוֹן הַלֶּפֶת וְהַצְּנוֹן וְהַתְּרָדִין וְהַבְּצָלִים וְהַכֻּסְבָּר וְהַכַּרְפַּס וְהַמְּרוֹר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין 'מִינֵי יְרָקוֹת'.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי־ש"ק י"ב־י"ג אדר – ספר זרעים – הלכות כלאים

מתוך מהדורת חזק

יום שישי י"ב אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ב

א. זֶרַע שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ זֶרַע אַחֵר - אִם הָיָה אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּגוֹן סְאָה שֶׁל חִטִּים שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּשָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים סְאָה שֶׁל שְׂעוֹרִים - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִזְרֹעַ אֶת הַמְעֹרָב, עַד שֶׁיִּמְעַט הַחִטִּין אוֹ יוֹסִיף עַל הַשְּׂעוֹרִים; וְאִם זָרַע, לוֹקֶה.

ב. וְכֹל שֶׁהוּא כִּלְאַיִם עִם הַזֶּרַע, מִצְטָרֵף לְאֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. כֵּיצַד? שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים סְאָה שֶׁל חִטִּים, שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהּ שְׁנֵי קַבִּין שְׂעוֹרִין, וּשְׁנֵי קַבִּין עֲדָשִׁים, וּשְׁנֵי קַבִּין פּוֹלִים - הֲרֵי זֶה לֹא יִזְרַע הַכֹּל, עַד שֶׁיִּמְעַט סְאָה שֶׁל תַּעֲרֹבֶת, וְיָבֹר מִקְצָתָהּ אוֹ יוֹסִיף עַל הַחִטִּים; שֶׁהַשְּׂעוֹרִים וְהָעֲדָשִׁים וְהַפּוֹל, כֻּלָּן כִּלְאַיִם עִם הַחִטִּים.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּתְעָרְבוּ מִינֵי תְּבוּאָה זֶה בָּזֶה, אוֹ מִינֵי קִטְנִיּוֹת זֶה בָּזֶה, אוֹ שֶׁנִּתְעָרְבָה תְּבוּאָה בְּקִטְנִיּוֹת, אוֹ קִטְנִיּוֹת בִּתְבוּאָה. אֲבָל זַרְעוֹנֵי גִּנָּה שֶׁנִּתְעָרֵב אֶחָד מֵהֶן בִּתְבוּאָה אוֹ בְּקִטְנִיּוֹת, שֶׁעוּרָן אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִמַּה שֶׁזּוֹרְעִין בְּבֵית סְאָה מֵאוֹתוֹ הַמִּין: אִם נִתְעָרֵב בִּסְאָה שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִית - לֹא יִזְרַע, עַד שֶׁיִּמְעַט אוֹ יוֹסִיף עַל הַתְּבוּאָה.

ד. כֵּיצַד? חַרְדָּל שֶׁנִּתְעָרֵב בִּתְבוּאָה, וַהֲרֵי הַחַרְדָּל זוֹרְעִין מִמֶּנּוּ קַב בְּכָל בֵּית סְאָה - אִם נִתְעָרֵב מִמֶּנּוּ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִן הַקַּב בִּסְאָה שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל קִטְנִית, חַיָּב לְמַעֵט; וְכֵן אִם הָיָה מִין זֶה מִזַּרְעוֹנֵי גִּנָּה זוֹרְעִין מִמֶּנּוּ סָאתַיִם בְּכָל בֵּית סְאָה - אִם נִתְעָרֵב מִמֶּנּוּ חֲצִי קַב בְּכָל סְאָה שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל קִטְנִית, יְמַעֵט.

ה. לְפִיכָךְ, תְּבוּאָה שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהּ זֶרַע פִּשְׁתָּן - אִם הָיָה שְׁלֹשֶׁת רְבָעִים בְּכָל סְאָה, הֲרֵי זֶה יְמַעֵט; וְאִם לָאו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט; לְפִי שֶׁבֵּית סְאָה זוֹרְעִין בּוֹ שָׁלֹשׁ סְאִים זֶרַע פִּשְׁתָּן. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה, מִשַּׁעֲרִין בְּכָל הַזְּרָעִים הָאֲחֵרִים.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְעָרֵב, וּבְשֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִזְרֹעַ הַשְּׁנֵי מִינִין שֶׁנִּתְעָרְבוּ. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְעָרֵב זֶרַע בְּזֶרַע אַחֵר, אוֹ לִזְרֹעַ הַשְּׁנֵי מִינִין שֶׁנִּתְעָרְבוּ - אֲפִלּוּ הָיְתָה חִטָּה אַחַת בְּתוֹךְ כְּרִי שֶׁל שְׂעוֹרִים, אֲסוּרָה לִזְרָעָהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. הַזּוֹרֵעַ שָׁדֵהוּ מִין מִן הַמִּינִין, וּכְשֶׁצָּמַח רָאָה בּוֹ כִּלְאַיִם - אִם הָיָה הַמִּין הָאַחֵר אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בַּשָּׂדֶה - הֲרֵי זֶה יְלַקֵּט [יעקור], עַד שֶׁיִּמְעַטֶנּוּ, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: 'כִּלְאַיִם זֶרַע בְּכַנְּוָנָה'; בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּין הָאַחֵר שֶׁצָּמַח תְּבוּאָה וְקִטְנִית בִּתְבוּאָה וְקִטְנִית, אוֹ זַרְעוֹנֵי גִּנָּה בִּתְבוּאָה וְקִטְנִית וּבְזַרְעוֹנֵי גִּנָּה. וְאִם הָיָה הַצּוֹמֵחַ פָּחוֹת מִכָּאן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֲטוֹ.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לַחֲשֹׁד; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהַדְּבָרִים מֻרָאִין שֶׁאֵין זֶה מִדַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה, אֶלָּא מֵאֲלֵיהֶן עָלוּ - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמַעֵט.

ט. כֵּיצַד? כְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁעָלוּ בָּהּ סְפִיחֵי אִיסְטִיס, וְתִלְתָּן שֶׁזְّרָעָהּ לְמַאֲכַל אָדָם שֶׁעָלוּ בָּהּ מִינֵי עֲשָׂבִים - שֶׁזֶּה [מצב שבוודאי לא נגרם בכוונה, שהרי הזרע הנוסף מזיק ו-] מַפְסִיד הוּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

י. וּבַמֶּה יְוַדַּע שֶׁהַתִּלְתָּן זְרוּעָה לְמַאֲכַל אָדָם? בְּשֶׁהָיְתָה זְרוּעָה עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת, וְעָשָׂה לָהּ גְּבוּל סָבִיב. וְכֵן מְקוֹם הַגְּרָנוֹת שֶׁעָלוּ בּוֹ מִינִין הַרְבֵּה, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר - שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁיִּצְמַח צֶמַח בִּמְקוֹם הַגְּרָנוֹת; וְאִם הֵסִיר מִקְצָתָן - אוֹמְרִין לוֹ: 'עֲקֹר הַכֹּל חוּץ מִמִּין אֶחָד', שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּקִיּוּם הַשְּׁאָר.

יא. אֵין נוֹטְעִין יְרָקוֹת בְּתוֹךְ סַדָּן [מקום חיתוך הענפים] שֶׁל שִׁקְמָה [תאנה מדברית]. וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. הַטּוֹמֵן אֲגֻדַּת לֶפֶת וּצְנוֹן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן תַּחַת הָאִילָן, אֲפִלּוּ תַּחַת הַגֶּפֶן - אִם הָיוּ מִקְצָת הֶעָלִין מְגֻלִּין, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רוֹצֶה בְּהַשְׁרָשָׁתָן. וְאִם אֵינָן אֲגֻדָּה, אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ הֶעָלִין מְגֻלִּין - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם.

יב. שָׂדֶה שֶׁהָיְתָה זְרוּעָה, וְקָצַר הַזֶּרַע, וְנִשְׁאֲרוּ הָעִקָּרִין בָּאָרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוֹצִיאִין צֶמַח אֶלָּא אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - לֹא יִהְיֶה זוֹרֵעַ בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה מִין אַחֵר, עַד שֶׁיַּעֲקֹר הָעִקָּרִין.

יג. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חִטִּים, וְנִמְלַךְ לִזְרָעָהּ שְׂעוֹרִים קֹדֶם שֶׁיִּצְמְחוּ הַחִטִּים - יַמְתִּין לָהּ עַד שֶׁיִּפְסְדוּ הַחִטִּים וְיַתְלִיעוּ בָּאָרֶץ, כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים אִם הָיְתָה שָׂדֵהוּ רָוָה [במים], וְאַחַר כָּךְ יְהַפֵּךְ אוֹתָן בְּמַחֲרֵשָׁה, וְיִזְרַע הַמִּין הָאַחֵר. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, עַד שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר חִטָּה שֶׁלֹּא נֶעֱקָרָה; אֶלָּא חוֹרֵשׁ אֶת הַשָּׂדֶה כְּדַרְכָּהּ שֶׁחוֹרְשִׁין אוֹתָהּ קֹדֶם הַמָּטָר כְּדֵי שֶׁתִּרְוֶה.

יד. צָמְחוּ הַחִטִּים, וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ לִזְרָעָהּ שְׂעוֹרִים - יְהַפֵּךְ, וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע; וְאִם הוֹרִיד בְּהֶמְתּוֹ לְתוֹכָהּ, וְקִרְסְמָה אֶת הַצּוֹמֵחַ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִזְרֹעַ שָׁם מִין אַחֵר.

טו. בְּאֶחָד בַּאֲדָר מְשַׁמְּעִין עַל הַכִּלְאַיִם; וְכָל אָדָם יוֹצֵא לְגִנָּתוֹ וּלְשָׂדֵהוּ, וּמְנַקֵּין אוֹתָן מִן הַכִּלְאַיִם. וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ, יוֹצְאִין שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין, וּמְסַבְּבִין לְבַדֵּק.

טז. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ עוֹקְרִין וּמַשְׁלִיכִין, וְהָיוּ בַּעֲלֵי בָּתִּים שְׁמֵחִין שֶׁמְּנַקֵּין לָהֶן שְׂדוֹתֵיהֶן. הִתְקִינוּ שֶׁיְּהִיוּ מַפְקִירִין אֶת כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁמָּצְאוּ בָּהּ כִּלְאַיִם - וְהוּא שֶׁיִּמְצְאוּ בָּהּ מִין אַחֵר, אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה; אֲבָל פָּחוֹת מִכֵּן, לֹא יִגְּעוּ בָּהּ.

יז. וְחוֹזְרִין שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד הַפֶּסַח, לִרְאוֹת הָאָפִיל [הזרעים המאחרים לצמוח] שֶׁיָּצָא. וְכִלְאַיִם שֶׁהֻנְּצוּ [ביצבוצו] - אֵין מַמְתִּינִים לָהֶן, אֶלָּא יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן מִיָּד; וּמַפְקִירִין אֶת כָּל הַשָּׂדֶה, אִם יֵשׁ בָּהּ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה.

יום שבת קודש י"ג אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ג

א. יֵשׁ מִינִין בַּזְּרָעִים, שֶׁיִּהְיֶה הַמִּין הָאֶחָד נִפְרָד לְצוּרוֹת הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שִׁנּוּי הַמְּקוֹמוֹת וְהָעֲבוֹדָה שֶׁעוֹבְדִין הָאָרֶץ, עַד שֶׁיֵּרָאֶה כִּשְׁנֵי מִינִין; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, הוֹאִיל וְהֵן מִין אֶחָד, אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

ב. וְיֵשׁ בַּזְּרָעִים שְׁנֵי מִינִין, שֶׁהֵן דּוֹמִין זֶה לָזֶה וְצוּרַת שְׁנֵיהֶן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שבת קודש י"ג אדר – ספר זרעים – הלכות כלאים

מתוך מהדורת חזק

קְרוֹבָה לִהְיוֹת צוּרָה אַחַת; וְאַף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְהֵן שְׁנֵי מִינִין, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין זֶה עִם זֶה.

ג. כֵּיצַד? הַחֲזֶרֶת עִם חֲזֶרֶת גַּלִּים, וְהָעֲלָשִׁין עִם עֲלָשֵׁי שָׂדֶה, וְהַכְּרֵשִׁין עִם כְּרֵשֵׁי שָׂדֶה, וְהַכֻּסְבָּר עִם כֻּסְבָּר הָרִים, וְהַחַרְדָּל עִם חַרְדָּל מִצְרִי, וּדְלַעַת הַמִּצְרִית עִם הַדְּלַעַת הָרְמוּצָה - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. וְכֵן הַחִטִּים עִם הַזּוּנִין, וְהַשְּׁעוֹרִים עִם שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַכֻּסְּמִין עִם הַשִּׁפּוֹן, וְהַפּוֹל עִם הַסַּפִּיר, וְהַפַּרְקְדָן עִם הַטַּפַּח, וּפוֹל לָבָן עִם הַשְּׁעוּעִית, וְהַקִּשּׁוּת עִם הַמְּלָפְּפוֹן, וְהַכְּרוּב עִם הַתְּרוּבְתּוֹר [כרוב מדברי], וְהַתְּרָדִין עִם הַלְּעוּנִין - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה עִם זֶה. אֲבָל הַצְּנוֹן עִם הַנַּפּוּס [דומה ללפת], וְהַחַרְדָּל עִם הַלַּפְּסָן, וּדְלַעַת יְוָנִית עִם דְּלַעַת מִצְרִית אוֹ עִם דְּלַעַת הָרְמוּצָה - אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה, הֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

ד. וְכֵן בְּאִילָן - שְׁנֵי מִינִין שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה בְּעָלִין אוֹ בְּפֵרוֹת, הוֹאִיל וְהֵן שְׁנֵי מִינִין, הֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם. כֵּיצַד? הַתַּפּוּחַ עִם הַחַזְרוּר, וְהַפַּרְסְקִין עִם הַשֶּׁקֶדִים, וְהַשֵּׁיזָפִין עִם הָרִימִּין - אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה, הֲרֵי הֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה; אֲבָל הָאַגָּסִין עִם הַקְּרוּסְטֶמְלִין, וְהַפְּרִישִׁין עִם עֲזְרוּרִין - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

ה. וְכֵן יֵשׁ שָׁם זְרָעִים וְאִילָנוֹת אֲחֵרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁנֵי מִינִין בְּטִבְעָן, הוֹאִיל וְעָלִין שֶׁל זֶה דּוֹמִין לְעָלִין שֶׁל זֶה, אוֹ פְּרִי שֶׁל זֶה דּוֹמֶה לִפְרִי שֶׁל זֶה דִּמְיוֹן גָּדוֹל עַד שֶׁיֵּרָאוּ כְּשְׁנֵי גְּוָנִין מִמִּין אֶחָד - לֹא חָשְׁשׁוּ לָהֶן לְכִלְאַיִם זֶה עִם זֶה; שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּכִלְאַיִם אֶלָּא אַחַר מַרְאִית הָעַיִן.

ו. כֵּיצַד? הַלֶּפֶת עִם הַצְּנוֹן - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה, מִפְּנֵי שֶׁפְּרִי שֶׁל זֶה דּוֹמֶה לִפְרִי שֶׁל זֶה; וְהַלֶּפֶת עִם הַנַּפּוּס - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֶעָלִין דּוֹמִין לְעָלִין. אֲבָל צְנוֹן עִם הַנַּפּוּס - אַף עַל פִּי שֶׁהֶעָלִין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, וְהַפְּרִי דּוֹמֶה לַפְּרִי - הֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם, הוֹאִיל וְטַעַם פְּרִי זֶה רָחוֹק מִטַּעַם פְּרִי זֶה בְּיוֹתֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

ז. וְכַמָּה מַרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה עִם זֶה? כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִין מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה; אֲבָל אִם נִרְאִין שֶׁנִּזְרְעוּ בְּעַרְבּוּבִית, הֲרֵי זֶה אָסוּר.

ח. וְשְׁעוּרִין רַבִּים יֵשׁ בַּהַרְחָקָה הַזֹּאת - הַכֹּל לְפִי גֹּדֶל הַשָּׂדֶה הַנִּזְרַעַת, וּלְפִי רֹחַב הֶעָלִין, וְשִׁלּוּחַ הַיּוֹנְקוֹת [השורשים].

ט. כֵּיצַד? שָׂדֶה שֶׁהָיְתָה זְרוּעָה מִין תְּבוּאָה, וּבִקֵּשׁ לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ מִין תְּבוּאָה אַחֵר בְּשָׂדֶה אַחֶרֶת - מַרְחִיק בֵּינֵיהֶן בֵּית רֹבַע, וְהוּא כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת וַחֲצִי אַמָּה עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת וַחֲצִי אַמָּה מְרֻבָּע, בֵּין מִן הָאֶמְצַע בֵּין מִן הַצַּד. וְאִם לֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן כְּשִׁעוּר הַזֶּה, אָסוּר; וְאֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִין בְּתוֹךְ שִׁשָּׁה טְפָחִים.

י. הָיְתָה שָׂדֶה זְרוּעָה יָרָק, וּבִקֵּשׁ לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ שָׂדֶה יָרָק אַחֵר, אֲפִלּוּ דְּלַעַת - מַרְחִיק בֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים מְרֻבָּע, בֵּין מִן הָאֶמְצַע בֵּין מִן הַצַּד. וּפָחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, אָסוּר; וְאֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִין בְּתוֹךְ טֶפַח.

יא. הָיְתָה אַחַת מִשְּׁתֵּי הַשָּׂדוֹת זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְהַשְּׁנִיָּה שֶׁבְּצִדָּהּ יָרָק אוֹ דְּלַעַת - מַרְחִיק בֵּינֵיהֶן בֵּית רֹבַע.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְחָקָה בַּשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ? בֵּין שְׁתֵּי שָׂדוֹת. אֲבָל אִם הָיְתָה שָׂדֶה זְרוּעָה יָרָק, וְרָצָה לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ שׂוּרָה שֶׁל יָרָק מִמִּין אַחֵר - דַּיּוֹ לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשָּׂדֶה וּבֵין הַשּׂוּרָה תֶּלֶם [חפירה] אֶחָד, אֲרֻכּוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים בִּלְבַד וְרָחְבּוֹ כְּעָמְקוֹ.

יג. הָיְתָה שָׂדֶה זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְרָצָה לִזְרֹעַ בְּתוֹכָהּ שׂוּרָה אַחַת שֶׁל יָרָק - אֲפִלּוּ שׂוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין, שֶׁהֶעָלִין שֶׁלָּהּ אֲרֻכִּין וּמִסְתַּבְּכִין - מַרְחִיק בֵּינֵיהֶן שִׁשָּׁה טְפָחִים; וְאִם נִמְשְׁכוּ הֶעָלִין שֶׁל דְּלַעַת וְנִכְנְסוּ לַתְּבוּאָה וְנִסְתַּבְּכוּ בָּהּ - יַעֲקֹר מִן הַתְּבוּאָה שֶׁלְּפָנֶיהָ הַדְּלַעַת, עַד שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ הֶעָלִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם זָרַע שׂוּרָה מִמִּין זֶה, וְשׂוּרָה מִמִּין אַחֵר - שֶׁדַּיּוֹ לִהְיוֹת בֵּינֵיהֶן תֶּלֶם אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יד. הִרְחִיק בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין הַרְחָקָה הָרְאוּיָה לָהֶן, וְהָיָה מִין זֶה נוֹטֶה עַל גַּבֵּי מִין זֶה - בֵּין שֶׁנָּטַת תְּבוּאָה עַל הַתְּבוּאָה, אוֹ יָרָק עַל גַּבֵּי יָרָק, אוֹ יָרָק עַל הַתְּבוּאָה, אוֹ תְּבוּאָה עַל הַיָּרָק - הַכֹּל מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי הִרְחִיק כַּשִּׁעוּר; חוּץ מִדְּלַעַת יְוָנִית, שֶׁהִיא נִמְשֶׁכֶת הַרְבֵּה; לְפִיכָךְ, אִם נָטַת - יַעֲקֹר מִלְּפָנֶיהָ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טו. הָיָה בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין בּוּר [שדה שוממה], אוֹ נִיר [שדה חרושה], אוֹ גַּפָּה [גדר מערימת אבנים], אוֹ דֶּרֶךְ, אוֹ גָּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ חָרִיץ שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב אַרְבָּעָה, אוֹ אִילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עַל הָאָרֶץ, אוֹ סֶלַע שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִסְמֹךְ הַמִּין לְצַד אֶחָד מֵאֵלּוּ, וְהַמִּין הָאֶחָד לַצַּד הַשֵּׁנִי; הוֹאִיל וְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן, הֲרֵי הֵן נִרְאִין מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁצָּרִיךְ הַרְחָקָה אוֹ דָּבָר הַמַּבְדִּיל? בְּשֶׁזָּרַע בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ. אֲבָל אִם הָיְתָה שָׂדֶהוּ זְרוּעָה חִטִּים - מֻתָּר לַחֲבֵרוֹ לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ שְׁעוֹרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם"; אֵין הָאִסּוּר אֶלָּא שֶׁיִּזְרַע שָׂדֶהוּ כִּלְאַיִם, וְלֹא נֶאֱמַר "הָאָרֶץ לֹא תִזְרַע כִּלְאַיִם". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ זָרַע בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ שְׁעוֹרִים סָמוּךְ לַחִטִּים, וּמָשַׁךְ זֶרַע הַשְּׁעוֹרִים עַד שֶׁסָּמְכוֹ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁהִיא זְרוּעָה שְׁעוֹרִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאוּ הַשְּׁעוֹרִים שֶׁבְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ, שֶׁהֵן סוֹף שְׂדֵה חֲבֵרוֹ.

יז. הָיְתָה שָׂדֶהוּ זְרוּעָה חִטִּים, וּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בְּצִדָּהּ זְרוּעָה חִטִּים - מֻתָּר לוֹ לִזְרֹעַ תֶּלֶם אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצַד חִטִּים שֶׁלּוֹ, סָמוּךְ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ; שֶׁהָרוֹאֶה יוֹדֵעַ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָעָם לִזְרֹעַ תֶּלֶם אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְלֹא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לִבְדֹּק שָׂדֵהוּ אִם רְאוּיָה הִיא לִזְרֹעַ פִּשְׁתָּן אִם לֹא, וְנִמְצָא כְּזוֹרֵעַ לְהַשְׁחָתָה. לְפִיכָךְ, אָסוּר לִזְרֹעַ מִין אַחֵר בֵּין שְׁתֵּי שׂוּרוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד, עַד שֶׁיַּרְחִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ.

יח. הָיְתָה שָׂדֶהוּ וּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁבְּצִדָּהּ זְרוּעִין שְׁנֵי מִינֵי תְּבוּאָה - לֹא יִזְרַע בֵּינֵיהֶן חַרְדָּל וַחֲרִיעַ, אֲפִלּוּ תֶּלֶם אֶחָד; מִפְּנֵי שֶׁהָעָם זוֹרְעִין מֵאֵלּוּ תֶּלֶם אֶחָד. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום ראשון ז' אדר

מתוך מהדורת חזק

הַשָּׂדוֹת זְרוּעִין שְׁנֵי מִינֵי יְרָקוֹת, מֻתָּר לִזְרֹעַ בֵּינֵיהֶן חַרְדָּל אוֹ חֲרִיעַ - שֶׁמֻּתָּר לְהַקִּיף חַרְדָּל אוֹ חֲרִיעַ לְכָל מִין, חוּץ מִן הַתְּבוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מַזִּיקִין אוֹתָהּ. וְכֵן אִם הָיְתָה זָרִית שֶׁל זֶרַע זֶה נוֹגַעַת בְּצֶלַע שֶׁל זֶרַע הָאַחֵר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיְתָה זָרִית שֶׁל זֶרַע זֶה נוֹגַעַת בְּזָרִית שֶׁל זֶרַע הָאַחֵר - מִפְּנֵי שֶׁהֵם נִרְאִין כְּסוֹף שָׂדֶה שֶׁנָּגַע בְּסוֹף שָׂדֶה, שֶׁהוּא מֻתָּר בְּלֹא הַרְחָקָה וְלֹא הַבְדָּלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ז'-י"ג אדר ה'תשע"ג

יום ראשון ז' אדר ה'תשע"ג

מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו.
מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.

הַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּפְנוֹת אֶל עֲבוֹדָה זָרָה וּלְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיָנֶיהָ, כְּלוֹמַר: לְעַיֵּן וְלִלְמוֹד אוֹתָן הַהֲזָיוֹת וְהַהֲבָלִים שֶׁאוֹמְרִים מְיַסְּדֶיהָ, שֶׁרוּחָנִית פְּלוֹנִית (כוח עליון מסויים) מוֹרִידִים אוֹתָהּ בְּאֹפֶן כָּךְ וָכָךְ, וְהִיא עוֹשָׂה כָּךְ וָכָךְ; וְהַכּוֹכָב הַפְּלוֹנִי מְקַטְּרִים לוֹ וְעוֹמְדִים לְפָנָיו כָּךְ וָכָךְ, וְהוּא עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה בִּדְבָרִים אֵלּוּ וְהָעִיּוּן בְּאוֹתָם הַדִּמְיוֹנוֹת הוּא מִמַּה שֶׁמְּעוֹרֵר אֶת־הַפֶּתִי לִדְרֹשׁ בָּהֶם וּלְעָבְדָם. וְהַפָּסוּק שֶׁבּוֹ הֻזְהַרְנוּ עַל עִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ: "אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם" (ויקרא יט, ד). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (תחילת קדושים, י): "אִם פּוֹנֶה אַתָּה אַחֲרֵיהֶן אַתָּה עוֹשֶׂה אוֹתָן אֱלָהוּת". וְשָׁם אָמְרוּ: "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַל־תִּפְנֶה לִרְאוֹתָן", כְּלוֹמַר: אֲפִלּוּ לְהִסְתַּכֵּל בְּצוּרַת הַפֶּסֶל הַחִיצוֹנִית וּלְהִתְבּוֹנֵן בַּעֲשִׂיָּתוֹ אָסוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲסִיק חֵלֶק מִן־הַזְּמַן בְּמַשֶּׂהוּ מֵהֶם. וּבְפֶרֶק "שׁוֹאֵל אָדָם מֵחֲבֵרוֹ" (שבת קמט.): "כְּתָב הַמְהַלֵּךְ (הכתוב) תַּחַת הַצּוּרָה (צורת אדם) וְתַחַת הַדְּיוֹקְנָאוֹת (של שאר עצמים) אָסוּר לִקְרוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת; וּדְיוֹקְנֵי (של עבודה זרה) עַצְמָהּ אַף בְּחֹל אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: 'אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִים'. מַאי תַּלְמוּדָא? (איך נלמד פסוק זה) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: 'אַל־תִּפְנוּ אֶל' — מִדַּעְתְּכֶם" (הבלים אשר אתם בודים) וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ, כְּלוֹמַר בְּאִסּוּר הַמַּחֲשָׁבָה עַל עֲבוֹדָה זָרָה וְהוּא אָמְרוֹ: "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם" (דברים יא, טז), כְּלוֹמַר: אִם תּוֹעֶה לִבְּךָ לַחְשֹׁב בָּהּ, זֶה יִגְרֹם לְךָ לָסוּר מִן הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וּלְהִתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדָתָהּ. וְאָמַר עוֹד בְּעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ: "וּפֶן־תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְגוֹ'" (שם ד, יט), כִּי לֹא הִזְהִיר לְבַל יָרִים אָדָם אֶת־רֹאשׁוֹ לִרְאוֹתָם בְּעֵינָיו, אֶלָּא הִזְהִיר מִלְּהִסְתַּכֵּל בְּעֵין הַלֵּב בְּמַה־שֶּׁמְּיַחֲסִים לָהֶם עוֹבְדֵיהֶם. וְכֵן אָמְרוֹ: "וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אָנִי" (שם יב, ל) — שֶׁהִזְהִיר מִלִּשְׁאוֹל עַל אֵיכוּת עֲבוֹדָתָהּ אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יַעַבְדֶנָּה, לְפִי שֶׁכָּל־זֶה גּוֹרֵם לִטְעוֹת אַחֲרֶיהָ. וְדַע שֶׁהָעוֹבֵר עַל עִנְיָן זֶה — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר זֶה בְּסוֹף פֶּרֶק א' מֵעֵרוּבִין (יז:), כְּשֶׁאָמְרוּ: "לוֹקִין עַל עֵרוּבֵי תְּחוּמִין דְּבַר תּוֹרָה" וְהֵבִיאוּ רְאָיָה מֵאָמְרוֹ: "אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ" (שמות טז, כט); וְהִקְשׁוּ וְאָמְרוּ: הֵיאַךְ יִלְקֶה עַל לָאו שֶׁבָּא בִּלְשׁוֹן "אַל" וְלֹא בָּא בִּלְשׁוֹן לֹא? וְהֵשִׁיבוּ בְּדֶרֶךְ קֻשְׁיָא וְאָמְרוּ: אִם כָּל־מַה שֶׁבָּא בִּלְשׁוֹן 'אַל' אֵין לוֹקִין עָלָיו, אֶלָּא מֵעַתָּה "אַל תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם" הָכֵי נַמִּי (האמנם כך) דְּלֹא לָאקֵי?! הֲרֵי מַשְׁמַע מִכָּאן שֶׁעִנְיָן זֶה לוֹקִין עָלָיו.

הַמִּצְוָה הַמ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּהְיוֹת חָפְשִׁיִּים בְּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ, עַד שֶׁנַּאֲמִין דֵּעוֹת הַמְנֻגָּדוֹת לַדֵּעוֹת שֶׁהֵבִיאָה הַתּוֹרָה, אֶלָּא נַגְבִּיל אֶת־מַחְשַׁבְתֵּנוּ וְנַעֲשֶׂה לָהּ סְיָג שֶׁתַּעֲמוֹד אֶצְלוֹ — וְזֵן מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְאַזְהָרוֹתֶיהָ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" (במדבר טו, לט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" — זוֹ מִינוּת כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת" וְגוֹ' (קהלת ז, כו); "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" — זוֹ זְנוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל־אָבִיו" וְגוֹ' (שופטים יד, ג). הַכַּוָּנָה בְּאָמְרָם זוֹ זְנוּת — רְדִיפַת הַתַּעֲנוּגוֹת וְהַתַּאֲוֹת הַגּוּפָנִיּוֹת וְהַעֲסָקַת הַמַּחְשָׁבָה בָּהֶן תָּמִיד.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שִׁשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּקּוֹב (לקלל) אֶת־הַשֵּׁם הַגָּדוֹל — יִתְעַלֶּה עַל מַה שֶּׁאוֹמְרִים הַכּוֹפְרִים לְעֵילָא לְעֵילָא — וְזֶהוּ הָעִנְיָן שֶׁמְּכַנִּים אוֹתוֹ (בלשון סגי־נהור) "בִּרְכַּת הַשֵּׁם". וְעֹנֶשׁ הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה הוּא מְפֹרָשׁ בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא נִסְקָל, הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנֹקֵב שֵׁם־ה' מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בוֹ כָּל־הָעֵדָה" (ויקרא כד, טז). אֲבָל הָאַזְהָרָה, לֹא בָּאָה בַּכָּתוּב אַזְהָרָה מְיֻחֶדֶת עַל חֵטְא זֶה לְבַדּוֹ, אֶלָּא בָּאָה אַזְהָרָה הַכּוֹלֶלֶת עִנְיָן זֶה וְזוּלָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל" (שמות כב, כז). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'וְנֹקֵב שֵׁם־ה' מוֹת יוּמָת' עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ — תַּלְמוּד לוֹמַר: 'אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל'". וּבְסִפְרָא (פרשת אמור שם): "עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד (שם המפורש בן ד' אותיות: אלף־דלת־נון־יוד, יוד־הא־ואו־הא (הלכות עכו"ם פרק ב הלכה ז) — בְּמִיתָה; וְעַל שְׁאָר הַכִּנּוּיִין (שאר שמות שאינן נמחקים: אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות) — בְּאַזְהָרָה (לאו (בלבד)). וְעוֹד בַּמְּכִלְתָּא (דרבי שמעון בן יוחאי): "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל" לִתֵּן לֹא־תַעֲשֶׂה עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום ראשון ז' אדר

מתוך מהדורת חזק

זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין. וְדַע (שאף שהאזהרה "אלוקים לא תקלל" היא אזהרה על כמה איסורים שונים, הרי) שֶׁסּוּג זֶה מִן־הָאַזְהָרוֹת הַכּוֹלֵל שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים — אֵינוֹ מִסּוּג לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת (לאו אחד הכולל כמה איסורים — שאין לוקין עליו, וראה לעיל הכלל (השורש) התשיעי —) לְפִי שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב אֶת־הָעִנְיָן בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן מֵהֶם וְהוֹדִיעָנוּ בְּהֶכְרֵחַ, שֶׁכָּל־עִנְיָן וְעִנְיָן מֻזְהָרִים עָלָיו וְשֶׁהוּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּהַקְדָּמוֹת שֶׁעָשִׂינוּ לְמַאֲמָר זֶה (בהקדמת הספר שאחר י"ד הכללים (השורשים)). וְכֵיוָן שֶׁהַכְּלָל הוּא: לֹא עָנַשׁ אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר — חוֹקְרִים אָנוּ עַל הָאַזְהָרָה בְּהֶכְרֵחַ. וְיֵשׁ שֶׁהִיא נִלְמֶדֶת בְּאַחַת הַמִּדּוֹת, וְיֵשׁ שֶׁהִיא בִּכְלַל עִנְיָן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּהַקְדָּמוֹת. וְלֹא יְהֵא לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת אֶלָּא אִם לֹא קָדְמָה לָנוּ יְדִיעָה כְּלָל, שֶׁעִנְיָן מֵאוֹתָם הָעִנְיָנִים מֻזְהָרִים עָלָיו (רק כאשר אין מקור נוסף לאיסור), אֶלָּא מֻחְמַת אוֹתוֹ הַלָּאו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי; אֲבָל אִם קָדְמָה יְדִיעָה שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מֻזְהָרִים עָלָיו — וְהוּא בְּאָמְרוֹ שֶׁהָעוֹשֶׂה כָּךְ וָכָךְ יֵעָשֶׂה בּוֹ כָּךְ — אֵין לָחֹשׁ (להבדיל) אִם הָאַזְהָרָה הִיא בְּפֵרוּשׁ אוֹ מִן הַדִּין, בִּפְרָט אוֹ בִּכְלָל. וְדַע זֹאת, וְיָבוֹאוּ לְךָ מֵעִנְיָן זֶה עוֹד מִצְוֹת רַבּוֹת.

הַמִּצְוָה הַשִּׁשִּׁית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה אֲפִלּוּ בְּזוּלַת אַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת הַנִּזְכָּרוֹת (במצות לא תעשה ה) — אַךְ בִּתְנַאי שֶׁיִּהְיֶא זֶה כְּדַרְכָּהּ, כְּלוֹמַר: שֶׁיַּעַבְדֶנָּה בְּמַה שֶׁדַּרְכּוֹ אוֹתוֹ הַנֶּעֱבָד לְהֵעָבֵד, כְּגוֹן שֶׁיִּפְעוֹר (יגלה) עַצְמוֹ לַפְּעוֹר אוֹ יִזְרוֹק אֶבֶן לַמֶּרְקוּלִיס (שם אליל). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בָּאַזְהָרָה עַל כָּךְ: "וְלֹא תַעֲבֹדֶם" (שמות כ, ג). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (שם): "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם" — לְחַיֵּב עַל הָעֲבוֹדָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְעַל הַהִשְׁתַּחֲוָיָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. לְפִיכָךְ מִי שֶׁזּוֹרֵק אֶבֶן לַפְּעוֹר אוֹ פּוֹעֵר עַצְמוֹ לַמֶּרְקוּלִיס — אֵינוֹ חַיָּב לְפִי שֶׁאֵין זוֹ עֲבוֹדָתוֹ, שֶׁהֲרֵי אָמַר יִתְעַלֶּה (באותו אופן ש)יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אָנִי" (דברים יב, ל). הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֻזִּיד — חַיָּב סְקִילָה וְכָרֵת, וּבְשׁוֹגֵג קָרְבָּן. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין. וְשָׁם (סד:) אָמְרוּ: "שָׁלֹשׁ כְּרִתוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה לָמָּה? אַחַת לְכַדַּרְכָּהּ, וְאַחַת לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְאַחַת לַמֹּלֶךְ". כְּלוֹמַר: שֶׁהָעוֹבֵד לְאֵיזֶה דָּבָר שֶׁהוּא מִמִּינֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּאֵיזֶה מִין שֶׁיִּהְיֶה מִמִּינֵי הָעֲבוֹדָה — הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת, בִּתְנַאי שֶׁיַּעֲבֹד כְּדַרְכָּהּ, כְּלוֹמַר: בְּדָבָר שֶׁדַּרְכָּהּ לְהֵעָבֵד בּוֹ, כְּגוֹן פּוֹעֵר לְפְעוֹר וְזוֹרֵק אֶבֶן לַמֶּרְקוּלִיס, וּמַעֲבִיר שְׂעָרוֹ לַכְּמוֹשׁ. וְכֵן מִי שֶׁעָבַד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת לְאֵיזֶה נֶעֱבָד שֶׁיִּהְיֶה — הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ, כְּגוֹן אִם הִקְרִיב לַפְּעוֹר אוֹ הִשְׁתַּחֲוָה לַמֶּרְקוּלִיס — וְזֶהוּ "שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ". וְהַכָּרֵת הַשְּׁלִישִׁי הוּא בְּ"מַעֲבִיר בָּאֵשׁ לַמֹּלֶךְ" כְּמוֹ שֶׁאָבֹאר (במצוות לא־תעשה ז — סוף שיעור יד).

הַמִּצְוָה הַחֲמִישִׁית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה. וּבְרוּר, שֶׁמַּה־שֶּׁאָנוּ אוֹמְרִים, עֲבוֹדָה זָרָה, — הַכַּוָּנָה בּוֹ: כָּל־מַה שֶּׁנֶּעֱבָד זוּלַת ה', וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם" (שם, ה). וְאֵין הַכַּוָּנָה אִסּוּר הַהִשְׁתַּחֲוָיָה לְבַדָּהּ — לְהוֹצִיא (ולמעט) זוּלָתָהּ — אֶלָּא הִזְכִּיר (כדוגמה) דֶּרֶךְ מִדַּרְכֵּי הָעֲבוֹדָה, כְּלוֹמַר הַהִשְׁתַּחֲוָיָה, וְכֵן מֻזְהָרִים מִלְּהַקְרִיב לָהּ וּמִלְּקַטֵּר; וְהָעוֹבֵר עַל אַחַת מֵאֵלּוּ וְהִשְׁתַּחֲוָה אוֹ הִקְרִיב אוֹ נִסֵּךְ אוֹ הִקְטִיר — חַיָּב סְקִילָה. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (שמות כב, יט): "זוֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם (שם) — עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם". זְבִיחָה בִּכְלָל הָיְתָה וְיָצְאָת לְלַמֵּד: מַה זְּבִיחָה מְיֻחֶדֶת שֶׁכַּיּוֹצֵא בָּהּ עוֹבְדִין לַשָּׁמַיִם וְחַיָּבִין עָלֶיהָ בֵּין שֶׁהוּא עוֹבְדוֹ (בין שהיא דרך עבודתה) בֵּין שֶׁאֵינוֹ עוֹבְדוֹ (בין שאינה דרך עבודתה), אַף כָּל־שֶׁכַּיּוֹצֵא בּוֹ עוֹבְדִין לַשֵּׁם — חַיָּב עָלָיו, בֵּין שֶׁהוּא עוֹבְדוֹ בֵּין שֶׁאֵינוֹ עוֹבְדוֹ". וְעִנְיָן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שֶׁאַרְבַּעַת מִינֵי עֲבוֹדָה אֵלּוּ, וְהֵם: הַהִשְׁתַּחֲוָיָה, וְהַזְּבִיחָה, וְהַקִּטּוּר, וְהַנִּסּוּךְ שֶׁבָּהֶם נִתְחַיְּבוּ לַעֲבוֹד אֶת ה' יִתְעַלֶּה — כָּל־מִי שֶׁיַּעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה בְּאַחַד מֵהֶם — חַיָּב סְקִילָה, אֲפִלּוּ אוֹתוֹ הַנֶּעֱבָד אֵין דַּרְכּוֹ לְעָבְדוֹ בְּאַחַת מֵאֵלּוּ. וְזוֹהִי שֶׁקּוֹרְאִים לָהּ: "שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ", כְּלוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁעָבַד אוֹתָהּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ, כֵּיוָן שֶׁעָבַד בְּאַחַת מֵאֵלּוּ חַיָּב סְקִילָה אִם הוּא מֵזִיד, וְהוּא בְּכָרֵת אִם לֹא נוֹדַע (לבית דין) עָלָיו, אוֹ לֹא נֶעֱנַשׁ (כשלא נתקיימו תנאי הענישה כהתראה וכדומה); אַךְ אִם הוּא שׁוֹגֵג, יַקְרִיב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה. וְכֵן אִם קִבֵּל עָלָיו בֶּאֱלוֹהַּ (אמר לו "אלי אתה") אֵיזֶה דָּבָר שֶׁקִּבְּלוֹ עָלָיו — הֲרֵי זֶה חַיָּב (סקילה). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה, כְּלוֹמַר: בְּאִסּוּר עֲבוֹדָתָהּ בְּאֶחָד מֵאַרְבַּעַת מִינִים אֵלּוּ אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יִזָּבְחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם"" (ויקרא יז, ז) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "אֵין שְׂעִירִים אֶלָּא שֵׁדִים". וּבִגְמָרָא זְבָחִים (קו.) נִתְבָּאֵר, שֶׁלָּאו זֶה הוּא דַּוְקָא בְּשׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ אִם אֵין דַּרְכָּהּ בִּשְׁחִיטָה. אָמְרוּ: מְנַיִן לְזוֹבֵחַ בְּהֵמָה לַמֶּרְקוּלִיס שֶׁהוּא חַיָּב? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִזָּבְחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם". אִם אֵינוֹ עִנְיָן (אין המקרא משמש) לִכְדַרְכָּהּ, דִּכְתִיב (כי כבר ישנו על־כך הפסוק) "אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם" (ראה מצות לא תעשה הבאה — דברים יב, ל) — תְּנֵהוּ עִנְיָן (השתמש בו) לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. אִם כֵּן, הָעוֹבֵר עַל זֶה אִם הוּא מֵזִיד — הֲרֵיהוּ בְּכָרֵת וּבִסְקִילָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וּבְשׁוֹגֵג — יַקְרִיב קָרְבָּן. וּלְשׁוֹן הַכָּתוּב: "זוֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (ס:).

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת פְּסִילִים אֲשֶׁר יֵעָבְדוּ. וְאֵין הֶבְדֵּל בֵּין שֶׁיַּעֲשֵׂם בְּיָדוֹ אוֹ יְבַקֵּשׁ (לאחר) לַעֲשׂוֹתָם לוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה" (שמות כג, ד). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מַלְקוּת, כְּלוֹמַר: עַל עֲשִׂיַּת עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ בַּקָּשָׁה (לאחר) לַעֲשׂוֹת לוֹ (כדי לעבדה) אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עֲבָדָהּ.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת עֲבוֹדָה זָרָה — אֲפִלּוּ לְזוּלָתֵנוּ — לַעֲבָדָהּ, וַאֲפִלּוּ הָיָה זֶה הַמְבַקֵּשׁ אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹתָהּ הוּא גּוֹי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום שני ח' אדר

מתוך מהדורת חזק

לֹא תַעֲשׂוּ — לָכֶם" (ויקרא יט, ד). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (תחלת פרשת קדושים הלכה יב): וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ — אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים. וְשָׁם אָמְרוּ: הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה לְעַצְמוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם שְׁתֵּי אַזְהָרוֹת, כְּלוֹמַר: שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשִׂיָּתָהּ בְּיָדוֹ — וַאֲפִלּוּ הִיא לַאֲחֵרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוָה שְׁלִישִׁית זוֹ — וְגַם עוֹבֵר עַל שֶׁרָכַשׁ עֲבוֹדָה זָרָה וַהֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּתוֹ, אַף אִם זֶה שֶׁעֲשָׂאָהּ לוֹ הוּא אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁקָּדַם בְּמִצְוָה ב — לְפִיכָךְ לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר דִּין הַמִּצְוָה הַזֹּאת עִם מַה־שֶּׁלְּפָנֶיהָ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (מג.).

הַמִּצְוָה הָרְבִיעִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת צוּרַת הָאָדָם מִן־הַמַּתְּכוֹת, הָאֲבָנִים, הָעֵצִים וְדוֹמֵיהֶם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ כְּדֵי לְעָבְדָם, וְזֹאת כְּדֵי לְהַרְחִיק מִלַּעֲשׂוֹת הַצּוּרוֹת בִּכְלָל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְשְׁבוּ עֲלֵיהֶם מַה־שֶּׁחוֹשְׁבִים שֶׁיֵּשׁ לַצּוּרוֹת הַשָּׁפָעָה. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי (אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו כדמותנו") אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" (שמות כ, כג). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (סוף פרשת יתרו) בְּעִנְיַן לָאו זֶה עַל דֶּרֶךְ הַפֵּרוּשׁ: "אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" — שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה לְנוֹי כְּדֶרֶךְ שֶׁאַחֵרִים עוֹשִׂים בַּמְּדִינוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם; וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְאֵיזוֹ צוּרָה מֻתָּר לְפַתֵּחַ וְאֵיזוֹ אָסוּר וְאֵיךְ יְהֵא אֹפֶן הַפִּתּוּחַ, וְזוּלַת זֶה, בְּפֶרֶק ג' מֵעֲבוֹדָה זָרָה. וְנִתְבָּאֵר בְּסַנְהֶדְרִין (ז:) שֶׁלָּאו זֶה, כְּלוֹמַר, זֶה שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף" כּוֹלֵל גַּם עִנְיָנִים אֲחֵרִים חוּץ מֵעִנְיַן מִצְוֹת אֵלּוּ; אֲבָל פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא מְדַבֵּר בְּמַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמְּכִלְתָּא.

הַמִּצְוָה הַט"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּקְרוֹא לַעֲבוֹדָה זָרָה, כְּלוֹמַר: לִקְרוֹא בְּנֵי אָדָם לַעֲבוֹדָתָהּ וּלְזָרְזָם לְכָךְ, כְּלוֹמַר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַקּוֹרֵא הַזֶּה אֵינוֹ עוֹבֵד, וְלֹא עָשָׂה שׁוּם מַעֲשֶׂה מִן־הַמַּעֲשִׂים זוּלַת הַקְּרִיאָה אֵלֶיהָ. וְזֶה אִם קָרָא רַבִּים (רוב העיר), נִקְרָא: מַדִּיחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר" (דברים יג, יד); וְאִם קָרָא לְאֶחָד (ליחידים) מִבְּנֵי אָדָם — הֲרֵי זֶה נִקְרָא: מֵסִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן־אִמֶּךָ וְגוֹ'" (שם, ז), וּדְבָרֵנוּ בְּמִצְוָה זוֹ הוּא בְּמַדִּיחַ בִּלְבָד, וְהָאַזְהָרָה שֶׁבָּאָה עַל זֶה הִיא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ" (שמות כג, יג). וּבְגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג:) אָמְרוּ: "וְלֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ" — אַזְהָרָה לַמֵּסִית, מֵסִית בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּהּ (כתוב בו, במסית, במפורש): "וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת" (דברים יג, יב)?! אֶלָּא אַזְהָרָה לַמַּדִּיחַ". וְכֵן אָמְרוּ בַּמְּכִלְתָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "'לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ' — אַזְהָרָה לַמַּדִּיחַ". הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב סְקִילָה. וּלְשׁוֹן סַנְהֶדְרִין (סז.): מַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת — בִּסְקִילָה. וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י' מִסַּנְהֶדְרִין (קיא.).

הַמִּצְוָה הַקְּפ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַהֲרֹג אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת כֻּלָּם וְלִשְׂרוֹף אֶת־הָעִיר עַל כָּל־מַה־שֶּׁבְּתוֹכָהּ, וְזֶהוּ דִּין עִיר הַנִּדַּחַת. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ" (שם יז.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (קיא.).

הַמִּצְוָה הַכ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּבְנוֹת עִיר הַנִּדַּחַת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד" (שם) וְכָל־הַבּוֹנֶה מִמֶּנָּה אֵיזֶה דָּבָר חַיָּב מַלְקוּת, כְּלוֹמַר: שֶׁיְּיַשֵּׁב אוֹתָהּ עִיר כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י' מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַכ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִשְׁתַּמֵּשׁ וּמִלֵּהָנוֹת בְּאֵיזֶה דָּבָר מִנִּכְסֵי עִיר הַנִּדַּחַת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֵרֶם" (שם, יח), וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנָּה כָּל־שֶׁהוּא — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י' מִסַּנְהֶדְרִין (קיא.).

יום שני ח' אדר ה'תשע"ג

מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא. כו. כח. כז. כט. יד. ח. ט. ז.

הַמִּצְוָה הַט"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהָסִית, הֵינוּ שֶׁיִּקְרָא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מֵסִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְעֵיל (מצות לא תעשה טו). וּלְשׁוֹן אַזְהָרָה עַל זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בַּמֵּסִית: "וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ" (דברים יג, יב); הָעוֹבֵר עַל זֶה, וְהוּא הַמְפַתֶּה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל — חַיָּב סְקִילָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ" (שם, י). וְהָאָדָם אֲשֶׁר הַמֵּסִית רָצָה שֶׁיּוּסַת לוֹ — הוּא אֲשֶׁר רָאוּי שֶׁיַּהַרְגֶנּוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר יִתְעַלֶּה וְאָמַר: "יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): מִצְוָה בְּיַד הַמּוּסָת לְהָרְגוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (סז.).

הַמִּצְוָה הַי"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַמּוּסָת מִלְּאֲהֹב אֶת־הַמֵּסִית, וְשֶׁלֹּא יֹאבֶה לִדְבָרָיו, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹאבֶה לוֹ" (שם, ט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא יט, יח) יָכוֹל אַתָּה אוֹהֵב לָזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'לֹא־תֹאבֶה לוֹ'".

הַמִּצְוָה הַי"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַמּוּסָת שֶׁלֹּא יָקֵל בַּנְּטִירָה (בשנאה) לַמֵּסִית, אֶלָּא חַיָּב לִנְטוֹר לוֹ בְּהֶכְרֵחַ; וּכְשֶׁאֵינוֹ נוֹטֵר לוֹ — עוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תִשְׂמַע אֵלָיו" (דברים יג, ט), וּבָא הַפֵּרוּשׁ (המשך דברי הספרי שם): מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: "עָזוֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" (שמות כג, ה) יָכוֹל אַתָּה עוֹזֵב (עוזר ומסייע) לָזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תִשְׂמַע אֵלָיו".

הַמִּצְוָה הַי"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַמּוּסָת מִלְּהַצִּיל אֶת־הַמֵּסִית, אִם יִרְאֶהוּ בְּמַצָּב שֶׁל אֲבוּד וּכְלָיָה, וְהוּא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום שני ח' אדר

מתוך מהדורת חזק

אָמְרוּ: "וְלֹא־תָחֹס עֵינְךָ עָלָיו" (דברים יג, ט). וּבָא הַפֵּרוּשׁ (המשך הספרי שם): מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ" (ויקרא יט, טז) יָכוֹל אִי אַתָּה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה (המסית)? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא־תָחוֹס עֵינְךָ".

הַמִּצְוָה הָעֶשְׂרִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמּוּסָת מִלְּלַמֵּד זְכוּת עַל הַמֵּסִית: וַאֲפִלּוּ יוֹדֵעַ לוֹ זְכוּת — אָסוּר לוֹ לְהַזְכִּירוֹ וְלֹא יְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תַחְמֹל" (דברים שם). וּבָא הַפֵּרוּשׁ (ספרי, שם): וְלֹא תַחְמֹל, לֹא תְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת.

הַמִּצְוָה הַכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמּוּסָת מִלִּשְׁתֹּק מִלּוֹמַר חוֹבָה הַיְדוּעָה לוֹ עַל הַמֵּסִית מִמָּה שֶׁמֵּבִיא (לפסק דין לחובתו עד) לִידֵי קִיּוּם הָעֹנֶשׁ עָלָיו, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תַחְמוֹל עָלָיו" (שם). וּבָא הַפֵּרוּשׁ (ספרי, שם): וְלֹא תַחְמוֹל — לֹא תְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת.

הַמִּצְוָה הַכ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר אָדָם מִלְּהִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ (של עבודה זרה), וְהוּא, שֶׁיֹּאמַר שֶׁה' צִוָּהוּ לְעָבְדָהּ אוֹ שֶׁהִיא עַצְמָהּ צִוְּתָה עַל עֲבוֹדָתָהּ וְהִבְטִיחָה גְּמוּל וָעֹנֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁמְּדַמִּים נְבִיאֵי הַבַּעַל וּנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה. וְלֹא בָּא בַּכָּתוּב לָאוּ מְפֹרָשׁ מְיֻחָד בְּעִנְיָן זֶה, כְּלוֹמַר: אַזְהָרַת מִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ; אֲבָל נִתְבָּאֵר בַּכָּתוּב הָעֹנֶשׁ, שֶׁכֵּן נִדּוֹן הַמִּתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ בְּמִיתָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא" (שם יח, כ). וּמִיתָה זוֹ בְּחֶנֶק, כְּפִי הַכְּלָל שֶׁאָצְלֵנוּ שֶׁמִּיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם — חֶנֶק. וּכְבָר יָדוּעַ לְךָ הַיְסוֹד שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ בִּכְלַל י"ד מִן הַכְּלָלִים שֶׁקָּדְמוּ לְמַאֲמָר זֶה, וְהוּא אָמְרָם: לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר; וְהִנֵּה אַזְהָרָתוֹ מִמַּה־שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ" (שמות כג, יג). כִּי אֵינוֹ מִן־הַנִּמְנָע שֶׁלָּאוֹ אֶחָד מַזְהִיר עַל עִנְיָנִים רַבִּים וְאֵין דִּינוֹ דִּין לָאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת, כֵּיוָן שֶׁנִּתְבָּאֵר הָעֹנֶשׁ בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן. וּמִזֶּה יָבוֹאוּ הַגְּמָאוֹת בִּמְקוֹמָן. וּכְבָר נִתְבָּאֵר דִּין מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַכ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּשְׁמוֹעַ נְבוּאַת מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, כְּלוֹמַר: שֶׁלֹּא נִדּוֹן עִמּוֹ וְלֹא נִשְׁאָלֵהוּ וְנֹאמַר לוֹ; מָה הָאוֹת שֶׁלְּךָ וּמָה רַאְיָתְךָ עַל דָּבָר זֶה, כְּדֶרֶךְ שֶׁנַּעֲשֶׂה עִם מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' (נביא אמת) — אֶלָּא כְּשֶׁנִּשְׁמָעֵהוּ מִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ נַתֵּרֶה בּוֹ עַל כָּךְ, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ חַיָּבִים בְּכָל־חוֹטֵא; וְאִם יַתְמִיד בְּטַעֲנָתוֹ — נַעֲנִישֵׁהוּ כָּרָאוּי לְפִי דִּינֵי הַתּוֹרָה, וְלֹא נָחוּשׁ לְאוֹתוֹתָיו וְלֹא לְרַאְיוֹתָיו. וְעַל זֶה הִזְהִירָנוּ בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשְׁמַע אֶל־דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא" (דברים יג, ד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מִסַּנְהֶדְרִין (שם).

הַמִּצְוָה הַכ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ עַל נְבוּאַת שֶׁקֶר, וְהוּא שֶׁיִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' אֶלָּא שֶׁיֹּאמַר מַה שֶּׁלֹּא אָמְרוֹ ה', אוֹ מַה שֶּׁאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה לְזוּלָתוֹ וּמְיַחֵס זֹאת לְעַצְמוֹ וְיֹאמַר שֶׁה' אָמַר לוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, וְהוּא לֹא אָמְרָם לוֹ. וּלְשׁוֹן הָאַזְהָרָה בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ: "אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר" (שם יח, כ). (ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וְגַם הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה חַיָּב חֶנֶק; וּכְשֶׁמָּנוּ אֶת־הַנֶּחֱנָקִים אָמְרוּ (סנהדרין פט.): "וּנְבִיא הַשֶּׁקֶר". וְשָׁם אָמְרוּ: שְׁלֹשָׁה מִיתָתָם בִּידֵי אָדָם: "אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי" — זֶה הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע; "אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר, הָא לַחֲבֵרוֹ צִוִּיתִי" — זֶה הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ; "וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים" — זֶה הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, וּבְכֻלָּן נֶאֱמַר: "וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא" — וְכָל־מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם חֲרֵי הִיא חֶנֶק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי נְבִיא שֶׁקֶר זֶה בְּפֶרֶק י"א מִסַּנְהֶדְרִין (שם).

הַמִּצְוָה הַכ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לִירָא מִנְּבִיא הַשֶּׁקֶר אוֹ לְהִמָּנַע מִלְּהָרְגוֹ כֵּיוָן שֶׁהוּא מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה', אֶלָּא לֹא נִירָא מֵעֹנֶשׁ כְּלָל כֵּיוָן שֶׁנִּתְבָּרֵר לָנוּ שִׁקְרוֹ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ" (שם יח, כב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ — אַל תִּמְנַע עַצְמְךָ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּאֲר הֵיטֵב בְּהַקְדָּמַת חִבּוּרֵנוּ לְפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה.

הַמִּצְוָה הַי"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהִשָּׁבֵעַ בַּעֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ לְעוֹבְדֶיהָ. וְכֵן לֹא יַשְׁבִּיעֵם בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ לָנוּ בְּאָמְרָם (מכילתא פרשת שופטים): לֹא תַשְׁבִּיעַ לְגוֹי בְּיִרְאָתוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ" (שמות כג, יג), שֶׁלֹּא תַשְׁבִּיעַ לְגוֹי בְּיִרְאָתוֹ, וְשָׁם אָמְרוּ (במכילתא) עוֹד: "לֹא תַזְכִּירוּ" — שֶׁלֹּא יִדּוֹר בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה. וּבְסַנְהֶדְרִין (סג.): "לֹא תַזְכִּירוּ — שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: שְׁמוֹר לִי בְּצַד עֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית". וְהָעוֹבֵר עַל לָאוּ זֶה, כְּלוֹמַר: הַנִּשְׁבָּע דֶּרֶךְ רוֹמְמוּת בְּדָבָר מִכָּל־הַנִּבְרָאִים שֶׁמַּאֲמִינִים בּוֹ הַתּוֹעִים שֶׁהוּא אֱלָהוּת — חַיָּב מַלְקוּת. אָמְרוּ בִּגְמָרָא סַנְהֶדְרִין, כְּשֶׁהִזְהִירוּ מִלְּחַבֵּק עֲבוֹדָה זָרָה וּלְנַשְּׁקָהּ וּלְכַבֵּד לְפָנֶיהָ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִמַּעֲשֵׂה הַכָּבוֹד וְהָאַהֲבָה: עַל כֻּלָּם אֵינוֹ לוֹקֶה חוּץ מִן־הַנּוֹדֵר בִּשְׁמָהּ וְהַמְקַיֵּם (הנשבע) בִּשְׁמָהּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִמַּעֲשֵׂה הָאוֹב, וְהוּא שֶׁמַּקְטִיר קְטֹרֶת יְדוּעָה וְעוֹשֶׂה מַעֲשִׂים מְסֻיָּמִים, וְנִדְמֶה לוֹ שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ דִּבּוּר מִתַּחַת שֶׁחִיו (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שֶׁעוֹנֶה לְמַה שֶׁיִּשְׁאַל עָלָיו — וְזֶה מִן מִמִּינֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת" (ויקרא יט, לא). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "אוֹב — זֶה פִּיתוֹם (שם מכשף) הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחִיו". וְהָעוֹבֵר עַל לָאוּ זֶה בְּמִזִּיד — נִסְקָל; וְאִם לֹא נִסְקַל חֲרֵי זֶה בְּכָרֵת; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה, כְּלוֹמַר: (דוקא זה) הָעוֹשֶׂה אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים בְּיָדוֹ וּמִתְעַסֵּק בָּהֶם בְּעַצְמוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִמַּעֲשֵׂה הַיִּדְּעוֹנִי

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום שלישי ט' אדר

מתוך מהדורת חזק

וְגַם הוּא מִין מִמִּינֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא: שֶׁיִּקַּח עֵצֶם עוֹף שֶׁשְּׁמוֹ יִדּוֹעַ וְיָשִׂים אוֹתוֹ בְּפִיו וִיקַטֵּר בִּקְטֹרֶת וְיֹאמַר דְּבָרִים וְיַעֲשֶׂה מַעֲשִׂים עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמַצָּב הַדּוֹמֶה לְמַצַּב הַמִּתְעַלֵּף וּתְבוֹאֵהוּ תַּרְדֵּמָה וִידַבֵּר עֲתִידוֹת. אָמְרוּ (סנהדרין סה:): "יִדְּעוֹנִי — מַנִּיחַ עֵצֶם יִדּוֹעַ בְּפִיו וְהוּא מְדַבֵּר מֵאֵלָיו". וּבָא הַלָּאו עַל עִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן זֶה: "אַל תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים" (ויקרא שם). וְאַל תַּחְשׁוֹב שֶׁזֶּה לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת — לְפִי שֶׁכְּבָר חִלְּקָם כְּשֶׁהִזְכִּיר אֶת הָעֹנֶשׁ וְאָמַר: אוֹב אוֹ יִדְּעוֹנִי, וְחִיֵּב בְּכָל־אֶחָד מֵהֶם סְקִילָה וְכָרֵת לַמֵּזִיד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ" (שם כ, כז). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (קדושים שם): "לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעוֹנִי", עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ — תַּלְמוּד לוֹמַר אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל הַיִּדְּעוֹנִים" (שם יט, לא); וְגַם הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּשׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (סה.).

הַמִּצְוָה הַשְּׁבִיעִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּמְסוֹר מִקְצָת בָּנֵינוּ לַנֶּעֱבָד (עבודה זרה) שֶׁהָיָה מְפֻרְסָם בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה שֶׁהָיָה שְׁמוֹ מֹלֶךְ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ" (שם יח, כא). עֲבוֹדַת עֲבוֹדָה זָרָה זוֹ הָיְתָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (סד:), שֶׁמַּעֲבִיר אֵשׁ וּמְלַבֶּה אוֹתָהּ וְלוֹקֵחַ מִקְצָת בָּנָיו וּמוֹסְרוֹ בִּידֵי הַמִּתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדַת אוֹתוֹ הַנֶּעֱבָד (כדי למוסרו לרשות עבודה זרה), וּמַעֲבִירוֹ (האב) עַל אוֹתָהּ הָאֵשׁ (על גבה) מִצַּד לְצַד (ולא בתוכה ממש), וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו עַל מַעֲשֶׂה זֶה וְאָמַר: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ" (דברים יח, י). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — חַיָּב סְקִילָה, וְכָרֵת אִם לֹא נִסְקַל; וּבְשׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין.

יום שלישי ט' אדר ה'תשע"ג

מצות לא תעשה יא. יב. יג.

מצות עשה קפה.

מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.

נא. ל. לג. לא. לב.

הַמִּצְוָה הַי"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מַצֵּבָה (מִבְנֶה) שֶׁיִּתְקַבְּצוּ אֵלֶיהָ וִיכַבְּדוּהָ, אֲפִלּוּ נַעֲשִׂית לַעֲבוֹד עָלֶיהָ אֶת ה', כָּל־זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא נִתְדַּמֶּה בַּעֲבוֹדָתוֹ יִתְעַלֶּה לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, לְפִי שֶׁכָּךְ הָיוּ עוֹשִׂים: בּוֹנִים מַצֵּבוֹת וְשָׂמִים אֶת הַנֶּעֱבָדִים עֲלֵיהֶן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בָּאַזְהָרָה עַל כָּךְ: "וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, כב); וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מַלְקוּת.

הַמִּצְוָה הַי"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת אֲבָנִים מוּכָנוֹת לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֵיהֶן, אֲפִלּוּ אוֹתָהּ הַהִשְׁתַּחֲוָיָה הִיא לַה' יִתְעַלֶּה. וְגַם זֹאת כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִתְדַּמּוֹת לְעוֹבְדֵי פְּסִילִים, לְפִי שֶׁכָּךְ הָיוּ עוֹשִׂים אֲבָנִים מְצַיָּרוֹת מַעֲשֶׂה אֻמָּן לִפְנֵי הַפְּסִילִים, וַעֲלֵיהֶן הָיוּ מִשְׁתַּחֲוִים לְאוֹתוֹ הַפֶּסֶל. אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית (מצויירת) לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ" (ויקרא כו, א), וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מַלְקוּת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (סוף פרשת בהר): "לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם — בְּאַרְצְכֶם אֵין אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים, אֲבָל מִשְׁתַּחֲוִים אַתֶּם עַל הָאֲבָנִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא מְגִלָּה (כב:).

הַמִּצְוָה הַי"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּנָטְעוֹ אִילָנוֹת בַּמִּקְדָּשׁ אוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ לְנוֹי לוֹ וּלְיוֹפִי, אֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן בְּכָךְ לַעֲבוֹדַת ה', כֵּיוָן שֶׁכָּךְ הָיוּ מְכַבְּדִים גַּם לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהָיוּ נוֹטְעִים לָהּ עֵצִים נָאִים, יָפִים לְמַרְאֶה, בְּבָתֵּי עֲבוֹדָתָם. אָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, כא), הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא תָּמִיד (כח:), וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁהַנִּטִּיעָה בְּכָל־הַמִּקְדָּשׁ אֲסוּרָה.

הַמִּצְוָה הַקפ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַשְׁמִיד כָּל־עֲבוֹדָה זָרָה וּבָתֶּיהָ בְּכָל־מִינֵי הַשְּׁמָדָה וְהַשְׁחָתָה: לְשַׁבֵּר, לִשְׂרוֹף, לַהֲרוֹס וּלְכָרוֹת — כָּל־מִין בְּמַה־שֶּׁרָאוּי לוֹ, כְּלוֹמַר: בְּמַה שֶׁיִּהְיֶה יוֹתֵר גָּמוּר וּמָהִיר בְּהַשְׁמָדָתוֹ. לְפִי שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁלֹּא נַשְׁאִיר לָהּ זֵכֶר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת" (שם יב, ב). וְעוֹד אָמַר: "כִּי אִם־כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ וְגוֹ'" (שם ז, ה), וְאָמַר עוֹד: "וְנִתַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם" (שם יב, ג). וּבְדָרְךְ אַגַּב שֶׁנִּזְכְּרָה בִּגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (צ.) מִצְוַת עֲשֵׂה דַּעֲבוֹדָה זָרָה, אָמְרוּ בְּתָמִיהָה: "בַּעֲבוֹדָה זָרָה מַאי מִצְוַת עֲשֵׂה אִכָּא (ישנה)?! תִּרְגֻּמָּה (פירשה) רַב חִסְדָּא: 'וְנִתַּצְתֶּם'". וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם קִצֵּץ אֲשֵׁרָה וְהֶחֱלִיפָהּ אֲפִלּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים שֶׁחַיָּב לְקַצְּצָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'אַבֵּד תְּאַבְּדוּן'". וְשָׁם אָמְרוּ: "וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא (שם) בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אַתָּה מְצֻוֶּה לְרַדּוֹף אַחֲרֵיהֶם, וְאֵין אַתָּה מְצֻוֶּה לִרְדּוֹף אַחֲרֵיהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ".

הַמִּצְוָה הַכ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף כְּלוּם מִשֶּׁל עֲבוֹדָה זָרָה עַל מָמוֹנֵנוּ אֶלָּא נִתְרַחֵק מִמֶּנָּה וּמִבָּתֶּיהָ וּמִכָּל־הַמִּתְיַחֵס אֵלֶיהָ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ" (שם ז, כו). וְהַנֶּהֱנֶה מֵאֵיזֶה דָּבָר מִמֶּנָּה — לוֹקֶה. וּבְסוֹף מַכּוֹת (כד.) בֵּאֲרוּ, שֶׁהַמְבַשֵּׁל בַּעֲצֵי אֲשֵׁרָה — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם "וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ", וְאַחַת מִשּׁוּם "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד — שיעור יג); וְהָבֵן זֹאת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מֵעֲבוֹדָה זָרָה.

הַמִּצְוָה הַכ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּהָנוֹת בַּתַּכְשִׁיטִים שֶׁקִּשְׁטוּ בָּהֶם עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם" (שם ז, כה). וּבְסִפְרָא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) בֵּאֲרוּ, שֶׁצִּפּוּיֵי נֶעֱבָד אֲסוּרִין, וְהִסְמִיכוּ אֶת־זֶה לְאָמְרוֹ

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום שלישי ט' אדר

מתוך מהדורת חזק

יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם". הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מֵעֲבוֹדָה זָרָה (מה.).

הַמִּצְוָה הַמ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּכָרוֹת בְּרִית עִם הַכּוֹפְרִים וּלְהַנִּיחָם שְׁקֵטִים בִּכְפִירָתָם, כְּלוֹמַר שִׁבְעָה עֲמָמִין. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית" (שם ז, ב). וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, בְּמִצְוָה קפז, שֶׁמִּלְחֶמֶת שִׁבְעָה עֲמָמִין וְכֹל מַה־שֶּׁנֶּאֱמַר בָּהֶם, רָאוּי לִמְנוֹתוֹ, וְאֵין דִּינוֹ כְּמִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה חֲמִשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלַּחְמוֹל (לרחם) עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וּמִלְּשַׁבֵּחַ שׁוּם דָּבָר מִכֹּל מַה שֶּׁמְּיַחֵד לָהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תְחָנֵּם" (שם ז, ב), וּבָא בַּקַּבָּלָה (וקיבלו חז"ל בעבודה זרה כ.): "לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן". וַאֲפִלּוּ אָדָם מְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁצּוּרָתוֹ נָאָה — אָסוּר לָנוּ לוֹמַר: זֶה נָאֶה בְּצוּרָתוֹ אוֹ זֶה יְפֵה פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא דִּילָן (שלנו). וּבִגְמָרָא עֲבוֹדָה זָרָה יְרוּשַׁלְמִי (פרק א הלכה ט) אָמְרוּ: לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה.

הַמִּצְוָה הַנ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא יָדוּרוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּאַרְצֵנוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד כְּפִירָתָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי" (שמות כג, לג). וַאֲפִלּוּ רָצָה הַגּוֹי לַעֲבוֹר בְּמוֹשְׁבוֹתֵינוּ אֵין זֶה מֻתָּר לָנוּ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה, וְאָז יְהֵא מֻתָּר לוֹ לָדוּר, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: גֵּר תּוֹשָׁב. הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהוּא "גֵּר" לְעִנְיַן שֶׁמֻּתָּר לוֹ לָדוּר בָּאָרֶץ בִּלְבַד. וְכָךְ אָמְרוּ (עבודה זרה סד.): "אֵיזֶהוּ גֵּר תּוֹשָׁב? זֶה שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה"*; אֲבָל עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה אַל יָדוּר וְאֵין מוֹכְרִין לוֹ קַרְקָעוֹת וְלֹא מַשְׁכִּירִין. וּבִמְפֹרָשׁ בָּא לָנוּ הַבַּאוּר (שם כ.): לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנָיָה בַּקַּרְקָע. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסַנְהֶדְרִין וּבַעֲבוֹדָה זָרָה.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁלֹשִׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּלֶכֶת אַחֲרֵי הַכּוֹפְרִים וּמִלְּהִתְנַהֵג כְּמִנְהָגָם, וַאֲפִלּוּ בְּמַלְבּוּשָׁם וְכִנּוּסֵיהֶם בְּאוּלָמֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם" (ויקרא כ, כג). וּכְבָר נִכְפַּל לָאו זֶה בְּאָמְרוֹ: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ" (שם יח, ג). וּבָא הַפֵּרוּשׁ (ספרא פרשת אחרי־מות): לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בַּחֻקִּים הַחֲקוּקִים לָהֶם וְלַאֲבוֹתֵיהֶם. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "וּבְחֻקּוֹתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ — שֶׁלֹּא תְהַלְּכוּ בְּנִמּוּסוֹת שֶׁלָּהֶם, בַּדְּבָרִים הַחֲקוּקִים לָהֶם, כְּגוֹן תְּרַטִּיּוֹת (מקום משחק לאדם) וְקִרְקְסָיּוֹת (מקום משחק לחיות) וְהָאִסְתַּטְרִיּוֹת (אולמות לשיחות והטפות בעניני דת) אֵלֶּה הֵן מִינֵי מְסִבּוֹת שֶׁהָיוּ מִתְכַּנְּסִים בָּהֶן לַעֲבוֹדַת הָאֱלִילִים; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵלּוּ דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים; רַבִּי יְהוּדָה בֶּן־בְּתֵירָא אוֹמֵר: שֶׁלֹּא תִּנְחוֹר (יגלח שערותיו כחררה — עוגה) וְלֹא תְגַדֵּל צִיצִית (בלורית בראשו) וְשֶׁלֹּא תְּסַפֵּר קוֹמִי" (גילוח השער שכנגד פניו). וְהָעוֹשֶׂה דָּבָר מִכָּל־אֵלּוּ — חַיָּב מַלְקוּת. וְנִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם" (דברים יב, ל). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "הִשָּׁמֶר" — (בטוי של) בְּלֹא־תַעֲשֶׂה; "פֶּן" — (בטוי של) בְּלֹא־תַעֲשֶׂה; "תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם" — שֶׁמָּא תִּדְּמֶה לָהֶם וְתַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיִהְיוּ לְךָ לְמוֹקֵשׁ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְהֵם יוֹצְאִין בָּאַרְגָּמָן (צבע אדום) אֲנִי אֵצֵא בָּאַרְגָּמָן; הוֹאִיל וְהֵם יוֹצְאִין בִּתְלוּסִין, אַף אֲנִי אֵצֵא בִּתְלוּסִין — וְזֶה ("תלוסין") מִין מִמִּינֵי תַּכְשִׁיטֵי הַצָּבָא. וְיָדוּעַ לְךָ לְשׁוֹן סִפְרֵי הַנְּבוּאָה: "[וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא אֶפְקֹד עַל־שָׂרִים וְעַל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ...] וְעַל כָּל־הַלֹּבְשִׁים מַלְבּוּשׁ נָכְרִי" (צפניה א, ח). כָּל־זֶה לְשֵׁם הַרְחָקָה מֵהֶם וְגִנּוּי לְכָל־מִנְהֲגֵיהֶם — אֲפִלּוּ בְּמַלְבּוּשׁ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִשַּׁבָּת (סז.) וְגַם בְּתוֹסֶפְתָּא שַׁבָּת (פרק ז, ח).

הַמִּצְוָה הַל"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּנַחֵשׁ (להמר), כְּגוֹן זֶה שֶׁאוֹמְרִים הֶהָמוֹן: כֵּיוָן שֶׁחָזַרְתִּי מִן־הַדֶּרֶךְ לֹא אַצְלִיחַ בְּמַעֲשַׂי; אוֹ: הַדָּבָר הָרִאשׁוֹן שֶׁרָאִיתִי הַיּוֹם הוּא דְּבַר פְּלוֹנִי, וַדַּאי אַרְוִיחַ הַיּוֹם דָּבָר. וְאֹפֶן זֶה נָפוֹץ מְאֹד אֶצֶל הַמּוֹנֵי הָעַמִּים הַסְּכָלִים. וְכָל־הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַל פִּי הַנִּחוּשׁ — לוֹקֶה, לְפִי שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ" (דברים יח, י). וּכְבָר כָּפַל צִוּוּי זֶה וְאָמַר: "לֹא תְנַחֲשׁוּ" (ויקרא יט, כו). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (דברים יח): "מְנַחֵשׁ — כְּגוֹן הָאוֹמֵר: נָפְלָה פִּתִּי מִפִּי, נָפְלָה מַקְלִי מִיָּדִי, עָבַר נָחָשׁ מִימִינִי וְשׂוּעָל מִשְּׂמֹאלִי". וּבְסִפְרָא (ויקרא יט, כו): "לֹא תְנַחֲשׁוּ — כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁים בַּחֲלִדָּה וּבָעוֹפוֹת וּבַכּוֹכָבִים וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִשַּׁבָּת (סז:) וּבְתוֹסֶפֶת שַׁבָּת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

הַמִּצְוָה הַל"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּקָסוֹם, כְּלוֹמַר: לְעוֹרֵר אֶת־כֹּחַ הַהַשְׁעָרָה (לעתיד) בְּאֶחָד מִמִּינֵי הָעוֹרְרוּת. לְפִי שֶׁכָּל־בַּעֲלֵי הַכֹּחוֹת הַמַּגִּידִים מַה שֶּׁיִּהְיֶה קֹדֶם הֱיוֹתוֹ — לֹא יִתָּכֵן לָהֶם דָּבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁכֹּחַ הַהַשְׁעָרָה שֶׁלָּהֶם חָזָק וְיָאֵרַע עַל־פִּי־רֹב כְּפִי הָאֱמֶת וְהַנָּכוֹן; לְפִיכָךְ מַרְגִּישִׁים מַה־שֶּׁיִּהְיֶה, וְיֵשׁ לָהֶם יִתְרוֹן זֶה עַל זֶה כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לְכָל־בְּנֵי־אָדָם יִתְרוֹן זֶה עַל זֶה בְּכָל־כֹּחַ מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְהֶכְרֵחִי הוּא לְבַעֲלֵי הַכֹּחוֹת הַהַשְׁעָרָתִיִּים הָאֵלּוּ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה מַעֲשֶׂה כְּדֵי לְעוֹרֵר בּוֹ אֶת־כֹּחוֹ וּלְעוֹרֵד אֶת־פְּעֻלָּתוֹ (של כח ההשערה). יֵשׁ מֵהֶם מִי שֶׁמַּכֶּה בְּמַטֶּה עַל הָאָרֶץ הַכָּאוֹת תְּכוּפוֹת וְצוֹעֵק צְעָקוֹת מְשֻׁנּוֹת וּמְפַנֶּה מַחֲשַׁבְתּוֹ וְעוֹשֶׂה כָּךְ זְמַן מְמֻשָּׁךְ עַד שֶׁיֵּאָרַע לוֹ מֵעֵין מַצַּב הִתְעַלְּפוּת וְיַגִּיד מַה שֶּׁיִּהְיֶה — וּכְבָר רָאִיתִי זֹאת פַּעַם בַּמַּעֲרָב הַפְּנִימִי. וְיֵשׁ מֵהֶם מִי שֶׁזּוֹרֵק אֲבָנִים קְטַנּוֹת בִּירִיעַת עוֹר וּמַאֲרִיךְ לְהַבִּיט בָּהֶן וְאַחַר־כָּךְ יַגִּיד, וְזֶה מְפֻרְסָם בְּכָל־מָקוֹם שֶׁעָבַרְתִּי בּוֹ. וּמֵהֶם מִי שֶׁזּוֹרֵק חֲגוֹרַת עוֹר אֲרֻכָּה עַל הָאָרֶץ וּמִסְתַּכֵּל בָּהּ וּמַגִּיד. הַכַּוָּנָה בְּכָל־אֵלּוּ לְעוֹרֵר אֶת־הַכֹּחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, לֹא שֶׁאוֹתוֹ דָּבָר בְּעַצְמוֹ פּוֹעֵל מַשֶּׁהוּ אוֹ

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום רביעי י' אדר

מתוך מהדורת חזק

מוֹרֶה עַל מַשֶּׁהוּ. וְזוֹהִי טָעוּת הֶהָמוֹן: כִּי כַּאֲשֶׁר מִתְאַמְּתוֹת מִקְצָת אוֹתָן הַהַגְּדוֹת, חוֹשְׁבִים שֶׁפְּעֻלּוֹת אֵלּוּ מוֹרוֹת עַל מַה שֶׁיִּהְיֶה. וְנִמְשָׁךְ (נשתרש מתוך הרגל) הַדָּבָר אֶצְלָם בְּטָעוּת זוֹ עַד שֶׁחָשְׁבוּ שֶׁמִּקְצָת אוֹתָן הַפְּעֻלּוֹת הֵן הַגּוֹרֵם שֶׁיִּהְיֶה מַה שֶׁיִּהְיֶה, כְּמוֹ שֶׁמְּדַמִּים בַּעֲלֵי מִשְׁפְּטֵי הַכּוֹכָבִים. לְפִי שֶׁמִּשְׁפְּטֵי הַכּוֹכָבִים אֵינָם אֶלָּא מִן־הַסּוּג הַזֶּה, כְּלוֹמַר: שֶׁהֵם מִין מִמִּינֵי (חוש מחושי) עוֹרְרוּת־הַכֹּחַ (בנפש); לָכֵן אֵין שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שָׁוִים בַּאֲמִתַּת הַגָּדַת הָעֲתִידוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם שָׁוִים בִּידִיעַת הַמִּשְׁפָּטִים (חכמת הכוכבים). וְהָעוֹשֶׂה אֵיזֶה מַעֲשֶׂה שֶׁיִּהְיֶה מֵהַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה וְזוּלָתָם, מִכָּל־מַה שֶׁנּוֹהֵג בְּדֶרֶךְ זוֹ — נִקְרָא: קוֹסֵם, אָמַר ה' יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ [וְגוֹ'] קוֹסֵם קְסָמִים" (דברים יח, י). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): אֵיזֶהוּ קוֹסֵם? זֶה הָאוֹחֵז בְּמַקְלוֹ וְאוֹמֵר: אִם אֵלֵךְ, אוֹ לֹא אֵלֵךְ. וְעַל סוּג זֶה שֶׁל עוֹרְרוּת הַמְּפָרְסָם בְּאוֹתוֹ הַזְּמָן אָמַר הַנָּבִיא: "עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ" (הושע ד, יב). וְהָעוֹבֵר בְּמַעֲשֶׂה זֶה — חַיָּב מַלְקוּת, כְּלוֹמַר: הַקּוֹסֵם וּמַגִּיד עֲתִידוֹת עַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, לֹא הַשּׁוֹאֵל אֶת־הַקּוֹסֵם; אֲבָל שְׁאֵלַת הַקּוֹסֵם (בלבד) מְגֻנָּה מְאֹד (אף שאין חייבים עליה מלקות). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (סה.) וּבְתוֹסֶפְתָּא שַׁבָּת (פרק ז, ח) וּבְסִפְרֵי.

הַמִּצְוָה הַל"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּכַוֵּן מַעֲשֵׂינוּ בִּבְחִירַת הַזְּמַנִּים עַל פִּי מַעֲרָכוֹת הַכּוֹכָבִים (איצטגנינות), וְהוּא שֶׁנֹּאמַר: יוֹם זֶה רָאוּי לִפְעֻלָּה פְּלוֹנִית וְנִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹתוֹ, אוֹ יוֹם זֶה לֹא רָצוּי לַעֲשׂוֹת בּוֹ פְּעֻלָּה פְּלוֹנִית וְנִמְנַע מִלַּעֲשׂוֹתָהּ. וְזֶה אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' מְעוֹנֵן" (דברים שם). וּכְבָר נִכְפַּל לָאו זֶה וְאָמַר: "וְלֹא תְעוֹנֵנוּ" (ויקרא יט, כו). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם פרק ו הלכה ב): לֹא תְעוֹנֵנוּ — אֵלּוּ נוֹתְנֵי הָעִתִּים. לְפִי שֶׁהוּא נִגְזָר מִן "עוֹנָה", כְּלוֹמַר: לֹא יִהְיֶה בָּכֶם קוֹבֵעַ עִתִּים הָאוֹמֵר: עֵת פְּלוֹנִית טוֹבָה וְעֵת פְּלוֹנִית רָעָה. וְגַם הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מַלְקוּת, כְּלוֹמַר: הַמּוֹדִיעַ אֶת־הָעוֹנוֹת, לֹא זֶה הַשּׁוֹאֵל עֲלֵיהֶן; אֲבָל גַּם הַשְּׁאֵלָה עַל דָּבָר זֶה — אֲסוּרָה נוֹסָף עַל הֱיוֹתָהּ דָּבָר בִּלְתִּי אֲמִתִּי. וְהַמְכַוֵּן מַעֲשָׂיו לִזְמַן מְסֻיָּם מִתּוֹךְ חִשּׁוּב שֶׁיְּאַשֵּׁר אוֹ יַצְלִיחַ בְּאוֹתָהּ הַפְּעֻלָּה — הֲרֵי גַּם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זֶה לוֹקֶה, לְפִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה. וְעוֹד בִּכְלַל הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אִסּוּר מַעֲשֶׂה אַחִיזַת הָעֵינַיִם. וּלְשׁוֹן חֲכָמִים (סנהדרין סה.): "מְעוֹנֵן — זֶה הָאוֹחֵז אֶת־הָעֵינַיִם", וְהוּא סוּג גָּדוֹל מִסּוּגֵי הַתַּחְבּוּלוֹת וְנוֹסָף לְכָךְ קַלּוּת (זריזות) תְּנוּעַת הַיָּד, עַד שֶׁנִּדְמִים לָאָדָם דְּבָרִים בִּלְתִּי אֲמִתִּיִּים. כְּמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁהֵם עוֹשִׂים תָּמִיד, שֶׁמִּישֶׁהוּ לוֹקֵחַ חֵבֶל בְּיָדוֹ וְנוֹתְנוֹ בִּכְנַף בִּגְדוֹ לְעֵינֵי בְּנֵי אָדָם וְאַחַר־כָּךְ מוֹצִיאוֹ נָחָשׁ; אוֹ זוֹרֵק טַבַּעַת לָאֲוִיר וּמוֹצִיאָהּ מִפִּי אָדָם שֶׁלְּפָנָיו וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִמַּעֲשֵׂי אַחִיזַת הָעֵינַיִם הַמְּפָרְסָמִים אֵצֶל הֶהָמוֹן — כָּל־מַעֲשֶׂה מֵאֵלּוּ אָסוּר, וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נִקְרָא: אוֹחֵז אֶת־הָעֵינַיִם וְהוּא מִין מִמִּינֵי הַכְּשָׁפִים וּלְפִיכָךְ לוֹקֶה. וְעִם זֶה הוּא גּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת. וְהַהֶפְסֵד הַנִּגְרָם עַל־יְדֵי כָּךְ עָצוּם מְאֹד, לְפִי שֶׁהַדְּבָרִים הַנִּמְנָעִים לַחֲלוּטִין נַעֲשִׂים אֶפְשָׁרִיִּים בְּעֵינֵי הַסְּכָלִים וְהַנָּשִׁים וְהַנְּעָרִים, וּמַחֲשַׁבְתָּם מִתְרַגֶּלֶת לְקַבֵּל אֶת־הַנִּמְנָעוֹת וְלַחְשׁוֹב שֶׁהֵם אֶפְשָׁרִיִּים לִהְיוֹת. וְהָבֵן זֹאת.

יום רביעי י' אדר ה'תשע"ג

מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד. מג. מד. מ. לט. מא. מה. קעא.

הַמִּצְוָה הַל"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּחְבּוֹר (לאסוף קבוצות של שרצים ו"לחברם" יחד, ולקבל מהן עצות שונות), וְהוּא שֶׁיֹּאמַר דְּבָרִים (הברות וצירופי מילים משונות של "שמות" ו"לחשים") שֶׁמְּדַמֶּה שֶׁהֵם מוֹעִילִים לְכָךְ וָכָךְ, וּמַזִּיקִים לְכָךְ וָכָךְ, וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "וְחֹבֵר חָבֶר — אֶחָד חוֹבֵר (אוסף) אֶת־הַנָּחָשׁ וְאֶחָד חוֹבֵר אֶת־הָעַקְרָב", כְּלוֹמַר: הָאוֹמֵר עֲלֵיהֶם דְּבָרִים (לחשים) כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁכוּהוּ לְפִי דִּמְיוֹנוֹ. אוֹ שֶׁאוֹמְרָם עַל מְקוֹם נְשִׁיכָתָם כְּדֵי לְהַשְׁקִיט הַכְּאֵב; וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִשַּׁבָּת (סז.).

הַמִּצְוָה הַל"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּדְרוֹשׁ יְדִיעָה מִן־הַמֵּתִים — כְּפִי מַה שֶׁמְּדַמִּים (בדמיונם הכפרני) אוֹתָם (הרשעים) שֶׁהֵם מֵתִים בֶּאֱמֶת (שלהם ראוי באמת התואר "מתים"), אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם אוֹכְלִים וּמַרְגִּישִׁים (שהרי "רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שֶׁמִּי שֶׁעוֹשֶׂה כָּךְ וְלוֹבֵשׁ כָּךְ יְבוֹאֵהוּ הַמֵּת בִּשְׁנָתוֹ וְיַגִּיד לוֹ מַה־שֶּׁיִּשְׁאַל עָלָיו. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים" (שם). וּבְגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (סה:): "דֹּרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים — זֶה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה"; וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מַלְקוּת.

הַמִּצְוָה הַל"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁאוֹל (להתייעץ) בַּעַל אוֹב וּמִלְּבַקֵּשׁ יְדִיעָה מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' וְשֹׁאֵל אוֹב" (שם). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמַר: הַשּׁוֹאֵל בַּעַל אוֹב — אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה, אֲבָל דָּבָר זֶה אָסוּר (וראה לעיל מצות לא תעשה ח — שיעור יד).

הַמִּצְוָה הַל"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁאוֹל (להתייעץ) בַּעַל יִדְעוֹנִי וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יְדִיעָה (ראה לעיל לא תעשה ט — שיעור יד), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' וְשֹׁאֵל אוֹב וִידִּעֹנִי" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "'אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים' (ויקרא יט, לא), אוֹב — זֶה פִּיתוֹם (שם מכשף שתרגומו: מגלה נעלמות) הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחִיוֹ (קולו נשמע מתחת למקום החיבור של הזרוע אל הכתף); וִידִּעֹנִי — הַמְדַבֵּר בְּפִיו — הֲרֵי אֵלּוּ (הם עצמם) בִּסְקִילָה; וְהַנִּשְׁאָל (המתייעץ) בָּהֶם בְּאַזְהָרָה".

הַמִּצְוָה הַל"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִכָּל־מַעֲשֶׂה הַכְּשָׁפִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' וּמְכַשֵּׁף" (דברים יח, י) וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב סְקִילָה אִם הוּא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום רביעי י' אדר

מתוך מהדורת חזק

מִזִּיד, וְחַטָּאת קְבוּעָה (שאינה תלויה בהשגת־ידו של המקריב) אִם הוּא שׁוֹגֵג. אָמַר יִתְעַלֶּה: "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה" (שמות כב, יז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (סז.).

הַמִּצְוָה הַמ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִירָנוּ מִלְּגַלֵּחַ הַצְּדָעִים, (חלק המצח שליד האוזן) וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם" (ויקרא יט, כז). וְגַם הַלָּאו הַזֶּה הוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִתְדַּמּוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, לְפִי שֶׁכָּךְ הָיוּ עוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁמְּגַלְּחִים צִדְעֵיהֶם בִּלְבָד. וּלְפִיכָךְ הֵצְרְכוּ לְבָאֵר בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (ה.) וְאָמְרוּ: "הַקָּפַת כָּל־הָרֹאשׁ — שְׁמָהּ הַקָּפָה", שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁתַּכְלִית הָאִסּוּר הוּא גִּלּוּחַ הַצִּדָּעִים וְהַנָּחַת שְׂאָר הַשֵּׂעָר כְּדַרְכּוֹ שֶׁעוֹשִׂים כָּמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, אֲבָל אִם מְגַלֵּחַ הַכֹּל הֲרֵי אֵין בְּכָךְ הִתְדַּמּוּת לָהֶם — לְפִיכָךְ הוֹדִיעוּנוּ, שֶׁאָסוּר לְגַלֵּחַ הַצִּדָּעִים כְּלָל בֵּין לְבַדָּם בֵּין עִם כָּל־הָרֹאשׁ; וְחַיָּב מַלְקוּת עַל כָּל־צֶדֶע מֵהֶם, וּלְפִיכָךְ לוֹקֶה שְׁתַּיִם אִם גִּלַּח כָּל־רֹאשׁוֹ. וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא נִמְנָה אֵלּוּ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁלּוֹקֶה שְׁתַּיִם, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם שְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת תַּחַת לָאו אֶחָד. שֶׁאִלּוּ אָמַר: לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשׁ מִיָּמִין וּפְאַת רֹאשׁ מִשְּׂמֹאל וְהָיֵינוּ מוֹצְאִים שֶׁחִיְּבוּ עֲלֵיהֶם שְׁתַּיִם כִּי אָז הָיָה אֶפְשָׁר לִמְנוֹתָם כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת; אֲבָל הוֹאִיל וְהֵם בְּלָשׁוֹן אֶחָד וְעִנְיָן אֶחָד — הֲרֵי הֵם מִצְוָה אַחַת. אַף־עַל־פִּי שֶׁבָּא (שקיבלנו) הַפֵּרוּשׁ (בכתוב), שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל חֲלָקִים שׁוֹנִים מֵהַגּוּף וְשֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־חֵלֶק מֵהֶם לְבַדּוֹ, אֵין זֶה מְחַיֵּב שֶׁיִּהְיוּ מִצְוֹת הַרְבֵּה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף מַכּוֹת (כ.); וְלָאו זֶה אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בּוֹ.

הַמִּצְוָה הַמ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִירָנוּ מִלְּגַלֵּחַ אֶת־הַזָּקָן, וְיֵשׁ בּוֹ חֲמִשָּׁה חֲלָקִים: הַלֶּחִי הָעֶלְיוֹן מִצַּד יָמִין, וְהַלֶּחִי הָעֶלְיוֹן מִצַּד שְׂמֹאל, וְהַלֶּחִי הַתַּחְתּוֹן מִצַּד יָמִין, וְהַלֶּחִי הַתַּחְתּוֹן מִצַּד שְׂמֹאל, וְשִׁבּוֹלֶת הַזָּקָן. וּכְבָר בָּא הַלָּאו בְּלָשׁוֹן זֶה: "וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ" (שם), לְפִי שֶׁהַכֹּל נִקְרָא: זָקָן. וְלֹא אָמַר וְלֹא תַשְׁחִית זְקָנֶךָ, אֶלָּא אָמַר: "וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ" — רְצוֹנוֹ לוֹמַר: לֹא תַשְׁחִית אַף פְּאָה אַחַת מִכְּלַל הַזָּקָן. וּבָא הַפֵּרוּשׁ שֶׁהֵן חָמֵשׁ פֵּאוֹת, כְּמוֹ שֶׁחִלַּקְנוּ אוֹתָן. וְחַיָּב חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת אִם גִּלַּח הַכֹּל, וַאֲפִלּוּ גִּלְּחָן בְּבַת אַחַת. וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (מכות כ.): "וְעַל הַזָּקָן (אם גלחו) חֲמִשָּׁה (מלקויות): שְׁתַּיִם מִכָּאן וּשְׁתַּיִם מִכָּאן וְאַחַת מִלְּמַטָּן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם נָטְלָן כְּאַחַת — אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אֶחָת". וְאָמְרוּ בַּתַּלְמוּד (שם כא.): "אַלְמָא קָסָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (רואים אם כן שרבי אליעזר סובר) לָאו אֶחָד הוּא". הֲרֵי זוֹ רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁתַּנָּא קַמָּא (החולק על רבי אליעזר) סוֹבֵר שֶׁהֵם חֲמִשָּׁה לָאוִין וְכָךְ הִיא הַהֲלָכָה. וְגַם זֶה הָיָה דֶּרֶךְ כָּמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָסָם הַיּוֹם בְּקִשּׁוּט נְזִירֵי הָאֵירוֹפִּים שֶׁהֵם מְגַלְּחִים אֶת־זְקָנָם. וְהַטַּעַם שֶׁאֵין לִמְנוֹתָן כְּחָמֵשׁ מִצְוֹת — לְפִי שֶׁהַאַזְהָרָה שֶׁבָּהּ נֶאֱמְרָה בְּלָשׁוֹן יָחִיד וְהוּא עִנְיָן אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁלְּפָנֶיהָ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף מַכּוֹת; וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה אַרְבָּעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִירוּ גַּם הַגְּבָרִים מִלְּהִתְקַשֵּׁט בְּתַכְשִׁיטֵי הַנָּשִׁים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה" (דברים כב, ה). וְכָל־גֶּבֶר שֶׁנִּתְקַשֵּׁט אוֹ לָבַשׁ מַה שֶּׁיָּדוּעַ בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁצּוּרָה זוֹ מְיֻחֶדֶת לְנָשִׁים — לוֹקֶה. וְדַע שֶׁמַּעֲשֶׂה זֶה, כְּלוֹמַר: שֶׁהַנָּשִׁים מִתְקַשְּׁטוֹת בְּתַכְשִׁיטֵי הַגְּבָרִים אוֹ הַגְּבָרִים בְּתַכְשִׁיטֵי הַנָּשִׁים — יֵשׁ שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה לְעוֹרֵר אֶת־הַטְּבָעִים לִזְנוּת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָסָם אֵצֶל הָעַמִּים, וְיֵשׁ שֶׁנַּעֲשֶׂה לְמִינֵי עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בַּסְּפָרִים הַמְיֻחָדִים לְכָךְ. וּפְעָמִים רַבּוֹת שֶׁמַּתְנִים בַּעֲשִׂיַּת מִקְצָת הַקְּמָעוֹת וְאוֹמְרִים (שכדי שיצליחו הקמעות, ראו): שֶׁאִם הַמִּתְעַסֵּק בָּזֶה הוּא אִישׁ — יִלְבַּשׁ בִּגְדֵי נָשִׁים וְיִתְקַשֵּׁט בְּזָהָב וּמַרְגָּלִיּוֹת וְדוֹמֵיהֶם; וְאִם הִיא אִשָּׁה — תִּלְבַּשׁ שִׁרְיוֹן וְתַחְגּוֹר כְּלֵי זַיִן. וְזֶה מְפֹרָסָם מְאֹד אֵצֶל בַּעֲלֵי הָעִנְיָן הַזֶּה.

הַמִּצְוָה הַל"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִירָנוּ גַּם־כֵּן מִלְּלֶכֶת בְּדַרְכֵּי הַכּוֹפְרִים בַּמֶּה שֶׁהַנָּשִׁים לוֹבְשׁוֹת בִּגְדֵי הַגְּבָרִים וּמִתְקַשְּׁטוֹת בְּתַכְשִׁיטֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה" (שם). וְכָל־אִשָּׁה הַמִּתְקַשֶּׁטֶת בְּתַכְשִׁיט מִתַּכְשִׁיטֵי הַגְּבָרִים, שֶׁיָּדוּעַ בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁתַּכְשִׁיט זֶה מְיֻחָד לַגְּבָרִים — לוֹקָה.

הַמִּצְוָה הַמ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִירָנוּ מִלְּרִשּׁוֹם בְּגוּפֵנוּ בְּצִבְעֵי הַכְּחוֹל וְהַסִּקְרָא (צבע בגוון ירוק אדום) וְזוּלָתָם, כְּדַרְכּוֹ שֶׁעוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה כַּמְּפֹרָסָם אֵצֶל בְּנֵי מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם. וְהָאַזְהָרָה עַל כָּךְ, הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם" (ויקרא יט, כח); הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מַלְקוּת, וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף מַסֶּכֶת מַכּוֹת.

הַמִּצְוָה הַמ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִירָנוּ מִלְּשָׁרוֹט אֶת־עַצְמֵנוּ, כְּדַרְכּוֹ שֶׁעוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִתְגֹּדְדוּ" (דברים יד, א). וּכְבָר נִכְפַּל לָאו זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם" (ויקרא יט, כח). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא יְבָמוֹת (יג.): שֶׁגּוּפֵיהּ דִּקְרָא (עיקר הפסוק) "לֹא תִתְגֹּדְדוּ" מִבְּעֵי לֵיהּ (נצרך) לְגוּפֵיהּ (למשמעותו הראשונית) דְּאָמַר רַחֲמָנָא: (התורה אומרת) לֹא תַעֲשׂוּ חַבּוּרָה עַל מֵת (לאות אבל). וּבִגְמָרָא מַכּוֹת (כא.) אָמְרוּ: "שְׂרִיטָה וּגְדִידָה אַחַת הִיא". וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁעַל הַמֵּת בֵּין בַּיָּד בֵּין בַּכְּלִי — חַיָּב; וְעַל עֲבוֹדָה זָרָה, בַּכְּלִי חַיָּב, בַּיָּד פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּסִפְרֵי הַנְּבִיאִים: "וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת וּבָרְמָחִים" (מלכים־א יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה היא רק בכלי). וּכְבָר אָמְרוּ (יבמות יג.) שֶׁבִּכְלַל לָאו זֶה, גַּם הָאַזְהָרָה מִפְּלוּג הָעָם וּמַחְלֹקֶת הָרַבִּים וְאָמְרוּ: "לֹא תִתְגֹּדְדוּ — לֹא תַעֲשׂוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת"; אֲבָל גּוּפֵיהּ דִּקְרָא הוּא כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ וְאָמְרוּ: "לֹא תַעֲשׂוּ חַבּוּרָה עַל הַמֵּת", וְזֶה מֵעִין דָּרָשׁ. וְכֵן אָמְרָם (סנהדרין קי.): "כָּל־הַמַּחֲזִיק בְּמַחְלֹקֶת עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ" (במדבר יז, ה), שֶׁגַּם הוּא עַל דֶּרֶךְ הַדָּרָשׁ; אֲבָל גּוּפֵיהּ דִּקְרָא הֲרֵי הוּא אִיּוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּהוּ

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום חמישי־שבת קודש י"א־י"ג אדר

מתוך מהדורת חזק

חֲכָמִים שֶׁהוּא שְׁלִילָה, לֹא אַזְהָרָה, לְפִי שֶׁהֵם בֵּאֲרוּ שֶׁעִנְיַן דָּבָר זֶה: שֶׁה' מוֹדִיעַ שֶׁהַחוֹלֵק עַל הַכֹּהֲנִים וּטוֹעֵן לְעַצְמוֹ אֶת הַכְּהֻנָּה בַּדּוֹרוֹת הַבָּאִים לֹא יֵאָרַע בּוֹ מַה שֶּׁאֵרַע לְקֹרַח וְלֹא יִהְיֶה עָנְשׁוֹ, הַבְּלִיעָה (כמו שנענשו קרח ועדתו), אֶלָּא יִהְיֶה עָנְשׁוֹ "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ" (שם), כְּלוֹמַר: הַצָּרַעַת, בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה לְמֹשֶׁה: "הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וְגוֹ'" (שמות ד, ו), וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּעֲזִיָּה (דברי הימים־ב כו) —— (שנענש בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אֶחָזוֹר לְעִנְיַן הַמִּצְוָה וְאֹמַר, שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף מַכּוֹת (כב.). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה —— לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקע"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּתְלֹשׁ שְׂעַר הָרֹאשׁ עַל הַמֵּתִים כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים הַסְּכָלִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת" (דברים יד, א). וְכָפַל לָאו זֶה בַּכֹּהֲנִים וְאָמַר: "לֹא־יִקְרְחָה קָרְחָה בְּרֹאשָׁם" (ויקרא כא, ה), כְּדֵי לְהַשְׁלִים הַדִּין, לְפִי שֶׁמִּמַּה־שֶּׁאָמַר "בֵּין עֵינֵיכֶם" הָיִינוּ אוֹמְרִים שֶׁרַק מִפְּאַת פָּנִים בִּלְבַד אָסוּר —— לְפִיכָךְ בֵּאֵר וְאָמַר: "לֹא יִקְרְחֵה קָרְחָה בְּרֹאשָׁם" לְחַיֵּב עַל כָּל־הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינָיִם. וְגַם אֵלּוּ אָמַר: "לֹא יִקְרְחֵה קָרְחָה בְּרֹאשָׁם" בִּלְבָד, הָיִינוּ אוֹמְרִים: בֵּין עַל הַמֵּת בֵּין שֶׁלֹּא עַל הַמֵּת —— לְפִיכָךְ בֵּאֵר שָׁם "לָמֵת". וְכָל־הַמְּגַלֶּה (הקורח) כַּגְּרִיס מִשְּׂעַר רֹאשׁוֹ בִּתְלִישָׁה עַל הַמֵּת דַּוְקָא —— לוֹקֶה, בֵּין שֶׁהוּא כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ יִשְׂרָאֵל לוֹקֶה עַל כָּל־קָרְחָה וְקָרְחָה מַלְקוּת אֶחָת. וְכֵן מַה־שֶּׁכָּפַל בַּכֹּהֲנִים: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבְבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת" (שם) לֹא בָּא אֶלָּא לְהַשְׁלִים תּוֹרַת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (כא.).

יום חמישי י"א אדר ה'תשע"ג

יום שישי י"ב אדר ה'תשע"ג

יום שבת קודש י"ג אדר ה'תשע"ג

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הָע"ג —— הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹדוֹת בַּחֲטָאִים שֶׁחָטָאנוּ לְפָנָיו יִתְעַלֶּה (להתודות עליהם) בְּדִבּוּר, כְּשֶׁנָּשׁוּב מֵהֶם —— וְזֶהוּ הַוִּדּוּי וְעִנְיָנוֹ, שֶׁיֹּאמַר: "אָנָּא הַשֵּׁם! חָטָאתִי, עָוִיתִי, פָּשַׁעְתִּי וְעָשִׂיתִי כָּךְ וָכָךְ". וְיַרְחִיב אֶת־הַדִּבּוּר וִיבַקֵּשׁ כַּפָּרָה בְּעִנְיָן זֶה כְּפִי צַחוּת לְשׁוֹנוֹ. דַּע, שֶׁאֲפִלּוּ הַחֲטָאִים שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלֶּה שֶׁנִּזְכְּרוּ מִקֹּדֶם, שֶׁבָּהֶם אָמַר יִתְעַלֶּה, שֶׁמִּי שֶׁמַּקְרִיבָם נִתְכַּפֵּר לוֹ —— צָרִיךְ עַל־כָּל־פָּנִים גַּם לְהִתְוַדּוֹת בִּשְׁעַת הַקְרָבָתָם. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם וְגוֹ' וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (במדבר ה, ו־ז), וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק זֶה: "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: '[וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה] וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא' (ויקרא ה, ה) —— יְתִוַּדֶּה עַל חֵטְא אֲשֶׁר חָטָא; 'עָלֶיהָ' —— עַל הַחַטָּאת כְּשֶׁהִיא קַיֶּמֶת, לֹא מִשֶּׁנִּשְׁחֲטָה. אֵין בְּמַשְׁמַע שֶׁיִּתְוַדֶּה הַיָּחִיד אֶלָּא עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ". לְפִי שֶׁפָּסוּק זֶה, כְּלוֹמַר אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה "אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ" (שם) נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא בְּמִטַּמֵּא מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו וְהַנִּזְכָּרִים עִמּוֹ (קבוצת חטאים שחייבים עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כְּמוֹ שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ (מצוה עב — שיעור קצ), לְפִיכָךְ אָמַר כָּאן בַּמִּכִלְתָּא, שֶׁלֹּא הָיִינוּ לְמֵדִים מִפָּסוּק זֶה אֶלָּא חִיּוּב הַוִּדּוּי לְמִטַּמֵּא מִקְדָּשׁ (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מִנַּיִן אַתָּה מַרְבֶּה שְׁאָר כָּל־הַמִּצְוֹת? אָמַר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְוַדּוּ. וּמִנַּיִן אַף מִיתוֹת וּכְרָתוֹת? אָמַר: חַטָּאתָם, כָּל־חַטָּאתָם —— לְרַבּוֹת מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; כִּי יַעֲשׂוּ —— לְרַבּוֹת מִצְוֹת עֲשֵׂה". וְשָׁם אָמְרוּ עוֹד: "'מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם' —— מִמַּה שֶּׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ: עַל הַגְּנֵבוֹת וְעַל הַגְּזֵלוֹת וְעַל לְשׁוֹן הָרָע; 'לְמַעַל' —— לְרַבּוֹת הַנִּשְׁבָּע בְּשֵׁם לַשֶּׁקֶר וְהַמְקַלֵּל; 'וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ' —— לְרַבּוֹת כָּל־חַיְבֵי מִיתוֹת שֶׁיִּתְוַדּוּ. יָכוֹל אַף הַנֶּהֱרָגִין עַל־פִּי זוֹמְמִין? לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא 'וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא' כְּלוֹמַר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְהִתְוַדּוֹת אִם יָדַע שֶׁלֹּא חָטָא, אֶלָּא הֵעִידוּ עָלָיו עֵדֵי שֶׁקֶר". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁעַל כָּל־סוּגֵי הַחֲטָאִים הַחֲמוּרִים וְהַקַּלִּים וַאֲפִלּוּ עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה חַיָּבִים עֲלֵיהֶם וִדּוּי, וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר הַצִּוּוּי הַזֶּה, כְּלוֹמַר "וְהִתְוַדּוּ", יַחַד עִם חִיּוּב הַקָּרְבָּן, הָיָה יָכוֹל לַעֲלוֹת בְּדַעְתֵּנוּ, שֶׁאֵין הַוִּדּוּי לְבַדּוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אֶלָּא הוּא מֵהַנִּגְרָרִים אַחַר הַקָּרְבָּן, לְפִיכָךְ הֵצְרִכוּ לְבָאֵר אֶת־זֶה בַּמִּכִלְתָּא בְּלָשׁוֹן זֶה: "יָכוֹל בִּזְמַן שֶׁהֵם מְבִיאִין (קרבן) מִתְוַדִּין; וּמִנַּיִן אַף בִּזְמַן שֶׁאֵין מְבִיאִין? אָמַר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְוַדּוּ (בכל מצב). אֵין בְּמַשְׁמַע וִדּוּי אֶלָּא בָּאָרֶץ; מִנַּיִן אַף בַּגָּלוּת? אָמַר: וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן אֲבֹתָם" (שם כו, מ). וְכֵן דָּנִיאֵל אָמַר: "לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים" (דניאל ט, ז). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁהַוִּדּוּי מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְחוֹבָה עַל הַחוֹטֵא עַל אֵיזֶה חֵטְא שֶׁחָטָא, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, בֵּין שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן וּבֵין שֶׁלֹּא הֵבִיא קָרְבָּן, חַיָּב לְהִתְוַדּוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ". וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ויקרא טז, כא, פרשת אחרי מות) גַּם־כֵּן: "וְהִתְוַדָּה —— זֶה וִדּוּי דְּבָרִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִכִּפּוּרִים (פז:).

מלכים־א ח סד־סו

ח סד בַּיּוֹם הַהוּא קִדַּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת־תּוֹךְ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם אֶת־הָעֹלָה
וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָטֹן מֵהָכִיל אֶת־הָעֹלָה
וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: סה וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָּעֵת־הַהִיא | אֶת־הֶחָג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גָּדוֹל
מִלְּבוֹא חֲמָת | עַד־נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם: סו בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת־הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ:

מלכים־א ט א־ג

א וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת־בֵּית־יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־חֵשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָפֵץ לַעֲשׂוֹת:
ב וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה שֵׁנִית כַּאֲשֶׁר נִרְאָה אֵלָיו בְּגִבְעוֹן: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּפִלָּתְךָ
וְאֶת־תְּחִנָּתְךָ אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתָּה לְפָנַי הִקְדַּשְׁתִּי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִתָה לָשׂוּם־שְׁמִי שָׁם עַד־עוֹלָם
וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל־הַיָּמִים:

רש"י

(סד) את תוך החצר. דברים ככתבן, דברי רבי יהודה. קדש את רצפת העזרה בקדושת מזבח, להקטיר על הרצפה (זבחים נט א): **כי מזבח הנחשת.** מזבח האבנים שעשה תחת מזבח הנחושת: **קטן מהכיל את העולה ואת המנחה.** שהרבו להביא. אמר לו רבי יוסי: והלא כבר נאמר (לעיל ג ד): אלף עולות יעלה שלמה על המזבח, שעשה משה, וכשאתה מגיע לחשבון אמות ולמנין עולות, זה של אבנים גדול משל משה, שמזבח משה מקום מערכתו אמה על אמה, וזהו היה מקום מערכתו עשרים וארבע על עשרים וארבע, הרי של שלמה חמש מאות שבעים ושש כשל משה (זבחים נט ב). אם כן מהו קידש המלך את תוך החצר, שקבע בו מזבח של אבנים מחובר ברצפה (שם סא): **קטן מהכיל.** בשל משה הוא אומר, כאדם שאומר לחבירו: ננס פלוני ופסול לעבודה (שם נט ב):

(סה) מלבוא חמת. שהיא בצפונה של ארץ ישראל: **עד נחל מצרים.** שהיא כנגדו בדרומה, באלה מסעי (במדבר לד פסוקים ה ח): **שבעת ימים.** של חינוך: **ושבעת ימים.** חג הסוכות, נמצא שאכלו ושתו ביום הכיפורים (מועד קטן ט א): **(סו) לדוד עבדו.** להודיע שמחל לו עונותיו, כדאיתא במועד קטן (שם): בשעה שבקש שלמה להכניס הארון לבית קדשי הקדשים, דבקו שערים זה בזה: **ולישראל עמו.** שמחל להם על עון יום הכפורים, ויצתה בת קול ואמרה: כולכם מזומנים לחיי העולם הבא (שם):

(ג) והיו עיני ולבי. תרגום יונתן: ותהי שכנתי שריא ביה אם רעותי מתעבדא. יהא עיני שם, אם לבי וחפצי שם:

מצודת דוד

(סד) קדש המלך. בקדושת המזבח: **תוך החצר.** רצפת חצר הכהנים: **כי עשה שם.** על הרצפה ההיא: **מזבח הנחשת.** אשר עשה שלמה, כמו שנאמר בדברי הימים (ב ז ז): **כי מזבח הנחושת אשר עשה שלמה וכו'**, רצה לומר: מזבח אבנים תחת מזבח נחושת שעשה משה במדבר: **קטן מהכיל וכו'.** היה קטן מלהחזיק כל הקרבנות המרובים: **(סה) את החג.** חנוכת הבית נקרא גם הוא חג, בהיותו קרוב אל החג. או נקרא חג בעבור רבוי הקרבנות, כמו (תהלים קי ח כז): אסרו חג, ורצה לומר אסרו קרבן: **מלבא חמת.** מן המקום שבאים בה לחמת, והיא בפאת הצפוני: **עד נחל מצרים.** שהוא בפאת הדרומי: **שבעת ימים וכו'.** בתחילה עשו שבעת ימי חנוכת הבית, ואחרי זה שבעת ימי החג, והרבו בהם בהקרבנות בעבור חנוכת הבית: **ארבעה עשר יום.** ללמד שהיו רצופים: **(סו) ביום השמיני.** מימי החג, הוא שמיני העצרת: **שלח את העם.** רצה לומר: נטלו ממנו רשות ללכת, כי לא הלכו ביום טוב, וביום המחרת טרם הלכו חזרו ליטול רשות, ולזה נאמר בדברי הימים (שם פסוק י) בכ"ג בחודש שלח את העם, והוא היום שאחר החג: **לדוד עבדו.** שקיים לו הבטחתו, אשר בנו היושב על כסאו בנה הבית: **ולישראל עמו.** על כי ראו אשר שרתה השכינה בהבית הבנוי:

(ב) כאשר וכו'. רצה לומר: באופן מראה הנבואה שנראה אליו בגבעון: **(ג) לשום שמי.** לחול בה שמי, להיות בית ה': **עיני ולבי.** רצה לומר: השגחתי:

מצודת ציון

(סד) מהכיל. מהחזיק, כמו (לעיל ז כו) אלפים בת יכיל:
(א) חשק. ענין תאוה:

תהלים עד א־ח

עד. א מַשְׂכִּיל לְאָסָף לָמָּה אֱלֹהִים זָנַחְתָּ לָנֶצַח יֶעְשַׁן אַפְּךָ בְּצֹאן מַרְעִיתֶךָ: ב זְכֹר עֲדָתְךָ | קָנִיתָ קֶדֶם
גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר־צִיּוֹן זֶה | שָׁכַנְתָּ בּוֹ: ג הָרִימָה פְעָמֶיךָ לְמַשֻּׁאוֹת נֶצַח כָּל־הֵרַע אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ:
ד שָׁאֲגוּ צָרֶיךָ בְּקֶרֶב מוֹעֲדֶךָ שָׂמוּ אֹתֹתָם אֹתוֹת: ה יוֹדֵעַ כְּמַבִּיא לְמַעְלָה בְּסִבְךְ־עֵץ קַרְדֻּמּוֹת: ו (כתיב
ועת) וְעַתָּה פִּתּוּחֶיהָ יַחַד בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפּוֹת יַהֲלֹמוּן: ז שִׁלְחוּ בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ חִלְּלוּ מִשְׁכַּן־שְׁמֶךָ:
ח אָמְרוּ בְלִבָּם נִינָם יַחַד שָׂרְפוּ כָל־מוֹעֲדֵי־אֵל בָּאָרֶץ:

רש"י

(עד) (א) יעשן אפך. כל הכועס נחיריו מוציאין עשן: **(ב) קנית קדם.** לפני בריית עולם שנאמר (לקמן צ׳) מעון אתה היית לנו בטרם הרים יולדו: **זה שכנת בו.** תקון לשון הוא כמו (ישעיה מ״ב) זו חטאנו לו והוא כמו אשר שכנת בו: **(ג) הרימה פעמיך למשואות נצח.** הגבה פעימות ובהלות שלך שיהו לאויביך למשואות נצח על כל אשר הרע האויב בבית המקדש, כן חברו מנחם עם ותפעם רוחו, למשואות לשון חורבן כמו שאיה (שם ו׳), תשאה שממה (סא״א): **(ד) מועדך.** הוא בית המקדש אשר נאמר בו ונועדתי לך שם: **שמו אותותם.** כשגברה ידם להחריבו אז שמו להם את אותות קסמיהם שהם אותות אמת ומה הם הקסמים קלקל בחצים שאל בתרפים: **(ה) יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות.** יודע האויב כשהיה מכה בשערי פתחי המקדש שהוא כמביא מכותיו למעלה ברקיע ומנין היה יודע שהרי היה רואה שהיה העץ מסבך ואוחז את הקרדומות ובולען כמו שאמרו רבותינו כולהו בלעתינהו חד תרעא דירושלים, בסבך עץ קרדומות לשון נאחז בסבך (בראשית כ״ב), העץ סובך אותם והם נסבכין בו: **(ו) ועתה.** אע״פ שהיה רואה שלפני הקב״ה קשה לא נמנע מלהלום כל פתחיה וכל שעריה יחד: **בכשיל וכילפות.** כלי משחית של נגרים הם ובקרדומות באו לה תרגום יונתן בכשיליא, כילפות לשון ערבי הוא כך פירש דונש והוא מכלי הנגרים: **יהלומון.** האויבים: **(ח) אמרו בלבם נינם יחד.** נינם מושליהם וכן (לעיל ע״ב) ינון שמו, ואחריתו יהיה מנון (משלי כ״ט) כל מושליהם מחשבה א׳ להם הראשונים כאחרונים להזדווג לפטרונם של ישראל תחלה ואח״כ יזדווגו להם. ותדע שהרי שרפו כל מועדי אל שהיו בארץ כל בתי וועד שלו, פלשתים החריבו שילה נבכדנאצר החריב בית ראשון ואחרים החריבו בית שני:

מצודת דוד

(א) זנחת לנצח. למה עזבת את ישראל זה זמן רב עד שנראה כאלו כן יהיה לעולם: **יעשן.** למה יעשן אפך בישראל שהמה הצאן שאתה רועם: **(ב) קנית קדם.** אשר קנית לך לעם מזמן קדום מאז גאלתם ממצרים והבאתם אל הר ציון ששכנת בו והוא מקרא קצר: **(ג) הרימה פעמיך.** הרם רגליך ללכת להחשיך עד נצח את כל האויב העושה הרעה בבהמ״ק והוא הפוך כמו כל אויב הרע בקדש וכן כל תשא עון (הושע יד) ומשפטו כל עון תשא: **(ד) בקרב מועדך.** בתוך בה״מ מקום שהיו נועדים שם כל ישראל והשכינה עמהם: **שמו אותותם אותות.** אמרו שהאות שלהם הוא אות אמת כי עד לא הלך נ״נ על ירושלים עשה אותות לדעת אם יצלח כמ״ש שאל בתרפים ראה בכבד (יחזקאל כא) ובא לו האות ללכת ואחר שכבשה אמר שיש ממשות באלה האותות: **(ה) יודע וכו׳.** כל מי שהביא קרדומו בסבך עצי הלבנון לחטוב ארזים להביאם לבנין בה״מ היה נודע לו כאלו מביא למעלה לפני כסא הכבוד כי למצוה רבה היה נחשב בעיניו: **(ו) ועתה.** בעת החורבן כל פתוחי הזהב שעל הקירות היו הצרים הולמים ומשברים בכשיל וכילפות: **(ז) שלחו באש מקדשך.** כמו שלחו אש במקדשך: **לארץ.** מקום שכינת שמך חללו והשפילו עד לארץ: **(ח) נינם יחד.** כל שריהם בעצה אחת: **כל מועדי אל.** כל המקומות המיועדות לה׳ בהכ״נ ובהמ״ד:

מצודת ציון

(א) זנחת. עזבת כמו זנח ה׳ מזבחו (איכה ב): **יעשן.** הוא ענין כעס כי ע״י חמום הכעס נראה יוצא מהנחירים כמו עשן ואמר בלשון הנופל באדם כדי לשבר את האוזן: **(ג) פעמיך.** הרגלים שפוסעין בהן וכן פעמי דלים (ישעיה כ״ו): **למשואות.** ענין חושך: **(ד) שאגו.** צעקו: **מועדך.** מל׳ וועד ואסיפה: **(ה) בסבך.** הענף נקרא סבך ע״ש שמסתבכים ונאחזים זה בזה כמו נאחז בסבך (בראשית כ״ב): **קרדמות.** גרזנים: **(ו) פתוחיה.** ענינו החתירה והחקיקה של צורות ודקלים כמו פתוחי חותם (שמות כ״ח): **בכשיל וכילפות.** שמות כלים עשוים לשבר בהם אבנים: **יהלומון.** ענין הכאה ושבירה כמו יהלמני צדיק (לקמן קמ״א): **(ז) שלחו.** ענין הצתה והבערה: **חללו.** מל׳ חולין: **(ח) נינם.** ענין שררה כמו ינון שמו (לעיל ע״ב):

פרק שני

א כֵּיצַד הָרֶגֶל מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ? הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר; הָיְתָה מְבַעֶטֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרָה אֶת הַכֵּלִים — מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דָּרְסָה עַל הַכְּלִי וּשְׁבָרַתּוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרוֹ — עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִים מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר; הָיָה דְּלִיל קָשׁוּר בְּרַגְלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְהַדֵּס וּמְשַׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים — מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

ב כֵּיצַד הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ? הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל פֵּרוֹת וִירָקוֹת; אָכְלָה כְּסוּת, אוֹ כֵּלִים — מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק; אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים — פָּטוּר; וְאִם נֶהֱנֵית — מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית; כֵּיצַד

פירוש ברטנורא

ב א כיצד הרגל מועדת. כלומר, באיזה דבר הרגל מועדת. ומשני, לשבר בדרך הילוכה. בכך היא מועדת שמשברת כלים דרך הלוכה: **הבהמה מועדת.** רישא תנא אבות, רגל ממש, שדרסה ברגליה. וסיפא תנא תולדות, שבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר בגופה ובשערה ובשליף שעליה דרך הלוכה: **היתה מבעטת.** שינוי הוא זה, ותולדה דקרן, הלכך חצי נזק ותו לא: **או שהיו צרורות מנתזין.** עע"ג דלאו שינוי הוא אלא אורחיה הוא, אע"פ כן חצי נזק ותו לא, דהלכתא גמירא לה. וברשות הניזק קאמר, דברה"ר פטור; דצרורות תולדה דרגל נינהו לפטרם ברה"ר: **ונפל על כלי אחר.** ראשון נזקי רגל הן ומשלמת נזק שלם. והאחרון על ידי צרורות נשבר, הלכך חצי נזק: **דליל קשור ברגלו.** כל דבר הנקשר ברגל התרנגולת קרוי דליל. ואית דגרסי דלי: **מהדס.** מרקד. ואית דמפרשי, חופר ברגליו בארץ, כדרך התרנגולים: **משלם חצי נזק.** דדליל היינו צרורות, דבאותו דליל אדיינהו לצרורות על הכלים. והידום נמי כגון שהתיז ואותן צרורות שברו הכלים:

ב כיצד השן מועדת. באיזה דבר היא מועדת. ומשני, לאכול את הראוי לה: **משלם חצי נזק.** דמשונה הוא: **בד"א וכו'.** אאכלה פירות או ירקות קאי, דברה"ר

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

פרק זה בא ללמד פרטי הלכות בענין המועדים, ששנינו במשנה הקודמת (א, ד). וכשם שהפרק הקודם מתחיל ברגל, כמו שבארנו שם: "השור" היינו רגל, אף פרקנו פותח ברגל (המאירי).

כֵּיצַד הָרֶגֶל מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ – כמו ששנינו במשנה הקודמת? **הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר** – כלים, אגב הילוכה, ברגלה או בגופה וכדומה **(תוספות; "מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף).** ברם, רוב המפרשים מבארים: כיצד הרגל מועדת – כלומר במה הרגל מועדת? לשבר בדרך הילוכה – שמשברת כלים אגב הליכה **(רש"י; ברטנורא)**; ולא רק הרגל עצמה אלא אף תולדות הרגל מועדות בכך, שכן הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר – בגופה או בשערה או במשא שעליה **(גמרא)**; לפיכך חייבים הבעלים לשלם נזק שלם. במה דברים אמורים? כששברה ברשות הניזק, אבל אם שברה ברשות הרבים, הבעלים פטורים, שכל אדם צריך לשמור שם על כליו. **הָיְתָה מְבַעֶטֶת** – ברגלה והזיקה, **אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת** – קסמים ואבנים קטנות, **מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ** – בדרך הילוכה, **וְשִׁבְּרָה אֶת הַכֵּלִים** – כלומר שהצרורות שניתזו נפלו על כלים ושיברום, **מְשַׁלֵּם** – בעל הבהמה, **חֲצִי נֶזֶק** – שכן המבעטת אינה מהלכת כדרכה, וכיון ששינתה מתוך כוונה להזיק, אין זו תולדה של רגל אלא תולדה של קרן, הלכך אין הבעלים חייבים אלא חצי נזק; ובצרורות שהיו מנתזין מתחת רגליה, אף על פי שהן תולדה של רגל, שהרי מהלכת היא כדרכה, מכל מקום, הואיל ולא הזיקה ברגליה או בגופה אלא מכוחה, אין בעל הבהמה משלם אלא חצי נזק; דין זה הלכה מפי הקבלה היא **(גמרא)**; ודווקא כשהזיקה ברשות הניזק כדין נזקי הרגל. ברם, במבעטת, אפילו ברשות הרבים חייב, שהרי זו תולדה של קרן (ואם בעטה והתיזה צרורות דרך ביעוטה – בעייה היא בגמרא, תוך דיון בפירוש משנתנו, אם משלם חצי נזק או רבע נזק; עיין בבא קמא יט, א; ועיין רמב"ם הל' נזקי ממון ב, ה–ו). **דָּרְסָה עַל הַכְּלִי** – דרך הילוכה, ברשות הניזק, **וּשְׁבָרַתּוּ** – ושברה את הכלי, **וְנָפַל** – הכלי השבור, **עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרוֹ** – ונמצא שהכלי הראשון נשבר בדריסת רגלה, והשני מכוח רגלה, על ידי צרורות הראשון; הלכך **עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** – כדין נזקי רגל, **וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** – כדין צרורות. משנתנו באה להשמיע, שאף על פי שדרסה בחוזק כל כך שניתז השבר על כלי אחר ושברו, אין אנו אומרים ששינתה מדרכה ומן הסתם להזיק נתכוונה, אלא אין זה שינוי, ונזקי רגל הם **(תוספות)**, ויש מפרשים, שהמשנה באה להשמיענו, שיש לפעמים חיוב של נזק וחצי נזק על מעשה אחד **("נימוקי יוסף")**. **הַתַּרְנְגוֹלִים מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר** – כלומר אף התרנגולים, וכן כל העופות, מועדים הם מתחלתם לנזקי רגל, והוא הדין לנזקי שן **("נימוקי יוסף")**. **הָיָה דְּלִיל** – היינו חבל או חוט, **קָשׁוּר בְּרַגְלָיו** – של התרנגול (כל דבר הנקשר ברגל התרנגול נקרא "דליל" – **רש"י**), **אוֹ שֶׁהָיָה מְהַדֵּס** – מקפץ; ויש מפרשים: חופר ברגליו בארץ **(רמב"ם)**, **וּמְשַׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים** – בזריקת הדליל עליהם, או בצרורות שניתזו על ידי ההידוס, **מְשַׁלֵּם** – בעל התרנגול, **חֲצִי נֶזֶק** – כדין צרורות. ברם, אם הזיק התרנגול בדליל דרך הילוכו, הריהו משלם נזק שלם, שדבר המחובר לגופו כגופו הוא **(הרא"ש; "נימוקי יוסף")**.

במפרשים מבואר (על פי הגמרא), שמדובר במשנתנו בדליל של הפקר שנקשר מאליו ברגל התרנגול, או בדליל של בעל התרנגול, שהצניעו בביתו, ומצאו התרנגול ונסתבך בו, והרי בעל התרנגול אנוס הוא, שבכגון זה אם התרנגול שבר כלים בזריקת הדליל, אינו חייב אלא חצי נזק כדין צרורות. אבל אם נקשר התרנגול בדליל של בעליו שלא הצניעו כראוי, אף על פי ששבר את הכלים על ידי זריקת הדליל, חייב לשלם נזק שלם, כדין אבנו וסכינו ומשאו שהניחום בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו (תוספות; הרא"ש; "ים של שלמה").

באור משנה ב

כֵּיצַד הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ – כמו ששנינו לעיל (א, ד)? **הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל פֵּרוֹת וִירָקוֹת** – והוא הדין לחיה ולעופות **("מלאכת שלמה")**. ברם, רוב המפרשים מבארים: כיצד השן מועדת – כלומר במה השן מועדת? לאכול את הראוי לה; כגון הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות – ולפיכך חייבים בעליה לשלם נזק שלם; ונקטה המשנה בתחילה: "לאכול את הראוי לה" לרבות חיה **(רש"י; ברטנורא; "תוספות יום טוב")**. בגמרא מובאת ברייתא, שאפילו אוכלים שהבהמה אוכלת על ידי הדחק הם בכלל "אוכל הראוי לה", וחייב עליהם נזק שלם. כן מובא בגמרא, שאם הבהמה שברה את הסל שהפירות בתוכו כדי לאכול את הפירות, בעליה משלמים נזק שלם לא רק על הפירות אלא אף על הסל, לפי שזו היא דרכה **(בבא קמא יט, ב; ועיין רמב"ם הל' נזקי ממון ג, ו–ח)**. **אָכְלָה כְּסוּת, אוֹ כֵּלִים** – היינו דברים שאין דרכה לאכלם, **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** – שהואיל ושינתה מדרכה, לפיכך דינה כקרן. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שאם אכלה פירות וירקות משלם נזק שלם? **בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק** – שאכלתם ברשות הניזק, שנאמר בנזקי שן **(שמות כב, ד)**: "ובער בשדה אחר"; והוא הדין לנזקי רגל, שאין חייבים עליהם אלא ברשות הניזק, כמו שבארנו

מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית? אָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה — מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית; מִצִּדֵּי הָרְחָבָה — מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. מִפֶּתַח הַחֲנוּת — מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית; מִתּוֹךְ הַחֲנוּת — מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

ג הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגַּג וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים — מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוּעָדִין. הַכֶּלֶב שֶׁנָּטַל חֲרָרָה וְהָלַךְ לַגְּדִישׁ, אָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ — עַל הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

ד אֵיזֶה הוּא תָּם, וְאֵיזֶה הוּא מוּעָד? מוּעָד — כָּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים; וְתָם — מִשֶּׁיֻּחַזַּר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מוּעָד — שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים; וְתָם — כָּל שֶׁיְּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ.

פירוש ברטנורא

פטור דבעינן וביער בשדה אחר. אבל אכלה כסות וכלים אפילו ברה"ר חייב חצי נזק, דעבדי אנשי דמנחי כסות וכלים ברה"ר לפי שעה, והוי קרן ברה"ר וחייב: **משלם מה שנהנית.** לאו תשלומין מעלייתא, אלא אם אכלה דבר שדמיו יקרים רואים אותו כאילו הן שעורים, ואינו משלם אלא דמי שעורים בזול, שהוא שליש פחות ממה שהם נמכרים בשוק. ואם אכלה דבר שדמיו פחותים מן השעורים, משלם דמי אותו דבר שאכלה בזול. ואם אכלה דבר שהיזק לה, כגון שאכלה חטים, הואיל ולא נהנית פטור: **מצדי הרחבה משלם מה שהזיקה.** אם הלכה ועמדה בצדי הרחבה במקום שאין דרך שוורים ללכת שם, לאו כרה"ר דמי, ומשלמת מה שהזיקה:

ג מפני שהן מועדין. לקפוץ. וברשות הניזק קאמר, דתולדה דרגל היא: **חררה.** עוגה שנאפית על גבי גחלים: **על החררה משלם נזק שלם.** דהוי שן ברשות הניזק: **ועל הגדיש משלם חצי נזק.** דהוי כמו צרורות, דהלכתא גמירי לה שמשלם חצי נזק:

ד משיחזור בו שלשה ימים. שראוה שוורים ואינו נוגח, חוזר לתמותו: **שלשה פעמים.** ואפילו ביום אחד. ואין הלכה כרבי [מאיר]. דלא הוי מועד עד שיעידו בו שלשה ימים: **ממשמשים בו.** מושכים אותו ומשחקים בו ואינו נוגח. ובהא הלכה [כר"מ] שאין שור מועד חוזר לתמותו עד שיהו תינוקות משחקים בו:

משניות מבוארות – קהתי

במשנה הקודמת. **אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** — אם אכלתם ברשות הרבים, **פָּטוּר** — מלשלם. ברם, אם אכלה כסות וכלים אפילו ברשות הרבים חייב לשלם חצי נזק. ואף על פי שיש לומר: הואיל והניזק עשה שינוי, שהניח כסותו וכליו ברשות הרבים, הרי ההלכה היא, שכל המשנה ובא אחר ושינה (היינו שהזיקו בשינוי) פטור, מכל מקום אין אומרים כן, לפי שדרך בני אדם להניח כסותם וכליהם ברשות הרבים עד שינוחו מעט, הלכך דינו כקרן. **וְאִם נֶהֱנֵית** — אם נהנתה הבהמה מהפירות והירקות שאכלה ברשות הרבים, שאין בעליה צריכים להאכילה עוד, **מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית** — ולא מה שהזיקה, שאם אכלה פירות שדמיהם יקרים, רואים אותם כאילו הם שעורים, כגון אם אכלה עשר ליטראות תמרים, ישלם בעל הבהמה דמי עשר ליטראות שעורים (**רמב"ם**); ואינו משלם אלא דמי שעורים בזול, היינו פחות שליש ממה שהם נמכרים בשוק. ואם אכלה דבר שדמיו פחותים מן השעורים, משלם דמי אותו הדבר שאכלה בזול. ברם, אם אכלה דבר שהזיק לה, הואיל ולא נהנתה, פטור (**רמב"ם; ברטנורא**). ויש מפרשים: משלם מה שנהנית — כפי שהיה צריך ליקח שעורים למאכלה (**רש"י**), כגון אם הוא רגיל להאכילה קב שעורים בכל לילה, ואכלה סאה שעורים של חברו, משלם מכל מקום דמי קב שעורים (**המאירי**). ויש סוברים (בגמרא), שאין אומדים בשעורים אלא בעמיר, היינו בתבן ובקש (**רש"י**), כלומר שאפילו אכלה שעורים אינו משלם אלא דמי עמיר. **כֵּיצַד מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית** — כלומר אימתי אינו משלם ברשות הרבים אלא מה שנהנית? **אָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה** — מן הפירות שהיו מונחים בתוך הרחבה, והוא מקום שדרכן של בהמות ללכת שם, **מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית** — כמו שבארנו לעיל; **מִצִּדֵּי הָרְחָבָה** — אבל אם אכלה מן הפירות שהיו מונחים בצידי הרחבה, היינו במקום שאין דרך בהמות לילך שם, ואין דינו כרשות הרבים, **מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה** — נזק שלם, כמו ברשות הניזק, ודווקא כשעמדה בצידי הרחבה, אבל אם עמדה ברחבה והחזירה ראשה ואכלה מצידי הרחבה, משלם מה שנהנית (**דעת שמואל בגמרא; רמב"ם הל' נזקי ממון ג, ט**). **מִפֶּתַח הַחֲנוּת** — אם אכלה הבהמה מן הפירות שהיו מונחים בפתח החנות, **מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית** — שמקום זה דינו כרשות הרבים; **מִתּוֹךְ הַחֲנוּת** — אבל אם אכלה מהפירות שהיו מונחים בתוך החנות, שהיא רשות הניזק, **מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה** — דמי כל הנזק.

באור משנה ג

הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגַּג — שהניחום בעליהם בראש הגג הסמוך לחצרו של שכנם, וקפצו לתוך החצר, **וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים** — שם, בקפיצתם עליהם, **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** — כדין נזקי רגל, **מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוּעָדִין** — לקפוץ, שדרכם בכך, והרי זה תולדה של רגל. **הַכֶּלֶב שֶׁנָּטַל חֲרָרָה** — עוגה הנאפית על גבי גחלים, והיתה גחלת דבוקה בה, **וְהָלַךְ** — עם החררה, **לַגְּדִישׁ** — של בעל החררה, **אָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ** — על ידי הגחלת, **עַל הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם** — בעל הכלב, **נֶזֶק שָׁלֵם** — כדין נזקי שן ברשות הניזק, שכן דרכו של כלב לאכול חררה, אף על פי שגחלים עליה, **וְעַל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** — משום שדומה ל"צרורות". ויש מפרשים הטעם, לפי שהנזק משונה, שאין דרכו של כלב להדליק אש (**הרמב"ם בפירושו למשנתנו**).

בגמרא נחלקו אמוראים במהות חיובו של אדם על נזקי אש: לדעת רבי יוחנן "אשו משום חיציו", כלומר שאדם חייב על האש משום שהיא באה מכוחו, כאילו בידיו הזיק, ודומה לזורק חץ ומזיק את חברו. ולדעת ריש לקיש "אשו משום ממונו", כלומר שהתורה חייבה את האדם על נזקי האש משום שהאש נעשה כממונו, כשם שהוא חייב על נזקי שורו וברורו. והלכה כרבי יוחנן שאשו משום חיציו. ברם, בענין הגדיש שבמשנתנו האש באה על ידי הכלב, היינו שחיצי הכלב הם, והרי זה דומה ל"צרורות", הלכך חייב על הגדיש חצי נזק. כן מבואר בגמרא, שלדעת ר' יוחנן מדובר כאן כשהניח הכלב את הגחלת על הגדיש כדרכו, שבכגון זה חייב בעל הכלב על מקום הגחלת נזק שלם, ורק על שאר הגדיש חייב חצי נזק כדין צרורות (עיין "תוספות יום טוב").

באור משנה ד

משנתנו באה לפרש מה ששנינו לעיל בפרק א משנה ד: "ושור המועד".

אֵיזֶה הוּא תָּם, וְאֵיזֶה הוּא מוּעָד — כלומר איזה שור נקרא "מועד" לנזקי קרן, ואימתי הוא חוזר להיות תם לאחר שנעשה מועד? **מוּעָד** — שור מועד הוא: **כָּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים** — שנגח שלוש פעמים בשלושה ימים ולאחר כל נגיחה התרו בבעליו בפני בית דין שישמרנו, הרי זה נעשה מועד מכאן ואילך לחייב את בעליו נזק שלם. אבל אם נגח שלוש פעמים ביום אחד, אף על פי שהתרו בבעליו לאחר כל נגיחה, אינו מועד; **וְתָם** — וחוזר השור להיות תם, לאחר שנעשה מועד, **מִשֶּׁיֻּחַזַּר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים** — משראה שוורים שלושה ימים ולא נגחם; **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מוּעָד** — הוא השור, **שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים** — שנגח שלוש פעמים אפילו ביום אחד והתרו בבעליו לאחר כל נגיחה שישמרנו, **וְתָם** — וחוזר הוא להיות תם, **כָּל שֶׁיְּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ** — שמושכים אותו ומשחקים בו ואינו נוגח. והלכה כרבי יהודה ב"מועד" וכרבי מאיר ב"תם".

לפי הרמב"ם ההלכה היא כרבי מאיר, שאין שור מועד חוזר לתמותו עד שיהו

ה שׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, כֵּיצַד? נָגַח, נָגַף, נָשַׁךְ, רָבַץ, בָּעַט; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים — מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק — רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: נֶזֶק שָׁלֵם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חֲצִי נֶזֶק. אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן: וּמַה בִּמְקוֹם שֶׁהֵקֵל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁהוּא פָּטוּר, הֶחְמִיר עֲלֵיהֶם בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם — מְקוֹם שֶׁהֶחְמִיר עַל הַקֶּרֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּחְמִיר עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם? אָמְרוּ לוֹ: דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חֲצִי נֶזֶק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק. אָמַר לָהֶם: אֲנִי לֹא אָדוּן קֶרֶן מִקֶּרֶן; אֲנִי אָדוּן קֶרֶן מֵרֶגֶל: וּמַה בִּמְקוֹם שֶׁהֵקֵל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הֶחְמִיר בַּקֶּרֶן — מְקוֹם שֶׁהֶחְמִיר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּחְמִיר בַּקֶּרֶן? אָמְרוּ לוֹ: דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חֲצִי נֶזֶק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק.

פירוש ברטנורא

ה נגח נגף וכו'. כולן תולדות קרן הן: **דיו לבא מן הדין להיות כנדון.** קרן ברשות הניזק שאתה מביא מדין קרן ברה"ר. דקאמרת קרן שהחמיר עליה ברה"ר אינו דין שנחמיר עליה ברשות הניזק. דיו להיות כנדון, כקרן ברה"ר, ולא יהיה חייב ברשות הניזק אלא חצי נזק כמו שהוא חייב ברה"ר: **אני לא אדון קרן מקרן.** כדאמרן לעיל, אלא קרן מרגל. מקום שהחמיר עליו בשן ורגל אינו דין שנחמיר בקרן: **דיו לבא מן הדין.** דסוף סוף אי לאו קרן ברשות הרבים לא משכחת צד קל וחומר. ורבי טרפון אע"ג דבעלמא אית ליה דיו, דמדאורייתא הוא, דכתיב (במדבר יב) הלא תכלם שבעת ימים, קל וחומר לשכינה י"ד יום, אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, הלכך תסגר שבעת ימים ותו לא. מ"מ הכא לית ליה דיו, דסבירא ליה לר' טרפון דכי אמרינן דיו היכא דלא מפריך קל וחומר, כגון התם דשבעת ימים דשכינה לא כתיבי, אתא קל וחומר אייתי ארביסר, אתא דיו אפיק שבעה, ואוקי שבעה, אשתכח דאהני קל וחומר להני שבעה דאוקימנא ולא אפריך לגמרי. אבל הכא חצי נזק כתיב בין ברה"ר בין בחצר הניזק, ואתא קל וחומר ואייתי חצי נזק אחרינא ונעשה נזק שלם, אי דרשת דיו ותוקמיה אחצי נזק כדמעיקרא, אפריך ליה קל וחומר ולא אהני ולא מידי. ורבנן סברי דאפילו היכא דמפריך קל וחומר אמרינן דיו. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

התינוקות משחקים בו, ואפילו חזר בו שלושה ימים, אבל יש סוברים, שאפילו כשהתינוקות משחקים בו הוא חוזר לתמותו, ומכל שכן כשחזר בו שלושה ימים (הרא"ש; "יס של שלמה").

באור משנה ה

שׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק – ששנינו לעיל (א, ד), שהוא מועד מתחילתו, **כֵּיצַד** – כלומר באיזה נזק מדובר ולדעת מי הוא מועד? **נָגַח** – השור בקרניו, **נָגַף** – בגופו, **נָשַׁךְ** – נעץ שיניו בבהמה בכוונה להזיקה, **רָבַץ** – על כלים בכוונה לשברם, **בָּעַט** – ברגליו, בכוונה להזיק; כל שהזיק באחד מהאופנים הללו, שהם קרן ותולדותיה, **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – והשור הוא תם, **מְשַׁלֵּם** – בעל השור, **חֲצִי נֶזֶק** – מגופו, כמו ששנינו בסוף פרק א; **בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק** – ואם הזיק באחד האופנים האמורים, ברשות הניזק, **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: נֶזֶק שָׁלֵם** – אף על פי שהשור הוא תם, מכל מקום הואיל והזיק ברשות הניזק, חייב בעל השור לשלם נזק שלם. וזהו ששנינו לעיל (א, ד), ששור המזיק ברשות הניזק הוא מועד מתחילתו (לדעת רבי טרפון), כמו שבארנו שם. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חֲצִי נֶזֶק** – שאין הבדל בנזקי קרן בין רשות הרבים לרשות הניזק, ואפילו הזיק ברשות הניזק, אם שור תם הוא, אין בעליו משלמים אלא חצי נזק בלבד. **אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן** – לחכמים: והרי "קל וחומר" הוא שקרן ברשות הניזק משלמת נזק שלם: **וּמַה בִּמְקוֹם שֶׁהֵקֵל** – הכתוב – **עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,** היינו **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁהוּא פָּטוּר** – כלומר: ומה שן ורגל, שברשות הרבים הקל הכתוב עליהן להיות פטור, **הֶחְמִיר עֲלֵיהֶם** – הכתוב – **בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** – כמו שלמדנו לעיל (משניות א-ב בפרקנו), **מְקוֹם שֶׁהֶחְמִיר עַל הַקֶּרֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** – קרן שברשות הרבים החמיר הכתוב עליה לשלם חצי נזק, **אֵינוֹ דִין שֶׁנַּחְמִיר עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** – כלום אינו קל וחומר? **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי טרפון– **דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן** – דבר הנלמד ב"קל וחומר" דיו שיהא דינו כדבר המלמד עליו, כלומר הואיל ואתה דן קרן ברשות הניזק מקרן ברשות הרבים, שהרי אמרת: "קרן שהחמיר עליה ברשות הרבים אינו דין שנחמיר עליה ברשות הניזק", לפיכך דיה לקרן ברשות הניזק שיהא דינה כקרן ברשות הרבים: **מַה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חֲצִי נֶזֶק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק** – כשם שאם נגח או נגף שור תם ברשות הרבים, אינו משלם אלא חצי נזק, כך גם אם נגח או נגף ברשות הניזק, אינו חייב לשלם אלא חצי נזק. **אָמַר לָהֶם** – רבי טרפון לחכמים: **אֲנִי לֹא אָדוּן קֶרֶן מִקֶּרֶן** – קרן ברשות הניזק מקרן ברשות הרבים, כמו שדנתי לעיל, **אֲנִי אָדוּן קֶרֶן מֵרֶגֶל** – קרן ברשות הניזק משן ורגל ברשות הניזק: **וּמַה בִּמְקוֹם שֶׁהֵקֵל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,** היינו **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הֶחְמִיר בַּקֶּרֶן** – כלומר ומה רשות הרבים, שהקל בה הכתוב על שן ורגל להיות פטור, החמיר בה הכתוב בקרן לשלם חצי נזק, **מְקוֹם שֶׁהֶחְמִיר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק** – כלומר רשות הניזק שהחמיר בה הכתוב על השן ועל הרגל לשלם נזק שלם, **אֵינוֹ דִין שֶׁנַּחְמִיר בַּקֶּרֶן** – לשלם נזק שלם? **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי טרפון: **דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן** – אף "קל וחומר" זה אינך דן אלא על יסוד קרן ברשות הרבים, שאילולא החומרה שהחמירה התורה בקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק, לא היית יכול לדון את הקל וחומר, ונמצא שעיקר הנידון הוא קרן ברשות הרבים, הלכך דיו לבא מן הדין להיות כנדון: **מַה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חֲצִי נֶזֶק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק** – בגמרא מבואר שאף רבי טרפון סובר "דיו לבא מן הדין להיות כנדון", שכן כלל זה נלמד מן התורה, שנאמר בפרשת מרים (**במדבר יב, יד**): "ואביה ירוק ירק בפניה, הלא תכלם שבעת ימים, תסגר שבעת ימים", ופירוש הדברים: אילו היה אביה כועס עליה ויורק בפניה לשם נזיפה בה, הלא היתה בושה ונכלמת שבעה ימים, קל וחומר כשהקדוש ברוך הוא כעס עליה ונזף בה, שתהא בנזיפתה ארבעה עשר יום, אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ולכן "תסגר שבעת ימים"; מכל מקום בענייננו אין רבי טרפון סובר "דיו", שלדעת רבי טרפון אין אומרים "דיו" אלא במקום שאין הקל וחומר מופרך על ידי "דיו", כגון במרים, שעצם ההסגר אינו כתוב במפורש אלא נלמד בקל וחומר, וכיון שאפשר היה לדון מקל וחומר, שתיסגר ארבעה עשר יום, בא הכתוב ללמד: דיו לבא מן הדין להיות כנידון, ולא תיסגר אלא שבעה ימים; אבל כאן על חצי נזק אין צורך בקל וחומר, שהרי מפורש הוא בתורה, אלא באים אנו לדון בקל וחומר שיהא נזק שלם ברשות הניזק, ואם אומרים "דיו", היינו שאינו חייב אלא חצי נזק, נמצא הקל וחומר מופרך לגמרי. הלכך בכגון זה אין אומרים "דיו". ומה שהשיב רבי טרפון לחכמים, שלא ידון קרן מקרן אלא קרן מרגל, לא השיב אלא לדבריהם של חכמים, שסוברים כאן "דיו", אבל לדעתו אפשר גם לדון קרן מקרן, כמו שדן בתחילה. וחכמים סוברים, שאומרים "דיו" אפילו במקום שזה מפריך את הקל וחומר, שכן לדעתם אף בפרשת מרים מופרך

ו אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם, בֵּין שׁוֹגֵג, בֵּין מֵזִיד, בֵּין עֵר, בֵּין יָשֵׁן. סִמֵּא אֶת עֵין חֲבֵרוֹ וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים — מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

פרק שלישי

א הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָא אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ — פָּטוּר. וְאִם הֶזֵּק בָּהּ — בַּעַל הֶחָבִית חַיָּב בְּנִזְקוֹ. נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֶחֱלַק אֶחָד בַּמַּיִם, אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסֶיהָ — חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמִתְכַּוֵּן — חַיָּב; בְּאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן — פָּטוּר.

פירוש ברטנורא

ו בין ער בין ישן. אם היה ישן ובא אחר וישן בצדו, והזיק שני לראשון, חייב. ואם הזיק ראשון לשני, פטור. ואם שכבו יחד, כל אחד מהם שהזיק את חברו חייב. לפי ששניהם מועדים זה לזה: **סימא את עין חברו.** אפילו בשוגג חייב בנזק. אבל לא בארבעה דברים, דלא מחייב בארבעה דברים אלא מזיד, או קרוב למזיד:
ג א המניח את הכד וכו' ושברה פטור. לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים: **ואם הזיק בה בעל החבית חייב.** ואפילו הפקירה, שכל המפקיר נזקיו שלא היה לו רשות מתחלה לעשותן, כאילו לא הפקירן: **או שלקה בחרסיה חייב.** דסבר נתקל פושע הוא ולאו אונס הוא, ולכך חייב: **במתכוין חייב.** אם נתכוין לזכות בחרסיה ובמים אחר שנשברה כדו, חייב בהזיקן, דהוי ליה בורו שהזיק. ואם לא נתכוין לזכות בהן, הואיל ועיקרו אנוס הוא, דסבר נתקל לאו פושע הוא, הרי החרסים והמים הפקר לאחר שנאנס, ולפיכך פטור. והלכה כר' יהודה דנתקל לאו פושע הוא. ומאחר דאנוס הוא ולא נתכוין לזכות בחרסיה ובמים, הוי כאילו לא היו מעולם שלו ופטור על נזקיהם:

משניות מבוארות – קהתי

הקל וחומר על ידי "דיו", שהרי כתוב שם פעמיים על ההסגר של שבעת ימים: א. "תסגר שבעת ימים" (**במדבר יב, יד**); ב. "ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים" (**שם שם, טו**); וסוברים חכמים, שבפסוק ראשון מפורש ענין ההסגר לשבעת ימים, ולא בא הקל וחומר אלא ללמד על ארבעה עשר יום, ולפיכך בא הפסוק השני ללמד דין "דיו". ומכאן שאומרים "דיו" אפילו כשמופרך הקל וחומר. ברם, רבי טרפון סובר ששני הפסוקים – "תסגר שבעת ימים", "ותסגר שבעת ימים" – אינם באים אלא ללמד דין דיו: האחד באותו קל וחומר המפורש במרים; והשני, שבכל קל וחומר אומרים "דיו" שכן אפשר היה לומר: דווקא משום כבודו של משה נאמר שם "תסגר שבעת ימים", אבל בקל וחומר אחר אין אומרים "דיו", הלכך בא הכתוב השני להשמיענו שדין "דיו" נוהג בכל מקום.

באור משנה ו

אָדָם – ששנינו לעיל (א, ד) שהוא מועד מתחילתו, **מוּעָד לְעוֹלָם** – שהוא משלם נזק שלם בכל נזקיו, **בֵּין שׁוֹגֵג** – כשהזיק בשוגג, **בֵּין מֵזִיד, בֵּין עֵר, בֵּין יָשֵׁן** – שאפילו הזיק כשהוא ישן, חייב. בירושלמי מבואר, כגון מי שהיה ישן ובא חברו לישון בצידו והזיקו, הרי הוא חייב. אבל אם הזיק הראשון לשני, הריהו פטור. ואם שכבו שניהם כאחד, כל המזיק את חברו חייב, לפי ששניהם מועדים זה לזה (**רמב"ם**). וכן מי ששכב לישון במקום שהיו מונחים כלים ושיברם תוך השינה, הרי הוא חייב. אבל אם הניחו שם כלים לאחר שכבר ישן ושברם, הריהו פטור. **סִמֵּא אֶת עֵין חֲבֵרוֹ וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים** – או שיבר כלים של חברו, **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** – בגמרא מבואר, שמשנתנו באה ללמד, שאם אדם סימא את עין חברו בשוגג דינו כמי ששיבר את כלי חברו, שאינו משלם אלא נזק בלבד; אבל שאר התשלומים של החובל בחברו, שהם צער ריפוי שבת ובושת (כמבואר להלן פרק ח), אינו חייב אלא אם כן היה מזיד או קרוב למזיד (**רש"י; ברטנורא; "נימוקי יוסף"**).

באור משנה א

פרק זה מוסיף ללמד באדם המזיק, ששנינו עליו במשנה הקודמת, שמועד הוא לעולם. משנתנו דנה במי שהניח או עשה תקלה ברשות הרבים, אלא שהיא תקלה שדרך בני אדם לעשותה.

הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – כגון שהיה עיף והניח את כדו שם כדי להינפש (**המאירי**), **וּבָא אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ** – ועבר אדם ונכשל בכד ושבר אותה, **פָּטוּר** – הנתקל מלשלם, לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים כשהם מהלכים, מרוב מחשבותיהם וטרדות עניניהם (**גמרא; "נימוקי יוסף"; המאירי**), והיה לו לבעל הכד לשמור כדו שלא ייכשל בה אדם. **וְאִם הֶזֵּק בָּהּ** – הנתקל, כגון שעל ידי שנכשל בכד נפל ונפצע, או שהוזק על ידי שברי הכד, **בַּעַל הֶחָבִית** – כלומר בעל הכד, שכן בלשון המשנה "היינו כד היינו חבית" (גמרא), **חַיָּב בְּנִזְקוֹ** – ואפילו הפקיר את הכד, שהמפקיר נזקיו במקום שאין לו רשות לעשותם מתחילה, חייב, כאילו לא הפקירם; ואף על פי שהחיוב הוא מדין "בור", והרי בנזקי בור נאמר (**שמות כא, לג**): "ונפל שמה שור", ודרשו: "שור" ולא אדם, לא נאמר כן אלא לענין מיתה, שאם נפל לתוכו אדם ומת, בעל הבור פטור מכופר, אבל אם הוזק בו אדם, הריהו חייב (גמרא כח, ב). **נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – כגון שנתקל בעל הכד, ונפלה ממנו כדו שהיתה מלאה מים, ונשברה, **וְהֶחֱלַק אֶחָד בַּמַּיִם** – במי הכד שנשפכו, ונפל והוזק, **אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסֶיהָ** – שנפצע בחרסי הכד שנשברה, **חַיָּב** – בעל הכד בנזקו. ואף על פי שבעל הכד נתקל, סובר התנא שנתקל פושע הוא, כלומר הואיל ונתקל בעל הכד מחוסר זהירות (ולא מחמת תקלה), הרי זו פשיעה ולא אונס, הלכך חייב. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמִתְכַּוֵּן** – אם נתכוון בעל הכד לזכות בחרסים ובמים לאחר שנשברה כדו, **חַיָּב** – בנזקיהם, כדין בורו ברשות הרבים; **בְּאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן** – ואם לא נתכוון לזכות בהם, הואיל ואנוס הוא, שכן לדעת רבי יהודה נתקל לאו פושע הוא, הרי החרסים והמים הפקר שלאחר נפילת אונס, וכאילו לא היו מעולם שלו, הלכך **פָּטוּר** – על נזקיהם (**ברטנורא**). ברם, לדעת תנא קמא הסובר נתקל פושע הוא, אף על פי שהפקיר את החרסים והמים, מכל מקום חייב, שהמפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה חייב.

בארנו (כפי הרב מברטנורא ו"תוספות יום טוב") בכגון שהוזק אדם במים או בחרסים לאחר נפילת הכד, היינו שהיתה לבעל הכד שהות לסלק את השברים או לייבש את המים, וסובר רבי יהודה, שאם הפקיר בעל הכד את החרסים והמים, הריהו פטור, לפי שנתקל אנוס הוא, והמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור. ואילו תנא קמא סובר שהוא חייב, לפי שלדעתו נתקל פושע הוא, והמפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה חייב. ובגמרא מבואר, שתנא קמא ורבי יהודה נחלקו אף בכגון שהוזק אדם בשעת נפילת הכד, שעדיין לא היתה שהות לבעל הכד לסלק את התקלה, שלדעת תנא קמא חייב, הואיל ונתקל פושע הוא, ולדעת רבי יהודה במתכוון חייב – כלומר אם בעל הכד שבר את כדו בכוונה, כגון שהפילה כדי שלא יינזק בה ("נימוקי יוסף"), אף על פי שנתקל, מכל מקום חייב. אבל באינו מתכוון פטור – כלומר אם לא נתכוון לשבור את הכד אלא להורידה מכתפו, ונתקל ונשברה, הואיל ובעל הכד אנוס הוא, שהרי לדעת רבי יהודה נתקל לאו פושע הוא, לפיכך הוא פטור. מכל מקום לדעת ר' יוחנן עוסקת משנתנו בעיקרה בלאחר נפילה, והיא באה להשמיענו, שלדעת רבי יהודה דווקא בכגון שהפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס הריהו פטור, אבל המפקיר נזקיו סתם הריהו חייב. ויש דעה אחרת בגמרא, והיא דעת אביי, שמשנתנו עוסקת בשני המקרים: בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה, שכן מדייק הוא ממה שנקטה המשנה שתי דוגמות של נזקים: "והוחלק אחד במים או שלקה בחרסיה", שכוונת המשנה בדוגמה הראשונה להיזק שבשעת נפילה, ובדוגמה השנייה – להיזק שלאחר נפילה; אלא שנחלקו המפרשים בדעתו של אביי, אם בהוזק לאחר נפילה מפרש הוא מכל מקום את מחלוקת התנאים כר' יוחנן, או שמפרש בדרך

ב הַשּׁוֹפֵךְ מַיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֶזֵּק בָּהֶן אַחֵר — חַיָּב בְּנִזְקוֹ. הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר אֶת גְּדֵרוֹ בַּקּוֹצִים, וְגָדֵר שֶׁנָּפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֶזִּיקוּ בָּהֶן אֲחֵרִים — חַיָּב בְּנִזְקָן.

ג הַמּוֹצִיא אֶת תִּבְנוֹ וְאֶת קַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים לִזְבָלִים, וְהֶזֵּק בָּהֶן אַחֵר — חַיָּב בְּנִזְקוֹ; וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל הַמְקַלְקְלִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִזִּיקוּ — חַיָּבִין לְשַׁלֵּם; וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. הַהוֹפֵךְ אֶת הַגָּלָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֶזֵּק בָּהֶן אַחֵר — חַיָּב בְּנִזְקוֹ.

ד שְׁנֵי קַדָּרִין שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן — הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקֵי הַשֵּׁנִי.

ה זֶה בָּא בִּחְבִיתוֹ, וְזֶה בָּא בִּקְוֹרָתוֹ; נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ שֶׁל זֶה בִּקְוֹרָתוֹ שֶׁל זֶה — פָּטוּר, שֶׁלָּזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ וְלָזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ. הָיָה בַּעַל הַקּוֹרָה רִאשׁוֹן, וּבַעַל הֶחָבִית אַחֲרוֹן; נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית בַּקּוֹרָה — פָּטוּר בַּעַל הַקּוֹרָה; וְאִם עָמַד בַּעַל הַקּוֹרָה — חַיָּב; וְאִם אָמַר לְבַעַל הֶחָבִית: עָמֹד! — פָּטוּר. הָיָה בַּעַל הֶחָבִית רִאשׁוֹן, וּבַעַל הַקּוֹרָה אַחֲרוֹן; נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית

פירוש ברטנורא

ב **השופך מים ברה"ר.** אע"ג דברשות קעביד, כגון בימות הגשמים שמותר לשפוך מים ברה"ר אפילו הכי אם הוזק בהן אחר, חייב בנזקו: **המצניע את הקוץ** וכו'. וכגון שהצניען ברה"ר. וכן הגודר גדרו בקוצים והפריחן לרה"ר. אבל המצמצם בתוך שלו והוזק בהן אחר, פטור. שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים:

ג **לזבלים.** שירקבו התבן והקש ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים: **כל הקודם בהן זכה.** דקנסינהו רבנן: **כל המקלקלים ברה"ר.** ואפילו עושים ברשות, כגון בשעת הוצאת זבלים. אם הזיקו חייבים: **היה הופך את הגלל.** צואת בקר:

ד **הראשון חייב בנזקי שני.** וכגון שהיה יכול לעמוד ולא עמד, דפושע הוא. אבל לא היה יכול לעמוד, פטור, דהא קיימא לן נתקל לאו פושע הוא:

ה **היה בעל קורה ראשון וכו' פטור.** שזה מהלך כדרכו וזה מיהר ללכת:

משניות מבוארות – קהתי

אחרת, וחולק על ר' יוחנן אף לגופה של ההלכה לדעת רבי יהודה (עיין תוספות הרי"ף; הרא"ש; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר).

באור משנה ב

הַשּׁוֹפֵךְ מַיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – אפילו בזמן שרשאי לעשות כן, כגון בימות הגשמים, שמותר לשפוך מים ברשות הרבים, **וְהֶזֵּק בָּהֶן אַחֵר** – כגון שהוחלק במים ונפל, **חַיָּב בְּנִזְקוֹ** – מדין נזקי בור. **הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית** – ברשות הרבים, ולא הצניעם כראוי שלא יזיקו, **וְהַגּוֹדֵר אֶת גְּדֵרוֹ בַּקּוֹצִים** – ובלטו לצד רשות הרבים, **וְגָדֵר שֶׁנָּפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים** – ולא הפקירו, וכגון שהיה לו פנאי לפנותו ולא פינהו (**"נימוקי יוסף"**), **וְהֶזִּיקוּ בָּהֶן אֲחֵרִים** – בקוץ או בזכוכית או בקוצים או במפולת הגדר, **חַיָּב בְּנִזְקָן** – ברם הגודר את גדרו בקוצים ומצמצם אותם בתוך שלו, אם הוזק בהם אחר, פטור, שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים.

באור משנה ג

הַמּוֹצִיא אֶת תִּבְנוֹ וְאֶת קַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים לִזְבָלִים – שירקיבו התבן והקש וייעשו זבל לזבל את השדות, **וְהֶזֵּק בָּהֶן אַחֵר** – כגון שהחליק בו, **חַיָּב בְּנִזְקוֹ** – כדין בורו שהזיק; **וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן** – הבא ונוטל אותם, **זָכָה** – שקנסוהו חכמים והפקירו את תבנו ואת קשו, כדי שלא יניחם ברשות הרבים. ואף על פי שהם כהפקר, מכל מקום אם הוזק בהם אדם או בהמה, הרי המוציא חייב לשלם, שהמפקיר נזקיו שלא באונס חייב (**"תוספות יום טוב"**). **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל הַמְקַלְקְלִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – ואפילו עושים ברשות, כגון בשעת הוצאת זבלים לרשות הרבים (**רש"י; ברטנורא**), כמו ששנו בברייתא: "בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרשות הרבים וצוברו כל שלושים יום, כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה, שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ"; **וְהִזִּיקוּ** – מכל מקום אם הזיקו, **חַיָּבִין לְשַׁלֵּם** – מה שהזיקו; **וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה** – בתוספות מבואר, שפיסקה זו אינה מוסבה על מה שמבואר לעיל: אפילו עושים ברשות. שהרי אם עושים ברשות, אין מקום לקנסם, אלא דין אחר הוא, ופירושו: וכל הקודם בהן – בזמן שמונחים ברשות הרבים שלא ברשות, כגון לאחר שלושים יום, זכה – בהם, מהטעם שבארנו לעיל, שקנסום חכמים, כדי שלא יקלקלו ברשות הרבים. **הַהוֹפֵךְ אֶת הַגָּלָל** – צואת הבקר, **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – שהגלל הוא הפקר, וזה הופך אותו כדי לזכות בו, **וְהֶזֵּק בָּהֶן אַחֵר, חַיָּב בְּנִזְקוֹ** – שהואיל ונתכוון לזכות בו, הריהו שלו, וחייב בנזקו.

באור משנה ד

שְׁנֵי קַדָּרִין – עושי קדרות של חרס, **שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה** – בדרך, **וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן** – והוזק, **הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקֵי הַשֵּׁנִי** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהראשון יכול היה לקום קודם שנתקל בו השני, וכיון שלא קם, הרי מחמת פשיעתו נתקל בו חברו, הלכך חייב הוא בנזקיו; אבל אם לא היה יכול לקום, פטור, שהרי נתקל, וההלכה היא שנתקל אינו פושע אלא אנוס; ואף על פי שיכול היה להזהיר את השני, מכל מקום פטור, לפי שטרוד היה בנפשו (דעת ר' יוחנן בגמרא; וכן פוסקים הרי"ף והרמב"ם). ויש דעה בגמרא, שאם יכול היה להזהיר, אף על פי שלא היה יכול לקום, הריהו חייב (דעת רב נחמן בר יצחק; ועיין הרא"ש ותוספות רבי עקיבא איגר). ומכל מקום אינו חייב אלא כשהוזק גופו של שני; אבל אם הוזקו כליו, פטור, שאין החיוב כאן אלא משום נזקי בור, שכל תקלה תולדת בור היא, ואין אדם חייב על הכלים בבור (**רמב"ם הל' נזקי ממון יג, ט**).

באור משנה ה

זֶה בָּא בִּחְבִיתוֹ, וְזֶה בָּא בִּקְוֹרָתוֹ – היה אחד נושא חבית ובא אחר כנגדו כשהוא נושא קורה, ופגעו זה בזה; **נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ שֶׁל זֶה בִּקְוֹרָתוֹ שֶׁל זֶה** – כד וחבית היינו הך, כמו שכבר בארנו לעיל (משנה א), **פָּטוּר** – בעל הקורה, **שֶׁלָּזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ וְלָזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ** – שלשניהם רשות להלך ברשות הרבים, והיה לו לבעל החבית להיזהר שלא יוזק בקורה. **הָיָה בַּעַל הַקּוֹרָה רִאשׁוֹן, וּבַעַל הֶחָבִית אַחֲרוֹן** – שהיו מהלכים זה אחר זה; **נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית בַּקּוֹרָה, פָּטוּר בַּעַל הַקּוֹרָה** – שהיה לו לבעל החבית להיזהר שלא יתקרב לקורה שלפניו; **וְאִם עָמַד בַּעַל הַקּוֹרָה** – כגון שעמד לנוח מכובד משאו (**גמרא; רמב"ם**), ובעל החבית לא הרגיש בעמידתו, והמשיך בדרכו, ונשברה חביתו בקורתו של זה, **חַיָּב** – בעל הקורה לשלם, שהיה לו להזהיר את בעל החבית המהלך אחריו, שיעמוד אף הוא, וכיון שלא הזהירו, הרי זה כאילו הזיקו בידים (**"נימוקי יוסף"**); **וְאִם אָמַר לְבַעַל הֶחָבִית: עָמֹד!** – שהזהירו בעל הקורה בעוד מועד שיעמוד, **פָּטוּר** – מלשלם נזק החבית. בגמרא מבואר, שאם עמד בעל הקורה לתקן

בַּקּוֹרָה — **חַיָּב**; **וְאִם עָמַד בַּעַל הֶחָבִית** — **פָּטוּר**; **וְאִם אָמַר לְבַעַל הַקּוֹרָה: עֲמֹד!** — **חַיָּב**. **וְכֵן זֶה בָּא בְּגֵרוֹ, וְזֶה בְּפִשְׁתָּנוֹ.**

ו שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רָצִים, וְהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה — שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין.

ז הַמְבַקֵּעַ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר — חַיָּב.

ח שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה אֶת זֶה — מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. שְׁנֵיהֶם מוּעָדִים — מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד; מוּעָד בְּתָם — מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם; תָּם בְּמוּעָד — מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים

פירוש ברטנורא

ו אחד רץ ואחד מהלך וכו'. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, אחד רץ ואחד מהלך בערבי שבתות וימים טובים, או שהיו שניהם רצים בשאר ימות השנה, שניהם פטורים. דבערבי שבתות וימים טובים מי שרץ רץ ברשות, שהולך לדבר מצוה להכין לצרכי שבת ויו"ט, ומשום הכי פטור. ובשאר ימות השנה כששניהם רצים, הואיל ושניהם משנים, שניהם פטורים:

ז המבקע. עצים: **והזיק ברשות היחיד.** של אחרים: **ברשות היחיד.** שלו: **והזיק ברשות היחיד אחר.** של אחרים: **חייב.** ואע"ג דברשותיה קעביד ולא שכיחי רבים שם דנימא הוה ליה לעיוני, אפילו הכי חייב:

ח במותר חצי נזק. שמין מה הזיקו של זה יותר על נזקו של זה ובאותו מותר משלם מי שהזיק יותר, את החצי: **מועד בתם משלם במותר.** כלומר אם הוא

משניות מבוארות – קהתי

משאו עליו, הואיל וכך דרכם של נושאי משא, היה לו לבעל החבית להרגיש בכך, לפיכך פטור בעל הקורה בנזקי החבית, ואפילו לא הזהירו שיעמוד, מפני שהוא טרוד בדרכו (**בבא קמא לא, א; המאירי; רמב"ם הל' חובל ומזיק ו, ח**). **הָיָה בַּעַל הֶחָבִית רִאשׁוֹן, וּבַעַל הַקּוֹרָה אַחֲרוֹן; נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית בַּקּוֹרָה, חַיָּב** — שלעולם על האחרון להיזהר שלא יתקרב לראשון ולא יפגע בו, וכיון שלא נזהר הרי זה כאילו הזיקו בידים בכוונה. **וְאִם עָמַד בַּעַל הֶחָבִית** — לנוח, **פָּטוּר** — בעל הקורה, לפי שלא הרגיש בעמידתו, וזה לא הזהירו שיעמוד, כמו שבארנו לעיל; **וְאִם אָמַר לְבַעַל הַקּוֹרָה: עֲמֹד!** — שהזהירו בעוד מועד שיעמוד, **חַיָּב** — בעל הקורה. ברם, אם עמד בעל החבית לתקן משאו, אף על פי שלא הזהיר לבעל הקורה, הרי הוא חייב, כמו שבארנו לעיל. **וְכֵן זֶה בָּא בְּגֵרוֹ, וְזֶה בְּפִשְׁתָּנוֹ** — ונשרפה פשתנו של זה בגרו של זה, דינם כדין "זה בא בחביתו וזה בא בקורתו", ואין אומרים שהואיל והיזק זה מצוי, על בעל הנר להיזהר ביותר, או להיפך על בעל הפשתן להיזהר ביותר, אלא לעולם המהלך אחרון צריך להיזהר, ובלבד שהראשון לא יעמוד פתאום מבלי להזהירו.

באור משנה ו

משנתנו דנה באנשים שפגעו זה בזה תוך ריצה ברשות הרבים.

שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים — זה כנגד זה; **אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רָצִים, וְהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה** — כלומר שהוזקו זה בזה, שלא בכוונה (**רש"י; תוספות**), **שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין** — שכל אחד גרם לעצמו חבלה זו (**תוספות**). ויש מפרשים משנתנו כפשוטה, שאפילו הזיקו זה את זה ממש, אלא שלא התכוונו להזיק, הואיל ושניהם עשו מעשה, הרי הם פטורים (**י"ם של שלמה"; הגהות הגר"א בשם הרמ"ה**). בגמרא מבואר, שמה ששנינו במשנתנו; "אחד רץ ואחד מהלך" היינו דווקא בערבי שבתות וימים טובים (**הרמב"ם בפירושו למשנתנו; ברטנורא**), שאף הרץ רץ ברשות, שמן הסתם רץ להכין צרכי שבת, או שמדובר בערב שבת בין השמשות, ואפילו כשהוא רץ לשאר עסקיו, הריהו רץ ברשות, שממהר הוא לגמור עסקיו מחמת כניסת השבת (**רמב"ם הל' חובל ומזיק ו, ט**); הלכך אף הרץ פטור בנזקו של המהלך. אבל בשאר ימות השנה הרץ חייב, הואיל והוא שינה. ברם, אם היו שניהם רצים, והוזקו זה בזה, אפילו בשאר ימות השנה שניהם פטורים, הואיל ושניהם שינו.

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד במבקע עצים שהזיק, שבין שהיה מבקע ברשותו, בין שלא ברשותו, ובין שהזיק במקום שהרבים מצויים שם, היינו ברשות הרבים, בין במקום שאין הרבים מצויים שם, היינו ברשות היחיד, הריהו חייב, שאדם מועד לעולם.

הַמְבַקֵּעַ — עצים, **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** — שלו, כגון בחצרו, אף על פי שברשות מבקע שם, **וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** — שניתזה בקעת לרשות הרבים והזיקה שם, **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** — או שהיה מבקע ברשות הרבים, **וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** — של אחרים, אף על פי שאין רבים מצויים שם, **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** — או שהיה מבקע ברשות היחיד שלו, **וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר** — של אחרים, אף על פי שבכגון זה היה מבקע ברשות, ואף אין רבים מצויים במקום הנזק, ולא עלה על דעתו שיזיק במעשהו זה, בכל אלו **חַיָּב** — לשלם בעד הנזק, לפי שאדם מועד לעולם, והיה לו להעלות על דעתו שעלול הוא להזיק על ידי בקעות שיינתזו, ולעשות מעשהו תוך זהירות יתירה.

באור משנה ח

משנתנו דנה: א. בשוורים שהזיקו זה את זה; ב. באנשים שחבלו זה בזה; ג. באדם ושור שהזיקו זה את זה.

שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה אֶת זֶה — כגון שורו של ראובן ושורו של שמעון הזיקו זה את זה, ושניהם היו תמים, **מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר** — במה שהזיק אחד את חברו יותר ממה שחברו הזיק אותו, **חֲצִי נֶזֶק** — כלומר מחצית ההפרש שבין ערך נזקיהם, כגון אם הזיק שורו של ראובן את שורו של שמעון במאה זוז, ושורו של שמעון הזיק את שורו של ראובן בארבעים זוז, משלם ראובן לשמעון שלושים זוז, שהם מחצית המותר, הואיל ואין התם משלם אלא חצי נזק, כמו ששנינו בסוף פרק א. **שְׁנֵיהֶם מוּעָדִים** — היו שני השוורים, שחבלו זה את זה, מועדים, **מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** — את ההפרש כולו שבין נזקיהם, היינו ראובן משלם לשמעון שישים זוז, שהם המותר כולו, הואיל ומועד משלם נזק שלם. **אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד** — היה שור אחד תם ושור אחד מועד: **מוּעָד בְּתָם** — אם הזיק המועד את התם יותר ממה שהתם הזיק אותו, כגון ששורו של ראובן היה מועד, ושורו של שמעון היה תם, ונמצא שהזיק המועד את התם במאה זוז, והתם את המועד בארבעים זוז, **מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** — חייב ראובן לשלם את ההפרש כולו שבין נזקיהם, היינו שישים זוז (מאה פחות ארבעים); **תָּם בְּמוּעָד** — ואם הזיק התם את המועד יותר, כגון ששורו של ראובן היה תם ושורו של שמעון מועד, **מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק** — חייב ראובן לשלם לשמעון את מחצית ההפרש, היינו שלושים זוז. כך מפרש הרא"ש את משנתנו, ולפי פירוש זה לשון "במותר" משמעו: במותר החבלה; ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שחיוב תשלומו של התם בפני עצמו אינו אלא חצי נזק, מכל מקום כשתם ומועד הזיקו זה את זה כאחד, משלמים (נזק שלם או חצי נזק) במותר

שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה — מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אָדָם בְּמוּעָד וּמוּעָד בְּאָדָם — מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אָדָם בְּתָם וְתָם בְּאָדָם; אָדָם בְּתָם — מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם; תָּם בְּאָדָם — מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם — מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם.

פירוש ברטנורא

הזיק את התם יותר ממה שהזיקו תם: **אדם בתם משלם במותר נזק שלם.** דאדם מועד לעולם: **ותם באדם משלם במותר חצי נזק.** דכתיב (שמות כ"א) או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו, כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם, מה שור בשור תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם, אף שור באדם תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם: **ר"ע אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם.** דדריש כמשפט הזה, לדינא דסליק האי קרא מיניה, דבשור מועד מיירי. והכי קאמר קרא, כמשפט הזה של שור מועד שמשלם נזק שלם. יעשה לו לכל שור שנגח את האדם ואפילו הוא שור תם. ואין הלכה כר"ע:

משניות מבוארות – קהתי

החבלות, היינו בהפרש שבין ערכם של נזקי התם והמועד, ולא בהפרש שבין חיובי תשלומיהם **(עיין "תוספות יום טוב").** אבל הרמב"ם מפרש: במותר חיוב התשלומים, שכן לדעתו: אם שורו של ראובן היה מועד ושורו של שמעון היה תם, היינו שהזיק המועד את התם במאה זוז והתם את המועד בארבעים זוז (כדוגמה שהבאנו לעיל), משלם ראובן לשמעון שמונים זוז, וזהו ששנינו במשנתנו: "מועד בתם משלם במותר נזק שלם" – כלומר ראובן (בעל המועד) משלם לשמעון נזק שלם בניכוי חצי הנזק, שמגיע לו משמעון, היינו מאה פחות עשרים. ואם שורו של ראובן היה תם ושורו של שמעון היה מועד, היינו שהזיק התם את המועד במאה זוז והמועד את התם בארבעים זוז, משלם ראובן לשמעון עשרה זוזים בלבד, וזהו ששנינו: "תם במועד משלם במותר חצי נזק" – כלומר שראובן (בעל התם) משלם לשמעון חצי נזקו בניכוי הנזק שחייב לו שמעון, היינו חמישים פחות ארבעים **(רמב"ם הל' נזקי ממון ט, יד).** **וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה, מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – כמו שבארנו לעיל במועדים שהזיקו זה את זה, שכן אדם מועד לעולם. **אָדָם בְּמוּעָד** – אדם שחבל בשור מועד, **וּמוּעָד בְּאָדָם** – ושור מועד שחבל באדם, **מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – כדין שני מועדים שהזיקו זה את זה. **אָדָם בְּתָם וְתָם בְּאָדָם** – אדם שחבל בשור תם, והתם חבל באדם: **אָדָם בְּתָם** – אם האדם חבל בתם יותר ממה שהתם חבל בו, **מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – כמו שבארנו לעיל בדין "מועד בתם", שהאדם מועד לעולם; **תָּם בְּאָדָם** – אם התם הזיק את האדם יותר ממה שהאדם הזיק אותו, **מְשַׁלֵּם** – בעל התם, **בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק** – כמו שבארנו לעיל בדין "תם במועד". **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם, מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – שרבי עקיבא סובר: תם שנגח את האדם משלם נזק שלם. בגמרא מבואר טעם מחלוקתם של תנא קמא ורבי עקיבא, שנאמר **(שמות כא, לא):** "או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו", ומפרש תנא קמא: כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם, מה משפט שור שחבל בשור – תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם, כך שור שחבל באדם – תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם. ורבי עקיבא מפרש: כמשפט הזה – כדין שור המועד האמור בסוף הענין שלפני כן, שכן בשני הפסוקים האחרונים **(שם שם, כט-ל)** מדובר בשור המועד. ומוסיפה התורה ללמד (בפסוקנו), שאם שור הזיק אדם – "כמשפט הזה" של שור מועד, שמשלם נזק שלם, "יעשה לו" לכל שור הנוגח את האדם, ואפילו הוא תם, שישלם נזק שלם. ומכל מקום אף לדעת רבי עקיבא אין התם משלם אלא מגופו, שרבי עקיבא דורש: "יעשה לו" – מגופו. והלכה כתנא קמא, שתם החובל באדם אינו חייב לשלם אלא חצי נזק.

המשך ביאור למס' שבת ליום ראשון עמ' א

לְתִשְׁעָה, כיון שלא ידוע אם נולד ביום או בלילה שלאחריו, ומספק יש למולו ביום התשיעי שהוא שמיני ליום שלמחרת. נולד **בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת נִימּוֹל לַעֲשָׂרָה**, כיון שיש ספק אם נולד ביום שישי או בשבת, על כן אין למולו בשבת שמא נולד ביום שישי ועתה בשבת הוא היום התשיעי ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת, לכן מלים רק ביום ראשון שהוא היום העשירי. ובאותו אופן שנולד בין השמשות של ערב שבת, אם חל **יוֹם טוֹב לְאַחַר הַשַּׁבָּת** שמילה שלא בזמנה אינה דוחה גם את יום טוב, **נִימּוֹל לְאַחַר עָשָׂר**. ואם חלו לאחר השבת **שְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, נִימּוֹל לִשְׁנֵים עָשָׂר. קָטָן הַחוֹלֶה** ואי אפשר למולו ביום השמיני, **אֵין מוֹהֲלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּבְרֵיא.**

גמרא

שנינו במשנה, שאם התינוק חולה אין מוהלין אותו עד שיבריא. הגמרא דנה האם ניתן למולו מיד כשיבריא: **אָמַר שְׁמוּאֵל**, היה התינוק חולה וקודח מחום, כאשר **חֲלָצָתוֹ חֻמָּה** – המחלה עברה וירד חומו, אין מלים אותו מיד אלא **נוֹתְנִין לוֹ כָּל שִׁבְעָה לְהַכְרוֹתוֹ** – שבעה ימים להתחזק, וביום השמיני מלים.

אִיבַּעְיָא לְהוּ, כאשר יש להמתין שבעה ימים, **מִי בָּעֵינַן** – האם צריך שיעברו שבעה ימים **מֵעֵת לְעֵת**, כגון שבחצות היום חלצתו חמה, נמצא שבחצות אותו יום בשבוע הבא יושלמו שבעה ימים ורק לאחר חצות יהיה ניתן למולו. **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי לוּדָא** [שם חכם] **יוֹם הַבְּרָאָתוֹ** – היום שבו הבריא הקטן ממחלתו, דינו **כְּיוֹם הִוָּלְדוֹ**, וכשם שמונים מיום הולדו שבעה ימים ומלים בשמיני, אף ביום הבראתו מונים שבעה ימים ומלים ביום השמיני. **מַאי לָאו** – האם אין הכוונה **שֵׁמָה יוֹם הִוָּלְדוֹ** – כשם שמונים שבעה ימים מיום לידתו **וֹלא בָּעֵינַן מֵעֵת לְעֵת**, וביום הולדו בשבוע הבא ניתן למולו, **אַף יוֹם הַבְּרָאָתוֹ לֹא בָּעֵינַן מֵעֵת לְעֵת**, ומיד בתחילת אותו יום בשבוע הבא ניתן למולו. דוחה הגמרא: **לֹא** – אין זו כוונת הברייתא, אלא הדמיון הוא רק לענין זה שיש להמתין לאחר יום הבראתו שבעה ימים כיום הולדו, אבל לענין מעת לעת, יתכן שעָדִיף [–חמור] **יוֹם הַבְּרָאָתוֹ מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ, דְּאִילּוּ יוֹם הִוָּלְדוֹ לֹא בָּעֵינַן מֵעֵת לְעֵת וְאִילּוּ יוֹם הַבְּרָאָתוֹ בָּעֵינַן מֵעֵת לְעֵת.**

משנה

משנתנו דנה בפיסות עור שנשארו מהערלה האם צריך לחזור ולחותכם: **אֵלּוּ הֵן צִיצִין** – רצועות עור שנשארו מן הערלה **הַמְעַכְּבִין אֶת הַמִּילָה** – שאם לא יחתכם לא קיים מצות מילה, **בָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת רֹוב הָעֲטָרָה** – רצועת עור שמכסה את השפה הגבוהה המקיפה את הגיד. וכל שלא חזר וחתך ציצין אלו, דינו כערל **וְאֵינוֹ אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה** אם היה אביו כהן. **וְאִם** הוסר עור הערלה כראוי אלא שהָיָה התינוק **בַּעַל בָּשָׂר** – שמן ונראה כאילו עור הערלה עדיין חופה את העטרה, **מְתַקְּנוֹ** – חותך את העור עד שתתגלה העטרה, **מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן** שלא יראה כערל.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מז עומד ב: שואלת הגמרא: **מַאי קָא מִבַּעְיָא לֵיהּ,** אם נאמר שספיקו הוא **אִי גְּמַר** גזירה שוה **'מְלֹא' 'מְלֹא' מֵהָתָם** - מקמיצה, שכשם שבקמיצה אין מקטירים את בין הבינים, אף בחפניו הדין כך, או שמא לא למד גזירה שוה, ובחפינה אפשר להקטיר את בין הבינים. אין לומר שזהו ספיקו, שהלא **הַיְינוּ הַךְ** - זהו הספק לעיל (ע"א) מהו שיעשה מידה לחפינה, האם לומדים גזירה שוה מקמיצה שלא יעשה לה מידה כבקמיצה, או לא לומדים גזירה שוה, וזה ממש ספיקו של רב פפא כאן, ששני דינים אלו גבי קמיצה, שלא יהא מבורץ ושלא יעשה לה מידה, שניהם נלמדים מתיבת 'בקמצו', ואם לומדים גזירה שוה מקמיצה לחפינה, הרי שאת שני הדינים יש לנו ללמוד. מתרצת הגמרא: אין הספק תלוי בדין קמיצה, ואף אם ודאי לא נלמד חפינה מקמיצה עדיין קיים הספק, דְּ**רַב פַּפָּא הָכִי בָּעֵי לֵיהּ,** בענין חפינת הקטורת נאמר (ויקרא טז יב) 'וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ וגו' וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת'. והסתפק רב פפא, האם **'מְלֹא חָפְנָיו וְהֵבִיא' בְּעֵינָן** - מה שנאמר בסוף הפסוק 'והביא' אינו אלא המשך על הנאמר קודם 'ומלא חפניו קטורת סמים', **וְהָא אִיכָּא** - ומתקיים הכתוב אף אם יביא להקטיר גם את בין הבינים, שאין לנו מקור למעט בין הבינים, **אוֹ דִּילְמָא 'וְלָקַח וְהֵבִיא' בְּעֵינָן** - מה שנאמר בתחילת הפסוק 'ולקח' עולה גם על המשך הפסוק, וכך פירוש הפסוק, ולקח מלא המחתה גחלי אש, וכן יקח מלא חפניו קטורת ואת שניהם יביא מבית לפרוכת, ולקיחה נחשבת דווקא מה שלוקח הכהן בכוונה, אך לא בין הבינים שנכנס מאליו, **וְאִם** יביא ויקטיר גם את בין הבינים **הָא לֵיכָּא** - לא מתקיים מה שהתורה אמרה 'ולקח והביא', דהיינו שיביא מה שלוקח, שהרי מביא גם מה שלא לקח אלא מאליו עלה בידו. מסיימת הגמרא: **תֵּיקוּ.**

ספק נוסף בענין קומץ: **אָמַר רַב פַּפָּא, פְּשִׁיטָא לִי 'מְלֹא קֶמְצוֹ'** האמור בתורה, אופן הקמיצה הוא **כְּדֶרֶךְ דְּקָמְצֵי אִינְשֵׁי,** דהיינו שמכניס ידו לתוך הסולת כשצידי אצבעותיו למטה והקמח נכנס בידו וקומץ. **בָּעֵי רַב פַּפָּא, קָמַץ בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו** - שהניח ידו כשכף ידו כלפי הקמח והתחיל לקמוץ בראשי אצבעותיו ונטל בהם כשיעור שממלא את כף ידו, והמשיך וקירב ראשי אצבעותיו עם הקמח ומילא את כף ידו, ונמצא עכשיו בידו קומץ כתיקונו, **מַהוּ** - האם נחשב דרך קמיצה באופן זה וכשירה הקמיצה, או לא. עוד הסתפק: קמץ **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** - שהניח גב ידו כלפי הקמח ולקח מהקמח בראשי אצבעותיו והעלה לתוך כף ידו, **מַהוּ.** ועוד הסתפק: קמץ **מִן הַצְּדָדִין** - שהניח גב ידו על הקמח ולא קמץ באצבעותיו, אלא הוליך ידו ודחק בה על הקמח עד שנכנס הקמח לתוך ידו מהצדדים, **מַהוּ.**

מסיימת הגמרא: כל ספיקות אלו **תֵּיקוּ.**

ספק נוסף בענין חפינה: **אָמַר רַב פַּפָּא, פְּשִׁיטָא לִי 'מְלֹא חָפְנָיו'** - קטורת של כהן גדול, אופן החפינה הוא **כִּדְחָפְנֵי אִינְשֵׁי** - כמו שדרך האנשים לחפון בידיהם, דהיינו שממלא את שתי ידיו יחד כשצידי הידים כלפי מטה [מצד הזרת]. **בָּעֵי רַב פַּפָּא, חָפַן בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו** - שתחב ראשי אצבעותיו בתוך הקטורת והכניס הקטורת בחפניו מעט מעט עד שמילאם, **מַהוּ** - האם נחשב דרך חפינה באופן זה וכשירה החפינה, או לא. עוד הסתפק: חפן **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** שהניח גב ידיו למטה כלפי הקטורת והעלה הקטורת בראשי אצבעותיו לתוך חפניו עד שמילאם, **מַהוּ.** ועוד הסתפק: חפן **מִן הַצַּד** - שהכניס הקטורת לחפניו דרך הצד שבין אגודל לאצבע **מַהוּ.** ועוד הסתפק: **חָפַן בְּיָדוֹ זוֹ** בפני עצמה **וּבְיָדוֹ זוֹ** בפני עצמה **וְאחר כך כֵּרְכָן זוֹ אֵצֶל זוֹ, מַהוּ.** וכל ספיקות אלו לא נפשטו ונשארו ב**תֵּיקוּ.**

מביאה הגמרא ספק נוסף בענין קמיצה: **בָּעֵי**

דף מח עמוד א **רַב פַּפָּא,** מקובל בידינו להלכה, שצריך ליתן הקומץ בכלי שרת לקדשו אחר הקמיצה, ואם לא הניחו בשולי הכלי אלא **דַּבְּקֵיהּ לַקּוֹמֶץ בְּדוֹפְנֵיהּ דְּמָנָא** - הדביק את הקומץ בדופן הכלי מבפנים **מַאי,** האם **תּוֹךְ כְּלִי בְּעֵינָן, וְהָא אִיכָּא,** שהקומץ נמצא בתוך הכלי, **אוֹ דִּילְמָא** דווקא **הַנָּחָה בְּתוֹכוֹ** בתחתית הכלי **כְּתִקְנוֹ** - כדרך הנחה בכלי **בְּעֵינָן, וְהָא לֵיכָּא, תֵּיקוּ.**

רש"י

אי גמר מלא מלא. מה קומץ בירוצו אינו נקטר אף חפינה בירוציה פסולין: **היינו הך.** דבעינן לעיל מהו שיעשה מדה לחפינה דהני תרוייהו חדא טעמא הוא דבירוצין ומדה לקומץ מקומצו נפקא לן כדאמרינן לעיל בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ וגבי בירוצין נמי תנינא לעיל יכול מבורץ ת"ל בקומצו ואי איפשט לן דמייתינן לחפינה דרשה דבקומצו בגזירה שוה כאילו כתיב בחפניו תרוייהו מיפשטי מינה: **רב פפא הכי בעי.** להא בלא גזירה שוה דמלא מלא איכא למיבעיא להא אי נמי לא מייתי בחפניו לגבי חפינה אבל ההיא דלעיל לעשות מדה לחפינה ליכא למיבעיא אלא מגזירה שוה דמולקח לא שמעינן שלא יעשה מדה לקומץ דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה במסכת סוכה (דף לז.): **והא ליכא.** שמאיליו נכנס לבין הבינים והוא לא נתכוון: **כדקמצי אינשי.** צידו של אצבעותיו למטה: **בראשי אצבעותיו.** פס ידו למטה ותחב אצבעותיו בסלת וקמץ קומץ שלם עד שמילא כל אורך פס ידו: **מלמטה למעלה.** שהפך גב ידו למטה והעלה הקומץ בראשי אצבעותיו לתוך פס ידו: **מן הצד.** כלומר שלא כדרך הקומצין גב ידו למטה ולא תחב אצבעותיו בסלת אלא מוליך על גב ידו בדוחק והסלת נכנס בפס ידו דרך אצבעותיו: **כדחפני אינשי.** חודה של פס היד למטה: **דבקיה לקומץ בדופניה דמנא.** קיי"ל במסכת מנחות (דף כו.) שהקומץ טעון מתן כלי וקומץ מתוך כלי זה ומקדשו לתוך כלי אחר ואם לא נתנו בשוליו ונתנו בדופניו ודבקו מהו:

ברייתא זו נשנתה בתורת כהנים, **וּסְתָם סִפְרָא** – סתם ברייתא בתורת כהנים, שלא נתפרש בה מי אמרה, בשיטת **רַבִּי יְהוּדָה** נאמרה, ומוכח שרבי יהודה סובר שאנדרוגינוס אינו נחשב לזכר ודאי. **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אַף אָנָן נַמִּי תְּנִינָא** – גם אנו שנינו כן במשנה (פרה פ"ה מ"ד), **הַכֹּל כְּשֵׁרִים לְקַדֵּשׁ** מי חטאת על ידי נתינת אפר פרה אדומה בהם, **חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן. רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּקָטָן וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, שְׁמַע מִינָּהּ** שלדעת רבי יהודה גם לענין קידוש מי חטאת אנדרוגינוס אינו נחשב לזכר. שואלת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא** – במה שונה מצות **מִילָה** שלפי רבי יהודה דינו כזכר. משיבה הגמרא: **מִשּׁוּם דִּכְתִיב** (בראשית יז ז) 'הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר', ותיבת 'כל' באה לרבות גם אנדרוגינוס.

משנה

משנתנו עוסקת במי ששגג ומל בשבת תינוק שזמנו היה בערב שבת או שזמנו היה למחרת ביום ראשון: **מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל אַחַר הַשַּׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת חַיָּיב** חטאת, לפי שלא קיים בכך מצות מילה ועשה חבורה בשבת. אבל אם היו לו שני תינוקות, **אֶחָד לָמוּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת,** כיון שמילה אינה דוחה שבת. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר,** כיון שהיה טרוד למול את זה שנולד בשבת, ומתוך כך טעה ומל את זה שנולד בערב שבת, ואף עשה בזה מצוה, שהרי הגיע זמנו כבר מאתמול, והטועה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור מחטאת.

גמרא

במשנה הובאו שתי הלכות, ההלכה הראשונה נשנתה בסתם, משמע שהכל מודים בה, ובהלכה השניה נחלקו התנאים. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בגירסת המשנה: **רַב הוּנָא מַתְנִי** – שנה ברישא של המשנה, שכח ומל של אחר השבת בשבת, **חַיָּיב** חטאת כגירסא שלפנינו, והתנאים נחלקו בשכח ומל של ערב שבת בשבת. אולם **רַב יְהוּדָה מַתְנֵי** – שנה ברישא של המשנה, שכח ומל את של ערב שבת בשבת **פָּטוּר** מחטאת, והתנאים נחלקו בשכח ומל של אחר השבת בשבת.

הגמרא מבארת שהתנאים בברייתות כבר נחלקו באיזה אופן לבאר את מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע, ורב הונא גרס במשנתנו כברייתא אחת ורב יהודה כברייתא השניה: **רַב הוּנָא מַתְנֵי חַיָּיב,** שכך שנינו בברייתא, **דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי (אלעזר) [אֱלִיעֶזֶר] וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל אַחַר הַשַּׁבָּת וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת שֶׁהוּא חַיָּיב** חטאת, ואף שהיה טרוד למול את זה שנולד בשבת ומתוך כך טעה ומל את זה שנולד אחר השבת, מכל מקום כיון שבסופו של דבר לא עשה מצוה שהרי עדיין לא הגיע זמנו, הרי הוא חייב חטאת. **עַל מַה נֶּחְלְקוּ, עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. וּשְׁנֵיהֶם** [רבי אליעזר ורבי יהושע] **לֹא לְמִדּוּהָ אֶלָּא מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** לפי שהוקשו כל החטאות שבתורה לחטאת עבודה זרה, ומשם למדים מה הם התנאים לחיוב חטאת. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר** שמילה שזמנה בערב שבת שנעשתה בשבת, הרי היא **כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** כלומר מתקיימים בה התנאים הנלמדים מחטאת של עבודה זרה, **מָה** – כשם **שַׁעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אָמַר רַחֲמָנָא לֹא תַעֲבִיד וְכִי עָבִיד מִיחַיַּיב, הָכָא נַמִּי לֹא שְׁנָא** – לא שונה דינו וחייב חטאת. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** סובר שאין ללמוד זאת מחטאת עבודה זרה, משום **שֶׁהָתָם** – בעבודה זרה **לֹא טְרִיד מִצְוָה** – אינו טרוד לקיים מצוה ולכך מתחייב חטאת, אבל **הָכָא** כשטעה ומל את של אחר השבת בשבת, **טְרִיד מִצְוָה** – הלא עשה כן מחמת שהיה טרוד במצות מילת תינוק שזמנו בשבת, וכיון שאינו דומה לעבודת כוכבים לא ניתן לחייבו חטאת.

הגמרא מביאה ברייתא בה נשנו דברי רבי מאיר באופן שונה: **תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר, לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִעָזָר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִינוֹקוֹת אֶחָד לָמוּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת שֶׁהוּא חַיָּיב,** לפי שאף הטועה בדבר מצוה ועשה מצוה חייב חטאת. **עַל מַה נֶּחְלְקוּ, עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִינוֹקוֹת אֶחָד לָמוּל אַחַר הַשַּׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר.**

מקשה הגמרא על ברייתא זו: **הַשְׁתָּא** – מעתה יש לתמוה בדעת **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,** אם **בַּסִּיפָא** כשמל של אחר השבת בשבת, **דְּלֵיתָא קָא עָבִיד מִצְוָה** – אף שלא עשה בכך מצוה, הוא **פּוֹטֵר** מחטאת כיון שהיה טרוד במצוה, **בְּרֵישָׁא** שמל של ערב שבת בשבת **דְּקָא עָבִיד מִצְוָה** – שקיים במילתו מצוה, האם יתכן שהוא **מְחַיֵּיב.**

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, בְּרֵישָׁא** שחייב רבי יהושע את המל של ערב שבת בשבת, מדובר **כְּגוֹן שֶׁקָּדַם** [–הקדים] **וּמָל** את **שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, דְּלֵא נִיתְּנָה שַׁבָּת לִידָּחוֹת** – עתה בשבת אין לו תינוק שמילתו דוחה שבת, נמצא שאינו טרוד בקיום מצות מילה בזמנה, ולא היה לו לטעות ולמול של ערב שבת בשבת. אולם **בַּסִּיפָא** כשמל של אחר השבת בשבת, הלא **נִיתְּנָה שַׁבָּת לִידָּחוֹת,** כלומר היה לפניו תינוק שמילתו דוחה שבת, ולפי שהיה טרוד בקיום מצוה בזמנה טעה ומל את של אחר השבת, ולכן פטר רבי יהושע מחטאת.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַשֵׁי לְרַב כַּהֲנָא,** הלא **בְּרֵישָׁא נַמִּי נִיתְּנָה שַׁבָּת לִידָּחוֹת לְגַבֵּי תִינוֹקוֹת דְּעָלְמָא** – גם ברישא שאין לפניו בשעת המילה תינוק שמילתו דוחה שבת, מכל מקום ישנם תינוקות רבים במקומות אחרים שזמנם היום ומילתם דוחה שבת, ומתוך שהותרה המילה לאלו שזמנם בשבת טעה ומל את זה שאין זמנו היום. נמצא שטעותו נובעת ממצוה הדוחה שבת ויש לפוטרו מחטאת. מתרצת הגמרא: **לְהַאי נַבְרָא מִיהָא לֵא אִיתְיְהִיב** – לאותו אדם על כל פנים לא ניתנה שבת לידחות, ולא היה טרוד במצות מילה בזמנה, אם כן היה עליו לעיין היטב, ודינו ככל שוגג שחייב חטאת.

משנה

משנתינו דנה בדחיית המילה מחמת ספק בזמן הלידה וחולי התינוק: **קָטָן נִימּוֹל לִשְׁמֹנָה, לְתִשְׁעָה וְלַעֲשָׂרָה וּלְאַחַד עָשָׂר וְלִשְׁנֵים עָשָׂר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.** מבארת המשנה, **הָא כֵּיצַד, כְּדַרְכּוֹ** – בדרך כלל, **נִימּוֹל לִשְׁמֹנָה. נוֹלַד לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת** בימות החול, **נִימּוֹל** בשבת, במעשה העבירה [של עשיית חבורה] קיים המוהל **מִצְוָה,** וכיון שאינו דומה לעבודת כוכבים אין לחייבו חטאת.

רַב יְהוּדָה מַתְנִי – שנה ברישא של המשנה, שכח ומל של ערב שבת בשבת, **פָּטוּר** [לכל הדעות] מחטאת, שכך שנינו בברייתא, **דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִינוֹקוֹת אֶחָד לָמוּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר.**

מקשה הגמרא על ברייתא זו: **הַשְׁתָּא** – מעתה יש לתמוה בדעת **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,** אם **בַּסִּיפָא** כשמל של אחר השבת בשבת, **דְּלֵא קָא עָבִיד מִצְוָה** – אף שלא עשה בכך מצוה, הוא **פּוֹטֵר** מחטאת כיון שהיה טרוד במצוה, **בְּרֵישָׁא** שמל של ערב שבת בשבת **דְּקָא עָבִיד מִצְוָה** – שקיים במילתו מצוה, האם יתכן שהוא **מְחַיֵּיב.**

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, בְּרֵישָׁא** שחייב רבי יהושע את המל של ערב שבת בשבת, מדובר **כְּגוֹן שֶׁקָּדַם** [–הקדים] **וּמָל** את **שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, דְּלֵא נִיתְּנָה שַׁבָּת לִידָּחוֹת** – עתה בשבת אין לו תינוק שמילתו דוחה שבת, נמצא שאינו טרוד בקיום מצות מילה בזמנה, ולא היה לו לטעות ולמול של ערב שבת בשבת. אולם **בַּסִּיפָא** כשמל של אחר השבת בשבת, הלא **נִיתְּנָה שַׁבָּת לִידָּחוֹת,** כלומר היה לפניו תינוק שמילתו דוחה שבת, ולפי שהיה טרוד בקיום מצוה בזמנה טעה ומל את של אחר השבת, ולכן פטר רבי יהושע מחטאת.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַשֵׁי לְרַב כַּהֲנָא,** הלא **בְּרֵישָׁא נַמִּי נִיתְּנָה שַׁבָּת לִידָּחוֹת לְגַבֵּי תִינוֹקוֹת דְּעָלְמָא** – גם ברישא שאין לפניו בשעת המילה תינוק שמילתו דוחה שבת, מכל מקום ישנם תינוקות רבים במקומות אחרים שזמנם היום ומילתם דוחה שבת, ומתוך שהותרה המילה לאלו שזמנם בשבת טעה ומל את זה שאין זמנו היום. נמצא שטעותו נובעת ממצוה הדוחה שבת ויש לפוטרו מחטאת. מתרצת הגמרא: **לְהַאי נַבְרָא מִיהָא לֵא אִיתְיְהִיב** – לאותו אדם על כל פנים לא ניתנה שבת לידחות, ולא היה טרוד במצות מילה בזמנה, אם כן היה עליו לעיין היטב, ודינו ככל שוגג שחייב חטאת.

משנה

משנתינו דנה בדחיית המילה מחמת ספק בזמן הלידה וחולי התינוק: **קָטָן נִימּוֹל לִשְׁמֹנָה, לְתִשְׁעָה וְלַעֲשָׂרָה וּלְאַחַד עָשָׂר וְלִשְׁנֵים עָשָׂר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.** מבארת המשנה, **הָא כֵּיצַד, כְּדַרְכּוֹ** – בדרך כלל, **נִימּוֹל לִשְׁמֹנָה. נוֹלַד לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת** בימות החול, **נִימּוֹל**

המשך בעמוד קיב

רש"י

וְהָא סְתָם סִפְרָא הוּא, דִּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים תְּנִיָא לָהּ, וּסְתָם סִפְרָא רַבִּי יְהוּדָה: לְקַדֵּשׁ. מִי חַטָּאת, לָתֵת אֵפֶר עַל הַמַּיִם: מַכְשִׁיר בְּקָטָן וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה. טַעֲמֵיהּ מְפָרֵשׁ בְּסֵדֶר יוֹמָא בְּפ"ג: וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. שְׁמַע מִינָּהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה כְּאִשָּׁה מְשַׁוִּי לֵיהּ: כָּל זָכָר. רִיבּוּיָא הוּא: **מתני'** וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת חַיָּיב. דְּטָעָה בִּדְבַר מִצְוָה וְלֹא עָשָׂה מִצְוָה הוּא, וַעֲבַד לֵיהּ חֲבוּרָה שֶׁלֹּא לְצֹרְכָּהּ.

וּבְהָא אֲפִילּוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מוֹדֶה: אֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בְּע"ש וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל ע"ש פְּטוּר. דְּמִילָּה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ אֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת. וְאִע"ג דְּטָעָה בִּדְבַר מִצְוָה, שֶׁהָיָה טָרוּד בְּאוֹתוֹ שֶׁל שַׁבָּת וּמִתּוֹךְ כָּךְ טָעָה בָּזֶה, וְאַף בָּזֶה עָשָׂה מִצְוָה – שֶׁהֲרֵי רָאוּי הוּא לָמוּל, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ דּוֹחֶה שַׁבָּת – ס"ל לְר"א: טָעָה בִּדְבַר מִצְוָה, וְעָשָׂה מִצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִיּוּב חַטָּאת – חַיָּיב. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר, דס"ל: טָעָה בִּדְבַר מִצְוָה וְעָשָׂה מִצְוָה – פָּטוּר: **גמ'** רַב הוּנָא מַתְנִי. בְּמַתְנִיתִין, בְּרִישָׁא חַיָּיב לְדִבְרֵי הַכֹּל, כִּדְתָנֵינָן לַהּ אֲנַן: וְרַב יְהוּדָה מַתְנִי בְּרִישָׁא פָּטוּר. דְּמוֹקֵי לַהּ בְּשֶׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל ע"ש בַּשַּׁבָּת, וּפְלוּגְתָּא הִיא בְּשֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת: שֶׁהוּא חַיָּיב. דְּאע"ג דְּטָרִיד בְּמִצְוָה וְטָעָה בָּהּ, כֵּיוָן דְּלֹאו מִצְוָה, שֶׁעֲדַיִין לֹא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לָמוּל – חַיָּיב: אֶלָּא מֵע"ז. שֶׁהוּקְשׁוּ כָּל חַטָּאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה לְחַטַּאת ע"ז, דִּכְתִיב "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְכֶם" וגו', בְּפָרָשַׁת "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים" גַּבֵּי קָרְבַּן ע"ז: וְרַ' יְהוֹשֻׁעַ הָתָם. עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה לֹא עָשָׂה מִצְוָה: ה"נ: רַב יְהוּדָה מַתְנִי פָּטוּר. דְּתַנְיָא: אָמַר ר"מ, לֹא נֶחְלְקוּ ר"א וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת אֶחָד לָמוּל בְּע"ש כו': ה"ג וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם לָא טָרִיד בְּמִצְוָה הָכָא טָרִיד בְּמִצְוָה. טָרוּד לְהִתְעַסֵּק בְּמִצְוָה גְּמוּרָה, שֶׁהֲרֵי אֶחָד מֵהֶם זְמַנּוֹ הַיּוֹם, וְטָרוּד לִבּוֹ לְמַהֵר וְלַעֲשׂוֹת. וּמִתּוֹךְ טָרְדוֹ טָעָה, וּמָל אֶת זֶה שֶׁאֵין בּוֹ מִצְוָה כְּלָל: וְשָׁכַח וּמָל שֶׁל ע"ש בַּשַּׁבָּת שֶׁהוּא חַיָּיב. לְקַמֵּיהּ מְתָרֵץ לָהּ: דְּלֹא נִיתְּנָה שַׁבָּת לִידְּחוֹת. שֶׁאֵין לוֹ תִּינוֹק שֶׁיְּהֵא זְמַנּוֹ הַיּוֹם, הִלְכָּךְ לֹא הָיָה טָרוּד הַיּוֹם בְּמִצְוָה, שֶׁלֹּא הָיָה מוּטָל עָלָיו כְּלוּם לַעֲשׂוֹת, וְלֹא הָיָה לוֹ לִטְעוֹת: **מתני'** נוֹלַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת נִימּוֹל לְט'. שֶׁהֲרֵי לְיוֹם שְׁמִינִי שֶׁל מָחָר הוּא נִימּוֹל, וְשֶׁמָּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת יוֹם הוּא וְנִימּוֹל לְט': הָיָה הַיּוֹם ע"ש. א"א לְמוּלוֹ בְּשַׁבָּת הַבָּאָה דְּשֶׁמָּא ט' הוּא, וְהָוְיָא לֵיהּ מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ וְאֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת, וְצָרִיךְ לְהַמְתִּין עַד לְאַחַר הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא עֲשִׂירִי: חָל יו"ט לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת. אֵין מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ דּוֹחָה אוֹתוֹ, וְנִימּוֹל לְי"א: **גמ'** חֲלָצָתוּ חַמָּה. נִשְׁלַף מִמֶּנּוּ הַחוֹלִי וְיָצָא מִגּוּפוֹ: דְּתָנֵי לִידָא. שֵׁם חָכָם: יוֹם הַבְּרָאתוֹ כְּיוֹם הִוָּלְדוֹ. מִמַּתִּינִין לוֹ כְּיוֹם הִוָּלְדוֹ: מַאי לָאו. יוֹם הִוָּלְדוֹ דְּוַוקָא קָאָמַר, דְּלָא בָּעֵינַן מֵעַת לְעֵת: לֹא. "כְּיוֹם הִוָּלְדוֹ" דְּקָתָנֵי – לְמִיתַּב לֵיהּ ז'. מִיהוּ, עָדִיף יוֹם הַבְּרָאתוֹ מֵהָא, דְּבָעֵינַן מֵעֵת לְעֵת. וּמֵהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִידֵּי: **מתני'** ציצין. רְצוּעוֹת שֶׁל בָּשָׂר שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִן הָעֲרֵלָה: עֲטָרָה. הִיא שָׁפָה גְּבוֹהָה הַמַּקֶּפֶת אֶת הַגִּיד סָבִיב, וּמִמֶּנָּה מִשְׁפַּע וְיוֹרֵד לְרֹאשׁוֹ: וְאֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה. אִם כֹּהֵן הוּא, דְּיִלְפִּינַן בִּיבָמוֹת (דף ע.) שֶׁעֲרֵל אָסוּר בִּתְרוּמָה: וְאִם הָיָה בַּעַל בָּשָׂר. שֶׁהָיָה שָׁמֵן, וְנִרְאֶה בָּשָׂר שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֲרֵלָתוֹ לְאַחַר שֶׁנִּיטְּלָה עֲרֵלָה כּוּלָּהּ, כְּאִילּוּ אוֹתוֹ בָּשָׂר חוֹזֵר וְחוֹפֶה אֶת הַגִּיד: מְתַקְּנוֹ. וּמִשֶּׁפַע בְּאֵיזֻמֵּל מֵאוֹתוֹ עוֹבִי: מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּעֵרֹל:

וסְתָם סִפְרָא רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַף אֲנַן נַמִּי תְּנֵינָא "הַכֹּל כְּשֵׁרִים לְקַדֵּשׁ, חוּץ מֵחש"ו. רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּקָטָן, וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס" – ש"מ. וּמַאי שְׁנָא מִילָּה – מִשּׁוּם דְּכְתִיב "הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר". **מַתְנִי'** מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל אַחַר הַשַּׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת. וְשָׁכַח, וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת – חַיָּיב. אֶחָד לָמוּל בְּע"ש, וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל ע"ש בַּשַּׁבָּת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. **גְּמָ'** רַב הוּנָא מַתְנֵי "חַיָּיב" רַב יְהוּדָה מַתְנֵי פָּטוּר. רַב הוּנָא מַתְנֵי "חַיָּיב" – דְּתַנְיָא, אָמַר ר"ש בֶּן אֶלְעָזָר: לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִעֶזֶר וְרַ' יְהוֹשֻׁעַ עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ ב' תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל אַחַר הַשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת – שֶׁהוּא חַיָּיב. עַל מַה נֶּחְלְקוּ – עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ ב' תִּינוֹקוֹת, א' לָמוּל בְּע"ש וְא' לָמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל ע"ש בַּשַּׁבָּת, שֶׁר' אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. וּשְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מֵעֲבוֹדָה זָרָה. ר' אֱלִיעֶזֶר סָבַר: כַּעֲבוֹדָה זָרָה, מָה עֲבוֹדָה זָרָה אָמַר רַחֲמָנָא "לָא תַּעֲבִיד" וְכִי עָבֵיד – מִיחַיַּיב, ה"נ – לָא שְׁנָא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ; הָתָם – דְּלָאו מִצְוָה, הָכָא – מִצְוָה. רַב יְהוּדָה מַתְנֵי. "פָּטוּר" – דְּתַנְיָא, א"ר מֵאִיר: לֹא נֶחְלְקוּ ר"א וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ ב' תִּינוֹקוֹת אֶחָד לָמוּל בְּע"ש וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל ע"ש בַּשַּׁבָּת – שֶׁהוּא פָּטוּר. עַל מַה נֶּחְלְקוּ – עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ ב' תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל אַחַר הַשַּׁבָּת וְא' לָמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת. שֶׁר"א מְחַיֵּב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. וּשְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מֵעֲבוֹדָה זָרָה. ר"א סָבַר: כַּעֲבוֹדָה זָרָה, מָה עֲבוֹדָה זָרָה אָמַר רַחֲמָנָא "לָא תַּעֲבִיד", וְכִי עָבֵיד – מִיחַיַּיב, ה"נ – לָא שְׁנָא. וְרַ' יְהוֹשֻׁעַ: הָתָם – טָרִיד מִצְוָה, הָכָא – טָרִיד מִצְוָה. תָּנֵי רַ' חִיָּיא, אוֹמֵר הָיָה ר"מ: לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ ב' תִּינוֹקוֹת א' לָמוּל בְּע"ש וְא' לָמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל ע"ש בַּשַּׁבָּת – שֶׁהוּא חַיָּיב. עַל מַה נֶּחְלְקוּ – עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ ב' תִּינוֹקוֹת, א' לָמוּל אַחַר הַשַּׁבָּת וְא' לָמוּל בַּשַּׁבָּת. וְשָׁכַח וּמָל שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת, שֶׁר"א מְחַיֵּב חַטָּאת וְרַ' יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. הָשְׁתָּא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סֵיפָא דְּלָא קָא עָבֵיד מִצְוָה – פּוֹטֵר, רֵישָׁא דְּקָא עָבֵיד מִצְוָה מְחַיֵּב?! אָמְרִי דְּבֵי רַ' יַנַּאי: רֵישָׁא – כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וּמָל שֶׁל שַׁבָּת בְּע"ש, דְּלֹא נִיתְּנָה שַׁבָּת לִידְּחוֹת. סֵיפָא – נִיתְּנָה שַׁבָּת לִידְּחוֹת. א"ל רַב אַשֵׁי לְרַב כָּהֲנָא: רֵישָׁא נַמִּי, נִיתְּנָה שַׁבָּת לִידְּחוֹת לְגַבֵּי תִּינוֹקוֹת דְּעָלְמָא! לְהַאי גַּבְרָא מִיהָא לָא אִיתְיְהֵיב. **מַתְנִי'** קָטָן נִימּוֹל לְשִׁמְנֶה לְתִשְׁעָה וְלַעֲשָׂרָה וּלְאַחַד עָשָׂר וּלְי"ב, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. הָא כֵּיצַד: כְּדַרְכּוֹ – לִשְׁמֹנֶה, נוֹלַד לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת – נִימּוֹל לְט', ביה"ש שֶׁל ע"ש – נִימּוֹל לַעֲשָׂרָה, יו"ט לְאַחַר הַשַּׁבָּת – נִימּוֹל לְאַחַד עָשָׂר, ב' יָמִים שֶׁל ר"ה – נִימּוֹל לִשְׁנֵים עָשָׂר. קָטָן הַחוֹלֶה – אֵין מוֹהֲלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּבְרִיא. **גְּמָ'** אָמַר שְׁמוּאֵל: חֲלָצָתוּ חַמָּה – נוֹתְנִין לוֹ כָּל ז' לְהַבְרוֹתוֹ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מִי בָּעֵינַן מֵעֵת לְעֵת? ת"ש: דְּתָנֵי לִידָא "יוֹם הַבְּרָאתוֹ כְּיוֹם הִוָּלְדוֹ". מַאי לָאו, מָה יוֹם הִוָּלְדוֹ – לָא בָּעֵינַן מֵעֵת לְעֵת, אַף יוֹם הַבְּרָאתוֹ לָא בָּעֵינַן מֵעֵת לְעֵת. לֹא, עָדִיף יוֹם הַבְּרָאתוֹ מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ. דְּאִילּוּ יוֹם הִוָּלְדוֹ – לָא בָּעֵינַן מֵעֵת לְעֵת, וְאִילּוּ יוֹם הַבְּרָאתוֹ – בָּעֵינַן מֵעֵת לְעֵת. **מַתְנִי'** אִלּוּ הֵן צִיצִין הַמְעַכְּבִין אֶת הַמִּילָה: בָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת רוֹב הָעֲטָרָה, וְאֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה. וְאִם הָיָה בַּעַל בָּשָׂר – מְתַקְּנוֹ מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן.

תוספות

טומטום שראה לובן ואודם מביאת מקדש? וכ"ת: משום דאיכא קרא יתירא (ב) דדריש לה לטומטום, דכתיב "מזכר ועד נקבה תשלחו", ואי למעוטי אנדרוגינוס גרידא – לא ה"ל למיכתב אלא זכר – לא היא, דאי לא כתב אלא זכר א"כ ה"א אשה לא מחייב' בביאת מקדש, מדכתיב "זכר" ולא כתיב אדם. ושמא י"ל: דלית ליה לרב דר"ח, דאיכא אמורא נמי דפליג עליה בבכורות. וא"ת: ומאי איצטריך רב למעוטי אנדרוגינוס? והא איהו ס"ל בפרק "הערל" ביבמות (דף פג.) דאנדרוגינוס ספיקא הוא, (ג)ואיצטריך קרא למעוטי ספק?! מיהו, הא לא קשיא, דה"א: כשראה לובן ואודם כאחת – יתחייב ממ"נ. אבל הא תימה: כיון דסבר רב אנדרוגינוס ספיקא הוא, אמאי קאמר רב: מזכר ועד נקבה, זכר ודאי נקבה ודאית, ואם הוא זכר – ימעט אותו מזכר, ואם הוא נקבה – ימעט אותו מנקבה! ומיהו, י"ל: דמשום טומטום נקטיה, דפעמים הוי זכר, ופעמים הוי נקבה:

הזכר ולא טומטום ואנדרוגינוס. תימה לרבי: דבפרק "אלו מומין" (בכורות דף מב.) גבי בכור מצריך הזכר הזכרים – למעוטי טומטום ואנדרוגינוס, משמע התם דמ"הזכר" לחודיה לא הוה ממעט לה, והכא ממעטין ליה מ"הזכר" לחודיה:

מל

מל וְלֹא פָּרַע אֶת הַמִּילָה – כְּאִילּוּ לֹא מָל. **גְּמָ׳** אָמַר רַבִּי אֲבִינָא א"ר יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב: בָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת רוֹב גּוּבְהָהּ שֶׁל עֲטָרָה. "וְאִם הָיָה בַּעַל בָּשָׂר וכו'". אָמַר שְׁמוּאֵל: קָטָן הַמְסוּרְבָּל בְּבָשָׂר, רוֹאִין אוֹתוֹ, כ"ז שֶׁמִּתְקַשֶּׁה וְנִרְאֶה מָהוּל – אֵינוֹ צָרִיךְ לָמוּל, וְאִם לָאו – צָרִיךְ לָמוּל. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, רשב"ג אוֹמֵר: קָטָן הַמְסוּרְבָּל בְּבָשָׂר רוֹאִין אוֹתוֹ, כָּל זְמַן שֶׁמִּתְקַשֶּׁה וְאֵינוֹ נִרְאֶה מָהוּל – צָרִיךְ לָמוּל, וְאִם לָאו – אֵינוֹ צָרִיךְ לָמוּלוֹ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: נִרְאֶה וְאֵינוֹ נִרְאֶה. "מָל וְלֹא פָּרַע". ת"ר: הַמָּל אוֹמֵר: "אקב"ו עַל הַמִּילָה". אֲבִי הַבֵּן אוֹמֵר: "אקב"ו לְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ". הָעוֹמְדִים אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית כָּךְ יִכָּנֵס לַתּוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַע"ט. וְהַמְבָרֵךְ אוֹמֵר: "אֲשֶׁר קִדֵּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן, חוֹק בִּשְׂאֵרוֹ שָׂם, וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ. עַל כֵּן בִּשְׂכַר זֹאת, אֵל חַי חֶלְקֵנוּ, צִוָּה לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵינוּ מִשַּׁחַת, לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בְּבְשָׂרֵנוּ בא"י כּוֹרֵת הַבְּרִית". הַמָּל אֶת הַגֵּרִים אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אקב"ו עַל הַמִּילָה". וְהַמְבָרֵךְ אוֹמֵר "אקב"ו לָמוּל אֶת הַגֵּרִים וּלְהַטִּיף מֵהֶם דַּם בְּרִית, שֶׁאִילְמָלֵא דַּם בְּרִית לֹא נִתְקַיְּימוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר "אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חוּקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי" בא"י כּוֹרֵת הַבְּרִית". הַמָּל אֶת הָעֲבָדִים אוֹמֵר: "אקב"ו עַל הַמִּילָה", וְהַמְבָרֵךְ אוֹמֵר "אקב"ו לָמוּל אֶת הָעֲבָדִים וּלְהַטִּיף מֵהֶם דַּם בְּרִית שֶׁאִילְמָלֵא דַּם בְּרִית חוּקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא נִתְקַיְּימוּ, שֶׁנֶּאֱמַ' "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חוּקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי" בא"י כּוֹרֵת הַבְּרִית".

הַדְרָן עֲלָךְ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּמִילָה

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תּוֹלִין אֶת הַמַּשְׁמֶרֶת בְּי"ט, וְנוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בַּשַּׁבָּת. וְחכ"א: אֵין תּוֹלִין אֶת הַמַּשְׁמֶרֶת בְּי"ט, וְאֵין נוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בַּשַּׁבָּת, אֲבָל נוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בְּיוֹ"ט. **גְּמָ׳** הָשְׁתָּא ר"א, אוֹסוּפִי אֹהֶל עֲרַאי לָא מוֹסְפִינַן, לְמִיעֲבַד לְכַתְּחִלָּה שָׁרֵי?! מַאי הִיא – דִּתְנַן, פְּקָק הַחַלּוֹן, ר"א אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁקָּשׁוּר וְתָלוּי – פּוֹקְקִין בּוֹ, וְאִם לָאו – אֵין פּוֹקְקִין בּוֹ. וְחכ"א: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – פּוֹקְקִין בּוֹ. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה א"ר יוֹחָנָן: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין אֹהֶל עֲרַאי בַּתְּחִלָּה בְּי"ט, וְאֵין צ"ל בַּשַּׁבָּת. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא לְהוֹסִיף, שֶׁר"א אוֹמֵר: אֵין מוֹסִיפִין בְּי"ט, וְאֵין צ"ל בַּשַּׁבָּת. וְחכ"א: מוֹסִיפִין בַּשַּׁבָּת, וְאֵין צ"ל בְּיוֹם טוֹב. ר"א סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: אֵין בֵּין יוֹם טוֹב לַשַּׁבָּת אֶלָּא אוֹכֶל נֶפֶשׁ בִּלְבַד, רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר אַף מַכְשִׁירֵי אוֹכֶל נֶפֶשׁ. אֵימַר דְּשִׁמַעְיָנִן לֵיהּ לְרַ' יְהוּדָה – בְּמַכְשִׁירִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, בְּמַכְשִׁירִין שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָם מֵעֵיו"ט מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ?! דִּיר"א עֲדֵיפָא מִדְּרַבִּי יְהוּדָה. "וְחכ"א". אִיבַּעְיָא לְהוּ: תְּלָה מַאי? אָמַר רַב יוֹסֵף: תְּלָה – חַיָּיב חַטָּאת. א"ל אַבַּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, תְּלָא כּוּזָּא בְּסִיכְתָּא הָכִי נַמִּי דְּמִיחַיֵּיב?!

אלא

תוספות

מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל. תימה: אמאי איצטריך למיתני האי? כיון דכבר תנא דבשר החופה את רוב העטרה מעכב המילה, וכי לא פרע – עדיין רוב עטרה מכוסה: **אבי** הבן אומר כו'. רבינו שמואל גריס אבי הבן ברישא, והדר המל אומר. וכבר הנהיג לעשות כן לברך אבי הבן קודם המילה, משום ד"להכניסו" – להבא משמע, כדאמרינן בפ"ק דפסחים (ד' ז. ושם): ב"לבער" – כ"ע לא פליגי דלהבא משמע. ועוד: דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. ור"ת החזיר המנהג לקדמותו, וגרס המל ברישא, והדר אבי הבן, כמו שכתוב בכל הספרים. וכן מוכח כולה סוגיא מדקאמר; העומדים שם אומרים: כשם שהכניסו לברית. מכלל שכבר הכניסו. ועוד: דגבי גר דבסמוך גרס ברישא המל כו', והדר המברך אומר: אקב"ו למול את הגרים. ונראה הוא שזהו כנגד ברכת אבי הבן, והתם א"א לשנות הגירסא. שיש באותה ברכה "להטיף מהן דם ברית כו' ברוך כורת הברית" – משמע דכל זה הוא אחר המילה. ועוד: דהמברך מברך לעולם אחר המילה, כמו במילת קטן. וההיא דפסחים ה"פ: ב"לבער" כ"ע לא פליגי דלהבא משמע טפי מלשעבר, ומיהו: לשעבר נמי משמע. כי פליגי ב"על ביעור", מר סבר: דמשמע מעיקרא טפי מלהבא, ומר סבר: להבא נמי משמע כמו מעיקרא. והא דאמרינן דכל המצות מברך עובר לעשייתן – ה"מ כשהמברך עצמו עושה המצוה: **ידיד** מבטן. אומר ר"ת שהוא אברהם אבינו, שנקרא "ידיד", שנאמר: (ירמיה יא) "מה לידידי בביתי" כדדרשינן במנחות בפרק "כל המנחות" (ד' נג: ושם). ושלשת האבות נזכרים: "חוק בשארו שם" – הוא יצחק, ו"צאצאיו חתם באות ברית קדש" – הוא יעקב. וצאצאיו הוא ובניו, כמו שתרגם יונתן "הצאצאים והצפיעות" – בניא ובני בניא, (ישעיה כב) כלומר: יוצאי צאצאיו): **במצותיו** וצונו למול את העבדים. שנאמר "יליד בית ומקנת כסף" (בראשית יז):

הדרן עלך ר' אליעזר דמילה

תולין. אבל נותנין לתלויה ביום טוב. וצריך לפרש ולומר שאם היה עושהו מאתמול – לא היה טוב כל כך וחזק. והא דתניא בפרקין דלעיל (ד' קלד. ושם) דאין מסננין את החרדל במסננת שלו בי"ט – אם היה עושהו מאתמול לא היה מתקלקל:

דרבי אליעזר עדיפא מדר"י. תימה: ולר"א תיקשה ליה הנהו קראי דדריש בפ"ק דמגילה (ד' ז) דקאמר: ורבי יהודה, כתיב "הוא" וכתיב "לכם", ולא קשיא; כאן – במכשירין שאפשר וכו'. וכ"ת: ר"א הוה דריש "הוא" לדרשה אחרינא – א"כ מנ"ל התם דרבי יהודה הוה מפליג? לימא דרבי יהודה הוה דריש ליה לדרשה אחריתי כר' אליעזר! ונראה דבדאורייתא מודה ר' אליעזר דמכשירין דאפשר אסורים, וכי שרי להו הכא – ה"מ באהל עראי, דאינו אלא מדרבנן, גזירה אטו אהל קבע, כדאמרינן בביצה בפרק "המביא" (ד' לב:). מיהו קשה: מנ"ל דעדיפא? דילמא בהא מודה אפילו רבי יהודה!

אלא

רש"י

פָּרַע. גִּילָה: **גְּמָ׳ רוֹב גּוּבְהָהּ.** לָא תֵּימָא רוֹב הָעֲטָרָה דְּקָתָנֵי מַתְנִי׳ רוֹב הֶיקֵּפָהּ, אֶלָּא אֲפִילּוּ רוֹב גּוּבְהָהּ בְּמָקוֹם אֶחָד: קָטָן הַמְסוּרְבָּל בְּבָשָׂר. פלטר"י בְּלַע"ז, שֶׁשְּׁמֵנוּ וָעֵב, וּלְאַחַר שֶׁנִּימּוֹל נִרְאֶה כִּמְכַסֵּהוּ: כָּל זְמַן שֶׁמִּתְקַשֶּׁה. וּמִתּוֹךְ הַקִּישׁוּי מִתְפַּשֵּׁט בְּשָׂרוֹ, בְּדִשְׁמוּאֵל גָּרְסִינַן: וְנִרְאֶה מָהוּל. בְּמַתְנִיתָא גָּרְסִינַן: וְאֵינוֹ נִרְאֶה מָהוּל: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ נִרְאֶה וְאֵינוֹ נִרְאֶה.** לִשְׁמוּאֵל, נִרְאֶה מָהוּל – הוּא דְּאֵין צָרִיךְ לְמוּלוֹ; הָא נִרְאֶה וְאֵינוֹ נִרְאֶה – צָרִיךְ. לְמַתְנִיתָא, אֵינוֹ נִרְאֶה – הוּא דְּצָרִיךְ; הָא נִרְאֶה וְאֵינוֹ נִרְאֶה – אֵינוֹ צָרִיךְ: **אֲשֶׁר** קִדֵּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן. יִצְחָק קְרֵי יְדִיד, עַל שֵׁם "אֲשֶׁר אָהֲבַתָּ" (בראשית כב): **מִבֶּטֶן.** דִּקּוּדָם שֶׁנּוֹלַד נִתְקַדֵּשׁ לְמִצְוָה זוֹ, דִּכְתִיב (שם יז) "אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וגו' וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ", הַיְינוּ מִילָה: **בִּשְׂאֵרוֹ.** בְּבִשְׂרוֹ: **שָׂם.** חֹק שֶׁל מִילָה: **וְצֶאֱצָאָיו.** אַחֲרָיו: **חָתַם בְּאוֹת.** זוֹ שֶׁל בְּרִית קֹדֶשׁ: **צִוָּה לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵינוּ מִשַּׁחַת.** מִגֵּיהִנָּם, דִּכְתִיב "גַּם אַתְּ בְּדַם בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירַיִךְ מִבּוֹר אֵין מַיִם בּוֹ" (זכריה ט):

הַדְרָן עֲלָךְ ר' אֱלִיעֶזֶר דְּמִילָה

תּוֹלִין אֶת הַמַּשְׁמֶרֶת. שֶׁמַּסְנְנִין בָּהּ שִׁמְרֵי יַיִן, וּמוֹתֵחַ פִּיהָ לְכָל צַד בְּעִגּוּל, וְנַעֲשֶׂה כְּאֹהֶל עַל חֵלֶל הַכְּלִי שֶׁקּוֹרִין אשטנד"א. וְאע"ג דְּעָבִיד אֹהֶל, שָׁרֵי בְּי"ט, כְּדַמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא. אֲבָל בְּשַׁבָּת – מֵיתְלָא לְכַתְּחִילָּה לֹא, אֲבָל אִם תְּלוּיָה הִיא – נוֹתְנִין לְתוֹכָהּ שְׁמָרִים וּמְסַנֵּן, דְּאֵין דֶּרֶךְ בּוֹרֵר בְּכָךְ: **גְּמָ׳ פְּקָק הַחַלּוֹן.** כְּגוֹן אֲרוּבּוֹת הַגַּג: **אֶלָּא** לְהוֹסִיף. כְּגוֹן פְּקָק זֶה שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא תּוֹסֶפֶת עֲרַאי עַל הָאֹהֶל: **סָבַר לֵיהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה.** הִלְכָּךְ הָכָא שָׁרֵי, דְּמַכְשִׁירֵי אוֹכֶל נֶפֶשׁ הוּא: **שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֵי"ט.** כְּגוֹן שַׁפּוּד שֶׁנִּרְצַם בְּי"ט: **עֲדֵיפָא.** חֲזָקָה, דְּהוּא שָׁרֵי אֲפִילּוּ מַכְשִׁירִין שֶׁאֶפְשָׁר מֵעֵיו"ט: **תְּלָה כּוּזָּא בְּסִיכְתָּא.** תְּלָה כְּלִי קָטָן בְּמָגוֹד: ה"נ דְּמִיחַיֵּיב. וְהָכָא מַאי חִיּוּבָא אִיכָּא בְּאֹהֶל עֲרַאי? בִּנְיָן גְּמוּר לָא הָוֵי, וּמִדְּרַבָּנַן הוּא דְּמִיתְּסַר:

אלא

ממשיכה המשנה: **מָל** – חתך את הערלה **וְלֹא פָּרַע אֶת הַמִּילָה** – לא גילה את העטרה על ידי הסרת העור המכסה אותה, הרי זה **כְּאִילּוּ לֹא מָל.**

גמרא

הגמרא מבארת מהו שיעור הציצין המעכבים את המילה. שנינו במשנה: אלו הן ציצין המעכבין את המילה בשר החופה את רוב העטרה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֲבִינָא אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב,** אין כוונת המשנה שעור הערלה שנשאר מכסה את רוב היקפה של העטרה, אלא אף אם נשאר **בָּשָׂר** [–עור] **הַחוֹפֶה אֶת רוֹב גּוֹבְהָהּ שֶׁל עֲטָרָה** אפילו רק במקום אחד הרי זה מעכב.

הגמרא מבארת את ההלכה בענין קטן בעל בשר. שנינו במשנה: **וְאִם הָיָה בַּעַל בָּשָׂר וכו',** ועקב כך חזר הבשר אחר המילה וחפה את העטרה, מתקנו מפני מראית העין, שלא יהא נראה כערל. מבארת הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל, קָטָן הַמְסוּרְבָּל** [–המרופד] **בְּבָשָׂר, רוֹאִין אוֹתוֹ** – בודקים אותו, אם מבחינים שכָּל **זְמַן** שֶׁהאבר **מִתְקַשֶּׁה** הבשר מתפשט **וְנִרְאֶה מָהוּל, אֵינוֹ צָרִיךְ לָמוּל** ולתקן את הבשר שחופה את העטרה כשאינו מתקשה, **וְאִם לָאו צָרִיךְ לָמוּל.**

בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – בברייתא שנינו, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, קָטָן הַמְסוּרְבָּל בְּבָשָׂר, רוֹאִין אוֹתוֹ, כָּל זְמַן שֶׁמִּתְקַשֶּׁה וְאֵינוֹ נִרְאֶה מָהוּל צָרִיךְ לָמוּל, וְאִם לָאו אֵינוֹ צָרִיךְ לָמוּל.** רבן שמעון בן גמליאל ושמואל אמרו דין אחד אך באופן שונה, רבן שמעון מזכיר קודם את האופן שאין נראה מהול וצריך למול שוב, ושמואל מזכיר תחילה את האופן שנראה מהול ואין צריך למולו. מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה ההבדל ביניהם להלכה ובמה נחלקו. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ נִרְאֶה וְאֵינוֹ נִרְאֶה,** כלומר נחלקו באופן שבאשר האבר מתקשה חלק מהעטרה מגולה וחלקה מכוסה, לדעת שמואל דווקא אם נראה מהול אין צריך למולו, אבל נראה ואינו נראה מהול צריך למולו, ולדעת רבן שמעון בן גמליאל דווקא אם אינו נראה מהול צריך לחזור למולו, אבל בנראה ואינו נראה אין צריך למולו.

שנינו במשנה: **מָל וְלֹא פָּרַע** כאילו לא מל. הגמרא מביאה את נוסח הברכות שיש לומר בשעת המילה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הַמָּל אוֹמֵר, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה. אֲבִי הַבֵּן אוֹמֵר, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְהָעוֹמְדִים אוֹמְרִים, כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית כָּךְ יִכָּנֵס לְתוֹרָה לְחוּפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְהַמְּבָרֵךְ אוֹמֵר,** ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם **אֲשֶׁר קִדַּשׁ יָדִיד מִבֶּטֶן חוֹק בִּשְׂאֵרוֹ שָׂם וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ, עַל כֵּן בִּשְׁכַר זֹאת אֵל חַי חֶלְקֵנוּ [צוּרֵנוּ] צִוָּה לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵינוּ מִשַّחַת לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בִּבְשָׂרֵנוּ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' כּוֹרֵת הַבְּרִית.**

הַמָּל אֶת הַגֵּרִים אוֹמֵר, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה. וְהַמְּבָרֵךְ אוֹמֵר, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָّנוּ לָמוּל אֶת הַגֵּרִים וּלְהַטִּיף מֵהֶם דַּם בְּרִית, שֶׁאִילְמָלֵא דַּם בְּרִית לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לג כה) **אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חוּקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי, בָּרוּךְ אַתָּה ה' כּוֹרֵת הַבְּרִית.**

הַמָּל אֶת הָעֲבָדִים אוֹמֵר, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה. וְהַמְּבָרֵךְ אוֹמֵר, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לָמוּל אֶת הָעֲבָדִים וּלְהַטִּיף מֵהֶם דַּם בְּרִית, שֶׁאִילְמָלֵא דַּם בְּרִית, שֶׁאִילְמָלֵא דַּם בְּרִית לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ (שם) **אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חוּקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי, בָּרוּךְ אַתָּה ה' כּוֹרֵת הַבְּרִית.**

הדרן עלך רבי אליעזר דמילה

פרק עשרים - תולין

בפרק זה יתבארו שני עניינים: א. דברים האסורים לעשותם בשבת מדרבנן. ב. דברים המותרים אף על פי שהם דומים למלאכה.

משנה

המשנה מבארת את דין תליית המשמרת על גבי כלי, ואת דין סינון היין בשבת וביום טוב: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, תּוֹלִין אֶת הַמְּשַׁמֶּרֶת** – מסננת שמסננים בה שמרי יין [שמותחה סביב הכלי לכל צד בעיגול] **בְּיוֹם טוֹב,** אף על פי שנעשית אהל על חלל הכלי, אך בשבת אין תולין אותה. **וְנוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בַּשַּׁבָּת,** כלומר שאם היתה תלויה מערב שבת מותר לתת לתוכה שמרים כדי לסננם. ואף על פי שהוא בורר בכך את היין מהשמרים, אין איסור בזה, מכיון שאין דרך בורר בכך. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין תּוֹלִין אֶת הַמְּשַׁמֶּרֶת** על גבי הכלי **בְּיוֹם טוֹב, וְכֵן אֵין נוֹתְנִין** שמרים אף לַמשמרת שהיתה **תְּלוּיָה** מבעוד יום, **בַּשַּׁבָּת, אֲבָל נוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בְּיוֹם טוֹב,** משום שזה צורך 'אוכל נפש'.

גמרא

הגמרא מקשה על דברי רבי אליעזר המתיר לתלות את המשמרת ביום טוב. מקשה הגמרא: **הַשְׁתָּא** – מעתה יש לתמוה, הלא לדעת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אוֹסוּפֵי** – להוסיף על **אֹהֶל עֲרַאי לֹא מוֹסְפִינַן** – אסור להוסיף, כפי שיתבאר להלן, ואילו **לְמֵיעְבַּד** – לעשות אהל עראי **לְכַתְּחִלָּה,** כגון לתלות את המשמרת ביום טוב **שָׁרֵי** – הוא מתיר, כיצד אפשר לומר כן.

הגמרא מבארת היכן מצינו שרבי אליעזר אוסר להוסיף על אהל עראי. מבררת הגמרא: **מַאי הִיא** – היכן מצינו שרבי אליעזר סובר כן. מבארת הגמרא: מצינו כן במשנה, **דְּתָנַן** (לעיל קכה:) **פְּקַק הַחַלּוֹן** – לוח שסותמים בו את החלון, כגון ארובת הגג, נחלקו התנאים האם מותר לסתום בו את החלון בשבת וביום טוב, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בִּזְמַן שֶׁהוּא קָשׁוּר** לחלון **וְתָלוּי** – שאינו נגרר על הארץ, **פּוֹקְקִין** [–סותמים] **בּוֹ** את החלון בשבת וביום טוב, שמאחר והוא מתוקן ועומד מבעוד יום לפקוק בו את החלון, אינו בונה בכך אהל ואינו מוסיף על האהל, **וְאִם לָאו** – שאינו קשור, או שהוא קשור אך אינו תלוי אלא נגרר על גבי הארץ, **אֵין פּוֹקְקִין בּוֹ,** כיון שמוסיף הוא על האהל. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין אם הוא קשור ותלוי ובין אם אינו קשור ותלוי, **פּוֹקְקִין בּוֹ** את החלון בשבת וביום טוב.

הגמרא מביאה את דברי רבי יוחנן בביאור מחלוקתם, ומדבריו מתבאר שרבי אליעזר אוסר להוסיף על אהל עראי: **וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכֹּל** – בין רבי אליעזר ובין חכמים **מוֹדִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין** אפילו **אֹהֶל עֲרַאי כַּתְּחִלָּה** – בתחילת עשייתו, כגון לפרוס מחצלת על ארבע יתדות או ארבע מחיצות לצל **בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר** שאסור לעשות כן **בַּשַּׁבָּת. וְלֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא** לענין **לְהוֹסִיף** על אהל עראי, וכגון שהיתה המחצלת פרוסה על היתדות מערב שבת, אך לא היתה פרוסה לגמרי אלא מגולגלת במקצתה, ורוצה לפושטה לגמרי בשבת, **שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** שאסור לפושטה, משום **שֶׁאֵין מוֹסִיפִין** על אהל עראי **בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּשַּׁבָּת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** שמותר לפושטה, משום **שמוֹסִיפִין** על אהל עראי **בַּשַּׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב.** ואף פקק החלון כשאינו קשור ותלוי אינו אלא תוספת עראי על האהל, ולדעת רבי אליעזר אסור לפקוק בו את החלון, משום שהוא מוסיף על אהל עראי, ונראה כבונה, ולדעת חכמים מותר. הרי מפורש כאן שרבי אליעזר אוסר אפילו להוסיף על אהל עראי, ואם כן ודאי שלפי שיטתו יש לאסור לעשות אהל עראי מתחילה בשבת וביום טוב, והיאך התיר לתלות את המשמרת ביום טוב.

המשך בעמוד קמב

אביי חולק על רב יוסף. **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי**, תליית המשמרת בשבת וביום טוב לדעת חכמים **מִדְּרַבָּנָן הִיא** אסורה, וטעם האיסור הוא **שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחוֹל**. מה שאין כן תליית כוזא בסיכתא, אין בזה אפילו איסור דרבנן, משום שאינו נראה כעובדין דחול.

הגמרא מביאה כמה פסקי הלכה שליקט אביי: **מְנַקֵּיט** – מלקט היה **אַבָּיֵי חוּמְרֵי מַתְנִיתָא** – כללים של דינים שמצא בברייתות מפוזרות, **וְתָנֵי** – היה שונה אותם יחד, הפטורים אך אסורים בכלל אחד, והמותרים לכתחילה בכלל אחד. ובתחילה שנה אביי את הדברים שהעושה אותם פטור אבל אסור, **הַגּוּד** – נוד העשוי מעור, ותפור בשפתו, ופיו רחב מאד וחוטים תלויים בו, והולכי דרכים ממלאים אותו יין או חלב, ובמקום שתוקעים אהליהם ללון מותחים פיו וקושרים אותו בחוטים על גבי ארבע יתדות שנועצים בארץ, והרוח עוברת מתחתיו ומצננת את היין או החלב שלא יתקלקל, והרי הוא דומה לאהל לאחר שנמתח, **וְהַמְשַׁמֶּרֶת** – מסננת שמסננין בה שמרי יין, **וְהַכִּילָה** – סדין שפורסים מעל גבי המטה ומסביבה על ארבע מוטות שיוצאים מקצותיה, ויש בגגה טפח, **וְכִסָּא גָּלִין** – כסא שהיו משתמשים בו במקום ששמו 'גלין', והיה עשוי מחוליות, וכשעומדים ממנו מפרקים אותו ונושאים אותו עמהם, וכשרוצים לישב עליו מחזירים ומחברים אותו, את כל אלו [מתיחת הגוד, תליית המשמרת, פריסת הכילה ונטיית כסא גלין] **לֹא יַעֲשֶׂה** בשבת, **וְאִם עָשָׂה פָּטוּר, אֲבָל אָסוּר** לעשות כן לכתחילה.

כעת שונה אביי את מה שאסור מדאורייתא: **אָהֳלֵי קֶבַע לֹא יַעֲשֶׂה, וְאִם עָשָׂה חַיָּיב חַטָּאת.**

כעת שונה אביי את הדברים שמותר לעשותם לכתחילה: **אֲבָל מִטָּה** המחוברת ועומדת, והיא זקופה או מוטה על צידיה, והוא רוצה לנטותה וליישבה על רגליה, **וְכִסָּא** טְרַסְקַל – כסא שמושבו מעור, שכשרוצה לישב עליו פותחו ונוטהו על ארבע רגליו, וכשעומד ממנו סוגרו ומקפלו וסומכו על הכותל, **וְאַסְלָא** – עשוי כעין כסא טרסקל אלא שהעור הפרוס עליו נקוב באמצעיתו לבית הכסא, **מוּתָּר לִנְטוֹתָן** ולהעמידם על רגליהם בשבת **לְכַתְּחִילָּה**, ואף שמאהיל בכך, מאחר ועשויים ועומדים הם, והוא אינו אלא פושטם כדי לישב ולשכב עליהם.

שנינו במשנה: וחכמים אומרים וכו' **וְאֵין נוֹתְנִין** שמרים אף לַמשמרת שהיתה **תְּלוּיָה** מבעוד יום, **בַּשַּׁבָּת**. הגמרא דנה האם איסור זה הוא מן התורה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, אם שִׁימֵּר** – נתן שמרים לתוך המשמרת וסינן, **מַאי** – מה דינו לדעת חכמים, האם עבר על איסור דאורייתא וחייב, או אינו אלא איסור מדרבנן ופטור. פושטת הגמרא את הספק: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, אם שִׁימֵּר** בשבת בשוגג, לדעת חכמים הרי עשה מלאכה דאורייתא **וחַיָּיב חַטָּאת.**

הגמרא מקשה על דברי רב כהנא: **מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת, מִי אִיכָּא מִידֵּי** – וכי יש דבר כזה **דְּרַבָּנָן** אוסרים מן התורה **וּמְחַיְּבֵי חַטָּאת, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שָׁרֵי לְכַתְּחִילָּה**, הרי לא מסתבר לומר שיחלקו בסברות רחוקות כל כך.

רב יוסף מקשה על קושיית רב ששת: **מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף** על קושיית רב ששת, **אַלְּמָה לֹא** – מדוע אתה אומר שלא שייך שיחלקו בסברות רחוקות כל כך, **הָרֵי** מצינו כן לגבי יציאה לרשות הרבים בתכשיט הנקרא 'עִיר שֶׁל זָהָב', **דְּרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב חַטָּאת, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שָׁרֵי לְכַתְּחִילָּה.**

הגמרא מביאה את מקור המחלוקת. מבררת הגמרא: **מַאי הִיא** – היכן מצינו מחלוקת תנאים בזה. מבארת הגמרא: **דְּתַנְיָא** (לעיל נט:), **לֹא תֵצֵא אִשָּׁה** מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת **בְּעִיר שֶׁל זָהָב, וְאִם יָצְאָה** בשוגג **חַיָּיבֶת חַטָּאת**, משום שתכשיט זה נחשב 'משא', **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא תֵצֵא** בתכשיט זה מדרבנן, שמא תסירנו להראות לחברתה, ותשכח ותטלטלנו ארבע אמות ברשות הרבים, **וְאִם יָצְאָה פְּטוּרָה**, משום שתכשיט הוא. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יוֹצְאָה אִשָּׁה בְּעִיר שֶׁל זָהָב לְכַתְּחִילָּה**, ולא גזרו בזה, מאחר ורק אשה חשובה יוצאת בעיר של זהב, ואשה חשובה אין דרכה להסיר תכשיטיה כדי להראותם לחברותיה. ונמצא שיש מחלוקת תנאים באופן זה, שלדעה אחת הדבר אסור מדאורייתא וחייבים עליו חטאת, ואילו לדעת תנא אחר הדבר מותר לכתחילה. ואם כן מדוע הקשה רב ששת שלא שייך שיחלקו בסברות רחוקות כל כך.

אביי מתרץ את קושיית רב יוסף על רב ששת: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף, **מִי סָבְרַת שַׁרְבִּי אֱלִיעֶזֶר** שמתיר לכתחילה לצאת בעיר של זהב **אַדְּרַבִּי מֵאִיר קָאֵי** – מתייחס בדבריו לדברי רבי מאיר **דְּאָמַר חַיָּיבֶת חַטָּאת**, אין הדבר כן, אלא **אַדְּרַבָּנָן קָאֵי, דְּאָמְרִי פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, וְאָמַר לְהוּ אִיהוּ** [–רבי אליעזר] שהדבר **מוּתָּר לְכַתְּחִילָּה**. ונמצא שחכמים חולקים על רבי מאיר [המחייב חטאת] וסוברים שפטור אבל אסור, ורבי אליעזר חולק על חכמים וסובר שמותר לכתחילה. ואין זה דומה לכאן שרבי אליעזר חולק על חכמים [המחייבים חטאת] והוא מתיר לכתחילה.

התבאר במשנה לדעת חכמים שאסור לשמר שמרי יין במשמרת בשבת, וחידש רב כהנא שאם שימר חייב חטאת. הגמרא דנה משום איזה אב מלאכה חייב המשמר. שואלת הגמרא: המשמר בשבת **מִשּׁוּם מַאי מְתָרְינַן בֵּיהּ** – משום איזה אב מלאכה מתרים בו. מבארת הגמרא: נחלקו האמוראים בזה, **רַבָּה אָמַר** מתרים בו **מִשּׁוּם** מלאכת **בּוֹרֵר**, והיינו שמלאכת השימור היא תולדת 'בורר', שהרי אף משמר בורר הוא את היין מהשמרים. **רַבִּי זֵירָא אָמַר מִשּׁוּם מְרַקֵּד.**

רבה מוכיח כשיטתו: **אָמַר רַבָּה, כְּוָותִי דִּידִי מִסְתַּבְּרָא** – כפי שיטתי מסתברר, שמתרים בו משום בורר, שכן **מַה דִּרְכוֹ שֶׁל בּוֹרֵר**, כגון בורר קטנית, **נוֹטֵל** את **הָאוֹכֶל וּמַנִּיחַ הַפְּסוֹלֶת, אַף הָכָא נַמִּי** במשמר, הרי הוא **נוֹטֵל אֶת הָאוֹכֶל** – היין שיוצא מהמשמרת למטה, **וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסוֹלֶת** – שמרי היין שנשארים במשמרת.

רבי זירא מוכיח כשיטתו: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, כְּוָותִי דִּידִי מִסְתַּבְּרָא** שמתרים בו משום מרקד, שכן **מַה דִּרְכוֹ שֶׁל מְרַקֵּד**, שבשעה שמנפה את הקמח הרי **הַפְּסוֹלֶת מִלְּמַעְלָה** – על גבי הנפה, **וְהָאוֹכֶל** [–הקמח] **מִלְּמַטָּה, אַף הָכָא נַמִּי** במשמר, **הַפְּסוֹלֶת** – שמרי היין **מִלְּמַעְלָה** נשארים על גבי המשמרת, **וְהָאוֹכֶל** – היין יוצא **מִלְּמַטָּה**, ואינו דומה לבורר קטנית שהפסולת נשארת למטה והאוכל נמצא למעלה.

הגמרא חוזרת לדון בדיני אהל עראי: **תָּנֵי** [–שנה] **רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל** בברייתא, **טַלִּית כְּפוּלָה לֹא יַעֲשֶׂה** – אסור מדרבנן לשטוח בשבת טלית על גבי ארבע יתדות כדי לישן תחתיה, וראשיה משתלשלים ומתקפלים בצדדים לצד הארץ, והם משמשים ככתלים להגן מן החמה, משום שהוא אהל עראי, **וְאִם עָשָׂה** כן **פָּטוּר**, משום שאין זה אלא אהל עראי, **אֲבָל אָסוּר** לעשות כן לכתחילה. ואם נתנה על המוט [שמעל המיטה] מבעוד יום כשהיא מקופלת, **וְהָיָה כָּרוּךְ עָלֶיהָ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה** [–חבל] כדי למשכה בהם ולפורסה לצדדים, **מוּתָּר לִנְטוֹתָהּ** [–לפורסה] בשבת **לְכַתְּחִילָּה**, מכיון שאינו אלא מוסיף על אהל עראי, ואינו כעושה אהל מתחילה.

הגמרא מביאה נידון נוסף בענין אהל עראי: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַב כַּהֲנָא מֵרַב, כִּילָּה מַהוּ**, כלומר האם כל הכילות מותרות לפורסם בשבת. **אָמַר לֵיהּ** רב, **אַף מִטָּה** יש **שֶׁאֲסוּרָה** – אסור להעמידה. שוב שאל, **מִטָּה מַהוּ**, כלומר האם כל המיטות אסור להעמידם בשבת. **אָמַר לֵיהּ אַף כִּילָּה** יש **שֶׁמּוּתֶּרֶת**. שוב שאל, מאחר ואין אתה מחלק ביניהם, **כִּילָּה וּמִטָּה מַהוּ**, כלומר האם הם שוים בדינם לגמרי, ובמקום שאסור בזה אסור כנגדו אף בזה. **אָמַר לֵיהּ כִּילָּה אֲסוּרָה וּמִטָּה מוּתֶּרֶת**, כלומר אינם שוים.

הגמרא מבארת את דברי רב שלכאורה נראים כסותרים זה את זה. מבארת הגמרא: **וְלֹא קַשְׁיָא** – אין להקשות סתירה בדברי רב, משום שכוונתו לכמה אופנים שונים. **הָא דְּקָאָמַר 'אַף מִטָּה אֲסוּרָה'**, כוונתו לאופן שהמיטה עשויה **כִּדְקַרְקְמָנָאֵי** – כמו שהיו עושים 'קרמנאי' [–אנשי אותו מקום שכך שמו], שהמיטות שלהם היו עשויות מחוליות והיו מפרקים ומחזירים אותם, ואסור לעשות כן, כפי

המשך בעמוד קמב

רש"י

אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי מִדְּרַבָּנַן. קָאָסְרִי לָהּ חֲכָמִים דְּמַתְנִיתִין, דְּלָא שָׁבְקִינַן לֵיהּ לְמִיתְלֵיהּ, לְמֶיעֱבַד עוֹבְדָא דְּחוֹל: מַנְקִיט. מַלְקִינוּ. חוּמְרֵי מַתְנֵיתָא. בְּקָלוֹת שֶׁל בְּרָיְיתוֹת: חוֹמֶר = קָשֶׁה. כְּלוּמַר: בְּקָלוֹת שֶׁמָּצָא בְּבְרָיְיתוֹת, בְּגוֹד לְבַדָּהּ, וּבְמִשְׁמֶרֶת לְבַדָּהּ, וּבְכִילָה לְבַדָּהּ, וּבְכִסֵּא גַּלִּין לְבַדָּהּ – וּשְׁנָאן כּוּלָּן: הַפְּטוּרִין אֲבָל אֲסוּרִין בְּחוֹמֶר אֶחָד, וְהַמּוּתָּרִים לְכַתְּחִילָּה בְּחוֹמֶר אֶחָד: הוּא עוֹר שֶׁל וְעוֹבְרֵי דְּרָכִים מְמַלְּאִין אוֹתוֹ יַיִן אוֹ חֶלֶב בַּמָּקוֹם שֶׁתּוֹקְעִין שָׁם אֲהֲלֵיהֶם לְלוּן, וְשׁוֹחֲזִין אוֹתוֹ וּפִיו מְתוּחַ ע"ג יְתִידוֹת, וְהָרוּחַ עוֹבֶרֶת מִתַּחְתָּיו וּמִצְטַנֵּן שֶׁלֹּא יִתְקַלְקֵל הַיַּיִן. וְהָוֵי דּוֹמֶה לְאֹהֶל לְאַחַר שֶׁנִּמְתַּח: כִּילָה. שֶׁיֵּשׁ[א] בְּגַגּוֹ טָפַח: וְכִסֵּא גַּלִּין. כְּמוֹ מִטָּה גְּלַלְיָתָא דְּ"כִירָה" (לעיל דף מז:), וְהוּא שֵׁם מָקוֹם. וּמְפָרְקִין מִטּוֹתֵיהֶן וְכִסְאוֹתָן וְטוֹעֲנִין אוֹתָן עִמָּהֶן, וְחוֹזְרִין וּמַחֲזִירִין אוֹתָן: לֹא יַעֲשֶׂה. דְּאֹהֶל עֲרַאי נִינְהוּ. וְכִסֵּא גַּלִּין נַמִּי, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע בְּחוֹזֵק: אֲבָל מִטָּה. שֶׁלָּנוּ, הַמְחוּבֶּרֶת וְעוֹמֶדֶת, אִם הָיְתָה זְקוּפָה אוֹ מוּטָּה עַל צַדֶּיהָ – מוּתָּר לְנַטּוֹתָהּ לְיַשְׁבָּהּ עַל רַגְלֶיהָ. וְאַע"ג דְּהָשְׁתָּא עֲבִיד אֹהֶל – שָׁרֵי, דְּלָא מִידֵּי עֲבִיד אֶלָּא לִיתוּבָא בְּעָלְמָא: כִּסֵּא טַרְסְקָל. כָּף שְׁמוֹ, וּבְלַעַז פלודשטויל"י. וְעֲלִיּוֹנוֹ שֶׁל עוֹר, וּמְקַפְּלִין אוֹתוֹ. וּכְשֶׁמְּסַלְּקִין אוֹתוֹ סוֹמְכִין אוֹתוֹ לְבוֹתֶל, וְכִשְׁרוֹצֶה לֵישֵׁב עָלָיו נוֹטֵהוּ וְיוֹשֵׁב עַל ד' רַגְלַיִם: וְאַסְלָא. עָשׂוּי כְּעֵין כִּסֵּא טַרְסְקָל, אֲבָל עוֹר הַפְּרוּשׂ עָלָיו נָקוּב לְבֵית הַכִּסֵּא – מוּתָּר לְנַטּוֹתוֹ לְכַתְּחִילָּה, דְּהָא עֲבִיד וְקָאֵי: שִׁימֵר. נָתַן שְׁמָרִים לְתַלּוּיָה, וְסִינֵן: חַיֶּבֶת חַטָּאת. דְּלָאו תַּכְשִׁיט הוּא, אֶלָּא מִשּׁוּם: פָּטוּר. דְּתַכְשִׁיט הוּא, וּלְכַתְּחִילָּה אָסוּר דִּילְמָא שְׁלָפָא וּמַחְוֵיָא: יוֹצֵאת אִשָּׁה. דְּמֵאן דְּרָכָהּ לְמֵיפַּק בְּעִיר שֶׁל זָהָב – אִשָּׁה חֲשׁוּבָה, וְאִשָּׁה חֲשׁוּבָה לָא שְׁלָפָא וּמַחְוֵיָא: מִשּׁוּם מַאי מַתְרִינַן בֵּיהּ. לְמִשְׁמַר: מִשּׁוּם בּוֹרֵר. דְּהַאי נַמִּי בּוֹרֵר הוּא: כְּנוּתֵי דִּידֵי מִסְתַּבְּרָא. דְּאִי אַתְרוּ בֵּיהּ מִשּׁוּם בּוֹרֵר, הַתְּרָאָה הִיא: דְּנוֹטֵל אוֹכֶל וּמַנִּיחַ פְּסוֹלֶת. וּלְרָבָא ה"ה נַמִּי דְּאִי אַתְרוּ בֵּיהּ מִשּׁוּם מְרַקֵּד הָוְיָא הַתְרָאָה. אֲבָל לְרַבִּי זֵירָא, אִי אַתְרוּ בֵּיהּ מִשּׁוּם בּוֹרֵר – לָאו הַתְרָאָה הִיא, דְּלָא דָּמֵי לְבוֹרֵר, שֶׁהָאוֹכֶל לְמִטָּה וּפְסוֹלֶת לְמַעְלָה, מַה שֵּׁאֵין כֵּן בְּבוֹרֵר קְטָנִית, שֶׁהַפְּסוֹלֶת לְמִטָּה: טַלִּית כְּפוּלָה לֹא יַעֲשֶׂה. לְשַׁטּוֹחַ טַלִּיתוֹ עַל גַּבֵּי אַרְבַּע יְתִידוֹת לִישֵׁן תַּחְתֶּיהָ, וְרָאשָׁיו מִתְכַּפְּלִין לְכָאן וּלְכָאן לְצַד הָאָרֶץ, וְהָוְיָא לֵיהּ לְכִתְלִים לְהָגֵן מִן הַחַמָּה, דְּהָוֵי אָהֳלָא: כָּרֵךְ עָלֶיהָ. מִבְּעוֹד יוֹם: חוּט אוֹ מָשִׁיחָה. וּנְתָנָהּ עַל הַנֵּס שֶׁעַל הַקְנוֹף כְּשֶׁהִיא מְכוּפֶּלֶת, וְכָרַךְ עָלֶיהָ חוּט לְמִשְׁכָּהּ בּוֹ לְפוֹרְסָהּ לְכָאן וּלְכָאן – מוּתָּר לְמוֹשְׁכָהּ בּוֹ בְּשַׁבָּת, דְּמוֹסִיף עַל אֹהֶל עֲרַאי הוּא, וְאֵינוֹ כְּעוֹשֶׂה לְכַתְּחִילָּה: כַּרְכַּרְמָנָאי. הַיְינוּ גְּלַלְיָתָא, שֶׁפּוֹרְקָהּ וּמַחֲזִירָהּ, וְהוּא שֵׁם מָקוֹם. לְשׁוֹן אַחֵר: קַרְמָנָאי – מוֹכְרֵי בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן מוֹכְרִין עֲלֵיהֶן: כַּרְדְּמֵי. כָּרַךְ עָלֶיהָ חוּט: כַּרְדִּידֵן. מִטָּה שֶׁהָיְתָה זְקוּפָה, וְהוּא מוֹשִׁיבָהּ עַל רַגְלֶיהָ: דְּמַאוֹרְתָא נְגִידוּ וּמְצַפְּרָא חֲכִיטָא. בְּלֵילֵי שַׁבָּת רְאִיתִים פְּרוּסוֹת, וְלַבֹּקֶר רְאִיתִים מוּשְׁלָכִים לָאָרֶץ. אַלְמָא: מוּתָּר לְפוֹרְקָהּ, וְה"נ מוּתָּר לְנַטּוֹתָהּ: וִילוֹן. מָסָךְ שֶׁבְּנֶגֶד הַפֶּתַח: מוּתָּר לְנַטּוֹתוֹ. שֶׁאֵין אֹהֶל אֶלָּא מִי שֶׁעָשׂוּי כְּעֵין גַּג:

כילת

אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: מִדְּרַבָּנַן הִיא, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחוֹל. מַנְקִיט אַבַּיֵי חוּמְרֵי מַתְנִיתָא, וְתָנֵי: הַגּוֹד וְהַמִּשְׁמֶרֶת כִּילָה וְכִסֵּא גַּלִּין – לֹא יַעֲשֶׂה, וְאִם עָשָׂה – פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. אָהֳלֵי קָבֶע – לֹא יַעֲשֶׂה, וְאִם עָשָׂה – חַיָּב חַטָּאת. אֲבָל מִטָּה וְכִסֵּא טַרְסְקָל וְאַסְלָא – מוּתָּר לִנְטוֹתָן לְכַתְּחִילָּה. "וְאֵין נוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בַּשַּׁבָּת". אִיבַּעְיָא לְהוּ: שִׁימֵר מַאי? אָמַר רַב כָּהֲנָא: שִׁימֵר – חַיָּב חַטָּאת. מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת: מִי אִיכָּא מִידֵּי דְּרַבָּנַן מְחַיְּבֵי חַטָּאת, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שָׁרֵי לְכַתְּחִילָּה?! מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: אַלְמָה לָא?! הֲרֵי עִיר שֶׁל זָהָב, דִּר"מ מְחַיֵּב חַטָּאת וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שָׁרֵי לְכַתְּחִילָּה! מַאי הִיא – דְּתַנְיָא: לֹא תֵּצֵא אִשָּׁה בְּעִיר שֶׁל זָהָב, וְאִם יָצְאָה – חַיֶּבֶת חַטָּאת, דִּבְרֵי ר"מ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא תֵּצֵא, וְאִם יָצְאָה – פְּטוּרָה. ר"א אוֹמֵר: יוֹצְאָה אִשָּׁה בְּעִיר שֶׁל זָהָב לְכַתְּחִילָּה. א"ל אַבַּיֵי: מִי סָבְרַתְּ ר"א אַדִּר"מ קָאֵי, דַּאֲמַר "חַיֶּבֶת חַטָּאת"? אַדְּרַבָּנַן קָאֵי? דְּאָמְרִי "פָּטוּר אֲבָל אָסוּר", וַאֲמַר לְהוּ אִיהוּ: מוּתָּר לְכַתְּחִילָּה. מִשּׁוּם מַאי מַתְרִינַן בֵּיהּ? רַבָּה אָמַר: מִשּׁוּם בּוֹרֵר, רַבִּי זֵירָא אָמַר: מִשּׁוּם מְרַקֵּד. אָמַר רַבָּה: כְּנוּתֵי דִּידִי מִסְתַּבְּרָא, מַה דְּרַכּוֹ שֶׁל בּוֹרֵר – נוֹטֵל אוֹכֶל וּמַנִּיחַ הַפְּסוֹלֶת, אַף הָכָא נַמִּי – נוֹטֵל אֶת הָאוֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסוֹלֶת. אָמַר ר' זֵירָא: כְּנוּתֵי דִּידִי מִסְתַּבְּרָא, מַה דְּרַכּוֹ שֶׁל מְרַקֵּד – פְּסוֹלֶת שֶׁל מִלְּמַעְלָה וְאוֹכֶל מִלְּמַטָּה, אַף הָכָא נַמִּי – פְּסוֹלֶת מִלְּמַעְלָה וְאוֹכֶל מִלְّמַטָּה. תָּנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: טַלִּית כְּפוּלָה – לֹא יַעֲשֶׂה, וְאִם עָשָׂה – פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. הָיָה כָּרוּךְ עָלֶיהָ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה – מוּתָּר לִנְטוֹתָהּ לְכַתְּחִילָּה. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב כָּהֲנָא מֵרַב: כִּילָה מַהוּ? א"ל: אַף מִטָּה אֲסוּרָה? א"ל: אַף כִּילָה מוּתֶּרֶת. כִּילָה וּמִטָּה מַהוּ? א"ל: כִּילָה אֲסוּרָה, וּמִטָּה מוּתֶּרֶת. וְלָא קַשְׁיָא; הָא – דְּקָאָמַר "אַף מִטָּה אֲסוּרָה" – כִּדְרַבְרַמְנָאֵי, הָא דְּקָאָמַר לֵיהּ "אַף כִּילָה מוּתֶּרֶת" – כִּדְרַבְרַמֵּי בַּר יְחֶזְקֵאל. "כִּילָה אֲסוּרָה וּמִטָּה מוּתֶּרֶת" – כִּדְרִדְיָדֵן. אֲמַר רַב יוֹסֵף: חֲזִינָא לְהוּ לְכִילֵי דְּבֵי רַב הוּנָא דְּמַאוֹרְתָא נְגִידוּ, וּמְצַפְּרָא חֲכִיטָא רַמְיָא. אָמַר רַב מְשׁוּם רַבִּי חִיָּיא: וִילוֹן, מוּתָּר לִנְטוֹתוֹ וּמוּתָּר לְפוֹרְקוֹ. וְאָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא:

כילת

תוספות

אלא אמר אביי מדרבנן. ואף על גב דתלא כוזא בסיכתא אפילו איסור דרבנן ליכא – במילי דרבנן שייך שפיר לחלק. אבל אי במשמרת מדאורייתא אסור – אין שייך לחלק. מ"ר: **כסא** גלין. לא כפי' הקונטרס מטה גללניתא דשילהי כירה, ואסור משום שמא יתקע. דכולה שמעתא איירי באיסור אהל. אלא היינו [בעין] מטה שפורסין עליה עור, ואסור משום אהל כשמושיב תחילה המטה ואחר כך פורס העור, דהוי ממטה למעלה ואסור. כדאיתא בביצה בפ' "המביא כדי יין" (ד' לג.) דפוריא אסור מלמטה למעלה. מ"ר:

כסא טרסקל. יש בהן עור. וכשרוצה לישב עליו נוטה העור ויושב על ד' רגלים, כדפירש בקונטר'. וכנון שהוא קבוע בכסא, דאם לא כן היה אסור לנטותו, כדאמר בפ' "המביא" (שם דף לב:): אמר רב יהודה, האי מדורתא, מלמעלה למטה – שרי. פירוש: כשנותנין עצים מכאן ומכאן, ונותנין עליהם עצים ארוכים ארכן לרחב של אלו, ובמביא תחילה עצים שנותן למעלה ואחרי כן עצים שמכאן ומכאן – אינו כן דרך עשיית אהל לעשות הגג תחילה ואחריו הדפנות, ושרי, ובה"ג קרי מלמעלה למטה. מלמטה למעלה – אסור, וכן ביעתא. פירוש: כשנותנין ביצים ע"ג האסכלא שקורין גרדיי"ל, וכשנותנין הביצים תחילה, ואוחז בהן בידו עד שמביא הכלי תחתיהן – שרי, דהיינו מלמעלה למטה. וכן קידרא שמושיבה על שתי חביות, שצריך לאוחזה בידו ואחר כך לסדר תחתיה החביות. וכן חביתא – חביות שמסדרין באוצר, ומושיבין אחת על גבי שתים. וכן פוריא – לפרוס העור תחילה באויר, ואח"כ להביא המטה תחתיו. ומיהו, יש לפרש הך דשמעתא באינו קשור, ומיירי כגון שעושה מלמעלה למטה, אבל משמע דבכל ענין מיירי. מ"ר. וכל הנהו דאסרינן בביצה אומר ר"ת: דדווקא דברים שיש להם מחיצה עד לארץ, אבל להושיב הקדרה על טרפיד בי"ט – שרי אפילו מלמטה למעלה, להביא הטרפיד תחילה ואחר כך להושיב הקדרה. וכן להושיב השולחן על גבי ספסלין. וביעתא וקידרא וחביתא ופוריא – י"ל שיש להם מחיצה. מ"ר:

מי סברת דר' אליעזר קאי אדר"מ כו'. לא ידע רבי מאי קמשני): **מה** דרכו של בורר. לא תקשה אההיא דשילהי "כלל גדול" (לעיל דף עד.), כמו שפי' שם (בד"ה בורר ואוכל):

כרך עליה חוט או משיחה מותר לנטותה. כגון ששייר בה טפח, דבענין אחר לא הוה שרי, כדאשכחן בפרק בתרא דעירובין (דף קב.): כרוך בודיא ושייר בה טפח למחר פושטת, דמוסיף על אהל עראי הוא. אי נמי: כריכת חוט או משיחה מועלת בלא שייר בה טפח: דמוסיף על אהל עראי הוא, ואינו כעושה לכתחילה: כַּרְכַּרְמָנָאי. הַיְינוּ גְּלַלְיָתָא, שֶׁפּוֹרְקָהּ וּמַחֲזִירָהּ, וְהוּא שֵׁם מָקוֹם. לְשׁוֹן אַחֵר: קַרְמָנָאי – מוֹכְרֵי בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן מוֹכְרִין עֲלֵיהֶן: כַּרְדְּמֵי. כָּרַךְ עָלֶיהָ חוּט: כַּרְדִּידֵן. מִטָּה שֶׁהָיְתָה זְקוּפָה, וְהוּא מוֹשִׁיבָהּ עַל רַגְלֶיהָ: דְּמַאוֹרְתָא נְגִידוּ וּמְצַפְּרָא חֲכִיטָא. בְּלֵילֵי שַׁבָּת רְאִיתִים פְּרוּסוֹת, וְלַבֹּקֶר רְאִיתִים מוּשְׁלָכִים לָאָרֶץ. אַלְמָא: מוּתָּר לְפוֹרְקָהּ, וְה"נ מוּתָּר לִנְטוֹתָהּ: וִילוֹן. מָסָךְ שֶׁבְּנֶגֶד הַפֶּתַח: מוּתָּר לִנְטוֹתוֹ. שֶׁאֵין אֹהֶל אֶלָּא מִי שֶׁעָשׂוּי כְּעֵין גַּג:

בעא מיניה רב כהנא מרב כו'. ונראה לר"י! ששאל לו סתם בכל כילות אם הם מותרות אמר ליה: אפילו מטה יש מהן שאסורות. הדר בעא: אם כל מטות אסורות. אמר ליה: אף כילות מותרות. אמר ליה: כיון שאין אתה מחלק בשניהם, מהו להשוותן כילה ומטה, ובמקום שאסור בזה כנגדו אסור בזה? א"ל: כילה אסורה ומטה מותרת. וכן יש לפרש ההיא דפרק "אלו טרפות" (חולין דף נג.): יש דרוסה לחתול? א"ל: אף לחולדה יש דרוסה. יש דרוסה לחולדה? א"ל: אף לחתול אין דרוסה. לחתול ולחולדה יש דרוסה או אין להם דרוסה? א"ל: לחתול יש דרוסה ולחולדה אין דרוסה. ומפרש התם דבגדיים וטלאים יש דרוסה לחתול ולא לחולדה, ובאימרי רברבי אין דרוסה אפילו לחתול, ובעופות יש דרוסה אפילו לחולדה. יש ליישב כעין שפירש הר"ר יצחק בן ר"מ (פי') התם, שכשהיה עוסק באימרי שאלו אם יש דרוסה לחולדה, וכן כולם. מ"ר: **אף** כילה מותרת כדרמי בר יחזקאל. הוה מצי למימר כי ההיא דשנינו בסמוך לכילי דבי רב הונא, וי"ל: כדרמי בר יחזקאל הוו:

שאין

תוספות

שאין בשיפועה טפח. הרבה יש תימה איך יתכן זה; דא"כ, למה הוא ראוי אם לכל השיפוע אין טפח? ויש לפרש: כגון שהסדין שפרום על הכילה מונח על גבי קנים מרובים, ולא פשטו הסדין היטב, ומונח ונופל בין קנה לקנה כעין שורות, ויש עבשיו בין כל קנה שיפוע ואין באותו שיפוע טפח, ודוחק. וי"מ: שאין בשיפוע טפח בגובה י', דכשיצא השיפוע טפח אין משם עד למטה גובה י', דלא חשיב אהל. כדאשכחן בפ"ק דסוכה (דף י.) דבכילה כי הך מותר לישן בסוכה, דאמר רב יהודה אמר שמואל: מותר לישן בכילת חתנים אע"פ שיש לה גג, והוא שאינה י' טפחים. ואין נראה לר"י, דודאי נהי דגבי סוכה לא חשיב אהל, וכן לגבי ק"ש כדאיתא התם (דף י.), מיהו לגבי שבת חשיב, ואסירי. שהרי משמרת וביעתא וקידרא וחביתא אסירי משום אהל, ולא משמע שיש בגובהן י' טפחים. מ"ר. ועוד קשה: מדלקמן גבי כפיפה מצרית. ובשם רבינו שמואל פי': דל"ג להאי לישנא כלל שיפועי אהלים כאהלים דמו, דבסוף פ"ק דסוכה (דף יט.) מסקינן דשיפוע אהלים לאו כאהלים דמו. ואי משום הא – לא איריא, דיש לפרש דהתם באין בשיפועו טפח, והכא – כשיש בשיפועו טפח:

הא דמהדק. פירש ר"ח: שאינו נכפף, דאז נראה כעין אהל. דלא מהדק – שהוא נכפף, ואז אין נראה כעין אהל:

דבר ה' זה הקיץ. דכתיב גבי גלות שבעים "לבלות דבר ה' מפי ירמיה" (עזרא א). מ"ר:

ולישלח

רש"י

כִּילַת חֲתָנִים. לָא דְּמָיָא לִשְׁאָר כִּילוֹת. שֶׁשְּׁאָר כִּילוֹת פְּרוּסוֹת עַל גַּבֵּי קִינוֹף, שֶׁהִיא לְדַ' רַגְלַיִם וְיֵשׁ לָהּ גַּג, דְּהָוֵי אֹהֶל. וְשֶׁל חֲתָנִים – עַל גַּבֵּי נַקְלִיטִין, שֶׁאֵינָם אֶלָּא שְׁנַיִם בְּאֶמְצָעִית הַמִּטָּה, וְקָנֶה נָתוּן עֲלֵיהֶם וְהַבֶּגֶד נָתוּן עָלָיו, וְנוֹפֵל לְכָאן וּלְכָאן, וְאֵין לָהּ גַּג טָפַח – הִלְכָּךְ לָאו אֹהֶל הוּא: **בְּפָחוֹת מִגּ'.** שֶׁהִיא הוֹלֶכֶת וּמִתְפַּשֶּׁטֶת לְמַטָּה: **וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁאֵין בְּשִׁיפּוּעָהּ טָפַח.** שֶׁאֵין כָּל צַד וְצַד נִפְשָׁט לְמִטָּה לְהִתְרַחֵק טָפַח מִכֶּגֶד אֶמְצָעִיתוֹ, דְּהַיְינוּ שֶׁאֵין בְּרָחְבּוֹ לְמִטָּה טְפָחַיִם. וְכִילַת חֲתָנִים אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לִישֵׁן תַּחְתֶּיהָ: **אֲבָל נָחְתָּא מִפּוּרְיָא טָפַח.** הַהוּא טָפַח הָוֶה קִיר לָאֹהֶל, וְהַמִּטָּה נַעֲשֵׂית לוֹ גַּג: **סְיָאנָא.** כּוֹבַע שֶׁל לֶבֶד פלטר"ץ: **אָסוּר.** לְצֵאת בּוֹ בְּשַׁבָּת, וּלְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ וְאָזֵיל: **הָא דְּאִית בֵּיהּ טָפַח.** שֶׁהוּא מִתְפַּשֵּׁט לְהִלָּן מֵרֹאשׁוֹ טָפַח – אָסוּר מִשּׁוּם אָהֳלָא: **אֶלָּא מַעֲתָּה שַׁרְבִּיב בְּגִלִּימֵיהּ טָפַח.** הִנִּיחַ טַלִּיתוֹ עַל רֹאשׁוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא מִתְעַטֵּף, וְהִרְחִיקָהּ לְהִלָּן מֵרֹאשׁוֹ טָפַח: **אֶלָּא.** טַעְמָא לָאו מִשּׁוּם אֹהֶל הוּא, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יַגְבִּיהֶנּוּ הָרוּחַ מֵרֹאשׁוֹ, וְאָתֵי לְאִתּוּיֵי אַרְבַּע אַמּוֹת. הִלְכָּךְ: מֵיהַדֵּק בְּרֹאשׁוֹ שַׁפִּיר – שָׁרֵי, לָא מֵיהַדֵּק – אָסוּר: **תַּרְתֵּי בְּשַׁבָּת וַחֲדָא בַּתּוֹרָה.** שֶׁהָיִיתָ רָגִיל לוֹמַר שְׁנֵי דְּבָרִים מִשָּׁמוֹ בְּהֲלָכוֹת שַׁבָּת, וְאַחַת בַּתּוֹרָה כִּדְלִקְמָן: **גּוֹד בְּכִיסְנָא.** גּוֹד בְּרִצּוּעוֹתָיו, וּמוּנָּח עַל מָקוֹם קָבוּעַ שֶׁלּוֹ: **מוּתָּר לִנְטוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת.** וְהָא דַּאֲמַרַן לְעֵיל פָּטוּר אֲבָל אָסוּר – הֵיכָא דְּלָא הָוֵי מְתוּקָן בְּכִיסְנִין: **בְּ' בְּנֵי אָדָם.** לָא מִימְתַּח לֵיהּ שַׁפִּיר: **בְּאָדָם אֶחָד.** מִמְתַּח לֵיהּ שַׁפִּיר, שְׁמוֹתְחוֹ עַל יָתֵד זוֹ וְקוֹשְׁרוֹ בָּהּ, וְחוֹזֵר וּמוֹתְחוֹ עַל זוֹ וְקוֹשְׁרוֹ בָּהּ. כָּךְ פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתַי, וְכֵן מָצָאתִי בְּתִשְׁוּבַת הַגְּאוֹנִים, וְאֲנִי יוֹדֵעַ מֵהוּ: **אִידָךְ.** דִּשְׁבָּת מַאי הִיא: **מַיְרְבוּתֵיהּ.** פִּטְפּוּטִים שֶׁלָּהּ, כְּעֵין רַגְלַיִם: **שָׁמָא יִתְקַע.** כְּשֶׁמְּחַבֵּר לָהּ הָרֶגֶל יִתְקָעֶנָּה בְּחוֹזֶק וְהָוֵי בּוֹנֶה. אֲבָל (ת"ק) הֵיכָא דְּלָא נִשְׁמְטָה אֶלָּא אַחַת – לָא חָיֵישׁ לְמִתְקַע כּוּלֵּי הַאי: **הַפְּלָא וְפָלָא.** סִיפָא דִּקְרָא – "וְאָבְדָה חֹכְמַת חֲכָמָיו": **כַּרְם.** עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּכֶרֶם: **זוֹ הֲלָכָה.** כְּדִכְתִיב (דברים ה) "[לְהַגִּיד לָכֶם] אֶת דָּבָר ה'", דְּהַיְינוּ תּוֹרָה: **זוֹ נְבוּאָה.** כְּדִכְתִיב (הושע א) "דְּבַר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ" וגו': **זֶה הַקֵּץ.** לָא יָדְעִנָא מַהֵיכָא: **בְּהֶדְיָא כְּתִיב.** וְתוֹרָה שֶׁבִּכְתָב הֲרֵי כְּתוּבָה וּמוּנַּחַת, יִקְרָאוּ וְיִרְאוּ: **שֶׁהַתַּנּוּר תְּחִלָּה.** שֶׁנִּטְמָא מִן הָאֲוִיר, כְּדִכְתִיב (ויקרא יא) "אֶל תּוֹכוֹ", וְהוּא חוֹזֵר וּמִטַּמֵּא אוֹכְלִין שֶׁבְּתוֹכוֹ מִן הָאֲוִיר: **כְּמַאן דְּמָלֵי טוּמְאָה.** כְּשֶׁנִּפְגַּל הַשֶּׁרֶץ בָּאֲוִירוֹ, דְּהָא בְּלֹא נְגִיעָה מִטַּמֵּא. וְהִלְכָּךְ, כְּמַאן דְּמָלֵי טוּמְאָה הוּא, וְתְהֲוֵי פַּת רִאשׁוֹנָה: **לָא ס"ד.** לְמֵיהֲוֵי כְּמַאן דְּמָלֵי טוּמְאָה: **דְּתַנְיָא כְּלוּם יְהוּ כָּל הַכֵּלִים מְטַמְּאִים מָאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס.** שֶׁאִם הָיָה כְּלִי אַחַר בְּתוֹכוֹ שֶׁיִּטַּמֵּא מֵחֲמַת הַשֶּׁרֶץ שֶׁבָּאֲוִיר הַחִיצוֹן, אוֹ מֵחֲמַת שֶׁיִּטַּמְּאוּ אֲוִיר כְּלִי הַחִיצוֹן שֶׁהוּא טָמֵא: **תַּלְמוּד לוֹמַר כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא.** וּסְמִיךְ לֵיהּ "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל": **אוֹכְלִין.** וּמִשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ טְמֵאִים, וְלֹא כֵּלִים. שֶׁמַּע מִינָּהּ תְּרַתֵּי: חָדָא, דְּלָא אָמְרִינַן חַזְיֵיהּ כְּמַאן דְּמָלֵי טוּמְאָה. דְּאִם כֵּן, אִם כְּלִי שֶׁטָּף הוּא הַפְּנִימִי, שֶׁמִּטַּמֵּא מִגַּבּוֹ, יֵהָא טָמֵא, דְּהָא נָגַע בְּטוּמְאָה. אֶלָּא לָא אָמְרִינַן: "חַזְיֵיהּ כְּמַאן דְּמָלֵי טוּמְאָה", וְאוֹכְלִין וּמִשְׁקִין שֶׁבַּחִיצוֹן הוּא דְּמִטַּמְּאֵי מֵחֲמַת הַכְּלִי, שֶׁהַכְּלִי רִאשׁוֹן וְהַם שְׁנַיִים. אֲבָל כֵּלִים – לֹא, דְּהוֹאִיל דְּאֵין טוּמְאָה זוֹ בָּאָה אֶלָּא מֵחֲמַת הַכְּלִי, אִשְׁמְעִינַן הַאי קְרָא שֶׁאֵין כְּלִי שֶׁאֵינוֹ אַב הַטּוּמְאָה מְטַמֵּא כְּלִי:

1 כִּילַת חֲתָנִים מוּתָּר לִנְטוֹתָהּ וּמוּתָּר לְפוֹרְקָהּ. אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת
2 בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: לָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁאֵין בְּגַנָּהּ טָפַח, אֲבָל יֵשׁ
3 בְּגַנָּהּ טָפַח – אָסוּרָה. וְכִי אֵין בְּגַנָּהּ טָפַח נַמִּי לָא אֲמַרַן
4 אֶלָּא שֶׁאֵין בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְגַנָּהּ טָפַח, אֲבָל יֵשׁ
5 בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְגַנָּהּ טָפַח – אָסוּר. וְלָא אֲמַרַן
6 אֶלָּא שֶׁאֵין בְּשִׁיפּוּעָהּ טָפַח, אֲבָל יֵשׁ בְּשִׁיפּוּעָהּ טָפַח –
7 שִׁפּוּעֵי אֹהָלִים כְּאֹהָלִים דָּמוּ. וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא נָחִית
8 מִפּוּרְיָא טָפַח, אֲבָל נָחִית מִפּוּרְיָא טָפַח – אָסוּר. וַאֲמַר
9 רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: הַאי סִיאָנָא שָׁרֵי. וְהָאִיתְּמַר:
10 סִיאָנָא אָסוּר! לָא קַשְׁיָא, הָא – דְּאִית בֵּיהּ טָפַח, הָא –
11 דְּלֵית בֵּיהּ טָפַח. אֶלָּא מֵעַתָּה, שַׁרְבִּיב בְּגִלִּימָא טָפַח ה"נ
12 דְּמִיהַיַּיב!? אֶלָּא לָא קַשְׁיָא, הָא – דְּמִיהַדַּק, הָא – דְּלָא
13 מִיהַדַּק. שְׁלַח לֵיהּ רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל לְרַב הוּנָא: אֵימָא לָן
14 אִיזֵי הָנָךְ מִילֵּי מְעַלְּיֵיתָא דְּאָמְרִתְּ לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, תַּרְתֵּי
15 בַּשַּׁבָּת וַחֲדָא בַּתּוֹרָה. שְׁלַח לֵיהּ: הָא דְּתַנְיָא "גּוֹד בְּכִיסְנָא
16 מוּתָּר לִנְטוֹתָהּ בַּשַּׁבָּת" אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּ' בְּנֵי
17 אָדָם, אֲבָל בְּאָדָם אֶחָד – אָסוּר. אָמַר אַבָּיֵי: וְכִילָה, אֲפִילּוּ
18 בְּ' בְּנֵי אָדָם – אָסוּר, אִי אֶפְשָׁר דְּלָא מִימַתְחָא פּוּרְתָּא. אִידָךְ מַאי הִיא – דְּתַנְיָא)"כִּירָה שֶׁנִּשְׁמְטָה
19 אַחַת מִיַּרְכוֹתֶיהָ – מוּתָּר לְטַלְטְלָהּ, שְׁתַּיִם – אָסוּר". רַב אָמַר: אֲפִילּוּ חַד נַמִּי אָסוּר, גְּזֵירָה שֶׁמָּא
20 יִתְקַע. תּוֹרָה, דְּאָמַר רַב: עֲתִידָה תּוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִפְלָא ה' אֶת מַכֹּתֶךָ",
21 הַפְלָאָה זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לָכֵן הִנְנִי יוֹסִיף לְהַפְלִיא אֶת הָעָם הַזֶּה הַפְלֵא וָפָלֶא"
22 הֱוֵי אוֹמֵר: הַפְלָאָה זוֹ תּוֹרָה. ת"ר: כְּשֶׁנִּכְנְסוּ רַבּוֹתֵינוּ לַכֶּרֶם בְּיַבְנֶה אָמְרוּ: עֲתִידָה תּוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח
23 מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' אֱלֹהִים וְהִשְׁלַחְתִּי רָעָב בָּאָרֶץ לֹא רָעָב לַלֶּחֶם וְלֹא
24 צָמָא לַמַּיִם כִּי אִם לִשְׁמוֹעַ אֵת דִּבְרֵי ה'" וּכְתִיב "וְנָעוּ מַיִם עַד יָם וּמִצָּפוֹן וְעַד מִזְרָח יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ
25 אֶת דְּבַר ה' וְלֹא יִמְצָאוּ". "דְּבַר ה'" – זוֹ הֲלָכָה, "דְּבַר ה'" – זֶה הַקֵּץ, "דְּבַר ה'" – זוֹ נְבוּאָה.
26 וּמַאי "יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה'" – אָמְרוּ: עֲתִידָה אִשָּׁה שֶׁתִּטּוֹל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה וְתַחֲזוֹר בְּבָתֵּי
27 כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, לֵידַע אִם טְמֵאָה הִיא וְאִם טְהוֹרָה הִיא, וְאֵין מֵבִין. אִם טְהוֹרָה הִיא
28 וְאִם טְמֵאָה הִיא?! בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ: "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל"! אֶלָּא: לֵידַע אִם רִאשׁוֹנָה הִיא
29 וְאִם שְׁנִיָּה הִיא. וְאֵין מֵבִין. הָא נַמִּי מַתְנִיתִין הִיא, כְּדִתְנַן: הַשֶּׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בַּתַּנּוּר – הַפַּת שֶׁבְּתוֹכוֹ
30 שְׁנִיָּה, שֶׁהַתַּנּוּר תְּחִלָּה. מִסְתַּפְּקָא לְהוּ הָא דַּאֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לָרָבָא: לִיחַזְיֵיהּ הַאי
31 תַּנּוּרָא כְּמַאן דְּמָלֵי טוּמְאָה, וְתֶיהֱוֵי פַּת רִאשׁוֹנָה! א"ל: לָא אָמְרִינַן לִיחַזְיֵיהּ הַאי תַּנּוּרָא כְּמַאן
32 דְּמָלֵי טוּמְאָה. דְּתַנְיָא: יָכוֹל יְהוּ כָּל הַכֵּלִים מִיטַּמְּאִין בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס – ת"ל "כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ
33 יִטְמָא מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל", אוֹכְלִין – מִטַּמְּאִין בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, וְאֵין כֵּלִים מִטַּמְּאִין בַּאֲוִיר
34 כְּלִי חֶרֶס. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: חַס וְשָׁלוֹם שֶׁתִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא
35 תִּשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ". אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה' וְלֹא יִמְצָאוּ" – שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ

הלכה

הלכה

כִּילַת חֲתָנִים, מוּתָּר לִנְטוֹתָהּ מעל גבי המיטה בשבת, **וּמוּתָּר לְפוֹרְקָהּ,** שמכיון שאין לה גג [כפי שיתבאר להלן], אינה נחשבת אהל.

הגמרא מגבילה היתר זה בכמה תנאים: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, לֹא אָמְרָן** שמותר לפרוס כילת חתנים בשבת ולפורקה, **אֶלָּא** באופן **שֶׁאֵין כְּגַנָּה** רוחב **טֶפַח, אֲבָל** אם **יֵשׁ כְּגַנָּה** רוחב **טֶפַח, אָסוּר**ה, מכיון שבאופן זה נחשבת היא אהל עראי שאסור לעשותו בשבת.

וְכִי אֵין כְּגַנָּה טֶפַח נַמִּי – גם באופן שאין בגגה רוחב טפח, **לֹא אָמְרָן** להתיר **אֶלָּא** באופן **שֶׁאֵין בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** טפחים **סָמוּךְ לְגַגָּה טֶפַח,** כלומר שכשמודדים את רוחבה [שבין שתי היריעות שנופלות מכאן ומכאן] בתוך שלשה טפחים הסמוכים לגגה, אין שם רוחב טפח, שבאופן זה מאחר והיריעה עשויה בשיפוע חד, נחשבת כולה כדופן [עד למעלה] בלא גג, ואין כאן אהל, **אֲבָל** אם **יֵשׁ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** טפחים **סָמוּךְ לְגַגָּה טֶפַח,** נחשבת הכילה כמי שיש בגגה טפח **וְאָסוּר** לנטותה ולפורקה.

וְלֹא אָמְרָן שמותר [אם אין בגגה טפח ואף אין רוחב טפח בתוך שלשה טפחים הסמוכים לגגה], **אֶלָּא** באופן **שֶׁאֵין בְּשִׁיפּוּעָהּ טֶפַח,** כלומר ששני צידי היריעה הפרוסה אינם מרוחקים בשיפועם טפח מכנגד אמצע הגג, דהיינו שאין ברחבה למטה שני טפחים, שאז נחשבת כולה כדופן בלא גג ואין כאן אהל כלל, **אֲבָל** אם **יֵשׁ בְּשִׁיפּוּעָהּ טֶפַח,** שכל צד מהיריעה הרחיב באלכסונו טפח, אזי נחשבים שני הצדדים מהיריעה כאהל אף על פי שמשופעים הם ואינם עשויים לגג, משום **שִׁפּוּעֵי אֹהָלִים כְּאֹהָלִים דָּמוּ** – אהל העשוי רק מיריעות המשופעות, אף בלא גג, אם יש בשיפועם רוחב טפח, נחשב הדבר לאהל.

וְלֹא אָמְרָן שמותר [אם אין בגגה טפח, ואין רוחב טפח בתוך שלשה טפחים הסמוכים לגגה], ואין בשיפועה טפח], **אֶלָּא** באופן **דְּלֵא נָחֵית מִפּוּרְיָא טֶפַח** – שאין היריעה יורדת מצדדי המיטה טפח, **אֲבָל** אם **נָחֵית מִפּוּרְיָא טֶפַח, אָסוּר** לנטותה ולפורקה, מאחר וטפח זה נעשה כקיר לאהל, והמיטה עצמה נעשית גג לאהל.

הגמרא דנה האם מותר לצאת בכובע לָבֶד בשבת: **וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, הַאי סְיָאנָא** – כובע של לבד, **שָׁרֵי** – מותר לצאת בו בשבת. מקשה הגמרא: **וְהָאִיתְּמַר שִׁיאָנָא אָסוּר** לצאת בו בשבת. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שלמדנו שאסור לצאת בו, מדובר באופן **דְּאִית בֵּיהּ** – שיש בו **טֶפַח,** כלומר ששפת הכובע בולט ויוצא חוץ לראשו טפח, ואסור משום אהל, **וְהָא** – מה שאמר רב ששת בריה דרב אידי שמותר לצאת בו, זהו באופן **דְּלֵית בֵּיהּ** – שאין בו **טֶפַח.**

הגמרא מקשה על ביאור זה. מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה,** וכי אם **שַׁרְבִּיב בְּגִלְימָא טֶפַח** – הניח טליתו על ראשו כשהוא מתעטף בה ופשטה חוץ לראשו טפח, **הָכִי נַמִּי דְּמִיחַיַּיב** משום אהל.

הגמרא מבארת באופן אחר את הטעם לאסור כובע לבד בשבת, ומיישבת את הסתירה. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** אין טעם האיסור בכובע לבד משום אהל, אלא האיסור הוא לצאת בו לרשות הרבים, מפני שגזרו חכמים שמא תגביהנו הרוח מראשו, ואז יבוא להעבירו ארבע אמות ברשות הרבים כשהוא בידו, ומה שמצינו לעיל סתירה בדין זה, **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שהתיר רב ששת בריה דרב אידי לצאת בכובע של לבד בשבת, מדובר באופן **דְּמִיהַדַּק** – שהכובע מהודק היטב בראשו, וקשור ברצועה תחת צווארו, ואין הרוח יכולה להעבירו ממנו, **וְהָא** – מה שאסרו לצאת בו, מדובר באופן **דְּלֵא מִיהַדַּק** – שאינו מהודק היטב בראשו. [ולגבי טלית אין לאסור משום שלא שייך 'שמא תגביהנו הרוח', שהרי היא נאחזת בגופו].

הגמרא מביאה את דברי רב בענין אהל עראי, ובעניינים נוספים: **שָׁלַח לֵיהּ רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל לְרַב הוּנָא, אֵימָא לָן** – אמור לנו **אֵיזִי** [–ריעי ואוהבי] את **הָנָךְ מִילֵּי מְעַלְּיֵיתָא** – אלו הדברים המעולים **דַּאֲמַרְתְּ לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, תַּרְתֵּי** – שני דברים בְּהלכות **שַׁבָּת, וַחֲדָא** – ודבר אחד של אגדה בְּענין **תּוֹרָה.**

שָׁלַח לֵיהּ רב הונא לרמי בר יחזקאל, ההלכה הראשונה שאמר רב בהלכות שבת, היא לענין **הָא דְּתַנְיָא, גּוּד** – נוד העשוי מעור, ופיו רחב מאד וחוטים תלויים בו, והולכי דרכים ממלאים אותו יין או חלב, ובמקום שתוקעים אהליהם ללון מותחים פיו על גבי יתדות שנועצים בארץ, והרוח עוברת מתחתיו ומצננת את היין או החלב שלא יתקלקל, והרי הוא דומה לאהל לאחר שנמתח, אם הוא **בְּכִיסְנָא** – ברצועותיו, ומונח על מקומו הקבוע מערב שבת, **מוּתָּר לִנְטוֹתָהּ בַּשַּׁבָּת.** ועל דין זה **אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שמותר **אֶלָּא** בְּאופן ששני **בְּנֵי אָדָם** מותחים את הנוד, שאז אינו נמתח טוב, **אֲבָל בְּאָדָם אֶחָד אָסוּר** למותחו, שמכיון שמתחילה הוא מותחו על יתד אחת וקושרו בה, ולאחר מכן חוזר ומותחו על יתד השניה וקושרו בה, באופן זה הוא נמתח היטב.

הגמרא מבארת דין הכילה בזה: **אָמַר אַבַּיֵי, וְכִילָה, אֲפִילּוּ בַּעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם אָסוּר** לנטותה, משום **שֶׁאִי אֶפְשָׁר דְּלֵא מִימְּתְחָא פּוּרְתָּא** – שלא תימתח מעט.

הגמרא מביאה את הדין השני שאמר רב בענין שבת. מבררת הגמרא: **אִידָךְ** – ההלכה השניה שאמר רב בענין שבת **מַאי הִיא.** עונה הגמרא: לענין ברייתא זו, **דְּתַנְיָא, כִּירָה** [–כעין תנור, ועשויה ממתכת, ויש לה ארבע רגלים] **שֶׁנִּשְׁמְטָה אַחַת מִרַגְלוֹתֶיהָ** [–כעין רגלים שלה], **מוּתָּר לְטַלְטְלָהּ** בשבת, שמאחר ונשארו בה שלש רגלים, הרי היא עומדת בכך ואין לחוש שמא יחבר בשבת את הרגל שנפלה. אבל אם נשמטו **שְׁתַּיִם** מירכותיה, **אָסוּר** לטלטלה בשבת, שמאחר ואינה יכולה לעמוד כך, יש לחוש שמא יחבר בשבת את הרגל שנפלה. ועל דין זה **רַב** חלק **וְאָמַר, אֲפִילּוּ חַד נַמִּי** – אפילו אם נשמטה רגל אחת **אָסוּר** לטלטלה, **גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע** את הרגל לכירה בחוזק ויתחייב משום בונה.

הגמרא מביאה את מה שאמר רב בענין תורה: מוסיף רב הונא, דבר האגדה שאמר רב בענין **תּוֹרָה** הוא זה, **דְּאָמַר רַב, עֲתִידָה תּוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כח נט) **'וְהִפְלָא ה' אֶת מַכּוֹתְךָ'. ו'הַפְלָאָה' זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר** (ישעיה כט יד) **'לָכֵן הִנְנִי יוֹסִיף לְהַפְלִיא אֶת הָעָם הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו וּבִינַת נְבוֹנָיו תִּסְתַּתָּר', הֲוֵי אוֹמֵר שׁ'הַפְלָאָה' זוֹ תּוֹרָה** שהיא חכמת חכמיו ובינת נבוניו, ואף כוונת הפסוק 'והפלא ה' את מכותך' היא לתורה, ומלמדנו הכתוב שתשתכח תורה מישראל.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן, כְּשֶׁנִּכְנְסוּ רַבּוֹתֵינוּ לַכֶּרֶם** [–לבית המדרש] **בְּיַבְנֶה אָמְרוּ, עֲתִידָה תּוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר** (עמוס ח יא) **'הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' אֱלֹהִים, וְהִשְׁלַחְתִּי רָעָב בָּאָרֶץ, לֹא רָעָב לַלֶּחֶם, וְלֹא צָמָא לַמַּיִם, כִּי אִם לִשְׁמֹעַ אֶת דִּבְרֵי ה'', וּכְתִיב** (שם ח יב) **'יָנוּעוּ** [–ינועו] **מַיִם עַד יָם, וּמִצָּפוֹן וְעַד מִזְרָח, יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה' וְלֹא יִמְצָאוּ'.** ויש לדרוש, שמה שנאמר 'ישוטטו לבקש את **דְּבַר ה''**, **זוֹ הֲלָכָה,** שעתידה להשתכח מישראל, ועוד יש לדרוש, **'דְּבַר ה''** **זֶה הַקֵּץ,** שלא ידעו מתי קץ הגלות, ועוד יש לדרוש, **'דְּבַר ה''** **זוֹ נְבוּאָה** שתיפסק מישראל.

הגמרא מבארת את ענין שכחת התורה המבואר בפסוק. מבארת הגמרא: **וּמַאי 'יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה' וְלֹא יִמְצָאוּ', אָמְרוּ** חכמים, **עֲתִידָה אִשָּׁה שֶׁתִּטּוֹל כֹּבֶר שֶׁל תְּרוּמָה** שיש בה ספק אם נטמאה או לא, **וְתַחֲזוֹר** [–ותסתובב] **בְּכָתֵי כְּנֵסִיּוֹת וּבְכָתֵי מִדְרָשׁוֹת** לשאול את החכמים כדי **לֵידַע אִם טְמֵאָה הִיא וְאִם טְהוֹרָה הִיא, וְאֵין מֵבִין** – לא יהיה מי שמבין להורות לה **אִם טְהוֹרָה הִיא וְאִם טְמֵאָה הִיא.** מקשה הגמרא: והלא דבר זה **בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ** (ויקרא יא לב, לד) **'וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם** [–משמונת השרצים] **בְּמֹתָם** וגו'. **מִכָּל הָאוֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא',** דהיינו שכל אוכל שבאו עליו מים הוכשר לקבל טומאה, ובפסוקים אלו מפורש מתי נעשה אוכל טמא, ותורה שבכתב הרי כתובה ומונחת, ואפשר לראות מה כתוב בה.

הגמרא מבארת באופן אחר. מבארת הגמרא: **אֶלָּא** הפסוק מדבר

המשך בעמוד קמב

חֲלָכָה בְּרוּרָה בטעמיה, שאין חולקים בה, **וּמִשְׁנָה בְּרוּרָה** אפילו לא **בְּמָקוֹם אֶחָד** מכל המקומות שנזכרו בפסוק.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מפני מה באות צרות לעולם: **תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן אֱלִישָׁע אוֹמֵר, אִם רָאִיתָ דּוֹר שֶׁצָּרוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו, צֵא וּבְדוֹק בְּדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל** אם הגונים הם, **שֶׁכָּל פּוּרְעָנוּת שֶׁבָּאָה לָעוֹלָם, לֹא בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל** [–בגלל] **דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל** שאינם הגונים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (מיכה ג ט–יא) 'שִׁמְעוּ נָא זֹאת רָאשֵׁי בֵּית יַעֲקֹב וּקְצִינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל, הַמְתַעֲבִים מִשְׁפָּט – ממאסים את המשפט **וְאֵת כָּל הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשׁוּ** – מעוותים את הדרך הישרה, **בֹּנֶה צִיּוֹן בְּדָמִים** – כל אחד בונה את ביתו בירושלים מממון שנטלו על ידי שפיכת דם, **וִירוּשָׁלִַם בְּעַוְלָה** – וכן היו בונים את ביתם בירושלים על ידי עושק ואונאה, **רָאשֶׁיהָ בְּשֹׁחַד יִשְׁפֹּטוּ** – הדיינים השופטים מזכים את הנותן שוחד, **וְכֹהֲנֶיהָ בִּמְחִיר יוֹרוּ** – הכהנים שממונים על ההוראה מורים על פי המחיר, שמי שנותן להם כסף פוסקים לו כרצונו, **וּנְבִיאֶיהָ בַּכֶּסֶף יְקַסֵּמוּ** – נביאי השקר קוסמים ומתנבאים על פי הכסף שנותנים להם, **וְעַל ה' יִשָּׁעֵנוּ וגו'** לאמר הֲלוֹא ה' בְּקִרְבֵּנוּ לא תָבוֹא עָלֵינוּ רָעָה', כלומר מעיזים פניהם לומר שודאי לא יחריב הקדוש ברוך הוא את מקום משכנו.

מבארת הברייתא: **רְשָׁעִים הֵן, אֶלָּא שֶׁתָּלוּ בִּבְטָחוֹנָם בְּמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם** שלא יענישם, **לְפִיכָךְ** – מכיון שעברו על שלשת העבירות האלו, דהיינו נטילת כסף על ידי הדיינים, הכהנים, והנביאים, **מֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶן שָׁלֹשׁ פּוּרְעָנִיּוֹת, כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ג יב) 'לָכֵן בִּגְלַלְכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ – האויב יחריבנה ותהיה כשדה שנחרשה, **וִירוּשָׁלִַם עִיִּן תִּהְיֶה** – תיהפך לעיים [חורבות], **וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר'.**

הברייתא מוסיפה מאמר נוסף בענין דיינים שאינם הגונים: **וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיְּכַלּוּ שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים רָעִים מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה א כה) 'וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ להכותך מכה אחר מכה, **וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ** – אסיר ממך את הפסולת כמו שמסירים את כתמי הבגד על ידי הבורית, כלומר שאכלה ממך את הפושעים והמורדים, **וְאָסִירָה** – אסיר ממך את **כָּל בְּדִילָיִךְ'** – בדיל המעורב בכסף, כלומר את הרשעים שבך, ועוד יש לפרש מלשון 'הבדלה', שהקב"ה יסיר את הרשעים המבדילים בין ישראל לאביהם שבשמים על ידי שקריהם ומעשיהם הרעים, ולאחר מכן נאמר (שם א כו) 'וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה וגו', אַחֲרֵי כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה' לשרות בה השכינה.

הגמרא דורשת את המשך הכתוב שם: **אָמַר עוּלָא, אֵין יְרוּשָׁלַיִם נִפְדֵּית** [–נפדית] **אֶלָּא בִּזְכוּת הַצְּדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם א כז) 'צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט – על ידי שיעשו בה משפט **תִּפָּדֶה, וְשָׁבֶיהָ** – עם ישראל ישובו אליה **בִּזְכוּת הַצְּדָקָה'.**

הגמרא מביאה דרשה נוספת על הפסוקים שהובאו לעיל: **אָמַר רַב פַּפָּא, אִי בָּטְלִי יְהִירֵי** – גסי הרוח מישראל, **בָּטְלִי אַמְגּוּשֵׁי** – יבטלו הכופרים שמסיתים ומדיחים אותנו לעבודה זרה ומשניאים אותנו על הקב"ה. **אִי בָּטְלִי** מישראל **דַּיָּנֵי** – הדיינים הרשעים שמטים את הדין, **בָּטְלִי גְּזִירָפָּטֵי** – יבטלו שוטרי עובדי כוכבים החובטים את ישראל במקלות.

רב פפא מבאר כיצד נדרש הדבר מהפסוק. מבאר רב פפא: **אִי בָּטְלִי יְהִירֵי בָּטְלִי אַמְגּוּשֵׁי,** ניתן ללמוד כן מ**דִּכְתִיב** (שם א כה) 'וְאָצֹרְף כַּבֹּר סִיגָיִךְ' ולאחר מכן נאמר (שם) וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ', דהיינו אחרי שאסיר ממך את גסי הרוח שמגדלים עצמם, אזי 'ואסירה כל בדיליך' אלו המבדילים את ישראל מהקדוש ברוך הוא. **וְאִי בָּטְלִי דַּיָּנֵי בָּטְלִי גְּזִירָפָּטֵי,** ניתן ללמוד כן מ**דִּכְתִיב** (צפניה ג טו) 'הֵסִיר ה' מִשְׁפָּטַיִךְ פִּנָּה אֹיְבֵךְ', דהיינו כשיסיר ה' שופטיך, דהיינו השופטים הרשעים והרעים, יפנה את האויבים המכים את ישראל.

הגמרא מביאה דרשה נוספת בענין דיינים שאינם הגונים: **אָמַר רַבִּי מְלַאי מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי דִּכְתִיב** (ישעיה יד ה) 'שָׁבַר ה' מַטֵּה רְשָׁעִים שֵׁבֶט מֹשְׁלִים', 'שָׁבַר ה' מַטֵּה רְשָׁעִים' אֵלּוּ הַדַּיָּנִין הרשעים **שֶׁנַּעֲשׂוּ מַקֵּל לְחַזְּנֵיהֶם,** כלומר שנותנים יד לשמשיהם ומחזקים אותם במעשיהם הרעים, שהשמשים אומרים לתובע לא אהיה שליח להזמין את הנתבע לבית דין אם לא תרבה לי שכר על זה, וכן לאחר פסק דין אינם רוצים לגבות מהחייב את הכסף אם לא משלמים להם, והדיינים מחזקים את ידם בזה. 'שֵׁבֶט מוֹשְׁלִים' אֵלּוּ **תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּמִשְׁפְּחוֹת הַדַּיָּנִין** הרשעים, שהם משמשים כמקל וכאגרוף ביד המושלים [–הדיינים], שעל ידי אותם תלמידי חכמים מינו את הדיינים הרשעים, והם מחפים על פסקיהם ומצדיקים אותם, אף כשאינם נכונים.

הגמרא מביאה פירוש נוסף לפסוק זה: **מַר זוּטְרָא אָמַר,** מה שנאמר 'שבט מושלים', **אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּלַמְּדִים הֲלָכוֹת צִיבּוּר לְדַיָּנֵי בּוּר,** כלומר שתלמידי חכמים אלו מורים למנות דיינים בורים, ומבטיחים שהם ילמדו אותם כיצד לדון בהלכות הנוגעות לציבור, ובהרבה דינים אותם הדיינים אינם שואלים את פיהם ומטים את הדין מתוך בורותם.

הגמרא מביאה דרשה נוספת בענין עשיית דין שאינו הגון: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מְלַאי מִשּׁוּם רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב** (שם נט ג) 'כִּי כַפֵּיכֶם נְגֹאֲלוּ [–נטנפו והתלכלכו] בַּדָּם, וְאֶצְבְּעוֹתֵיכֶם בָּעָוֹן, שִׂפְתוֹתֵיכֶם דִּבְּרוּ שָׁקֶר, לְשׁוֹנְכֶם עָוְלָה תֶּהְגֶּה', 'כִּי כַפֵּיכֶם נְגֹאֲלוּ בַּדָּם' אֵלּוּ **הַדַּיָּנִין** שפושטים את כפיהם לקבל שוחד ומטים את הדין ונוטלים ממון מן הבעלים שלא כדין, שהוא כאילו נוטל את נשמתו. 'וְאֶצְבְּעוֹתֵיכֶם בָּעָוֹן' **אֵלּוּ סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין** שכותבים שטרות של רמיה. 'שִׂפְתוֹתֵיכֶם דִּבְּרוּ שָׁקֶר' **אֵלּוּ עוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין** – אנשים המלמדים את בעלי הדינים כיצד לטעון בדין, ומלמדים אותם לטעון טענות שקר. 'לְשׁוֹנְכֶם עָוְלָה תֶּהְגֶּה' **אֵלּוּ בַּעֲלֵי דִינִין,** שיודעים שבעל הדין שכנגדם זכאי ובכל זאת טוענים טענות שקר.

הגמרא מביאה דרשה נוספת של רבי מלאי: **וְאָמַר רַבִּי מְלַאי מִשּׁוּם רַבִּי יִצְחָק מִגְּדֵלָאָה, מִיּוֹם שֶׁפֵּרֵשׁ יוֹסֵף מֵאֶחָיו** כשמכרוהו לישמעאלים **לֹא טָעַם טַעַם יַיִן** עד ליום שהביאו עמם את בנימין למצרים, **דִּכְתִיב** בברכת יעקב ליוסף (בראשית מט כו) 'וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו', ומתיבת 'נזיר' יש ללמוד שהזיר את עצמו מן היין. **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אַף הֵן** [–השבטים] **לֹא טָעֲמוּ טַעַם יַיִן** מאותו יום, **דִּכְתִיב** ביום שהביאו האחים את בנימין עמם למצרים (שם מג לד) 'וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ', ומכך שנאמר 'עמו' **מִכְּלָל** – משמע **דְּעַד הַאִידְּנָא** – עד זמן זה **לֹא** (**הָוָה שִׁיכְרוּת**) שתו יין.

הגמרא מבארת את דעת רבי מלאי שאינו סובר כן. מבארת הגמרא: **וְאִידָּךְ** – רבי מלאי שאמר שרק יוסף לא טעם טעם יין, סבר שמהפסוק 'וישכרו עמו' יש לדייק **דְּשִׁיכְרוּת הוּא דְּלֹא הָוָה** – רק שיכרות לא היה אצל השבטים מאותו יום שפירש מהם, אבל **שְׁתִיָּה** של יין **מִיהָא הָוָה** – אכן היתה אצלם.

הגמרא מביאה דרשה נוספת של רבי מלאי: **וְאָמַר רַבִּי מְלַאי, כְּשֶׁכָּר** שקיים אהרן הכהן את מה שנאמר (שמות ד יד) 'וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ', כלומר שלא נתקנא במשה כשאמר לו שנתגלה אליו הקדוש ברוך הוא בשביל להוציא את ישראל ממצרים, אלא שמח בליבו, **זָכָה לְחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט** המונח **עַל לִבּוֹ.**

הגמרא חוזרת לדין נטיית כילה, ומביאה כמה שאלות בהלכה, שאחת מהן עוסקת בעניינה: **שָׁלְחוּ לֵיהּ בְּנֵי הָעִיר בִּשְׁכָּר** [–שם מקום] **לְלֵוִי** שלש שאלות להלכה בעניינים שונים: **א. כִּילָה** [–סדין שפורסים סביב המטה על ארבעה מוטות שיוצאים מקצותיה, ויש בגגה טפח] **מַהוּ** – מה דינה בשבת, האם יש בה משום איסור עשיית אוהל. **ב. כְּשׁוּתָא בְּכַרְמָא** – כישות [–צמח הגדל על קוצים, ומטילים אותו לשכר] בכרם **מַהוּ,** האם הוא נחשב כירק ואסור לזורעו בכרם משום איסור כלאים, או שמא דין אילן לו ומותר. **ג. מֵת בְּיוֹם טוֹב מַהוּ,** האם מותר להתעסק בו ולהביאו לקבורה. מספרת הגמרא: **אַדְּאָזִיל** – עד שהלך השליח לעירו של לוי, **נָח נַפְשֵׁיהּ דְּלֵוִי** [–לוי נפטר] ולא

רש"י

הֲלָכָה בְּרוּרָה. בִּטְעָמִים שֶׁלֹּא יְהֵא בָּהּ מַחֲלוֹקֶת: **ג' עֲבֵירוֹת.** "בְּשַׁחַד יִשְׁפּוֹטוּ", "בְּמִחִיר יוֹרוּ", וּ"נְבִיאֶיהָ בְּכֶסֶף יְקַסְּמוּ": **ג' פּוּרְעָנִיּוֹת.** שֶׁדֶּה תֵּחָרֵשׁ עִיִּין תִּהְיֶה וּלְבָמוֹת יָעַר; וְיוֹעֲצַיִךְ **כְּבַתְּחִלָּה.** וְאַחַר כָּךְ יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק לְשִׁרוֹת בָּהּ שְׁכִינָה: **אִי בָּטְלֵי יְהִירֵי.** יִשְׂרָאֵל מִתְיַיֵּחֲרִים בְּבַלְוֹרִית וּבְמִלְבּוּשֵׁי יְהִירוּת כְּפָרָשִׁים הַלָּלוּ: **בַּטּוּלֵי אַמְגּוּשֵׁי.** יִבְּטְלוּ מִסִּיתִים

וּלישלח להו כר"ט. הא לא פריך לישלח להו כר' יאשיה - דאמר: אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת. יד השאמר הם לא שאלו כשותא בכרמא מהו, אלא היכא שעשה כדין איסור כלאים ג' מינים כאחד. ועוד: שמא לא ס"ל כר' יאשיה. ואע"ג דקי"ל כר' יאשיה בספ"ק דקדושין (דף לט.); א"ל: לא צהריתו, [ולא] קי"ל כר' יאשיה. ואמר נמי בברכות פרק "מי שמתו" (דף כב.): נהוג עלמא כתלת סבי, כר' אילעי בראשית הגז, כרבי יאשיה בבלאים, כר' יהודה בן בתירא בדברי תורה. מיהו, י"ל: שלא היו סבורין כן, דהא קאמר נמי נהוג כרבי יהודה בדברי תורה, ואפ"ה פליגי עליה אמוראי טובא בשמעתא דהתם. וקאמר נמי כרבי אילעי בראשית הגז, דאמר אינו נהוג אלא בארץ - ואפ"ה אמרינן בחולין, בשילהי פ' "הזורע" (דף קלב.) אמר רב חסדא: האי טבחא דלא מפריש מתנתא - ליהוי בשמתא דה' אלהי ישראל. ואמר נמי דרבא קניס אטמא. ואפילו רב נחמן גופיה דאמר נהוג עלמא כתלת סבי - אמר התם דקניס גלימא. וא"ת: נהי דלא ס"ל כר' יאשיה, מ"מ לישלח להו כרבי יאשיה, דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל! וי"ל: דלא שייך למימר הכי אלא במין של איסור, דהמתירו חושבו מין היתר בארץ - הלכה כמותו בחו"ל. אבל בדבר שאינו תלוי אלא בזריעה - חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, בהא לא אמר הלכה כמותו בחו"ל. מ"ר:

רב עמרם חסידא מנגיד עלה רב משרשיא יהיב ליה פרוטה לגוי כו'. קשיא לי אמאי? הא אמרינן לעיל דהלכה כר"ט דמיקל בחו"ל? וצריך לומר: דבמקומם לא היו בני תורה:

וליתן ליה לתינוק ישראל. אומר רבי: שקבלה הוא בידינו שזה המקשה רב אחא בר יעקב. והיינו הא דאמר בעירובין בשילהי "בכל מערבין" (דף מ: ושם) גבי ברכת זמן על הכוס ביום"כ, דמפרש התם דלא אפשר, דהיכי ליעביד כו' ליתביה לתינוק - לית הלכתא כרב אחא בר יעקב, דילמא אתי למיסרך. ולא מצינו במקום אחר דאית ליה לרב אחא האי סברא. וי"מ: דהוא ההוא דפ' בתרא דנדה (דף סז:) דאתקין ביממא דתמניא משום גנבי, ולא חיישינן לסרך בתה במקום צורך. ולא נהירא: דמאי שנא דנקיט טפי רב אחא בר יעקב מכל שאר אמוראי דהתם? ועל ההיא דהתם אומר ר"ת שמותר ליתן לתינוק לשתות כוס של ברכה כי מיקלע מילה ביום"כ, ולא חיישינן דילמא אתי למיסרך - כיון שאין זה מנהג [בקבוע] ולא דמי לכוס דיום"כ דאי הוו יהבי ליה אתי למיסרך אף בשיהיה גדול - כיון שעושין מנהג לשתות בכל שנה ושנה ביום"כ:

תוספות

הֲלָכָה בְּרוּרָה וּמִשְׁנָה בְּרוּרָה בְּמָקוֹם אֶחָד. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן אֱלִישָׁע אוֹמֵר: אִם רָאִיתָ דּוֹר שֶׁצָּרוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו – צֵא וּבְרוֹק בְּדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁכָּל פּוּרְעָנוּת שֶׁבָּאָה לָעוֹלָם לֹא בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁמְעוּ נָא זֹאת רָאשֵׁי בֵּית יַעֲקֹב וּקְצִינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמְתַעֲבִים מִשְׁפָּט וְאֶת כָּל הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשוּ בּוֹנֶה צִיּוֹן בְּדָמִים וִירוּשָׁלִַם בְּעַוְלָה רָאשֶׁיהָ בְּשׁוֹחַד יִשְׁפּוֹטוּ וְכֹהֲנֶיהָ בְּמְחִיר יוֹרוּ וּנְבִיאֶיהָ בְּכֶסֶף יְקַסֵּמוּ וְעַל ה' יִשָּׁעֵנוּ וגו'" רְשָׁעִים הֵן, אֶלָּא שֶׁתָּלוּ בִּטְחוֹנָם בְּמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. לְפִיכָךְ מֵבִיא הקב"ה עֲלֵיהֶן ג' פּוּרְעָנִיּוֹת כְּנֶגֶד ג' עֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדָם. שֶׁנֶּאֱמַר "לָכֵן בִּגְלַלְכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ וִירוּשָׁלִַם עִיִּין תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר". וְאֵין הקב"ה מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיְּכַלּוּ שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים רָעִים מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ וְאֶצְרוֹף כַּבּוֹר סִגְיָךְ, וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה וגו'". אָמַר עוּלָּא: אֵין יְרוּשָׁלַיִם נִפְדֶּה אֶלָּא בְּצִדְקָה, שֶׁנֶּאֱמַר "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה". אָמַר רַב פַּפָּא: אִי בָּטְלֵי אַמְגּוּשֵׁי, אִי בָּטְלֵי דַּיָּנֵי – בָּטְלֵי גַּזִּירְפַּטֵּי. אִי בָּטְלֵי יְהִירֵי – בָּטְלֵי אַמְגּוּשֵׁי, דִּכְתִיב "וְאֶצְרוֹף כַּבּוֹר סִגְיָךְ". אִי בָּטְלֵי דַּיָּנֵי – בָּטְלֵי גַּזִּירְפַּטֵּי – דִּכְתִיב "הֵסִיר ה' מִשְׁפָּטַיִךְ פָּנָּה אוֹיְבֵךְ". אָמַר רַבִּי מַלַּאי מִשּׁוּם ר"א בְּרַ' שִׁמְעוֹן: מ"ד "שָׁבַר ה' מַטֵּה רְשָׁעִים שֵׁבֶט מוֹשְׁלִים" – "שָׁבַר ה' מַטֵּה רְשָׁעִים" – אֵלּוּ הַדַּיָּנִין שֶׁנַּעֲשׂוּ מַקֵּל לְחִזְּנֵיהֶם. "שֵׁבֶט מוֹשְׁלִים" – אֵלּוּ ת"ח שֶׁבְּמִשְׁפְּחוֹת הַדַּיָּנִין. מָר זוּטְרָא אָמַר: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּלַמְּדִים הִלְכוֹת צִיבּוּר לְדַיָּנֵי בּוּר. אָמַר ר"א בֶּן מַלַּאי מִשּׁוּם ר"ל: מַאי דִּכְתִיב "כִּי כַפֵּיכֶם נִגְאֲלוּ בַדָּם וְאֶצְבְּעוֹתֵיכֶם בָּעָוֹן שִׂפְתוֹתֵיכֶם דִּבְּרוּ שָׁקֶר לְשׁוֹנְכֶם עַוְלָה תֶּהְגֶּה". "כִּי כַפֵּיכֶם נִגְאֲלוּ בַדָּם" – אֵלּוּ הַדַּיָּנִין, "וְאֶצְבְּעוֹתֵיכֶם בָּעָוֹן" – אֵלּוּ סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין, "שִׂפְתוֹתֵיכֶם דִּבְּרוּ שָׁקֶר" – אֵלּוּ עוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין, "לְשׁוֹנְכֶם עַוְלָה תֶּהְגֶּה" – אֵלּוּ בַּעֲלֵי דִּינִין. וְאָמַר רַב מַלַּאי מִשּׁוּם רַ' יִצְחָק מִגְּדָלָאָה: מִיּוֹם שֶׁפֵּירֵשׁ יוֹסֵף מֵאֶחָיו לֹא טָעֲמוּ טַעַם יַיִן, דִּכְתִיב "וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ" מִכְּלָל דְּעַד הָאִידָּנָא לָא (הַוָה שִׁיכְרוּת). וְאִידָּךְ – שִׁיכְרוּת הוּא דְּלָא הַוָה, שְׁתִיָּה מִיהָא הַוָה. וְאָמַר רַבִּי מַלַּאי: בְּשֵׁכָר "וְרָאָךְ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ" וְכָתִיב "כִּי לֵב מְלָכִים וְשָׂרִים בְּיַד ה' מַלְבִּנֶהוּ" מַה הוּא? כְּשׁוּתָא בְּכַרְמָא מַהוּ? מֵת בְּי"ט מַהוּ? אַדְאָזֵיל, נָח נַפְשֵׁיהּ דְּלֵוִי. אָמַר שְׁמוּאֵל לְרַב מְנַשְּׁיָא: אִי הַכִּימַת – שְׁלַח לְהוּ: "כִּילָה" – חָזְרֵנוּ עַל כָּל צִידֵי כִּילָה וְלֹא מָצִינוּ לָהּ צַד הֵיתֵּר. וְלִישְׁלַח לְהוּ כְּדְרָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל? לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי תּוֹרָה. "כְּשׁוּתָא בְּכַרְמָא – עֵירְבוּבָא". וְלִישְׁלַח לְהוּ כְּדְרַ"ט? דְּתַנְיָא: כִּישׁוּת, רַ' טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵין כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם. וְקִי"ל: כֹּל הַמֵּיקֵל בָּאָרֶץ – הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּחוּ"ל! לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי תּוֹרָה. מַכְרִיז רַב: הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמִיזְרַע כְּשׁוּתָא בְּכַרְמָא – לִיזְרַע. רַב עַמְרָם חֲסִידָא מְנַגֵּיד עֲלֵיהּ, רַב מְשַׁרְשִׁיָא יָהֵיב לֵיהּ פְּרוּטָה לְתִינוֹק גּוֹי וְזָרַע לֵיהּ. וְלִיתֵּן לֵיהּ לְתִינוֹק יִשְׂרָאֵל! אָתֵי לְמִיסְרַךְ. וְלִיתֵּן לֵיהּ לְגָדוֹל גּוֹי! אָתֵי לְאִיחְלוּפֵי בְּיִשְׂרָאֵל. "מֵת". שְׁלַח לְהוּ: מֵת לֹא יִתְעַסְּקוּ בֵּיהּ לֹא יְהוּדָאִין וְלֹא אַרְמָאִין, לֹא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְלֹא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. אִינִי?! וְהָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שֵׁילַת אָמַר רַבִּי אַסִּי: עוּבְדָּא הַוָה בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּמָעוֹן בְּיוֹם טוֹב הַסָּמוּךְ לַשַּׁבָּת,

וְלָא יָדַעֲנָא אִי מִלְּפָנֶיהָ אִי מִלְּאַחֲרֶיהָ, וְאָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. וַאֲמַר לְהוּ: יִתְעַסְּקוּ בֵּיהּ עֲמָמִין. וְאָמַר רָבָא: מֵת בְּיו"ט רִאשׁוֹן – יִתְעַסְּקוּ בּוֹ עֲמָמִין, בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי – יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִילּוּ בְּיו"ט שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבֵיצָה. לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי תּוֹרָה. א"ר אָבִין בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא: מִתְעַטֵּף אָדָם בְּכִילָּה וּבְכַסְכַּסֶּיהָ וְיוֹצֵא לִרה"ר בַּשַּׁבָּת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. מ"ש מִדְּרַב הוּנָא, דַּאֲמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: הַיּוֹצֵא בְּטַלִּית שֶׁאֵינָהּ מְצוּיֶּיצֶת כְּהִילְכָתָהּ בַּשַּׁבָּת – חַיָּיב חַטָּאת. צִיצִית לְגַבֵּי טַלִּית – חֲשִׁיבִי, וְלָא בָּטְלִי. הָנֵי לָא חֲשִׁיבִי – וּבָטְלִי. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: מַעֲרִים אָדָם עַל הַמִּשְׁמֶּרֶת בְּיו"ט לִתְלוֹת בָּהּ רִמּוֹנִים, וְתוֹלֶה בָּהּ שְׁמָרִים. אָמַר רַב אַשִׁי: וְהוּא דְּתָלָה בָּהּ רִמּוֹנִים. מַאי שְׁנָא מֵהָא, דְּתַנְיָא: מַטִּילִין שֵׁכָר בַּמּוֹעֵד לְצוֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ הַמּוֹעֵד – אָסוּר. אֶחָד שֵׁכַר תְּמָרִים וְאֶחָד שֵׁכַר שְׂעוֹרִים. אע"פ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן יָשָׁן – מַעֲרִים וְשׁוֹתֶה מִן הֶחָדָשׁ. הָתָם לָא מוֹכְחָא מִילְּתָא, הָכָא – מוֹכְחָא מִילְּתָא. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב אַשִׁי: חֲזִי מָר הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנַן, וְרַב הוּנָא ב"ר חִיּוֹן שְׁמֵיהּ, וְאָמְרִי לָהּ רַב הוּנָא בְּרַ' חַלְוָון שְׁמֵיהּ, דִּשְׁקַל בְּרָא דְתוּמָא וּמַנַּח בְּבִרְזָא דְדַנָּא, וַאֲמַר: לְאַצְנוֹעֵיהּ קָמִיכַּוֵּינָא. וְאָזֵיל וְנָאֵים בְּמִבְרָא, וְעָבַר לְהַךְ גִּיסָא סָיֵיר פֵּירֵי, וַאֲמַר: אֲנָא לְמֵינַם קָמִיכַּוֵּינָא. אֲמַר לְהוּ: הַעֲרָמָה קָאָמְרַתְּ? הַעֲרָמָה בִּדְרַבָּנַן הִיא, וְצוּרְבָא מֵרַבָּנַן לָא אָתֵי לְמֶיעֱבַד לְכַתְּחִילָּה. **מַתְנִי'** נוֹתְנִין מַיִם ע"ג הַשְּׁמָרִים בִּשְׁבִיל שֶׁיִּצוֹלוּ. וּמְסַנְּנִין אֶת הַיַּיִן בַּסּוּדָרִין, וּבִכְפִיפָה מִצְרִית. וְנוֹתְנִין בֵּיצָה בְּמַסְנֶנֶת שֶׁל חַרְדָּל, וְעוֹשִׂין אֲנוּמְלִין בַּשַּׁבָּת. רַ' יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּשַּׁבָּת – בַּכּוֹס, בְּיו"ט – בַּלָּגִין, וּבַמּוֹעֵד – בֶּחָבִית. רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: הַכֹּל לְפִי הָאוֹרְחִין. **גְּמָ'** אָמַר זְעֵירִי: נוֹתֵן אָדָם יַיִן צָלוּל וּמַיִם צְלוּלִין לְתוֹךְ הַמִּשְׁמֶּרֶת בַּשַּׁבָּת וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. אֲבָל עֲכוּרִין – לֹא. מֵיתִיבִי, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: טוֹרֵד אָדָם חָבִית שֶׁל יַיִן, יֵינָהּ וּשְׁמָרֶיהָ, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַמִּשְׁמֶּרֶת בַּשַּׁבָּת וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ! תַּרְגְּמָהּ זְעֵירִי: בֵּין הַגִּיתּוֹת שָׁנוּ. "מְסַנְּנִין אֶת הַיַּיִן בַּסּוּדָרִין". אָמַר רַב שִׁימִי בַּר חִיָּיא: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה גּוּמָא. "וּבִכְפִיפָה מִצְרִית". אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַגְבִּיהַּ מִקַּרְקָעִיתוֹ שֶׁל כְּלִי טֶפַח. אָמַר רַב: הַאי פַּרוֹנְקָא, אַפַּלְגֵיהּ דְּכוּבָא – שָׁרֵי, אַכּוּלֵּיהּ כּוּבָא – אָסוּר. אָמַר רַב פַּפָּא: לָא נִיהֲדַק אִינִישׁ צִינְיֵיתָא בְּפוּמֵיהּ דְּכוּזֵי דְּחָבִיתָא, מִשּׁוּם דְּמֶיחֱזֵי כִּמְשַׁמֶּרֶת. דְּבֵי רַב פַּפָּא שָׁאפוּ שִׁיכְרָא מִמָּנָא לְמָנָא. אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא: הָאִיכָּא נִיצוֹצוֹת! נִיצוֹצוֹת לְבֵי רַב פַּפָּא לָא חֲשִׁיבִי. "וְנוֹתְנִין בֵּיצָה בְּמַסְנֶנֶת". תָּנֵי יַעֲקֹב קָרְחָה:

לפי

רש"י

וְלָא יָדַעֲנָא אִי מִלְּפָנֶיהָ. אִם חָל י"ט בְּעֶ"שׁ וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם, וּמִפְּנֵי שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהִתְעַסֵּק בּוֹ לְמָחָר הִתִּירוּ לְקוֹבְרוֹ ע"י עֲמָמִים: **אִי מִלְּאַחֲרֶיהָ.** וְהוּא מֵת בְּשַׁבָּת, וּמִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּהָא כְּבָר וְהָיָה מַסְרִיחַ, הִתִּירוּ: **מֵת בְּיו"ט רִאשׁוֹן כו'.** מֵת שֶׁנִּשְׁתַּהָא, כְּגוֹן שֶׁמֵּת בְּשַׁבָּת וּלְמָחָר הָיָה יו"ט: **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבֵיצָה.** דְּאֵין ר"ה שָׁוֶה לְיָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת. דְּאִילּוּ ר"ה חֲמִיר יו"ט שֵׁנִי דִּילֵיהּ, וְנוֹלְדָה בָּזֶה אֲסוּרָה בָּזֶה: **מִתְעַטֵּף אָדָם בְּכִילָּה.** שֶׁהוּא כְּסָדִין, וּמִתְעַטֵּף בָּהּ דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ: **וְכַסְכַּסֶּיהָ.** רְצוּעוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּהּ, וְלָא אָמְרִינַן הָךְ רְצוּעוֹת לָאו לְצוֹרֶךְ עִיטּוּף נִינְהוּ וְהָוֵה מַשְּׂאוֹי הַהוּא שַׁעְתָּא, שֶׁאֵין כִּיסְכַּסִּין עֲשׂוּיִין אֶלָּא לִנְטוֹתָהּ בְּאֹהֶל: **חַיָּיב חַטָּאת.** וְאִילּוּ לֹא הָיְתָה מְצוּיֶּיצֶת כְּלָל לָא מִיחַיַּיב, דְּהָא לְבוּשֵׁיהּ הוּא. אַלְמָא הַצִּיצִיּוֹת הָוְיָין לוֹ מַשְּׂאוֹי, הוֹאִיל וְאֵינָן כְּמִצְוָתוֹ אֵינָן צְרִיכִין לָהּ. וּמִן הַבֶּגֶד מַמָּשׁ אֵינָן דְּלִיחַשְׁבִינַן כְּוָותֵיהּ: **חֲשִׁיבִי.** מִשּׁוּם דְּשֶׁל תְּכֵלֶת הֵן, וְלָא בָּטְלִי, וְהָווּ בָּהּ מַשְּׂוֹי: **מַעֲרִים אָדָם עַל הַמִּשְׁמֶּרֶת בְּיו"ט.** לְרַבָּנַן, דְּאָמְרִי אֵין תּוֹלִין אֶת הַמִּשְׁמֶּרֶת בְּיוֹם טוֹב, וְאוֹקִימְנָא דְּטַעְמָא לָאו מִשּׁוּם אֹהֶל אֶלָּא מִשּׁוּם עוּבְדָּא דְּחוֹל – מַעֲרִים וְתוֹלֶה אוֹתָהּ לְצוֹרֶךְ רִמּוֹנִים דְּלָאו עוּבְדִּין דְּחוֹל נִינְהוּ, וּמְסַנֵּן בָּהּ שְׁמָרִים הוֹאִיל וְנִתְלֵית. דְּהָא אָמְרִינַן: נוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בְּיו"ט: **וְהוּא דִּתְלֵי בָּהּ רִמּוֹנִים.** בְּרֵישָׁא, דְּמוּכַח מִילְּתָא דְּמֵעִיקָּרָא לָאו לִשְׁמָרִים תַּלְיָיהּ: **מַטִּילִין.** ברשיי"ר בְּלַעַ"ז: **בַּמּוֹעֵד.** בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד: **מַעֲרִים וְשׁוֹתֶה מִן הֶחָדָשׁ.** אַלְמָא בְּלָא שׁוּם הוֹכָחָה מוּתָּר לְהַעֲרִים: **הָתָם לָאו מוֹכְחָא מִילְּתָא.** דְּמִילְּתָא דְּאִיסּוּרָא הוּא, דְּהָרוֹאֶה אוֹמֵר לְצוֹרֶךְ הַמּוֹעֵד הוּא, שֶׁאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַיָּשָׁן. הָכָא מוֹכְחָא מִילְּתָא לְאִיסּוּר – דִּסְתָם תּוֹלֶה מִשְׁמֶּרֶת לִשְׁמָרִים הוּא תּוֹלֶה, וְאִי לָא יָהֵיב בָּהּ רִימּוֹנִים בְּרֵישָׁא לְהַצְנִיעַ בְּעָלְמָא, כִּי יָהֵיב בָּהּ שְׁמָרִים – מוֹכַח דִּלְהָכִי תַּלְיָיהּ: **בְּרָא דְתוּמָא.** צֶלַע שֶׁל שׁוּם: **וּמַנַּח בְּבִרְזָא דְּדַנָּא.** מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶקֶב בֶּחָבִית וְהַיַּיִן יוֹצֵא[ב], נוֹתְנוֹ שָׁם בְּשַׁבָּת לִסְתּוֹם. וְהָוֵי כִּמְתַקֵּן, וּמַעֲרִים לְכַתְּחִילָּה: **וְאוֹמֵר לְאַצְנוֹעֵיהּ.** לְהַאי בְּרָא דְתוּמָא מִיכַּוֵּינָא. וְעוֹד עֲבֵיד אַחֲרִיתִי: אָזַל נָאִים בְּמִבְרָא – בִּסְפִינָה רְחָבָה הָעֲשׂוּיָה לַעֲבוֹר הַמַּיִם, וְהִיא שֶׁל גּוֹי, וְיוֹדֵעַ הוּא שֶׁיַּעֲבִירֶנָּה הַגּוֹי לְצַד הָאַחֵר: **וְסָיֵיר פֵּירֵי.** וּמְשַׁמֵּר שָׁם פֵּירוֹת כַּרְמוֹ. וְנִמְצָא שֶׁהַגּוֹי מַעֲבִירוֹ בַּמַּיִם בְּשַׁבָּת: **הַעֲרָמָה בִּדְרַבָּנַן הִיא.** ה"ג: הָךְ הַעֲרָמָה לָאו בְּאִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא הוּא, אֶלָּא בְּאִיסּוּרָא דְּרַבָּנַן. דְּא"נ עָבֵיד מַמָּשׁ בְּלָא הַעֲרָמָה – אַדְּרַבָּנַן הוּא דְּעָבַר. הִלְכָּךְ, כֵּיוָן דְּצוּרְבָא מֵרַבָּנַן הוּא – לָא אַחְמִירוּ עֲלֵיהּ, דְּהוּא לָא אָתֵי לְמֶעֱבַד לְכַתְּחִילָּה לְהֶדְיָא בְּלָא הַעֲרָמָה, לַעֲבוֹר שָׁם לִפְנֵי הַכֹּל: **מַתְנִי' נוֹתְנִין מַיִם.** בְּשַׁבָּת ע"ג שְׁמָרִים הַנְּתוּנִים בְּמִשְׁמֶּרֶת מִבְּעוֹד יוֹם: **כְּדֵי שֶׁיִּצוֹלוּ.** שֶׁיְּהוּ צְלוּלִין לָזוּב) אֶת הַיַּיִן מִפְּנֵי הַקְּמָחִים שֶׁקּוֹרִים יינ"ש: **בַּסּוּדָרִין וּבִכְפִיפָה מִצְרִית.** הָעֲשׂוּיָה מִצּוֹרֵי דֶקֶל: **כְּפִיפָה.** סַל: **וְנוֹתְנִין בֵּיצָה בְּמַסְנֶנֶת.** שֶׁהַחַרְדָּל נָתוּן בָּהּ לְהִסְתַּנֵּן, וְקוֹלֶטֶת אֶת הַפְּסוֹלֶת. וְאַף הַבֵּיצָה הַחֶלְמוֹן שֶׁלָּהּ נוֹטֵף וּמִסְתַּנֵּן עִמּוֹ, וְהָוֵה לֵיהּ לַחַרְדָּל לְמַרְאֶה, וְהַחֶלְבּוֹן שֶׁהוּא קָשׁוּר נִשְׁאָר לְמַעְלָה. וְרַבֵּינוּ הַלֵּוִי פֵּירֵשׁ: סִינּוּנָהּ שֶׁל בֵּיצָה לְתוֹךְ תַּבְשִׁיל הִיא, וְלֹא לְתוֹךְ חַרְדָּל. וּבְמַסְנֶנֶת שֶׁל חַרְדָּל הוּא דִּשְׁרֵי מִשּׁוּם שִׁינּוּי, וְיוֹרֵד לְתוֹךְ הַקְּעָרָה שֶׁהוּא כְּלִי שֵׁנִי, וּמִתְלַבֵּן הַתַּבְשִׁיל: **אִינוֹמְלִין.** פושו"ן: **לָגִין.** גָּדוֹל מִכּוֹס וְקָטָן מֵחָבִית: **גְּמָ' טוֹרֵד.** מְעַרְבֵּב: **בֵּין הַגִּתּוֹת שָׁנוּ.** שֶׁכָּל הַיֵּינוֹת עֲכוּרִין, וְשׁוֹתִין אוֹתָן בְּשִׁמְרֵיהֶם. הִלְכָּךְ: אֵין כָּאן תִּיקּוּן, דִּבְלָאו הָכִי מִשְׁתַּתֵּי: **שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה גּוּמָא.** מִן הַסּוּדָר בְּפִי הַכְּלִי כִּי עוּבְדָּא דְּחוֹל. אִי נַמִּי – אָתֵי לִידֵי סְחִיטָה: **שֶׁלֹּא יַגְבִּיהַּ.** הַכְּפִיפָה מִקַּרְקָעִית כְּלִי הַתַּחְתּוֹן טֶפַח, כְּמִדַּת אֹהֶל: **פַּרוֹנְקָא.** בֶּגֶד שֶׁשּׁוֹטְחִין עַל גִּיגִית יַיִן לְכַסּוֹתָהּ: **אַפַּלְגָא דְּכוּבָא שָׁרֵי.** דְּלָאו אוֹהֳלָא הָוֵי: **לָא נִיהֲדַק אִינִישׁ צִינְיֵיתָא בְּפוּמָּא דְּכוּזֵי דְּחָבִיתָא.** כְּלִי חֶרֶס קָטָן שֶׁמְּעָרִין בּוֹ יַיִן מֵחָבִית, לֹא יִתֵּן בְּפִיו קַשִּׁין וְקִסְמִים בְּחָזְקָה, לְפִי שֶׁאֵין לְךָ מְסַנֶּנֶת גְּדוֹלָה מִזּוֹ: **שָׁפוּ שִׁיכְרָא.** כָּל הֵיכָא דְּתָנֵי לְשׁוֹן שִׁפּוּי – בְּנַחַת הוּא, וְהַפְּסוֹלֶת נִשְׁאָר בְּשׁוּלֵי הַכְּלִי: **וְהָאִיכָּא נִיצוֹצוֹת.** קְטַנּוֹת הַנִּישׁוֹפוֹת בָּאַחֲרוֹנָה מִתּוֹךְ הַפְּסוֹלֶת, שֶׁקּוֹרִין בריי"ש, וְהָנְהוּ מוֹכְחָן דְּבוֹרֵר הוּא: **נִיצוֹצוֹת בֵּי רַב פַּפָּא לָא חֲשִׁיבִי.**(ה) שֶׁחֶנְוָנִי מַטִּיל שֵׁכָר הָיָה, כִּדְאָמְרִינַן בְּבָבָא מְצִיעָא (דף סה:) וּבִפְסָחִים (דף קיג.). הִלְכָּךְ אֵינוֹ מַקְפִּיד לְנִיצוֹצוֹת כָּל כָּךְ, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לַנִּיצוֹצוֹת – מַשְׁלִיךְ הֵן וּפְסוֹלְתָּן לַחוּץ. וּתְחִילַּת שְׁפִיָּיתָן(ו) מִן הַפְּסוֹלֶת נִיכָּר דְּלָאו בּוֹרֵר הוּא:

לפי

תוספות

יום טוב שני יתעסקו בו ישראל. ובביצה (ד' ו.) מסקינן בתר הך מילתא אמר רבינא: האידנא דאיכא חברי – חיישינן. פירוש: ולא יתעסקו בו ישראל פן יצוו עליהם חברי לעשות מלאכה ביו"ט, כיון שרואין שעושין בשביל מת. ומעשה היה והוליכו מת חוץ לתחום ביו"ט, והלכו אחריו בסוסים להתעסק במת, וכעס ר"ת אף על ההולכים ברגל בלא סוסים. ושמע רבי דטעמו משום דמסיק רבינא האידנא דאיכא חברי. ולדידן אע"ג דליכא למיחש – יש לאסור כיון דמסיק הכי. גם יש לירא פן יצוו השרים להתעסק במלאכתן ולכתוב מה שהם רוצים. ושלח להם ר"ת: בני בשכר אינם בני תורה, בני מליאון (ז)(אותה העיר) בני תורה:

ציצית חשיבי ולא בטלי. שאינם מבוטלין לפי שחשובים הם בעיניו, שדעתו ליתן בטלית ציצית רביעית, כך פי' ר"ח: הא לא חשיבי ובטלי. על זה סמך רבי להניח באבנטו רצועות התלויות בו. ויש שקושרים בהם בתי שוקים דבטלי, דלא חשיבי כולי האי: **מאי** שנא מהא דתניא כו'. פי': [וס"ל כרבי יוסי בר' יהודה דאמר מערימין], לעיל בפ' "כל כתבי" (דף קיז:):

תלא דבישרא כו'. לא כפירוש הקונטרס דפי' בשר מליח שתלו ליבשו, דהל"ל הא בפרק "מפנין" דמה שייך הכא? ועוד: למה מזכיר תלא? ועוד: מוכח לעיל בפרק "מפנין" (דף קכח.) דדג מליח נמי חזי לאומצא. ועוד: דהכא בטלטול איירי, ואמרינן לעיל דרב במוקצה לטלטל סבר לה כר"ש! ונראה כפי' הערוך: דמשום תלא נקטיה, ובלא בשר. אלא תלא דבשרא לא ממאיס, ושרי לטלטולי, ושל דגים – מאיס, והוי מוקצה מחמת מיאוס. והשתא אתי שפיר באיסור דתלא כעין כישא דירקא. ור' פי' לנו: דלתלא דבשרא רגיל להיות בו תורת כלי, אבל של דגים לא, ולא משום מוקצה מחמת מיאוס, דלא איירי שמעתין במוקצה מחמת מיאוס. מ"ר:

אבל

וְלֹא יָדַעְנָא אִי מִלְּפָנֶיהָ אִי מִלְּאַחֲרֶיהָ – ואיני יודע אם היה זה ביום טוב שחל בערב שבת או במוצאי שבת. **וְאָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – ובאו לפני רבי יוחנן לשאלו אם מותר לקברו, **וְאָמַר לְהוּ** [–להם], **יִתְעַסְּקוּ בֵּיהּ עַמְּמִין** – יתעסקו בו גויים לקוברו.

הגמרא מוסיפה להקשות: **וְעוד**, שהרי **אָמַר רָבָא, מֵת** שנשתהה ומוטל לקוברו, **בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן יִתְעַסְּקוּ בּוֹ עַמְּמִין** [–גויים] בקבורתו, אך **בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִילּוּ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה** החמור יותר, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבֵיצָה,** שאם נולדה ביום ראשון של ראש השנה אסורה באכילה ביום השני, ובשאר ימים טובים אם נולדה ביום הראשון מותרת בשני. הרי שמותר לקבור את המת ביום טוב ראשון על ידי גויים, וביום טוב שני אפילו על ידי ישראל, ומדוע אסר זאת רב מנשיא.

מתרצת הגמרא: **לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי תּוֹרָה,** ויש לחשוש שיבואו להקל אף באופנים שאינם מותרים על פי הדין.

אגב שהוזכרה כילה לגבי אהל, דנה הגמרא בענין הוצאתה לרשות הרבים: **אָמַר רַב אָבִין בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, מִתְעַטֵּף אָדָם בְּכִילָה** [–סדין הנפרש כאהל על גבי המיטה] **וּבְכַסְכַּסֶּיהָ** [–רצועות התלויות בה] **וְיוֹצֵא לִרְשׁוּת הָרַבִּים בְּשַׁבָּת,** אף שאינו זקוק לרצועות בעיטופו, **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** מאיסור הוצאה.

מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – מה שונה דין זה **מִדְּרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב,** אדם **הַיּוֹצֵא** לרשות הרבים **בְּטַלִּית שֶׁאֵינָהּ מְצוּיֶצֶת כְּהִילְכָתָהּ בַּשַּׁבָּת, חַיָּב חַטָּאת,** שכיון שאין חוטי הציצית עשויים כמצותם, אינם יכולים לשמש למצוה להיחשב כחלק מהבגד, והרי הם כחוטים בעלמא וכמשא האסור בטלטול והוצאה מרשות לרשות. ואף לגבי כילה היה לנו לומר שכיון שאינו זקוק לרצועות בהתעטפו בה, הרי הן נחשבות למשא.

מתרצת הגמרא: **צִיצִית לְגַבֵּי טַלִּית חֲשִׁיבִי וְלֹא בְּטִלִּי** – חוטי הציצית חשובים הם לעומת הטלית, ואינם בטלים להיחשב כחלק ממנה, **הָנֵי** – אך רצועות הכילה **לֹא חֲשִׁיבִי וּבְטִלִּי** – אינן חשובות בפני עצמן ובטלות הן לגבי הכילה.

שנינו במשנה (לעיל קלז:) בדעת חכמים שאין פורסים משמרת [–מסננת] על גבי כלי ביום טוב, לפי שהוא עובדא דחול [–מעשה של חול], אך נותנים שמרים במשמרת התלויה מבעוד יום. הגמרא מביאה אופן שניתן אף לדעתם לפרוס משמרת ביום טוב: **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, מַעֲרִים אָדָם עַל הַמְשַׁמֶּרֶת בְּיוֹם טוֹב** ומותחה על הכלי **לְתִלּוֹת בָּהּ** – להניח על גבה **רִמּוֹנִים,** שתלייתה לצורך הנחתם אינה מעשה חול, **וּלְאַחַר** שהמסננת תלויה ועומדת **תּוֹלֶה בָּהּ שְׁמָרִים** ומסננם, שהרי מותר ליתן שמרים על מסננת תלויה. **אָמַר רַב אַשִׁי, וְהֵיתֵר זֶה הוּא** דווקא באופן **דְּתָלֶה בָּהּ רִמּוֹנִים** בפועל קודם נתינת השמרים, והוכיח בכך שפרסה לצורך רימונים.

מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתַנְיָא** – מדוע שונה דין זה ממה ששנינו בברייתא (מו"ק יב:), **מְטִילִין** – מבשלים ומכינים **שֵׁכָר** בְּחול **הַמּוֹעֵד לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד,** אבל **שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד אָסוּר, אֶחָד שֵׁכָר הָעשוּי מִתְּמָרִים, וְאֶחָד שֵׁכָר** העשוי מִשְּׁעוֹרִים, **וַאַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר יֵשׁ לָהֶן** שכר **יָשָׁן** לשתות ממנו ביום טוב, **מַעֲרִים** ומבשל שכר נוסף לצורך המועד, **וְשׁוֹתֶה מִן הֶחָדָשׁ,** מוכח מכאן שהערמה מותרת אף בשבעת עשייתה אין כל הוכחה שאינו עושה איסור, ומדוע הצריך רב אשי שיתלו רימונים מתחילה להוכיח שפרסה לצורכם.

מתרצת הגמרא: **הָתָם** – בהטלת השכר **לֹא מוֹכְחָא מִילְּתָא** – אין מוכח שעושה דבר איסור, שהרואה אינו יודע שיש לו שכר ישן, ואומר שלצורך המועד הוא. אבל **הָכָא** – בתליית משמרת, אם יקדים ויתלה בה שמרים, **מוֹכְחָא מִילְּתָא** – מוכח ממעשה זה שעושה דבר איסור, שסתם תליית משמרת לצורך סינון שמרים היא, לכן צריך שיניח בה רימונים מתחילה, ויהא ניכר שתלאה לצורכם.

הגמרא מביאה מעשה בענין הערמה: **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב אַשִׁי, חֲזִי מַר הַאי צוּרְבָּא מֵרַבָּנָן** – יראה רבינו תלמיד חכם זה, **וְרַב הוּנָא בַּר רַב חִיוֹן שְׁמֵיהּ** [–שמו], **וְאָמְרִי לֵהּ** [–ויש אומרים] **שֶׁרַב הוּנָא בְּרַב חַלְּוָון שְׁמֵיהּ, דְּשָׁקֵל בְּרָא דְּתוּמָא** – שנוטל שן של שום בשבת, **וּמַנַּח בְּבַרְזָא דְּדָנָא** – ומניחו בנקב חבית לסותמו שלא ייטוף יינה, שאסור לעשות כן לפי שדומה למתקן, **וְאָמַר לְאַצְנוּעֵיהּ קָמִיכַּוֵּינָא** – כוונתי להצניע שם השום, והנקב נסתם מאליו. **וְעוד** נוהג להערים, **דְּאָזֵיל וְנָאֵים בְּמַבָּרָא** – הולך וישן בספינת נכרי העוגנת בשפת הנהר ועומדת לחצות את הנהר, **וְעָבַר לְהַהּ גִּיסָא** – ועובר עמה את הנהר, **וְסָיֵיר פֵּירֵי** – ומשמר שם את פירותיו, **וְאָמַר אֲנָא לְמֵימָנָם קָמִיכַּוֵּינָא** – כוונתי לישון בספינה. וביקשו חכמים שרב אשי יוכיחו על פעולות הערמה אלו.

אָמַר לְהוּ [–אמר להם] רב אשי לחכמים שלפניו, **הַעֲרָמָה קָאָמְרַת** – וכי מצד הערמה אתם מלינים עליו, הרי **הַעֲרָמָה** זו בְּאיסור **דְּרַבָּנָן הִיא, וּמאחר וצוּרְבָּא מֵרַבָּנָן** – תלמיד חכם **לֹא אָתֵי לְמֵיעְבַּד לְכַתְּחִילָּה** – לא יבוא לעשות כן לכתחילה בלי הערמה, לא אסרו עליו חכמים לעשות זאת דרך הערמה.

משנה

משנתינו מונה פעולות שונות הדומות לברירה שמותר לעשותם בשבת: **נוֹתְנִין מַיִם** בשבת **עַל גַּבֵּי הַשְּׁמָרִים** של היין הנתונים במסננת מערב שבת, **בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּצוֹלוּ** – כדי שיסתננו ויזוב מהם היין שעדיין בלוע בהם, על ידי שימשך אחר המים. **וּמְסַנְּנִין אֶת הַיַּיִן** מהקמחים שבו [פסולת לבנה הנגרמת על ידי עיפוש היין] **בְּסוּדְרִין** – בבגד, **וּבְכַפִּיפָה מִצְרִית** – או בסל העשוי מנצרי דקל, שמניחים אותם בפי הכלי, ושופכים עליהם את היין כדרך ששופכים על מסננת.

דין נוסף: **וְנוֹתְנִין בֵּיצָה בְּמַסְנֶנֶת שֶׁל חַרְדָּל,** כלומר, מסננת שנתן בה חרדל מערב שבת כדי לסננו, מותר ליתן בה ביצה בשבת כדי שהחלמון ירד עם החרדל ויצבענו. ואף שהחלמון יורד למטה עם החרדל והחלבון שהוא עב נשאר למעלה עם הפסולת, אין בזה איסור בורר.

דין נוסף בענין טירחא בשבת: **וְעוֹשִׂין אֲנוֹמְלִין** [–מין משקה] **בַּשַּׁבָּת,** ללא הגבלה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּשַׁבָּת** מותר רק **בַּכּוֹס,** כלומר כשיעור כוס, אך לא יותר משום טירחא, **בְּיוֹם טוֹב בְּלָגִין** – כד, שהוא גדול מכוס וקטן מחבית, **וּבְמוֹעֵד** – בחול המועד מותר אף **בֶּחָבִית. רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, הַכֹּל לְפִי הָאוֹרְחִין,** אם אורחיו מרובים, עושה הרבה ואפילו בשבת, ואם אורחיו מועטים, עושה מעט ואפילו בחול המועד.

גמרא

הגמרא דנה באיזה אופן מותר לסנן יין או מים: **אָמַר זְעִירִי, נוֹתֵן אָדָם יַיִן צָלוּל וּמַיִם צְלוּלִין לְתוֹךְ הַמְשַׁמֶּרֶת** [–מסננת] **בַּשַּׁבָּת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** משום איסור בורר, כיון שראויים הם לשתות אף בלא הסינון. **אֲבָל עֲכוּרִין, לֹא** יתן לתוך המשמרת, משום איסור בורר.

הגמרא מקשה על זעירי שאוסר ליתן יין עכור לתוך משמרת: **מַיְתִיבֵי** – הקשו בני הישיבה על דברי זעירי, שנינו בברייתא, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, טוֹרֵד** – מערבב **אָדָם חָבִית שֶׁל יַיִן, יֵינָהּ וּשְׁמָרֶיהָ, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַמְשַׁמֶּרֶת בַּשַּׁבָּת** כדי שיסתנן **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** משום בורר, הרי מוכח מברייתא זו שאפילו יין עכור מותר לסנן במשמרת.

מתרצת הגמרא: **תַּרְגְּמָהּ** [–העמיד וביאר] **זְעִירִי** את דברי הברייתא, **בֵּין הַנִּיתּוֹת שָׁנוּ** – הברייתא עוסקת בתקופת דריכת הענבים בגת, שכיון שכל היינות עכורים אז ושותים אותם בשמריהם, אין כאן תיקון, שהרי אף בלא הסינון שותים אותם, ונחשבים הם כצלולים שמותר ליתנם לתוך המשמרת.

שנינו במשנה: **מְסַנְּנִין אֶת הַיַּיִן בְּסוּדְרִין.** הגמרא מגבילה את ההיתר: **אָמַר רַב שִׁמִּי בַּר חִיָּיא, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה גּוּמָא** [–שקע] באמצעית הסודר כדי לעשות בית קיבול ליין, כדרך שהוא עושה בחול, אלא ישפוך עליו את היין והגומא תיעשה מעצמה.

שנינו במשנה: **וּבְכַפִּיפָה מִצְרִית** – מותר לסנן את היין בסל העשוי

המשך בעמוד קמג

לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ אֶלָּא לְגָווֹן – למראה, כלומר, אף שהחלבון נשאר למעלה ואינו עומד לאכילה, והחלמון מתערב עם המאכל ועומד לאכילה, מכל מקום אינו חשוב כבורר פסולת מתוך אוכל, כיון שאף החלמון שהוא מסנן מתוך החלבון אינו בשביל אכילה, אלא רק כדי ליפות מראה החרדל, ושניהם חשובים אוכל.

הגמרא דנה במין מאכל העשוי מחרדל, באיזה אופן מותר להכינו בשבת: **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, **חַרְדָּל שֶׁלְּשוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לְמָחָר** בשבת, כשרוצה להכינו, **אָמַר רַב, מְמַחוֹ בַּכְּלִי** – מערבו במים או ביין על ידי כלי, כגון בכף או כיוצא בו, **אֲבָל לֹא בְּיָד.** וטעם הדבר, כיון שעירוב החרדל והמשקים חשובים כלישה, צריך לעשות שינוי, וכשמערב על ידי כלי, אינו יכול לערב ולמחות היטב, ונחשב שינוי, אבל אם מערב ביד, הרי מערבו היטב ואסור משום לש.

שמואל תמה על דברי רב וחולק עליו: **אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל,** היתכן לאסור **בְּיָד, אִטּוּ כָּל יוֹמָא מְמַחוּ לֵיהּ בְּיָד** – וכי כל יום [בימות החול] ממחים אותו ביד, הרי באופן זה **מַאֲכַל חֲמוֹרִים הוּא. אֶלָּא אָמַר שְׁמוּאֵל, מְמַחוֹ בְּיָד,** כיון שאין הדרך בחול לערבו ביד, ונחשב שינוי, **וְאֵינוֹ מְמַחוֹ בַּכְּלִי.**

הגמרא מביאה דעות נוספות בזה: **אִתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה,** כלומר בין ביד בין בכלי, **אָסוּר. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה מוּתָּר. אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם על מחלוקת זו, **אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן** שמתיר בין ביד בין בכלי.

לאחר שרבי יוחנן ורבי אלעזר נחלקו כאמור, **קָם רַבִּי יוֹחָנָן בְּשִׁיטָּתֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר** – חזר בו רבי יוחנן ועמד בשיטתו של רבי אלעזר שאסור בשניהם, **וְקָם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשִׁיטָּתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – וחזר בו רבי אלעזר ועמד בשיטתו של שמואל שביד מותר ובכלי אסור.

כיון שחזר רבי יוחנן מדבריו, **אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם על מחלוקת זו, **הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן,** שאסור לולש בין ביד בין בכלי.

הגמרא מביאה כמה עובדות בענין זה: **אִימֵּיהּ דְּאַבָּיֵי** – אומנתו של אביי, **עָבְדָא לֵיהּ** – עשתה לו חרדל בשבת, **וְלֹא אָכַל,** וכפי שפסק שאסור לערבו בין ביד בין בכלי. **דְּבִיתְהוּ דְּזְעֵירָא** – אשת זעירא **עָבְדָא לֵיהּ** – עשתה חרדל **לְרַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי, וְלֹא אָכִיל. אָמְרָה לֵיהּ** אשתו של זעירא לרב חייא בר אשי, **לְרַבָּךְ עֲבִידִי לֵיהּ וְאָכַל, וְאַתְּ לֹא אָכְלַת** – הרי לזעירי רבך עשיתי חרדל בשבת ואכלו, והיתכן שאתה לא תאכלנו. **אָמַר רָבָא בַּר שְׁבָא, הָוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּינָא** – הייתי עומד ומשמש לפני רבינא, **וּבָחֲשִׁי לֵיהּ בְּשׁוּפְתָּא דְּתוּמָא** – בחשתי וערבתי לו את החרדל בקלח האמצעי של שום, **וְאָכַל.**

פסק הלכה בענין: **אָמַר מַר זוּטְרָא, לֵית הִלְכְתָּא כְּכָל הָנֵי שְׁמַעְתָּתָא** – אין הלכה ככל אלו השמועות, **אֶלָּא כִּי הָא דְּאִתְּמַר** – כפי שנאמר בבית המדרש, **חַרְדָּל שֶׁלְּשוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לְמָחָר** בשבת, **מְמַחוֹ** – מערבו במים או ביין, **בֵּין בַּיָּד בֵּין בַּכְּלִי, וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ, וְלֹא יִטְרוֹף** – לא יערב בכח כדרך שמערבים ביצה בקערה בכף, **אֶלָּא מְעָרֵב** בנחת.

כיוצא בזה: **שְׁחָלִיִּים** [–מין עשב] **שֶׁשְּׁחָקָן** במים **מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לְמָחָר** בשבת **נוֹתֵן לְתוֹכָן שֶׁמֶן וְחוֹמֶץ, וּמַמְשִׁיךְ** – ונותן **לְתוֹכָן** תבלין ששמו **אֲמִיתָא, וְלֹא יִטְרוֹף** בכח **אֶלָּא מְעָרֵב** בנחת. כיוצא בזה, **שׁוּם שֶׁרִיסְּקוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לְמָחָר נוֹתֵן לְתוֹכוֹ פּוֹל וּגְרִיסִין, וְלֹא יִשְׁחוֹק, אֶלָּא מְעָרֵב.**

הגמרא מבארת מדוע אמיתא: נאמר לעיל 'וּמַמְשִׁיךְ אֶת אֲמִיתָא לְתוֹכָן'. שואלת הגמרא: **מַאי אֲמִיתָא.** משיבה הגמרא: **נִינְיָא** – מינטא. **אָמַר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ, הַאי נִינְיָא מְעַלְיָא לְתַחֲלֵי** – מוכח מכאן, שמינטא טובה לעירוב עם שחליים.

שנינו במשנה: **וְעוֹשִׂין אֲנוֹמְלִין בַּשַּׁבָּת.** הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנַן, עוֹשִׂין אֲנוֹמְלִין בַּשַּׁבָּת,** מפני שהוא משקה לצמאים, ומאכל בריאים הוא, **וְאֵין עוֹשִׂין אֲלוּנְטִית** – מין משקה שעשוי להקר את היוצא מבית המרחץ, ודומה הוא לתרופה שאסור לעשות בשבת. **וְאֵיזוֹ הִיא אֲנוֹמְלִין, וְאֵיזוֹ הִיא אֲלוּנְטִית. אֲנוֹמְלִין** עשויה **מִיַּיִן וּדְבַשׁ וּפִלְפְּלִין אֲלוּנְטִית** עשויה **מִיַּיִן יָשָׁן וּמַיִם צְלוּלִין וַאֲפַרְסְמוֹן, דְּעָבְדִי לְבֵי מָסוֹתָא לְמֵיקַר** – שעושים כדי לצנן את היוצא מבית המרחץ.

מעשה בענין אלונטית: **אָמַר רַב יוֹסֵף, זִימְנָא חֲדָא עָלִית בָּתַר מַר עוּקְבָא לְבֵי כָּאנֵי** – פעם אחת נכנסתי אחר מר עוקבא לבית המרחץ, **כִּי נְפַקִי אֲתַאי** – וכשיצאתי ובאתי, **אַשְׁקְיָן חַמְרָא חַד כָּסָא** – השקה אותי כוס אחד אלונטית, **וְחַשִׁי מִבֵּינְתָּא דְּרָאשִׁי וְעַד טוּפְרָא דְּכַרְעֵי** – והרגשתי בצינתו משערות ראשי עד צפרני רגלי. **וְאִי אַשְׁקְיָן כָּסָא אַחֲרִינָא** – ואם היה משקה אותי עוד כוס והייתי נשאר בין החיים, **הֲוַאי מִסְתְּפֵינָא דִּלְמָא מְנַכּוּ לִי מִזְּכוּתָא דְּעָלְמָא דְּאָתֵי** – הייתי מפחד שמא ניכו מזכויותי לעולם הבא.

מקשה הגמרא: **וְהָא מַר עוּקְבָא דְּשָׁתֵי כָּל יוֹמָא** – והרי מר עוקבא היה שותה כל יום אלונטית ולא היה מזיקו. משיבה הגמרא: **שָׁאנֵי מַר עוּקְבָא דְּדָשׁ בֵּיהּ** – שונה הדבר במר עוקבא, שהיה רגיל בכך, ולכן לא הזיקו.

משנה

משנתנו מוסיפה ללמד על פעולות שונות שחלקן אסורות משום מלאכה בשבת וחלקן דומות למלאכות ומותרות: **אֵין שׁוֹרִין אֶת הַחִילְתִּית** בְּמים **פּוֹשְׁרִין** בשבת, **אֲבָל נוֹתֵן** אותו **לְתוֹךְ הַחוֹמֶץ** ומטבל בו את מאכלו.

וְאֵין שׁוֹלִין אֶת הַכַּרְשִׁינִין – אין נותנים מים על הכרשינין כדי שתצוף פסולתן למעלה ויוכל לשלותן, משום בורר. **וְלֹא שָׁפִין** – אין משפשפין **אוֹתָן** ביד כדי להסיר מהן את הפסולת, משום בורר. **אֲבָל נוֹתֵן** את הכרשינין **לְתוֹךְ הַכְּבָרָה אוֹ לְתוֹךְ הַכַּלְכָּלָה** [–סל], ואף על פי שפעמים שהפסולת נופלת דרך נקבי הכברה או הסל והפסולת נבררת מאליה.

אֵין כּוֹבְרִין אֶת הַתֶּבֶן בַּכְּבָרָה כדי שיפול ממנו המוץ שלא יזיק לבהמה האוכלת אותו. **וְלֹא יִתְּנֶנּוּ עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ בִּשְׁבִיל שֶׁהרוּח תזרה אותו וְיֵרֵד הַמּוֹץ,** משום מרקד. **אֲבָל נוֹטֵל הוּא** את התבן **בַּכְּבָרָה וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הָאֵיבוּס** שתאכל ממנו הבהמה אף שעל ידי כך נופל המוץ מאליו.

גמרא

שנינו במשנה: אין שורין את החילתית בפושרין בשבת. הגמרא דנה אם הוא אסור מן התורה או מדרבנן: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, אם שגג **וְשָׁרָה** חילתית בפושרין, **מַאי** – מה דינו, האם הוא חייב חטאת או לא.

תַּרְגְּמָא – פירש **רַב אַדָּא נְרָשָׁאָה קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַב יוֹסֵף,** אם **שָׁרָה חַיָּיב חַטָּאת,** משום שעבר על איסור תורה.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב אדא, **אֶלָּא מֵעַתָּה,** אם **שָׁרָה אוּמְצָא בְּמַיָּא** – בשר חי במים, **הָכִי נַמִּי דְּמִיחַיַּיב** – האם גם בזה חייב חטאת, והרי אין לומר כן, שודאי שריית בשר חי במים אינה מלאכה. **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי,** איסור שריית חילתית הוא **מִדְּרַבָּנַן,** שגזרו שלא לעשות כן כדי **שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחוֹל.**

הגמרא דנה אם מותר לשרות חילתית בצונן: **בְּעָא מִינֵּיהּ** – שאל **רַבִּי יוֹחָנָן מֵרַבִּי יַנַּאי, מַהוּ לִשְׁרוֹת אֶת הַחִלְתִּית בְּצוֹנֶן. אָמַר לֵיהּ** רבי ינאי לרבי יוחנן, **אָסוּר.**

מקשה רבי יוחנן: **וְהָא אָנָן תָּנָן** – והרי שנינו במשנתנו, **אֵין שׁוֹרִין אֶת הַחִלְתִּית בְּפוֹשְׁרִין,** ומשמע שדווקא בפושרין אסור, **הָא** – אבל **בְּצוֹנֶן מוּתָּר.**

אָמַר לֵיהּ רבי ינאי לרבי יוחנן, **אִם כֵּן** שאיני יודע לפרש את המשנה

המשך בעמוד קמג

לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין(א) אֶלָּא לְגָוֵין. לְמַרְאֶה, שֶׁהַחֻלִּמּוֹן יָפֶה לְגָוֵון וְלֹא הַחֻלְבּוֹן, הִלְכָּךְ אִידֵי וְאִידֵי אוֹכֵל הוּא, וְאֵין כָּאן בְּרִירַת פְּסוֹלֶת מֵאוֹכֶל: מְמַחוֹ. דִּישׁטִיפּדִי"ר בְּלַע"ז, בְּמַיִם אוֹ בְּיַיִן: מְמַחוֹ בַּכְּלִי. מִשְׁמַע: זֶהוּ שִׁינּוּי שֶׁלּוֹ: וְאֵינוֹ מְמַחוֹ בְּיָד. דְּמִמַּחוֹ לֵיהּ שַׁפִּיר טְפֵי: אֶלָּא אָמַר שְׁמוּאֵל מְמַחוֹ בְּיָד. שֶׁאֵין זֶה דַּרְכּוֹ בְּחוֹל: קָם ר' יוֹחָנָן בְּשִׁיטָתֵיהּ דְּר"א. חָזַר בּוֹ בְּכֹחַ: שַׁחֲלַיִים. כְּרִישִׁין, וְהָיוּ שׁוֹחֲקִין אוֹתָם בְּמַיִם: מְמַשִּׁיךְ. נוֹתֵן: אַמִּיתָא. מִינֵט"א בְּלַע"ז: מַעֲלֶיָא לְתַחֲלֵי. לְעֵרֶב עִם שַׁחֲלַיִים: וְאֵין עוֹשִׂין אָלוּנְטִית. שֶׁאֵינָהּ לְמִשְׁקֶה צָמֵא, אֶלָּא לְצִנּוּן לְאַחַר הַמֶּרְחָץ, וְדוּגְמַת רְפוּאָה: וְחַשֵּׁי מִכִּינְתָּא דְּרֵישָׁא. הַרְגִּשְׁתִּי בְּצִינָּתוֹ מִשַּׁעֲרַת רֹאשִׁי עַד צִפָּרְנֵי רַגְלַי: מָנֵבוּ לִי מִזְּכִיּוֹתַי. אִם הָיִיתִי נִיצּוֹל מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא אָמוּת: שָׁתֵי כָּל יוֹמָא. וְלֹא הָיָה מַזִּיקוֹ: דְּדֵשׁ בֵּיהּ. רָגִיל בּוֹ: מתני' חִילְתִּית. חלטי"ש בְּלַשּׁוֹן יִשְׁמָעֵאל, וּבְלַע"ז לזרי"א. וְשׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּפוֹשְׁרִין, וְשׁוֹתִין אוֹתָן הַמַּיִם לִרְפוּאָה: אֲבָל נוֹתֵן. הַחִלְתִּית: בְּתוֹךְ הַחוֹלְמֵין. וּמִטַּבֵּל בּוֹ מֵאֲכָלוֹ. וּלְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ אֲמַאי אֵין שׁוֹרִין: וְאֵין שׁוֹלִין אֶת הַכַּרְשִׁינִין. מַצִּיף עֲלֵיהֶם מַיִם בְּכֵלִי לְבָרוֹר פְּסוֹלְתָן, כִּדְתָנֵן בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דף יד:): אַף מִדֵּיחַ וְשׁוֹלֶה: וְלֹא שָׁפִין אוֹתָן. בִּיד: לְהָסִיר פְּסוֹלֶת, דְּהָוֵה לֵיהּ בּוֹרֵר: אֲבָל נוֹתֵן לְתוֹךְ הַכְּבָרָה. וְאע"פ דְּפָעֲמִים שֶׁהַפְּסוֹלֶת נוֹפֵל דֶּרֶךְ נִקְבֵי הַכְּבָרָה, וְנִמְצָא נִתְבָּרֵר מֵאֵלָיו: תֶּבֶן. הוּא שֶׁעוֹשִׂין מִן הַקַּשׁ, מְחַתְּכִין אוֹתוֹ בְּמוֹרִיגִין וְעוֹשֶׂה כָּל זְנַב הַשִּׁבּוֹלֶת תֶּבֶן: מוֹץ. הוּא מַזִּיקָן הַשִּׁבּוֹלֶת הָעֶלְיוֹן, וְאֵינוֹ רָאוּי לְמַאֲכָל, וְכוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּכִבְרִין שֶׁיְּפוּל הַמּוֹץ: אֲבָל נוֹטֵל בַּכְּבָרָה. לִיתֵן בְּתוֹךְ הָאֲבוּס, וְאע"פ שֶׁהַמּוֹץ נוֹפֵל מֵאֵלָיו – כִּר"ש, דְּאָמַר: דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין מוּתָּר: גמ' שָׁרָה. חִילְתִּית בְּפוֹשְׁרִין, מַאי? אוּמְצָא. בְּשָׂר חַי: שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כו'. לָא שִׁבְקוּהּ רַבָּנַן לְמֶעֱבַד עוּבְדֵּי דְּחוֹל: אם כֵּן. דְּלָא יָדְעִנָא לְפָרוּשֵׁי מַתְנִי' טְפֵי מִינָּךְ, מַה בֵּין לִי וּלְךָ? מַתְנִיתִין יְחִידָאָה הִיא. וְר' יוֹסֵי אָמְרָהּ, אֲבָל לְרַבָּנַן – אַף בְּצוֹנֵן אָסוּר: לְיוּקְרָא דְּלִיבָּא. שֶׁלִּבּוֹ כָּבֵד עָלָיו: תִּלְתָא תִּקְלֵי חִילְתָּא. מִשְׁקַל ג' זְהוּבִים: שֶׁאֵיל בֵּי מִדְרָשָׁא. מַה יַּעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת: לִשְׁתּוֹת לָא קָמִיבְּעָיָא לִי. דִּבְלָאו רְפוּאָה מַשְׁקֶה הוּא, וּתְנַן: כָּל הַמַּשְׁקִין שׁוֹתֶה (לעיל דף קט:): לִשְׁרוֹת. דִּתְנַן מַתְנִיתִין: אֵין שׁוֹרִין: כְּמַאן דְּשָׁרֵי. בָּעֵיָא הוּא, הָךְ דָּרֵב לֵימָא כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּשָׁרֵי בְּצוֹנֵן, אֲבָל לְרַבָּנַן – אָסוּר: עֲיֵילִינָא. הַכְנִיסַנִי. וְאִישׁ זָקֵן הָיָה: לְכַסְכּוֹסֵי כִּיתָנִיתָא. חֲלוּק כְּתוֹנֶת שֶׁל פִּשְׁתָּן שֶׁנִּתְכַּבְּסָה, וְהָרֵי הִיא קָשָׁה, וּמְשַׁפְּשְׁפָהּ בֵּין שְׁתֵּי יָדָיו וְהִיא מִתְרַכֶּכֶת, וְאַף הַלִּיבּוּן שֶׁלָּהּ מִצְּהִיל עַל יְדֵי הַשַּׁפְשׁוּף: אוֹלוֹדֵי חִיוָּרָא. הַלִּיבּוּן מַצְהִיל: הָתָם מֶיחֲזֵי כְּאוֹלוֹדֵי חִיוָּרָא. שֶׁמַּקְפִּיד עַל לִיבּוּנוֹ וְצוֹהֲרוֹ שֶׁל סוּדָר יוֹתֵר מִכִּיתָנִיתָא: משלפא

לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ אֶלָּא לְגָוֵון. אִיתְּמַר, חַרְדָּל שֶׁלָּשׁוֹ מֵע"ש, לְמָחָר, אָמַר רַב: מְמַחוֹ בַּכְּלִי, אֲבָל לֹא בְּיָד. א"ל שְׁמוּאֵל: בְּיָד, אַטּוּ כָּל יוֹמָא מְמַחוֹ לֵיהּ בְּיָד?! מַאֲכַל חֲמוֹרִים הוּא! אֶלָּא אָמַר שְׁמוּאֵל: מְמַחוֹ בְּיָד, וְאֵינוֹ מְמַחוֹ בַּכְּלִי. אִתְּמַר, ר"א אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – אָסוּר, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – מוּתָּר. אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן. קָם רַבִּי יוֹחָנָן בְּשִׁיטָתֵיהּ דְּר"א, קָם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשִׁיטָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן. אִימֵּיהּ דְּאַבָּיֵי עֲבָדָא לֵיהּ וְלָא אֲכַל, דְּבִיתְהוּ דְּזְעֵירָא עֲבָדָא לֵיהּ לְרַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי וְלָא אָכִיל, א"ל: לְרַבָּךְ עֲבִידִי לֵיהּ וְאָכַל, וְאַתְּ לָא אָכְלַתְּ?! אֲמַר רָבָא בַּר שַׁבָּא: הָוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרָבִינָא וּבַחֲשֵׁי לֵיהּ בְּשׁוּפְתָּא דְּחוּמְצָא, וְאָכַל. אֲמַר מָר זוּטְרָא: לֵית הִלְכְתָּא כְּכָל הָנֵי שְׁמַעֲתָתָא, אֶלָּא כִּי הָא דְּאִתְּמַר: חַרְדָּל שֶׁלָּשׁוֹ מֵע"ש, לְמָחָר מְמַחוֹ בֵּין בַּיָּד בֵּין בַּכְּלִי, וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ. וְלֹא יִטְרוֹף אֶלָּא מְעֹרָב. שַׁחֲלַיִים שֶׁשְּׁחָקָן מֵע"ש, לְמָחָר – נוֹתֵן לְתוֹכָן שֶׁמֶן וָחוֹמֶץ, וּמַמְשִׁיךְ לְתוֹכָן אַמִּיתָא, וְלֹא יִטְרוֹף אֶלָּא מְעֹרָב. שׁוּם שֶׁרִיסְקוֹ מֵע"ש, לְמָחָר – נוֹתֵן לְתוֹכוֹ פּוֹל וּגְרִיסִין, וְלֹא יִשְׁחוֹק אֶלָּא מְעֹרָב, וּמַמְשִׁיךְ אֶת אַמִּיתָא לְתוֹכָן. מַאי אַמִּיתָא? נִינְיָא. אֲמַר אַבָּיֵי: ש"מ – הַאי נִינְיָא מַעֲלֶיָא לְתַחֲלֵי. "וְעוֹשִׂין אָנוּמְלִין בַּשַּׁבָּת". ת"ר: עוֹשִׂין אָנוּמְלִין בַּשַּׁבָּת, וְאֵין עוֹשִׂין אָלוּנְטִית. וְאֵיזוֹ הִיא אָנוּמְלִין וְאֵיזוֹ הִיא אָלוּנְטִית? אָנוּמְלִין – יַיִן וּדְבַשׁ וּפִלְפְּלִין, אָלוּנְטִית – יַיִן יָשָׁן וּמַיִם צְלוּלִין וַאֲפַרְסְמוֹן, דְּעָבְדִי לְבֵי מַסּוּתָא לְמִיקַר. אֲמַר רַב יוֹסֵף: זִימְנָא חֲדָא עַלִּית בְּתַר מָר עוּקְבָא לְבֵי בָּאנִי, כִּי נְפַקִי אַתַאי אַשְׁקְיֵין חַמְרָא חַד כָּסָא – וְחַשֵּׁי מִכִּינְתָּא דְּרֵאשֵׁי וְעַד טוּפְרָא דְּכַרְעֵי. וְאִי אַשְׁקְיֵין כָּסָא אַחֲרִינָא – הֲוַאי מִסְתַּפְּינָא דִּלְמָא מְנִבּוּ לִי מִזְּכוּתָא דְּעָלְמָא דְּאָתֵי. וְהָא מָר עוּקְבָא דְּשָׁתֵי כָּל יוֹמָא? שָׁאנֵי מָר עוּקְבָא דְּדֵשׁ בֵּיהּ. מתני' אֵין שׁוֹרִין אֶת הַחִילְתִּית בַּפּוֹשְׁרִין, אֲבָל נוֹתֵן לְתוֹךְ הַחוֹלְמֵין. וְאֵין שׁוֹלִין אֶת הַכַּרְשִׁינִין, וְלֹא שָׁפִין אוֹתָן, אֲבָל נוֹתֵן לְתוֹךְ הַכְּבָרָה אוֹ לְתוֹךְ הַכַּלְכָּלָה. אֵין כּוֹבְרִין אֶת הַתֶּבֶן בַּכְּבָרָה וְלֹא יִתְּנֶנּוּ עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ בְּשְׁבִיל שֶׁיֵּרֵד הַמּוֹץ, אֲבָל נוֹטֵל הוּא בַּכְּבָרָה וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הָאֲיבוּס. גמ' אִיבַּעְיָא לְהוּ: שָׁרָה מַאי? תַּרְגְּמָא רַב אַדָּא נַרְשָׁאָה קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף: שָׁרָה – חַיָּיב חַטָּאת. א"ל אַבָּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה שָׁרָה אוּמְצָא בְּמַיָּא, הָכִי נַמִּי דְּמִיחַיֵּיב?! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: מִדְּרַבָּנַן, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחוֹל. בָּעֶא מִינֵּיהּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵר' יַנַּאי: מַהוּ לִשְׁרוֹת אֶת הַחִלְתִּית בַּצּוֹנֵן? א"ל: אָסוּר. וְהָא אֲנַן תְּנַן: "אֵין שׁוֹרִין אֶת הַחִלְתִּית בַּפּוֹשְׁרִין" הָא בַּצּוֹנֵן – מוּתָּר! א"ל: א"כ, מַה בֵּין לִי וְלָךְ? מַתְנִיתִין יְחִידָאָה הִיא, דְּתַנְיָא: אֵין שׁוֹרִין אֶת הַחִלְתִּית לֹא בַּחַמִּין וְלֹא בַּצּוֹנֵן, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּחַמִּין – אָסוּר, בַּצּוֹנֵן – מוּתָּר. לְמַאי עָבְדִי לֵיהּ – לְיוּקְרָא דְּלִיבָּא. רַב אַחָא בַּר יוֹסֵף חָשׁ בְּיוּקְרָא דְּלִיבָּא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּמָר עוּקְבָא. א"ל: זִיל שְׁתֵּי תִּלְתָא תִּיקְלֵי חִילְתָּא בִּתְלָתָא יוֹמֵי. אֲזַל אִישְׁתִּי חַמְשָׁא בַּשַּׁבָּת, וּמַעֲלֵי שַׁבָּת. לְצַפְרָא אֲזַל שְׁאַל בֵּי מִדְרָשָׁא, אֲמַרוּ לֵיהּ: תְּנָא דְּבֵי רַב אַדָּא, וְאָמְרִי לָהּ – תְּנָא דְּבֵי מָר בַּר רַב אַדָּא: שׁוֹתֶה אָדָם קַב אוֹ קַבַּיִים – וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. אָמַר לְהוּ: לִשְׁתּוֹת – לָא קָמִיבָּעְיָא לִי, כִּי קָא מִיבָּעְיָא לִי – לִשְׁרוֹת, מַאי? אָמַר לְהוּ רַב חִיָּיא בַּר אָבִין: בְּדִידִי הָוָה עוּבְדָּא, וַאֲתַאי שְׁאֵילְתֵּיהּ לְרַב הוּנָא, וַאֲמַר: הָכִי קָאָמַר רַב "שׁוֹרֶה לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, וְלָא הָוָה בִּידֵיהּ. אֲתַאי שְׁאֵילְתֵּיהּ לְרַב הוּנָא, וַאֲמַר: הָכִי קָאָמַר רַב "שׁוֹרֶה בַּצּוֹנֵן וּמַנִּיחַ בַּחַמָּה". כְּמַאן דְּשָׁרֵי? אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָסַר, ה"מ – הֵיכָא דְּלָא אִישְׁתִּי כְּלָל, אֲבָל הָכָא בֵּינוֹן דְּאִישְׁתִּי חַמְשָׁא וּמַעֲלֵי שַׁבָּתָא, אִי לָא שָׁתֵי בַּשַּׁבָּת – מִיסְתַּכֵּן. מִיסְתַּמֵּיךְ וְאָזֵיל רַב אַחָא בַּר יוֹסֵף אַכַּתְפֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק בַּר אַחְתֵּיהּ, א"ל: כִּי מָטֵינַן לְבֵי רַב סָפְרָא – עָיְילִינָא, כִּי מָטוּ – עָיְילֵיהּ. בָּעָא מִינֵּיהּ: מַהוּ לְכַסְכּוֹסֵי כִּיתָנִיתָא בְּשַׁבָּתָא? לְרַכּוֹכֵי כִּיתָנִיתָא קָא מִיכַּוֵּין – וְשַׁפִּיר דָּמֵי, אוֹ דִּילְמָא: לְאוֹלוֹדֵי חִיוָּרָא קָמְיַכַּוֵּין, וַאֲסִיר? א"ל: לְרַכּוֹכֵי קָא מִיכַּוֵּין, וְשַׁפִּיר דָּמֵי, כִּי נְפַק אֲתָא, א"ל: מַאי בְּעָא מָר מִינֵּיהּ? א"ל: בָּעָא מִינֵּיהּ: מַהוּ לְכַסְכּוֹסֵי כִּיתָנִיתָא בְּשַׁבָּתָא, וַאֲמַר לִי: שַׁפִּיר דָּמֵי. וְתִבְעֵי לֵיהּ לְמָר סוּדְרָא? סוּדְרָא לָא קָא מִיבַּעְיָא לִי, דִּבְעֵי מֵרַב הוּנָא וּפְשֵׁיט לִי. וְתִיפְשֵׁיט לֵיהּ לְמָר מִסּוּדְרָא! א"ל: הָתָם – מֶיחֲזֵי כִּי אוֹלוֹדֵי חִיוָּרָא, הָכָא – לָא מֶיחֲזֵי כְּאוֹלוֹדֵי חִיוָּרָא. אֲמַר רַב חִסְדָּא: הַאי כִּיתָנִיתָא,

תוספות רש"י

מִשָּׁלְפוּ לְדִידָהּ מִקַּנְיָא. כְּשֶׁשּׁוֹטְחִין אוֹתָהּ לְנִגְבָּהּ תּוֹחֲבִים קָנֶה מִבֵּית יָד לְבֵית יָד, וּכְשֶׁנּוֹטְלָהּ בְּשַׁבָּת יִשְׁלָפֶנָּה מִן הַקָּנֶה וְלֹא הַקָּנֶה מִמֶּנָּה, דְּלָא חָזֵי לְטַלְטוּלֵי, דְּלְהַסָּקָה קָאֵי: וְאִם כְּלִי קִיְּוֹאִי הִיא. קָנֶה שֶׁל אוֹרְגִים, דְּתוֹרַת כְּלִי עָלָיו שָׁרֵי: תַּלְיָא דְּבִשְׂרָא. בְּשָׂר מְלִיחַ הִתְלוּי לְייַבְּשוּ, וּמְלֵא הַחֶבֶל קְרֵי תַּלְיָא: שָׁרֵי. דְּנָאֱכָל חַי בְּאוּמְצָא: דְּכַווְרֵי. אֵין נֶאֱכָלִין חַיִּין: בְּאֶמְצַע מִטָּה. שֶׁאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ רְגִילִין בָּהּ לִישֵׁן: כְּאִילּוּ עוֹמֵד כּוֹ'. דְּמִהַרְהֵר: לִיְבֵין אַריְכָא. אֲגוּדָּה אֲרוּכָּה שֶׁל כְּרוּב אָרוֹךְ וְשֶׁל כְּרִישִׁין אֲרוּכִּים: כִּישָׁא כִּי כִּישָׁא. שֶׁכָּל אֲגוּדּוֹת הַגַּנָּן שָׁווֹת בְּעוּבְיָן, שֶׁלְּכוּלָּן מִדָּה אַחַת לַחֶבֶל שֶׁהוּא אָגוּד בּוֹ: וְאוּרְכָא מִמֵּילָא. כְּלוֹמַר אָרְכּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא אָרוֹךְ מֵחֲבֵירוֹ, הוּא מִשְׁתַּבֵּר בּוֹ: מִשּׁוּם דְּגָרִיר לִיקָּרָא. מִשּׁוּם דְּגָרִיר צִירְפּוֹ"ל וְשֶׁחֲלַיִּים: מִשּׁוּם דְּגָרִיר לִיבָּא. וּמֵאֲכִילוֹ לֶחֶם הַרְבֵּה וְאֵין לוֹ: לָא לִיבְצַע בַּצּוּעֵי. מוּרְשִׁילִיוֹנ"ט בְּלַע"ז. לֹא יֹאכַל עִבְשָׁיו מְעַט פַּת שֶׁיִּמָּצֵא לוֹ, וּלְאַחַר שָׁעָה מְעַט – מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ דֶּרֶךְ שְׁבִיעָה, אֶלָּא יְצָרְפָהוּ וְיֹאכַל יַחַד: מַעֲיקָרָא. קוֹדֶם שֶׁנִּתְעַשְּׁרוּתִי: עַד דְּשַׁדְאִי יָדֵי בְּכוּלָּא מָנָא. כְּשֶׁהָיִיתִי מְמַשְׁמֵשׁ בְּסֵל וּמוֹצֵא בּוֹ פַּת הַרְבֵּה, הָיִיתִי מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא: דְּלֵית לֵיהּ מַשְׁחָא. שֶׁהָיוּ סְכִין יְדֵיהֶן שֶׁמֶן קוֹדֶם מַיִם אַחֲרוֹנִים, לְהַעֲבִיר אֶת הַזּוּהֲמָא: בְּמַיָּא דַּחֲרִיצִי. הַנְּקוּבִים יַחַד, וְגָדֵל עֲלֵיהֶם יְרָקְרוֹקִית עָבָה וְנוֹחָה כְּשֶׁמֶן: אוּנְקָא. צוּאַר: תְּלָתָא מִינֵי בִּשְׂרָא. יִטְעוֹם בּוֹ ג' מִינֵי מִטְעַמִּים, שֶׁמֶן וְכָחוּשׁ וְגִיד הַצַּוָּאר: מִדְּנַהַר אַבָּא. מֵאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁשִּׁתְּנוּ יָפָה: דִּמְפַטְּיָא לֵיהּ תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא וַאֲנָא עָרְבָא. אֲנִי עָרֵב בַּדָּבָר שֶׁתִּתְקַיֵּים לוֹ שָׁנָה שְׁלֵימָה, וּתְפַטֵּיהוּ, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לִקְנוֹת חָלוּק: כִּיתָא נָאָה. כַּת נָאָה, רְאוּיָה לְהוֹשִׁיב בְּעָלֶיהָ בְּכַת נָאָה: אַציפְּתָא חַדְתָּא. מַחְצֶלֶת חֲדָשָׁה שֶׁל גֻּמֵּי לַח, וְלְחַלּוּחִית הַגֻּמֵּי מְבַלֶּה הַבְּגָדִים: לָאוּשְׁפִּיזָא. לְפוּנְדָּקִית שֶׁלּוֹ לֹא יִשְׁלַח חָלוּקוֹ לְלַבֵּן: דִּילְמָא חַיְיָא בְּהוּ. קְרֵי וּמִגְנַיָּא עָלֶיהָ: לָא תִּיכְלוּן נַהֲמָא בְּאַפֵּי גַּבְרֵייכוּ. פְּעָמִים תֹּאכַל הַרְבֵּה וְתִתְגַּנֶּה עָלָיו: לָא תִּיכְלוּן יַרְקָא בְּלֵילְיָא. מִפְּנֵי רֵיחַ הַפֶּה: שִׁיכְרָא וְתַמְרֵי. מְשַׁלְשְׁלִין וּמְבִיאִין לִידֵי הֶפְסֵד: הֵיכָא דְּמִפְּנֵי גַּבְרֵייכוּ. בְּגִילּוּי בְּפָנֵיהֶם בְּשֶׁדּוֹת, וַאֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנֵיהֶם. שֶׁמְּכִיר מְקוֹמוֹ וּמְקוֹמְכֶם, וְנִמְאַסְתָּ לוֹ בְּזוֹבְרוֹ: לָא תֵּיכְרוּן מַנּוּ. מִי הוּא, לְשׁוֹן זָכָר. לֹא תַּרְגִּילוּ לְשׁוֹנְכֶם לְדַבֵּר עִם זְכָרִים: אֶלָּא מַנִּי. מִי הִיא: נָקֵיט מַרְגְּנִיתָא בַּחֲדָא יְדֵיהּ וְכוֹרָא בַּחֲדָא יְדֵיהּ. כְּשֶׁבַּעֲלֵיךְ מְמַשְׁמֵשׁ בְּיָךְ לְהִתְאַוּוֹת לֵיךְ לְתַשְׁמִישׁ, וְאוֹחֵז הַדֵּדִים בְּיָדוֹ אַחַת וְהָאַחֶרֶת עַד אוֹתוֹ מָקוֹם: מַרְגְּנִיתָא אַחֲרִין לֵיהּ. הַדֵּדִין הַמְּציאוּ לוֹ, שֶׁהִתְרַבָּה תַּאֲוָתוֹ. וּמְקוֹם תַּשְׁמִישׁ אֵל תְּמַציאוּ לוֹ מַהֵר, כְּדֵי שֶׁיִּתְרַבֶּה תַּאֲוָתוֹ וְהִיבָּתוֹ וְיִצְטַעֵר, הָדֵר אַחֲרֵי לֵיהּ: כּוֹרָא. לְשׁוֹן כּוּר צוֹרְפִין (לְעֵיל דף עת.). לְשׁוֹן אַחֵר: בּוֹר, לְשׁוֹן בּוֹר שׁוּחָה: מַתְנִיתִין. דִּקְתָנֵי: אֲבָל נוֹתְנִין לְתוֹךְ הַכִּבְרָה. מתני' גּוֹרְפִין מִלְּפָנֵי הַפֶּטֶם. שׁוֹר שֶׁמְּפַטְּמִין אוֹתוֹ גּוֹרְפִין אֲבוּס שֶׁלְּפָנָיו בְּשַׁבָּת לְתַת לְתוֹכוֹ הַתֶּבֶן וְהַשְּׂעוֹרִין, וְלֹא יִתְעָרֵב בְּהֵן עַפְרוּרִית וְיָקוּץ בְּמַאֲכָלוֹ: וּמְסַלְּקִין. תֶּבֶן שֶׁלְּפָנָיו לְצִדְדִין כְּשֶׁהוּא רַב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְרְסֶנּוּ בְּרַעְיוֹ: וְהַכְּמִים אוֹסְרִים. מִכּ' בְּגִמ' אַהֵיא: וְנוֹטְלִין מִלְּפָנֵי בְּהֵמָה זוֹ. שֶׁעוֹרִין וְתֶבֶן,

1 **אבל** באיבוס של קרקע דברי הכל אסור.
2 אע"ג דמרבץ שרינן לרבי שמעון (לעיל
3 דף צה.), הכא רגילות הוא להתכוין לאשווויי
4 גומות, וחיישינן טפי שמא יתכוין:
4 הקש

1 מִשָּׁלְפוּ לְדִידָהּ מִקַּנְיָא – שָׁרֵי, קַנְיָא מִמֶּנָּה – אָסוּר. אָמַר
2 רָבָא: וְאִם כְּלִי קִיְּוֹאִי הוּא – מוּתָּר. אָמַר רַב חִסְדָּא: הַאי
3 כִּישְׁתָּא דְּיַרְקָא, אִי חַזְיָא לְמֵאֲכַל בְּהֵמָה – שָׁרֵי לְטַלְטוּלֵי,
4 וְאִי לָא – אֲסִיר. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִּׁי אָמַר רַב: הַאי
5 תַּלְיָא, דְּבִשְׂרָא – שָׁרֵי לְטַלְטוּלֵי, דְּכַווְרֵי – אֲסִיר. אָמַר רַב קְטִינָא: הָעוֹמֵד בְּאֶמְצַע הַמִּטָּה – כְּאִילּוּ
6 עוֹמֵד בְּכַרְיְסָהּ שֶׁל אִשָּׁה. וְלָאו מִילְּתָא הִיא. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּזָבֵין יַרְקָא – לִיזְבֵּין אַרִיכָא,
7 כִּישָׁא כִּי כִּישָׁא, וְאוּרְכָּא מִמֵּילָא. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּזָבֵין קַנְיָא – לִיזְבֵּין אַרִיכָא, טוּנָא כִּי
8 טוּנָא, וְאוּרְכָּא מִמֵּילָא. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב [דְּלָא נְפִישָׁא לֵיהּ רִיפְתָּא] – לָא לִיכּוּל יַרְקָא,
9 מִשּׁוּם דְּגָרִיר. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא: אֲנָא לָא בַּעֲנִיוּתִי אָכְלִי יַרְקָא, וְלָא בַּעֲתִירוּתִי אָכְלִי יַרְקָא. בַּעֲנִיוּתִי
10 – מִשּׁוּם דְּגָרִיר, בַּעֲתִירוּתִי – דְּאָמִינָא: הֵיכָא דְּעָיֵיל יַרְקָא לִיעוּל בִּשְׂרָא וְכַווְרֵי. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא:
11 בַּר בֵּי רַב דְּלָא נְפִישָׁא לֵיהּ רִיפְתָּא – לָא לִיבְצַע בַּצּוּעֵי. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּלָא נְפִישָׁא
12 לֵיהּ רִיפְתָּא – לָא לִיבְצַע, מ"ט – דְּלָא עָבֵיד בְּעַיִן יָפָה. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא: אֲנָא מַעִיקָּרָא לָא הֲוָאי
13 בָּצַעְנָא עַד דְּשַׁדְאִי יָדֵי בְּכוּלֵּי מָנָא וְאַשְׁכַּחִי [בֵּיהּ כָּל צָרְכִּי]. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא: הַאי מַאן דְּאֶפְשָׁר לֵיהּ
14 לְמֵיכַל נַהֲמָא דְּשַׂעֲרֵי וַאֲכַל דְּחִיטֵּי – קָעֲבַר מִשּׁוּם "בַּל תַּשְׁחִית". וַאֲמַר רַב פַּפָּא: הַאי מַאן דְּאֶפְשָׁר
15 לְמִישְׁתִּי שִׁיכְרָא וְשָׁתֵי חַמְרָא – עוֹבֵר מִשּׁוּם "בַּל תַּשְׁחִית". וְלָאו מִילְּתָא הִיא, בַּל תַּשְׁחִית דְּגוּפָא
16 עָדִיף. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּלֵית לֵיהּ מִשְׁחָא – נִימְשֵׁי בְּמַיָּא דַּחֲרִיצִי. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא: בַּר
17 בֵּי רַב דְּזָבֵין אוּמְצָא – לִיזְבֵּין אוּנְקָא, דְּאִית בֵּיהּ תְּלָתָא מִינֵי בִּישְׂרָא. וא"ר חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב דְּזָבֵין
18 כִּיתוֹנִיתָא – לִיזְבֵּן מִדְּנַהַר אַבָּא, וְנִיחְוּוֹרָה כָּל תְּלָתִין יוֹמִין, דְּמִפַּטְּיָא לֵיהּ תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא, וַאֲנָא
19 עָרְבָא. מַאי כִּיתוֹנִיתָא – כִּיתָּא נָאָה. וְא"ר חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב לָא לֵיתֵיב אַצִּיפְּתָא חַדְתָּא, דְּמְכַלְּיָא
20 מָאנִיהּ. וא"ר חִסְדָּא: בַּר בֵּי רַב לָא לִישְׁדַּר מָאנִיהּ לְאוּשְׁפִּיזֵיהּ לְחַוּוֹרֵיהּ לֵיהּ, דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא,
21 דִּילְמָא חַיְּי בֵּיהּ מִידֵי וְאָתֵי לְמִגְנְיָא. אֲמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא לְבַנָּתֵיהּ: תִּיהֲוֵי צְנִיעָתָן בְּאַפֵּי גַּבְרֵייכוּ,
22 לָא תֵּיכְלוּן נַהֲמָא בְּאַפֵּי גַּבְרֵייכוּ, לָא תֵּיכְלוּן יַרְקָא בְּלֵילְיָא, לָא תֵּיכְלוּן תַּמְרֵי בְּלֵילְיָא, וְלָא תִּשְׁתּוּן
23 שִׁיכְרָא בְּלֵילְיָא, וְלָא תֵּיפְנוּן לְהֵיכָא דְּמִפְּנֵי גַּבְרֵייכוּ. וְכִי קָא קָאֲרֵי אַבָּבָא אִינִישׁ לָא תֵּימְרוּן "מַנּוּ" אֶלָּא
24 "מַנִּי". נָקֵיט מַרְגְּנִיתָא בַּחֲדָא יְדֵיהּ, וְכוֹרָא בַּחֲדָא יְדֵיהּ. מַרְגְּנִיתָא – אַחֲוֵי לְהוּ, וְכוֹרָא לָא אַחֲוֵי לְהוּ,
25 עַד דְּמִיצְטַעֲרָן, וַהֲדַר אַחֲוֵי לְהוּ. "אֵין שׁוֹלִין אֶת הַכַּרְשִׁינִין". מַתְנִי' דְּלָא כְּ' הַאי תַּנָּא; דְּתַנְיָא, ר"א
26 בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין מַשְׁגִּיחִין בִּכְבָרָה כָּל עִיקָּר. מתני' גּוֹרְפִין מִלְּפָנֵי הַפֶּטֶם, וּמְסַלְּקִין לַצְּדָדִין מִפְּנֵי
27 הָרֵעַי, דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. נוֹטְלִין מִלְּפָנֵי בְּהֵמָה זוֹ וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ בַּשַּׁבָּת. גמ' גּ'
28 אִיבַּעְיָא לְהוּ: רַבָּנַן אַרִישָׁא פְּלִיגִי, אוֹ אַסִּיפָא פְּלִיגִי, אוֹ אַתַּרְוַיְיהוּ פְּלִיגִי? ת"ש: דְּתַנְיָא, וַחֲכָמִים
29 אוֹסְרִים: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – לֹא יְסַלְּקֶנּוּ לַצְּדָדִין. אָמַר רַב חִסְדָּא: מַחֲלוֹקֶת בְּאֵיבוּס שֶׁל קַרְקַע, אֲבָל
30 בְּאֵיבוּס שֶׁל כְּלִי – דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר. וְאֵיבוּס שֶׁל קַרְקַע מִי אִיכָּא לְמַאן דְּשָׁרֵי? הָא קָא מְשַׁוֵּי גּוּמּוֹת!
31 אֶלָּא, אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר: א"ר חִסְדָּא מַחֲלוֹקֶת בְּאֵיבוּס שֶׁל כְּלִי, אֲבָל בְּאֵיבוּס שֶׁל קַרְקַע – דִּבְרֵי
32 הַכֹּל אָסוּר. "וְנוֹטְלִין מִלְּפָנֵי בְּהֵמָה". תָּנָא חֲדָא: נוֹטְלִין מִלְּפָנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ יָפָה, וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה
33 שֶׁפִּיהָ רַע. וְתַנְיָא אִידָךְ: נוֹטְלִין מִלְּפָנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ רַע וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ יָפָה! אֲמַר אַבָּיֵי:
34 אִידִי וְאִידִי מִקַּמֵּי חֲמָרָא לְקַמֵּי תּוֹרָא – שָׁקְלִינַן, מִקַּמֵּי תּוֹרָא לְקַמֵּי חֲמָרָא – לָא שָׁקְלִינַן. וְהָא דְּקָתָנֵי
35 "נוֹטֵל מִלְּפָנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ יָפֶה" – בַּחֲמוֹר, דְּלֵית לֵיהּ רִירֵי. "וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ רַע" – בְּפָרָה,

דאית

וְנוֹתְנִין לִפְנֵי זוֹ, וְלָא אָמְרִינַן טְלִטּוּל דְּלָא חֲזֵי הוּא, אֶלָּא וַדַּאי חֲזֵי הוּא, דְּאִין בְּהֵמָה קָצָה בְּמַאֲכָל הַנִּישָׁל מִלִּפְנֵי חֲבֵירְתָּהּ: גמ' אַרִישָׁא פְּלִיגִי. אַגּוֹרְפִין, וְאָסְרִי לְגַרּוֹף, מִשּׁוּם דְּפָעֲמִים שֶׁהָאֵבוּס שֶׁל קַרְקַע וְקָא מְכַוְּנִין לְאִשְׁוּוּיֵי גּוּמּוֹת שֶׁלֹּא יִפְלוּ הַשְּׂעוֹרִים לְתוֹכוֹ: אוֹ אַסִּיפָא פְּלִיגִי. וּמִשּׁוּם דְּלָא חֲזֵי שֵׁיש בּוֹ שְׁנֵמְאָס בְּמִדְרַס רַגְלָיו: תָּא שְׁמַע. דְּאַתַּרְוַיְיהוּ פְּלִיגִי: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה. אֶחָד גְּרִיפַת הָאֵבוּס וְאֶחָד תֶּבֶן שֶׁלְּפָנָיו, לֹא יְסַלְּקֶנּוּ לְצִדְדִין: שֶׁל קַרְקַע. כְּעֵין שְׁעוֹשִׁין גֶּדֶר קָטָן לִפְנֵי בְּהֵמָה וְנוֹתְנִין מַאֲכָל לִפְנִים מִמֶּנּוּ, דְּאִיבָּא לְמֵיחַשׁ לְאַשְׁוּוּיֵי גּוּמּוֹת: מַחֲלוֹקֶת בְּאֵבוּס שֶׁל כְּלִי. וְגָזְרוּ רַבָּנַן גְּזֵרָה אַטּוּ שֶׁל קַרְקַע: שֶׁפִּיהָ יָפֶה. לְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ: אִידִי וְאִידִי. שְׁתֵּיהֶן הַמִּשְׁנָיוֹת סְבִירָא לְהוּ: מִקַּמֵּי חֲמָרָא לְקַמֵּי תּוֹרָא לָא שָׁקְלִינַן. שֶׁאֵינוֹ מְטִיל רִירִין, וְאֵין מָה שֶׁלְּפָנָיו נִמְאָס, וְרָאוּי לְתִתּוֹ לִפְנֵי שׁוֹר: מִקַּמֵּי תּוֹרָא לְקַמֵּי חֲמָרָא לָא שָׁקְלִינַן:

דאית

מִשְּׁלָפוֹ לְדִידֵהּ מִקַּנְיָא – לשלוף אותה מהקנה **שָׁרֵי** – מותר, אבל **קַנְיָא מִמְּנָהּ** – להוציא את הקנה ממנה **אָסוּר**, שהקנה עומד להסקה והוא מוקצה.

אָמַר רָבָא, וְאִם כְּלֵי קִינּוּאֵי הוּא – ואם קנה של אורגים הוא, **מוּתָּר** להוציא את הקנה מהכתונת, שהוא כלי ואינו מוקצה בשבת.

הגמרא מביאה הלכות נוספות בענין טלטול מוקצה: **אָמַר רַב חִסְדָּא, הָאי כִּישְׁתָּא דְּיַרְקָא** – אגודה של ירק שאינה ראויה למאכל אדם, **אִי חַזְיָא** – אם ראויה היא **לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, שָׁרֵי לְטַלְטוּלֵי** – מותר לטלטלה בשבת, **וְאִי לָא** – ואם אינה ראויה למאכל בהמה, **אֲסִיר** – אסור לטלטלה בשבת.

אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשֵׁי אֲמַר רַב, הָאי תַּלְיָא דְּכִשְׁרָא – מלא החבל של בשר מלוח, **שָׁרֵי לְטַלְטוּלֵי** – מותר לטלטלו, שראוי לאכלו חי, **דְּכַוְורֵי** – אבל מלא החבל של דגים, **אֲסִיר** אסור לטלטלו, שדגים אינם נאכלים חיים.

הגמרא מביאה מאמר בענייני דרך ארץ: **אָמַר רַב קְטִינָא, הָעוֹמֵד בְּאֶמְצַע הַמִּטָּה** שאיש ואשתו רגילים לישן בה, הרי זה **כְּאִילּוּ עוֹמֵד בְּכַרְיסֵהּ שֶׁל אִשָּׁה**, שמביא אותו לידי הרהור. דוחה הגמרא: **וְלָאו מִילְּתָא הִיא** – ואין זה נכון, שאין איסור לעמוד שם.

הגמרא מביאה מאמרים נוספים משמו של רב חסדא בענייני דרך ארץ: **וְאָמַר רַב חִסְדָּא, כַּד בֵּי רַב דְּזָבְנִין יַרְקָא** – תלמיד חכם הקונה ירק, **לִיזְבְּנִין אֲרִיכָא** – יקנה אגודה ארוכה של ירק, כיון **שכִּישָׁא כִּי כִּישָׁא** – אגודת ירק אחת שוה לאחרת, כלומר כל אגודות הירק שוים בעוביין, **וְאוּרְכָּא מִמֵּילָא** – ומה שאגודה זו [שהוא לוקח] ארוכה מאגודות אחרות הוא משתכר.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, כַּד בֵּי רַב דְּזָבְנִין קַנְיָא – תלמיד חכם הקונה חבילת קנים להסקה, **לִיזְבְּנִין אֲרִיכָא** – יקנה חבילת קנים ארוכה, **טוּנָא כִּי טוּנָא** – שחבילה אחת שוה לאחרת, כלומר כל החבילות שוות בעביין, **וְאוּרְכָּא מִמֵּילָא** – ומה שחבילה זו [שהוא לוקח] ארוכה מהאחרות הוא משתכר.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, כַּד בֵּי רַב [דְּלָא נְפִישָׁא לֵיהּ רִיפְתָּא] – תלמיד חכם שאין לו הרבה לחם, **לָא לֵיכּוֹל יַרְקָא** – לא יאכל ירק חי, **מִשּׁוּם דְּגָרִיר** – שמושך ומגדיל את התיאבון, וירצה לאכול הרבה לחם ואין לו.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, אֲנָא – אני, **לָא בְּעַנְיוּתִי אַכְלִי יַרְקָא** – לא בעניותי אכלתי ירק, **וְלָא בַּעֲתִירוּתִי אַכְלִי יַרְקָא** – ולא בעשירותי אכלתי ירק. **בַּעֲנִיּוּתִי** לא אכלתי, **מִשּׁוּם דְּגָרִיר** – שמושך ומגדיל את התיאבון, **וּבַעֲתִירוּתִי** – בעשירותי לא אכלתי, **דַּאֲמִינָא** – שאמרתי, **הֵיכָא דְּעָיֵיל יַרְקָא לֵיעוֹל בִּשְׂרָא וְכַוְורֵי** – תחת שיכנס ירק יכנסו במקומו בשר ודגים.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, כַּד בֵּי רַב דְּלָא נְפִישָׁא לֵיהּ רִיפְתָּא – תלמיד חכם שאין לו הרבה לחם, **לָא לִיבְצַע** – לא יבצע פרוסות, כלומר לא יאכל עכשיו את המעט שיש לו, ולאחר זמן כשימצא עוד פת יאכל עוד, אלא ימתין עד שיהיה לו שיעור הראוי לשבוע בו ויאכל, שאין אדם שבע כשאוכל מעט מעט.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, כַּד בֵּי רַב דְּלָא נְפִישָׁא לֵיהּ רִיפְתָּא – תלמיד חכם שאין לו הרבה לחם, **לָא לִיבְצַע** – לא יבצע על הלחם לחלקו למסובים עמו, **מַאי מַעְמָא** – מה הטעם, **דְּלָא עָבִיד בְּעַיִן יָפָה** – משום שאינו מחלק למסובים בעין יפה.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, אֲנָא – אני, **מֵעִיקָּרָא** – מתחילה קודם שנעשיתי עשיר, **לָא הֲוָאי בְּצַעְנָא** – לא הייתי בוצע על הלחם, **עַד דְּשַׁדָּאי יְדֵי בְּכוּלֵּי מָנָא** – עד שהייתי ממשמש בכל הסל של הלחם **וְאַשְׁכַּחֵי [בֵּיהּ כָּל צָרְכִּי]** – ומצאתי בו פת כדי כל צרכי.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, הָאי מַאן דְּאָפֵשַׁר לֵיהּ לְמֵיכַל נַהֲמָא דִּשְׂעָרֵי – מי שאפשר לו לאכול לחם העשוי משעורים, **וְאָכַל דְּחִטֵּי** – ואוכל לחם העשוי מחיטים, **קָעָבַר** – עובר **מִשּׁוּם בַּל תַּשְׁחִית**, משום שדמיו יקרים יותר ומוציא הוצאות שלא לצורך.

הגמרא מביאה מאמר אחר מענין המאמר הקודם שאמר רב חסדא: **וְאָמַר רַב פָּפָּא, הָאי מַאן דְּאָפֵשַׁר לְמִישְׁתֵּי שִׁיכְרָא** – מי שאפשר לו לשתות שיכר, **וְשָׁתֵי יַיִן, עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּשְׁחִית**, שדמיו יקרים יותר ומוציא הוצאות שלא לצורך.

אומרת הגמרא: **וְלָאו מִילְּתָא הִיא** – דברי רב פפא ורב חסדא לענין בל תשחית אינם נכונים, **כַּל תַּשְׁחִית דְּגוּפָא** [–של גופו] **עָדִיף** מבל תשחית של ממונו, וכשאוכל פת חטים ושותה יין, שהם בריאים יותר מפת שעורים ושיכר, אין זה מוציא הוצאות שלא לצורך.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, כַּד בֵּי רַב דְּלֵית לֵיהּ מִשְׁחָא – תלמיד חכם שאין לו שמן לסוך ידיו קודם נטילת מים אחרונים כדי להעביר הזוהמה מעל ידיו, **נִימְשֵׁי בְּמַיָּא דַּחֲרִיצֵי** – ירחץ ידיו במים שנקוו בחריצים וגדל עליהם ירקרוקית עבה ונוחה כשמן.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, כַּד בֵּי רַב דְּזָבְנִין אוּמְצָא – תלמיד חכם הקונה בשר חי, **לִיזְבְּנִין אוּנְקָא** – יקנה את צואר הבהמה, **דְּאִית בֵּיהּ תְּלָתָא מִינֵי בִּישְׂרָא** – שיש בו טעם של שלשה מיני בשר, בשר שמן, בשר כחוש, וגיד הצואר.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, כַּד בֵּי רַב דְּזָבְנִין כִּיתּוֹנִיתָא – תלמיד חכם הקונה כתונת פשתן, **לִיזְבְּנִין מִדְּנַהַר אַבָּא** – יקנה אותה ממקום הנקרא 'נהר אבא', שפשתנו יפה, **וְנִיחַוְורֵהּ כָּל תְּלָתִין יוֹמִין** – ויכבסנה אחת לשלושים יום ולא יותר, **דִּמְפַטְּיָא לֵיהּ תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא** – כדי שיפטר מלקנות כתונת חדשה שנים עשר חודש, כלומר, אם יקנה כתונת כזו שפשתנה יפה ויכבסנה פעם בשלושים יום, ולא יותר, תתקיים לו זמן רב, **וַאֲנָא עָרְבָא** – ואני ערב לו שתתקיים בידו.

הגמרא מבררת את המקור של המילה 'כיתוניתא'. שואלת הגמרא: **מַאי כִּיתּוֹנִיתָא** – מדוע כתונת קרויה 'כיתוניתא'. משיבה הגמרא: מלשון **כִּיתָּא נָאָה** – כת נאה, כלומר ראויה היא להושיב את בעליה בין אנשים חשובים.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, כַּד בֵּי רַב לָא לֵיתִיב אַצִּיפְתָּא חַדְתָּא – תלמיד חכם לא ישב על מחצלת חדשה של גמי לח, **דִּמְכַלְיָא מָאנֵיהּ** – שהלחלוחית שבה מבלה את הבגדים.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, כַּד בֵּי רַב לָא לִישַׁדַּר מָאנֵיהּ לְאוּשְׁפִּיזֵיהּ לְחַוְורֵיהּ לֵיהּ – תלמיד חכם לא ישלח את בגדיו לבעלת האכסניא שלו שתכבסם, **דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא** – שאינו דרך ארץ, **דִּילְמָא חָזֵי בֵּיהּ מִידִּי וְאָתֵי לְמִנְּגִיעָא** – שמא תראה בו כתם של קרי ויתגנה עליה.

אָמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא לִבְנָתֵיהּ – לבנותיו, **תְּהֵוֵי צְנִיעָתָן בְּאַפֵּי נַבְרֵיכוּ** – תהיו צנועות בפני בעליכן, **לָא תֵּיכְלוּן נַהֲמָא בְּאַפֵּי נַבְרֵיכוּ** – אל תאכלו לחם בפני בעליכן, שפעמים שתאכלו הרבה ותתגנו עליהם. **לָא תֵּיכְלוּן יַרְקָא בְּלֵילְיָא** – אל תאכלו ירק בלילה, מפני ריח הפה. **לָא תֵּיכְלוּן תַּמְרֵי בְּלֵילְיָא** – אל תאכלו תמרים בלילה, **וְלָא תִּשְׁתּוּן שִׁיכְרָא בְּלֵילְיָא** – ואל תשתו שיכר בלילה, שדברים אלו משלשלים ומביאים לידי הפחה. **וְלָא תִּיפָּנּוּן הֵיכָא דְּמִפָּנֵי נַבְרֵיכוּ** – ולא תפנו במקום שרגילים בעליכן להיפנות שם, לא בגילוי בפניהם בשדות, ואפילו שלא בפניהם, שמכיר מקומו ומקומה, ומתוך כך נמאסת בעיניו. **וְכִי קָא קָאֵרֵי אַבָּבָא אִינִישׁ** – וכשקורא אדם בדלת, **לָא תֵּימְרוּן מַנּוּ** – אל תאמרו 'מי הוא' בלשון זכר, **אֶלָּא** תאמרו **מַנִּי** – 'מי היא' בלשון נקבה, שלא תרגילו לשונכן לדבר עם זכרים. וכשבעליכן ממשמשים בכן קודם תשמיש, **וְנָקִיט מַרְגָּנִיתָא בַּחֲדָא יְדֵיהּ** – ואוחז את המרגלית [–דדים] בידו אחת, **וְכוּרָא בַּחֲדָא יְדֵיהּ** – ואת הכור [–אותו מקום] בידו אחרת, **מַרְגָּנִיתָא אַחְוִי לְהוּ** – את המרגלית המציאו לו כדי שתתרבה תאותו, **וְכוּרָא לָא אַחְוִי לְהוּ** – ואותו מקום אל תמציאו לו מהר, **עַד דְּמִיצְּטַעֲרָן** – עד שתתרבה תאותו ויצטער, **וַהֲדַר אַחְוִי לְהוּ** – ואז תמציאו לו.

שנינו במשנה: **אֵין שׁוֹלְחִין אֶת הַכַּרְשִׁינִין [וכו']** אבל נותנם לתוך הכברה או לתוך הכלכלה [–סל]. ואף על פי שפעמים שהפסולת נופלת דרך נקבי הכברה או הסל והפסולת נבררת מאליה. הגמרא מבארת שמשנתנו אינה שנויה כדברי הכל. אומרת הגמרא: **מַתְנִיתִין**

המשך בעמוד נה

וקראו לפיה רע משום **דְּאִית לָהּ רִירֵי** – שמטילה רירים במאכלה, והאוכל שלפניה נמאס ואינו ראוי לתיתו לפני החמור. **וְהָא דְּקָתָנֵי** – ומה ששנינו בברייתא השניה 'נוֹטְלִין מִלִּפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ רַע', היינו משום שמדובר **בַּחֲמוֹר**, וקראו לפיו רע משום **דְּלֵא דָּיֵיק וְאָכִיל** – שאינו מדקדק במאכלו ואוכל גם קוצים וברקנים, ומה ששנינו באותה ברייתא 'וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ יָפֶה' היינו משום שמדובר **בְּפָרָה**, וקראו לפיה יפה משום **דְּדָיֵיקָא וְאָכְלָה** – שמדקדקת במאכלה.

משנה

המשנה ממשיכה לבאר דיני טלטול מוקצה בשבת: **הַקֶּשׁ** – זנבות השיבולים שהוא החלק שנקצר עמהם **שֶׁמונח עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה** שאינה עומדת לשכיבה, ורוצה לשכב עליו, והוא עשוי כמו תל [–ערימה] ואינו נוח לשכב עליו, **לֹא יְנַעֲנְעֶנּוּ בְּיָדוֹ** כדי שיהא צף ורך ומסודר כמחצלת, ויהא רך ונוח לשכיבה, מפני שסתם קש עומד להסקה האסורה בשבת, ומוקצה הוא ואסור בטלטול בשבת, **אֶלָּא מְנַעְנְעוֹ בְּגוּפוֹ**, כלומר בכתפיו, שטלטול מן הצד [שאינו בידים] הוא ומותר. **וְאִם הָיָה** הקש עומד **לַמַּאֲכַל בְּהֵמָה**, שאינו מוקצה, **אוֹ שֶׁהָיָה עָלָיו כַּר אוֹ סָדִין**, שבכך גילה דעתו שהקצהו לשכיבה, **מְנַעְנְעוֹ** אף **בְּיָדוֹ** לרככו לצורך שכיבה, מפני שתורת כלי עליו.

המשנה מביאה הלכה נוספת שהיא מגזירת חכמים: **מַכְבֵּשׁ** – כלי שכובשים בו בגדים לאחר כיבוסם, שעשוי משני לוחות ארוכים וכבדים זה על זה, ומניחים את הבגדים על הלוח התחתון, ומורידים עליהם את הלוח העליון כדי ליישרם ולעשותם נאים ללבישה, אם הוא **שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים**, שאין לוחותיו מהודקים כל כך, אלא רק צמודים, ומונחים ביניהם בגדים, **מַתִּירִין** את המכבש, כלומר מפרידים את הלוחות בשבת כדי ליטול את הבגדים, מפני שהוא לצורך השבת, **אֲבָל לֹא כּוֹבְשִׁין** בו בגדים, מפני שהוא טורח לצורך חול. **וּמכבש שֶׁל כּוֹבְסִין** – אומנים במלאכת הכביסה, **לֹא יַנִּיחַ בּוֹ** אף להתירו, כיון שלוחותיו מהודקים יותר, מפני שהוא מכבש של אומנים העשוי לתקן בגדים ולהחליקם לאחר כביסתם, ולכן התרתו והפרדת לוחותיו דומה לסתירה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אף מכבש של כובסים, **אִם הָיָה מוּתָּר** – אם היו הלוחות נפרדים מעט כבר **מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מַתִּיר אֶת כּוּלּוֹ**, כלומר מפריד את לוחותיו לגמרי, **וְשׁוֹמְטוֹ** – ושומט את הבגד ממנו, שזה אינו נראה כסתירה.

גמרא

הגמרא מביאה הלכה בענין טלטול מן הצד: **אָמַר רַב נַחְמָן, הַאי פּוּגְלָא** – צנון זה שטומנים בקרקע כדי שיתקיים [ולא יקרב], ורוצה לחולצו מן הקרקע בשבת, **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**, דהיינו שראשו העליון שהוא החלק העבה נמצא למעלה, וחולץ הצנון מראשו, ועוקצו הצר שנמצא למטה נמשך אחריו, **שָׁרֵי** [–מותר], משום שבאופן זה הגומא שבקרקע למעלה רחבה, ואינו מזיז עפר כשמוציאו. אך לחולצו בשבת **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה**, דהיינו שעוקצו הצר נמצא למעלה, וחולצו מעוקצו וראשו העבה נמצא למטה ונמשך אחריו, **אֲסִיר** [–אסור], כיון שבאופן זה הגומא שבקרקע צרה, וכשמוציא את הצנון מזיז עפר ומטלטלו, ואף שטלטול מן הצד הוא ואינו מטלטלו בידים, נחשב טלטול ואסור.

הגמרא מוכיחה שלא כדברי רב נחמן ממשנתנו: **אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַבָּא, אֲמָרֵי בֵּי רַב** – אמרו בני ישיבתו של רב, **תְּנִינָא** – שנינו במשנתנו **דְּלֵא כְּרַב נַחְמָן**, שהרי כך נאמר במשנה, **הַקֶּשׁ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּטָּה לֹא יְנַעֲנְעוֹ בְּיָדוֹ**, כיון שסתם קש להסקה הוא עומד ומוקצה הוא, **אֲבָל מְנַעְנְעוֹ בְּגוּפוֹ** מפני שטלטול מן הצד הוא, **וְאִם הָיָה** הקש עומד **לַמַּאֲכַל בְּהֵמָה, אוֹ שֶׁהָיָה עָלָיו כַּר אוֹ סָדִין** מערב שבת, שאז גילה דעתו שהקצהו לשכיבה, **מְנַעְנְעוֹ בְּיָדוֹ. וּשְׁמַע מִינָּהּ** – יש להוכיח ממה שבכל אופן מותר לנענעו בגופו, **שִׁטְלְטוּל מִן הַצַּד** שאינו בידים **לֹא שְׁמֵיהּ טִלְטוּל** – אינו נחשב לטלטול האסור בשבת. ולפי זה מותר להוציא צנון מן הקרקע גם מלמטה למעלה, אף אם מזיז עפר בכך, ושלא כדברי רב נחמן. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש להוכיח כן.

הגמרא מביאה הלכה נוספת בהלכות שבת שהתירו בה על ידי שינוי: **אָמַר רַב יְהוּדָה, הָנֵי פַּלְפְּלֵי** – פלפלים אלו, **מֵידָק חָדָא חָדָא בְּקָתָא דְּסַכִּינָא שָׁרֵי** – מותר בשבת לכתוש אחד אחד מהם בקת הסכין [שבו אוחזים את הסכין], כיון שזו רק טחינה כלאחר יד, כלומר בשינוי, שטוחן כל אחד בפני עצמו בכלי שאינו מיוחד לכך, ולכן אין בכך איסור משום מלאכת 'טוחן', אך **תַּרְתֵּי אֲסִיר** – שנים יחד אסור לכתוש, שכיון שדרכו בכך יש בזה משום מלאכת 'טוחן'.

הגמרא מביאה דעה החולקת בזה: **רָבָא אָמַר, כֵּיוָן דְּמִשַּׁנֵּי** – שהוא משנה בכך שכותש בקת הסכין, שלא כדרכו לכתוש בריחיים או במדוכה, **אֲפִילּוּ טוּבָא נַמִּי** – מותר לו לכתוש אף פלפלים רבים יחד.

הגמרא מביאה כמה הלכות נוספות בהלכות שבת: **אָמַר רַב יְהוּדָה, מַאן דְּסָחֵי בְּמַיָּא** – מי שרוחץ במי ים או נהר, לא יצא ואחר כך ינגב את עצמו, אלא בעוד רגליו במים **לִינַגֵּיב נַפְשֵׁיהּ בְּרִישָׁא וַהֲדַר לִיסְלֵיק** – ינגב את עצמו עד לרגליו בתחילה ואחר כך יעלה מהמים, שאם ישארו עליו המים ביציאתו יש לחשוש **דִּילְמָא אָתֵי לְאָתּוּיֵי** – שמא יבוא לטלטלם **אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכַרְמְלִית**, ששפת הים או הנהר דינה בכרמלית, ויעבור על איסור דרבנן של טלטול ארבע אמות בכרמלית.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי**, הרי **כִּי קָא נָחִית נַמִּי** – גם כשהוא יורד למים **קָא דָּחֵי כֹּחוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת** – הוא דוחף בכחו את המים ארבע אמות, **וַאֲסִיר**, והיה צריך להחמיר להכנס למים בנחת, כדי שלא יזרקו ניצוצות המים אל מחוץ לארבע אמות מחמת כחו.

מתרצת הגמרא: על טלטול על ידי **כֹּחוֹ בְּכַרְמְלִית לֹא גָּזְרוּ** חכמים.

הלכה נוספת שנאמרה בהלכות שבת: **אָמַר אַבָּיֵי, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב יְהוּדָה, טִיט שֶׁעַל גַּב** [–כף] **רַגְלוֹ, מְקַנְּחוֹ** – מקנח את רגלו **בַּקַּרְקַע** להוריד הטיט, **וְאֵין מְקַנְּחוֹ בַּכּוֹתֶל.**

מביאה הגמרא קושיא על הלכה זו: **אֲמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא** – מה הטעם **שֶׁבַּכּוֹתֶל לֹא** יקנח, **מִשּׁוּם דְּמִיחֲזֵי כְּבוֹנֶה** – שנראה כמוסיף על בנין הכותל ומחזקו על ידי הטיט שמניח עליו, **הָא בְּנֶגֶן חֵקְלָאָה הוּא** – והרי בנין של שדה הוא, ואין דרך בנין של בתים בכך, ואף כשמתכוין לכך אסור רק מדרבנן, וכאן שאינו מתכוין יהא מותר לגמרי כיון שאין נראה כלל כבונה.

רבא סובר שההלכה בנידון זה הפוכה: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, אדם שיש טיט על רגלו **מְקַנְּחוֹ בַּכּוֹתֶל** ואין חשש שנראה כבונה כאמור, **וְאֵין מְקַנְּחוֹ בַּקַּרְקַע**, כיון שיש חשש **דִּילְמָא אָתֵי לְאַשְׁווּיֵי גּוּמּוֹת** – שמא יבוא להשוות גומות, שכן דרך אדם לחזר אחר מקום גומא כדי לקנח את רגלו, כיון שבמישור אינה מתנקה היטב, וכשיהא עסוק לקנח את רגלו ישכח ששבת היום, ויבוא להתכוין בקינוחו להשוות את הגומות, ואם יעשה כן בבית יעבור על מלאכת 'בונה', ובשדה יעבור על מלאכת 'חורש'.

הגמרא מביאה דעות נוספות בהלכה זו: **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, נחלקו בזה אמוראים, **מַר בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַבִינָא אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין לקנח רגל המלוכלכת בטיט בכותל ובין לקנחה בקרקע, **אָסוּר**, בכותל אסור משום שנראה כמוסיף על הבנין, ובקרקע אסור שמא יבוא להשוות גומות. **וְרַב פָּפָּא אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין לקנח בכותל ובין בקרקע, **מוּתָּר**, כיון שאין דרך האדם המתכוין לבנין או להשוות הגומות לקנח שם טיט ברגליו אלא עושה כן בידיו.

שואלת הגמרא: לְשִׁיטַת **מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא** שאסור לקנח את רגלו מן הטיט בין בקרקע ובין בכותל, **בְּמַאי מְקַנְּחִי לֵיהּ** – במה יקנחוהו. משיבה הגמרא: **מְקַנְּחִי לֵיהּ בַּקּוֹרָה** – יקנחוהו בקורת עץ המוטלת על הקרקע.

המשך בעמוד י

דְּאִית לָהּ רִירֵי. וְהָא דְּקָתָנֵי "נוֹטְלִין מִלִּפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ רַע" – כַּחֲמוֹר דְּלָא דָּיֵיק וְאָכֵיל, "וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ יָפֶה" – כְּפָרָה דְּדָיְיקָא וְאָכְלָה. **מַתְנִי'** הַקַּשׁ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּטָּה – לֹא יְנַעְנְעֶנּוּ בְּיָדוֹ, אֶלָּא מְנַעְנְעוֹ בְּגוּפוֹ. וְאִם הָיָה מַאֲכַל בְּהֵמָה, אוֹ שֶׁהָיָה עָלָיו כַּר אוֹ סָדִין – מְנַעְנְעוֹ בְּיָדוֹ. מַכְבֵּשׁ שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים – מַתִּירִין, אֲבָל לֹא כּוֹבְשִׁין. וְשֶׁל כּוֹבְסִין – לֹא יִגַּע בּוֹ. רַ' יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה מוּתָּר מֵעֶ"שׁ – מַתִּיר אֶת כּוּלּוֹ וְשׁוֹמְטוֹ. **גְּמָ'** אָמַר רַב נַחְמָן: הַאי פּוּגְלָא, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה – שָׁרֵי, מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה – אֲסִיר. אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַבָּא, אָמְרִי בֵּי רַב: תָּנֵינָא דְּלָא כְּרַב נַחְמָן "הַקַּשׁ שֶׁעַ"ג הַמִּטָּה – לֹא יְנַעְנְעוֹ בְּיָדוֹ, אֲבָל מְנַעְנְעוֹ בְּגוּפוֹ. וְאִם הָיָה מַאֲכַל בְּהֵמָה, אוֹ שֶׁהָיָה עָלָיו כַּר אוֹ סָדִין – מְנַעְנְעוֹ בְּיָדוֹ". ש"מ: טִלְטוּל מִן הַצַּד – לָא שְׁמֵיהּ טִלְטוּל, ש"מ. אֲמַר רַב יְהוּדָה: הָנֵי פִּלְפְּלֵי מֵידָק חֲדָא חֲדָא בְּקַתָּא דְּסַכִּינָא – שָׁרֵי, תַּרְתֵּי – אֲסִיר. רָבָא אֲמַר: כֵּיוָן דְּמְשַׁנֵּי – אֲפִילּוּ טוּבָא נַמִי. אֲמַר רַב יְהוּדָה: מַאן דְּסָחֵי בְּמַיָּא – לִינְגִּיב נַפְשֵׁיהּ בְּרֵישָׁא, וַהֲדַר לִיסְלִיק, דִּילְמָא אָתֵי לְאַתּוּיֵי ד' אַמּוֹת בְּכַרְמְלִית. אִי הָכִי, כִּי קָא נָחֵית נַמִי, קָא דָּחֵי כֹּחוֹ ד' אַמּוֹת, וַאֲסִיר! כֹּחוֹ בְּכַרְמְלִית לֹא גָּזְרוּ. אָמַר אַבַּיֵי וְאִיתֵּימָא רַב יְהוּדָה: טִיט שֶׁעַ"ג רַגְלוֹ מְקַנְּחוֹ בַּקַּרְקַע, וְאֵין מְקַנְּחוֹ בַּכּוֹתֶל. אֲמַר רָבָא: מ"ט בַּכּוֹתֶל לֹא מִשּׁוּם דְּמִיחֱזֵי כְּבוֹנֶה, הָא בִּנְיָן חַקְלָאָה הוּא! אֶלָּא אָמַר רָבָא: מְקַנְּחוֹ בַּכּוֹתֶל, וְאֵין מְקַנְּחוֹ בַּקַּרְקַע, דִּילְמָא אָתֵי לְאַשְׁוּוּיֵי גּוּמּוֹת. אִיתְּמַר, מָר בְּרֵיהּ דְּרָבִינָא אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה אָסוּר, רַב פַּפָּא אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – מוּתָּר. לְמַר בְּרֵיהּ דְּרָבִינָא בְּמַאי מְקַנְּחֵי לֵיהּ? מְקַנְּחֵי לֵיהּ בַּקּוֹרָה. אֲמַר רָבָא: לָא לֵיתִיב אִינִישׁ אַפּוּמֵיהּ דְּלֶיחְיָיא, דִּילְמָא מִיגַּנְדְּרָא לֵיהּ חֵפֶץ וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי. וַאֲמַר רָבָא: לָא לִיצַדֵּד אִינִישׁ כּוּבָא, דִּילְמָא אָתֵי לְאַשְׁוּוּיֵי גּוּמּוֹת. וַאֲמַר רָבָא: לָא לִיהֲדוּק אִינִישׁ אוּדְרָא בְּפוּמָא דְּשִׁישָׁא, דִּילְמָא אָתֵי לִידֵי סְחִיטָה. אָמַר רַב כָּהֲנָא: טִיט שֶׁעַ"ג בִּגְדוֹ מְכַסְכְּסוֹ מִבִּפְנִים וְאֵין מְכַסְכְּסוֹ מִבַּחוּץ. מֵיתִיבִי: טִיט שֶׁעַ"ג מִנְעָלוֹ – מְגָרְרוֹ בְּגַב סַכִּין, וְשֶׁעַל בִּגְדוֹ – מְגָרְרוֹ בַּצִּפּוֹרֶן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְכַסְכֵּס. מַאי לָאו – שֶׁלֹּא יְכַסְכֵּס כְּלָל! לֹא, שֶׁלֹּא יְכַסְכֵּס מִבַּחוּץ, אֶלָּא מִבִּפְנִים. א"ר אַבָּהוּ א"ר אֶלְעָזָר אָמַר רַ' יַנַּאי: מְגָרְרִין מִנְעָל חָדָשׁ, אֲבָל לֹא יָשָׁן.

במה

רש"י

דְּאִית לָהּ רִירֵי. וְאִימְאִיס, וְהָא דְּקָרֵי לָהּ הָכָא פִּיהָ יָפֶה וְהָכָא פִּיהָ רַע – כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל: **פִּיהָ יָפֶה** – דְּלֵית לֵיהּ רִירֵי; **פִּיהָ רַע** – דְּלָא דָּיֵיק וְאָכֵיל, שֶׁאוֹכֵל קוֹצִים וּבַרְקָנִים: **מַתְנִי' הַקַּשׁ שֶׁעַל הַמִּטָּה.** וּסְתָמָא לְהַסָּקָה, וּמוּקְצֶה הוּא. וּבָא לִשְׁכַּב עָלָיו, וּמְנַעְנְעוֹ כְּדֵי שֶׁיְּהֵא צָף וְרַךְ לִשְׁכַּב: **לֹא יְנַעְנְעֶנּוּ בְּיָדוֹ.** דְּמוּקְצֶה הוּא: **אֲבָל מְנַעְנְעוֹ בְּגוּפוֹ.** בִּכְתֵפָיו, וְטִלְטוּל מִן הַצַּד הוּא, דְּלָא שְׁמֵיהּ טִלְטוּל: **אוֹ שֶׁהָיָה עָלָיו כַּר אוֹ סָדִין.** דְּגַלֵּי דַּעְתֵּיהּ דְּאַקְצְיֵיהּ לִשְׁכִיבָה, מֵעַתָּה תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו: **מַכְבֵּשׁ.** פריש"א, שְׁנֵי לְוָוחִים אֲרוּכִּים וּכְבֵדִים, וְסוֹדְרִין בְּגָדִים עַל הַתַּחְתּוֹן, וּמוֹרִידִין הָעֶלְיוֹן עָלָיו. וְכוֹבְשִׁים אֶת הַבְּגָדִים עַל יְדֵי יְתֵדוֹת. שֵׁיֵּשׁ עַמּוּדִים קְבוּעִין מְנוּקָּבִין בְּאַרְבַּע הַפֵּיאוֹת שֶׁל הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהָעֶלְיוֹנָה מְנוּקֶּבֶת בְּאַרְבַּע זָוִיּוֹתֶיהָ, וְעוֹלָה וְיוֹרֶדֶת בָּעַמּוּדִים. וּכְפִי מַה שֶׁהוּא רוֹצֶה לִכְבּוֹשׁ מוֹרִידָהּ, וְתוֹחֵב יָתֵד בְּנֶקֶב הָעַמּוּד, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲלוֹת: **מַתִּירִין.** אֶת הַמַּכְבֵּשׁ, שֶׁנּוֹטֵל אֶת הַיָּתֵד וְהוּא נִיתָּר, דְּהַיְינוּ צוֹרֶךְ שַׁבָּת, שֶׁנּוֹטֵל אֶת הַכֵּלִים: **אֲבָל לֹא כּוֹבְשִׁין.** דְּהַיְינוּ צוֹרֶךְ חוֹל: **וְשֶׁל כּוֹבְסִין לֹא יִגַּע בּוֹ.** מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָשׂוּי לְתַקֵּן הַבְּגָדִים, וְתוֹחֲבוֹ בְּחָזְקָה וּמִיהֲדַק, וְהַתָּרָה שֶׁלּוֹ דּוֹמָה לִסְתִירָה: **גְּמָ' הַאי פּוּגְלָא.** צְנוֹן שֶׁטּוֹמְנִין בַּקַּרְקַע לְהִתְקַיֵּים, כְּשֶׁבָּא לְחָלְצוֹ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה – שָׁרֵי אִם הָיָה רֹאשָׁהּ מִלְּמַעְלָה וְעוּקְצָהּ מִלְּמַטָּה, וְחוֹלְצָהּ מֵרֹאשָׁהּ הֶעָבֶה תְּחִילָּה וְעוּקְצָהּ נִמְשָׁךְ אַחֲרֶיהָ – מוּתָּר לְפִי שֶׁהַגּוּמָּא רְחָבָה מִלְּמַעְלָה וְאֵין מְזִיזִין הַקַּרְקַע כְּשֶׁהוּא שׁוֹמְטָהּ. אֲבָל אִם חוֹלְצָהּ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁתַּחְתּוֹנָהּ נָתוּן לְמַעְלָה וְרֹאשׁ עֶלְיוֹנָהּ שֶׁהוּא עָב נָתוּן לְמַטָּה, וְהוּא שׁוֹמְטָהּ מִסּוֹפָהּ לְרֹאשָׁהּ – אָסוּר. לְפִי שֶׁהַגּוּמָּא קְצָרָה מִלְּמַעְלָה, וּכְשֶׁהוּא חוֹלְצָהּ מֵזִיז הֶעָפָר וּמְטַלְטְלוֹ. וְאע"ג דְּטִלְטוּל מִן הַצַּד הוּא – שְׁמֵיהּ טִלְטוּל, וְאָסוּר: **תָּנֵינָא דְּלָא כְּר"נ.** דְּאִילּוּ מִמַּתְנִיתִין שָׁמְעִינַן דְּלָא שְׁמֵיהּ טִלְטוּל, דְּקָתָנֵי: מְנַעְנְעוֹ בְּגוּפוֹ: **מֵידָק.** דָּיֵיק: **חֲדָא חֲדָא.** לָאו טוֹחֵן הוּא, אֶלָּא כִּלְאַחַר יָד: **דְּקָמְשַׁנֵּי.** שֶׁלֹּא בְּרֵחַיִם וְשֶׁלֹּא בִּמְדוֹכָה: **לְאַתּוּיֵי ד' אַמּוֹת.** מַיִם שֶׁעָלָיו: **קָא דָּחֵי כֹּחוֹ.** אֶת הַמַּיִם ד' אַמּוֹת: **אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה אָסוּר.** זֶה מִשּׁוּם בּוֹנֶה, וְזֶה מִשּׁוּם אַשְׁוּוּיֵי גּוּמּוֹת: **אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה מוּתָּר.** אֵין דֶּרֶךְ מִתְכַּוֵּין בְּכָךְ, וְקִי"ל כְּר"שׁ: **בַּקּוֹרָה.** בְּעֵץ הַמּוּטָּל עַל הַקַּרְקַע: **אַפּוּמָא דְּלֶחְיָיא.** שֶׁל מָבוֹי, דְּלֵיכָּא הֶכֵּירָא: **אוּדְרָא.** מוֹכִין שֶׁסּוֹתְמִין בָּהֶן פִּי הַפַּךְ: **שִׁישָׁא.** פַּךְ: **מְכַסְכְּסוֹ.** מְשַׁפְשְׁפוֹ: **מִבִּפְנִים.** דְּלָא מוֹכְחָא מִילְּתָא לְאִיתְחֲזוּיֵי כִּמְלַבֵּן, וּמְלַבֵּן מַמָּשׁ לָא הָוֵי, דְּאֵין נוֹתֵן שָׁם מַיִם: **כִּסְכּוּס.** דָּמֵי לִמְכַבֵּס: **אֲבָל לֹא יָשָׁן.** שֶׁקּוֹלְפוֹ, וְהָוֵי מְמַחֵק:

במה

תוספות

הקש שע"ג המטה. בריש פרק "כירה" (דף לו:) פי' מה הוא קש: **הני** פלפלי מידק חדא כו'. פירש ר"ת בשאלתות דרב אחאי, בפרשת "אמור אל הכהנים" מפרש: דבי"ט מיירי. וקשה לר': דהוה ליה לפרש בהדיא, כיון דבמכילתין לא מיירי אלא בשבת! ועוד: היכי אסר רב יהודה כולי האי בפלפלין? הא אפילו מלח שרינא בפ"ק דביצה (ד' יד.) במדוך של עץ! אלא נראה לרבי דהכא בשבת איירי, ואגב דאיירי בטלטול ע"י שינוי – מייתי ליה הכא. ובכולה שמעתא נמי מייתי מילי דשבת טובא, אע"ג דלא שייכן הכא כולי האי. אבל בי"ט נראה לר"י דשרי בלא שינוי, אפי' במדוך של אבן כשאר תבלין. דתנן בפ"ק דביצה (שם), ב"ה אומר: תבלין נדוכין במדוך של אבן, והמלח במדוך של עץ. ואמרי' בגמרא: דכ"ע מלח בעי שינוי. מ"ט? רב הונא ורב חסדא, חד אמר: כל הקדרות כולן צריכות מלח, ואין כל הקדרות צריכות תבלין. וחד אמר: כולן מפיגין טעמן, ומלח אין מפיגה טעמא. מאי בינייהו? איכא בינייהו דידע מאי בעי בשולי אי נמי: מוריקא. פירוש: מוריקא אינה מפיגה טעמא. למ"ד משום הפגת טעם – אסור. ולמ"ד משום כל הקדרות כו' – שרי. א"כ פלפלין דהכא – נמי שרי, דאין כל הקדרות צריכות פלפלין. וא"כ (ס"א ואי נמי) למ"ד נמי משום הפגת טעם – פלפלין שרו, דצריך לומר נמי שמפיגים טעמם, מדלא קאמר איכא בינייהו פלפלין. ומיהו, אומר רבי: דאין זה דקדוק, שצריך לפרש שם בע"א דקשיא למ"ד דשרי מוריקא משום דאין כל הקדרות צריכות מוריקא, א"כ יהא מותר לקוצרו ולחותכו מן המחובר? אע"כ צריך לפרש: יש בו הפגת טעם, ולא כשאר תבלין – להכי שרי, למ"ד אין כל הקדרות כו' כיון דאיכא נמי קצת הפגת טעמא. והשתא אתי שפיר דלקצור אסור. ומהשתא אין ראיה להתיר פלפלין, דשמא אין בהם הפגת טעם כלל. ומיהו, אומר ר"י: דע"כ הם מפיגין טעמם, דתנן בפ"ב דביצה (ד' כג.): ג' דברים רבי אלעזר בן עזריה מתיר וחכמים אוסרין: שוחקין את הפלפלין ברחים שלהן. והיכי הוה שרי רבי אלעזר בן עזריה אי לא מפיגין טעמא? ואין סברא לומר דבהא פליגי רבי אלעזר בן עזריה ורבנן, דמר סבר דמפיגין טעמא ומר סבר אין מפיגין טעמא. אלא, מדשרי ר' אלעזר בן עזריה – ש"מ דמפיגין טעמא. ורבנן דאסרי – משום דברחים שלהם מיחזי טפי כי עובדא דחול. ועוד: תניא בהדיא בתוספתא דביצה, בתר פלוגתא דבית שמאי ובית הלל: הפלפלין כתבלין. על כן נראה לר"י דמותר לכתוש פלפלין ביום טוב, אפילו במדוך של אבן. ומיהו, היכא דידע מאי קדרה בעי בשולי – אסור במדוך של אבן, דלא ידענא כמאן הלכתא, ואזלינן לחומרא. ולא שייך למימר בשל סופרים הלך אחר המיקל היכא דאם הוא קולא בדבר אחד חומרא הוא בדבר אחר. מיהו, במדוך של עץ ממ"נ שרי, אפי' במדוכה של אבן כעין שלנו שקורין מורטיי"ר. כיון שהמדוך של עץ דלא אסרינן התם היכא דידע מאי קדרה בעי בשולי אלא בלא שינוי. ושומין הנדוכים בי"ט – נראה לר"י דשרי, אפי' ידע מאי קדרה בעי בשולי, לפי שמפיגין טעמן יותר מדאי ושרי. מידי דהוי אשוחט ומבשל, דשרי לכ"ע אפילו יודע מאי קדרה בעי בשולי, דנראה הוא דהפגת טעם היינו שתש כח התבלין, ואינם חדין כל כך ויכול לתקן הדבר כשמרבה התבלין. אבל הפגת טעם שומין – אין יכול לתקן, מידי דהוה אשוחט ואופה ומבשל. וגם רוח רעה שורה עליהן [נדה יז.] אם דכן מערב י"ט, אפילו במדוך של אבן או של ברזל שרי. ועוד: דאין נראה שיהו בכלל תבלין, דלא מיקרי תבלין אלא ירקות כעין כמון, אבל שומין ובצלים – אינם בכלל תבלין): **דילמא** אתי לאשווי גומות. אע"ג דרבא ס"ל בסוף פ"ב דביצה (ד' כג.) בדבר שאין מתכוין כר"ש – גזרינן – הכא כשיהא עסוק לקנח רגלו ישכח שבת, ויתכוין לאשווי גומות. כעין שמצינו בפ' בתרא דעירובין (ד' קד.): דנשים המשחקות באגוזים ובתפוחים – אסור, דילמא אתי לאשווי גומות. כלומר: במתכוין, שמשכחת שבת מחמת שחוק שלהן: **אודרא** אפומא דשישא. פי' בפ' "ח' שרצים" (לעיל ד' קיא:) [בד"ה האי מסוכרייתא שם ע"א]:

במנעל

תוספות

במנעל מרופט כו׳ ואם חלצה חליצתה כשרה. וא״ת: אמאי גזרינן בפרק ״מצות חליצה״ (יבמות דף קב.) מנעל אטו מנעל מרופט כיון דדייבד חליצתה כשרה? ואומר ר״י: דגזרינן אטו מרופט יותר מדאי, שאינו חופה רוב רגלו, דאם חלצה בו – אין חליצתה כשרה. מ״ר: **ההיא** דרבי יהודה משום דרבי אליעזר היא. מכאן ראיה דרבי יהודה שרי דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו, כמו שפירשתי בסוף פרק ״במה מדליקין״ (דף לה:) ד״ה הא ר״י:

הדרן עלך תולין

נוטל. רבא כרבי נתן ס״ל. פירש״ בפ׳ ״המצניע״ (לעיל ד׳ צד.):

תינוק מת וכיס תלוי בצוארו פטור. דאגב מרריה מבטיל ליה לכיס. א״נ: תינוק חי הוא צריך לכיס לטייל בו התינוק, אבל תינוק מת – מה צריך לכיסו? והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ופטור, שלא הוציא כדרך המוציאין: **אי** הכי מאי איריא אבן אפי׳ דינר נמי. אי אמרת בשלמא דתרוייהו מבטל להו, בין אבן ובין דינר, ואין כאן טלטול מוקצה כלל – היינו דנקט אבן. משום דאי נפיל – לא אתי אבוה לאתויי. אבל דינר, אי נפיל אתי אבוה לאתויי – לא. אלא אי אמרינן דתרוייהו לא בטלי, ואפ״ה שרינן איסור מוקצה כשמטלטל התינוק עם האבן משום גיעגועין – בדינר נמי לישתרי. דלא שייך למימר דילמא אתי אבוה לאתויי, דמאי נפקא לן מינה דהשתא נמי דאיכא איסור מוקצה שרינן ליה משום גיעגועין!? ומשני: דאע״פ שיש איסור מוקצה כשמטלטל התינוק עם האבן, ושרינן ליה משום גיעגועין – מיהו יש לנו להחמיר במוקצה יותר כשמטלטלו בידים משמטלטלו אגב תינוק. אף על גב דבהדהיא שעתא נמי איכא מוקצה – הלכך גזרינן דילמא נפיל בדינר, ואתי אבוה לאתויי. כך פירש רבינו שמואל: ונשדינהו

רש״י

בַּמֶּה מְגָרְרוֹ. לְחָדֵשׁ: **וְהוּא בְּתוֹךְ הַמִּנְעָל.** מִפְּנֵי שֶׁהַמִּנְעָל נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ וְנִמְצָא מְעַבְּדוֹ: **מִתְעַגֵּל.** מִתְגַּלְגֵּל: **קָטַבְלִיָּא.** עוֹר שָׁלוּק שֶׁעוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מִשְׁטָחוֹת לְשֻׁלְחָן וּלְמִטָּה: **אֶלָּא לְצַחְצְחוֹ.** לֹא שָׁנוּ דְּמוּתָּר לְסוּף שֶׁמָּן לְרַגְלוֹ וְנוֹתְנוֹ בְּתוֹךְ הַמִּנְעָל, אֶלָּא שֶׁמִּתְכַּוֵּין לְצַחְצְחוֹ לַמִּנְעָל: **וּלְצַחְצְחוֹ מִי שָׁרֵי.** בְּמוּתְכַּוֵּין, הָא אִיכָּא לְמִיגְזַר אִטּוּ לְעַבְּדוֹ: **שִׁעוּר לְצַחְצְחוֹ.** שֶׁלֹּא הָיָה ב״כ שֶׁמָּן הַנִּישׁוֹף לְעוֹר מוּגוּפוֹ, כְּדֵי לְעַבֵּד לְעוֹר, אֶלָּא לְצַחְצְחוֹ. וּמִיהוּ, אִיהוּ אֲפִי׳ לְצַחְצֵחַ לֹא מִתְכַּוֵּין: **לֹא יָצָא.** אָדָם קָטָן בְּמִנְעָל שֶׁהוּא גָּדוֹל לוֹ, מִשּׁוּם דְּנוֹפֵל מֵרַגְלוֹ וְאִתֵּי לְאַתּוּיֵי: **אֲבָל יוֹצֵא בַּחֲלוּדִּ גָּדוֹל.** דְּלָא נָפֵיל מִינַּיהּ. וּלְמִישְׁלַף וְאַתּוּיֵי לָא חַיְישִׁינַן, דְּלָא קָאֵי עָרוֹם בְּשׁוּק: **מְרוּפָּט.** קָרוּעַ מִלְּמַעְלָה, דִּגְנַאי הוּא לָהּ, וְכִי חַיְיבֵי עֲלָהּ – שְׁלָפָהּ וּמַיְיתֵי לָהּ: **וְלֹא תַּחֲלוּץ בּוֹ.** לְכַתְּחִילָּה, דְּלֵאו נַעַל מְעַלְיָא הוּא: **בְּמִנְעָל חָדָשׁ.** כְּדְמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל. אֶלְמָא לָאו כְּלֵי הוּא, וּבְשַׁבָּת נַמִּי אָסוּר לְטַלְטְלוֹ: **הָנִיחָא לְרָבָא דְּאָמַר.** בְּפ׳ ״כָּל הַכֵּלִים״: דְּבָר שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִיסּוּר, בֵּין שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּגוּפוֹ שֶׁל כְּלִי, בֵּין שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לִמְקוֹמוֹ – מוּתָּר לְטַלְטְלוֹ, מֵאַחַר שֶׁתּוֹרַת כְּלִי עָלָיו. שַׁפִּיר אִיבָּא לְאוֹקוֹמֵי לְהָא דְּתָנֵי ״שׁוֹמְטִין״ בְּרִבְנָן; דְּכִיוָן דִּכְלִי הוּא, וְאִימּוּס נַמִּי כְּלִי הוּא, וְאָתָא עַל גַּב דְּמַלְאַכְתּוֹ דְּאִימּוּס לְאִיסּוּר, לְתַקֵּן מִנְעָלִין – מְטַלְטְלִין לְהַאי אִימּוּס מִשּׁוּם צוֹרְךְ מְקוֹמוֹ, דְּהַיְינוּ מִנְעָל שֶׁהָאִימּוּס נָתוּן לְתוֹכוֹ: **אֶלָּא לְאַבַּיֵּי.** נְהִי נַמִּי דְּמִנְעָל שֶׁעַל הָאִימּוּס לְרִבְנָן כְּלִי הוּא – אִימּוּס מִיהָא מְלַאכְתּוֹ לְאִיסּוּר הוּא, וְזֶה שֶׁשּׁוֹמֵט מִמֶּנּוּ אֶת הַמִּנְעָל – אֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּפוֹ שֶׁל אִימּוּס, וְהַיְינוּ מְטַלְטֵל לְיהּ? **בְּרִפּוּי.** שֶׁהַמִּנְעָל נִשְׁמָט מֵאֵלָיו, וְא״צ לְטַלְטֵל הָאִימּוּס: **הָא לָאו רָפוּי לֹא.** וְע״כ טַעְמָא מִשּׁוּם דְּאִימּוּס אָסוּר לְטַלְטֵל לְצוֹרְךְ מְקוֹמוֹ: ה״ג: **הַהִיא רַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא.** כִּי אֲמַרְהָ לַיְהּ ר׳ יְהוּדָה לְהַהוּא דְּמַפְלִיג בֵּין רָפוּי לְשֶׁאֵינוֹ רָפוּי – אֲלִיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, דְּאָמַר: מִנְעָל שֶׁעַל הָאִימּוּס לָאו גְּמִר כְּלִי הוּא כָּל זְמַן שֶׁמְּחוּסָּר הוֹצָאָה. וּלְעִנְיַן שַׁבָּת נַמִּי, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ מִשּׁוּם דְּלָאו כְּלִי הוּא. וְאַשְׁמְעִינַן דְּרָפוּי לָאו מְחוּסָּר הוֹצָאָה הוּא, וּמוּתָּר לְטַלְטְלוֹ. דְּאִילּוּ לְרִבְנָן, אַף עַל גַּב דְּאֵין רָפוּי – מוּתָּר. דְּטַעְמָא דְּשֶׁאֵין רָפוּי אָסוּר לְרַבִּי יְהוּדָה – לָאו מִשּׁוּם אִימּוּס הוּא, אֶלָּא מִשּׁוּם מִנְעָל גּוּפֵיהּ:

הַדְרָן עֲלָךְ תּוֹלִין

נוֹטֵל. וְהָאֶבֶן בְּיָדוֹ. בְּחָצֵר, וְלָא אָמְרִי׳ דְּמִטַּלְטֵל לְאֶבֶן: **עִם הַטְּהוֹרָה.** אַגַּב הַטְּהוֹרָה, וְאַגַּב חוּלִּין. אֲבָל טְמֵאָה בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ – לָאו בַּת טִלְטוּל הוּא: **אַף מַעֲלִין אֶת הַמְּדוּמָּע.** סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְּלָה לְקִ׳ שֶׁל חוּלִּין, דְּקִי״ל דְּעוֹלָה – מוּתָּר לְהַעֲלוֹתוֹ לִסְאָה תְּרוּמָה מֵהֶן בְּשַׁבָּת, וְיִהְיוּ הַחוּלִּין מוּתָּרִין, וְלָא אָמְרִינַן מִתְּקֵן הוּא. וּבְגְמָרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: **גְּמִ׳ חַיָּיב מִשּׁוּם כִּיס.** וְלֹא מִשּׁוּם תִּינוֹק, כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל. מִשּׁוּם כִּיס מִידֵּי חַיָּיב, וְלָא אָמְרִינַן מִתְּקֵן הוּא. וּבְגְמָרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: **פָּטוּר.** לְגַמְרֵי, כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל: **מִטָּה לְגַבֵּי חַי מִבְטֵל לָהּ.** לְהִיוֹת טִפֵּילָה לוֹ, שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ לָהּ: **מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ.** וּמוֹצִיא מֵת לְקוֹבְרוֹ – מְלָאכָה שֶׁא״צ לְגוּפָהּ הִיא, כְּדְאָמַר בְּ״הַמַּצְנִיעַ״. וְכִיס שֶׁהָיָה תָּלוּי בְּצַוָּארוֹ לְשֹׁחֵק בּוֹ – אַגַּב מְרָרִיהּ מִבְטֵל לְיהּ לְגַבֵּי תִּינוֹק שָׁמֵת, וְלָא חֲשִׁיב לְיהּ הַהִיא שַׁעְתָּא: **וְהָאֶבֶן בְּיָדוֹ.** מִדְּשָׁרֵי לֵיהּ בְּטִלְטוּל בָּחֲצֵר – ש״מ לָאו כְּמַאן דְּנָקִיט לָהּ אִיהוּ לָאֶבֶן דָּמֵי, וּלְגַבֵּי כִּיס הֵיכִי מְחַיְּיבְתִּ לֵיהּ? **בְּתִינוֹק שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּיעֲגוּעִין עַל אָבִיו.** שֶׁאִם לֹא יִטְּלֶנּוּ יֶחֱלֶה. וְלֹא הֶעֱמִידוּ טִלְטוּל שֶׁלֹּא בְּיָדַיִם בְּמָקוֹם סַכָּנָה, וְאע״ג דְּלָאו סַכָּנַת נֶפֶשׁ גְּמוּרָה אֶלָּא סַכָּנַת חוֹלִי:

---

1 בַּמֶּה מְגָרְרוֹ? א״ר אַבָּהוּ: בְּגַב סַכִּין. א״ל הַהוּא סָבָא: סַמֵּי
2 דִּידָךְ מִקַּמֵּי הָא דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: אֵין מְגָרְרִין לֹא מִנְעָל חָדָשׁ
3 וְלֹא מִנְעָל יָשָׁן, וְלֹא יָסוּךְ אֶת רַגְלוֹ שֶׁמֶן וְהוּא בְּתוֹךְ הַמִּנְעָל
4 אוֹ בְּתוֹךְ הַסַּנְדָּל, אֲבָל סָךְ אֶת רַגְלוֹ שֶׁמֶן וּמַנִּיחַ בְּתוֹךְ
5 הַמִּנְעָל אוֹ בְּתוֹךְ הַסַּנְדָּל. וְסָךְ כָּל גּוּפוֹ שֶׁמֶן וּמִתְעַגֵּל ע״ג
6 קָטַבְלִיָּא וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. אָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְצַחְצְחוֹ,
7 אֲבָל לְעַבְּדוֹ – אָסוּר. ״לְעַבְּדוֹ״ פְּשִׁיטָא? וְתוּ: לְצַחְצְחוֹ, מִי
8 אִיכָּא מַאן דְּשָׁרֵי? אֶלָּא, אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר, אָמַר רַב
9 חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שִׁיעוּר לְצַחְצְחוֹ, אֲבָל שִׁיעוּר לְעַבְּדוֹ
10 – אָסוּר. ת״ר: לֹא יָצָא קָטָן בְּמִנְעָל גָּדוֹל, אֲבָל יוֹצֵא הוּא
11 בַּחֲלוּדִּ גָּדוֹל. וְלֹא תֵּצֵא אִשָּׁה בְּמִנְעָל מְרוּפָּט, וְלֹא תַּחֲלוֹץ
12 בּוֹ. וְאִם חָלְצָה – חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. וְאֵין יוֹצְאִין בְּמִנְעָל חָדָשׁ.
13 בְּאֵיזֶה מִנְעָל אָמְרוּ – בְּמִנְעָל שֶׁל אִשָּׁה. תָּנֵי בַּר קַפָּרָא:
14 ל״ש אֶלָּא שֶׁלֹּא יָצְאָה בּוֹ שָׁעָה אַחַת מִבְּעוֹד יוֹם, אֲבָל
15 יָצְאָה בּוֹ מֵע״ש – מוּתָּר. תָּנֵי חֲדָא: שׁוֹמְטִין מִנְעָל מֵעַל
16 גַּבֵּי אִימּוּס, וְתַנְיָא אִידָךְ: אֵין שׁוֹמְטִין! לָא קַשְׁיָא; הָא –
17 רַ׳ אֱלִיעֶזֶר, הָא – רַבָּנַן. דִּתְנַן: מִנְעָל שֶׁעַל גַּבֵּי אִימּוּס, רַבִּי
18 אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים. הָנִיחָא לְרָבָא, דְּאָמַר:
19 דָּבָר שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִיסּוּר, בֵּין לְצוֹרְךְ גּוּפוֹ בֵּין לְצוֹרְךְ מְקוֹמוֹ
20 – מוּתָּר, שַׁפִּיר. אֶלָּא לְאַבַּיֵּי, דְּאָמַר: לְצוֹרְךְ גּוּפוֹ – מוּתָּר,
21 לְצוֹרְךְ מְקוֹמוֹ – אָסוּר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָכָא בְּמַאי
22 עָסְקִינַן – בְּרִפּוּי. דִּתְנַיָּא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה רָפוּי
23 – מוּתָּר. טַעְמָא – דְּרָפוּי, הָא לֹא רָפוּי – לָא. הָנִיחָא
24 לְאַבַּיֵּי, דְּאָמַר: דָּבָר שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִיסּוּר, לְצוֹרְךְ גּוּפוֹ –
25 מוּתָּר, לְצוֹרְךְ מְקוֹמוֹ – אָסוּר, שַׁפִּיר. אֶלָּא לְרָבָא, דְּאָמַר: בֵּין לְצוֹרְךְ גּוּפוֹ בֵּין לְצוֹרְךְ מְקוֹמוֹ –
26 מוּתָּר, מַאי אִירְיָא רָפוּי? אֲפִי׳ לֹא רָפוּי נַמִּי! הַהִיא – דְּרַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא; דְּתַנְיָא,
27 רַ׳ יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אִם הָיָה רָפוּי – מוּתָּר.

הַדְרָן עֲלָךְ תּוֹלִין

28 **נוֹטֵל** אָדָם אֶת בְּנוֹ וְהָאֶבֶן בְּיָדוֹ, וְכַלְכָּלָה וְהָאֶבֶן בְּתוֹכָהּ. וּמְטַלְטְלִין תְּרוּמָה טְמֵאָה עִם
29 הַטְּהוֹרָה וְעִם הַחוּלִּין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מַעֲלִין אֶת הַמְּדוּמָּע בְּאֶחָד וּמֵאָה. **גְּמִ׳**
30 אָמַר רָבָא: הוֹצִיא תִינוֹק חַי וְכִיס תָּלוּי בְּצַוָּארוֹ – חַיָּיב מִשּׁוּם כִּיס. תִּינוֹק מֵת וְכִיס תָּלוּי לוֹ
31 בְּצַוָּארוֹ – פָּטוּר. ״תִּינוֹק חַי וְכִיס תָּלוּי לוֹ בְּצַוָּארוֹ – חַיָּיב מִשּׁוּם כִּיס״ וְלִיחַיֵּיב נַמִּי מִשּׁוּם
32 תִּינוֹק! רָבָא כְּרַבִּי נָתָן סְבִירָא לֵיהּ, דַּאֲמַר: חַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ. וְלִיבַטֵּל כִּיס לְגַבֵּי תִּינוֹק, מִי
33 לָא תְּנַן: אֶת הַחַי בַּמִּטָּה פָּטוּר אַף עַל הַמִּטָּה, שֶׁהַמִּטָּה טְפֵילָה לוֹ! מִטָּה לְגַבֵּי חַי – מְבַטְּלִי
34 לֵיהּ, כִּיס לְגַבֵּי תִּינוֹק – לָא מְבַטְּלִי לֵיהּ. ״תִּינוֹק מֵת וְכִיס תָּלוּי לוֹ בְּצַוָּארוֹ – פָּטוּר״ וְלִיחַיֵּיב
35 מִשּׁוּם תִּינוֹק! רָבָא כְּר״ש ס״ל, דַּאֲמַר: כָּל מְלָאכָה שֶׁא״צ לְגוּפָהּ – פָּטוּר עָלֶיהָ. תְּנַן: נוֹטֵל
36 אָדָם אֶת בְּנוֹ וְהָאֶבֶן בְּיָדוֹ. אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: בְּתִינוֹק שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּיעֲגוּעִין עַל אָבִיו. אִי הָכִי,

שואלת הגמרא: **בַּמֶּה מְגָרְרוֹ** למנעל החדש שמותר לגררו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, בְּגַב סַכִּין,** אך לא בחלק החד בסכין.

הגמרא מביאה דעה החולקת בזה: **אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא** – זקן אחד לרבי אבהו, **סַמֵּי דִּידָךְ** – מחוק את ההלכה שאמרת בשם רבי ינאי שמותר לגרר מנעל חדש, **מִקַּמֵּי הָא דְּתָנֵי** – מלפני מה ששנה **רַבִּי חִיָּיא** בברייתא, **אֵין מְגָרְרִין לֹא מִנְעָל חָדָשׁ וְלֹא מִנְעָל יָשָׁן,** ואף בגב הסכין אסור, שאף שכוונתו רק להסיר את הטיט, כיון שודאי יקלוף בכך את המנעל, אסור.

הגמרא מביאה את המשך דברי הברייתא ששנה רבי חייא: **וְלֹא יָסוּךְ אֶת רַגְלוֹ שֶׁמֶן וְהוּא** – כשהרגל נתונה **בְּתוֹךְ הַמִּנְעָל אוֹ בְּתוֹךְ הַסַּנְדָּל** החדשים, כיון שאף המנעל מקבל מן השמן, ונמצא שמעבדו ועובר בכך על מלאכת "מעבד". **אֲבָל סָךְ** – מותר לסוך **אֶת רַגְלוֹ בְּשֶׁמֶן** כשהיא מחוץ למנעל, **וּמַנִּיחַ** את רגלו שסכה בשמן **בְּתוֹךְ הַמִּנְעָל אוֹ בְּתוֹךְ הַסַּנְדָּל, וְכֵן סָךְ** – יכול אדם לסוך את **כָּל גּוּפוֹ בְּשֶׁמֶן, וּמִתְעַגֵּל עַל גַּבֵּי קְטַבְלִיָּא** – והאדם מתגלגל על גבי עור שלוק [–מבושל] **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** משום איסור מעבד, כיון שבעת הסיכה אין השמן נוגע במנעל ובעור.

הגמרא מגבילה היתר זה: **אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא שָׁנוּ** שמותר לסוך רגלו בשמן וליתנו בתוך המנעל, או לסוך את כל גופו בשמן ולהתגלגל על העור, **אֶלָּא** כשמתכוין בכך רק **לְצַחְצְחוֹ** – לנקות את המנעל או העור, **אֲבָל** כשמתכוין **לְעַבְּדוֹ אָסוּר.**

מקשה הגמרא: הרי האיסור במתכוין **לְעַבְּדוֹ, פְּשִׁיטָא. וְתוּ** – ועוד קשה, **לְצַחְצְחוֹ מִי אִיכָּא מַאן דְּשָׁרֵי** – וכי יש מי שמתיר לסוך בשמן כשמתכוין לצחצחו, הרי ודאי יש לגזור ולאסור זאת שמא יתכוין לעבדו, וכיצד ניתן לפרש את דברי הברייתא שמתירה כשמתכוין לצחצחו.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא, אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** – מה שנאמר בשם רב חסדא ודאי כך נאמר, **אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא שָׁנוּ** שמותר לסוך רגלו בשמן וליתנה בתוך המנעל, או לסוך את גופו בשמן ולהתגלגל על העור, **אֶלָּא** כשיש בשמן שעל גופו שיוצא מגופו ומשתפשף על העור רק **כְּשִׁיעוּר** הראוי **לְצַחְצְחוֹ,** שהוא מועט מכדי שהעור יתעבד ממנו, **אֲבָל** אם יש בו שמן **כְּשִׁיעוּר** הראוי **לְעַבְּדוֹ, אָסוּר** להניח רגלו במנעל או גופו על העור, אף אם אינו מתכוין לעבדו.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בהלכות השייכות במנעל, לגבי יציאה בו בשבת ולגבי חליצה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **לֹא יֵצֵא** בשבת **קָטָן** – אדם שמדות גופו קטנות **בְּמִנְעָל גָּדוֹל** ממדת רגלו, שמא יפול המנעל מרגלו ויבוא להעבירו ברשות הרבים, **אֲבָל יוֹצֵא הוּא בְּחָלוּק גָּדוֹל** ממדת גופו, כיון שאין חשש שהחלוק יפול ממנו, שכן כתפיו נושאים את הבגד. **וְלֹא תֵּצֵא אִשָּׁה בְּמִנְעָל מְרוּפָּט** – קרוע מלמעלה, משום שגנאי הוא לה, ויש לחשוש שמא כשילעגו עליה מחמת מנעל זה תסיר אותו, ולא תשליכנו אלא תעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים. **וְלֹא תַחֲלוֹץ בּוֹ** – במנעל מרופט לכתחילה כשצריכה לקיים מצות חליצת נעל, משום שמנעל מרופט אינו נעל ראויה, **וְאִם** עברה **וְחָלְצָה בּוֹ חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה.**

הברייתא מבארת את ההלכה בענין יציאה בשבת במנעל חדש: **וְאֵין יוֹצְאִין בְּמִנְעָל חָדָשׁ** בשבת, **וּבְאֵיזֶה מִנְעָל** חדש **אָמְרוּ** שאסור לצאת בו, **בְּמִנְעָל שֶׁל אִשָּׁה,** שכן באשה יש חשש שמא לא יהא מכוון למדת רגלה, ותקפיד על כך משום שהמנעל נחשב אצלה כמו תכשיט שמקפידה על יפיו. אך לאיש מותר לצאת במנעל חדש, כיון שאינו מקפיד על כך.

הגמרא מביאה אופנים שמותר לצאת אף במנעל חדש: **תָּנֵי** [–שנה] **בַּר קַפָּרָא, לֹא שָׁנוּ** שאסור לאשה לצאת במנעל חדש, **אֶלָּא** כשֶ**לֹּא יָצְאָה בּוֹ שָׁעָה אַחַת מִבְּעוֹד יוֹם,** שבתחילה כשיוצאת בו בשבת, עדיין אינה יודעת אם הוא מכוון למדתה, **אֲבָל** אם **יָצְאָה בּוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מוּתָּר** לה לצאת בו, כיון שכבר הכירה שהוא מכוון למדתה, ואף אם אינו מכוון למדתה, כבר גילתה את דעתה שאינה מקפידה על כך.

הגמרא מקשה סתירה בין שתי ברייתות בענין טלטול מנעל בשבת: **תָּנֵי חֲדָא** – שנינו בברייתא אחת, **שׁוּמְטִין** – מותר להסיר **מִנְעָל** בשבת **מֵעַל גַּבֵּי הָאִימּוּם** – דפוס תבנית שעליו מתקנים את המנעל, כיון שמנעל זה מותר בטלטול, **וְתַנְיָא אִידָּךְ** – ושנינו בברייתא אחרת, **אֵין שׁוּמְטִין** מנעל מעל גבי האימוס, כיון שהוא אסור בטלטול. וקשה, ששתי ברייתות אלו סותרות.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא האוסרת שנויה כדעת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָא** – הברייתא המתירה שנויה כדעת **רַבָּנַן,** וכפי שיבואר. **דִּתְנַן** – ששנינו במשנה (כלים פכ"ו מ"ד), **מִנְעָל שֶׁעַל גַּבֵּי אִימּוּם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא** אותו, שאינו מקבל טומאה, שכיון שעדיין לא נגמרה מלאכתו, שעדיין לא הסירו מן האימוס, אינו נחשב כלי, **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים** אותו, כיון שאינו חסר מלאכה שצריך אומן לעשותה, אלא אף אדם שאינו אומן יכול להסירו מעל גבי האימוס, ולכן נחשב כלי ומקבל טומאה. ונמצא, שלרבי אליעזר הסובר שאינו נחשב כלי לענין קבלת טומאה, גם אסור לטלטלו בשבת, ולחכמים הסוברים שנחשב כלי לענין קבלת טומאה, מותר לטלטלו בשבת בכל כלי.

מתירוץ הגמרא עולה, שלחכמים מותר לשמוט את המנעל מעל האימוס בשבת. אמנם, כאשר שומט את המנעל צריך לשם כך לטלטל מעט את האימוס, שהוא כלי שמלאכתו לאיסור לתקן מנעלים. ונמצא, שלחכמים מותר אף לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור.

הגמרא מקשה על כך: **הָנִיחָא** – מובן הדבר **לְרָבָא, דְּאָמַר** (לעיל קכג:) **שִׁבְרָא שֶׁעִיקַּר מְלַאכְתּוֹ** בחול הוא **לְאִיסּוּר, בֵּין** להשתמש בו **לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ** במלאכת היתר, **וּבֵין** אם אינו צריך להשתמש בו אך רוצה לטלטלו **לְצוֹרֶךְ מְקוֹמוֹ** – מפני שצריך להשתמש במקום שהדבר מונח שם, **מוּתָּר** לטלטל את הדבר אם נחשב כלי, **שַׁפִּיר** – מיושב התירוץ שהברייתא המתירה לשמוט מנעל מעל גבי האימוס בשבת, נשנתה לדעת חכמים שהמנעל נחשב כלי ומקבל טומאה, ולכן גם מותר לטלטלו בשבת מעל גבי האימוס, ואף שבכך מטלטל גם את האימוס, אין בזה איסור, כיון שגם האימוס שהוא כלי שמלאכתו לאיסור מותר בטלטול בשבת לצורך מקומו, וכשרוצה להסיר ממנו את המנעל, מטלטלו לצורך מקומו דהיינו כדי להסיר את המנעל שנתון עליו, **אֶלָּא לְאַבָּיֵי דְּאָמַר** (לעיל שם) שכלי שמלאכתו לאיסור, דווקא להשתמש בו **לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ** במלאכת היתר **מוּתָּר** לטלטלו, אך אם אינו רוצה להשתמש בו אלא לטלטלו **לְצוֹרֶךְ מְקוֹמוֹ** – כשצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, **אָסוּר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – כיצד נבאר את דברי הברייתא המתירה לטלטל מנעל מעל האימוס, הרי אף שהמנעל מותר בטלטול לדעת חכמים משום שנחשב כלי, מכל מקום האימוס, שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, אסור בטלטול, שכן אינו צריך אותו לגופו להשתמש בו במלאכת היתר, אלא צריך את מקומו דהיינו את המנעל הנתון בו, ולצורך זה הרי הוא אסור בטלטול, וכיצד התירו לטלטל את המנעל, והרי בכך מטלטל אף את האימוס.

הגמרא מתרצת את הברייתא אף לשיטת אביי: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן, בברייתא, במה המדובר, **בְּאוֹפַן** שהמנעל **רָפוּי** ונשמט מאליו, ויכול להסירו מעל גבי האימוס מבלי לטלטל את האימוס, ונמצא שאינו מטלטל כלל כלי שמלאכתו לאיסור, **דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הָיָה** המנעל שעל גבי האימוס **רָפוּי, מוּתָּר** להסירו מעל האימוס.

הגמרא מקשה מברייתא זו על רבא: מדויק מדברי רבי יהודה, **דְּטַעְמָא** – שהטעם שמותר להסיר את המנעל מעל האימוס הוא, משום **דְּרָפוּי** הוא ואינו צריך לטלטל את האימוס, **הָא** – אך אם המנעל **לֹא רָפוּי, לֹא,** ומוכרח שהטעם הוא, משום שבאופן זה צריך לטלטל אף את האימוס שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, ומבואר שאסור לטלטלו לצורך מקומו דהיינו המנעל הנתון בו. ואם כן, **הָנִיחָא** – מובן הדבר **לְאַבָּיֵי, דְּאָמַר שִׁבְרָא שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִיסּוּר** דווקא **לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ מוּתָּר** לטלטלו, אך **לְצוֹרֶךְ מְקוֹמוֹ אָסוּר, שַׁפִּיר** –

המשך בעמוד קמה

מַאי אִירְיָא – מדוע שנה התנא דין זה דווקא כשאֶבֶן בידו, הלא **אֲפִילּוּ** כשדִּינָר בידו **נַמִּי** [–גם כן] יש להתיר ליטלו מטעם זה. ואם תאמר ששנה התנא אבן בידו והוא הדין בדינר בידו שמותר ליטלו, אם כן, **אַלְּמָה** [–מדוע] **אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ** – לא נשנה דין זה במשנתנו שנוטל את בנו, **אֶלָּא** רק כשאֶבֶן בידו, **אֲבָל** כשדִּינָר בידו **אָסוּר** ליטלו. מתרצת הגמרא: יש חילוק בין אבן לדינר, משום **שֶׁאֶבֶן** אין לה ערך, ולכן **אִי נָפְלָה לָהּ** – אם היא תיפול מיד בנו, **לֹא אָתֵי אֲבוּהַּ לְאִיתּוּיֵי** – לא יבוא אביו להביאה בידו, אבל **דִּינָר,** מכיון שיש לו ערך, **אִי נָפִיל אָתֵי אֲבוּהַּ לְאָתּוּיֵי** – אם יפול מיד בנו יש לחשוש שיביאו בידו, ונמצא מטלטל מוקצה בידים, ולכן אסרו ליטלו כשדינר בידו אף כשיש לו געגועים, מכיון שאין בזה סכנת נפשות אלא רק סכנת חולי.

הגמרא מוכיחה מברייתא כדברי רבא, שהמוציא תינוק וכיס בצוארו נחשב כמוציא את הכיס. אומרת הגמרא: **תַּנְיָא בְּוָותֵיהּ דְּרָבָא** – שנינו בברייתא כדברי רבא, שהמוציא תינוק חי וכיס תלוי בצוארו חייב על הוצאת הכיס, **הַמּוֹצִיא** את **כֶּלְיוֹ** [–בגדיו] מרשות היחיד לרשות הרבים כשהם **מְקוּפָּלִים וּמוּנָּחִים** לו **עַל כְּתֵפוֹ,** שלא כדרך מלבוש, וְכן המוציא את **סַנְדָּלָיו וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ** [–בקומצו], שלא כדרך מלבוש, **חַיָּב** חטאת על הוצאתם, **וְאִם** בשעה שהוציאם **הָיָה מְלוּבָּשׁ בָּהֶן,** והוציאם כדרך מלבוש, **פָּטוּר** מחטאת, מפני שהם טפלים לו. **הַמּוֹצִיא** מרשות לרשות את **הָאָדָם, וְכֵלָיו** [–ובגדיו] של העליון **עָלָיו** כדרך מלבוש, **וְסַנְדָּלָיו בְּרַגְלָיו, וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו** [–באצבעותיו] כדרך מלבוש, **פָּטוּר** התחתון על הוצאה זו, שעל הוצאת האדם פטור לפי שהחי נושא [–מיקל] את עצמו, ועל הוצאת מלבושיו של העליון פטור לפי שהם טפלים לו, **וְאִילּוּ הוֹצִיאָן כְּמוֹת שֶׁהֵן,** שאחז העליון את מלבושיו בידיו שלא כדרך מלבוש, וכך הוציאו התחתון עם מלבושיו, **חַיָּב** התחתון על הוצאת מלבושיו, שבאופן זה אינם טפלים לו. מוכח כדברי רבא, שהמוציא אדם נחשב כמוציא את מה שעליו, ואף המוציא תינוק וכיס בצוארו, נחשב כמוציא את הכיס וחייב עליו.

שנינו במשנתנו (לעיל קמא:): נוטל אדם **כַּלְכָּלָה** [–סל] **וְהָאֶבֶן** מונחת **בְּתוֹכָהּ** [–בתוך הסל]. הגמרא מבררת מדוע הסל עצמו אינו אסור בטלטול. מקשה הגמרא: **וְאַמַּאי** – ומדוע מותר ליטול את הסל, אמנם הותר לטלטל את האבן שבתוכו טלטול שלא בידים, מכל מקום **תֶּיהֱוֵי כַּלְכָּלָה** – יחשב הסל עצמו 'בְּסִים' [–מושב] **לְדָבָר הָאָסוּר',** כלומר לאבן האסורה בטלטול, ואף הוא אסור בטלטול כמותה, ואת הסל הלא הוא מטלטל בידים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** אכן סל שבתוכו אבן אסור בטלטול מטעם זה, **וְהָכָא** [–וכאן, במשנתנו שהתירה לטלטל את הסל] **בְּכַלְכָּלָה מְלֵאָה פֵּירוֹת עֲסָקִינַן** – מדובר בסל מלא בפירות מלבד האבן שבו, והם חשובים יותר מהאבן, ולכן הסל משמש בעיקר כמושב שלהם ולא של האבן, ואינו בכלל 'בסיס לדבר האסור' ומותר בטלטול.

הגמרא מוסיפה להקשות על משנתנו שהתירה לטלטל אבן אגב הסל והפירות. מקשה הגמרא: מדוע מותר לטלטל את האבן אגב הסל והפירות, וְהלא יש לו עצה שלא לטלטל את האבן, **לִישַׁדְּרֵנְהוּ לְפֵרֵי** – שישליך את הפירות מהסל לארץ, **וְנִישְׁדֵּי לָאֶבֶן** – וישליך אף את האבן מתוכו, **וְנִינְקְטִינְהוּ בִּידַיִם** – וילקט בידיו את הפירות מהארץ ויחזירם לסל, ויטלטלו עם הפירות בלי האבן, וכיון שיכול לעשות כך, אין להתיר לטלטל את האבן אגב הסל והפירות. מתרצת הגמרא: אכן מטעם זה אסור לטלטל את האבן אגב הסל והפירות, ומשנתנו שהתירה יש להעמידה **כְּדְרַבִּי אֵלְעֵי אָמַר רַב** – כפי שהעמיד להלן רבי אלעי בשם רב את המשך משנתנו, שמדובר **בְּפֵירוֹת הַמִּיטַּנְּפִין** – בשלים ורכים מאד, כגון תאנים תותים וענבים, שאם ישליכם לארץ יטנפו ויפסדו, **הָכָא נַמִּי** – גם כאן בסל עם פירות ואבן יש להעמיד שמדובר **בְּפֵירוֹת הַמִּיטַּנְּפִין** – בשלים ורכים מאד, שאם ישליכם לארץ יטנפו ויפסדו, ולכן התירו לו לטלטל את האבן אגב הסל והפירות.

מקשה הגמרא: אף בפירות המיטנפים, וְהלא יש לו עצה שלא לטלטל את האבן, **לִינַעֲרִינְהוּ נַעֲוֹרֵי** – שינער את הסל עד שיסתלקו הפירות מן האבן לצידו של הסל, ואז יוכל להשליך את האבן לבדה בניעור, וכיון שאפשר לעשות כך אסור לטלטל את האבן אגב הסל והפירות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רָבָא,** אכן מטעם זה אסור לטלטל אבן אגב הסל והפירות, **הָכָא** [–כאן, במשנתנו שהתירה] **בְּכַלְכָּלָה פְּחוּתָה עֲסָקִינַן** – בסל שניקב דופנו או תחתיתו אנו עוסקים, **דְּאֶבֶן גּוּפָהּ** – שהאבן עצמה **נַעֲשֵׂית דּוֹפֶן לַכַּלְכָּלָה,** שהיא סותמת את הנקב, ואם ישליכנה לא יוכל לשאת את הפירות בסל.

שנינו במשנתנו (לעיל קמא:): **מְטַלְטְלִין תְּרוּמָה וכו'** טמאה שהיא מוקצה עם תרומה טהורה שאינה מוקצה. הגמרא מבארת באיזה אופן מדובר: **אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא שָׁנוּ** – לא נשנה דין זה במשנתנו, שמטלטלים תרומה טמאה עם הטהורה, **אֶלָּא** באופן **שֶׁהתרומה הַטְּהוֹרָה** מונחת **לְמַטָּה** [–בתחתית הכלי], **וְהתרומה הַטְּמֵאָה** מונחת **לְמַעְלָה** [–מעליה], והוא צריך את הטהורה, וכשבא ליטלה אינו יכול להסיר מעליה את הטמאה בידים, לפי שהיא מוקצה, לפיכך מותר לטלטל את הכלי עם שתיהן עד השולחן, וישליך הכל עליו, ויטול את הטהורה. **אֲבָל** באופן שהתרומה **הַטְּהוֹרָה** מונחת **לְמַעְלָה, וְהתרומה הַטְּמֵאָה** מונחת **לְמַטָּה** [–בתחתית הכלי], **שָׁקִיל לֵיהּ לַטְּהוֹרָה וְשָׁבִיק לֵיהּ לַטְּמֵאָה** – נוטל את הטהורה ומניח את הטמאה, שכיון שיכול לעשות כך לא התירו לטלטל את הטמאה אגב הטהורה.

מקשה הגמרא: **וְאַף כִּי** [–כאשר] **הַטְּהוֹרָה** מונחת **לְמַטָּה** [–בתחתית הכלי] **נַמִּי** [–גם כן], מדוע מותר לטלטל את הטמאה אגב הטהורה, **לִישַׁדְּרִינְהוּ** – ישליך הכל לארץ, **וְלִינְקְטִינְהוּ** – וילקט את פירות הטהורה בידו וישיבם לכלי ויטלטל את הטהורה לבדה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֵלְעֵי אָמַר רַב,** אכן מטעם זה אסור לטלטל את הטמאה אגב הטהורה אף כשהטהורה למטה, ובמשנתנו שהתירה, **בְּפֵירוֹת הַמִּיטַּנְּפִין עֲסָקִינַן** – אנו עוסקים בפירות מבושלים ורכים מאד, כגון תאנים תותים וענבים, שאם ישליכם לארץ יטנפו ויפסדו, ולכן התירו לו לטלטל את הטמאה אגב הטהורה.

הגמרא מקשה על דברי רב חסדא מברייתא: **מֵיתִיבֵי** – הקשו בני הישיבה על דברי רב חסדא, שנינו בברייתא, **מְטַלְטְלִין תְּרוּמָה טְמֵאָה** שהיא מוקצה **עִם הַטְּהוֹרָה** שאינה מוקצה, וְכן מטלטלים תרומה טמאה **עִם הַחוּלִין,** בֵּין באופן **שֶׁטְּהוֹרָה** מונחת **לְמַעְלָה וּטְמֵאָה לְמַטָּה** [–בתחתית הכלי], וּבֵין באופן **שֶׁטְּמֵאָה** מונחת **לְמַעְלָה וּטְהוֹרָה לְמַטָּה** [–בתחתית הכלי]. **תְּיוּבְתָּא דְּרַב חִסְדָּא** – ברייתא זו היא פירכא לדברי רב חסדא שאסר לטלטל את התרומה הטמאה באופן שהטהורה למעלה. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב חִסְדָּא** – רב חסדא ישיב לקושיא זו, שמשנתנו והברייתא לא מדברות באופן אחד, אלא **מַתְנִיתִין** – משנתנו מדברת במטלטל **לְצוֹרְךְ גּוּפוֹ** – גוף התרומה הטהורה כדי לאוכלה, ובאופן זה אם הטהורה למעלה מן הטמאה לא התירו לטלטל עמה את הטמאה, מפני שיכול ליטלה בידיו ולהביאה לשולחן לאכול ללא טלטול הטמאה, ואילו **הָבְרַיְיתָא** מדברת במטלטל **לְצוֹרְךְ** השימוש **בִּמְקוֹמוֹ,** ולצורך כך עליו לטלטל את הכל, ולכן אין חילוק כיצד מונחות התרומות, ואף כאשר הטהורה למעלה התירו לו לטלטל את הטמאה אגב הטהורה.

מקשה הגמרא: כיון שבצריך למקומו מודה רב חסדא שאף אם הטהורה למעלה מותר לטלטל עמה את הטמאה, כפי ששנינו בברייתא, **מַאי דּוֹחֲקֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא** – מה דחקו לרב חסדא לפרש שבמשנתנו מדובר דווקא כשהטמאה למעלה, **וּלְאוֹקְמֵי מַתְנִיתִין** – ולהעמיד משנתנו דווקא במטלטל **לְצוֹרְךְ גּוּפוֹ** – גוף התרומה הטהורה, הלא הוא יכול להעמיד בצריך למקומו, ובכל אופן שבו מונחות התרומות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא,** רב חסדא אמר כן משום **דְּמַתְנִיתִין בְּוָותֵיהּ דְּיֵיקָא** – במשנתנו מדויק כדבריו, שמדובר בצורך גופו, **דְּקָתָנֵי סֵיפָא** – שכן שנינו בסיפא של משנתנו (להלן ע"ב),

מַאי אִירְיָא אֶבֶן, אֲפִילּוּ דִּינָר נַמִּי! אַלְּמָה אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא אֶבֶן, אֲבָל דִּינָר – אָסוּר! אֶבֶן, אִי נָפְלָה לָהּ – לָא אָתֵי אֲבוּהּ לְאִיתּוּיֵי דִּינָר, אִי נָפֵיל – אָתֵי אֲבוּהּ לְאַתּוּיֵי. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא: הַמּוֹצִיא כֵּלָיו מְקוּפָּלִים וּמוּנָּחִים עַל כְּתֵפוֹ, וְסַנְדָּלָיו וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ – חַיָּיב. וְאִם הָיָה מְלוּבָּשׁ בָּהֶן פָּטוּר. הַמּוֹצִיא אָדָם וְכֵלָיו עָלָיו, וְסַנְדָּלָיו בְּרַגְלָיו, וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו – פָּטוּר. וְאִילּוּ הוֹצִיאָן כְּמוֹת שֶׁהֵן – חַיָּיב. "כַּלְכָּלָה וְהָאֶבֶן בְּתוֹכָהּ". וְאַמַּאי?! תֶּיהֱוֵי כַּלְכָּלָה בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר! אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַ' יוֹחָנָן: הָכָא בְּכַלְכָּלָה מְלֵאָה פֵּירוֹת עָסְקִינַן. וְלִישְׁדִּינָהוּ לְפֵירֵי, וְנִישְׁדֵּי לְאֶבֶן, וְנִינְקְטִינְהוּ בְּיָדַיִם! כִּדְרַבִּי אֶלְעַי אָמַר רַב: בְּפֵירוֹת הַמִּיטַּנְּפִין, ה"נ – בְּפֵירוֹת הַמִּיטַּנְּפִין – וְלִינְעָרִינְהוּ נְעוֹרֵי! אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רָבָא: הָכָא בְּכַלְכָּלָה פְּחוּתָה עָסְקִינַן, דְּאֶבֶן גּוּפָהּ נַעֲשֵׂית דּוֹפֶן לַכַּלְכָּלָה. "מְטַלְטְלִין תְּרוּמָה וכו'". אָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁטְּהוֹרָה לְמַטָּה וּטְמֵאָה לְמַעְלָה, אֲבָל טְהוֹרָה לְמַעְלָה וּטְמֵאָה לְמַטָּה – שָׁקֵיל לֵיהּ לַטְּהוֹרָה וְשָׁבֵיק לֵיהּ לַטְּמֵאָה. וְכִי טְהוֹרָה לְמַטָּה נַמִּי, לִישְׁדִּינְהוּ וְלִינָקְטִינְהוּ! אָמַר רַבִּי אֶלְעַי אָמַר רַב: בְּפֵירוֹת הַמִּיטַּנְּפִין עָסְקִינַן. מֵיתִיבִי: "מְטַלְטְלִין תְּרוּמָה טְמֵאָה עִם הַטְּהוֹרָה וְעִם הַחוּלִּין, בֵּין שֶׁטְּהוֹרָה לְמַעְלָה וּטְמֵאָה לְמַטָּה, בֵּין שֶׁטְּמֵאָה לְמַעְלָה וּטְהוֹרָה לְמַטָּה" תְּיוּבְתָּא דְּרַב חִסְדָּא! אָמַר לָךְ רַב חִסְדָּא: מַתְנִיתִין – לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ, בָּרַיְיתָא – לְצוֹרֶךְ מְקוֹמוֹ. מַאי דּוֹחֲקֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְאוֹקְמֵי מַתְנִיתִין לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ? אָמַר רָבָא: מַתְנִי' כְּוָותֵיהּ דַּיְיקָא, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: מָעוֹת שֶׁעַל הַכַּר – מְנַעֵר אֶת הַכַּר וְהֵן נוֹפְלוֹת. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ, אֲבָל לְצוֹרֶךְ מְקוֹמוֹ – מְטַלְטְלוֹ וְעוֹדָן עָלָיו. וּמִדְּסֵיפָא לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ – רֵישָׁא נַמִּי לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף מַעֲלִין וכו'". וְאַמַּאי?! הָא קָא מְתַקֵּן! רַבִּי יְהוּדָה כְּרַ' אֱלִיעֶזֶר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר: תְּרוּמָה בְּעֵינָא מַחְתָּא. דִּתְנַן: סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה ו נִדְמְעוּ, וְנָפַל מִן הַמְדוּמָּע לְמָקוֹם אַחֵר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְדַמַּעַת כִּתְרוּמַת וַדַּאי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַמְדוּמָּע מְדַמֵּעַ אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן. אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְחוּמְרָא, לְקוּלָּא מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ?! אֶלָּא הוּא דְּאָמַר כְּר"ש, כִּדְתְנַן: סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, וְלֹא הִסְפִּיק לַהֲגְבִּיהַּ עַד שֶׁנָּפְלָה אַחֶרֶת – הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה. וְר"ש מַתִּיר. וּמִמַּאי? דִּילְמָא הָתָם בְּהָא קָמִיפַּלְגִי; דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: אע"ג דְּנָפְלוּ בְּזֶה אַחַר זֶה – כְּמַאן דְּנָפַל בְּבַת אַחַת דָּמֵי, וְהָא לְחַמְשִׁין נָפְלָה, וְהָא לְחַמְשִׁין נָפְלָה. וְר"ש סָבַר: קַמַּיְיתָא בְּטֵיל בְּמֵאָה, וְהָא תִּיבְטֵיל בְּמֵאָה וְחַד! אֶלָּא, הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. דְּתַנְיָא, רַ' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל מִצַּד אַחֵר. וּמִי סָבַר לֵיהּ כְּוָותֵיהּ?

והא

רש"י

אָתֵי לְאַתּוּיֵי. וְטַעְמָא לָאו מִשּׁוּם טִלְטוּל הוּא, דַּאֲפִילּוּ לְאוֹחֲזוֹ בְּיָדוֹ וְהַתִּינוֹק מְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו אָסַר לֵיהּ רָבָא, דִּילְמָא נָפֵיל וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי. וְכֵיוָן דְּלָאו סַכָּנַת נֶפֶשׁ הִיא לָא שָׁרוּ בֵּיהּ טִלְטוּל: **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא.** דְּכִי נָקֵט לָהּ עֶלְיוֹן, כְּמַאן דְּאַפְּקָא תַּחְתּוֹן גּוּפֵיהּ דָּמֵי, וּמִיחַיֵּיב: **וְסַנְדָּלָיו וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ.** בְּקוּמְצוֹ, שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ מַלְבּוּשׁ: **הַמּוֹצִיא אָדָם וְכֵלָיו עָלָיו.** מְלוּבָּשׁ בָּהֶן: **וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו.** בְּאֶצְבְּעוֹתָיו. מִדְּלָא תָּנָא בְּיָדוֹ, כִּדְנָקַט רֵישָׁא: **פָּטוּר.** דִּבְגָדָיו בָּטְלֵי לְגַבֵּיהּ, וְעָלָיו הוּא פָּטוּר כְּרַבִּי נָתָן: **וְאִילּוּ הוֹצִיאָן כְּמוֹת שֶׁהֵן.** שֶׁהָיָה אוֹתוֹ עֶלְיוֹן אָחוּז בָּהֶן וְלֹא מְלוּבָּשׁ – חַיָּיב הַנּוֹשֵׂא, וְהַיְינוּ כְּרָבָא: **תֶּיהֱוֵי כַּלְכָּלָה בָּסִיס.** וְהִיא עַצְמָהּ תֵּיאָסֵר: **מְלֵיאָה פֵּירוֹת.** דְּעִיקָּר נַעֲשֵׂית בָּסִיס לַפֵּירוֹת, הִלְכָּךְ אֶבֶן מִיטַּלְטֶלֶת אַגַּב כְּלִי וּפֵירוֹת, שֶׁהוּא מוּתָּר: **וְנִינְקְטִינְהוּ בְּיָדַיִם.** יְלַקְּטֵם מֵעַל הָאָרֶץ בְּיָדָיו, וְיַחֲזִירֵם לַכַּלְכָּלָה וִיטַלְטְלֵם, וְלָמָּה הִתִּירוּ אֶבֶן לְטַלְטֵל אַגַּב כְּלִי וּפֵירוֹת? **בְּפֵירוֹת הַמִּיטַּנְּפִין.** בְּפֵירוֹת מְבוּשָּׁלִין וְרַכִּין מְאֹד, כְּגוֹן תְּאֵנִים וְתוּתִים וַעֲנָבִים, שֶׁאִם יַשְׁלִיכֵם לָאָרֶץ יִטַּנְּפוּ: **וְלִנְעָרִינְהוּ נְעוֹרֵי.** עַד שֶׁיִּסְתַּלְּקוּ הַפֵּירוֹת מִן הָאֶבֶן לְתוֹךְ הַכַּלְכָּלָה לִצְדָדִין, וְיַשְׁלִיךְ הָאֶבֶן לְבַדָּהּ בִּנְעוֹרְתָהּ: **פְּחוּתָה.** שֶׁנִּפְחֵית דּוֹפְנָהּ אוֹ שׁוּלֶיהָ: **וּטְמֵאָה לְמַעְלָה.** וְהוּא צָרִיךְ לַטְּהוֹרָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִיטּוֹל הַטְּמֵאָה בְּיָדַיִם לְפִי שֶׁהִיא מוּקְצֶה. לְפִיכָךְ יְטַלְטֵל הַכֹּל עַד הַשֻּׁלְחָן וְיַשְׁלִיךְ הַכֹּל עָלָיו, וְיִטּוֹל הַטְּהוֹרָה: **לִישְׁדִּינְהוּ.** לָאָרֶץ כּוּלָּן: **וְלִינָקְטִינְהוּ.** לַטְּהוֹרָה בַּיָּד, וְיַחֲזִירָהּ לַכַּלְכָּלָה: **מַתְנִי' לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ.** שֶׁצָּרִיךְ לַטְּהוֹרָה לְגוּפָהּ לְאוֹכְלָהּ. הִלְכָּךְ, אִי לָאו דִּטְהוֹרָה לְמַטָּה – לָא שָׁרוּ לֵיהּ לְטַלְטוּלֵי לַטְּמֵאָה, אֶלָּא שָׁקֵיל לַטְּהוֹרָה וּמַמְטֵי לָהּ לַשֻּׁלְחָן: **בָּרַיְיתָא לְצוֹרֶךְ מְקוֹמוֹ.** שֶׁצָּרִיךְ לִמְקוֹם הַכְּלִי, וְע"כ כּוּלּוֹ הוּא צָרִיךְ לְסַלְּקוֹ מִשָּׁם, וְשָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְטַלְטֵל הַאי אַטּוּ הַאי: **וּמַאי דּוֹחֲקֵיהּ כו'.** דְּאִיצְטְרִיךְ לְמֵימַר לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁהַטְּמֵאָה לְמַעְלָה, לִשְׁבְּקֵי כִּדְקס"ד, בֵּין שֶׁטְּמֵאָה לְמַעְלָה בֵּין שֶׁטְּמֵאָה לְמַטָּה, וְלוֹקְמֵי בְּצָרִיךְ לִמְקוֹמוֹ: **אֶלָּא לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ.** שֶׁצָּרִיךְ לַכַּר לִשְׁכַּב עָלָיו שָׁם וְלֹא לְסַלְּקוֹ, לְפִיכָךְ לֹא הִתִּירוּ לוֹ לִיטְּלוֹ עִם הַמָּעוֹת, אֶלָּא מְנַעֲרוֹ בִּמְקוֹמוֹ. אֲבָל צָרִיךְ לִמְקוֹם הַכַּר – מְטַלְטֵל הַכֹּל בְּיַחַד: **וּמִדְּסֵיפָא כו' רֵישָׁא נַמִּי לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ.** הִלְכָּךְ, אִי הֲוָה טְהוֹרָה לְמַעְלָה – לָא הֲוֵי שָׁרֵי לֵיהּ לְטַלְטוּלֵי טְמֵאָה, כִּדְקָתָנֵי גַּבֵּי מָעוֹת: מְנַעֲרוֹ וְנוֹפְלוֹת, וּמְטַלְטֵל הֶיתֵּרָא לְחוּדֵיהּ: **הָא קָמְתַקֵּן.** שֶׁמְּבִיאָהּ לִידֵי הֶיתֵּר, וְנִגְזַר בֵּיהּ אַטּוּ תִּיקּוּן שֶׁע"י מְלָאכָה: **כְּר"א דְּאָמַר תְּרוּמָה.** הוֹאִיל וְנִיתְּנָה לְהַעֲלוֹת אַחַת שֶׁיִּרְצֶה, בְּעֵינָא מַחְתָּא – כְּאִילּוּ מוּנַּחַת לְבַדָּהּ וְאֵינָהּ מְעוֹרֶבֶת, הִלְכָּךְ לָא קָמְתַקֵּן מִידֵי: **מְדַמַּעַת.** זֶה שֶׁנִּפְרַד מִשָּׁם, וְאוֹסֵר צ"ט שֶׁל חוּלִּין כְּאִילּוּ הִיא תְּרוּמָה וַדַּאי: **וְחכ"א אֵין הַמְדוּמָּע מְדַמֵּעַ.** חוּלִּין אֲחֵרִים אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן הַתְּרוּמָה שֶׁבַּמְדוּמָּע, כְּגוֹן: אִם תְּחִילָּתוֹ נִדְמַע ס' שֶׁל חוּלִּין ע"י סְאָה תְּרוּמָה, וְחָזְרָה סְאָה מִמֶּנּוּ וְנָפְלָה לְתוֹךְ אֲחֵרִים – לָא חָשְׁבִינַן תְּרוּמָה אֶלָּא ס' שֶׁבִּסְאָה זוֹ, וּמְדַמֵּעַ עַד צ"ט שֶׁכְּנֶגְדּוֹ. וְאִם יֵשׁ חוּלִּין יוֹתֵר מִק' כְּנֶגְדּוֹ – עוֹלֶה: **אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ.** לְר"א דְּאָמַר תְּרוּמָה כְּמַאן דְּמַחְתָּא בְּעֵינָא: **לְחוּמְרָא.** לְדַמְעָהּ כִּתְרוּמָה וַדַּאי: **לְקוּלָּא.** דְּלָא לֶיהֱוֵי הַמַּעֲלֶה אוֹתָהּ בְּשַׁבָּת כִּמְתַקֵּן: **מִי אָמַר.** הָא וַדַּאי מְתַקֵּן הוּא ע"כ: **הוּא דְּאָמַר.** רַבִּי יְהוּדָה דְּמַתְנִי' כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: לְקוּלָּא נַמִּי כְּמַאן דְּמַחְתָּא בְּעֵינָא דָּמְיָא: **לְמֵאָה.** וּרְאוּיָה לְהַעֲלוֹתָהּ, וְיִתְכַּשְּׁרוּ הַחוּלִּין: **עַד שֶׁנָּפְלָה אַחֶרֶת.** וְעַכְשָׁיו אֵין בָּהּ חוּלִּין כְּדֵי לְהַעֲלוֹתָהּ בְּאֶחָד וְק': **ר"ש מַתִּיר.** קס"ד מִשּׁוּם דְּס"ל קַמַּיְיתָא כְּמַאן דְּמַחְתָּא בְּעֵינָא דָּמְיָא, וְנִמְצֵאת אַחֲרוֹנָה זוֹ נוֹפֶלֶת בְּתוֹךְ ק' שֶׁל חוּלִּין: **בָּטֵל בְּק'.** וְהָווּ לְהוּ כְּכוּלְּהוּ חוּלִּין. וּמִיהוּ, כֵּיוָן דְּצָרִיךְ לְהַעֲלוֹתָהּ – ע"כ הַמַּעֲלֶה מְתַקְּנוֹ: **נוֹתֵן עֵינָיו.** בַּמְדוּמָּע בְּצַד זֶה, לְהַעֲלוֹתוֹ לִתְרוּמָה, וְאוֹכֵל בְּצַד אַחֵר. הִלְכָּךְ, הוֹאִיל וּבְלֹא הַעֲלָאָה מַתְחִיל וְאוֹכֵל – אֵין תִּיקּוּן בְּהַעֲלָאָתוֹ:

והא

תוספות

ונשדינהו לפירי ונשדייה לאבן. ואם תאמר: גבי קטן נמי, נשדייה לאבן מידו, ואמאי שרי לטלטולי עם האבן? וי"ל: אם ישליכו מידו – יצעק התינוק ויבכה. וא"ת: מ"ש דלא שרינן לטלטל תינוק אלא כשיש לו גיעגועין, תיבטל אבן אגב תינוק כמו שהיא בטלה אגב כלכלה מלאה פירות! וי"ל: דאינו צריך כל כך טלטול התינוק. וא"ת: אפילו אין הכלכלה מלאה פירות תיבטל האבן אגבה, כי היכי דבטלי בפ"ב דביצה (דף כא:) שיורי הכוס אגב הכוס, אי לאו דאיסורי הנאה נינהו! וי"ל: שאני שיורי, דגריעי יותר מדאי, ובטלו טפי. וכן צ"ל מתוך שמעתא גופה דביצה, כמו שפירשתי לעיל בסוף "כירה" (דף מז. בד"ה הוה):

ונשדינהו לפירי ונשדייה לאבן כו'. וא"ת: מכל מקום נינקטינהו לפירי בידים, ויניח האבן בכלכלה. והא אמרינן לקמן: לא שנו אלא שטהורה למטה וטמאה למעלה, אבל טהורה למעלה וטמאה למטה – שקיל לה לטהורה ושביק לה לטמאה. והיינו על כרחך בידיו, דאי זריק לה בכלי – א"כ גם בטמאה למעלה יכול לזורקה בכלי. אלא שמע מינה דשקיל לה בידיו, וא"כ הכי נמי לישקלינהו לפירי בידיו! וי"ל: דמיירי שפי הכלכלה צר הוא, ואינו יכול להכניס שם ידיו. אי נמי, י"ל: דההיא דלקמן מיירי בתרומה שהיא בכלים קטנים בתוך הקופה, שאין דרך להניח טמאה וטהורה ביחד, אלא בכלים זה בפני עצמו וזה בפ"ע. ולהכי מצי שקיל לטהורה שהיא למעלה בידיו. אבל כלכלה דהכא – אין כאן כלים, ולא מצי נקיט להו בידיו פן יפול לארץ. והשתא לא צריכנא לשינויא קמא דפירות המיטנפין, דהא כיון דאבן עצמה הוי דופן לכלכלה, אפי' הוי שדי לפירות ולאבן, והדר שקיל לפירי ושבק לאבן – לא הוי ליה במאי לאנחינהו, כיון שהכלכלה פחותה) שהאבן נעשה לה דופן. והא דלא קאמר "אלא" – לפי שלא הוזכר אמורא לעיל. א"נ: השתא יש להעמיד נמי בפירות המיטנפין, דאל"כ נוכל להשליך הסל בקרקע ולהוליך בכלכלה מעט מעט כמה שתוכל להחזיק עד מקום הפחת. מ"ר:

הכא נמי בפירות המיטנפין. וא"ת: אכתי יטלם בידו ויניחם בתוך כלי אחר, או על גבי טבלא או ע"ג סודר כדמוכח בסמוך גבי תרומה. דאמר רב חסדא: לא שנו אלא שטהורה למטה וטמאה למעלה, אבל טהורה למעלה וטמאה למטה – שקיל לטהורה ושביק הטמאה. ואע"ג דמוקמינן נמי בפירות המיטנפין! וי"ל: דהתם מיירי כגון שטהורה מונחת בסלים קטנים בפני עצמה, וכן הטמאה, ואותם סלים מונחים בתוך כלי אחד גדול. והיו סלים של טהורה למעלה מסלים של טמאה, דיכול ליקח סלי טהורה ולהניחם ע"ג קרקע. אבל אם מונחת זו על גב זו בלא שום כלי, כי הכא, שהפירות מונחים ביחד – בהא ודאי לא אמר שביק לה לטמאה ושקיל לה לטהורה. מ"ר:

שנפלה לפחות מק' חולין. מכאן משמע דתרומה עולה באחד ומאה עם האיסור, ורש"י לא פירש כן בפרק "גיד הנשה" (חולין דף צט:) גבי כל איסורין שבתורה במאה, דלפירו' שיטתו לא אתי' מסקנא הכי):

שאוכל

וְהָא מִיפְלִיג פָּלִיג עִילָּוֵיהּ; דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַעֲלִין אֶת הַמְדוּמָּע בְּאֶחָד וּמֵאָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל מִצַּד אַחֵר! דְּרַבִּי יְהוּדָה עֲדִיפָא מִדְּר"ש בֶּן אֶלְעָזָר. **מַתְנִי'** הָאֶבֶן שֶׁע"פ הֶחָבִית – מַטָּהּ עַל צִדָּהּ וְהִיא נוֹפֶלֶת. הָיְתָה בֵּין הֶחָבִיּוֹת – מַגְבִּיהַּ, וּמַטָּהּ עַל צִדָּהּ וְהִיא נוֹפֶלֶת. מָעוֹת שֶׁעַל הַכַּר – מְנַעֵר אֶת הַכַּר וְהֵן נוֹפְלוֹת. הָיְתָה עָלָיו לִשְׁלֶשֶׁת – מְקַנְּחָהּ בִּסְמַרְטוּט, הָיְתָה שֶׁל עוֹר – נוֹתְנִין עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁתִּכְלֶה. **גְּמָ'** אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּשׁוֹכֵחַ, אֲבָל בְּמַנִּיחַ – נַעֲשָׂה בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר. ["הָיְתָה בֵּין הֶחָבִיּוֹת כו'"]. מַאן תַּנָּא דְּכָל הֵיכָא דְּאִיכָּא אִיסּוּרָא וְהֶיתֵּרָא – בְּהֶיתֵּרָא טָרְחִינַן, בְּאִיסּוּרָא לָא טָרְחִינַן? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רשב"ג הִיא, דִּתְנַן: הַבּוֹרֵר קִטְנִית בְּיו"ט, ב"ש אוֹמְרִים בּוֹרֵר אוֹכֶל וְאוֹכֵל, וּב"ה אוֹמְרִים: בּוֹרֵר כְּדַרְכּוֹ בְּחֵיקוֹ וּבְתַמְחוּי. וְתַנְיָא, אָמַר רשב"ג: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שֶׁהָאוֹכֶל מְרוּבֶּה עַל הַפְּסוֹלֶת, אֲבָל פְּסוֹלֶת מְרוּבָּה עַל הָאוֹכֶל – דִּבְרֵי הַכֹּל בּוֹרֵר אוֹכֶל. וְהָא הָכָא, דְּכִי אוֹכֶל מְרוּבֶּה עַל הַפְּסוֹלֶת דָּמֵי! הָכָא נַמִי, כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵי לְמִישְׁקַל לָא מִשְׁתַּקֵּיל לֵיהּ יַיִן עַד דְּשָׁקֵיל לָהּ לָאֶבֶן – כִּפְסוֹלֶת מְרוּבָּה עַל הָאוֹכֶל דָּמֵי. הָיְתָה בֵּין הֶחָבִיּוֹת מַגְבִּיהַּ. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הָיְתָה הֶחָבִית מוּנַּחַת בָּאוֹצָר, אוֹ שֶׁהָיוּ כְּלֵי זְכוּכִית מוּנָּחִין תַּחְתֶּיהָ – מַגְבִּיהַּ לְמָקוֹם אַחֵר, וּמַטָּהּ עַל צִדָּהּ וְהִיא נוֹפֶלֶת. וְנוֹטֵל הֵימֶנָּה מַה שֶּׁצָּרִיךְ לוֹ, וּמַחֲזִירָהּ לִמְקוֹמָהּ. "מָעוֹת שֶׁעַל הַכַּר". אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּשׁוֹכֵחַ, אֲבָל בְּמַנִּיחַ – נַעֲשָׂה בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַ' יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ, אֲבָל לְצוֹרֶךְ מְקוֹמוֹ – מְטַלְטְלוֹ וְעוֹדֵן עָלָיו. וְכֵן תָּנֵי חִיָּיא בַּר רַב מִדִּיפְתִּי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ, אֲבָל לְצוֹרֶךְ מְקוֹמוֹ – מְטַלְטְלוֹ וְעוֹדֵן עָלָיו. "מָעוֹת שֶׁעַל הַכַּר מְנַעֵר וכו'". א"ר אוֹשַׁעְיָא: שָׁכַח אַרְנְקִי בֶּחָצֵר – מַנִּיחַ עָלֶיהָ כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק, וּמְטַלְטְלָהּ. אָמַר רַב יִצְחָק: שָׁכַח לְבֵינָה בֶּחָצֵר – מַנִּיחַ עָלֶיהָ כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק, וּמְטַלְטְלָהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שֵׁילָא אָמַר רַ' אַסִי: פַּעַם אַחַת שָׁכְחוּ דִּסְקַיָּא מְלֵאָה מָעוֹת בְּסִרְטְיָא, וּבָאוּ וְשָׁאֲלוּ אֶת רַ' יוֹחָנָן, וְאָמַר לָהֶן: הַנִּיחוּ עָלֶיהָ כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק וְטַלְטְלוּהָ. אָמַר מָר זוּטְרָא: הִלְכְתָא כְּכָל הָנֵי שְׁמַעְתָּתָא בְּשׁוֹכֵחַ. רַב אַשִׁי אָמַר: אֲפִילּוּ שָׁכַח נַמִי [לֹא], וְלֹא אָמְרוּ כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק אֶלָּא לְמֵת בִּלְבַד. אַבַּיֵי מַנַּח כַּפָּא אַכֵּיפֵי. רָבָא מַנַּח סַכִּינָא אַבַּר יוֹנָה וּמְטַלְטְלָהּ. אָמַר רַב יוֹסֵף: כַּמָּה חֲרִיפָא שְׁמַעְתָּתָא דְּדַרְדְּקֵי! אֵימַר דְּאָמוּר רַבָּנַן בְּשׁוֹכֵחַ, לְכַתְּחִילָּה מִי אָמוּר?! אָמַר אַבַּיֵי: אִי לָאו דְּאָדָם חָשׁוּב אֲנָא, כַּפָּא אַכֵּיפֵי לָמָּה לִי? הָא חֲזוּ לְמִיזְגָּא עֲלַיְיהוּ! אָמַר רָבָא: אֲנָא, אִי לָאו דְּאָדָם חָשׁוּב אֲנָא – סַכִּינָא אַבַּר יוֹנָה לָמָּה לִי? הָא חֲזֵי לִי לְאוּמְצָא! טַעְמָא – דַּחֲזֵי לְאוּמְצָא, הָא לָא חֲזֵי לְאוּמְצָא – לָא. לְמֵימְרָא דְּרָבָא כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ? וְהָאָמַר רָבָא לְשַׁמָּעֵיהּ: טְוֵי לִי בַּר אַוְוזָא, וּשְׁדֵי מֵיעֶיהָ לְשׁוּנְרָא!

התם

רש"י

וְהָא מִיפְלִיג פָּלֵיג עִילָּוֵיהּ. וְאָמַר: כֵּיוָן דְּאֶפְשָׁר לֵיהּ לְמֶיעֱבַד עוֹנֶג שַׁבָּת בְּכה"ג, לִיתֵּן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְלֶאֱכוֹל בְּצַד אַחֵר – אֵין מַעֲלִין: **דְּרַבִּי יְהוּדָה עֲדִיפָא.** מֵיקַל טְפֵי פּוּרְתָּא, וְאָמַר: כֵּיוָן דְּיָכוֹל לִיתֵּן (עָלָיו) עֵינָיו בְּצַד זֶה וְלֶאֱכוֹל בְּצַד זֶה – לָא הָוֵי מְתַקֵּן בְּהַעֲלָאָתוֹ, וּמַעֲלִין: **מַתְנִי' מַטָּהּ עַל צִדָּהּ.** מַטֶּה חָבִית עַל צִדָּהּ אִם צָרִיךְ לִיטּוֹל מִן הַיַּיִן, וְהָאֶבֶן נוֹפֶלֶת. וְלֹא יִטְּלֶנָּה בְּיָדַיִם: **הָיְתָה בֵּין הֶחָבִיּוֹת.** וְיָרֵא שֶׁלֹּא תִּפּוֹל הָאֶבֶן עַל הֶחָבִיּוֹת וְיִשְׁבְּרֵם: **מַגְבִּיהַּ.** לֶחָבִית כּוּלָּהּ, וּמְסַלְּקָהּ מִבֵּין הֶחָבִיּוֹת, וְשָׂם מַטָּהּ עַל צִדָּהּ: **לִשְׁלֶשֶׁת.** שׁוּם דָּבָר מִיאוּס, כְּגוֹן רוֹק אוֹ צוֹאָה: **מְקַנְּחָהּ בִּסְמַרְטוּט.** וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ מַיִם. דִּסְתָם כַּר שֶׁל בֶּגֶד הוּא, וּבֶגֶד – שְׁרִיָּיתוֹ בְּמַיִם הוּא כִּבּוּסוֹ: **הָיְתָה.** לִשְׁלֶשֶׁת זוֹ עַל כַּר שֶׁל עוֹר, דְּלָאו בַּר כִּיבּוּס הוּא: **נוֹתֵן עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁתִּכְלֶה.** וּמִיהוּ, כִּיבּוּס מַמָּשׁ לֹא. וְהוֹאִיל וּסְתָם כָּרִים וּכְסָתוֹת רַכִּים נִינְהוּ, שַׁיָּיךְ לְמֵימַר בְּהוּ כִּיבּוּס בְּעוֹרוֹת רַכִּין. וּמִיהוּ, שְׁרִיָּיתָן לֹא זֶהוּ כִּבּוּסָן. וְכֵן מְפוֹרָשׁ בִּזְבָחִים בְּפֶרֶק "דַּם חַטָּאת": **גְּמ' לֹא שָׁנוּ.** מַטָּהּ עַל צִדָּהּ דְּחָבִית: **אֶלָּא כְּשָׁכַח.** שֶׁשָּׁכַח הָאֶבֶן עָלֶיהָ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְלֹא מִדַּעַת: **נַעֲשָׂה** חָבִית **בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר.** וְאָסוּר לְהַטּוֹתָהּ, שֶׁאַף הֶחָבִית מוּקְצֶה: **מַאן תַּנָּא.** דְּמַתְנִיתִין, דְּקָתָנֵי: מַגְבִּיהַּ וּמַטָּהּ עַל צִדָּהּ. דְּאִית לֵיהּ, דְּכִי טָרַח – מִטְרַח בְּחָבִית דְּהָוֵי הֶיתֵּרָא, וְלֹא יִטּוֹל הָאֶבֶן מַמָּשׁ דְּהָוֵי אִיסּוּרָא. וְאע"ג דְּהַשְׁתָּא נַמִי אֶבֶן מְטַלְטֵל בַּהֲדֵי חָבִית: **רַבָּן שִׁמְעוֹן.** אַלִּיבָּא דְּבֵית הִלֵּל: **בּוֹרֵר אוֹכֶל וְאוֹכֵל.** הַמַּאֲכָל יִטּוֹל, וְהַפְּסוֹלֶת יִשָּׁאֵר בַּכְּלִי: **בּוֹרֵר כְּדַרְכּוֹ.** נוֹטֵל פְּסוֹלֶת וּמַנִּיחַ אוֹכֶל, אִם יִרְצֶה: **כְּשֶׁהָאוֹכֶל מְרוּבֶּה עַל הַפְּסוֹלֶת.** דְּאִי שָׁקֵיל אוֹכֶל מַפֵּישׁ בְּטִרְחָא: **דִּבְרֵי הַכֹּל בּוֹרֵר אוֹכֶל.** דִּבְהֶיתֵּירָא טָרַח וְלֹא בְּאִיסּוּרָא. וּפָרְכִינַן, וְהָא הָכָא דְּמַתְנִיתִין, דְּאוֹכֶל מְרוּבֶּה עַל הַפְּסוֹלֶת, וְכִי מַגְבִּיהַּ הָאֶבֶן עִם הֶחָבִית טָרַח טְפֵי, וַהֲוָה לְמִשְׁקַל פְּסוֹלֶת כְּר"שׁ: **כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵי לְמִשְׁקַל.** לְכוּלֵּי יַיִן מִן הֶחָבִית לָא מִשְׁתַּקֵּיל לֵיהּ יַיִן שֶׁבְּשׁוּלֶיהָ עַד דְּשָׁקֵיל וּמַגְבַּהּ לָהּ לֶחָבִית – כִּפְסוֹלֶת מְרוּבָּה דָּמֵי. דְּאִי בִּתְחִלָּתוֹ לָא מַגְבַּהּ לָהּ לֶחָבִית – סוֹף סוֹף מִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַגְבּוּהָהּ תּוּ לֶחָבִית. הִלְכָּךְ הָוֵה לֵיהּ מַפֵּישׁ בְּטִרְחָא: ה"ג: **לָא מִשְׁתַּקֵּל לֵיהּ עַד דְּשָׁקֵיל לָהּ.** וְל"ג: עַד דְּשָׁקֵיל לָהּ לְאֶבֶן: **הָיְתָה הֶחָבִית מוּנַּחַת בָּאוֹצָר.** כְּלוֹמַר: בְּמָקוֹם מְכוּנָּס, שֶׁאוֹצְרִין שָׁם חָבִיּוֹת הַרְבֵּה, וְדוֹאֵג שֶׁמָּא יִטְלֶהָ וְתִפּוֹל הָאֶבֶן עַל הֶחָבִית שֶׁאֶצְלָהּ: **לֹא שָׁנוּ.** דִּמְנַעֵר: **נַעֲשָׂה.** הַכַּר בָּסִיס לַמָּעוֹת, וְאַף הַכַּר אָסוּר בְּטִלְטוּל: **לֹא שָׁנוּ.** דִּמְנַעֲרָהּ וְאֵינוֹ מְטַלְטְלָהּ בְּעוֹדָן עָלֶיהָ: **אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְגוּפוֹ.** שֶׁל כַּר, לִשְׁכַּב עָלָיו. הִלְכָּךְ בְּנִיעוּר סַגְיָא, וְשָׁדֵי לֵיהּ בְּאַתְרַיְיהוּ: **אֲבָל צָרִיךְ לִמְקוֹמוֹ.** שֶׁל כַּר – מְטַלְטְלוֹ עִם הַמָּעוֹת לְמָקוֹם אַחֵר: **דִּסְקַיָּא מְלֵאָה מָעוֹת.** גָּרְסִינַן: **בְּסִרְטְיָא.** רה"ר: **הַנִּיחוּ עָלֶיהָ כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק.** דְּלִישְׁתְּרֵי לְטַלְטְלָהּ אַגַּבַּיְיהוּ תּוֹךְ ד' אַמּוֹת, וְטַלְטְלוּהָ פָּחוֹת פָּחוֹת מִד' אַמּוֹת, אוֹ בִּמְחִיצָּה שֶׁל בְּנֵי אָדָם, כִּדְאָמְרִי' בְּעֵירוּבִין (דף מג:): **בְּשׁוֹכֵחַ.** אֲבָל בְּמַנִּיחַ מִדַּעַת מֵעֶרֶב (יוֹם) שַׁבָּת – לֹא הִתִּירוּ לוֹ לְטַלְטְלָהּ ע"י כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק: **אֶלָּא לְמֵת.** מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, כְּשֶׁמּוּטָּל בַּחַמָּה: **אַבַּיֵי מַנַּח כַּפָּא אַכֵּיפֵי.** מַנִּיחַ תַּרְוָוד עַל הָעוֹמָרִים, לְטַלְטְלָן אַגַּב תַּרְוָוד: **אַבַּר יוֹנָה.** חַי [בְּלֹא] מָלִיחַ: **חֲרִיפָא שְׁמַעְתָּתָא דְּדַרְדְּקֵי.** סְבוּרִים הֵם שֶׁהֵם חֲרִיפִים: **אֵימַר דְּאָמוּר רַבָּנַן.** בְּאַרְנְקִי וְדִסְקַיָּא מַנִּיחַ עָלֶיהָ כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק – בִּשְׁכָחָה, וּבִמְקוֹם הַתּוּרְפָּה, וּמִשּׁוּם הֶפְסֵד מָמוֹן: **אָמַר אַבַּיֵי.** אֲנָא שַׁפִּיר מְטַלְטְלְנָא כֵּיפֵי, וַאֲפִילּוּ בְּלֹא תַּרְוָוד: **אִי לָאו דְּאָדָם חָשׁוּב אֲנָא.** וַאֲנָא מַחְמִיר עַל עַצְמִי שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ מִמֶּנִּי לְהָקֵל בְּאִסּוּרִין: **כַּפָּא אַכֵּיפֵי לָמָּה לִי.** בְּלָאו כַּפָּא נַמִי שָׁרֵי לְטַלְטְלִינְהוּ, דְּהָא חֲזוּ לְמִיזְגָּא עֲלַיְיהוּ: **לְאוּמְצָא.** לְאוֹכְלוֹ חַי בְּשַׁבָּת. שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁדַּעְתָּן יָפָה וְאוֹכְלִים בָּשָׂר חַי, וְקָרוּ לָהּ אוּמְצָא: **הָא לָא חֲזֵי לְאוּמְצָא לָא.** וְאע"ג דַּחֲזוּ לְשׁוּנְרָא, דְּאָמְרִינַן: מוּכָן לְאָדָם לֹא הָוֵי מוּכָן לִכְלָבִים: **כְּר' יְהוּדָה.** בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דף ו:): **טְוֵי לִי בַּר אַוְוזָא.** בְּיוֹם טוֹב: **וּשְׁדֵי מֵיעֶיהָ לְשׁוּנְרָא.** אַלְמָא: מְטַלְטֵל לְהוּ מִשּׁוּם שׁוּנְרָא. וְאע"ג דְּהָאִידָּנָא לָא חֲזֵי לְאָדָם, דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא לְמֵיכְלָא בְּיוֹם טוֹב. וּמִיהוּ, מֵאֶתְמוֹל לְאָדָם הֲווּ קָיְימִי:

התם

תוספות

שאוכל מרובה על הפסולת. פי' בקונטרס: משום דהשתא הוי טרחא יתירא למישקליה לאוכל. ואינו נראה לר"י: דאי משום טרחא הוי – מאי קאמרי בסמוך הכא נמי כיון דאי בעי למישקל לא מישתקיל ליה עד דשקיל ליה לאבן, כפסולת מרובה על האוכל דמי. היכי הוי משום האי טעמא כפסולת מרובה על האוכל? ולכך הוצרך רש"י לפרש דל"ג עד דשקיל ליה לאבן. על כן נראה לר"ת: דטעמא משום דכי אוכל מרובה על הפסולת, הוה פסולת כבטל לגבי רובו, ומותר ליטלו מן האוכל ולזורקו. אבל פסולת מרובה על האוכל – לא בטיל ליה פסולת לגבי אוכל. והשתא אתי שפיר גירסת הספרים. דגבי חבית נמי, כיון דאי בעי למישקל לא משתקיל ליה עד דשקיל ליה לאבן – כפסולת מרובה על האוכל דמי. דכיון שאין יכול כלל ליטול מן היין בלא נטילת האבן – לא חשיב כבטיל לגבי האוכל, כיון שהאוכל אינו ניכר כלל, ואינו יכול ליטול הימנו כשהאבן על פי החבית. מ"ר. והא דמוקי לה בספ"ק דביצה (ד' יד: ושם) כגון דנפיש בטרחא וזוטר בשיעורא – אאוכל קאי, ולא אפסולת. ולפירש"י, קאי אפסולת ולא אאוכל [וע"ב לא יברור הפסולת דנפיש בטירחא]:

לא שנו אלא בשבת. וא"ת: תרתי דרב למה לי? וי"ל: חדא מכלל חבירתה איתמר. והא לא תקשה תרתי מתני' למה לי דהוה אמינא אבן ודאי שרי בשכח שנראה טפי ככיסוי החבית אבל מעות שעל גבי הכר אפילו בשכח ה"א דאסיר:

התם

וְהָא מִיפְּלִיג פָּלִיג עִילָּוֵיהּ – והלא הוא חולק עליו, וסובר שאסור להעלות את המדומע בשבת, **דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מַעֲלִין בשבת אֶת הַמְּדוּמָּע** – מהתערובת כשיעור התרומה שהתערבה להתיר את השאר באכילה, **בְּאופן שהתערובת היא אֶחָד וּמֵאָה** – שיש בחולין מאה כנגד התרומה, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, נוֹתֵן** את **עֵינָיו בְּצַד זֶה** של התערובת, ומייחד בדעתו שהפירות המונחים שם יהיו לתרומה, **וְאוֹכֵל מִצַּד אַחֵר** של התערובת, שבמחשבתו הותרה התערובת אף שלא העלה, אבל אינו מעלה את המדומע בשבת, מכיון שיכול להתיר על ידי נתינת עיניו. הרי שרבי שמעון בן אלעזר עצמו חולק על רבי יהודה, וסובר שבהעלאת התרומה יש משום מתקן, ובודאי לא סבר רבי יהודה כרבי שמעון בן אלעזר, ואם כן שוב קשה מדוע לרבי יהודה המעלה אינו נחשב מתקן. מתרצת הגמרא: **דְּרַבִּי יְהוּדָה עֲדִיפָא מִדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר** – רבי יהודה מוסיף על דברי רבי שמעון בן אלעזר להקל, שהוא סובר כשיטתו שמותר לאכול בנתינת עינים, ומוסיף שלפיכך אף כשמעלה אינו מתקן כלום [כפי שהתבאר], ובהוספה זו חלק עליו רבי שמעון בן אלעזר.

משנה

משנתינו מוסיפה לדון בנוטל דבר שאינו מוקצה שמונח עליו מוקצה: **הָאֶבֶן שֶׁמונחת עַל פִּי הַחָבִית,** והוא צריך ליטול מהיין שבתוכה, אסור ליטול את האבן בידים ולהסירה, מפני שהיא מוקצה, אלא **מַטָּה** [–את החבית] **עַל צִדָּהּ, וְהִיא** [–האבן] **נוֹפֶלֶת. הָיְתָה** החבית מונחת **בֵּין הַחָבִיּוֹת,** וירא להטותה ולהפיל את האבן מעליה, שמא תיפול על שאר החביות ותשברן, **מַגְבִּיהַּ** את החבית עם האבן ומוציאה מבין החביות, **וּלאחר שהוציאה מַטָּהּ** [–את החבית] **עַל צִדָּהּ וְהִיא** [–האבן] **נוֹפֶלֶת. מָעוֹת שֶׁמונחות עַל הַכַּר** ורוצה להשתמש בכר, **מְנַעֵר אֶת הַכַּר, וְהֵן** [–המעות שעליו] **נוֹפְלוֹת.**

המשנה מוסיפה מדיני כיבוס בשבת: **הָיְתָה עָלָיו** [–על הכר] **לַשְׁלֶשֶׁת** – דבר מאוס, כגון רוק או צואה, **מְקַנְּחָהּ** [–מסיר את הלשלשת] **בַּסְּמַרְטוּט** [–חתיכת בגד בלוי], אבל לא יתן על הלשלשת מים, שנתינת מים על בגד מלוכלך נחשבת כיבוס. **הָיְתָה** הלשלשת על כר **שֶׁל עוֹר, נוֹתְנִין עָלֶיהָ** [–על הלשלשת] **מַיִם עַד שֶׁתִּכְלֶה,** מפני שנתינת מים על עור אינה נחשבת כיבוס.

גמרא

שנינו במשנתינו, האבן שעל פי החבית, מטה על צדה והיא נופלת. הגמרא מבארת באיזה אופן מדובר. אומרת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** – לא נשנה דין זה במשנתנו, שמותר להטות חבית שאבן מונחת על פיה, **אֶלָּא בְּשׁוֹכֵחַ** – ששכח שם את האבן בכניסת השבת, **אֲבָל בְּמַנִּיחַ** מדעת, **נַעֲשָׂה** החבית **'כְּסִים** [–מושב] **לְדָבָר הָאָסוּר',** ואסור להטותה, משום שהיא עצמה מוקצה.

[שנינו במשנה, **הָיְתָה** החבית שאבן על פיה מונחת **בֵּין הַחָבִיּוֹת כו'** מגביה את החבית ומוציאה משם ולאחר מכן מטה על צדה והאבן נופלת]. הגמרא מבררת מי התנא ששנה הלכה זו: **מַאן תַּנָּא** – מי התנא ששנה את משנתנו, וסובר **דְּכָל הֵיכָא דְּאִיכָּא אִיסּוּרָא וְהֶיתֵּרָא** – שכל מקום שיש לפניו דבר איסור ודבר היתר, **בְּהֶיתֵּרָא טָרְחִינַן בְּאִיסּוּרָא לֹא טָרְחִינַן** – יטרח בטלטול ההיתר ולא בטלטול האיסור, ולכן אמר שיטול את החבית עם האבן ולא אמר שיטול את האבן לבדה בידים, אף שגם עתה כשמטלטל את החבית נחשב כמטלטל את האבן.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא** – התנא ששנה את משנתנו הוא רבן שמעון בן גמליאל, שאמר כן לשיטת בית הלל. והיכן מצאנו שאמר כן, **דְּתָנַן** – ששנינו במשנה (ביצה יד:), **הַבּוֹרֵר קִטְנִית בְּיוֹם טוֹב,** שמעורב בו פסולת, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, בּוֹרֵר** [–מוציא] **את הָאוֹכֶל** [–הקטנית] מהפסולת **וְאוֹכֵל,** והפסולת תשאר בכלי, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים,** אינו חייב לעשות כך, אלא **בּוֹרֵר כְּדַרְכּוֹ,** כלומר, בורר את הפסולת והאוכל ישאר בכלי, אך לא יברור אלא **בְּטִלְּית** הפרוסה על **חֵיקוֹ וּבְתַמְחוּי** – או בקערה גדולה, ולא בכלים שנראה בהם כבורר לימים רבים. **וְתַנְיָא** – ושנינו על כך בברייתא, **אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שלבית הלל יכול לברור פסולת מאוכל, באופן **שֶׁהָאוֹכֶל מְרוּבֶּה עַל הַפְּסוֹלֶת,** ויש יותר טירחה בנטילת האוכל המרובה, **אֲבָל** אם **הַפְּסוֹלֶת מְרוּבָּה עַל הָאוֹכֶל,** שיש יותר טירחה בנטילת הפסולת, **לִדְבָרֵי הַכֹּל** [–אף לבית הלל] **בּוֹרֵר** את **הָאוֹכֶל** מתוך הפסולת, ולא להיפך, שכיון שיכול לברור את האוכל שהוא מותר בטלטול, ואין בזה תוספת טירחה, לא התירו לו לברור את הפסולת שהיא מוקצה. וכן במשנתנו, סובר רבן שמעון בן גמליאל, שיש לטרוח בטלטול החבית שהיא היתר ולא בטלטול האבן שהיא מוקצה.

מקשה הגמרא: **וְהָא הָכָא** – והלא כאן במשנתינו, באבן שעל פי החבית, **דְּכִי אוֹכֶל מְרוּבֶּה עַל הַפְּסוֹלֶת דָּמֵי** – שהוא דומה לאוכל מרובה על הפסולת, שאמר רבן שמעון בן גמליאל שיכול ליטול את הפסולת אף שהיא מוקצה, משום שבטלטול האוכל יש טירחה מרובה יותר, ואף כאן הלא יש טירחה מרובה יותר בנטילת החבית עם האבן מבנטילת האבן לבדה, ומדוע לא יטול את האבן בידים. מתרצת הגמרא: **הָכָא נַמִּי** – כאן במשנתינו גם כן, **כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵי לְמִישְׁקַל לֹא מִשְׁתַּקִּיל לֵיהּ יַיִן עַד דְּשָׁקִיל לָהּ (לְאֶבֶן)** – כיון שאם ירצה להוריק גם את היין שבשולי החבית, יצטרך להגביה את החבית ולהטותה, לכן **כִּפְסוֹלֶת מְרוּבָּה עַל הָאוֹכֶל דָּמֵי,** שאסר רבן שמעון בן גמליאל את טלטול הפסולת משום הטירחה שיש בנטילת הפסולת המרובה, ואף כאן גם אם יטול את האבן לבדה יצטרך לבסוף גם להגביה את החבית ונמצא שהוא טורח יותר, ולכן יטה את החבית ולא יטול את האבן בידיו.

שנינו במשנה, **הָיְתָה** החבית **בֵּין הַחָבִיּוֹת, מַגְבִּיהַּ** את החבית ומטה על צדה והאבן נופלת. הגמרא מביאה ברייתא ששנינו כן: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הָיְתָה הַחָבִית** שאבן על פיה **מוּנַּחַת בָּאוֹצָר** של חביות, וחושש שמא כאשר יטה אותה תיפול האבן על החביות שאצלה ותשברם, **אוֹ שֶׁהָיוּ כְּלֵי זְכוּכִית מוּנָּחִין תַּחְתֶּיהָ** [–תחת החבית] וירא שמא תשברם האבן כשתיפול, **מַגְבִּיהַּ** את החבית ומסלקה **לְמָקוֹם אַחֵר, וּמַטָּהּ** שם **עַל צִדָּהּ, וְהִיא** [–האבן] **נוֹפֶלֶת, וְנוֹטֵל הֵימֶנָּה** [–מן החבית] **מַה שֶּׁצָּרִיךְ לוֹ,** ולאחר מכן **מַחֲזִירָהּ לִמְקוֹמָהּ.**

שנינו במשנה: **מָעוֹת שֶׁעַל הַכַּר,** מנער את הכר והן נופלות. הגמרא מבארת באיזה אופן מדובר: **אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** – לא נשנה דין זה במשנתנו, שמותר לנער את הכר, **אֶלָּא בְּשׁוֹכֵחַ** את המעות על הכר בכניסת השבת, שלא היה בדעתו להשאירן מונחות שם בשבת, **אֲבָל בְּמַנִּיחַ** אותן שם על דעת שישארו בשבת, **נַעֲשָׂה** הכר **'כְּסִים** [–מושב] **לְדָבָר הָאָסוּר',** והוא עצמו מוקצה כמו המעות, ואסור לנערו.

עוד אומרת הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ** – לא נשנה דין זה במשנתנו, שצריך לנער את הכר ורק לאחר מכן לטלטלו, **אֶלָּא** כאשר מטלטלו **לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ** של הכר לשכב עליו, שדי לו בניעור כדי שיוכל להשתמש בו, **אֲבָל** אם מטלטלו **לְצוֹרֶךְ** שימוש **בִּמְקוֹמוֹ** ואם ינערנו תחילה ויפלו המעות שם, יפריעו לו להשתמש במקום, **מְטַלְטְלוֹ וְעוֹדָן** [–בעוד המעות] **עָלָיו.** מביאה הגמרא כן מברייתא: **וְכֵן תָּנֵי** [–שנה] **חִיָּא בַּר רַב מְדִיפְתִּי, לֹא שָׁנוּ** – לא נשנה דין זה, שצריך לנער את הכר, **אֶלָּא** כאשר מטלטלו **לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ** לשכב עליו, **אֲבָל** אם מטלטלו **לְצוֹרֶךְ** שימוש **בִּמְקוֹמוֹ, מְטַלְטְלוֹ וְעוֹדָן** [–בעוד המעות] **עָלָיו.**

שנינו במשנה: **מָעוֹת שֶׁעַל הַכַּר, מְנַעֵר וכו'** את הכר והן נופלות. הגמרא דנה באופנים נוספים שמטלטל מוקצה עם דבר שאינו מוקצה: **אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, שָׁכַח אַרְנְקִי** – ארנק ובתוכו מעות

המשך בעמוד ס

מתרצת הגמרא: אמנם רבא סובר כרבי יהודה, ודווקא **הָתָם** [–שם] התיר להשליך מעיו של האווז לחתול, **כֵּיוָן דְּמַסְרַח** – שמכיון שאם יצניעם עד לאחר יום טוב יסריחו ויתקלקלו, **דַּעְתֵּיהּ עֵילָוֵיהּ מֵאָתְמוֹל** – כבר מערב יום טוב היתה דעתו להשליכם לחתול, והיו מוכנים לבעלי חיים, ולכך אף לרבי יהודה אינם מוקצה.

הגמרא מוכיחה שרבא סובר כרבי יהודה. מוסיפה הגמרא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – כך גם מסתבר לומר, **דְּרָבָא כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ** – שרבא סובר כרבי יהודה בענין זה, משום **דְּדָרַשׁ רָבָא, אִשָּׁה לֹא תִּכָּנֵס** ביום טוב **לְבֵית** [–לאורג] **הָעֲצִים** כדי **לִיטּוֹל מֵהֶן** [–מהעצים] **אוּד** [–שפוד עץ, מקל עץ ארוך] לחתות בו בגחלים שבתנור, מפני שהעצים מן הסתם עומדים להסקה ולא לחתות בהם, ואסור לטלטלם לדבר שאינם עומדים לו. וְעוד דרש רבא, **אוּד** [–שפוד עץ] שהיה מתוקן כדי לחתות בו את הגחלים שבתנור, **שֶׁנִּשְׁבַּר** ביום טוב, **אָסוּר לְהַסִּיקוֹ** [–להסיק בו אש] **בְּיוֹם טוֹב, לְפִי שֶׁמַּסִּיקִין** ביום טוב רק **בְּכֵלִים** שאינם מוקצה ומותרים בטלטול, **וְאֵין מַסִּיקִין בְּשִׁבְרֵי כֵלִים** שנשברו היום, שמכיון שבכניסת יום טוב הם היו כלים, וביום טוב נולד בהם שימוש חדש, לכן הם מוקצה ואין להשתמש בהם. **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מכאן שרבא סובר כרבי יהודה, שהוא האוסר באופנים אלו, ואילו רבי שמעון מתיר.

משנה

המשנה דנה בענין הסרת שיירי מאכל מהשולחן: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מַעֲבִירִין** – מותר להעביר בידים **מֵעַל הַשֻּׁלְחָן, עֲצָמוֹת** קשים שאינם ראויים למאכל כלב, **וּקְלִיפִּין** – קליפות של אגוזים שאינן ראויות למאכל בהמה, שאין איסור לטלטל מוקצה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים,** אסור להעבירם בידים, שאסור לטלטל מוקצה, אלא **מְסַלֵּק אֶת הַטַּבְלָא כּוּלָּהּ** – את כל הלוח שעל גבי השולחן שעליה מונחים העצמות והקליפות **וּמְנַעֲרָהּ,** כיון שנחשבת כלי ואינה מוקצה.

המשנה מביאה הלכה בענין טלטול דברים שאינם ראויים למאכל אדם: **מַעֲבִירִין** (מלפני) [**מֵעַל**] **הַשֻּׁלְחָן פֵּירוּרִין** של פת אף שהם בשיעור **פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, וְכֵן** מעבירים **שֵׁעָר שֶׁל אֲפוּנִין** – שרביטים [–תרמילים] של קטניות הנקראות 'אפונים', **וּשְׁעַר** – תרמילים של מין קטניות ששמן **עֲדָשִׁים,** והטעם שכל אלו מותרים בטלטול **מִפְּנֵי שֶׁהוּא** – הפירורים או השער של האפונים או של העדשים ראוי **לְמַאֲכַל בְּהֵמָה.**

המשנה מבארת דין ספוג לענין קינוח טבלת השולחן, טלטולו בשבת וקבלת טומאה: **סְפוֹג** – צמר שנעשה כדי להניחו בשפת הים, לספוג את המים שלא יעברו ליבשה, כשהוא טבול במים שמקנחים בו את טבלת השולחן לנקותה, **אִם יֵשׁ לוֹ עוֹר בֵּית אֶחִיזָה** – בית אחיזה של עור שיאחזונו בו, **מְקַנְּחִין בּוֹ** את טבלת השולחן, **וְאִם לָאו** – אם אין לספוג בית אחיזה **אֵין מְקַנְּחִין בּוֹ,** כיון שצריך לאוחזו בעת הקינוח, ואז נסחט בין אצבעותיו. (**וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**) **בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין אם יש לו בית אחיזה של עור ובין אם אין לו בית אחיזה, **נִיטָּל** – מותר לטלטלו **בְּשַׁבָּת** לצורך גופו או מקומו, כשהספוג יבש ואין חשש שיסחטנו, מפני שנחשב כלי, ודינו ככל כלי שמלאכתו לאיסור, ולא גזרו בו משום ספוג רטוב, **וְאַף** שהוא כלי **אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה,** שלא נאמרה טומאה בתורה אלא בכלי עץ או בגד או עור או שק או מתכת.

גמרא

שנינו במשנה: בית שמאי אומרים, מעבירין מעל השולחן עצמות וקליפין. ובית הלל אומרים, מסלק את הטבלה כולה ומנערה.

גירסא הפוכה במחלוקת זו: **אָמַר רַב נַחְמָן, אָנוּ אֵין לָנוּ** – אין אנו סומכים על משנתנו כמו שהיא שנויה, **אֶלָּא** שמענו מרבותינו שמוחלפת שיטתה ויש לגרוס את המחלוקת להיפך, **שַׁמַּאי** סוברים **כְּרַבִּי יְהוּדָה** שאסר טלטול מוקצה, ולא יעביר בידים את העצמות והקליפות, אלא יסלק את טבלת השולחן וינערה, **וּבֵית הִלֵּל** סוברים **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שהתיר טלטול מוקצה, ויכול להעביר את העצמות והקליפות בידים מעל השולחן.

שנינו במשנה: **מַעֲבִירִין** (מלפני) [**מֵעַל**] **הַשֻּׁלְחָן פֵּירוּרִין** שאין בהם כזית וכו' מפני שהוא מאכל בהמה.

מוכיחה הגמרא: דין זה **מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פֵּירוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כַּזַּיִת אָסוּר לְאַבְּדָן בַּיָּד** בזריקתם, אלא יעבירם בדרך כבוד, שהרי נאמר דווקא 'מעבירין מעל השולחן פירורין שאין בהם כזית', ולא נאמר 'זורקים פירורים שאין בהם כזית'.

שנינו במשנה: מעבירים מעל השולחן וכו' **וּשֵׁעָר שֶׁל אֲפוּנִין** ושער עדשים מפני שהוא מאכל בהמה.

הגמרא דנה כפי איזו שיטה בענין טלטול מוקצה נשנית הלכה זו. מקשה הגמרא: **מַנִּי** – כדעת מי שנויה משנתנו, ודאי כשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּלֵית לֵיהּ** – שלא סבר לאסור טלטול **מוּקְצֶה,** ולכן מותר לטלטל שרביטים של אפונה ושל עדשים, אך לרבי יהודה אסור לטלטלם כיון שלא עמדו למאכל בהמה מערב שבת, שהרי האוכל היה עמהם ועמד למאכל אדם, ואילו היום האוכל נלקח מהם והם עומדים רק למאכל בהמה, ונחשבים כנולד שהוא מוקצה ואסור בטלטול, ואם כן **אֵימָא סֵיפָא** – אמור ובאר את מה שנאמר בסיפא של המשנה, **סְפוֹג** לח, **אִם יֵשׁ לוֹ בֵּית אֶחִיזָה, מְקַנְּחִין בּוֹ** את השולחן, **וְאִם לָאו, אֵין מְקַנְּחִין בּוֹ,** הרי זה **אֲתָאן** – בא ללמד לְפי שיטת **רַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר** (לעיל מו:) **שֶׁדָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין אָסוּר,** ולכן ספוג לח שאין לו בית אחיזה, אסור לקנח בו אף שאינו מתכוין לסחוט. ונמצא שהרישא נשנתה כרבי שמעון והסיפא כרבי יהודה, ואין זה דרך המשנה.

מתרצת הגמרא: המשנה כולה נשנתה כשיטת רבי שמעון, **וּבָהָא** – לגבי קינוח בספוג לח שאין לו בית אחיזה בשבת, **אֲפִילּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֶה** שאסור, **דְּאַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** – שאמרו שניהם, **מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בִּפְסִיק רֵישֵׁיהּ וְלֹא יָמוּת** – באופן שודאי יעשה האיסור, כגון שחותך ראשו של בהמה בשבת ואומר שאינו מתכוין שתמות, אלא חותכו לצורך אחר, שכיון שאי אפשר שלא תמות, הרי זה כמתכוין להמיתה ואסור, וגם כאן המקנח בספוג שאין לו בית אחיזה ודאי סוחטו בכך, ואסור אף שאינו מתכוין לכך.

דין טלטול גרעיני תמרים בשבת: **הָנֵי גַּרְעִינֵי דְּתַמְרֵי אֲרַמָּיֵיתָא** – גרעינים אלו של תמרים ארמיים, שהם תמרים רעים שאין האוכל שעליהם נפרד מהם, ולכן הם עומדים למאכל בהמה כגרעיני התמרים, **שָׁרוּ לְטַלְטוּלֵינְהוּ** – מותר לטלטלם בשבת, **הוֹאִיל וְחַזְיָין אַגַּב אִמָּן** – כיון שכבר מערב שבת היו ראויים למאכל בהמה, אגב אימם דהיינו התמרים עצמם, הראויים למאכל בהמה. **וּדְפַרְסָיֵיתָא** – וגרעינים של תמרים פרסיים, שהם תמרים טובים העומדים למאכל אדם, ואין מאכילים אותם לבהמה, **אָסוּר** לטלטלם בשבת, כיון שמערב שבת לא עמדו למאכל בהמה, שהרי התמרים עצמם הראויים למאכל אדם היו עמהם, ועתה בשבת נשתנו ונעשו ראויים למאכל בהמה, ונהיו מוקצה שאסור בטלטול בשבת.

הנהגות האמוראים בטלטול גרעיני התמרים בשבת: **שְׁמוּאֵל** כשהיה אוכל תמרים בשבת היה **מְטַלְטֵל לְהוּ** – את גרעיניהם **אַגַּב רִיפְתָּא** – עם כבר לחם, אך לא היה מטלטלם בפני עצמם.

(שרנ"ם שפ"ז סימן).

הטעם שהשתמש שמואל בפת העומדת לאכילה: **שְׁמוּאֵל** שטלטל את גרעיני התמרים עם הלחם, עשה כן **לְטַעֲמֵיהּ** [–לשיטתו], **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל** (לעיל נ: ועוד), **עוֹשֶׂה אָדָם** את **כָּל צָרְכּוֹ בַּפַּת** ומשתמש בה אף להמחותה בתבשיל, ואין בזה משום בזיון לפת, כיון שאינה נמאסת בכך ויכול לאוכלה.

המשך הנהגות האמוראים בגרעיני התמרים שאכלו: **רַבָּה** כשהיה אוכל תמרים בשבת היה **מְטַלְטֵל לְהוּ** – את גרעיניהם **אַגַּב לָקְנָא דְּמַיָּא** – עם ספל של מים, שזרק את הגרעינים מפיו לתוך הספל וטלטלו.

המשך בעמוד סג

רש"י

הָתָם כֵּיוָן דְּמַסְרַח. מַעֲיָיא, אִי מַצְנַע לֵיהּ עַד אוֹרְתָא: **מֵאֶתְמוֹל דַּעֲתֵיהּ עֲלֵיהּ.** לְשׁוּנְרָא, וּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת נַמִּי מוּכָן לְבְהֵמָה הָוֵה: **אוּד.** פּוּרְגוֹ"ן דִּסְתָם עֵצִים לְהַסָּקָה נִיתְּנוּ, וְלֹא לְטִלְטוּל כְּלִי: **וְאוּד שֶׁנִּשְׁבַּר.** בְּיו"ט: **כְּשִׁבְרֵי כֵלִים.** שֶׁנִּשְׁבְּרוּ הַיּוֹם, דְּהָווּ לְהוּ נוֹלָד: **ש"מ.** דִּבְרֵי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ, דְּאִית לֵיהּ מוּקְצָה: **מַתְנִי'** מַעֲבִירִין. בְּיָדַיִם מֵעַל הַשֻּׁלְחָן: **עֲצָמוֹת.** קְשִׁין, שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְכֶלֶב: **וּקְלִיפִּין.** שֶׁל אֱגוֹזִים, דְּלֵית לְהוּ לֵב"ש מוּקְצָה: **וּב"ה אוֹמְרִים מְסַלֵּק אֶת הַטַּבְלָא.** שֶׁיֵּשׁ תּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ, אֲבָל לֹא יְטַלְטֵל הַקְּלִיפִּין בְּיָדַיִם, כְּרַבִּי יְהוּדָה: **מַעֲבִירִין מֵעַל הַשֻּׁלְחָן.** סְתָמָא הִיא: **פֵּרוּרִין פָּחוֹת מִכַּזַּיִת.** וְכ"ש כַּזַּיִת, כְּדִמְפָרֵשׁ טַעְמָא שֶׁהֵם מַאֲכַל בְּהֵמָה: **וְשַׁעַר שֶׁל אֲפוּנִין.** שְׁרָבִיטִין שֶׁל קְטָנִית שֶׁהַקְּטָנִית גְּדֵל בְּהֶם **אֲפוּנִין.** יש"ש: **עוֹר בֵּית אֲחִיזָה.** [וּבֵית אֲחִיזָה] שֶׁל עוֹר שֶׁיֵּאחֲזוּנוּ בוֹ: **מְקַנְּחִין בּוֹ.** טַבְלָא: **אֵין מְקַנְּחִין בּוֹ.** שֶׁכְּשֶׁאוֹחֲזוֹ נִסְחָט בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו: **נִיטָּל בַּשַּׁבָּת.** כְּשֶׁהוּא נָגוּב: **וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה.** דְּאֵינוֹ לֹא כְּלִי עֵץ וְלֹא בֶּגֶד וְלֹא שַׂק וְלֹא מַחֲבֶרֶת: גמ' **אָנוּ אֵין לָנוּ.** אֵין אָנוּ סוֹמְכִין עַל מִשְׁנָתֵנוּ כְּמוֹת שֶׁהִיא שְׁנוּיָה, אֶלָּא מוּחְלֶפֶת שִׁיטָתָהּ, וּב"ש בְּרַבִּי יְהוּדָה כו': **אָסוּר לְאַבְּדָן בַּיָּד.** מִדְּקָתָנֵי "מַעֲבִירִין" בְּיָדַיִם, וְלֹא זָרִיק לְהוּ: **דְּלֵית לֵיהּ מוּקְצָה.** דְּאִי ר' יְהוּדָה מֵאֶתְמוֹל לָאו לְבְהֵמָה קָיְימִי, שֶׁהֲרֵי הָאוֹכֶל הָיָה עִמָּהֶן, וְהַיּוֹם לוֹקֵחַ מֵהֶם: **שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין.** שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין לִסְחוֹט: **גַּרְעִינִין.** שֶׁל תְּמָרִים וְהֵם לִבְהֵמָה: **אַרְמַיְיתָא.** תְּמָרִים רָעִים הֵם, וּמַאֲכִילִין הַתְּמָרִים עַצְמָן לִבְהֵמָה, הִלְכָּךְ אַגַּב אִימַּיְיהוּ לִבְהֵמָה נַמִּי קָיְימִי: **פַּרְסַיְיתָא.** תְּמָרִים טוֹבִים הֵם, וְאֵין מַאֲכִילִין אוֹתָן לִבְהֵמָה: **כָּל צוֹרְכוֹ.** מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וְאֵין כָּאן מִשּׁוּם בִּזָּיוֹן, וּמִמַּחֲהוּ בְּתַבְשִׁיל: **לְקָנָא דְּמַיָּא.** סָפֵל שֶׁל מַיִם: **גַּרְף שֶׁל רִיעִי.** צוֹבְרָן לְפָנָיו כְּשֶׁאוֹכֵל הַתְּמָרִים עַד שֶׁנִּמְאָסוֹת בְּעֵינָיו, וְנוֹטְלָן אוֹתָן מִפָּנָיו כִּגְרָף שֶׁל רִיעִי, וְנוֹתְנָן לִבְהֵמָה: **זָרִיק לְהוּ בְּלִישָׁנֵי'.** אֶל עֵבֶר הַשֻּׁלְחָן: **אַחוֹרֵי הַמִּטָּה.** שֶׁהוּא מֵיסֵב עָלֶיהָ:

הַדְרָן עָלָךְ נוֹטֵל

תוספות

הָתָם כֵּיוָן דְּמַסְרַח. וּמִתְקַלְקֵל, וְאֵין רְאוּי לְמַאֲכַל אָדָם מֵאֶתְמוֹל – דַּעְתֵּיהּ עִילּוּיֵהּ לִיתְנוּ לְבְהֵמָה. אע"ג דְּשַׁעַר שֶׁל אֲפוּנִין וְשֶׁל עֲדָשִׁים אֲסִירִין לְרַבִּי יְהוּדָה, אע"ג דְּחָזוּ לְמַאֲכַל בְּהֵמָה. וְכֵן גַּרְעִינִין דְּלִעֵיל, בְּפֶרֶק "בְּמֶה מַדְלִיקִין" (דף כט.), דְּאַמְרִינָן לְרַבִּי יְהוּדָה, אֲכָלָן – אֵין מַסִּיקִין בְּגַרְעִינִין, מ"מ הָכָא שְׁרֵי, כְּדִפְרֵישׁ הַתָּם: **לִיטּוֹל** מִדֵּן אוּד. נְרָאֶה לְר"ת כְּפִירוּשׁ ה"ג: דְּאַסִּירִי מִשּׁוּם תִּיקוּנֵי מָנָא. דְּלִפְרוּר זֶה דְּאע"ג דְּלֵא מִתְקַצֵּא לֵיהּ – גּוֹרְנִין שְׁלֹא יָבֹא לִידֵי תִּיקוּן כְּלִי: **עֲצָמוֹת** וּקְלִיפִּין. לֹא כְּפִירוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּפִירֵשׁ אֲפִילּוּ קְשִׁין וְאֵין רְאוּיִין לְאֲכִילַת כְּלָבִים. דְּהָאי תְּנָא אַמְרִינָן בְּגְמָרָא דְּכַרְבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, וְר"ש בְּעֵי לְכָל הַפְּחוֹת רְאוּיוֹת לְמַאֲכַל בְּהֵמָה. דְּקַתְנֵי: מַעֲבִירִין מֵעַל הַשֻּׁלְחָן פִּירוּרִין כו' מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכַל בְּהֵמָה, וּמוּקְמִינָן בְּגְמָרָא כְּוֹתִיהּ:

אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא ב"ש כַּר"י כו'. בְּמַסֶּכֶת עֲדֻיּוֹת לֹא מֵיתְנִיא בְּהֵדֵי קוֹלֵי ב"ש וְחוּמְרֵי ב"ה, וְהֵיינוּ כְּרַב נַחְמָן. וְהָא דְּלֵא מֵיתֵי סַיְיעְתָּא מִהַתָּם – מִשּׁוּם דְּמַאִי אוֹלְמָא דְּהָא מְהָא:

פִּירוּרִין שֶׁאֵין בְּהֶן כַּזַּיִת אָסוּר לְאַבְּדָן בְּיָד. פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס: מִדְּקָתָנֵי "מַעֲבִירִין" וְלֹא קָתָנֵי "זוֹרְקִין". וְקַשֶּׁה לְרַבִּי: דְּבְרֵישָׁא נַמִּי קָתָנֵי "מַגְבִּיהִין מֵעַל הַשֻּׁלְחָן עֲצָמוֹת וּקְלִיפִּין" וְלֹא קָתָנֵי "זוֹרְקִין" אע"פ שֶׁמּוּתָּר לְאַבְּדָן בְּיָד. וְעוֹד, דְּאַמְרִינָן בְּבְרָכוֹת, בְּרֵישׁ "אֵלּוּ דְּבָרִים" (דף נב:); וּב"ה אוֹמְרִים, אִם שָׁמַע ת"ח הוּא נוֹטֵל פִּירוּרִין שֵׁישׁ בְּהֶן כַּזַּיִת. וּמַנִּיחַ פִּירוּרִין שֶׁאֵין בְּהֶן כַּזַּיִת. וּמַסְיֵיעַ לֵיהּ לְר' יוֹחָנָן, דְּאָמַר: פִּירוּרִין שֶׁאֵין בְּהֶן כַּזַּיִת מוּתָּר לְאַבְּדָן בְּיָד. וְאִי אֶפְשָׁר לְיַגֵּר הַתָּם אָסוּר. וּנְרָאֶה לְר' דְּהָכָא גַּרְסִי' מוּתָּר, וְדֵיקָ מְדַאֲצְטְרִיךְ לְמִימְרֵי "מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכַל בְּהֵמָה" דְּהֵיינוּ מִשְׁמַע דְּלֵא חָזֵי לְאָדָם, וְהוּא כְּשֶׁאֵר מַאֲכַל בְּהֵמָה וּמוּתָּר לְאַבְּדָן. מ"ר:

וְאִם לָאו אֵין מְקַנְּחִין בּוֹ. אִית סְפָרִים דְּגַרְסִי: וְחַכ"א בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מְקַנְּחִין בּוֹ. וְלֹא יִתְכַּן, דְּאָמַר בְּגְמָרָא דְּבְאֵין לוֹ עוֹר בֵּית אֲחִיזָה – אֲפִילּוּ ר"ש מוֹדֶה דְּאָסוּר, מִשּׁוּם דְּפְסִיק רֵישֵׁיהּ הוּא. וְהַ"ר יִצְחָק מִדְּפֵירֵשׁ גַּרְסִי: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אֵין מְקַנְּחִין בּוֹ, כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר דְּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין אָסוּר. וְאֵין נְרָאֶה לְר"י, דְּהָא בְּגְמָרָא מִשְׁמַע דְּבְרֵישָׁא מוֹדֶה ר' יְהוּדָה, דְּאָמַר: אֵינָמָא סֵיפָא, סְפוֹג אִם יֵשׁ לוֹ עוֹר בֵּית אֲחִיזָה מְקַנְּחִין בּוֹ, וְאִם לָאו – אֵין מְקַנְּחִין בּוֹ. אֶתְאָן לְר' יְהוּדָה, דְּאָמַר "דְּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין – אָסוּר"! בְּהָא אֲפִילּוּ ר"ש מוֹדֶה, דְּאַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תְּרַוַיְיהוּ: מוֹדֶה ר"ש בְּפְסִיק רֵישֵׁיהּ וְלֹא יָמוּת. הָנֵי גַּרְעִינִין דְּתַמְרֵי אַרְמַיְיתָא שְׁרוּ לְטַלְטוּלֵינְהוּ, הוֹאִיל וְחָזְיָין אַגַּב אִמָּן. וּדְפַרְסַיְיתָא – אָסוּר. שְׁמוּאֵל מְטַלְטֵל לְהוּ אַגַּב רִיפְתָּא. (שרנ"ם שפ"ז סִימָן). שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: עוֹשֶׂה אָדָם כָּל צָרְכּוֹ בַּפַּת. רַבָּה מְטַלְטֵל לְהוּ אַגַּב לְקָנָא דְּמַיָּא. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עָבֵיד לְהוּ כִּגְרָף שֶׁל רִיעִי. א"ל רַב אַשִׁי לְאָמֵימַר: וְכִי עוֹשִׂין גְּרָף שֶׁל רִיעִי גַּם דְּכַרְ"ש סְבִירָא לֵיהּ, דְּשָׁרֵי לְקַמָּן בְּפֶרֶק בְּתְרָא (דף קנו:) נְבֵלָה שֶׁנִּתְנַבְּלָה בְּשַׁבָּת – מֵיהוּ מְחַמִּיר הֵיכָא, מִשּׁוּם דְּהוּה אָדָם חָשׁוּב, כְּאַבָּיֵי וְרָבָא דְּלִעֵיל. ר"ת: **רַבָּא** מְטַלְטֵל לְהוּ אַגַּב לְקָנָא דְּמַיָּא. וְאִם תֹּאמַר: וְהָא רַבָּא סָבַר לְעֵיל כַּר"י דְּאִית לֵיהּ מוּקְצָה, וְאַנּוּחִי לְקָנָא דְּמַיָּא הֵיכִי שְׁרֵי לְכַתְּחִילָּה? וְיֵשׁ לוֹמַר: דְּשַׁנִּי לָן בֵּין הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר לְמֵעְבַּד הָאֵי טַלְטוּל מִאֶתְמוֹל, לְהֵיכָא דְּלֵא אֶפְשָׁר. דְּכִיפִּין וּבְרֵר יוֹנָה הָיוּ מֵאֶתְמוֹל בֵּידוֹ, וְהֵיכָא יָכוֹל לְטַלְטְלָם. אֲבָל הָנֵי גַּרְעִינֵי תַּמְרֵה – לֹא אֶפְשָׁר. וּשְׁרֵי אֲפִילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה, וְאַף לְאָדָם חָשׁוּב. דְּאָמַר בְּבֵיצָה פֶּרֶק "יו"ט" (דף כא:) דְּאָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הָנֵי סוֹפְלֵי לְחִיוֹתָא הֵיכִי שַׁדְּנִין בְּיוֹמָא טָבָא? לְרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר לְכֶם וְלֹא לְכֶלְבִּים חַזְיָין לְהַסְקָה, כו' בְּשַׁבָּת מַאִי אִיכָּא לְמִימְרֵי? מְטַלְטְלִין לְהוּ אַגַּב רִיפְתָּא כְּדִשְׁמוּאֵל. אֶלָּמָא דְּאֲפִילּוּ רַב יוֹסֵף דְּלֵא בְּעֵי לְמִישְׁרֵי לְעֵיל אַגַּב כַּפָּא וְסַכִּינָא אֲפִילּוּ דָּבָר הַרְאוּי לְאָדָם – שְׁרֵי הָתָם גַּרְעִינֵי תַּמְרֵה אַגַּב רִיפְתָּא:

הַדְרָן עָלָךְ נוֹטֵל אָדָם אֶת בְּנוֹ

תוספות

חבית. ובלבד שלא יספוג. אפילו יש לו עור בית אחיזה, דליכא חשש סחיטה – אסור, ואוכל. נראה דל"ג "ואוכל", מדקתני סיפא: אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה. משמע, הנך דווקא אסירי משום עובדא דחול, אבל לתוך כפו שרי: **ורבי** יוחנן אמר הלכה כרבי יהודה בשאר פירות. בריש מסכת ביצה (דף ג. ושם): רבי יוחנן רמי דר' יהודה אדרבי יהודה, תנן: ר"י אומר אם לאוכלין היוצא מהן מותר, אם למשקין כו'. אלמא: כל לאוכלין אוכלא דאיפרת הוא. ורמינהו: ועוד אמר ר"י, מתנה אדם על הכלכלה של פירות ביו"ט ראשון ואוכלה בשני, וכן ביצה שנולדה בראשון אוכלה בשני. בשני אין, בראשון לא. ואמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה. וצריך לומר דההיא דמתנה אדם מחליף, דאי מתני' מחליף – אם כן במאי דנקט הכא ר' יהודה הוה ליה למינקט רבנן, וה"ל למימר הלכה כרבנן בשאר פירות. מ"ר. ולי נראה דאפילו אפיך מתני' אתי שפיר, כעין שמצינו בב"ק בפרק "הגוזל" קמא (דף צו:) דתנן: גזל בהמה והוכחשה, עבדים והזקינו – משלם כשעת הגזלה, ר"מ אומר: בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. ואמר בגמרא, אמר רבי חנינא בר אבדימי אמר רב: הלכה כר"מ. ופריך: ורב שביק רבנן ועביד כר"מ כו'. עד דמסיק: דרב מתניתין איפכא אתנא'. אלמא, אע"פ שהיה שונה במתניתין "וחכ"א בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך", וה"ל למימר השתא הלכה כחכמים – אפ"ה נקט ר"מ – לפי מה שהאחרים שונין המשנה. ה"נ נקט רבי יוחנן "רבי יהודה" בשמעתין. וכן נמי מצינו בשילהי פ"ק דסוכה (דף יט:) דתנן: העושה סוכתו כמין צריף, ר"א פוסל וחכמים מכשירין. ואמרינן בגמרא, אביי אשכחיה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה. א"ל: כמאן, כר"א? א"ל: שבקת רבנן ועבדת כר"א? אמר ליה: ברייתא איפכא תניא. השתא היה לו להשיב רב יוסף כרבנן, ולא כר"א. כיון דאיהו איפכא תני, אלא כן דרך הש"ס בכל מקום. נראה לי:

הלכה כר' יהודה בשאר פירות. אע"ג דבריש ביצה (ד' ג.) גזר ר' יוחנן ביצה שנולדה ביו"ט משום משקין שזבו, והכא לא גזר בשאר פירות – י"ל דשייך טפי לגזור בביצה, לפי שהיא עומדת ליסחט מן התרנגולת ודרך לגומעה היה. אבל שאר פירות אין עומדים ליסחט כלל. מ"ר:

שמשך מהן שמן כו'. פי' בקונט': שמשך – זב מאליהן, כמו נהרות המושכין. ולפירושו צריך לומר: הכניסן בין לאוכלין כו' היינו: הכניסן מתחילתן. ואין הלשון משמע כן. ועוד קשה לר"י: דאי משך מאליו קאמר, גבי תותים שמשך מהם מים – ה"ל למימר "שמשכו" או "שנמשכו". דמים בכל מקום לשון רבים! ועוד קשה לר"י: אם כן, הך ברייתא הוה תיובתא דרב ורבי יוחנן, דאמרי לעיל חלוק היה רבי יהודה בזיתים וענבים. דהכא משמע דבזיתים וענבים מודה! אלא נראה לר"י: דמשך – אאדם קאי, וסחטן תחילה ושוב הכניסן. דהשתא לרב ורבי יוחנן דסברי חלוק היה רבי יהודה בזיתים וענבים – נקט דוקא משך, דאיכא למיחש טפי דילמא יהיב דעתיה לסחוט משקה אחר שהכניסו נמי לאכילה, מאחר שסחטן תחילה להוציא מהן משקה. הא לא משך – לא. ולשמואל דאמר מודה רבי יהודה בזיתים וענבים – נקט משך משום רבותא דתותים ורמונים; דאפילו משך, הכניסן לאוכלין – היוצא מהן מותר. מ"ר: **חלב** האשה מטמא לרצון ושלא לרצון. והא דתנן במסכת מכשירין (פ"א): כל משקה שתחילתו לרצון, אף על פי שאין סופו לרצון, או שסופו לרצון, אף על פי שאין תחלתו לרצון – מכשיר. לא דמי רצון דהתם לרצון דהכא; דהתם מיירי בשעת נפילתן על הזורעים שיהא לרצון, דבעינן "יותן" דומיא "דכי יתן", מה יתן דניחא ליה. אבל הכא מיירי בשעת פרישה מן האשה או מן הבהמה: **לרצון** ושלא לרצון. כדמפרש בסמוך טעמא, משום דדם מגפתה טמא וחלב ודם חד הוא, דדם נעבר ונעשה חלב. ולא צריכין למה שפי' בקונט' משום דאיקרי משקה, שנאמר "ותפתח את נאד החלב ותשקהו". ונראה לר"י: דהא דאיצטריך לפרש האי טעמא בפ' "דם נדה" (נדה דף נה:) גבי חלב האשה – הנ"מ לרבי עקיבא דשמעתין, דלית ליה טעמא () דפרישה. או למאן דלית ליה דם נעבר ונעשה חלב. אבל לרבנן דשמעתין – לא צריך, כדפרישית לחלב האשה, אלא דוקא לטמא חלב בהמה לרצון. מ"ר:

מהמיר

רש"י

חבית שֶׁנִּשְׁבְּרָה מַצִּילִין הֵימֶנָּה מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, וְאוֹמֵר לְאַחֵרִים: בֹּאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִסְפּוֹג. אֵין סוֹחֲטִין אֶת הַפֵּירוֹת לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין, וְאִם יָצְאוּ מֵעַצְמָן – אֲסוּרִין. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לָאוֹכְלִין – הַיּוֹצֵא מֵהֶן מוּתָּר, וְאִם לַמַּשְׁקִין – הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר. חֲלוֹת דְּבַשׁ שֶׁרִיסְקָן מֵע"ש וְיָצְאוּ מֵעַצְמָן – אֲסוּרִין, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר. **גְּמ'** תָּנָא: לֹא יִסְפּוֹג בַּיַּיִן, וְלֹא יִטַּפַּח בַּשֶּׁמֶן, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדַרְכָּךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחוֹל ת"ר נִתְפַּזְּרוּ לוֹ פֵּירוֹת בֶּחָצֵר – מְלַקֵּט עַל יָד עַל יָד וְאוֹכֵל. אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַסַּל וְלֹא לְתוֹךְ הַקּוּפָּה, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדַרְכָּךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחוֹל. "אֵין סוֹחֲטִין אֶת הַפֵּירוֹת". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מוֹדָה הָיָה רַבִּי יְהוּדָה לַחֲכָמִים בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים. מ"ט – כֵּיוָן דְּלִסְחִיטָה נִינְהוּ יָהֵיב דַּעְתֵּיהּ וְעוּלָּא אָמַר רַב: חָלוּק הָיָה רַ' יְהוּדָה אַף בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בִּשְׁאָר פֵּירוֹת, וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים. אָמַר רַבָּה אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מוֹדֶה הָיָה רַבִּי יְהוּדָה לַחֲכָמִים בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים, וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בִּשְׁאָר פֵּירוֹת. א"ל רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי אַבָּא: אֶלָּא בְּמַאי פְּלִיגִי? א"ל: לְבִי תִּשְׁכַּח. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא, בְּתוּתִים וְרִמּוֹנִים פְּלִיגִי. דְּתַנְיָא: זֵיתִים שֶׁמְּשָׁךְ מֵהֶן שֶׁמֶן, וַעֲנָבִים שֶׁמְּשָׁךְ מֵהֶן יַיִן, וְהִכְנִיסָן בֵּין לָאוֹכֶל בֵּין לַמַּשְׁקִין – הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר. תּוּתִים שֶׁמְּשָׁךְ מֵהֶן מַיִם, וְרִמּוֹנִים שֶׁמְּשָׁךְ מֵהֶן יַיִן, וְהִכְנִיסָן לָאוֹכְלִין – הַיּוֹצֵא מֵהֶן מוּתָּר, לַמַּשְׁקִין וְלִסְתָם – הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין לָאוֹכְלִין בֵּין לַמַּשְׁקִין – הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר. וְסָבַר רַבִּי יְהוּדָה סְתָם אָסוּר?! וְהָתְנַן: נָתַן חֲלֵב הָאִשָּׁה מִמְּטַמֵּא לְרָצוֹן, וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן חֲלֵב בְּהֵמָה אֵינוֹ מִמְּטַמֵּא אֶלָּא לְרָצוֹן. אָמַר ר' עֲקִיבָא: קַל וָחוֹמֶר הוּא, וּמַה חֲלֵב הָאִשָּׁה שֶׁאֵינוֹ מִיּוּחָד אֶלָּא לִקְטַנִּים – מִמְּטַמֵּא לְרָצוֹן וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן, חֲלֵב הַבְּהֵמָה שֶׁמִּיּוּחָד בֵּין לִקְטַנִּים בֵּין לִגְדוֹלִים – אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטַּמֵּא בֵּין לְרָצוֹן וּבֵין שֶׁלֹּא לְרָצוֹן? אָמְרוּ לוֹ: אִם טִמֵּא חֲלֵב הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא לְרָצוֹן – שֶׁדַּם מַגֵּפָתָהּ טָמֵא, יְטַמֵּא חֲלֵב הַבְּהֵמָה

חָבִית. מַצִּילִין הֵימֶנָּה מְזוֹן ג' סְעוּדוֹת. וַאֲפִילּוּ בְּכֵלִים הַרְבֵּה, דְּאִילּוּ בְּחַד מָנָא – אָמְרִי' בְּ"כָל כַּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ" (לעיל דף קב.) דְּכַמָּה דְּבָעֵי מַצִּיל. לָכֶם. כָּל אֶחָד מְזוֹן ג' סְעוּדוֹת; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִסְפּוֹג. שֶׁלֹּא יָשִׂים סְפוֹג בְּמָקוֹם הַיַּיִן לַחֲזוֹר וּלְהַטִּיפוֹ בְּכֵלִי, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִסְחוֹט. אֵין סוֹחֲטִין אֶת הַפֵּירוֹת. דְּהָוֵה לֵיהּ מְפָרֵק, תּוֹלְדָה דְּדִישָׁה: אֲסוּרִין. גְּזֵירָה, שֶׁמָּא יִסְחוֹט לְכַתְּחִילָּה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם לְאוֹכְלִין. הֵם מְכוּנָּסִין אוֹתָם פֵּירוֹת – הַיּוֹצֵא מֵהֶן מוּתָּר, דְּלָא נִיחָא לֵיהּ בְּמַה שֶׁזָּבוּ, וְלִיבָּא לְמִגְזַר בְּדָן שֶׁמָּא יִסְחוֹט; וְאִם לַמַּשְׁקִין. מְכוּנָּסִין – אֲסוּרִין, דְּנִיחָא לֵיהּ בְּמַאי דְּנָפְקָא מִינַּיְיהוּ, וְנִתְקַיְּימָה מַחֲשַׁבְתּוֹ, וְאִיבָּא לְמִגְזַר שֶׁמָּא יִסְחוֹט. וְהָכִי אָמְרִי' בְּבֵיצָה, דְּטַעְמָא דְּמִשְׁקִין שֶׁזָּבוּ מִשּׁוּם שֶׁמָּא יִסְחוֹט הוּא: חֲלוֹת דְּבַשׁ. מַאַחַר שֶׁמְּרוּסְקִין, הַדְּבַשׁ זָב מֵאֵלָיו מִתּוֹךְ הַשִּׁעְוָה, וְאֵין דֶּרֶךְ לְסוֹחְטוֹ. הִלְכָּךְ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין – גְּזֵירָה אַטּוּ שֶׁאֵינָן מְרוּסְקִין, דִּילְמָא מְרַסֵּק לְהוּ: **גְּמ'** וְיִטַּפַּח. מַכְנִיס בּוֹ כַּפּוֹ וְהַשֶּׁמֶן נִדְבָּק בָּהּ, וּמְקַנְּחוֹ בִּשְׂפַת הַכְּלִי. וַאֲסָרוּהָ מִשּׁוּם עוּבְדִּין דְּחוֹל: מוֹדֶה ר' יְהוּדָה בְּזֵיתִים. דְּאִע"ג דְּהִכְנִיסָן לְאוֹכְלִין, הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר. דְּכֵיוָן דְּרוּבָן לְסִחִיטָה קָיְימִי, כִּי אָתוּ לִידֵי מַשְׁקֶה – קָהֵיב דַּעְתֵּיהּ לְמֵיהֲוֵי נִיחָא לֵיהּ בְּהָכִי: אֲפִי' בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים. הוֹאִיל וְהָנֵי לְאוֹכְלִין נִכְנְסוּ: מִסְתַּבְּרָא בְּתוּתִים וְרִמּוֹנִים פְּלִיגִי. דְּאִיבָּא דְּבָעוּ לְהוּ לְמַשְׁקִין, הִלְכָּךְ מִשּׁוּם לְהוּ רַבְּנָן בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים, וְר' יְהוּדָה פָּלֵיג עֲלֵיהוּ. אֲבָל שְׁאָר פֵּירוֹת – לֵיבָּא דְּבָעֵי לְהוּ לְמַשְׁקִין, הִלְכָּךְ מוֹדוּ רַבְּנָן בְּהֶם: שֶׁמְּשָׁךְ. זָב מֵאֲלֵיהֶן, כְּמוֹ "נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין" (לעיל דף קכא.); וְהִכְנִיסָן. מִתְּחִילָּתָן, בֵּין לְאוֹכְלִין בֵּין לְמַשְׁקִין כו'. דְּרִמּוֹנִים קְרֵי יַיִן מִשּׁוּם דְּאִית לְהוּ קִיּוּחָא; וַחכ"א כו'. וְהָא דְּנָקֵט רַב נַחְמָן לִישְׁנָא דְּמִסְתַּבְּרָא, וְלָא אָמַר בְּהָדְיָא דִּבְתוּתִים וְרִמּוֹנִים פְּלִיגִי – מִשּׁוּם דְּאִיבָּא לְמֵימַר פְּלִיגִי בְּתוּתִים וְרִמּוֹנִים, וְה"ה לִשְׁאָר פֵּירוֹת, וּלְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה נָקֵט לְהוּ. וְאִי מִשּׁוּם בָּרַיְיתָא דִּלְקַמָּן, דְּשָׁמְעִינַן מִינָּהּ דְּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בִּשְׁאָר פֵּירוֹת – לָאו בְּהָדְיָא שָׁמְעִינַן לָהּ, דְּאִיבָּא לְמֵימַר רַבִּי יְהוּדָה הִיא, כִּדְפָרְכִינַן עֲלָהּ: וְסָבַר רַבִּי יְהוּדָה סְתָם. שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ לְאוֹכֶל וְלֹא לְמַשְׁקֶה, הָוֵי הַמַּשְׁקֶה הַזָּב מֵהֶן אָסוּר: וְהָתְנַן חֲלֵב הָאִשָּׁה מִמְּטַמֵּא. מִכְּשִׁיר: לְרָצוֹן וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן. בֵּין שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּהּ לְרָצוֹן, בֵּין שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, שֶׁהֶחֱלֵב קָרוּי מַשְׁקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּפְתַּח אֶת נֹאד הַחֵלֶב וַתַּשְׁקֵהוּ" (שופטים ד): חֲלֵב הַבְּהֵמָה אֵינוֹ מִמְּטַמֵּא אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא לְרָצוֹן. וְאִי לָא – לָא חַיְשִׁינַן מִשֶּׁקֶר, וְאִם נָגַע בּוֹ שֶׁרֶץ – אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה. וְטַעְמָא מְפָרֵשׁ לְקַמֵּיהּ:

שלא

שרם

פרק שנים ועשרים - חבית

משנה

משנתנו עוסקת בחבית שהכילה מזון שנשברה בשבת, באיזה אופן ניתן להציל את המזון שבה: **חָבִית** שהכילה מזון **שֶׁנִּשְׁבְּרָה** בשבת, **מַצִּילִין הֵימֶנָּה מָזוֹן** בשיעור הנצרך **לְשָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת** ואפילו באמצעות הרבה כלים. **וְכֵן אוֹמֵר לַאֲחֵרִים בֹּאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם** כל אחד מזון שלש סעודות, **וּבְלֵבַד שֶׁלֹּא יִסְפּוֹג**, כלומר, אם החבית שנשברה הכילה משקה, לא יספוג את המשקה באמצעות ספוג כדי לחזור ולהטיפו לכלי, מחשש שמא יסחוט.

המשנה דנה בשתיית משקים שזבו מעצמם מפירות בשבת [גזירת 'משקים שזבו']: **אֵין סוֹחֲטִין אֶת הַפֵּירוֹת** בשבת כדי **לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין**, כיון שסחיטת פרי היא תולדה של מלאכת דש. **וְאִם יָצְאוּ** המשקים **מֵעַצְמָן אֲסוּרִין** בשתיה באותה שבת, גזירה שמא יסחוט. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם לְאוֹכְלִין** – אם הפירות מיועדים לאכילה, משקה **הַיּוֹצֵא מֵהֶן מוּתָּר**, לפי שאין בעליהם מרוצה שהמשקים יצאו מהם, ואין חשש שיבוא לסחוט את הפירות בידים. **וְאִם לְמַשְׁקִין** – ואם הפירות מיועדים לסחיטה, **הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר**, כיון שהבעלים מרוצה שהמשקה יצא שהרי לכך הוא עומד, ויש חשש שיבוא לסחוט בידים.

המשנה דנה באופן שניתן להוציא דבש מהכוורת בשבת: **חֲלוֹת דְּבַשׁ שֶׁרִיסְּקָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת** כדי שהדבש יזוב מהם, **וְיָצְאוּ מֵעַצְמָן** – ובשבת יצא הדבש מעצמו מהחלות המרוסקות, **אֲסוּרִין** – אסור הדבש באכילה באותה שבת, גזירה שמא יקח חלות שאינם מרוסקות וירסקם כדי להוציא מהם דבש, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר** לפי שאינו חושש לכך. ולכל הדעות, לא אסרו את הדבש מחשש שיסחוט את החלות המרוסקות בידים להוציא מהם דבש ויעבור על איסור מפרק, שכיון שהחלות כבר מרוסקות והדבש זב מאליו, אף בחול אין הדרך לסוחטן.

גמרא

שנינו במשנה, בענין חבית של משקים שנשברה, שלא יאסוף את המשקים באמצעות ספוג. מוסיפה על כך הברייתא: **תָּנָא, לֹא יִסְפּוֹג בְּיַיִן, וְלֹא יִטְפַּח** את ידיו **בַּשֶּׁמֶן** כדי לקנחם אחר כך בשפת כלי, **שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחוֹל.**

הגמרא מביאה ברייתא שעוסקת באיסוף פירות שהתפזרו בשבת: **תָּנוּ רַבָּנַן, נִתְפַּזְּרוּ לוֹ פֵּירוֹת בֶּחָצֵר, מְלַקֵּט** אותם **עַל יַד עַל יָד** – מעט מעט **וְאוֹכֵל, אֲבָל לֹא** ילקט אותם **לְתוֹךְ הַסַּל וְלֹא לְתוֹךְ הַקּוּפָּה, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחוֹל.**

שנינו במשנה: **אֵין סוֹחֲטִין אֶת הַפֵּירוֹת** להוציא מהן משקין, ואם יצאו מעצמן אסורין. רבי יהודה אומר אם הפירות עומדים לאוכלין, היוצא מהן מותר, ואם הפירות עומדים למשקין, היוצא מהן אסור.

הגמרא דנה באילו פירות נחלקו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מוֹדֶה הָיָה רַבִּי יְהוּדָה לַחֲכָמִים בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים** שאף אם הם עומדים לאכילה, משקה הזב מהם אסור, שכיון שרוב הזיתים והענבים מיועדים לסחיטה, יש חשש שיסחוט. **וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בִּשְׁאָר פֵּירוֹת**, שאם הם עומדים לאכילה משקה הזב מהם מותר, שכיון שרובם עומדים לאכילה לא גזרו בהם שמא יסחוט.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי אַבָּא**, לדברי רבה בשם שמואל, **אֶלָּא בְּמַאי פְּלִיגִי** – במה הם כן חולקים. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבי אבא לרבי ירמיה, **לְכִי תִּשְׁכַּח** – כשתעיין בענין תמצא במה הם חולקים. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מִסְתַּבְּרָא** שרבי יהודה וחכמים **בְּתוּתִים וְרִמּוֹנִים** העומדים לאכילה **פְּלִיגִי**. כלומר לדעת חכמים כיון שיש שסוחטים פירות אלו למשקים, נתנו להם דין של זיתים וענבים והם בכלל גזירת משקים שזבו האסורין, ולדעת רבי יהודה כיון שהם עומדים לאכילה אין חשש שיסחוט. אבל בשאר פירות שאינם עומדים לסחיטה כלל, לכל הדעות משקה הזב מהן מותר.

הגמרא מביאה ראיה שרבי יהודה וחכמים נחלקו בתותים ורימונים: **דְּתַנְיָא, זֵיתִים שֶׁמְּשַׁךְ** [–שזב] **מֵהֶן שֶׁמֶן, וַעֲנָבִים שֶׁמְּשַׁךְ** [–שזב] **מֵהֶן יַיִן, וְמתחילה הִכְנִיסָן** – ליקטם **בֵּין לְאוֹכֶל** – על מנת לאוכלם **בֵּין לְמַשְׁקִין**, משקה **הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר**, שמא יסחטם בידים. אולם **תּוּתִים שֶׁמְּשַׁךְ** [–שזב] **מֵהֶן מַיִם, וְרִמּוֹנִים שֶׁמְּשַׁךְ** [–שזב] **מֵהֶן יַיִן, וְהִכְנִיסָן לְאוֹכְלִין**, משקה **הַיּוֹצֵא מֵהֶן מוּתָּר**. הכניסם **לְמַשְׁקִין, וְלִסְתָּם**, כלומר, או שלא החליט אם לאוכלם או לסוחטם, **הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בֵּין הכניסן לְאוֹכְלִין בֵּין לְמַשְׁקִין הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר**. הרי מבואר בברייתא שמחלוקתם בתותים ורימונים.

הגמרא דנה בדברי רבי יהודה בברייתא שאם הכניס תותים ורימונים סתם, משקה היוצא מהם אסור. מקשה הגמרא: **וְסָבַר רַבִּי יְהוּדָה סְתָם אָסוּר, וְהָתְנַן** (מכשירין פ"ו מ"ח), **חֵלֶב הָאִשָּׁה** נחשב למשקה **וּמְטַמֵּא** – מכשיר את האוכלים לקבלת טומאה, בין אם יצא **לְרָצוֹן** האשה ובין **שֶׁלֹּא לְרָצוֹן** האשה, אולם **חֵלֶב בְּהֵמָה** סתמו אינו נחשב למשקה **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא** – אינו מכשיר את האוכלים לקבלת טומאה, **אֶלָּא** אם כן יצא **לְרָצוֹן** בעליה. אך אם נטף החלב מהבהמה שלא לרצון הבעלים, אין החלב נחשב למשקה ואף הוא עצמו אינו מקבל טומאה אם נגע בו שרץ.

רבי עקיבא חולק על תנא קמא בענין חלב בהמה: **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, הלא** כָּל **וָחוֹמֶר הוּא** שחלב בהמה יטמא אף שלא לרצון, **וּמַה חֵלֶב הָאִשָּׁה שֶׁאֵינוֹ מְיוּחָד אֶלָּא לִקְטַנִּים**, אף על פי כן **מְטַמֵּא לְרָצוֹן וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן, חֵלֶב הַבְּהֵמָה שֶׁמְּיוּחָד בֵּין לִקְטַנִּים בֵּין לִגְדוֹלִים** ומסתבר שהוא יותר נחשב משקה מאשר חלב אשה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא בֵּין לְרָצוֹן וּבֵין שֶׁלֹּא לְרָצוֹן. אָמְרוּ לוֹ** חכמים, אין ללמוד דין חלב של בהמה מדין חלב של אשה, שאף **אִם** מצינו **שִׁטְּמֵא חֵלֶב הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא לְרָצוֹן**, אין זה אלא משום שמצינו **שֶׁדַּם מַגֵּפָתָהּ** – היוצא ממכה שקיבלה **טָמֵא**, וחלב האשה דינו כדם מכתה כיון שמקור החלב בדמה, וכשם שדם מכה שמן הסתם יוצא שלא לרצון, מכשיר, אף חלב האשה מכשיר אף אם יצא שלא לרצון, ואיך נלמד מכך **שִׁיְּטַמֵּא חֵלֶב הַבְּהֵמָה** יהודה אף בזיתים וענבים, אולם **הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה** רק **בִּשְׁאָר פֵּירוֹת** שאם עומדים לאכילה המשקה הזב מהם מותר, **וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים**, ואפילו עומדים לאכילה, המשקה הזב מהם אסור.

אָמַר רַבָּה אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מוֹדֶה הָיָה רַבִּי יְהוּדָה לַחֲכָמִים בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים שאף אם הם עומדים לאכילה, משקה הזב מהם אסור, שכיון שרוב הזיתים והענבים מיועדים לסחיטה, יש חשש שיסחוט. **וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בִּשְׁאָר פֵּירוֹת**, שאם הם עומדים לאכילה משקה הזב מהם מותר, שכיון שרובם עומדים לאכילה לא גזרו בהם שמא יסחוט.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי אַבָּא**, לדברי רבה בשם שמואל, **אֶלָּא בְּמַאי פְּלִיגִי** – במה הם כן חולקים. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבי אבא לרבי ירמיה, **לְכִי תִּשְׁכַּח** – כשתעיין בענין תמצא במה הם חולקים. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מִסְתַּבְּרָא** שרבי יהודה וחכמים **בְּתוּתִים וְרִמּוֹנִים** העומדים לאכילה **פְּלִיגִי**. כלומר לדעת חכמים כיון שיש שסוחטים פירות אלו למשקים, נתנו להם דין של זיתים וענבים והם בכלל גזירת משקים שזבו האסורין, ולדעת רבי יהודה כיון שהם עומדים לאכילה אין חשש שיסחוט. אבל בשאר פירות שאינם עומדים לסחיטה כלל, לכל הדעות משקה הזב מהן מותר.

הגמרא מביאה ראיה שרבי יהודה וחכמים נחלקו בתותים ורימונים: **דְּתַנְיָא, זֵיתִים שֶׁמְּשַׁךְ** [–שזב] **מֵהֶן שֶׁמֶן, וַעֲנָבִים שֶׁמְּשַׁךְ** [–שזב] **מֵהֶן יַיִן, וְמתחילה הִכְנִיסָן** – ליקטם **בֵּין לְאוֹכֶל** – על מנת לאוכלם **בֵּין לְמַשְׁקִין**, משקה **הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר**, שמא יסחטם בידים. אולם **תּוּתִים שֶׁמְּשַׁךְ** [–שזב] **מֵהֶן מַיִם, וְרִמּוֹנִים שֶׁמְּשַׁךְ** [–שזב] **מֵהֶן יַיִן, וְהִכְנִיסָן לְאוֹכְלִין**, משקה **הַיּוֹצֵא מֵהֶן מוּתָּר**. הכניסם **לְמַשְׁקִין, וְלִסְתָּם**, כלומר, או שלא החליט אם לאוכלם או לסוחטם, **הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בֵּין הכניסן לְאוֹכְלִין בֵּין לְמַשְׁקִין הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר**. הרי מבואר בברייתא שמחלוקתם בתותים ורימונים.

הגמרא דנה בדברי רבי יהודה בברייתא שאם הכניס תותים ורימונים סתם, משקה היוצא מהם אסור. מקשה הגמרא: **וְסָבַר רַבִּי יְהוּדָה סְתָם אָסוּר, וְהָתְנַן** (מכשירין פ"ו מ"ח), **חֵלֶב הָאִשָּׁה** נחשב למשקה **וּמְטַמֵּא** – מכשיר את האוכלים לקבלת טומאה, בין אם יצא **לְרָצוֹן** האשה ובין **שֶׁלֹּא לְרָצוֹן** האשה, אולם **חֵלֶב בְּהֵמָה** סתמו אינו נחשב למשקה **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא** – אינו מכשיר את האוכלים לקבלת טומאה, **אֶלָּא** אם כן יצא **לְרָצוֹן** בעליה. אך אם נטף החלב מהבהמה שלא לרצון הבעלים, אין החלב נחשב למשקה ואף הוא עצמו אינו מקבל טומאה אם נגע בו שרץ.

רבי עקיבא חולק על תנא קמא בענין חלב בהמה: **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, הלא** כָּל **וָחוֹמֶר הוּא** שחלב בהמה יטמא אף שלא לרצון, **וּמַה חֵלֶב הָאִשָּׁה שֶׁאֵינוֹ מְיוּחָד אֶלָּא לִקְטַנִּים**, אף על פי כן **מְטַמֵּא לְרָצוֹן וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן, חֵלֶב הַבְּהֵמָה שֶׁמְּיוּחָד בֵּין לִקְטַנִּים בֵּין לִגְדוֹלִים** ומסתבר שהוא יותר נחשב משקה מאשר חלב אשה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא בֵּין לְרָצוֹן וּבֵין שֶׁלֹּא לְרָצוֹן. אָמְרוּ לוֹ** חכמים, אין ללמוד דין חלב של בהמה מדין חלב של אשה, שאף **אִם** מצינו **שִׁטְּמֵא חֵלֶב הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא לְרָצוֹן**, אין זה אלא משום שמצינו **שֶׁדַּם מַגֵּפָתָהּ** – היוצא ממכה שקיבלה **טָמֵא**, וחלב האשה דינו כדם מכתה כיון שמקור החלב בדמה, וכשם שדם מכה שמן הסתם יוצא שלא לרצון, מכשיר, אף חלב האשה מכשיר אף אם יצא שלא לרצון, ואיך נלמד מכך **שִׁיְּטַמֵּא חֵלֶב הַבְּהֵמָה**

המשך ביאור למס' שבת ליום ראשון עמ' ב

הגמרא מתרצת את הקושיא. מתרצת הגמרא: אף על פי שבתליית המשמרת יש איסור דרבנן, מכל מקום רבי אליעזר מתיר, משום שהיא בכלל 'מכשירי אוכל נפש', **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה** המתיר לעשות מלאכת 'מכשירי אוכל נפש' ביום טוב. **דְּתַנְיָא** (ביצה כח:), **אֵין חִילּוּק בֵּין יוֹם טוֹב לַשַּׁבָּת, אֶלָּא** לענין מלאכת **אוֹכֶל נֶפֶשׁ, בְּלָבָד, רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** לעשות ביום טוב **אַף מַכְשִׁירֵי אוֹכֶל נֶפֶשׁ,** כלומר לתקן את הכלים שבהם עושים אוכל נפש. ותליית המשמרת הרי היא מכשירי אוכל נפש, ולכן התיר זאת רבי אליעזר אף על פי שעושה בזה אהל עראי.

מקשה הגמרא: **אֵימַר** – מה שיכולים אנו לומר **דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה** שמתיר, זהו דווקא **בְּמַכְשִׁירִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב,** כגון שפוד שנשבר ראשו ביום טוב עצמו, שמותר לתקנו ביום טוב, אך **בְּמַכְשִׁירִין שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב,** כגון שפוד שנשבר ראשו מערב יום טוב **מִי שָׁמְעַת לֵיהּ** – וכי שמענו מדבריו להתיר, והלא בזה אף רבי יהודה סובר שאסור לתקנו ביום טוב, והוא הדין שאסור לתלות את המשמרת מאחר ואפשר לעשות כן מערב יום טוב. מתרצת הגמרא: שיטתו **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲדִיפָא** היא יותר **מִשִּׁיטָתוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה,** שרבי יהודה מתיר רק מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב, ואילו רבי אליעזר מתיר אפילו מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מערב יום טוב, ולכן התיר לתלות את המשמרת ביום טוב.

שנינו במשנה: **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** אין תולין את המשמרת ביום טוב [וכל שכן בשבת]. הגמרא דנה אם איסור זה מן התורה הוא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** אם **תָּלָה** את המשמרת על גבי הכלי בשבת, **מַאי,** האם איסורו מדאורייתא וחייב חטאת, או שמא איסורו מדרבנן ופטור. פושטת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף,** אם **תָּלָה** בשוגג **חַיָּיב חַטָּאת,** והיינו שהיא מלאכה האסורה מדאורייתא.

אביי מקשה על דברי רב יוסף: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אֶלָּא מֵעַתָּה** – לדבריך [שיש בזה איסור דאורייתא] יש לתמוה, וכי אם **תָּלָה כּוּזָא** – כלי קטן **בְּסִיכְתָּא** – על גבי יתד, **הָכִי נַמִּי דְּמִיחַיַּיב** – האם גם בזה יתחייב חטאת, הרי ברור הדבר שלא, שהרי אין זה אהל קבע אלא אהל עראי, והוא הדין בתליית המשמרת, מאחר ואין זה בנין גמור אלא אהל עראי, ברור הדבר שאינו אסור אלא מדרבנן.

המשך ביאור למס' שבת ליום שני עמ' א

שהתבאר לעיל. **וְהָא דְּקָאָמַר לֵיהּ** 'אַף כְּיִלָּה מוּתֶּרֶת', **כִּדְרָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל** – כוונתו לאופן שהכילה עשויה כפי ששנה רמי בר יחזקאל לעיל, שאם כרך עליה חוט או משיחה מבעוד יום מותר לנטותה. ומה שאמר לו 'כְּיִלָּה **אֲסוּרָה וּמַטָּה מוּתֶּרֶת',** כוונתו לכילה ומיטה העשויות **כְּדִרְדָּן** – כשלנו, שהמטה מחוברת ועומדת, אלא שזקופה היא, והוא מושיבה על רגליה, ומותר לעשות כן. והכילה עשויה באופן שיש בגגה טפח, ולא כרך עליה חוט או משיחה, שבאופן זה אסור לנטותה.

רב יוסף מביא מעשה בענין אהל עראי: **אָמַר רַב יוֹסֵף, חֲזִינָא לְהוּ לְכִילֵי דְּבֵי רַב הוּנָא** – ראיתי את הכילות שהיו בביתו של רב הונא, **דְּמֵאוֹרְתָא נְגִידוּ** – שבלילי שבת היו משוכות [–פרוסות], **וּמְצַפְּרָא חֲבִיטָא רַמְיָא** – ובבוקר היו מושלכות לארץ, ומוכח שמותר לפורקם בשבת, ומאחר שמותר לפורקם בשבת, מותר אף לנטותם בשבת.

הגמרא מבארת את דין פריסת הוילון בשבת: **אָמַר רַב מְשׁוּם רַבִּי חִיָּיא,** וִילּוֹן שכנגד הפתח, **מוּתָּר לִנְטוֹתוֹ** – להניחו על מקומו כנגד הפתח בשבת, **וּכְמוֹ כֵן מוּתָּר לְפוֹרְקוֹ** – להסירו ממקומו, כיון שאין נחשב אהל אלא אם עשוי כעין גג.

הגמרא מבארת את דין כילת חתנים בשבת: **וְאָמַר שְׁמוּאֵל מְשׁוּם** [–בשם] **רַבִּי חִיָּיא**

המשך ביאור למס' שבת ליום שני עמ' ב

באופן שנפל שרץ לתוך תנור העשוי מחרס, והיתה בתוך התנור כיכר של תרומה, ונטמאה, ויבקשו **לֵידַע אִם רִאשׁוֹנָה** לטומאה **הִיא וְאִם שְׁנִיָּה** לטומאה **הִיא, וְאֵין מֵבִין.**

מקשה הגמרא: **הָא נַמִּי מַתְנִיתִין הִיא, כְּדְתָנֵן** (כלים פ"ח מ"ה), **הַשֶּׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בְּתַנּוּר** חרס, ולא נגע בפת שבתנור, **הַפַּת שֶׁבְּתוֹכוֹ שְׁנִיָּה** לטומאה, מפני שֶׁ**הַתַּנּוּר** עצמו **תְּחִילָּה** – ראשון לטומאה הוא, שהרי הוא קיבל טומאה מהשרץ [שהוא אב הטומאה], וחוזר ומטמא את הפת ועושה אותה שניה לטומאה. הרי מבואר במשנה שהפת שניה לטומאה, ומדוע לא ידעו לא זאת, והלא המשניות לא ישתכחו.

מתרצת הגמרא: **מִסְתַּפְּקָא לְהוּ בְּהָא דְּאָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא,** שהקשה לו, מדוע הפת נחשבת 'שניה לטומאה', **לֵיחְזֵייהּ הַאי תַּנּוּרָא כְּמַאן דְּמָלֵי טוּמְאָה** – נראה את התנור כאילו כולו מלא טומאה כשנפל השרץ לאוירו, שהרי הוא מטמא את האוכל בלא נגיעה [אלא באוירו], הרי שהתורה מחשיבה את השרץ כאילו הוא ממלא את כל תוכו של כלי החרס, ולכן נטמא האוכל שבכלי החרס גם כשלא נגע בשרץ כאילו נגע בו, **וּממילא תֵּיהֲוֵי** – תהיה **הַפַּת רִאשׁוֹנָה** לטומאה, שהרי נחשבת היא כנוגעת בשרץ, מאחר והיא נוגעת באוירו הטמא של התנור. **וְאָמַר לֵיהּ** רבא לרב אדא בר אהבה, **לֹא אָמְרִינַן לֵיחְזֵייהּ הַאי תַּנּוּרָא כְּמַאן דְּמָלֵי טוּמְאָה** – אין אנו אומרים שרואים את התנור כאילו הוא מלא טומאה, אלא התנור עצמו נטמא מחמת השרץ ונעשה 'ראשון לטומאה', וכן אויר התנור נחשב 'ראשון', והפת נטמאת מחמת אויר התנור ונעשית 'שניה לטומאה'. והראיה לזה, **דְּתַנְיָא,** מכיון שמבואר בתורה שדבר הנופל לתוך אויר כלי חרס טמא, נטמא, כמו שנאמר (ויקרא יא לג) 'כל אשר בתוכו יטמא', **יָכוֹל** הייתי לומר שיהו אף **כָּל הַכֵּלִים** [שאינם של חרס] **מִיטַּמְּאִין בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס,** כלומר שאם נפל שרץ לתוך כלי חרס, ובאותה שעה היה כלי אחר בתוך הכלי חרס, ייטמא הכלי הפנימי מגבו מחמת השרץ שנפל לאויר החיצון, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) 'כל **אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא' וסמוך לו נאמר** (שם יא לד) 'מִכָּל **הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל** וגו' וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה' וגו', ולמדנו מזה שרק **אוֹכָלִין [וּמַשְׁקִין] מִטַּמְּאִין בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, וְאֵין כֵּלִים מִטַּמְּאִין בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס.** ומברייתא זו מוכח שאין רואים את כל התנור כאילו הוא מלא טומאה, שאם אומרים כן, יהיה הדין שגם כלי יטמא מאויר כלי חרס שהרי כאילו נגע בשרץ. ועתידים ישראל לשכוח ברייתא זו שממנה מוכח שאין רואים את כל התנור כאילו הוא מלא טומאה, ויראה להם כסברת רב אדא בקושייתו שהפת צריכה להיות ראשונה לטומאה, ולא ידעו תשובה לזה.

התבאר לעיל בדברי רב ובברייתא שעתידה תורה להשתכח מישראל. הגמרא מביאה דעה החולקת על כך: **תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, חַס וְשָׁלוֹם שֶׁתִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים לא כא) 'כִּי **לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ', אֶלָּא מָה** – איזה פירוש **אֲנִי מְקַיֵּים** בפסוק 'יְשׁוֹטְטוּ **לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה' וְלֹא יִמְצָאוּ', שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ**

המשך ביאור למס' שבת ליום שלישי עמ' ב

מנצרי דקל. הגמרא מגבילה את ההיתר: **אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַגְבִּיהַּ** את הסל **מִקַּרְקָעִיתוֹ שֶׁל כְּלִי** התחתון [שהיין ניצק לתוכו] **טֶפַח,** שאם יש חלל טפח בין שולי הכפיפה לקרקעית הכלי, הרי זה אהל עראי שאסור לעשותו בשבת.

הגמרא מביאה דין בענין כיסוי חבית: **אָמַר רַב, הַאי פְּרוּנְקָא** – בגד זה ששוטחים אותו על גבי גיגית יין כדי לכסותה, כך הוא דינו, **אַפְּלַגְיֵיהּ דְּכוּבָא** – על חצי פי הגיגית, **שָׁרֵי** – מותר לשוטחו, משום שאין זה חשוב אהל, אך **אַכּוּלֵּיהּ כּוּבָא** – על כל הגיגית, **אָסוּר** לשוטחו, משום שעושה אהל בכך.

דין נוסף בענין סינון יין בשבת: **אָמַר רַב פָּפָא, לֹא נִיהַדַּק אִינִישׁ צִינְיָיתָא בְּפוּמֵיהּ דְּכוּזְנֵי דַּחֲבִיתָא** – לא יהדק אדם בחזקה קשים וקסמים בפי כלי חרס קטן שמוציאים בו יין מהחבית, כדי לסנן את היין שעובר דרכו, **מִשּׁוּם דְּמִיחְזֵי כְּמִשַּׁמֶּרֶת** – מפני שנראה כמשמרת. עוד בענין בורר: **דְּבֵי** – אנשי ביתו של **רַב פָּפָא, שָׁאפוּ שִׁיכְרָא מִמָּנָא לְמָנָא** – היו שופכים שכר מכלי לחבירו בנחת, כדי שהפסולת תשאר בשולי הכלי ולא תשפך יחד עם היין. **אָמַר לֵיהּ רַב אֲחָא מִדִּיפְתִּי לְרַבִינָא, הָאִי כָּא נִיצּוֹצוֹת** – הרי יש טיפות קטנות המטפטפות מבין הפסולת כשהקילוח פוסק, והן מוכיחות שכוונתו לברור את השכר מהפסולת שבשולי הכלי. תירץ לו רבינא, **נִיצּוֹצוֹת לְבֵי רַב פָּפָא לֹא חֲשִׁיבִי** – טיפות אלו לא היו חשובות בבית רב פפא ולא הקפידו עליהן כל כך, וכשהפסיק השכר לקלח והגיעו לטיפות הסמוכות לפסולת, היו משליכים אותן לחוץ עם הפסולת.

שנינו במשנה: **וְנוֹתְנִין בֵּיצָה בְּמְסַנֶּנֶת** של חרדל. הגמרא מביאה ברייתא המבארת למה אין בזה משום בורר: **תָּנֵי יַעֲקֹב קָרְחָה,**

המשך ביאור למס' שבת ליום רביעי עמ' א

יותר ממך, **מַה בֵּין לִי וְלָךְ** – במה אני גדול ממך, **מַתְנִיתִין יְחִידָאָה הִיא** – משנתנו כדעת יחיד היא שנויה, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אֵין שׁוֹרִין אֶת הַחִלְּתִית לֹא בְּחַמִּין וְלֹא בְּצוֹנֵן, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּחַמִּין אָסוּר בְּצוֹנֵן מוּתָּר.** ומשנתנו כדעת רבי יוסי המתיר בצונן, אך ההלכה היא כחכמים האוסרים אף בצונן.

הגמרא מבארת לאיזה צורך שורין את החילתית במים. מבררת הגמרא: **לְמַאי עֲבִדִי לַיהּ** – לצורך מה שורין את החילתית במים. משיבה הגמרא: **לְיוּקְרָא דְּלִיבָּא** – לכובד הלב.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **רַב אֲחָא בַּר יוֹסֵף חָשׁ בְּיוּקְרָא דְּלִיבָּא** – הרגיש כובד הלב, **אֲתָא לְקַמֵּיהּ** [–ובא לפני] **דְּמָר עוּקְבָא, אָמַר לֵיהּ** מר עוקבא לרב אחא בר יוסף, **זִיל שְׁתִי תְּלָתָא תִּיקְלֵי חִילְתָּא** – לך ושתה משקל שלשה זהובים של חילתית שרויה במים, **בְּתְלָתָא יוֹמֵי** – במשך שלשה ימים. **אֲזַל אִישְׁתֵּי חַמְשָׁא בְּשַׁבְּתָא וּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא** – הלך ושתה ביום חמישי בשבת ובערב שבת, **לְצַפְּרָא אֲזַל שָׁאַל בֵּי מִדְרְשָׁא** – בבוקר של יום השבת הלך ושאל בבית המדרש מה יעשה בשבת. **אָמְרוּ לֵיהּ** – אמרו לו בבית המדרש, **תָּנָא דְּבֵי רַב אַדָּא** – שנו בבית מדרשו של רב אדא, **וְאָמְרִי לָהּ תָּנָא דְּבֵי מַר בַּר רַב אַדָּא** – ויש אומרים ששנו כן בבית מדרשו של מר בנו של רב אדא, **שׁוֹתֶה אָדָם קַב אוֹ קַבַּיִם** של חילתית שרויה במים, **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.** ולפי ברייתא זו מותר לך לשתות חילתית בשבת. **אָמַר לְהוּ** רב אחא בר יוסף, **לִשְׁתּוֹת לֹא קָמִיבַּעְיָא לִי** – לא הסתפקתי אם מותר לשתות חילתית בשבת, והיה פשוט לי הדבר להיתר, שהרי גם הבריאים שותים אותו, ומשקה שהבריאים שותים אותו מותר לשתותו אף לרפואה, **כִּי קָא מִיבַּעְיָא לִי לִשְׁרוֹת מַאי** – אלא הסתפקתי בדין ששנינו במשנתנו שאין שורין חילתית בשבת, האם לצורך רפואה מותר. **אָמַר לְהוּ רַב חִיָּיא בַּר אָבִין, בְּדִידִי הֲוָה עוּבְדָא** – בי היה מעשה כזה, **וַאֲתַאי שְׁאֵילְתֵּיהּ** – ובאתי ושאלתי **לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה** אם מותר לי לשרות חילתית בשבת, **וְלֹא הֲוָה בִּידֵיהּ** – ולא היה בידו להשיב לי, **אֲתַאי שְׁאֵילְתֵּיהּ** – ובאתי ושאלתי **לְרַב הוּנָא,** וְאָמַר לי רב הונא, **הָכִי קָאָמַר** – כך אמר **רַב, שׁוֹרֶה בְּצוֹנֵן וּמַנִּיחַ כַּחַמָּה** כדי לחממו.

שואלת הגמרא: **כְּמַאן דְּשָׁרֵי** – האם רב שהתיר לשרות בצונן הוא משום שהוא סובר כרבי יוסי בברייתא לעיל שהתיר לשרות חילתית בצונן, אבל לחכמים אסור לשרות בצונן. משיבה הגמרא: **אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָסַר** – רב התיר לשרות חילתית בצונן אפילו לדעת חכמים האוסרים לעשות כן, **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו שאסרו חכמים לשרות בצונן אינם אלא **הֵיכָא דְּלֹא אִישְׁתֵּי כְּלָל** – במקום שעדיין לא שתה מהם כלל, **אֲבָל הָכָא** – כאן במקרה שבא לפנינו, **כֵּיוָן דְּאִישְׁתֵּי חַמְשָׁא וּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא** – כיון שכבר שתה ביום חמישי ובערב שבת, **אִי לֹא שָׁתֵי בַּשַּׁבָּת מִיסְתָּכֵּן** – אם לא ישתה גם בשבת יבא לידי סכנה, שהרי צריך לשתותו שלשה ימים רצופים, הלכך מותר לו אף לשרות את החילתית בצונן.

מאחר והובא מעשה מרב אחא בר יוסף הנוגע לסוגייתנו, מביאה הגמרא מעשה נוסף שאירע עמו בשבת: **מִיסְתַּמֵּיךְ וְאָזִיל רַב אֲחָא בַּר יוֹסֵף אַכְתְּפֵיהּ** – פעם אחת היה רב אחא בר יוסף נסמך בהליכתו על כתפיו **דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק בַּר אַחֲתֵיהּ** – בן אחותו, **אָמַר לֵיהּ** רב אחא בר יוסף לרב נחמן בר יצחק, **כִּי מָטֵינַן לְבֵי רַב סַפְּרָא עַיְּילִינָא** – כשנגיע לביתו של רב ספרא הכניסני לשם. **כִּי מְטוּ עַיְּילֵיהּ** – כשהגיעו לביתו של רב ספרא הכניסו רב נחמן בר יצחק. **בְּעָא מִינַּיהּ** – שאל רב אחא בר יוסף מרב ספרא, **מַהוּ לְכַסְכּוּסֵי כִּיתְּנִיתָא בְּשַׁבְּתָא** – האם מותר לשפשף בשבת בגד פשתן שהתכבס, שלאחר הכיבוס נעשה הבגד קשה ועל ידי השפשוף נעשה רך, ושפשוף זה מועיל גם להלבין את הבגד. וצדדי הספק הם, האם **לְרַכּוּכֵי כִּיתְּנִיתָא קָא מִיכַּוֵּין** – כוונתו בשיפשוף לרכך את הבגד, **וְשַׁפִּיר דָּמֵי** – ומותר לעשות כן בשבת, **אוֹ דִּילְמָא לְאוֹלוּדֵי חִיוָּרָא קָמִיכַּוֵּין** – שמא כוונתו להוליד בו לובן [–נקיון], **וַאֲסִיר** – ואסור לעשות כן בשבת. **אָמַר לֵיהּ** רב ספרא לרב אחא בר יוסף, **לְרַכּוּכֵי קָא מִיכַּוֵּין וְשַׁפִּיר דָּמֵי** – כוונתו לרכך את הבגד ומותר לעשות כן.

כִּי נְפַק אֲתָא – כשיצא ובא רב אחא בר יוסף מביתו של רב ספרא, **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן בר יצחק לרב אחא בר יוסף, **מַאי בְּעָא מַר מִינַּיהּ** – מה שאל מר ממנו [–מרב ספרא] **אָמַר לֵיהּ** רב אחא בר יוסף, **בְּעֵי מִינַּיהּ מַהוּ לְכַסְכּוּסֵי כִּיתְּנִיתָא בְּשַׁבְּתָא** – שאלתי אותו האם מותר לשפשף בשבת בגד פשתן שהתכבס, **וְאָמַר לִי שַׁפִּיר דָּמֵי** – מותר.

הקשה רב נחמן בר יצחק לרב אחא בר יוסף, מדוע הסתפק רק לענין בגד פשתן, **וְתִבְעֵי לֵיהּ לְמַר סוּדְרָא** – ויסתפק מר האם מותר לשפשף סודר בשבת. השיב רב אחא בר יוסף, **סוּדְרָא לֹא קָא מִיבַּעְיָא לִי** – בסודר לא הסתפקתי, **דִּבְעֵי** – שכבר שאלתי כן **מֵרַב הוּנָא וּפְשִׁיט לִי** – ופשט לי את שאלתי.

שאל רב נחמן בר יצחק, **וְתִיפְשֵׁיט לֵיהּ לְמַר מִסּוּדְרָא** – ותפשוט את שאלתך לענין בגד פשתן מתשובתו של רב הונא לענין סודר. **אָמַר לֵיהּ** רב אחא בר יוסף, אינו דומה כתונת שנתכבסה לסודר שנתכבס, **הָתָם** – שם בסודר שנתכבס, **מִיחְזֵי כִּי אוֹלוּדֵי חִיוָּרָא** – נראה כמוליד לובן, ואילו **הָכָא** – כאן בכתונת של פשתן שנתכבסה, **לֹא מִיחְזֵי כְּאוֹלוּדֵי חִיוָּרָא** – אינו נראה כמוליד לובן, שאדם מקפיד על ליבונו של הסודר יותר ממה שמקפיד על ליבון הכתונת, הלכך אף שלגבי סודר פשט לי רב הונא שאסור, עדיין הסתפקתי מה הדין בכתונת, ופשט לי רב ספרא שאכן דין הכתונת שונה מדין הסודר ומותר, כיון שעיקר שפשוף הכתונת הוא כדי לרכך את הבגד.

הגמרא דנה עוד בענין כתונת של פשתן שנתכבסה: **אָמַר רַב חִסְדָּא, הַאי כִּיתְּנִיתָא** – כתונת של פשתן שנתכבסה, ושטחוה על הקנה מערב שבת ליבשה, ורוצה ליטלה בשבת,

מָעוֹת [שהן מוקצה] שֶׁמונחות עַל גבי הַכַּר, אסור לטלטלן עם הכר, אלא מְנַעֵר אֶת הַכַּר וְהֵן [–המעות] נוֹפְלוֹת מעליו, וְעל כך אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ – לא נשנה דין זה, שאסור לטלטל את הכר כשהמעות עליו, אֶלָּא לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ – באופן שהוא צריך להשתמש בגוף הכר, אֲבָל לְצוֹרֶךְ מְקוֹמוֹ – באופן שהוא צריך לטלטלו משם כדי לפנות את מקומו, מְטַלְטְלוֹ [–לכר] למקום אחר וְעוֹדָן – בעוד המעות מונחות עָלָיו, ואינו צריך לנערם תחילה. וְמַדְּסֵיפָא – ומכיון שהתבאר שבסיפא מדובר שמטלטל את הכר לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ, רֵישָׁא [כלומר, משנתנו] נַמִּי [–גם כן] מדובר שמטלטל את התרומה הטהורה לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ – גוף התרומה הטהורה, שיש לפרש את הרישא והסיפא באופן דומה. ולכן הוצרך רב חסדא לומר שהטמאה למעלה, שאם הטהורה למעלה אסור לטלטל את הטמאה עמה, אלא נוטל את הטהורה לבדה ומניח שם את הטמאה.

שנינו במשנה (לעיל קמא:): רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף מַעֲלִין וכו' את המדומע כאשר התערבה סאה תרומה במאה סאין של חולין. הגמרא מבררת מדוע אין בזה משום איסור מתקן. מקשה הגמרא: וְאַמַּאי – ומדוע מותר להעלות כשיעור התרומה המעורבת, הָא קָא מְתַקֵּן – הלא בכך הוא מתקן את שאר הפירות ומתירם לאכילת זר, ויש לגזור שמא יבוא לעשות תיקון על ידי מלאכה. מתרצת הגמרא: רַבִּי יְהוּדָה שהתיר להעלות, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סְבִירָא לֵיהּ [–הוא סובר], דְּאָמַר, תְּרוּמָה שהתערבה בחולין, בְּעֵינָא מַחֲתָא – נחשבת כמונחת בפני עצמה ואינה מעורבת בחולין. והיכן מצאנו שכך סובר רבי אליעזר, דִּתְנַן – ששנינו במשנה (תרומות פ"ה מ"ו), סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה סאין חולין והתערבה בהם, וְנִדְמְעוּ – ונעשית התערובת 'מדומע', וּלאחר מכן חזר וְנָפַל מִן הַמְּדוּמָּע – מתערובת זו לְמָקוֹם אַחֵר – לחולין אחרים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הנופל מהתערובת הראשונה מְדַמֵּעַת – אוסר את התערובת השניה, כְּאילו היא תְּרוּמַת וַדַּאי, ואם אין בתערובת השניה מאה חולין כנגד כולו, כל התערובת אסורה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין הנופל מהַמְּדוּמָּע [–התערובת הראשונה] מְדַמֵּעַ – אוסר חולין אחרים כאילו כולו תרומה, אֶלָּא רק לְפִי חֶשְׁבּוֹן התרומה שבמדומע, וכגון, אם בתערובת הראשונה התערבה סאה תרומה בשישים סאין חולין, ושוב התערבה סאה מתערובת זו בחולין אחרים, אין אומרים שסאה זו נחשבת כתרומת ודאי לאסור בתערובת השניה עד שיהיה בה מאה סאין חולין, אלא רק אחד משישים ממנה נחשב תרומה, ואם יש בחולין שבתערובת השניה מאה כנגד האחד משישים, מעלה מהתערובת כשיעור זה והשאר מותר, ככל תרומה שהתערבה במאה חולין. וטעם מחלוקתם, שרבי אליעזר סובר שבכל מדומע נחשבת התרומה כמונחת בפני עצמה ואינה מעורבת בחולין, וכאשר נפל מהתערובת למקום אחר אנו חוששים שהתרומה המונחת היא שנפלה, ולכן היא מדמעת בתערובת השניה כתרומת ודאי. וחכמים סוברים, שהתרומה נחשבת כמעורבת בכל ואינה מונחת בפני עצמה, והנופל מהתערובת למקום אחר יש בו תרומה רק לפי חשבון התרומה שבתערובת הראשונה. ובמשנתנו סובר רבי יהודה כרבי אליעזר, שהתרומה המעורבת מונחת לבדה, וכשיש בחולין מאה כנגדה ומעלה כשיעור התרומה, נחשב שנוטל את התרומה המונחת והשאר חולין כבתחילה ואינו מתקן, ולכן מותר להעלות בשבת.

דוחה הגמרא: אין לתלות את דברי רבי יהודה בשיטת רבי אליעזר, משום דאֵימַר דְּשָׁמְעַת לֵיהּ – אימתי שמעת שלרבי אליעזר נחשבת התרומה כמונחת בפני עצמה, דווקא לְענין חוּמְרָא, לאסור את התערובת השניה, אבל לְענין קוּלָּא, שאינו נחשב מתקן, מִי שָׁמְעַת לֵיהּ – האם שמעת שיאמר כך.

הגמרא תולה את דברי רבי יהודה בשיטת רבי שמעון. אומרת הגמרא: אֶלָּא, הוּא – רבי יהודה שהתיר להעלות בשבת שיעור תרומה מהתערובת, דְּאָמַר – אמר את דבריו כְּשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן הסובר שאף לקולא אנו דנים את התרומה המעורבת כמונחת בפני עצמה, ולכן בהעלאתו אינו מתקן את השאר. והיכן מצאנו שכך היא שיטת רבי שמעון, כְּדְתָנֵי – כמו ששנינו במשנה (תרומות פ"ה מ"ח), סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹך מֵאָה סאין חולין והתערבה בהם, שהדין הוא שנוטל סאה אחת מהתערובת והשאר מותר לזר, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַגְבִּיהַּ את אותה סאה עַד שֶׁנָּפְלָה לתערובת זו עוד סאה אַחֶרֶת של תרומה, הֲרֵי תערובת זוֹ אֲסוּרָה לזר, אף אם יעלה ממנה כשיעור התרומה שנפלה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר תערובת זו בהעלאת שיעור התרומה. וטעם מחלוקתם, שתנא קמא סובר שהתרומה המעורבת אינה כמונחת בפני עצמה אלא מעורבת בכל, וכשנפלה סאה נוספת הן מצטרפות יחד, ואין בחולין מאה כנגד כל התרומה, שהרי יש שתי סאין תרומה ומאה סאין חולין, ולכן התערובת אסורה. ורבי שמעון סובר, שהתרומה הנופלת היא כמונחת בפני עצמה, והחולין עומדים בפני עצמם, והסאה השניה נפלה למאה חולין ובטלה בהם, ואינה מצטרפת עם הראשונה, ולכן התערובת מותרת לזר לאחר שיעלה ממנה כשיעור התרומה. אם כן, סובר רבי שמעון שאף לקולא נחשבת התרומה כמונחת בפני עצמה, וכשיטתו אמר רבי יהודה את דבריו במשנתנו. דוחה הגמרא: וּמִמַּאי – ומנין שזהו טעמו של רבי שמעון, דִּילְמָא – שמא אינו כן, אלא הָתָם – שם במשנה בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – בטעם זה נחלקו תנא קמא ורבי שמעון, דְּתַנָּא קַמָּא שאסר סָבַר, אַף עַל גַּב דְּנָפְלוּ שתי הסאין בְּזֶה אַחַר זֶה, כְּמַאן דְּנָפַל בְּבַת אַחַת דָּמֵי – נחשב כמו שנפלו בבת אחת, וְהָא – וסאה זו הראשונה לְחַמִּשִּׁין – לחמישים סאין של חולין נָפְלָה, וְהָא – וסאה זו השניה לְחַמִּשִּׁין – לחמישים סאין של חולין הנוספים נָפְלָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן שהתיר סָבַר, מכיון שלא נפלו ביחד, קַמַּיְיתָא – סאה ראשונה בְּטֵיל כְּמֵאָה – בטילה במאה סאין של חולין, וְהָא – וסאה זו השניה תִּיבְטֵיל כְּמֵאָה וְחַד – תתבטל במאה ואחד סאין של חולין, שאף הסאה הראשונה נעשית חולין ומצטרפת לבטל את התרומה הנופלת לתוכם, ולכן התערובת מותרת לזר. ומכל מקום, אף לרבי שמעון, אינה מותרת עד שיעלה ממנה כשיעור התרומה שנפלה, והמעלה בשבת נחשב מתקן, ואם כן, אין לומר שרבי יהודה אמר את דבריו כשיטת רבי שמעון.

מבארת הגמרא בדרך אחרת את שיטת רבי יהודה. אומרת הגמרא: אֶלָּא, הוּא – רבי יהודה שהתיר להעלות בשבת, דְּאָמַר – אמר את דבריו כְּשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, תרומה שהתערבה במאה של חולין, שהתערובת אסורה לזר עד שיעלה ממנה כשיעור התרומה, נוֹתֵן את עֵינָיו בְּצַד זֶה של התערובת ומייחד בדעתו לתרומה מהפירות המונחים שם, וּלאחר מכן אוֹכֵל מִצַּד אַחֵר של התערובת, אף שעדיין לא העלה. ולפיכך המעלה בשבת אינו מתקן את השאר, שהרי מותר לאכול אף קודם שמעלה על ידי נתינת עיניים, ומותר להעלות בשבת.

הגמרא מקשה על מה שהעמדנו שרבי יהודה אמר את דבריו כרבי שמעון בן אלעזר, שמצאנו שרבי שמעון בן אלעזר עצמו חולק עליו בענין זה. מקשה הגמרא: וּמִי סָבַר לֵיהּ כְּוָותֵיהּ – וכי רבי יהודה סובר כרבי שמעון בן אלעזר בענין זה, שהתיר להעלות בשבת,

המשך ביאור למס' שבת ליום חמישי עמ' ב

מיושבים דברי רבי יהודה בברייתא שמותר לשמוט את המנעל רק באופן שהוא רפוי על האימוס, **אֶלָּא לְרַבָּא דְּאָמַר** שכלי שמלאכתו לאיסור **בֵּין לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ וּבֵין לְצוֹרֶךְ מְקוֹמוֹ מוּתָּר** לטלטלו, **מַאי אִירְיָא** – מדוע נקט רבי יהודה שדווקא מנעל **רָפוּי** מותר להסירו מעל האימוס, הרי **אֲפִילּוּ** אם המנעל **לֹא רָפוּי נַמִּי** – גם מותר, שהרי אין איסור לטלטל את האימוס בצריך למקומו שהוא המנעל הנתון עליו.

מתרצת הגמרא: לדברי רבא, **הַהִיא** – הברייתא שהביאה את דבריו **דְּרַבִּי יְהוּדָה** שהתיר להסיר מעל האימוס רק מנעל רפוי, אינה משום שאסור לטלטל את האימוס לצורך מקומו, אלא **מִשּׁוּם** שיטתו **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא,** שאמר במשנה שהובאה לעיל שמנעל שעל גבי האימוס אינו מקבל טומאה, כיון שאינו נחשב כלי, משום שעדיין לא נגמרה מלאכתו כל זמן שלא הוציאו מעל האימוס, ומטעם זה סבר שגם לענין שבת אינו נחשב כלי, ולכן מוקצה הוא ואסור לטלטלו, ולשיטתו השמיענו רבי יהודה, שדווקא כשאין המנעל רפוי על האימוס נחשב מחוסר הוצאה ממנו, אך אם הוא רפוי אינו נחשב מחוסר הוצאה ומותר לטלטלו, **דְּתַנְיָא** – שהרי כך שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** מנעל שעל גבי האימוס, **אִם הָיָה רָפוּי מוּתָּר** להסירו.

הדרן עלך תולין

פרק אחד ועשרים - נוטל אדם את בנו

הפרק שלפנינו עוסק באיסור 'מוקצה', שאסרו חכמים לטלטל בשבת דבר המוקצה מדעתו של אדם. ויבואר בו, האם מותר לטלטלו אגב דבר שאינו מוקצה. עוד יבואר בפרק זה, דבר הראוי למאכל בהמה, האם הוא נחשב מוקצה.

משנה

משנתנו עוסקת באדם הנוטל דבר שאינו מוקצה, ועמו מטלטל את המוקצה: **נוֹטֵל** [–נושא] **אָדָם אֶת בְּנוֹ, וְהָאֶבֶן** אחוזה **בְּיָדוֹ** של בנו, ואין אומרים שהאב מטלטל את האבן שהיא מוקצה. **וְכֵן** נוטל אדם בידו **כֵּלְבָלָה** [–סל], **וְהָאֶבֶן** מונחת **בְּתוֹכָהּ** [–בתוך הסל], ואין אומרים שהוא מטלטל את האבן שהיא מוקצה. **וְכֵן מְטַלְטְלִין** [–מותר לטלטל] **תְּרוּמָה טְמֵאָה** שהיא מוקצה מפני שהיא אסורה באכילה, יחד **עִם** התרומה **הַטְּהוֹרָה** שאינה מוקצה, **וְכֵן** מותר לטלטלה יחד **עִם** פירות **הַחוּלִּין.**

תרומה שהתערבה בחולין אינה בטילה ברוב, וכל התערובת אסורה לזר כתרומה. אך אם יש בחולין מאה כנגד התרומה, כגון שהתערבה סאה תרומה במאה סאין חולין, נוטל סאה אחת מהתערובת [כשיעור התרומה שהתערבה] ונותנה לכהן כתרומה, והשאר מותר לזר ככל חולין. משנתנו דנה האם מותר לעשות כן בשבת: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף מַעֲלִין** – מותר להעלות בשבת **אֶת הַמְּדוּמָּע** – תרומה שהתערבה בחולין, שנוטל כשיעור התרומה שהתערבה ומתיר את שאר התערובת לזר, כאשר היא מעורבת **בְּאֶחָד וּמֵאָה** [–שהחולין שבתערובת הם מאה כנגד התרומה], ואין אומרים שאסור לעשות כן מפני שהוא מתקן את השאר.

גמרא

הגמרא עוסקת במוציא תינוק לרשות הרבים וכיס תלוי לו בצוארו, האם חייב חטאת משום מלאכת הוצאה: **אָמַר רָבָא, הוֹצִיא** מרשות היחיד לרשות הרבים **תִּינוֹק חַי, וְכִיס** [–ארנק] **תָּלוּי** לתינוק **בְּצַוָּארוֹ** לשחק בו, **חַיָּיב** חטאת **מִשּׁוּם** הוצאת **הכִּיס.** אבל אם הוציא **תִּינוֹק מֵת** מרשות היחיד לרשות הרבים, **וְכִיס** [–ארנק] **תָּלוּי לוֹ** [–לתינוק המת] **בְּצַוָּארוֹ, פָּטוּר** מחטאת על הוצאה זו.

הגמרא דנה בדברי רבא. מביאה הגמרא מדבריו: הוציא **תִּינוֹק חַי, וְכִיס תָּלוּי לוֹ** [–לתינוק] **בְּצַוָּארוֹ** לשחק בו, **חַיָּיב** חטאת **מִשּׁוּם** הוצאת **הכִּיס.** מקשה הגמרא: מדוע חייב רק משום הוצאת הכיס, **וְלִיחַיַּיב נַמִּי** [–ויתחייב גם] **מִשּׁוּם** הוצאת **הַתִּינוֹק.** מתרצת הגמרא: **רָבָא** שאמר כן, כְּדעת **רַבִּי נָתָן סְבִירָא לֵיהּ** – הוא סובר, **דְּאָמַר** (לעיל צד.), המוציא את **הַחַי** מרשות היחיד לרשות הרבים פטור, מפני שהוא **נוֹשֵׂא** ומיקל **אֶת עַצְמוֹ,** ולכן אינו חייב משום הוצאת התינוק החי.

מקשה הגמרא: הואיל והוא פטור על הוצאת התינוק הנושא את עצמו, **וְלִיבָטֵל** [–ויתבטל] **הכִּיס לְגַבֵּי הַתִּינוֹק,** שהוא טפל אליו, ויפטר אף על הוצאתו. מוכיחה הגמרא שיש לומר כן: **מִי לֹא תְּנַן** – וכי לא שנינו (לעיל צג:), המוציא **אֶת** האדם **הַחַי** כשהוא **בַּמִּטָּה,** הואיל והוא פטור על הוצאת האדם הנושא את עצמו, **פָּטוּר אַף עַל** הוצאת **הַמִּטָּה,** מפני **שֶׁהַמִּטָּה טְפֵילָה לוֹ** [–לאדם שעליה]. מתרצת הגמרא: אין להוכיח ממוציא את החי במיטה למוציא תינוק וכיס בצוארו, מפני **שמִּטָּה לְגַבֵּי** אדם **חַי** שעליה, **מְבַטְּלִי לֵיהּ** – אנשים מבטלים אותה אליו, כיון שהוא צריך להשתמש בה, ולכן היא טפילה לו ופטור על הוצאתה, ואילו **כִּיס לְגַבֵּי הַתִּינוֹק** הנושא אותו **לֹא מְבַטְּלִי לֵיהּ** – אין אנשים מבטלים אותו אליו, מפני שאינו צריך להשתמש בו אלא רק למשחק, ולכן המוציאו חייב.

הגמרא דנה בהמשך דברי רבא: עוד אמר רבא, הוציא **תִּינוֹק מֵת, וְכִיס תָּלוּי לוֹ** [–לתינוק המת] **בְּצַוָּארוֹ, פָּטוּר** מחטאת. מקשה הגמרא: מדוע פטור, **וְלִיחַיַּיב** – ויתחייב **מִשּׁוּם** הוצאת **הַתִּינוֹק** המת. מתרצת הגמרא: **רָבָא** שאמר כן, **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ** – הוא סובר, **דְּאָמַר** (לעיל צג:), **כָּל מְלָאכָה שֶׁהעושה אותה אֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּפָהּ** של המלאכה, הוא **פָּטוּר עָלֶיהָ.** ואף המוציא תינוק מת, אינו צריך את גוף ההוצאה, שהרי אינו צריך שיהיה בחוץ, אלא בא לסלקו מעליו.

הגמרא שבה לתחילת דברי רבא, שהמוציא תינוק חי וכיס תלוי בצוארו חייב משום הוצאת הכיס, ומקשה עליו ממשנתנו: **תְּנַן** – שנינו במשנתנו, **נוֹטֵל אָדָם אֶת בְּנוֹ** בחצר, **וְהָאֶבֶן** אחוזה **בְּיָדוֹ** של בנו, ואינו נחשב כמטלטל את האבן שהיא מוקצה. ומכך יש ללמוד, שאף המוציא תינוק וכיס בצוארו אינו נחשב כמוציא את הכיס, וקשה על רבא שאמר שחייב על הוצאת הכיס. מתרצת הגמרא: **אָמְרִי דְּבֵי** [–אמרו בבית מדרשו של] **רַבִּי יַנַּאי,** אכן הנוטל תינוק בידו נחשב שמטלטל את מה שביד התינוק, וגם לענין מוקצה אסור ליטלו כשאבן בידו, ומשנתנו שהתירה דיברה **בְּתִינוֹק שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּיעֲנוּעִין עַל אָבִיו** – עיצבון כשאינו עם אביו, שאם לא יטלנו בידו יחלה, וכיון שאינו אוחז את המוקצה בידיו ממש לא גזרו בו במקום סכנה.

הגמרא דנה במה שהעמידו את משנתנו בתינוק שיש לו געגועים. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן שמשנתנו דיברה בתינוק שיש לו געגועים על אביו, ולכן התירו ליטלו כשאבן בידו אף שאביו נחשב כמטלטל אותה,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ג וּמִכָּל מָקוֹם לֹא אָסְרוּ אֶלָּא לָאָדָם אֶחָד בִּלְבַד אֲבָל שְׁנַיִם קוֹרִין בְּיַחַד[ז] שֶׁאִם יָבֹא הָאֶחָד לְהַטּוֹת יַזְכִּירֶנּוּ חֲבֵירוֹ וְהוּא שֶׁקּוֹרִין בְּעִנְיָן אֶחָד שֶׁאָז מַשְׁגִּיחַ הָאֶחָד בְּמַה שֶׁחֲבֵרוֹ עוֹשֶׂה אֲבָל אִם זֶה קוֹרֵא בְּעִנְיָן זֶה וְזֶה קוֹרֵא בְּעִנְיָן זֶה אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵי הָעִנְיָנִים הֵם בְּדַף אֶחָד הֲרֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד טָרוּד בְּעִנְיָנוֹ וְאֵין מַשְׁגִּיחַ בְּמַעֲשֶׂה חֲבֵירוֹ וּלְפִיכָךְ אֲסוּרִים לִקְרוֹת.

וַאֲפִלּוּ בְּשֶׁקּוֹרִין עִנְיָן אֶחָד אֶלָּא שֶׁזֶּה קוֹרֵהוּ בְּסֵפֶר אֶחָד וְזֶה קוֹרֵהוּ בְּסֵפֶר אַחֵר הֲרֵי כָּל אֶחָד טָרוּד בְּסִפְרוֹ וְאֵינוֹ מַשְׁגִּיחַ בְּמַעֲשֵׂה חֲבֵירוֹ וּלְכָךְ אֲסוּרִים לִקְרוֹת וְלָכֵן אָסוּר לוֹמַר פִּיּוּטִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[ח] לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד קוֹרֵא מִסִּפְרוֹ וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין סֵפֶר אֶחָד לִסְפָרִים הַרְבֵּה כָּל שֶׁקּוֹרִין בְּעִנְיָן אֶחָד מֻתָּר וְהַמִּנְהָג כִּסְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה:

חלק ב סימן ערה דברים האסורים לעשות בשבת לאור הנר סעיף ג

הלכתא רבתא

ז] **קורין ביחד** - אפילו קורין בדברי הרשות[10].

ח] **שחל להיות בשבת** - אבל שאר התפילה יכולים לומר לאור הנר[11].

ציונים והוספות

10) להלן סעיף ד משמע שגם בדברי הרשות (לפלות הבגד) אם שניהם עושים באותו מקום - מותר, כיון שהם משגיחים אחד על רעהו (כדעת הט"ז ס"ק ג). אמנם בסימן תלא בקונטרס אחרון ס"ק ב משמע שמחלק בין דבר מצוה לדבר הרשות (כדברי המג"א כאן ס"ק ה), ושלא התירו אלא בדבר מצוה ואפילו כשאחר משמרו, ובדוחק (שלא להלכה) ניתן לדייק גם בסעיף ד לחלק בין דבר מצוה לדבר הרשות.

11) מפני ששגורה בפיהם, כדלהלן סעיף י. ולהעיר שלנוסח סידור רבינו אין אומרים כלל פיוטים בליל יו"ט מלבד בליל יוה"כ שנתבאר להלן סעיף ט.

שולחן ערוך – הלכות שבת

ג וטוב לבשל בשר או דבר אחר במוצאי שבת לכבוד סעודה זו ובזמננו שמאחרין כל כך סעודה ג' שאין יכולים לאכול במוצאי שבת יכולים לקיים סעודה זו בפירות (ואין צריך להקדים סעודה ג' בשביל שיאכלו סעודה זו כראוי שסעודה זו אינה חובה כל כך אלא מצוה מן המובחר בלבד):

ד יש מהמדקדקים שהיה לו טלית (מיוחד) של מצוה מיוחדת לשבת ובכל מוצאי שבת היה קופלה כדי להתעסק במצוה מיד:

השלמה לתחלת הסימן:

חלק ב סימן ש שיסדר שלחנו במוצאי שבת ובו ד' סעיפים

א אם תשיב משבת רגלך וכו' וכבדתו מעשות דרכיך וגו' שלא יהא הילוכך בשבת כהילוכך בחול לפיכך אסור לרוץ בשבת או לקפץ דהיינו לעקור שתי רגליו בבת אחת או לדלג דהיינו לעקור רגלו השניה קודם שיניח הראשונה או לפסוע פסיעה גסה דהיינו כל שיש בה יותר מאמה מראש גודל רגל זו עד ראש גודל רגל השניה אם אפשר לו בפחות דהיינו שאין שם רפש וטיט או אמת המים כמו שיתבאר ואף בחול אין לפסוע פסיעה גסה מפני שנוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם:

ב במה דברים אמורים בהולך לדבר הרשות אבל אם (חסר): עד כאן מצאנו:

חלק ב' סימן שא האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו סעיפים א־ב

א אף על פי שנאמר בתורה סתם לא תעשה כל מלאכה ולא נתפרש בה איזה עשייה נקראת מלאכה ואיזה עשייה אינה נקראת מלאכה ומצד הסברא שההוצאה וההכנסה מרשות לרשות אינה נקראת בשם מלאכה כלל אעפ"כ ממה שסמכה תורה פרשת שבת למלאכת המשכן ללמוד שאין מלאכת המשכן דוחה את השבת מכאן אנו לומדים שכל מלאכה שהיתה חשובה במשכן נקראת מלאכה לענין שבת וההוצאה היתה ג"כ מלאכה חשובה במשכן שנאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא הא למדת שההבאה שהיו מביאין מביתם שהוא רשות היחיד אל משה העומד במחנה לויה שהיא רשות הרבים נקראת הבאה זו מלאכה.

ומנין כל המלאכות שהיו במשכן הן ל"ט והן נקראות אבות

מלאכות שיש עוד תולדות שלמדו מפי השמועה שלא אותן המלאכות בלבד שהיו במשכן נקראו מלאכות אלא כל מלאכה הדומה למלאכה שהיתה במשכן היא נקראת ג"כ בשם מלאכה כמותה והרי היא בכלל לא תעשה כל מלאכה כגון הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד היא תולדת ההוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים (שהיא דומה לה ממש[]).

ואפילו כל מלאכה הדומה במקצת למלאכה שהיתה במשכן הרי היא תולדתה אע"פ שאינה דומה לה ממש כגון הטוחן הוא אב מלאכה שהיתה במשכן בשחיקת סממני הצבע והמחתך הירק דק דק הוא תולדת הטוחן שהטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים דקים הרבה וכל העושה דבר הדומה לזה היא תולדת הטוחן אע"פ שאינה דומה לו לגמרי שהטוחן משנה את גוף הראשון לגמרי מה שאין כן המחתך אף על פי כן הואיל ודומה לו בהעשותה גופים רבים מגוף אחד הרי זו תולדתו וכן יש בשאר כל המלאכות (ומתוך הצעה זו יתבאר לך טעם כל הדברים שאמרו עליהם שהם אסורים בשבת מן התורה כמו שיתבאר כל אחד ואחד במקומו):

ב כל המלאכות כולן אינן אסורין בשבת מן התורה אלא לעשותן בשבת כדרכן שעושה אותן בחול אבל אם עושה אותן בשינוי מדרך החול שאין דרך בחול לעולם לעשותן כן מלאכה זו פטור מן התורה אבל אסור לעשות כן מדברי סופרים שמא יבא לעשותה כדרכה בחול כיצד כגון שהוציא חפץ לאחר ידו או ברגליו או בפיו או בין אצילי ידיו או במנעלו וכל כיוצא בזה שאינן דרך להוציא כן בחול הרי זה פטור אבל אסור ואוכלין שהוציאן בפיו חייב שזה ג"כ דרך הוצאתן בחול.

וכל דבר אינו חייב עליו אלא אם כן הוציאו דרך משוי אבל אם הוציאן דרך מלבוש שלבשו והוציאו או אפילו לא לבשו אלא תלאו במלבושיו לתכשיט או שתלאו באחד מאיבריו לתכשיט אע"פ שדרך להוציאו כן בחול פטור מן התורה ויש מהם דברים שמותרים אפילו מדברי סופרים ויש מהם דברים שאסורים מדברי סופרים לאשה ולא לאיש והם כל תכשיט שאפשר לה לשלפה ממנה להראות נויה לחברתה כדרך הנשים ויש דברים שאסורים אף לאיש והם כל תכשיט שהוא רפוי עליו שאפשר לו בקל ליפול מעליו מאליו וכמו שיתבאר:

ג וכל דבר שאוחזו בידו והוציאו חייב עליו בכל ענין אע"פ שהוא תכשיט או מלבוש שדרך ללובשו או להתקשט בו באחד מאיבריו מכל מקום דרך הוא ג"כ להוציאו בידו לפעמים.

ויש דברים שאפילו לא אחזן בידו אלא תלאן במלבושיו או באחד מאיבריו חייב עליהם אם דרך להוציאן כן בחול לפעמים כגון איש היוצא בסייף החגורה לו במתניו או בקשת או במגן או ברומח התלויין עליו במקום שדרך לתלותן שם בחול לפעמים הרי זה חייב כיון שהוציאן כדרך הוצאתן בחול והן אינן לא מלבוש ולא תכשיט שאם היו תכשיט לא היו בטלין לעתיד לבא שנאמר וכתתו חרבותם לאתים וגו'.

אבל אם יצא לבוש בשריון או בכובע של ברזל או באנפלאות של ברזל העשויות למלחמה הואיל והן דרך מלבוש הרי זה פטור אבל אסור מדברי סופרים משום שנראה כיוצא למלחמה בשבת.

וכן אם יצא לבוש בתפילין פטור אבל אסור מדברי סופרים אפילו אם הוא בענין שאין איסור בלבישתן משום בל תוסיף כגון שאינו מתכוין לשם מצות תפילין כמו שנתבאר בסי' כ"ט ול"א מכל מקום אסור לצאת בהן מדברי סופרים גזירה שמא יצטרך ליכנס לבית הכסא ויסירן מעליו וישכח ויביאן בידו ד' אמות ברשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד כדי להצניען.

וכן לא יצא אדם קטן במנעל שהוא גדול ממדת רגליו שמא יפול מעל רגלו וישכח ויביאנו בידו אבל יוצא הוא בחלוק גדול שאין לחוש שמא יפול מעליו וכן לא יצא אדם במנעל אחד ברגלו אחת ורגלו השנית בלי מנעל כי שמא ישחקו עליו על שהולך במנעל אחד ויסירנו מעל רגלו וישכח ויביאנו בידו ואם יש לו מכה ברגלו השניה שאי אפשר לו לנעול בה מנעל מותר לו לצאת במנעל שברגלו האחת שאין בה מכה שאין לחוש שמא ישחקו עליו לפי שמכתו מוכחת עליו שאי אפשר לו לנעול בה (וכל איסורים שנתבארו ושיתבארו בסי' זה אם אסורים ג"כ בחצר ובבית יתבאר בסימן ש"ג):

חלק ב סימן שא באיזה כלים מותר לצאת בשבת ובאיזה מהם אסורים סעיפים א-ג

תורה אור

[ועתה חוזר לענין ראשון - הרמז בשם "מרדכי" לענין הביטול:]

והנה מרדכי שנק' מירא דכיא היינו שהוא מקור הבטול, שהוא בחינת יסוד אבא, שחכמה היא כח מ"ה.

ומעתה יובן הקשר בין שם מרדכי (על שם מירא דכיא) - לענין הביטול. דהנה ענין "מקור הביטול" בספירות עליונות היא בחינת "יסוד אבא".

פירוש:

"אבא" היא ספירת החכמה, שענינה של ספירת החכמה הוא - ביטול, "חכמה" אותיות "כ"ח מ"ה", דמ"ה פירושו ביטול, כמו "ונחנו מה", וחכמה הוא כח של ביטול.

והנה ידוע דכל אחת מעשר הספירות כלולה מכולן, ולדוגמא בספירת החכמה - יש חכמה שבחכמה, בינה שבחכמה וכו' עד מלכות שבחכמה, ו"יסוד אבא" הוא "יסוד שבחכמה". וספירת ה"יסוד" ענינה - ההתקשרות וההתחברות של המשפיע אל

הזולת, ולכן נקרא "יסוד", כי מידה זו היא היסוד והמקור של ההשפעה לזולת.

ונמצא שתוכן הענין ד"יסוד אבא" הוא - מקור [=יסוד] הביטול [=חכמה], היינו שממנו נשפע הביטול למדריגות שלמטה ממנו.

ובחכמה אתברירו. ולכן נקרא איש יהודי דוקא.

וזהו שמרדכי הוא מקור הביטול, כי מקור נשמת מרדכי הוא מספירת "יסוד אבא", ולפיכך נקרא "איש יהודי" כנ"ל. וזוהי גם השייכות של ענין הביטול לשם מרדכי שהוא על שם "מירא דכיא", שהוא בושם לקטורת שנעשה מדם חי' טמאה שנהפך לקדושה, כי הכח "לברר" ולהפך ממרירו למתקא (מקליפה לקדושה) הוא מספירת החכמה, כדאיתא בזהר "בחכמה אתברירו" (פירוש, בירור הקליפות הוא על ידי ספירת החכמה).

והנה המן הי' לעומת זה של בחינה זו דוקא, כמו שאמר למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני, שהיה יש ודבר בעיניו.

זהו גם התוכן הפנימי דשנאת המן את מרדכי, כי המן הי' ה"לעומת זה" (הניגוד) דמרדכי, דמרדכי ענינו ביטול כנ"ל, והמן ענינו גאווה וגסות הרוח, וכדברי המן "למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני", שהי' יש וחשוב מאד בעיני עצמו.

ונפרד מאחדותו ית' לומר אני ואפסי עוד.

ובמילא הי' נפרד מאחדותו יתברך, לומר "אני ואפסי עוד", דאחדותו יתברך ע"פ חסידות היא, ש"אין עוד מלבדו", היינו לא רק שאין אלקה מלבדו אלא שאין שום מציאות בלעדו יתברך כי אין שום דבר נפרד ממנו יתברך, והמן הי' ההיפך ממש, דלא זו בלבד שלא הכיר באחדותו יתברך האמיתית הנ"ל דאין עוד מציאות מלבדו, אלא אמר "אני ואפסי עוד".

כי היה מזרע עמלק וכתיב ראשית גוים עמלק, כי ז' אומות הכנעני והחתי כו' שבפסוק הם ז' מדות רעות תאות ורציחה כו', ועמלק הוא גסות הרוח, והוא ראשית להם, כי גסות הרוח היא שרש כל המדות רעות.

זהו גם מה שהמן הי' מזרע עמלק דוקא, דהנה כתיב ראשית גוים עמלק, שעמלק הוא הראשית והמקור לכל הגוים. והענין הוא, דז' האומות (שבנ"י נצטוו ללחום עמהם ולכבוש את ארצם) הם כנגד ז' מדות רעות, דכמו שיש ז' מדות דקדושה (מחסד עד מלכות), כך יש ז' מדות רעות (כמו תאוות (חסד דקליפה), רציחה (גבורה דקליפה) וכו'). אמנם, השורש ומקור לכל המדות רעות הוא גאווה וגסות הרוח - ד"לפי שהוא יש בעיניו על כן הוא בעל תאווה הכל לעצמו וכיוצא, משא"כ אם הוא [מרגיש את עצמו] כ"מותר" [דבר המיותר] בעולם, למה לו להתאוות".

וזהו ענינו של קליפת עמלק, שלכן נקרא "ראשית גוים". והמן שהי' יש בעיני עצמו כנ"ל הי' מזרע עמלק.

ולכן המן שהוא בחינת גסות רצה להשמיד ולהרוג את כל היהודים שהם בבחינת בטול הפך היש והגסות.

זהו גם הטעם שהמן גזר להשמיד ולהרוג את כל היהודים, שהדיוק כאן - יהודים דוקא, דלהיות שהמן ענינו ישות וגסות הרוח לכן לא הי' יכול לסבול את תכונת הביטול שבבני ישראל שבשביל זה נקראים "יהודים".

ואם היו כופרים ח"ו לא היו עושים להם כלום, שהרי לא גזר רק על היהודים, אך כולם כאחד לא עלה על דעתם מחשבת חוץ ח"ו ומסרו נפשם על אחדותו ית'. וזהו בחינת בטול הנ"ל.

תכונת הביטול שבבני ישראל (שבגללה נקראים יהודים) נתגלתה בפועל בעת גזירת המן, במסירת נפשם שלא לכפור בה' אחד, דהנה גזירת המן היתה רק על היהודים, דשם יהודי פירושו מי שכופר בעבודה זרה, ונמצא דכל גזירת המן היתה רק על בנ"י שכפרו בעבודה זרה, ואם כן, אם היו כופרים ח"ו לא הי' המן עושה להם כלום, ומכל מקום לא עלתה על דעתם של ישראל מחשבת חוץ ח"ו ומסרו נפשם על אחדותו יתברך, והיא בחינת ביטול הנ"ל.

וישנו בכח בכל אחד מישראל, ואפילו קל שבקלים יכול למסור נפשו בפועל ממש שלא ליפרד מאחדותו ית' בשום אופן בעולם.

ובאמת, בחינת ביטול זה ד"יהודים" ישנה בכח עכ"פ בכל אחד ואחד מישראל, גם אצל קל שבקלים, וכפי שרואים שגם קל שבקלים כשבא לידי נסיון בדבר אמונה בה' אחד יכול למסור נפשו בפועל ממש על קידוש השם שלא לעבוד עבודה זרה ולא ליפרד מאחדותו יתברך בשום אופן שבעולם.

ומה שעובר שאר עבירות היינו מפני הרוח שטות שמטעהו לחשוב שאינו נפרד מהקב"ה על ידי עבירה ההיא, כיון שלובש ציצית ומניח תפלין.

מה שביטול זה שבנפשו אינו מועיל לו שלא יעבור על שאר עבירות (ועד שהוא קל שבקלים), הרי זה מצד ה"רוח שטות" שבו, כמאמר רז"ל אין אדם עובר עבירה אלא א"כ נכנס בו רוח שטות, דרוח שטות זו מטעה אותו לחשוב שאינו נעשה נפרד מהקב"ה על ידי עבירה ההיא.

ויתרה מזה: אף אצל שומר תורה ומצוה אין "ביטול" זה הטבוע בנפשו מתגלה (בדרך ממילא) אלא בשעת נסיון על קידוש השם, ולא בנסיון בשאר עבירות, כי גם אצלו קיימת ה"רוח שטות" המטעתו שאינו נעשה נפרד מהקב"ה ע"י סתם עבירות, ועודנו ביהדותו כיון שבכלל הרי הוא יהודי שומר תורה ומצות, הלובש ציצית ומניח תפילין כו'.

דרק כשבא לידי נסיון בדבר אמונה שאז אין מקום לטעות שאם יעבור ח"ו לא יעשה נפרד מאחדותו ית' אזי גדול כוחו של ביטול זה הטבוע בנפשו למסור את נפשו שלא ליפרד מאחדותו, משא"כ בשאר עבירות אפשר לטעות ולחשוב שגם אם עובר על עבירה ההיא לא נפגמה עי"ז אמונתו בה' ונשאר נאמן לאלקיו ולא נעשה נפרד מאחדותו ית'.

אך האמת היא שגם על ידי כל עבירה קלה נעשים נפרד מהקב"ה כמו בעבודה זרה ממש.

ד"ה חייב איניש פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(ד) **וזהו** הכלל בכל ההשתלשלות מריש כל דרגין שהוא בחי' חכמה ראשית הגלוי הנ"ל עד סוף כל דרגין שבסוף עולם העשיי' בהתהוות הגשמיות דדצ"ח מן הרוחניות דהנה ודאי א"א לומר שהתהוות הגשמיות מן הרוחניות היא באה דרך כל עו"ע שיש ערך ויחוס לעלול עם העילה שהרי אין ערך כלל לגשמיות העשב לגבי רוחניות דכח הצומח. וכה"ג בחלק החי בהתהוות מהות חיות גופנית דגוף הבהמה גם ששרשה הוא מבחי' פני שור שבמרכבה היינו בחי' רוחניות האור והחיות שלה אבל גוף הבהמה וגוף כל בע"ח שהוא גשם יש גמור איך נתהווה מבחי' הרוחנית כו' וכן בכל עו"ע העליונים גם שנתהווה העלול מן העילה היינו בחי' אור הרוחנית שלו אבל בחי' גשמיות וחיצוניות שלו מה שנראה יש ודבר במציא' הוא מבחי' סובב מלמעלה מכל ההשתלשלות ולא מכח העילה שלו כלל עד גם בראש ומקור כל ההשתלשלות שהוא בחי' החכמה שמאין תמצא כנ"ל יש הפרש זה דמה שיש שרש ומקור לחכמה בבחי' אור וחיות רוחני מבחי' האין כמ"ש והחכמה מאין תמצא ה"ז בא בבחי' השתלשלות דבחי' ממלא רק שנק' ראשית הגלוי כנ"ל באריכות אבל מה שהחכמה היא בבחי' יש במציא' דבר מה אין זה בא מכח ההשתלשלות דבחי' ממלא כו' אלא מבחי' סובב דוקא ע"כ נמצאת החכמה מאין ליש במציא' יש עכ"פ וכן בכל העלולים המסתעפים מחכמה ולמטה עד התהוות דצ"ח כל מה שבא הדבר במציאות יש הוא נמשך מבחי' סובב שלא בדרך השתלשלות דממלא כלל אלא בדרך דילוג וע"כ שוה ומשוה ראש וסוף וכמ"ש בע"ח שמקיף ד' עולמות בשוה ממש אצי' ועשי' כו' רוחניות וגשמיות שוין קמיה כמ"ש כחשיכה כאורה כו' כי אין הפרש לגבי בחי' הארת הסובב בין התהוות יש בראשית דחכמה להתהוות יש הגשמי' דדצ"ח מן הרוחניות שנק' סוף שמקיף לכולם בשוה ממש מפני שההארה וההמשכה מבחי' סובב זה אינה באה בבחי' התלבשות והשתלשלות כהתלבשות השכל במדות וכה"ג אלא בבחי' סובב ומקיף מלמעלה בבחי' ההעלם והאין כו' וזהו שכל בריאה נקראת בריאה מאין ליש ואין הכוונה על בחי' ממלא אלא על בחי' סובב שנק' אין האמתי והיינו יש מאין ממש שלא בדרך השתלשלות אלא בדרך דילוג כמ"ש קול דודי כו' מדלג כו' והיינו מה שנתהווה כל בריאה בבחי' יש ממש דוקא שזה נמשך מבחי' אין ממש דבחי' סובב דוקא כנ"ל וד"ל:

שנער הפורים

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

אך לכאור' אינו מובן מהו המעלה שיהי' הנשמות דוקא בגופים מהנשמות הגבוהות שהם יותר משלשה אלפים שנה בג"ע כמו נשמת האבות ומשה שהם משיגים השגות עד אין קץ וכמ"ש וקדושים בכ"י יהללוך סלה בלי הפסק כלל ילכו מחיל אל חיל וירדו בגופים דוקא ולכאור' היא ירידה גדולה ולמה ירדו בגופים, אלא ודאי שהוא ירידה צורך עלי'. ולהבין מהו העלי' יותר גדולה מג"ע. והנה להבין זה י"ל ההפרש שבין משכן לבהמ"ק שהמשכן הי' מארזים כמ"ש עצי שטים עומדים והמכסה הי' מיריעות עזים ועורות אלים מאדמי' ועורות תחשים כו' ובהמ"ק הי' מאבנים ועפר דוקא, שאסור לעשות בו עץ בולט כו' ואכסדראות של עץ כמ"ש הרמב"ם פ"א מהלכות בית הבחירה כו' וע' בס' החינוך מצוה תצ"ב, רק שהי' כלונסאות של ארזים בתקרת האולם, וצ"ל מפני מה במשכן הי' הארזים עיקר בבנין והעפר הי' רק בקרקע המשכן למטה, ובמקדש נהפוך הוא שהי' האבנים והעפר העיקר שאפי' הגג הי' מהן ולא הי' עצים רק כלונסאות של ארז הנ"ל שהי' טפלים לעיקר הבנין.

ויגש אליו יהודה

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

אך זהו בימי משה ויהושע, שמשה לא קיבלו ויהושע שקיבלו היינו מיט"ט ביו"ד. אבל על זמה"ג כתיב ונתתי נערים שריהם שעכשיו מקבלים נש"י ע"י שרו של עולם כי אומות העולם מקבלים מע' שרים אבל נש"י מקבלים ע"י שרו של עולם שהוא הכללות מהע' שרים, וזהו נערים שני בחי' נער מיט"ט ומט"ט, והוא ע"ד ההפרש בין אתוון רברבין ובינונים וזעירין שהרי התמונה של אות קטן הוא כמו תמונת אות גדול עם כל הקוצין אלא ההפרש שבאות קטן הוא בצמצום גדול, כמו למשל קטן שיש לו כל תמונת האברים כמו בגדול אלא שהוא בקטנות, כן ההפרש בין אתוון זעירין ורברבין, ושני בחי' מט"ט הם ממש כמו אתוון זעירין ובינונים וזהו נערים לשון רבים.

אך מ"מ כשנש"י מתעלים, מתעלים על ידם גם המלאכים, כי הנשמה ירדה למטה להתלבש בגוף ונה"ב ירידה צורך עלי' שע"י קיום התומ"צ ובירור נה"ב נתעלית למעלה מעלה משרשה כי נש"י עלו במחשבה, ולכאורה מהו השבח הלא מחשבה היא לבוש כמו שאנו רואים כשנצרך לומר איזה שכל נתלבש תחלה באותיות המחשבה, אך הענין כי הנה איתא בזהר מחשבה ויובלא לא אתפריש לעלמין, ויובלא הוא בינה וא"כ מחשבה הוא חכמה, ושרש נש"י הוא מחכמה ועליתה הוא לכתר, והענין כי הנה כתיב כי על כל כבוד חופה כי כבוד הוא ל"ב נ"ח ויש שני בחי' כבוד, כבוד עילאה חכ"ע דאצי', וכבוד תתאה מל', ולכל כבוד יש חופה המקיף ויש מקיף המקיף לשני הבחי' כבוד בשוה, ולשם מתעלית הנשמה. ואפי' לפי הפי' ששרש נש"י הוא מח"ס חכמה שבכתר שזהו לשון עלה, העלי' הוא הגבה ממנה לכתר שבכתר. וזהו חתנים מחופתם חתן הוא מלשון חות דרגא שהוא ירידת הנשמה, והעלי' הוא לחופה שהוא המקיף, וע"י מתעלים גם המלאכים כמ"ש סולם מוצב ארצה כו' והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים, סולם הוא נש"י שנשפלה למטה ושרשה למעלה, ומלאכי אלקים עולים כפי' הפשוט שקאי על מלאכים וכשנש"י הם בעילוי גם המלאכים מתעלים וכשהם בירידה כמו בזה"ג שהם בתכלית השפלות המלאכים הם ג"כ בירידה, הגם שנש"י מקבלים ההשפעה ע"י המלאכים מ"מ הרי אין להם תומ"צ ולא בשבילם הי' הכוונה מבריאת עולמות כ"א בשביל נשמות ישראל, לכן מתעלים על ידם.

ד"ה קול מצהלות

בס"ד, על החתונה פ' בא, תרל"ב.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

דוקא ה"מכנה המשותף" יוצר את ה"באין-ערוך"

בסוגריים שלפנינו מבאר הרבי נ"ע כי היחס ש"באין-ערוך" בין האור המתלבש בכלי לאור שלמעלה מהתלבשות, וכן בין החכמה סתימאה שבכתר לחכמה עילאה שבאצילות, הוא דוקא בגלל ששניהם בגדר חכמה. כי דוקא בגלל שגם החכמה שבכתר היא בגדר חכמה לכן היא יכולה להתלבש בכלי ולהתאחד איתו ממש, שאז האור משתנה ממהותו ומקבל את גדר הכלי. ומכיון שאור וכלי בעצם הם באין ערוך אחד לשני, לכן האור שהתלבש בכלי וקיבל את גדריו הופך גם הוא להיות באין-ערוך לשורשו ומקורו.

(ונראה הענין בזה בעומק יותר דבחינת אור החכמה להיות שגם בשרשו הוא בבחינת חכמה שהיא החכמה סתימאה שבכתר על כן ההארה הנמשכת ממנו להאיר בכלי החכמה הרי היא בבחינת התלבשות והתאחדות בכלי החכמה להיות כערך מהות הכלי עד שאינו בערך שרשו ומקורו כו' - כלומר אם האור היה פשוט בתכלית הרי גם בירידתו לכלי לא היה מתאחד עם הכלי לגמרי, ורק בגלל שגם בשרש יש לו איזה גדר של חכמה הרי כשיורד לכלי החכמה הוא מתאחד איתו לגמרי, וזהו ענין שחכמה עילאה שבאצילות אינו בערך לגבי חכמה סתימאה שבכתר כו', כלומר: דוקא בגלל שגם החכמה שלמעלה מהתלבשות היא בגדר חכמה, זה נותן לה את האפשרות להתלבש בכלי ולהתאחד איתו, ואז נוצר המרחק של "אין ערוך" ביניהם, כיון שהאור נהיה בגדר הכלי.

וכמו המשל משכל אנושי דהיינו השכל שבמוח של האדם שאינו בערך השכל וההשגה שבנשמה מצד עצמה לפני התלבשותה במוח שהיא – השכל של הנשמה לפני התלבשותה בגוף - למעלה מן השכל לגבי השכל שבמוח, אחרי התלבשות במוח הגשמי.

והסיבה לזה הוא מפני שגם השכל שבנשמה היא בבחינת שכל על כל פנים על כן הארתה שנמשך במוח נעשה בבחינת שכל כמהות המוח הגשמי לתפוס רק מהות דבר גשמי ובדבר רוחני תופס רק המציאות לבד כו'. אבל אם בנשמה לא היה בחינה של שכל כלל לפני התלבשותה בגוף, הרי לא היתה יכולה להתאחד ממש עם המוח שבגוף וממילא לא היתה באין-ערוך אל שורשה.

כלומר, יש את הנשמה עצמה, יש את השכל שבנשמה, ויש את השכל אחרי התלבשותו במוח הגשמי. והסיבה שיכולה להיות התלבשות של השכל שבנשמה במוח הגשמי, כיון שגם בהיותה למעלה מהתלבשות היא בבחינת שכל על כל פנים.

והיינו העובדה מה ששרשו ומקורו הוא גם כן בבחינת שכל זהו הסיבה שההארה בהתלבשותה בכלי הרי היא נעשית כמהות הכלי ואינה בערך שרשה ומקורה כו' - דוקא זה שיש בהם איזה שהוא מכנה משותף, ששניהם בבחינת חכמה, זה נותן את האפשרות לירידה הגדולה של ההארה שנעשית כמהות הכלי ממש, ואז אינה בערך למקורה, שלמעלה מהתלבשות בכלי.

(וכמו שנתבאר לעיל בפרק הקודם בהשגת שמאי והלל שנעשה אצלם הסברא בבחינת חסד וגבורה ממש שהסיבה לזה שתיתכן אפשרות שאצלם זה חסד וגבורה ממש הוא מפני בחינת החסד וגבורה בהעלם שיש בשורש של הסברא - בסברת הרב כו').

וכן הוא בחכמה עילאה של אצילות לגבי חכמה סתימאה שבכתר כו', וכמו ששורש ומקור החכמה עם היותו גם כן חכמה הרי הוא בבחינת פשיטות לגבי החכמה הגלויה וכמו שהובא לעיל בתחילת הפרק אמירת הקדוש ברוך הוא למשה שתוק כך עלה במחשבה כו' שאין לזה מקום כלל בחכמה הגלויה בשכלו של משה, הגם שבחכמה סתימאה יש על זה טעם והוא מפני שהטעם והחכמה דחכמה סתימאה היא למעלה מהטעם לגבי חכמה הגלויה כו' כנזכר לעיל.

כמו כן בחינת האור דחכמה עם היות שבהתלבשותו בהכלי הוא בגדר החכמה של הכלי, מכל מקום בעצם האור כמו שהוא הוא בבחינת בלי מ"ה (מהות) והוא בפשיטות לגבי הכלי, מפני שענין ההשגה של האור בעצם מהותו היינו מצד שרשו ומקורו הוא בבחינת פשיטות היינו – דוגמא לכך – כמו היחס בין למעלה מן השכל והשגה לגבי ענין ההשגה של הכלי, אחרי שהשכל שבנשמה מתלבש במוח הגשמי, רק על ידי הכלי – המוח - נקנה בה השגה כזו – השגה גשמית.

(עם היות שסיבת הדבר שהאור יכול להתלבש בכלי החכמה הוא מה שבשרשה ומקורה הרי זה גם כן שכל כנזכר לעיל, מכל מקום לולא הכלי היתה החכמה באופן שרשה ומקורה שהיא בבחינת פשיטות בערך לכלי ורק על ידי הכלי נעשה באופן השגה כזאת שאינה בערך ללפני התלבשותה בכלי כו'), ועל כן האור בעצם הוא בבחינת פשיטות לגבי הכלי שהכלי אינו בערך האור כו'.

ומובן דענין באין-ערוך דהכלי לגבי האור הוא הרבה יותר מהאין-ערוך דהאור המתלבש בהכלי לגבי שרשו ומקורו - כלומר אם היינו יכולים לנתק ולהפריד בין הסברא שנמצאת בתוך המוח, למוח עצמו, הרי היא יותר קרובה למקורה

מאשר מה שהיא קרובה לכלי, שהרי הכלי הוא מוח גשמי, והסברא היא סברה רוחנית. ולמרות זאת בגלוי היא מתלבשת בתוך הכלי ומתאחדת איתו, **דבהאור המתלבש בכלי הרי מה שהוא בגדר ענין השגת הכלי הרי זה רק מצד ההתלבשות בהכלי כו'** (**וזאת גופא** שיכול להתלבש בכלי **הוא לפי שגם בשרשו הוא בבחינת החכמה והאור** המתלבש **הוא רק הארה ממנו כו'**). **אבל בעצם ענין ההשגה של האור** מבלי להתייחס להתלבשותו בכלי **הוא כמו ההשגה בשרשו ומקורו כו'**. ולעומת זאת **ענין אין-ערוך דהכלי לגבי האור הוא שבעצם ענין ההשגה והחכמה דהכלי אינו במהות החכמה של האור** שהרי זה כלי שהוא גדר של גבול, וזה אור ששרשו ממקום של בלי גבול **כו'**).

עד כאן זה היה מאמר המוסגר באופן ה"באין ערוך" שבין החכמה סתימאה שבכתר לחכמה עילאה שבאצילות, וביחס שבין האור המתלבש בכלי, לאור לפני התלבשותו בכלי.

יום ב' דחג השבועות תער"ב

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

שאלה: מדוע אומר ועתה, שמשמעו חידוש שלא היה קודם. תפלת דניאל על חורבן בית המקדש וגלות השכינה, חורבן גשמי. שממה – חורבן רוחני. והאר פניך – גילוי הארת פנים העליונים, ויתוקנו כל הפגמים ותהיה ישועה לכל ישראל

"וְעַתָּה* שְׁמַע אֱלֹקֵינוּ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תַּחֲנוּנָיו, וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָי"י".

הִנֵּה כָּל לְשׁוֹן "וְעַתָּה" מוֹרֶה עַל חִדּוּשׁ דָּבָר וְשִׁנּוּי מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה קֹדֶם, דְּזֶהוּ תֹּכֶן נוֹשֵׂא הַפְּנִימִי דְּתִיבַת "וְעַתָּה", דְּפֵרוּשׁוֹ וּבֵאוּרוֹ הוּא דְּעַכְשָׁיו אֵינוֹ כְּמוֹ קֹדֶם לָזֶה, וּכְמוֹ "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, מָה ה' אֱלֹקֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ, כִּי אִם לְיִרְאָה" וְגוֹ', דְּפֵרוּשׁ "וְעַתָּה" הוּא חִדּוּשׁ דָּבָר וְשִׁנּוּי מֵהַקּוֹדֵם, דְּפָסוּק "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל" קָאֵי אַדְּלְעֵיל מִגֵּיהּ[א], "וַיֹּאמֶר ה' קוּם לֵךְ לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם, וְיָבֹאוּ וְיִרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "אַף עַל פִּי שֶׁסַּרְתֶּם מֵאַחֲרָיו וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל, אָמַר לִי (שְׁמוֹת לב) לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם". "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל", פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י, "אַף עַל פִּי שֶׁעָשִׂיתֶם כָּל זֹאת, עוֹדֶנּוּ רַחֲמָיו וְחִבָּתוֹ עֲלֵיכֶם, וּמִכָּל מַה שֶּׁחָטָאתֶם לְפָנָיו אֵינוֹ שׁוֹאֵל מִכֶּם כִּי אִם לְיִרְאָה", דְּזֶהוּ "וְעַתָּה", שֶׁהוּא חִדּוּשׁ דָּבָר, דְּאַחַר שֶׁטָּעוּ בָּעֵגֶל וְחָטְאוּ הָיָה רָאוּי שֶׁיִּדְרֹשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הֶעָבָר, וּמִכָּל מָקוֹם הִנֵּה מִכָּל מַה שֶּׁחָטְאוּ לְפָנָיו אֵינוֹ שׁוֹאֵל מִכֶּם כִּי אִם לְיִרְאָה, דְּזֶהוּ הַנּוֹשֵׂא דְּתִיבַת "וְעַתָּה", כְּאוֹמֵר דְּאַף גַּם אִם אֱמֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר תְּחִלָּה לֹא הָיָה אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר זֶה, אֲבָל עַכְשָׁו אֵינוֹ כְּקֹדֶם, וּכְבָר הוּסְרָה הַמְּנִיעָה וְרָאוּי שֶׁיִּהְיֶה מַה שֶּׁלֹּא הָיָה תְּחִלָּה. וְצָרִיךְ לְהָבִין אֵיזֶה חִדּוּשׁ דָּבָר יֵשׁ כָּאן שֶׁאוֹמֵר "וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹקֵינוּ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תַּחֲנוּנָיו". אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה תְּפִלַּת דָּנִיֵּאל הִיא תְּפִלַּת הַגָּלוּת, דְּדָנִיֵּאל הָיָה בַּגּוֹלָה וּבָכָה בְּמַר נַפְשׁוֹ עַל חָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, גָּלוּת הַשְּׁכִינָה וְגָלוּת יִשְׂרָאֵל בְּכָל אַרְצוֹת פְּזוּרֵיהֶם, דְּכֵן הוּא מְבָאֵר בְּהֶמְשֵׁךְ תְּפִלָּתוֹ וּמִתְחַנֵּן אֶל ה' לֵאמֹר: "הַטֵּה אֱלֹקַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע, פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ" וְגוֹ', דְּעִנְיַן הַשְּׁמָמָה הוּא עוֹד יוֹתֵר מֵעִנְיַן הַחֻרְבָּן רַחֲמָנָא לִצְלָן, דִּבְחֻרְבָּן יֵשׁ כַּמָּה דַּרְגּוֹת, וּכְמוֹ בַּיִת וְעִיר חֲרֻבָה הֵינוּ שֶׁנִּשְׁבְּרָה וְנֶחֱרְבָה, עֶס אִיז צוּבְּרָאכְעֶן אוּן אוֹיְסְגֶעְטְרִיקְעֶנְט[ב], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְנָהָר יֶחֱרַב וְיָבֵשׁ", דְּעִנְיַן הַחֻרְבָּן הוּא שֶׁנֶּאֱבַד וְכָלָה, אֲבָל עִנְיַן הַשְּׁמָמוֹן הוּא עוֹד יוֹתֵר מֵחֻרְבָּן, וּכְמוֹ אָדָם הֶחָלוּשׁ וּמְדֻכָּא בְּיִסּוּרִים וְעֹנִי וּמְלֵא מַכְאוֹבִים רַחֲמָנָא-לִצְלָן הוּא אָדָם חָרֵב שֶׁנֶּחֱרַב וְנִדְכָּא גּוּפוֹ שֶׁאֵין בּוֹ מְתֹם, פֶּצַע וְחַבּוּרָה, וְיֵשׁ אָדָם בָּרִיא בְּכָל אֵבָרָיו וְיֵשׁ לוֹ שֵׂכֶל וּבַעַל מִדּוֹת אֲבָל הוּא אָדָם שָׁמֵם, אַ וִיסְטֶעֶר מֶעֶנְשׁ[ג], שֶׁהוּא רֵיק מִכֹּל, אַ פּוּסְטֶעֶר מֶעֶנְשׁ[ד], שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ, עֶר הָאָט נִיט קַיְין[ה] פְּנִימִיּוּת כְּלָל, כִּי הוּא מְמֻלָּא בְּרֵיקוּת, עֶר אִיז צוּ פּוּסְטֶעוּוֶעְט אוּן צוּ וַוִיסְטֶעְט[ו], וְכֵן בְּבֵית וְעִיר שְׁמָמָה אֵין זֶה שֶׁהַבַּיִת אוֹ הָעִיר הֵם חֲרֵבִים וְנִשְׁבָּרִים, כִּי אִם הַבַּיִת הוּא טוֹב וְשָׁלֵם בַּחֲדָרִים יָפִים עִם כְּלֵי בַּיִת, וְכֵן

*) נדפס בספר המאמרים – קונטרסים חלק ב עמוד 550 ואילך. שלשת המאמרים הבאים נדפסו יחד בקונטרס כד, "קונטרס ב' ניסן, תרצ"ד", ללומדם ברבים, והם 'המשך' אחד.

א. מכוון (נמשך) למה שכתוב למעלה ממנו. ב. הרוסה ומיובשת. ג. אדם חלול. ד. אדם מרוקן. ה. אין לו כל. ו. מרוקן ושומם.

הָעִיר הִיא שְׁלֵמָה בְּבִנְיָנִים אֶלָּא שֶׁהֵם שׁוֹמְמִים מֵאֵין יוֹשֵׁב, וּכְמַאֲמַר "וְהַשּׁוֹמֵמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב בָּהּ כָּרָאוּי לָהּ", וְזֶהוּ "וּרְאֵה אֶת שִׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ", הֵן הַשִּׁמּוּם רַחֲמָנָא-לִצְלָן בְּיִשְׂרָאֵל בְּכָל אַרְצוֹת פִּזּוּרֵיהֶם, וְהֵן הַשִּׁמּוּם שֶׁל הָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ, דְּבִכְלָלוּת הוּא הַחֻרְבָּן רוּחָנִי רַחֲמָנָא-לִצְלָן הֵן בְּיִשְׂרָאֵל בַּגּוֹלָה וְהֵן בְּעִיר הַקֹּדֶשׁ, דְּקָשֶׁה הַרְבֵּה יוֹתֵר בְּאֵין-צָרוֹךְ מִכְּמוֹ הַחֻרְבָּן גַּשְׁמִי, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן דָּנִיֵּאל מִתְפַּלֵּל וּמִתְחַנֵּן "וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם", דְּגִלּוּי אָרַת פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים הִיא הָרְפוּאָה כְּלָלִית שֶׁהִיא יְשׁוּעָה כְּלָלִית, דְּכַאֲשֶׁר יֵמְשַׁךְ הֶאָרַת פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים בְּגִלּוּי אֱלֹקוּת, דְּזֶהוּ "וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם", יֵמְשַׁךְ יְשׁוּעָה כְּלָלִית לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל וּלְעִיר הַקֹּדֶשׁ, פֵּרוּשׁ דְּכַאֲשֶׁר יִתְמַלְּאוּ כָּל הַמַּחְסוֹרִים הָרוּחָנִיִּים וְיִהְיֶה הַגִּלּוּי דְּאוֹר הָאֱלֹקִי בָּעוֹלָם, דְּזֶהוּ עִנְיַן "וְהָאֵר פָּנֶיךָ", גִּלּוּי פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים, הִנֵּה מִמֵּילָא יְתַקְּנוּ כָּל הַמַּחְסוֹרִים הַגַּשְׁמִיִּים בִּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל וּבְעִיר הַקֹּדֶשׁ.

שבת קודש פ' בא, תרצ"ד

לקוטי דיבורים

העשירים המנצלים את עשירותם בהתאם לכוונה האלקית, על תורה וצדקה - הם זוכים ומזכים את הרבים. ואילו העשירים שאינם מנצלים עשירותם בהתאם לכוונה האלקית, הנם חוטאים ומחטיאי הרבים, את כספם הם נותנים לחדרים המסוכנים בהם מחללים קדושת התורה, בהם המלמדים הם אפיקורסים שאינם לובשי ציצית, לועגים מדרשות חז"ל, עושים את החומש הקדוש לסיפורי סבתא ר"ל ומהנביאים הקדושים - לספר של לימוד שפה ר"ל.

המלמדים של החדרים המסוכנים והמלמדים של חברת מפיצי השכלה עוקרים את האמונה מילדי ישראל ונוטעים בהם שנאה לתורה וליהדות. אותם תלמידי החדרים המסוכנים בבתי הספר של חברת מפיצי השכלה יהיו עוכרי הדת וצוררי ישראל במדה מרובה יותר מאשר הפוגרומיסטים המסוכנים ביותר.

עשירות, היא אחת מהדברים שיש בהם אושר מחד גיסא ואסון מאידך גיסא, שברא הקב"ה בעולמו, ומהווה הנסיון הגדול לאדם. כשיודעים מה לעשות בעשירות ומשתמשים בה להחזקת התורה ולצדקה שעל פי תורה - אשרי לו בזה ובבא, ואילו כשלא יודעים מה לעשות בעשירות ומשתמשים בה למה שאסור על פי תורה - אוי ואבוי לו.

אותו דבר גם ביחס ללמדן ולגאון המחדש חידושים, לאחר הביטול הכללי יש לברר את הטוב והרע שישנם בלומדות ובגאונות ולהבהיר שעיקר ידיעת התורה הוא לדעת שהתורה היא חכמתו ורצונו יתברך ולזכור תמיד את נותן התורה.

במסורתם של זקני החסידים, סיפור מעשה שאירע בימיהם בשנותיו הצעירות של רבנו הזקן.

בויטבסק חי למדן מסויים בשם ר' אלישע גאון הגאונים, חברו המובהק של ר' אברהם זלמן מביעשנקוביץ'. לר' אלישע זה היה מוקשה קושיא חמורה באחת מפיסקאות רש"י במסכת עירובין. כל למדני העיר התיגעו רבות בפירוק הקושיא, כל אחד הביע את סברתו ואילו הרבי הזקן אמר את סברתו ורוב הלומדים הסכימו לה.

ר' אלישע היה דודו־זקנו של ר' ליב סגל, ואחד מאלה שבחנו את הגאון מליאזנא, הרבי הזקן, בגיל ארבע עשרה שנה בשעה שר' ליב סגל, הנגיד הויטבאסקאי הגדול ביותר, רצה להשתדך עם ר' ברוך מווייסקוואליק.

ר' ברוך חי בחוות הנדוניה שלו, בקרבת מקום לליאזנא. כשהיה הרבי הזקן בגיל שש שנים ישב ולמד עם אחיו ר' מרדכי בגן הפירות, את הפסוק[35] "אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ" עם פירוש רש"י. ר' מרדכי לא יכל להבין כיצד אפשר לדעת איזו קרקע טובה יותר לזריעתם של פירות מסויימים. הסביר לו אחיו הרבי את הדבר והמחיש לו בראיה ניצחת, שכן, אפשר לשמוע איך מעיינות המים זורמים באדמה, ומתחת לתל האבנים הלבן - אמר לו הרבי הזקן - עובר מעיין מים חזק. במשך הזמן פרץ המעיין דרך תל האבנים הלבן ונתהווה בריכת מים גדולה שכעבור מספר שנים, בשעה שפרצה מגיפת הבהמות, הביאה בריכה זו ברכה וטובה רבה לכל העיירות בסביבה, וקראו לבריכה בשם "המעיין הלבן" (ביעלי רוטשעי).

ערב ר"ח תמוז, ה'תש"ב

---

35) בראשית לו, כ. שבת פה, א.

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

תעתועי שמעון העליבו את מכבדיו בעדת המתנגדים בכלל ואת הגאון ר' אברהם בן הגר"א בפרט והניחו כתם שחור על העסקן החרוץ הגביר ר' יוסף פּעסעלעס בתור חבר משכילי ברלין אשר היו לשמצה בקהל עדת ישראל.

מצב בריאותו של הגר"א הוגרע מיום ליום ובימי החג – תקנ"ז – לא הי' יכול לשבת בסוכה. תלמידיו המובהקים ובראשם הגאון האדיר ר' חיים מוואלאָזין עשו משמרת מיוחדת לשמש את הגאון אשר אחר החג הי' רוב הזמן מוטל במטה ועם זה הנה רוב היום הי' עטוף בטו"ת, עיניו כהו מראות ומצד גודל חלישותו לא האמין לעצמו שהוא מתפלל התפלות על הסדר והי' מתחנן שיתפללו עמו מלה במלה.

מבלי התחשב עם חולשתו הגדולה לא פסק פומי' מגירסא בכל השיעורים הקבועים שלו בנגלה ובנסתר בעל פה, ותלמידיו הגאונים החזיקו במשמרת הקדש איש איש במועדו כפי שעלה בגורלו.

כשנודע מצבו של הגר"א בחלישות בריאותו נכנס הביד"צ ופרנסי הקהלה לטכס עצה ויחליטו להכריז לקבוע בכל בתי הכנסיות שבווילנא ובגליל אמירת תהלים בצבור להתפלל שישלח השי"ת רפואה להגאון ויאריך ימיו ושנותיו.

גם בבתי הכנסיות של חסידי חב"ד בווילנא והגליל קבעו אמירת תהלים ברבים בתפלה ובתחנונים בעד שלום הגר"א, מה שלא מצא חן בעיני האדוקים בין המתנגדים ובראשם ועד הלוחם עם החסידים.

באחד מהימים נזדמן להגאון ר' חיים מוואלאָזין להשתתף בסעודת מצוה של אחד מתלמידי ר' שלמה דובנא ודרשתו של אבי הבעל-שמחה נחשבה בעיני הגר"ח בנטי'[208] למינות, בעת ההיא הי' הרש"ד זקן אשר פג טעמו ובדרשותיו הי' מבאר מאמרי חז"ל ע"פ יסודות המחקר ובהם היו זרעוני כלאים מאשר קבל מחבורת המשכילים כשישב בבית מענדעלסאָן, ולהיות שהגר"ח ואחיו הגרש"ז היו מאלה שהסכימו על ביאורו של הרש"ד[209] והפליגו בשבחו הי' הגר"ח בצער גדול מזה.

208) אוצ"ל: כנטי'.

209) ראה לעיל ע' 000. [ע' ט].

אגרות קודש

ב"ה, י"ג תמוז תרפ"א

כבוד ידידי הנכבד וו"ח אי"א מו"ה רפאל [שמואל] אלי' שי'

שלום וברכה,

מכתבם המלא רגשי אהבה, ע"י ידידינו הנעלה וו"ח אי"א מו"ה אברהם סענדער שי' שו"ב, נכון הגיעני, ובקצרה עניתי במכתב גלוי, למען שלא יתאחר בדרך, ומפני שעדיין לא הסתדר מהלך הדואר מסרתי לאחד שיכתוב ג"כ לכבודו, ואקוה אשר בטח יגיע אליהם.

והנה כבודו מתאונן במכתבו הנ"ל אשר משנת תרע"ג נסתם מאתם כל חזון, לידע מהנעשה אתנו בפרט ובכלל ומהנהגת הישיבה תו"ת. מובן הדבר אשר אי אפשר הוא לבוא בארוכה מכל העבר, בכמה עגמ"נ, וכן ברוב טובה תה"ל, בהרבצת תורה ברבים, אשר רבים מהתלמידים יחיו, יסדו להם ישיבות קטנות במקומות מושבותיהם, וכן רבו כמו רבו, ת"ל, אז הבאים ללמוד בבית ד' בתומכי תמימים בליובאוויטש עד בוא משבר המדינה לרגלי המלחמה שעשתה שמות בארץ, ונעשתה מדינתינו כמרקחת, רבתה הטלטול ממקום למקום, וכל הענינים ה[ת]גלגלו באופנים מאופנים שונים, וכל פנים קבצו פארור בגו"ר. עת צרה היתה ליעקב בגזירות מגזיר[ו]ת שונות, עד כי בחסדי אל עליון, גם זרוע רמה נשברה לרסיסים, ועם הקדש הנה יכול גם הוא לשאוף אויר צח, כמו כל אדם.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וב"ב אנחנו כולנו באנו לפה ראסטאוו בשנת תרע"ו בחדש מרחשוון

בסופו בתקוותינו בקיץ הבא לחזור למגורינו ליובאוויטש, וכה הלך שנה אחר שנה. להאריך בכל העבר כבד במאד, ומעט יודעו מהעתק המכתבים אשר שלחתי לכבודו, ולידידנו הרב ר' אהרן שי' אקסילראד, אשר בטח יבוא כבודו אתו עמו בכתובים ויוכלו להתיישב ביניהם, ועם שאר ידידינו הנעלים יחיו, להיות בעזרינו באופן היותר אפשר. וכל אשר ידרוש להם דבר יוכלו לשאול אצל ידידינו וו"ח אי"א מו"ה שרגא פייוויש שי' זאלמאנאוו ווארשא ואל ידידינו הנכבד מו"ה צבי שי' גאר ריגא, אשר בכל עת יוכלו לדרוש מהם, בכל אשר יחפצו לדעת משלומינו ושלום התלמידים יחיו.

אמנם ידידינו, לא על הלחם בלב[ד] יחי' האדם, ולא על השקלים גם המרובים אשר ישקלו אנ"ש שי' להחזקת הלומדי' יחי', או לצורכי החזקת בית מורם ורבם הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע נחי' ולא זאת היא דרישת הוד קדושת אבותינו רבותינו הקדושים, אשר בארץ החיים מעוררים רחמים רבים על תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, כי יחוננו את האלקים הטוב זמני ונצחי. עבודה דורשים רבותינו מאתנו, אשר כל איש ואיש עבוד יעבוד, בעבודת העולם בתורתו ית', כל אחד במה שיכול, בהגידם ברור אשר לא המדרש עיקר כ"א המעשה בפועל באהבת רעים וקירוב הלבבות לקבוע עתים לתורה ברבים באגודה בחול ובש"ק בכל מקום ומקום לפי ערכו, בלימודי פרקי אבות, ושיעורי דא"ח, בפנים או לחזור על פה, ואיש את רעהו יעוררו על הטוב והמועיל בהנהגה טובה וישרה בעיני אלקים ואדם.

מה מאד נכספה נפשי לדעת משלום ידידינו היקרים יחיו. שמעתי עוד מכבר הימים, אשר בבוא ידידינו הנעלים יחיו במקומות ההם, אור הי' במושבותם בהתיסדות בתי כנסיות בשם צמח צדק, חב"ד והדומה, אשר בטח דעתו דעת ישרה, כדעת האומר אזלינן בתר שמיה, ובפרט כמבואר בתורת החסידות השם אם שהוא באמת כנראה אינו ענין הניכר (והראי' כמה מן האנשים נקראים בשם אחד כמו אברהם יצחק כו', ועניניהם בשרש נפשם וחיותם, ודרך עבודתם בבירורים, שונים המה זמ"ז), ומ"מ הרי עיקר המשכת החיות הוא ע"י שם דוקא, ולכן נפנה לקוראיו בשמו, שכל עצמותו של האדם יפנה ע"י השם, להיות השם כולל בתוכו הרבה מאד. אשר לזאת קריאת שמות הבתי כנסיות הנ"ל, מלבד שהם זכר טוב לאבות העולם, הנה בטח גם הרבה טובה ברוח חופף בכותלי הבתי כנסיות באגודות לומדים והדומה, אשר כזאת היתה רצונם הקדוש כאשר דרוש ידרשו בתורתם, ברוממות העבודה, אשר עשי' לעילא.

והאחרון חביב לטובה ולברכה, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע המרבה לדבר בבקשת רחמים מאת כל אנ"ש שי' בענין זה בהרבה מכתבים כתובים ונדפסים וגם קונטרסים שלמים, קונטרס התפלה, העבודה, קונטרס עץ החיים, מלבד הדרושים הארוכים והערוכים בריבוי עניני עבודה, המפורסמים פה המדינה, ואשר תקוותי חזקה לעזרתו ית' שאוכל לפרסמם לכל אשר יחפוץ ויתאווה אליהם (אם יעזור ל[י] השי"ת הנדרש לזה בהוצאה מרובה).

ועתה, אם כי כבד עלי הדבר במאד ונגד טבעי הוא, אבל שליחותא דהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע קא עבידנא, אשר יצווה עלי מבלי התחשב עם כל מה שיהי' ולבוא בכתובים לכל ידידינו אנ"ש שי' לעוררם על כל הענינים בעבודה שבלב ובלימוד. ובאתי עם הספר להיות בעזרי, אשר אוכל לקיים כאשר נצטויתי מאת פני קדש הקדשים, ולהודיעני את מי אדברה בכל מקום ומקום מהידוע לכבודם, בפרטי עניניהם בלימודי' ועבודה, ומובן הדבר אשר לרגלי הענין להודיע לי ממצביהם הרוחני היש להם חדרים, ישיבות, ואיך הוא כלכלת כל הענינים הרוחניים.

והאל הטוב נותן התורה לעמו ישראל, ויצונו קיים מצותיו ית', הוא יזכינ[ו] לקיים מצות כיבוד אב לתכליתה, לקיים רצונו הקדוש, לטובת אחינו ידידינו היקרים, וכל עם הקדש, ד' עליהם יחיו, וזכותו הקדוש, וזכות כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים יעמוד לנו ולכל אוהבינו וידידינו המקושרים אליהם והתאבים לקיים רצונם, שהוא רצון ה' ממש, להתברך בברכה כפולה ומכופלת בבני חייא ומזונא רויחא. ועינינו תחזינה בטוב עם הקדש בגו"ר.

והיו ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש.

אבקשם לפרוש גיני בשלום כל אנ"ש שי' בן מורם.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

ב״ה, כ״ב שבט, ה׳תשי״א
ברוקלין

שלום וברכה!

בשמחה נודעתי אשר בתו מרת... תחי׳ נתארסה לב״ג הרב.. ואביע בזה ברכותי למזל טוב מזל טוב שיהי׳ הכל בשעה טובה ומוצלחת ויבנו ביתם על יסודי התורה והמצוה וכמו שנתבארו בתורת החסידות.

כן ת״ח על הודעתו בשורה טובה שנכדו... שי׳ נמלאו לו ג׳ שנים. ומוסג״פ קטע ממכתב כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ע״ד מנהגן של ישראל לגזוז אז שערות הראש.

ויהי רצון שתמיד יבשר אך בשורות טובות בשלו ובשל ב״ב שיחיו וגם בעניני הכלל.

בברכ[ת] מז״ט והצלחה בעניניו,

מנחם שניאורסאהן

ב״ה, כ״ו שבט, ה׳תשי״א

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המודיע אשר מציעים לו שידוך ושם אבי המדוברת הוא אברהם ושואל דעתי בענין השמות.

יעויין בהגהות מקור חסד לצוואת ר״י החסיד שמציין להמצדדים להתיר בזה: חת״ס יו״ד סקל״ח ואה״ע ח״א סקט״ז, השיב משה סס״ט, דברי חיים אה״ע ס״ח, אמרי אש יו״ד ס״ס, טוט[ו]״ד תליתאי סרס״ג, קנאת סופרים בהשמטות סכ״ו, יד שאול ח״ב סר״מ ס״ד, פ״ת אהע״ז ס״ב סק״ז וס״נ סקי״ד ועוד.

ואנו אין לנו אלא פס״ד כ״ק אדמו״ר הצ״צ (שו״ת א[ה]ע״ז ח״א סקמ״ג, פסק״ד ליו״ד סקט״ז) שכיון ש״אין השמות שווין ממש אין שום חשש כלל וכלל״ עיי״ש

אלא שיקבע שיעלה לתורה ויחתום וכו׳ לא רק בשם אברהם לבד, כ״א גם בשאר השמות שלו (השנים או אחד מהם עכ״פ).

בברכה,

מנחם שניאורסאהן

פרשת תצוה

כז כ וְאַתָּה תְּצַוֶּה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ
שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:
כא בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ
אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **ס כח** א וְאַתָּה
הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר
וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן: ב וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן
אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: ג וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־
חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי
אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי: ד וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר
יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת
וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו
לְכַהֲנוֹ־לִי: ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת
וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (לוי) **פ**
ו וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: ז שְׁתֵּי כְתֵפֹת חֹבְרֹת
יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר: ח וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ
אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־
שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל)
י שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאַחַת וְאֶת־שְׁמוֹת
הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם:
יא מַעֲשֵׂה חָרָשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי
הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב
תַּעֲשֶׂה אֹתָם: יב וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת
הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־
שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרוֹן: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 198)

וְלִבֵּי אוֹמֵר לִי, שֶׁהוּא . . כְּמִין סִינָר . . שֶׁחוֹגְרוֹת הַשָּׂרוֹת (רש"י כח, ד)

מְסֻפָּר, שֶׁפַּעַם רָאָה רַשִּׁ"י שָׂרָה רוֹכֶבֶת עַל סוּס כְּשֶׁהִיא חֲגוּרָה בְּסִינָר. בִּתְחִלָּה הִצְטַעֵר עַל כָּךְ שֶׁרָאָה מַרְאֶה כָּזֶה, אַךְ כְּשֶׁכָּתַב אֶת פֵּרוּשׁוֹ נָחָה דַּעְתּוֹ, כִּי זֶה סִיַּע לוֹ לְהָבִין אֶת מַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ שֶׁרָמַז רַשִּׁ"י "וְלִבִּי אוֹמֵר לִי": הַכֹּחַ לְהוֹצִיא דָּבָר חִיּוּבִי מִמְּאֹרָע שְׁלִילִי נוֹבֵעַ מִדַּרְגַּת 'יְחִידָה', הָעֶצֶם שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁמְּקוֹם מִשְׁכָּנָהּ בַּלֵּב.

שני יג וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב: יד וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב
טָהוֹר מִגְבָּלֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה
אֶת־שַׁרְשְׁרֹת הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת: **ס** טו וְעָשִׂיתָ
חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה
אֹתוֹ: טז רָבוּעַ יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ:
יז וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן אַרְבָּעָה טוּרִים אֶבֶן טּוּר
אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד: יח וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי
נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם: יט וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ
וְאַחְלָמָה: כ וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה
מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם: כא וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶיךָ
עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם
פִּתּוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיךָ לִשְׁנֵי עָשָׂר שָׁבֶט:
כב וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֶת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב
טָהוֹר: כג וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ
אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן: כד וְנָתַתָּה
אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל־קְצוֹת
הַחֹשֶׁן: כה וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן
עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת וְנָתַתָּה עַל־כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־
מוּל פָּנָיו: כו וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם
עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר
הָאֵפוֹד בַּיְתָה: כז וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה
אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו
לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד: כח וְיִרְכְּסוּ
אֶת־הַחֹשֶׁן כתיב מטבעתו קרי מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת
הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד
וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד: כט וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־
שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ
אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד: ל וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן
הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב
אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 151)

שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת (כח, י)

רָאשֵׁי תֵבוֹת שְׁמַע, שֶׁאָמְרוּ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וגו' (בַּעַל הַטּוּרִים)

רְצוֹנוֹ לוֹמַר, שֶׁהִשְׁבִּיעָם אָמְרוּ לְיַעֲקֹב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל . . אֵין בְּלִבֵּנוּ אֶלָּא אֶחָד", וְאָז פָּתַח יַעֲקֹב וְאָמַר "בָּרוּךְ שֵׁם . . לְעוֹלָם וָעֶד" (פסחים נו, א). וּלְפִי זֶה, שֵׁשֶׁת הַשֵּׁמוֹת וְכ"ה הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל כֶּתֶף יָמִין הֵן לְנֶגֶד שֵׁשֶׁת הַמִּלִּים וְכ"ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל'; וְשֵׁשֶׁת הַשֵּׁמוֹת וְכ"ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל כֶּתֶף שְׂמֹאל הֵן לְנֶגֶד שֵׁשֶׁת הַמִּלִּים וְכ"ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל 'בָּרוּךְ שֵׁם' (עִם הַכּוֹלֵל).

שלישי לא וְעָשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת: לב וְהָיָה פִי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׂפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ: לג וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב: לד פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמֹּון פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמֹּון עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב: לה וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קֹולוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת: ס לו וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה: לז וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מול פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה: לח וְהָיָה עַל־מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה: לט וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רֹקֵם: מ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֳּנֹת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: מא וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהֲנוּ־לִי: מב וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם וְעַד־יְרֵכַיִם יִהְיוּ: מג וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם | אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֹן וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 337)

וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבוֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ (כח, לה)

אָדָם שֶׁנֶּאֱבָק בַּ'אִישׁוּת' שֶׁלּוֹ — עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּרַעַשׁ וּבְסַעֲרָה, כְּבוֹרֵחַ מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. זֶהוּ מַה שֶּׁשּׁוּלֵי הַמְּעִיל, שֶׁרוֹמְזִים לִיהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּדַרְגָּה פְּחוּתָה זוֹ, מַשְׁמִיעִים קוֹל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אָדָם שֶׁהִגִּיעַ כְּבָר לְבִטּוּל גָּמוּר, עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּ"קוֹל דְּמָמָה דַּקָּה", "לֹא בְּרַעַשׁ ה'".

רביעי **כט** א וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם: ב וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֵּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ג וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם: ד וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם: ה וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לּוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד: ו וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת: ז וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ: ח וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כְּתֳנֹת: ט וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו: י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר: יא וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: יב וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: יג וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה: יד וְאֶת־בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חַטָּאת הוּא: טו וְאֶת־הָאַיִל הָאֶחָד תִּקָּח וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל: טז וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יז וְאֶת־הָאַיִל תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו וְרָחַצְתָּ קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ עַל־נְתָחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ: יח וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה הוּא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 246)

מִשֵּׁחִים בַּשֶּׁמֶן (כט, ב)

מוֹשְׁחָן כְּמִין כ"ף יְוָנִית (רש"י)

בִּימֵי חֲנֻכָּה טִמְּאוּ הַיְּוָנִים אֶת כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּהֵיכָל, פְּרָט לְפַךְ אֶחָד שֶׁנִּשְׁאַר טָהוֹר. וּמְבֹאָר עַל כַּךְ, שֶׁשְּׁמַנֵּי הַהֵיכָל – הַיְינוּ חָכְמָה שֶׁבְּקְדֻשָּׁה (שֶׁמֶן רוֹמֵז לְחָכְמָה), שֶׁהַיְּוָנִים נִלְחֲמוּ בָּהּ. פַּךְ הַשֶּׁמֶן - הַיְינוּ סְפִירַת הַכֶּתֶר, שֶׁבְּכֹלְּחָהּ הִתְגַּבְּרוּ עַל הַיְּוָנִים וְנִצְּחוּם. זֶהוּ הָרֶמֶז בְּכַ"ף יְוָנִית – בְּכֹלְּחָהּ שֶׁל אוֹת כ"ף, רָאשֵׁי תֵבוֹת כֶּתֶר, נִתָּן לְנַצֵּחַ אֶת הַיְּוָנִים וְאַף לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁפָתָם בִּקְדֻשָּׁה, לְצֹרֶךְ הַמִּשִׁיחָה.

חמישי יט וְלָקַחְתָּ אֵת הָאַיִל הַשֵּׁנִי וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל: כ וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל
וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן אַהֲרֹן וְעַל־תְּנוּךְ
אֹזֶן בָּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן
רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
כא וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּיתָ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו
וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וְקָדַשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי
בָנָיו אִתּוֹ: כב וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה
וְאֶת־הַחֵלֶב | הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת
הַכָּבֵד וְאֵת | שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן
וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא: כג וְכִכַּר לֶחֶם
אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל
הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה: כד וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי
אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה: כה וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה
עַל־הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה הִוא
לַיהוָה: כו וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר
לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ
לְמָנָה: כז וְקִדַּשְׁתָּ אֵת | חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים
מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו: כח וְהָיָה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה
הִוא וּתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי
שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה: כט וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר
לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לִמְשִׁחָה בָהֶם וּלְמַלֵּא־
בָם אֶת־יָדָם: ל שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו
מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ:
לא וְאֶת אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקָּח וּבִשַּׁלְתָּ אֶת־בְּשָׂרוֹ
בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ: לב וְאָכַל אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר הָאַיִל
וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: לג וְאָכְלוּ
אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם
וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם: לד וְאִם־יוֹתֵר מִבְּשַׂר
הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר
בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא: לה וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו כָּכָה כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתְכָה שִׁבְעַת יָמִים
תְּמַלֵּא יָדָם: לו וּפַר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־
הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ
אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ: לז שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ
וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ
בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 187)

כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ (כט, לז)

מַה עוֹלָה רְאוּיָה, אַף כָּל רְאוּיָה (רש"י)

לוֹמַר לְךָ: נִתָּן לְהַחְדִּיר קְדֻשָּׁה רַק בְּדָבָר הָרָאוּי וְהַשַּׁיָּךְ לִגְבוּל הַקְּדֻשָּׁה. וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתַּנְיָא: "כָּל דְּבָרִים הַטְּהוֹרִים וּמְתָּרִים שֶׁבָּהֶם נַעֲשִׂית הַמִּצְוָה מַעֲשִׂיֹּת . . כְּמַאֲמַר רַז"ל לֹא הֻכְשַׁר לִמְלֶאכֶת שָׁמַיִם אֶלָּא טְהוֹרִים וּמְתָּרִים בְּפִיךָ, וְכֵן אֶתְרוֹג שֶׁאֵינוֹ עָרְלָה, וּמְעוֹת הַצְּדָקָה שֶׁאֵינָן גָּזֵל, וְכַיּוֹצֵא בָהֶם".

ששי לח וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד: לט אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה
בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם:
מ וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֶסֶךְ
רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: מא וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי
תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ
תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: מב עֹלַת תָּמִיד
לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד
לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם: מג וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי: מד וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי:
מה וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים:
מו וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 194)

לְשָׁכְנִי בְּתוֹכָם (כט, מו)

הַשְׁכִּינָה בְּיִשְׂרָאֵל צֹרֶךְ הֶדְיוֹט, וְלֹא צֹרֶךְ גָּבוֹהַּ (רמב"ן)

הָרַמְבַּ"ם וְהָרַמְבַּ"ן נֶחְלְקוּ לְגַבֵּי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ – הַאִם עִיקַּר עִנְיָנוֹ הוּא הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת אוֹ מְנוּחַת הַשְּׁכִינָה. וְנִרְאֶה, שֶׁלְּכָל הַדֵּעוֹת (גַּם לְדַעַת הָרַמְבַּ"ן) הַמִּקְדָּשׁ הוּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְהַפְּלוּגְתָּא הִיא הַאִם הוּא בִּשְׁבִיל עֲבוֹדָתָם אוֹ בִּשְׁבִיל הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּתוֹכָם. וְיֵשׁ לְהָעִיר מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ן כָּאן (וּרְאֵה גַּם רַבֵּנוּ בְּחַיֵּי כָּאן).

שביעי **ל** א וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים
תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: ב אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה
וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו: ג וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב
טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו
וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: ד וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב
תַּעֲשֶׂה־לּוֹ | מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה
עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ
בָּהֵמָּה: ה וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב: ו וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר
עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת
אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה: ז וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת
סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה:
ח וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה
קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ט לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו
קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו:

י וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת
הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֶּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־
קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה: פפפ

ק"א פסוקים, מיכא"ל סימן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 208)

ק"א פְּסוּקִים, מִיכָאֵ"ל סִימָן

אִיתָא בַּסִּפָּרִים, שֶׁבְּפָרָשָׁתֵנוּ נֶעְלָם שְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (רְאֵה בַּעַל הַטּוּרִים רֵישׁ הַפָּרָשָׁה), וְלָכֵן מִסְפַּר פְּסוּקֶיהָ הוּא כְּמִסְפַּר אוֹתִיּוֹת הַמִּלּוּי שֶׁל מֹשֶׁה, הַנֶּעְלָמוֹת בְּמִבְטָא - מֵם שִׁין הֵא. וְהִנֵּה, מִסְפָּר זֶה מוֹרֶה עַל 'עֶצֶם', שֶׁלְּמַעְלָה מִ'שֵׁם' (רְאֵה מַהַרְשָׁ"א חַגִּיגָה ט, ב) לְגַבֵּי הַשּׁוֹנֶה פִּרְקוֹ ק"א פְּעָמִים, שֶׁק' הוּא "נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה", וְק"א הוּא "חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל"). וּבְיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, ז' אֲדָר, שֶׁחָל סָמוּךְ לְפָרָשָׁתֵנוּ, הִתְעַלָּה לְעַצְמִיּוּתוֹ, שֶׁלְּמַעְלָה מִ'שֵׁם'.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

קוראין בספר שני פרשת זכור (מפטיר)

מפטיר יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ
בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ
כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא
אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל־
אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר* עֲמָלֵק מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח:

אומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זֵכֶר (בצירה) ובשני זֶכֶר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע"פ שי למורא

ג) **וְהַחֲרַמְתֶּם,** וְתַכְרִיתוּ. **מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה** וגו', שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי כְּשָׁפִים, וּמְשַׁנִּים אֶת עַצְמָם לִהְיוֹת דּוֹמִים לִבְהֵמָה. ד) **וַיִּשְׁמַע,** עֹנֶן אֲסִפָּה עַל יְדֵי הַשְּׁמָעַת קוֹל הַמְאַסֵּף. **וַיִּפְקֹדֵם בַּטְּלָאִים,** אָמַר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁיִּקַּח טָלֶה מִצֹּאנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וְאַחַר כָּךְ מָנָה אֶת הַטְּלָאִים. לְפִי שֶׁאָסוּר לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר בָּם "לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב" (בראשית לב,יב). **רַגְלִי,** הוֹלְכֵי רֶגֶל. **אֶת אִישׁ יְהוּדָה,** אֲשֶׁר הָיוּ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה. (וְיִתָּכֵן שֶׁנִּזְכְּרוּ לְבַדָּם מִתּוֹךְ שֶׁגִּבּוֹרִים הָיוּ). ה) **וַיָּרֶב בַּנַּחַל,** וַיִּלָּחֶם בַּנַּחַל. וְרז"ל אָמְרוּ, עַל עֶסְקֵי נַחַל רָב וְדָן אֶת עַצְמוֹ, וּמַה בִּשְׁבִיל נֶפֶשׁ אַחַת אָמְרָה תּוֹרָה עֶרֶף עֶגְלָה בַּנַּחַל, בִּשְׁבִיל כָּל הַנְּפָשׁוֹת הַלָּלוּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמוֹת מָה חָטְאוּ. יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, שָׁאוּל, "אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה" יוֹתֵר מִבּוֹרְאֶךָ. ו) **הַקֵּינִי,** מִשְּׁפַחַת הַקֵּינִי, מִבְּנֵי יִתְרוֹ, שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים שָׁם. **אֹסֶפְךָ,** לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן, כְּמוֹ "פֶּן תִּסָּפֶה" (בראשית יט,יז). **חֶסֶד עַם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** שֶׁנָּהֲגוּ מִסְּעוּדָתוֹ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל,

הפטרה לפרשת זכור לקריאה בציבור ולשמו"ת

שמואל־א טו

טו ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה
עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם:
ג עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־
לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל
וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר: ד וַיִּשְׁמַע
שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי
וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה: ה וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר
עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל: ו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סָרוּ
רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד
עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ

עֲמָלֵק: ז וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם: ח וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חַי וְאֶת־
כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב: ט וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־
אֲגַג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים
וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נְמִבְזָה
וְנָמֵס אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ: י וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל
לֵאמֹר: יא נִחַמְתִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב
מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק
אֶל־יְהוָה כָּל־הַלָּיְלָה: יב וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל
בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה
מַצִּיב לוֹ יָד וַיִּסֹּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל: יג וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל
אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הֲקִימֹתִי
אֶת־דְּבַר יְהוָה: יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה
בְּאָזְנָי וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ: טו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל
מֵעֲמָלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מֵיטַב הַצֹּאן
וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֶר הֶחֱרַמְנוּ:
טז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ דַּבֵּר: יז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטָן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: יח וַיִּשְׁלָחֲךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ
וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כַּלּוֹתָם אֹתָם: יט וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ
בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: כ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר
שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק
וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי: כא וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֵרֶם לִזְבֹּחַ לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל: כב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה
שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב מֵחֵלֶב אֵילִים: כג כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצֵר יַעַן
מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ: כד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי
אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי אֶת־הָעָם וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם: כה וְעַתָּה שָׂא נָא
אֶת־חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה: כו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי
מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: כז וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת

וּמַעֲלֶה עָלָיו בְּאִלּוּ עָשָׂה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ז) **בּוֹאֲךָ שׁוּר,** עַד אֲשֶׁר תָּבוֹא לְשׁוּר. ט) **וְהַמִּשְׁנִים,** הַבְּהֵמוֹת הַבְּרִיאוֹת וּכְפוּלוֹת פִּי שְׁנַיִם בְּעֵרְכָּן. **הַכָּרִים,** הַכְּבָשִׂים הַשְּׁמֵנִים. **וְכָל הַמְּלָאכָה,** וְכָל הַמַּקְנֶה שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ לִמְלָאכָה. **נִמְבְּזָה וְנָמֵס,** נִבְזֶה וְנִשְׁחָת. יב) **מַצִּיב לוֹ יָד,** מֵכִין לוֹ שֵׁם מָקוֹם לְהַחֲנוֹת אֶת הַחַיִל וּלְחַלֵּק אֶת הַבִּזָּה. יג) **אֶל שָׁאוּל,** אֶל הַגִּלְגָּל שֶׁהָיָה שֵׁם שָׁאוּל. טז) **הֶרֶף,** עֲזֹב מִדִּבּוּרֶיךָ. יז) **הֲלֹא אִם קָטָן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ וגו',** לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ שָׁאוּל "אֲשֶׁר חָמַל הָעָם", כְּלוֹמַר הָעָם חָמַל וְלֹא הוּא, וְלֹא רָצָה לְמַנְּעָם. אָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל, הֲלוֹא אִם קָטָן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ, כְּלוֹמַר אַף עַל פִּי שֶׁאַתָּה קָטָן בְּעֵינֶיךָ וְלֹא רָצִיתָ לְהִתְגַּדֵּל עַל הָעָם וּלְמַנְּעָם, הֲלֹא רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וּלְפִיכָךְ מִשָּׁחֲךָ ה' לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם לְהַנְהִיגָם עַל הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וּלְמַנְּעָם מֵהַעֲבֵרָה, וְאֵיךְ הִנַּחְתָּ אוֹתָם לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי ה'. יח) **עַד כַּלּוֹתָם אוֹתָם,** עַד שֶׁהָעָם אֲשֶׁר אִתְּךָ יְכַלּוּ אוֹתָם. כ) **אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי וגו',** כְּלוֹמַר, לֹא כְּפִי שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, אֶלָּא שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל וכו'. כא) **רֵאשִׁית הַחֵרֶם,** מֵיטַב הַחֵרֶם. כג) **כִּי חַטַּאת קֶסֶם מֶרִי,** כְּמוֹ שֶׁחֵטְא קֶסֶם הוּא חֵטְא גָּדוֹל, כִּי הוּא מַסִּיר בִּטְחוֹנוֹ מֵהקב"ה וְשָׂם מִבְטַחוֹ בַּקֶּסֶם; כָּכָה גָּדוֹל הוּא חֵטְא הַמֶּרִי, מִי שֶׁמַּמְרֶה פִּי ה' וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַה שֶּׁצִּוָּה. **וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצֵר,** וּכְמוֹ דְּבַר הַשֶּׁקֶר וְהַתֹּהוּ שֶׁיֵּשׁ בַּתְּרָפִים; כָּכָה הוּא בְּהַפְצֵר, שֶׁהוּא רִבּוּי הַדִּבּוּרִים. כז) **וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע,** שָׁאוּל אָחַז בִּכְנַף מְעִילוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל

וַיְחַזֵּק בִּכְנַף־מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע
יְהוָה אֶת־מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ
הַטּוֹב מִמֶּךָּ: כט וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי
לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם: ל וַיֹּאמֶר חָטָאתִי עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא
נֶגֶד זִקְנֵי־עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ: לא וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל
לַיהוָה: לב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ
עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגַג אָכֵן סָר
מַר־הַמָּוֶת: לג וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ
כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל אֶת־אֲגַג לִפְנֵי
יְהוָה בַּגִּלְגָּל: לד וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה
אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל:

לְמָנְעוֹ מִלֶּלֶכֶת, וְאָז נִקְרַע הַכָּנָף. וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְּׁמוּאֵל קָרַע בִּמְעִיל שָׁאוּל, וְרָמַז לוֹ שֶׁמִּי שֶׁיִּכְרֹת אֶת כְּנַף מְעִילוֹ יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְּׁמוּאֵל קָרַע הַמְּעִיל שֶׁל עַצְמוֹ לְסִימַן אֲבֵלוּת. **כט) נֵצַח יִשְׂרָאֵל,** הקב"ה שֶׁהוּא נִצְחוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם,** כֵּיוָן שֶׁכְּבָר נִתְּנָה הַמְּלוּכָה לְאַחֵר, לֹא יְשַׁקֵּר מֵהַבְטָחָתוֹ וְלֹא יִנָּחֵם לַהֲפֹךְ מַחֲשָׁבָה עַל זֶה. ל) **וַיֹּאמֶר חָטָאתִי** וגו', כְּלוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁחָטָאתִי, **כַּבְּדֵנִי נָא** וגו'. **לב) מַעֲדַנֹּת,** קֶשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלָאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל. פֵּרוּשׁ אַחֵר, הָלַךְ אֵלָיו בְּשִׂמְחָה וּבְתַעֲנוּג, כִּי בָּחַר מוֹתוֹ מֵחַיָּיו. **סָר מַר הַמָּוֶת,** סָר וְקָרַב אֵלָיו מְרִירוּת הַמָּוֶת. לג) **כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ,** כְּפִי שֶׁבַּחַרְבְּךָ הָרַגְתָּ אֲנָשִׁים עִם בְּנֵיהֶם, וְהָיוּ נְשֵׁיהֶם שַׁכּוּלוֹת מִבַּעֲלֵיהֶן וּמִבְּנֵיהֶן. **כֵּן תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ,** כְּעֵין הַנָּשִׁים הָהֵן וְדוֹמָה לָהֶן, תִּהְיֶה אִמְּךָ שַׁכּוּלָה מִמְּךָ. **וַיְשַׁסֵּף,** כְּמוֹ וַיְבַקַּע. **גִּבְעַת שָׁאוּל,** לְגִבְעַת שָׁאוּל.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קסד

לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:17	6:11	8:32	8:28	9:04	9:01	10:01	9:59	17:33	17:37	17:57	18:02	17:17	18:11
חיפה (ח)	6:18	6:11	8:32	8:28	9:04	9:00	10:01	9:58	17:30	17:35	17:55	18:00	17:05	18:09
ירושלים (ח)	6:14	6:08	8:30	8:27	9:02	8:58	9:59	9:56	17:32	17:37	17:57	18:01	16:56	18:09
תל אביב (ח)	6:19	6:13	8:32	8:29	9:05	9:02	10:02	9:59	17:31	17:36	17:56	18:00	17:15	18:11
אוסטריה, וינה (ח)	6:54	6:43	8:58	8:52	9:29	9:24	10:22	10:18	17:24	17:33	17:54	18:03	17:14	18:16
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:48	6:55	9:37	9:40	10:09	10:12	11:17	11:19	20:19	20:11	20:46	20:38	19:55	20:49
אוקראינה, אודסה (ח)	6:55	6:45	8:59	8:53	9:31	9:26	10:24	10:21	17:28	17:37	17:57	18:06	17:17	18:10
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:28	6:18	8:32	8:26	9:04	8:58	9:57	9:53	16:58	17:07	17:28	17:37	16:48	17:41
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:41	6:30	8:43	8:37	9:15	9:10	10:08	10:04	17:07	17:17	17:38	17:47	16:57	17:51
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:10	6:59	9:10	9:04	9:43	9:37	10:35	10:31	17:29	17:39	18:00	18:10	17:19	18:14
אוקראינה, קייב (ח)	7:02	6:51	9:03	8:57	9:35	9:29	10:28	10:23	17:22	17:32	17:54	18:03	17:13	18:07
איטליה, מילאנו (ח)	7:19	7:09	9:24	9:19	9:56	9:51	10:50	10:46	17:56	18:05	18:25	18:33	17:45	18:46
אקוואדור, קיטו (ח)	6:17	6:16	8:50	8:50	9:20	9:20	10:23	10:22	18:39	18:38	19:00	18:59	18:20	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:28	6:33	9:13	9:15	9:45	9:48	10:53	10:54	19:46	19:39	20:12	20:05	19:23	20:16
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:06	7:14	10:00	10:03	10:30	10:34	11:40	11:42	20:51	20:42	21:19	21:09	20:25	21:13
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:53	6:45	9:02	8:58	9:35	9:30	10:30	10:27	17:48	17:55	18:15	18:21	17:36	18:25
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:43	6:35	8:53	8:48	9:25	9:20	10:20	10:17	17:37	17:44	18:04	18:11	17:25	18:22
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:44	6:36	8:53	8:48	9:25	9:21	10:20	10:17	17:36	17:43	18:03	18:10	17:24	18:22
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:22	7:13	9:30	9:25	10:02	9:57	10:57	10:53	18:11	18:19	18:39	18:46	18:00	18:57
ארה"ב, היוסטן (ח)	6:56	6:50	9:11	9:08	9:44	9:40	10:41	10:39	18:15	18:19	18:39	18:43	18:01	18:52
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:31	6:25	8:45	8:42	9:17	9:14	10:14	10:11	17:43	17:48	18:08	18:13	17:29	18:22
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:52	6:47	9:09	9:06	9:41	9:39	10:39	10:37	18:18	18:22	18:41	18:45	18:03	18:54
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:41	6:33	8:49	8:44	9:22	9:17	10:16	10:13	17:30	17:38	17:57	18:04	17:18	18:17
ארה"ב, שיקאגו (ח)	6:38	6:30	8:48	8:43	9:20	9:15	10:15	10:11	17:31	17:38	17:58	18:06	17:19	18:16
בוליביה, לה-פס (ח)	6:19	6:21	9:02	9:02	9:31	9:32	10:36	10:36	19:13	19:10	19:36	19:32	18:53	19:36
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:49	7:37	9:48	9:42	10:21	10:15	11:13	11:08	18:04	18:15	18:36	18:46	17:55	19:02
בלגיה, בריסל (ח)	7:48	7:36	9:48	9:42	10:20	10:14	11:12	11:08	18:06	18:17	18:38	18:48	17:57	19:03
ברזיל, ס. פאולו (ק)	5:51	5:54	8:32	8:33	9:04	9:05	10:09	10:10	18:49	18:45	19:13	19:08	18:28	19:15
ברזיל, ריו דה ז'נרו (ק)	5:38	5:41	8:19	8:20	8:50	8:51	9:56	9:56	18:35	18:31	18:58	18:54	18:14	19:00
בריטניה, לונדון (ח)	7:06	6:54	9:07	9:00	9:38	9:32	10:31	10:26	17:23	17:34	17:55	18:06	17:14	18:20
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:20	7:07	9:17	9:11	9:49	9:43	10:41	10:36	17:27	17:39	18:00	18:12	17:19	18:28
גרמניה, ברלין (ח)	7:15	7:03	9:14	9:07	9:46	9:40	10:38	10:33	17:26	17:37	17:59	18:10	17:17	18:14
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:28	7:16	9:30	9:24	10:02	9:56	10:54	10:50	17:51	18:01	18:23	18:32	17:42	18:36
דרום-אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:47	5:51	8:32	8:34	9:02	9:04	10:09	10:10	18:56	18:51	19:20	19:14	18:34	19:18
הודו, בומביי (ח)	7:04	7:00	9:23	9:21	9:56	9:54	10:55	10:53	18:42	18:44	19:04	19:06	18:26	19:10
הודו, פונה (ח)	6:58	6:54	9:19	9:17	9:51	9:49	10:50	10:49	18:40	18:42	19:02	19:04	18:24	19:08
הונגריה, בודפשט (ח)	6:43	6:32	8:46	8:41	9:18	9:13	10:12	10:08	17:13	17:22	17:43	17:52	17:03	17:56
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:53	6:45	9:01	8:57	9:34	9:29	10:29	10:25	17:43	17:51	18:10	18:17	17:31	18:21
יוון, אתונה (ח)	7:10	7:02	9:20	9:16	9:52	9:48	10:48	10:45	18:09	18:15	18:35	18:41	17:56	18:45
מולדובה, קישינב (ח)	7:04	6:53	9:07	9:01	9:39	9:34	10:33	10:29	17:34	17:43	18:04	18:12	17:23	18:16

לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:56	6:53	9:21	9:19	9:51	9:49	10:51	10:49	18:45	18:47	19:07	19:09	18:29	19:13
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ק)	6:51	6:59	9:42	9:46	10:15	10:19	11:24	11:27	20:34	20:25	21:03	20:53	20:13	20:57
נפאל, קטמנדו (ח)	6:34	6:28	8:53	8:50	9:24	9:21	10:22	10:20	18:02	18:06	18:26	18:29	17:47	18:33
סינגפור, סינגפור (ח)	7:14	7:13	9:42	9:41	10:14	10:13	11:16	11:15	19:23	19:23	19:45	19:44	19:05	19:48
פולין, ורשא (ח)	6:43	6:31	8:43	8:37	9:15	9:08	10:07	10:02	16:57	17:08	17:30	17:41	16:48	17:45
פרו, לימה (ח)	6:06	6:08	8:39	8:40	9:12	9:12	10:15	10:15	18:38	18:35	18:59	18:57	18:18	19:01
צרפת, ליאון (ח)	7:36	7:26	9:42	9:36	10:13	10:08	11:07	11:03	18:14	18:23	18:43	18:51	18:03	19:04
צרפת, פריז (ח)	7:51	7:40	9:54	9:48	10:26	10:20	11:19	11:15	18:18	18:28	18:49	18:58	18:09	19:12
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:03	6:02	8:35	8:34	9:05	9:04	10:06	10:06	18:18	18:18	18:39	18:39	18:00	18:43
קנדה, טורונטו (ח)	7:09	7:00	9:16	9:11	9:48	9:43	10:43	10:39	17:54	18:02	18:22	18:30	17:43	18:42
קנדה, מונטריאול (ח)	6:49	6:39	8:55	8:49	9:27	9:21	10:21	10:17	17:28	17:36	17:57	18:05	17:17	18:18
קפריסין, לרנקה (ח)	6:28	6:21	8:39	8:35	9:12	9:08	10:08	10:05	17:31	17:37	17:56	18:02	17:18	18:06
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:10	8:56	11:06	10:59	11:38	11:31	12:29	12:24	19:11	19:23	19:45	19:57	19:03	20:01
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:44	8:30	10:41	10:34	11:12	11:05	12:03	11:58	18:43	18:56	19:19	19:31	18:36	19:47
רוסיה, רוסטוב נא-דון (ח)	8:20	8:10	10:23	10:18	10:56	10:50	11:49	11:45	18:50	19:00	19:20	19:29	18:40	19:33
שווייץ, ציריך (ח)	7:23	7:12	9:28	9:23	9:59	9:54	10:53	10:49	17:57	18:06	18:27	18:36	17:47	18:48
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:38	6:35	9:00	8:59	9:33	9:31	10:33	10:31	18:26	18:28	18:48	18:49	18:09	18:53

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00361
17/02/2013

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377